E. P. Evans

Laurence B. Evans

IDEA
THEOLOGIÆ
MORALIS
D. PETRO A S. IOSEPH
COLONIÆ AGRIPPINÆ
Apud Constantinum Munich 1648
Cum Speciali Priuilegio S. C. M.

IDEA THEOLOGIÆ MORALIS,

PAVCIS MVLTA COMPLECTENS de Legibus, de Peccatis, de Virtutibus Theologicis; ac de Justitia erga Deum, & homines.

Nunc primum in Germania edita, & à mendis accuratè expurgata.

AUTHORE

D. PETRO à S.to JOSEPH, Fuliensi.

COLONIÆ,

Apud CONSTANTINUM MUNICH,

ANNO M. DC. XLVIII.

Cum speciali Privilegio S. C. M. ad decennium.

REVER.^mo DOMINO

D. PETRO SIBENIO

CELEBERRIMI MOnasterii S. Viti in Gladbach Ordinis S. Benedicti Vnionis Bursfeldensis Abbati dignissimo, ibidemque Fundi Domino, D. in Boicholtz & Oed

Patrono meo Colendissimo.

QVotquot modo Coloniæ vivimus penè ad unum omnes experimur, quot & quanta tam diuturni & inauspicati belli sint incommoda: ut ne de longinquo

ginquo quidem cogitarę fuiſſem auſus de offerendo R. D. S. munuſculo aliquo litterario hoc precipue tempore quo omnes meliores artes & doctrinæ ſtudia videntur miſſa in exilium atque in extremas terrarū oras demandata, fetum quidem excellentis Theologi adfero, ſed qui non niſi pacem ubique ſpirat, & tranquillendis afflictorum conſcientiis opere non parvo inſudavit. At ubi rurſus cum animo meo reputo, quanta cura & ſollicitudine præſtantia illa ſtudia complectaris, tuiſque ea exemplo commendes: quantumque alii armis religionem tueri & propagare conentur, tantum dirimendis fidei controverſiis excellas, religionemque Catholicam in vicinis locis, ubi magna quidlibet ſentiendi facultas, ſartam tectam conſer-

vare ſtudias: depoſito intempeſtivo pudore R. D. S. Veneratus accedo, idque eo liberius quod me non lateat, quàm tibi familiaris ſit & quaſi propria inter ceteras virtutes Præclaro Præſule dignas, hoſpitalitas, & erga omnes adventantes exporrectus animi candor. Ubi tamen ita provide rem œconomicam adminiſtras, ut quamvis quotidiani faciendi ſint ſumptus, tamen ſuperſit quod recondas: & quamvis te adventantibus præbere debeas, religioſæ frugalitatis metas non excedas. Admitte obſecro, Digniſſime Præſul, hoſpitem ad vos iturientem ſed nulli umquam importunum, qui non locum in menſa, ſed Bibliotheca petit: non fur temporis, qui cum ſuperflui miſcendi ſint ſermones; ſed qui efficiat ut tempus illi datum cen-

ſeatur quam optime expenſum. Tum ſi veteris quoque amici, & ſinceri clientis tui Conſtantini Munich meminiſſe placuerit, & aliquo inter tuos cultores dignari loco, erit unde laboribus meis typographicis gratuler, jubeamque R. D. S. quam optime agere, & præclare rem gerere. Coloniæ. 1. Aprilis.

Reverendiſs. D. ſuæ

Humillimus Cliens

CONSTANTINUS MUNICH
Civis & Bibliopola Coloniensis.

AD LECTOREM.

VT fidem nuper datam liberemus, piisque multorum satisfiat desideriis, quibus priora opuscula nostra probari videmus, ad secundam Theologiæ partem accedimus, in qua de rebus ad mores sanctè instituendos spectantibus tractatur. Supponimus autem quæ de ultimo fine, de libertate, de passionibus, aliisque hujusmodi à S. Thoma 1. 2. traduntur; quia cum hæc communiter in Philosophia Morali explicari soleant, & forte aliàs ibidem à nobis pertractanda sint, sine ullo Lectoris dispendio, qui non nisi in Philosophicis apprimè versatus, ad Theologiam accedere debet, à plerisq; Scholasticis hic prætermittuntur. Quare ex infinita illa materiarum moralium multitudine, quam S. Doctor in secunda suæ

summæ Angelicæ parte complexus est, quatuor tractatus, qui magis ad rem nostram conducere videbantur, selegimus, & in hoc opusculum congessimus.

Agemus ergo in primis de Legibus, deinde de Peccatis, tum verò de Virtutibus Theologicis, Fide, Spe, & Charitate, ac tandem de Justitia erga Deum & homines: adeoque Secunda hæc Pars quatuor libris absolvetur. Quod si quis à me quærat, quare contra ordinem consuetum, prius agam de Legibus quàm de Peccatis; & prius de Justitia erga Deum, seu de Religione, quàm de justitia strictè sumpta, ut versatur inter homines. Dicam, cum peccatum sit prævaricatio à lege, non posse rationem illius perfectè concipi, nisi prius declaretur quid sit lex. Nec immerito religionem præmitti justitiæ humanæ, quia habet objectum longè nobilius; & aliunde quod ei postponatur, hoc magis pendet ex arbitrio Scholasticorum, quàm ex ipsa rei natura;

tuta ; cum non ſit vera ſpecies juſti-*tiæ*.

Quod attinet ad rationem à nobis initam , in tractandis rebus hiſce moralibus , obſervandum eſt nos ut plurimum doctrinam Articulorum S. Thomæ ſummatim perſtrinxiſſe, ſi quid vero difficultatis in ea occurrit , breviter indicaſſe, & prætetea non pauca quæ ipſemet Sanctus Doctor aut omiſit, aut leviter attigit , fusè pro inſtituto noſtro pertactaſſe : Unde in libro primo multa habentur de conſcientia, de obligatione legum, de lege pœnali, de conſuetudine, de diſpenſatione , abrogatione , & ceſſatione legis In ſecundo, multa de moralitate actus humani, de peccatis omiſſionis & commiſſionis : de diſtinctione peccati mortalis à veniali , de transfuſione peccati originalis, & præſervatione immaculatæ Virginis ab illo. In tertio, multa de revelatione, objecto, motivis , & regulis fidei aliiſque ad ſpem, & charitatem ſpectantibus. In quarto denique , multa de horis canonicis, de diſtri-

distributionibus quotidianis, de maleficio, de simonia, de dominio, de censu, de mutuo, de cambiis, aliisque non paucis quorum cognitio satis accurata ex solo textu Sancti Thomæ haberi non potest. Quare cùm hæc omnia utpote Theologiæ studiosis, ac maximè animarum pastoribus omninò necessaria, à nobis supplenda fuerint; cavere non potuimus, quin secunda hæc Summulæ nostræ Pars paulò majorem in molem excreverit, quàm prior; quod tamen æquus Lector, ut spero, boni consulet; cum totum id augmentum in illius utilitatem cessurum sit.

Obseruandum prætereà, cùm plerique Scholastici casus quos vocant conscientiæ negligant: Morales verò Theologi quæstiones scholasticas parum curent; nos partem istam ita instituisse, ut quicquid ferè de qualibet materia proposita sive ab his, sive ab illis agitari solet, non omnino perfunctoriè expenderimus. Moneo etiam me, in rebus ad praxim spectantibus, non semper adhæsisse

hæsisse opinionibus rigidioribus, aut semper laxioribus, sed modò his, modò illis, pro ut recta ratio judicabat eas præferendas esse, utpote solidiori fundamento innixas. Unde etsi ut plurimùm pro sententia communiori stemus, interdum tamen ab ea discedimus, propter efficacioris rationis pondus in adversum nos trahens. Quanquam non ea semper censenda est opinio communior, quam plures amplectuntur; cùm non rarò contingat plerosque authores, alicui placito adhærentes, non facere numerum: sæpe etiam eveniat, non paucos *ex iis* qui pro sententia aliqua referuntur, parum ei favere, si bene expendantur. Quod si quis putet me, in opinionum delectu, vel in probationibus errasse, testor cum Anselmo, *a* Me non fugere correctionem, modò rationabilis sit.

Ultimò adverto, me dimissis humanæ eloquentiæ Phaleris & calamistris, stylo simplici & minimè fucato, de rebus Theo-

a L. 2. cur Deus homo c. 22.

Theologicis tam in hoc, quàm in præcedentibus opusculis disputasse, *a* Clementis Alexandrini memorem, cùm ait, in veritatis disquisitione curandas res, non verba; & Hieronymi, *b* ita occinentis: *Si quis eloquentiam quærit, vel declamationibus delectatur, habet in utraque lingua Demosthenem, & Tullium; Polemonem, & Quintilianum. Ecclesia Christi non de Academia & Lycæo, sed de vili plebecula congregata est.* Et rursus, *Quotusquisque Aristotelem legit, quanti Platonis vel libros novere, vel nomen? vix in angulis otiosi eos senes recolunt. Rusticanos verò & piscatores nostros totus orbis loquitur universus mundus sonat.* Ex his enim intellexi, Christianam Theologiam, quæ ab Apostolis ad nos profluxit, simplicitatem amare; verendumque esse, ne qui verborum lenociniis, divinæ hujus Uraniæ gratiam inire conantur, in illius offensionem, nimio placendi studio, incautè incurrant. Atque hæc sunt, benevole Lector, de quibus te monendum

a L. 2. Stro. b Proœm. in 3 lib. ep. ad Gal.

vendum putavi: quoniam verò in gratiam tui, cum divino auxilio, brevem hunc Cursum Theologicum consummavi, fidem servavi; fac precor de cætero, ut confecto operosiori vitæ hujus curriculo, reponatur mihi corona justitiæ, quam reddat mihi Dominus in illa die justus judex.

PROSPHONEMA

Ad Clariss. Virum D. Constantinum Munich Coloniensem Bibliopolam.

SIs felix Bojo Bene Constantine Monaco
Orte,& Agrippinis annumerate viris.
Hic te Romani Regina Colonia Rheni
Inter habet claros Bibliopola viros.
Jam tuus Europam typus illustravit,& audet
Trans Tartessiacos fortior ire sinus:
Audet in occiduæ contendere littus Havanæ,
Qua Brasilus terris,notus Iberus aquis.
Ergò age fortunæ da carbasa aperta secundæ,
Aspiret cæptis aura beata tuis.
Et cito Bellonas adamantina vincula stringant
Ut tuus in toto commeet orbe typus.

Typographia VVeringeno-Hildeniana
Corrector PETRUS HILDEN.

Ad eundem

EPIGRAMMA.

SIve Duce à magno sive à virtute tenaci
CONSTANTIS certè nomen adepte viri,
In te,Te primum,tum nomen & omen honoro,
Non cedis duris:Optime,blanda teris.
En dirus totum dum Mars grassatur in Orbem
Clade,metu,spoliis,sanguine,cæde,fame.
Tu tamen æternæ cud is monumenta salutis
Ditescitque tuis Thuologia libris
Altera namque venit jam pars divina Josephi
Ad metam studio de properata tuo,
Quid tibi nunc æther,quid præmI terra reponet
Hæc tibi se facilem præbeat,ille beet.

Typographia VVeringeno-Hildeniana
Lector JOANNES VVORINGEN.

FACUL-

FACVLTAS
Admodum Reverendi Patris Generalis.

FRater Carolus à Sancto Paulo Abbas, ac totius Congregationis Beatæ Mariæ Fuliensis, Ordinis Cisterciensis Superior Generalis, dilectissimo nobis in Christo Domino Petro à sancto Joseph ejusdem Congregationis Sacerdoti, ac Monacho professo salutem, & Spiritus sancti præsidium. Tibi tenore præsentium facultatem concedimus, librum quem composuisti, cui titulus est, *Idea Theologiæ Moralis*, edendi in lucem, prævia tamen Doctorum censura & approbatione. Datum Lutetiæ Parisiorum apud nostrum S. Bernardi Monasterium sub propriæ manus subscriptione, & Officii nostri sigillo, die vigesima octava mensis Octobris, anno reparatæ salutis. 1648.

F. CAROLUS A S. PAULO.

De mandato admodum R. P. Generalis.
F. JACOBUS A S. BERNARDO, Secr.

APPROBATIO
Doctorum.

NOs infrascripti sacræ Facultatis Theologicæ Parisiensis Doctores, Ideam Theologiæ Moralis, studio & labore D. Petri à sancto Joseph Fuliensis expressam; *ratione & animo lustravimus, & attentè inspeximus: nihilque in ea deprehendimus: quod vel doctrinæ, quam sancta seu Romana Ecclesia profitetur, puritatem, vel morum probitatem offendat. Et quia licet singulari arte elaborata vivisque coloribus in commoda brevitate efformata, tamen lumen desiderabat, ut splendesceret, & ab omnibus videretur, dignam esse quæ in lucem prodeat æstimavimus: & testimonio nostro confirmavimus eò libentius, quò excellentius & utilius opus judicavimus: neque ingratum fore Theologiæ vel Magistris specierum refricatione, vel tyronibus compendio brevi non obscuro tamen sacræ doctrinæ summam exhibendo. Datum 12. Martii 1648.*

I. HOBIER.

M. BOVLLE.

APPRO.

APPROBATIO.

EX Commissione Adm. Reverendi & Eximii Domini ac Magistri nostri, D. Henrici Francken Sierstorffii, Canonici Metropolitani Presbyteri Capitularis, nec-non ad S. Cæciliæ, Regentis Gymnasii Laurentiani, Censoris librorum Ordinarii, perlegi *Ideam Theologiæ Moralis*, singulari studio & industria elaboratam à præstantissimo Theologo *D. Petro à Sto. Joseph Fuliensi*: in qua reperi prædictum Autorem sibi per omnia similem, id est à communibus in scolis receptis sententiis plerumque non recedentem, quique non tam novitatibus studeat, quam antiquam & sanam doctrinam perspicua methodo tradere solidisque rationibus confirmare non frustra conetur. Unde magno bono prodire poterit in publicum, cum Magistrorum tum studentium; qui totam doctrinam de Moribus hic invenient quasi in contracto. Datum Coloniæ ad S Augustini 17. Martii. Anno æræ Christianæ 1648.

F. JOANNES MANTELIUS
SS. Theologiæ Doctor, Prior Augustini.

CEN-

CENSURA.

NE *geminæ, ejusdem* Rever. D. Petri à Sancto Joseph, Theologi Fuliensis, *sejungantur, Speculativa nimirum, & Moralis Theologia; placet Sorori soror, Maria Marthæ, eisdem formis publicis consocietur. Coloniæ pridie S. Josephi 1648.*

HENRICUS FRANCKEN Sierstorffius
Regens Laurent. Librorum
Censor.

IDEA

IDEA THEOLOGIÆ MORALIS,

PAUCIS MULTA COMPLECTENS de Legibus, de Peccatis, de Virtutibus Theologicis; ac de Justitia erga Deum, & homines.

LIBER I. DE LEGIBUS

CAPUT I.

De natura & ratione Legis.

RESOLUTIO I. *Lex est aliquid ad rationem spectans.* ITA S.Thomas *1.2.qu.90.a.1.* quod *probat* 1. Quia ad legem pertinet imperare, & prohibere, sed imperare est rationis, ut docuerat *q.17. a.1.* eo quòd imperans ordinat eum cui imperat, ad aliquid agendum intimando, vel denuntiando: sic autem ordinare, per modum cujusdam intimationis, est actus rationis, qui tamen præsupponit actum voluntatis, tanquam primi moventis, in cujus virtute ratio movet per imperium, quoad exercitium actus.

Probat 2. Quia lex est quædam regula & mensura actuum, secundum quam inducitur aliquis ad agendum, vel ab agendo retrahitur: regula autem & men-

 surâ

ſura humanorum actuum eſt ratio, eo quòd ad illam ſpectat ordinare ad finem, qui eſt primum principium in agendis.

Notandum tamen, hæc non ita debere intelligi, ut lex ſecundum ſuam eſſentiam, ad ſolam rationem ſpectet: videtur enim ſpectare etiam ad voluntatem, ſaltem ſi agatur de lege poſitiva. *Cujus ratio eſt*, quia non cenſetur habere rationem legis, reſpectu alicujus quod ei oſtendit quid agendum, aut non agendũ ſit, niſi præterea illi obligationem imponat agendi, vel non agendi: quo fit ut nemo peccet, niſi quatenus facit contra legem, non facit autem contra legẽ, niſi qui non facit quod tenetur facere; aut qui facit, quod tenetur non facere: quare illa duo eſſentialiter ſpectant ad legem, dirigere, & obligare ad aliquid amplectendum, vel fugiendum. Porrò lex non obligat, quatenus conſiſtit in actu intellectus, quo Legislator ſubditis inſinuat, ſeu declarat quid ipſis expediat agere, vel non agere; multa enim nobis eo modo proponuntur, quæ non tenemur ſequi: obligat ergo quatenus adjunctum habet actum voluntatis, quo Legislator vult id à nobis fieri, vel non fieri, ſicque lex eſſentialiter non modo ad intellectum, ſed etiam ad voluntatem ſpectat.

Dixi, ſaltem ſi agatur de lege poſitiva, ſeu quæ ſola Dei, vel hominum voluntate poſita eſt: nam ſi ſermo ſit de lege naturali, dicendum eſt actum voluntatis ad illius eſſentialem conſtitutionem non concurrere, cùm naturalis dicatur, quia ex rei natura petitur, non autem ex placito ſeu voluntate alterius. Quòd autem talis aliqua lex detur, ſatis conſtat ex vulgari illa diviſione, qua dicitur quædam eſſe mala, quia prohibita: quædam verò prohibita, quia ex ſe mala; hinc enim intelligitur, aliquid eſſe peccatum, antecedenter ad voluntatem Dei prohibentem, adeoque eſſe legem aliquam independentem ab actu libero voluntatis divinæ, cùm omne peccatum ſit prævaricatio ab aliqua lege.

RESO-

RESOLUTIO II. *De ratione legis est, ut ordinetur in bonum commune.*] ITA S. Thomas *quaest. cit. art. 2.* quod *probat*; quia cùm lex sit regula & mensura, ea maximè respicit ordinem ad ultimum finem, tanquam ad primum principium humanorum actuum; cumque pars ordinetur ad totum, & unus homo sit pars communitatis perfectæ, necesse est quòd lex respiciat ordinem ad fœlicitatem communem.

Idem clariùs ostendi potest, quia ad solam potestatē publicam spectat, condere leges: at potestas publica directè respicit bonum publicum, cum propter illud instituta sit. *Confirmatur*, quia inter causam efficientem seu moventem, & finalem debet esse proportio; atqui leges non conduntur nisi ab iis, qui præsunt multitudini, quique sunt superiores quolibet particulari homine, in ea multitudine contento: quare in bonum commune talis multitudinis eas dirigere debent.

Dices 1. Lex naturæ non ordinatur ad bonum commune, quia etsi nulla esset respublica, posset subsistere in singularibus hominibus; imò ea vigebat in primo parente, quamdiu solus erat. *Confirmatur*, nam quilibet homo, ex lege naturali, tenetur conservare propriam vitam: hoc autem non respicit bonum cōmune, sed proprium. *Respondeo 1.* quæ ante dicta sunt, debere præsertim intelligi de lege positiva. 2. Ea etiam, suo modo, posse accommodari ad legem naturalem. Nam etsi lex naturalis procuret bonum particulare, id non impedit quo minùs ea ordinetur ad bonum commune: quia sic respublica non coalescit nisi ex particularibus hominibus, ita bonum commune non resultat nisi ex bonis particularium. Cùm ergo Deus homines creaverit, ad constituendā unam rempublicam, dubium non est, quin lex naturæ, ex intentione Dei, in bonum ipsorum commune ordinetur; præsertim cùm talis lex omnibus hominibus imposita sit, omnesque obliget.

Unde ad confirmationem dicimus. quòd ex lege naturæ, teneatur unusquisque propriam vitam conservare, id non parum conducere ad bonum commune: eò quod salus reipublicæ à vita particularium pendet. Præterquam quòd ipsa lex naturæ, quæ hominē inclinat ad conservandam sibi vitam, eundem movet ad eam pro patriæ salute, si occasio tulerit, exponendam.

Dices 2. Videmus varias leges cedere in bonum solius Principis, quales sunt de tributis pendendis, & similes: Ergo non est de ratione legis, ut cedat in bonum commune. *Confirmatur*, nam Reges, & Principes sunt Domini, respectu suorum subditorum: at Dominus in servi gubernatione non attendit ad bonum ipsius servi, sed ad suum proprium commodū. *Respondeo* leges de solvendis vectigalibus, conducere ad bonum commune, quatenus necesse est ut Rex divitiis abundet, tum ad sustinendam dignitatem regiam, tum ad regnum, cui præest, armis contra hostes defendendum. *Ad confirmationem dicimus*, Reges habere in suos subditos dominium jurisdictionis, non autem dominium despoticum, adeoque non posse pro arbitratu suo eorum bona usurpare, sed quantum necessitas boni communis postulat. Et sanè ex communi Juristarum, & Theologorū sensū, illud est discrimen inter Tyrannum & Regem, quod ille pro suo nutu subditis imperat, propriumque commodum spectat, iste verò populi sibi commissi utilitatem quærit.

RESOLUTIO III. *Non spectat ad quemlibet condere legem, sed tantum ad multitudinem, vel ad eum qui praeest multitudini.*] ITA S. Doctor supra *art. 3.* ubi rationem affert, quia lex primò & principaliter ordinatur ad bonum commune, ut dictum est: ordinare autem aliquid in bonum commune, est, vel totius multitudinis: vel alicujus gerentis vicem multitudinis: siquidem ordinare in finem aliquem, est ejus, cujus est proprius ille finis: quare condere legem, vel

spectat

spectat ad multitudinem, vel ad eum qui praeest multitudini.

Rectè autem talem potestatem refert S. Thomas tum in multitudinem, id est, in rempublicam, perfectam: cùm enim talis multitudo superiorem non agnoscat, ipsa potest ex jure naturae seipsam gubernare, sibique leges in commune commodum praescribere: tum in illum qui praeest multitudini seu in Regem, aliumve supremum principem: nam respublica suam jurisdictionem, & potestatem condendi leges in eum transfert, quem communi consensu ad sibi imperandum, elegit.

Neque refert 1. quod dicitur 3. *Politic. cap. ultimo*, eos qui privatam vitam agunt, leges interdum statuere: ibi enim statuere, latè sumitur pro, de lege statuenda agere, aut consilium dare: ut tamen lex firmitatem, & vim obligandi habeat, legitimi superioris authoritas, & imperium accedere debet. Unde leges à Platone conscriptae, non habent propriè rationem, & vim legum, nisi ab aliqua republica approbatae, & constitutae sint.

Neque refert 2. Quòd non rarò ii qui praesunt multitudini, careant scientia, & prudentia ad leges ritè stabiliendas, requisita: hinc enim non sequitur, eos carere potestate necessaria ad leges statuendas, sed tantum illos non debere tali potestate uti, quin priùs viros prudentes, rerumque gerendarum peritia instructos, ea de re consuluerint.

RESOLUTIO IV. *Promulgatio spectat ad rationem legis.*] ITA docet S. Thomas *eadem quaest. art. 4.* & *probat*, quia lex aliis imponitur per modum regulae, & mensurae: at regula, & mensura imponitur per hoc, quòd in eorum notitiam deducitur per promulgationem: quare promulgatio necessaria est, ut lex vim obligandi habeat. *Confirmatur*, quia cum voluntas nō possit ferri in incognitum, sequeretur homines obligari ad impossibile, si tenerentur legem servare, ante sufficientem illius promulgationem.

Ubi advertendum est 1. Ex probabiliori sententia promulgationem ipsam esse de essentia legis, quia ut suprà diximus, de essentia legis est, ut subditos obliget ad opus aliquod exequendum, vel omittendum; obligare autem nequit, nisi sit promulgata.

Advertendum 2. Quòd sicut præcepta particularia non obligant, nisi privatim patefiant; ita neque leges, quæ sunt statuta quædam publica, seu ad communitatem spectantia, nisi publicè innotescant. Unde si quis privata scientia cognosceret legem aliquam statutam esse, non teneretur eam observare, si nondum esset promulgata.

Advertendum 3. Ut lex obliget, non requiri quòd singulis in particulari fuerit promulgata, aut in notitiam eorum venerit: est enim lex regula quædam publica, & universalis quam satis est universaliter omnibus proponi, & per accidens est, quòd in notitiam singulorum non veniat. Unde etiam constat, nõ opus esse, ut legis promulgatio fiat in singulis locis, sed satis esse, si fiat in celebrioribus; cùm inde facilè in omnium notitiam venire possit.

Advertendum 4. Legem naturalem promulgari ex S. Thoma *art. citato ad 1.* ex hoc ipso quòd Deus eam mentibus hominum inseruit, naturaliter cognoscendam. Quod ita potest intelligi, ut in creatione hominis, lex naturalis sit ei promulgata, quoad habitum; quoad actum verò, quando primùm utitur ratione: tunc enim per naturalem synderesim incipit cognoscere, quid agendum, quid non agendum sit.

Porrò ex omnibus hucusque tractatis S. Doctor prædicto *art. 4.* hanc legis diffinitionem colligit. Lex est ordinatio rationis, ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata: cujus omnes particulæ, juxta jam traditas resolutiones, intelligi debent.

RESOLUTIO V. *Ad valorem, & obligationem legis canonicæ, aut civilis, acceptatio populi nõ est necessaria.*]

PRIOR

PRIOR PARS PROBATUR, quia cùm Pontifex non accipiat à populo potestatem ligandi, atque solvendi per leges, sed immediatè à Christo, nulla ratio est cur putemus, eum non posse legem aliquam statuere, nisi dependenter à voluntate & approbatione populi. *Confirmatur*, nam juridica illa potestas approbandi leges canonicas, non residet in populo ex jure naturæ, aut ex speciali concessione Dei, ut notũ est: at neque ex voluntate Pontificis, cùm fundamento careat, quod aliqui dicunt, Pontificem non condere legem, nisi sub illa conditione, si populo placuerit. Ergo dicendum est, in Pontifice esse potestatem constituendi leges Ecclesiasticas, antecedenter ad consensum populi: ita ut de facto tales leges obligent, etsi fideles eas non approbent, imo licet iis obedire renuant.

Unde colliges, eum per se loquendo peccare, qui tẽpore præscripto legem Pontificiam non servat, eò quòd nondum à populo receptam esse videt. Dico, per se loquendo; nam si, verbi causa, lex statuta, sine gravi difficultate, observari non possit, nòn erit peccatum, contra illam agere, donec constet eam à Põtifice, talis difficultatis minimè ignaro, latam esse: quia interim cum fundamento præsumi potest; eum non intendisse subditos obligare, cum tanto eorum incommodo.

Dices, nonne non usus, seu desuetudo vim habet abrogandi legem, etiam canonicam? Ergo ut non teneantur particulares eam observare, sufficit quòd recepta non sit. *Respondeo* non sequi: nam aliud est, quòd quo primum tempore vult Pontifex, ut lex servetur, liceat eam non servare si à populo tunc acceptata non sit: aliud, quòd si lex Pontificia à populo nunquam fuit acceptata, & talis non acceptatio tanto tempore duret, quantùm requiritur ut desuetudo legitime præscripta censeatur, tunc fas sit ei nõ obedire. Quare etsi hoc posterius verum sit, non tamen prius illud verum esse censendum est.

Posterior pars suadetur, quia cùm Princeps habeat potestatem absolutam condendi leges, quo titulo dici potest, leges ab eo decretas non valere, sine consensu populi? Quod enim potestatem illam ab ipso populo acceperit, hoc nihil refert: siquidem non eã accepit cum eà limitatione, ut non posset leges statuere, dissentiente populo, aliàs non ipse esset Princeps supremus, ut supponimus, sed populum secum conregnantem haberet. Cùm ergo potestatem habeat absolutam, potest leges condere, quæ obligationem inducant: sive subditi consentiant, sive non.

Confirmatur, nam experientia constat Imperatores, & Reges etsi pios, & Catholicos pœnarum impositione cogere sibi subditos, ad acceptationem & observantiam legum suarum: quis autem ejusmodi consuetudinem, tanquam malam damnare audeat? At certè esset mala, si legum firmitas, & obligatio nulla esset, sine acceptatione & consensu populi: Ut summum enim posset Princeps cogere ad observantiam legum, postquam à subditis acceptatæ essent.

Unde sequitur eos peccare, qui primi legem à Principe statutam, sine causa legitima, transgrediuntur: quod verum existimo, etiam si Princeps transgressionem sciat, nec puniat: cùm enim ad talem cognitionē supponatur transgressio, hæc ab illa honestari non potest. Dico, sine causa legitima: nã si legis latæ observatio sit valde gravis, aut receptæ consuetudini repugnans, prudenter præsumi potest, Principem non intendere, ut eo casu obliget, donec mentem suam apertiùs declaret, ut ante dictum est.

CAPUT II.

De lege æterna, & naturali.

RESOLUTIO I. *Lex æterna ponenda est in Deo.*] PROBATUR, quia ut ait S. Thomas *1. 2. qu. 91. art. 1.* lex nihil est aliud, quàm dictamen practicæ rationis in Principe, qui gubernat aliquam communitatem

tatem perfectam: at tota communitas universi gubernatur ratione divina, ut satis patet ex tractatu de Deo: ergo ratio illa gubernationis rerum habet rationem legis, idque ab æterno, cùm Deus nihil concipiat ex tempore, sed æternum omnium conceptum habeat.

Quòd si objicias 1. Omnem legem aliquibus imponi; non fuisse autem ab æterno, quibus lex posset imponi. 2. Promulgationem spectare ad rationem legis, eam autem non potuisse fieri ab æterno. Ad hæc ita respondet S. Doctor loco citato, *ad 1.* quidem æternum divinæ mentis conceptum habere rationem legis æternæ, secundum quod à Deo ordinatus ad gubernationem rerum ab ipso præcognitarum. *Ad 2.* verò, promulgationem fieri verbo, & scripto; & utroque modo legem æternam fuisse promulgatam, ex parte Dei, quia & Verbum divinum est æternum, & scriptura libri vitæ est æterna.

Verùm ista non carent difficultate, quia ut patet ex Capitis præcedentis *Resolutione 4.* promulgatio requisita, ex mente S. Thomæ ad rationē legis, nō tantum se tenet ex parte Legislatoris, sed etiam ex parte subditorum; quatenus lex est regula, & mensura quæ ipsis applicari debet per promulgationem, ut per eā regulentur, & dirigantur in finem intentum. Quare dicendum videtur, legem æternam non habere propriam rationem legis, prout de lege hic agimus.

Non tamen erit inutile, quæ habet S. Thomas *1.2. quæst.93* per totam, breviter hic colligere. 1. In eo distinguit legem æternam, ab idea, quòd ratio divinæ sapientiæ, inquantum per eam cuncta sunt creata, habet rationem artis, vel exemplaris, seu ideæ; quatenus verò movet omnia ad debitum finem, obtinet rationem legis. 2. Nullum, præter Deum, & beatos, posse cognoscere legem æternam, ut est in seipsa; omnes tamen creaturas rationales posse eam cognoscere, secundum aliquam ejus irradiationem, seu participationem majorem, vel minorem, quate-

nus omnes veritatem aliquatenus cognoscunt, saltem quantùm ad principia communia legis naturalis. 3. Omnes leges, inquantum participant de ratione recta, derivari à lege æterna; siquidem in omnibus moventibus ordinatis, virtus secundi moventis derivatur à primo movente: quare cùm lex æterna sit ratio gubernationis in supremo gubernante, necesse est quòd omnes rationes gubernationis, quæ sunt in inferioribus gubernantibus, à lege æterna deriventur. 4. Cùm lex æterna sit ratio gubernationis, quæcunque divinæ gubernationi subduntur nimirum omnia creata, legi æternæ etiam subdi; quæ verò divinæ gubernationi subjecta non sunt, qualia sunt quæ pertinent ad naturam divinam, æternæ legi non subjici, sed esse realiter ipsam legem æternam. 5. Illud esse discrimen inter bonos, & malos, quod boni perfectè subsunt legi æternæ tanquam semper secundum eam agentes; mali autem imperfectè quidem, ex parte actionis, quatenus imperfectam habent cognitionem boni, & inclinationem ad illud; at perfectè, ex parte passionis, quatenus scilicet patiuntur, quantum lege divina præscriptum est.

RESOLUTIO II. *Lex aliqua naturalis ponenda est in nobis.*]PROBATUR ex S. Thoma 1.2. *quæst.91.art.2.* quia cùm omnia creata à lege æterna regulentur, & mensurentur ex dictis, manifestum est, quòd omnia participant aliqualiter legem æternam, in quantum scilicet habent inclinationes in proprios actus, & fines. Illud autem, est peculiare in rationali creatura, quòd ipsa ita subjacet divinæ providentiæ, ut sibi, & aliis providere possit: quare participatio legis æternæ in ea lex naturalis appellatur.

Hoc autem non habet locum in brutis, aliisque ratione carentibus, quia cùm lex sit opus rationis, ea propriè in irrationalibus locum habere non potest. Neque dicitur lex naturalis in homine, quòd per eam homo, quodam naturæ impetu feratur, ut bruta: sed

quia

quia per lumen naturale ipsius menti impressum, movetur ad honestè agendum.

Ut autem, quæ fusè de hac lege tradit S. Thomas *quæst.93.* paucis comprehendam, *Observandum 1.* legẽ naturalem non esse propriè habitum, sed potiùs actum. Primum patet, quia lex naturalis ab homine amoveri omnino non potest; at nullus est habitus propriè dictus, sive sit acquisitus, sive infusus, qui à subjecto, saltem divinitus, separari non possit. Secũdum sequitur ex primo, ac præterea ostenditur, tum quia lex naturalis nihil aliud esse videtur, quàm judicium illud, seu dictamen rectæ rationis quo quis judicat, bonum esse prosequendum, & malum fugiendum: tum quia proprium legis est regulare, dirigere, & imperare: illa autem & similia sunt actus. Non negarim tamen, legem naturalem aliquo modo se habere instar habitus, quatenus de agendis semper judicare potest, etsi de iis non semper actu judicet.

Observandum 2. Eam proportionem servandam esse inter intellectum speculativum & practicũ, quòd sicut in illo ponimus intelligentiam, quæ aliud nihil est quàm habitus, quo primis & per se notis propositionibus speculativis assentimur: ita in isto ponimus synderesim, quæ aliud nihil est quàm habitus, quo primis principiis practicis assensum præbemus.

Observandum 3. Præcepta legis naturæ esse plura, cùm ita se habeant in homine respectu operabilium, sicut in rebus demonstrabilibus se habent prima principia, quæ plura esse constat. Unde quemadmodum in speculabilibus, assignatur primum aliquod principium, à quo cætera pendent, nimirum illud impossibile est de eodem idem affirmari, & negari: ita in practicis, ex illo primo principio, bonum est amplectendum, & malum repudiandum, in aliorum principiorum practicorum notitiam deveniri potest. Cùm eo tamen discrimine, quòd aliqua

longè faciliùs ex illo primo principio deducantur, quàm alia.

Observandum 4. Legem naturalem esse eandem apud omnes, quoad sua principia communissima, cũ hæc omnibus sint per se nota: at verò quoad particularia jura, quæ ex communibus illis principiis, tanquam conclusiones, deducuntur, ut plurimum esse eandem apud omnes, non tamen semper, propter varietatem circumstantiarum. Unde etsi ex illo principio generali, quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris, communiter sequatur, gladium reddendum esse Domino petenti, non tamen, si contingat, Dominum eo velle se, vel alium occidere. Cæterùm quia eò minùs conclusio evidens est, quo magis distat à primis principiis, hinc facilè colligi potest, multa præcepta naturalia à simplicioribus posse inculpabiliter ignorari.

RESOLUTIO III. *Lex naturæ mutari potest per additionem, non tamen per subtractionem, ita ut quod jam est de lege naturæ, de eo postea desinat esse.*] HANC tradit S. Thomas *quæstionu citatæ art. 5.* & priorem partem probat, quia legi naturæ multa superaddita sunt præcepta legis divinæ, & humanæ. Posteriorem verò, quia lex naturæ, quoad sua prima principia, est penitus immutabilis: quoad secundaria autem non mutatur, nisi interdum in casibus particularibus, de quibus ante.

Verùm si exactè loqui velimus, in ejusmodi casibus, non tam mutatio, fit in ipsa lege, quàm in materia legis: quæ enim lex naturalis dictat, gladium depositum, per se loquendo, reddendum esse, eadem prohibet ne reddatur domino furioso: & quoad hoc, mutatio non potest cadere in legem naturalem, ita ut aliquando licitum sit, gladium furioso restituere.

Dices, lex naturalis in multis videtur immutata, siquidem libertas est de jure naturæ, & tamen jure gẽtium servitus introducta est. Est etiam præceptum

legis

legis naturæ, ut bona domino suo restituantur: at lege humana statutum est, ut qui bona fide, certo tempore aliena possedit, ad restitutionem non teneatur. Item matrimonium clandestinum jure naturæ validū est, fuit tamen authoritate Concil. Trid. irritatū. *Respondeo*, prædicta non esse de jure naturali præceptivo, sed concessivo dumtaxat, adeoque posse in iis contingere mutationem, ob circumstantias occurrentes. Id est, jus quidem naturale permittit, ut homines sint liberi, ut bona sint communia, ut matrimonium clandestinum valeat: non tamen præcipit, ut hæc ita se habeant, adeoque non prohibet, quin oppositum statui possit. Quemadmodum etsi dici aliquà ratione possit, esse ex jure naturæ, quod homo nudus sit, non tamen dici potest, eo jure prohiberi, ne utatur vestibus.

RESOLUTIO IV. *Non potest Deus propriè, & directè dispensare in lege naturæ*] RATIO EST, quia dispensare in lege naturæ, est facere ut persona aliqua non teneatur servare legem naturalem, sub iisdem illis circumstantiis, sub quibus eam servandi obligatio incumbebat. At Deus nequit eo modo legis naturalis obligationem tollere, ita scilicet ut verbi causa, alicui licitum sit, propria authoritate, hostem occidere, bona aliena, domino invito, surripere, & retinere: ista enim & similia sunt ex se, & intrinsecè contra rectam rationem, adeoque nisi aliqua mutatio in iis contingat, nō possunt fieri honesta & licita.

Dices 1. Nonne Deus dispensavit cum Abrahamo, quoad præceptum non occidendi, cum Osea, quoad præceptum non fornicandi, & cum Israëlitis, quoad præceptum non furandi? *Respondeo* negativè, nam præceptum naturale est, non occidendi propria authoritate; non accedendi ad eam, quæ non est propria uxor, & non surripiendi bona aliena invito Domino. Deus autem in iis non dispensavit, quia Abraham non propria, sed Dei jubentis authoritate voluit occidere filium, Oseas contraxit matrimoniū

cum fornicaria, antequam ad eam accederet; & Israëlitæ ex donatione Dei, supremi rerum omnium Domini, habuerunt jus in bona, quibus Ægyptios spoliaverunt. Non ergo hæc est propria, & directa dispensatio in lege naturæ, sed appositio alicujus circunstantiæ, qua posita, ipsa naturalis obligatio cessat.

Dices 2. Summus Pontifex sæpe dispensat in voto, in juramento, aliisque non paucis, quæ tamen lex ipsa naturæ servanda esse docet. Ergo cum dici non possit, tales dispensationes esse invalidas, inde à fortiori concludendum est, Deum habere potestatem dispensandi in lege naturæ. *Respondeo 1.* votum, juramentum, & similia non esse jus naturale, fundatum in sola natura rationali, sed in libertate humana, quia ex lege naturæ non tenemur vovere, aut jurare: ex hypothesi tamen quòd vovimus, aut juravimus, tenemur ex jure ipso naturæ, votum, & juramentum servare. *Respondeo 2.* neque in his Pontificem dispensare propriè, & directè, non enim facit, ut liceat homini non implere promissionem Deo factam, & non relaxatam; sed authoritate Dei promissionem relaxat, quo ipso obligatio eam servandi per se corruit.

Ex his autem quæ hactenus tradita sunt, intelligi potest, quid dicendum sit ad difficultatem illam, quam S. Doctor proponit quæstionis citatæ *art. 6.* an scilicet possit lex naturæ à corde hominis aboleri. *Respondendum* quippe est cum distinctione, nam si agatur de principiis communibus legis naturæ, ea ut sic non potest deleri de cordibus hominum: quicunque enim ratione utitur, cognoscit in genere bonum esse amplectendum & malum fugiendum: si verò quæstio sit de conclusionibus deductis ex primariis principiis, quæque sunt præcepta particularia, lex naturalis, quoad hæc, deleri potest, vel propter ignorantiam, vel propter pravas consuetudines, & habitus corruptos. Itaque cor humanum, in quo lex naturalis

ralis scripta est, se habet interdum instar carthæ, in qua majores caracteres adhuc apparent, minores verò planè deleti sunt. Cæterum quia conscientia magnam cum antedictis affinitatem habet, non erit abs re de ea hic agere: præsertim cùm voluntas teneatur ei se conformare, tanquam suæ regulæ.

CAPUT III.

De conscientia, & obligationibus illius.

RESOLUTIO I. *Conscientia est actus ille intellectus, quo judicamus aliquid esse faciendum aut non faciendum.*] UT hoc clariùs percipias, *Notandum 1.* ex S. Thoma *1. p. quæst. 79. art. 13.* Conscientiam consistere in actu, ut patet, tum quia ex vi nominis, dicit ordinem seu applicationem scientiæ ad aliquid, tum quia conscientia dicitur testificari, quatenus aliquid fecimus, vel non fecimus; dicitur ligare, vel instigare quatenus judicamus aliquid faciendum esse, aut non faciendum; dicitur excusare, vel accusare, seu remordere, quatenus aliquid benè, aut malè factum cognoscimus: ista autem omnia actum aliquem denotant.

Notandum 2. Conscientiam etsi latè significet judicium, tam de factis, quàm de faciendis, hic tamen sumi à nobis strictè, pro judicio de faciendis; cùm eam inspiciamus tanquam regulam internam, quam in operationibus nostris sequi debemus: unde illud est discrimen inter conscientiam & synderesim, quòd synderesis est habitus quidam quo cognoscimus prima principia practica: conscientia autem est judicium actuale, de conclusione deducta ex ejusmodi principiis: ita ut non solùm per illam judicemus, quid bonum, quid malum sit, sed etiam quid à nobis agendum sit, quid non agendum.

Notandum 3. Conscientiam esse multiplicem, nimirum rectam, erroneam, dubiam, probabilem, & scrupulosam. Recta dicitur, quæ dictat esse bonum, quod bonum est, malum, quod malum. Erronea, quæ dictat esse bonum, quod malum est, aut vice versa. Dubia,

ıbia, quæ velut anceps manet, ita ut nec assensum ebeat, nec dissensum. Probabilis, quæ nititur fundamento probabili, non tamen planè certo, propter positam dubitandi rationem. Scrupulosa, quæ uni ti adhæret, sed cum anxietate, levi fundamento ıixa. Cùm autem dubium non sit, quin homo ascientiam rectam sequi teneatur, de aliis nonlla in sequentibus statuenda erunt.

RESOLUTIO II. *Peccatum est agere contra conıntiam errantem.*] PROBATUR, nam peccatum est ıre contra proximam agendi regulam: at proxima ındi regula est ratio dictans, quid agendum, aut n agendum sit, eaque ratio non differt à conscien-, quare contra conscientiam agere peccatum est. *ıfirmatur*, nam qui facit, quod judicat esse malum prohibitum; aut qui non facit, quod putat esse bom, & præceptum, satis ostendit se velle malum & ccatum, adeoque peccat, etsi illius judicium falı sit.

Est autem hic observandum 1, quando conscientia invincibiliter errans, eam obligare ad faciendum od ipsa dictat, quia cùm voluntas sit potentia cæ-, tenetur sequi judicium intellectus ostendentis id agendum, quidve fugiendum sit, saltem quando ıorantia est invincibilis, seu talis ut intellectus, sitis his circumstantiis, non possit prudenter aliud licare: nulla enim ratio apparet, cur tunc non teatur voluntas se conformare proximæ suæ regulæ, æ alia non est quàm conscientia, seu ratio dictans c, aut illud faciendum esse.

Observandum 2. Quando conscientia errat vincibies, eam quidem, quandiu durat, obligare ne quis ntra illam faciat, non tamen ut juxta illam operer. Quod hoc exemplo explicari solet. Putat Titius ignorantia culpabili, necessarium esse mentiri, pro enda alicujus vita; in eo casu ille quidem non tenet mentiri, quia cùm ignorantia eum non excuset, entiendo peccaret; at nemini potest imponi obli-

gatio

ratio peccandi. Quia tamen judicat mentiendum esse, tenetur non facere contra hoc dictamen, adeoque non mentiendo, peccat.

Dices, ergò Titius, quicquid egerit, necessariò peccabit, quod absurdum est. *Respondeo*, hoc verum tantùm esse, ex hypothesi quòd Titius non deponat conscientiam erroneam, simpliciter autem falsum, cùm possit errorem vincere, & à mendacio abstinere. Quòd si dicat, se non posse tunc conscientiam errantem deponere, cùm nullo modo de errore dubitet, aut non habeat quem consulat, jam error est invincibilis, adeoque illius dictamen sequi tenetur, mentiendo pro salute alterius. Neque tale mendacium est peccatum formaliter, sed potius actus misericordiæ, ratione finis intenti, à quo speciem sumit: quin verò Titius in eo casu mentiri renuens, peccat contra charitatem proximi.

Observandum 3. Titium quando vincibiliter putat, mentiendum esse pro salute proximi, non adeò graviter peccare, si sequatur dictamen conscientiæ, quàm si illud negligat: quia in priori casu, reus tantùm est mendacii officiosi, in posteriori homicidii. Oppositum tamen potest contingere in aliis occasionibus, ut nempe majus peccatum sit sequi conscientiam vincibiliter errantem, quàm non sequi, quod juxta materiæ gravitatem expendi debet.

Observandum 4. Eum qui, ex errore invincibili, putat se, sive hoc egerit, sive oppositum, peccaturum, non peccare alterutram contradictionis partem sequendo, verbi causâ, qui cum nequeat simul sacro interesse, & infirmum curare, existimat se peccaturum sive infirmum deserat, sive sacrum omittat, non peccat infirmum deserendo, aut sacrum non audiendo. Quia ex communi sententia, homo nunquam perplexus esse potest, ita scilicet ut necesse sit eum peccare. Si tamen in eo statu constitutus non tantum existimet utrumque esse peccatum, sed etiam unum altero esse gravius, tenetur eligere quod minus malum judicat, & secus faciens peccat. RE-

RESOLUTIO III. *Ille peccat qui facit aliquid, practicè dubitans esse peccatum.*] UT hoc intelligas, *nota* aliud esse dubium speculativum, aliud practicum; speculativum habet locum, quando quis dubitat de re aliqua in genere, an sit licita, vel illicita, practicum verò quando dubitatur hic & nunc, quo tempore aliquid faciendum est, an liceat illud, vel non. Et de posteriori hoc dubio procedit nostra Resolutio, quæ ea ratione probatur, quia faciens aliquid quod dubitat esse peccatum, exponit se periculo peccandi satisque ostendit se habere affectum ad peccatum, adeoque peccat, ut in simili superiùs diximus. Hinc peccas, si scribas, aut iter facias die festo, practicè dubitans an hoc tibi liceat: Imò tale peccatum committis, quale esse dubitas.

Dico, practicè dubitans, nam si dubium non sit practicum, sed speculativum duntaxat, peccatum non est, agere cum tali dubio: qui enim ita agit, cum ex causa rationabili dubium in praxi deponat, non censetur habere affectum ad peccatum, aut se exponere peccandi periculo. Exemplum sit in militibus, qui licitè possunt bellum gerere, etsi de justitia illius speculativè dubitent, modo in praxi tale dubium, ex causa rationabili deponant.

Ex his varii casus resolvi possunt. *Primus est*, an possessio bonæ fidei, in materia justitiæ, sit titulus sufficiens deponendi conscientiam dubiam. *Respondetur affirmativè*, quia etsi qui non possidet, habeat æquale jus in proprietate, alter tamen excedit, quoad titulum possessionis, adeoque in dubio pro illo judicandum est. Hinc si rem aliquam bona fide possides, & dubitas an tua sit, potes eam retinere, si præmissa sufficienti diligentia, non potes dubium vincere: si quidem ex vulgari proloquio, in dubio melior est conditio possidentis.

Secundus, an tenearis votum implere, quando dubitas te illud emisisse. *Respondeo negativè*, quia melior est conditio voluntatis, possidentis libertatem suam, & ali-

& aliunde durum videtur, quòd quis cogatur stare promissis, quando non potest probari, an promissio facta sit. Teneris tamen votum solvere, si constat quidem te vovisse, dubitas tamen an intentio vovendi adfuerit: quia, ex jure, quando constat de facto, quæ ad illud necessaria sunt, præsumuntur adfuisse, nisi oppositum probetur.

Tertius, an tenearis servare aliquod præceptum, quando post sufficientem inquisitionem adhuc dubitas, num illud extet. *Respondeo negativè*, ob rationem allatam. Et idem dic, quando, etsi constet præceptum impositum fuisse, dubium tamen manet, an ad talem casum se extendat: quia hoc perinde est, ac si de illius existentia dubitaretur. Quòd si de utroque certus es, dubitas tamen num satisfeceris, teneris satisfacere, cum debito certo satisfieri nequeat, solutione dubia.

Quartus, an tenearis obedire tuo superiori, quando dubitas, num quod præcipit, licitum sit, aut ipsius potestatem excedat. *Respondeo affirmativè*, quia ut diximus, in dubio melior est conditio possidentis: at superior possidet jus præcipiendi, ergo pro illius præcepto standum est, quandiu non probatur, illud esse de re illicita, aut supra potestatem illius. Et quamvis verum sit, eum non posse illicita præcipere, cum tamen ille putet licitum esse præceptum, de cujus tu honestate dubitas, æquius est ut illius hac de re judicio stemus, quàm tuæ dubitationi.

Nota, quòd etsi in dubiis possimus sequi partem favorabiliorem: ut patet ex jam dictis: certum tamen est, optimum esse consilium partem tutiorem amplecti, verbi causa, restituere id de quo dubitas, an tuum sit: votum implere, quando dubium est, num illud emiseris, &c. Imò ex jure constat, eum esse irregularem, qui dubitat, an sit reus homicidii: ut, si dedit causam abortui, & dubitatur an fœtus esset animatus. Neque in eo casu melior est conditio libertatem possidentis, ut in præcedentibus.

RESOLUTIO IV. *Ille non peccat, qui sequitur opinionem probabilem, relicta probabiliori.*] EXPLICO, opinio dicitur probabilis, quæ firma aliqua ratione nititur. Unde opinionem probabilem constituendam, non est necesse ut multi Doctores eam sequantur, sed satis est quod unus, aut alter vir doctus & pius illi, ex aliquo non levi fundamento, assentiatur. Dicitur verò opinio probabilior, quæ efficaciori rationi innititur, sive plures pro se authores habeat, sive non. Quamquam sæpe contingit, ut ea opinio sit probabilior, quæ est communior.

Hoc posito, *probatur Resolutio*, quia cum opinio probabilis firma aliqua ratione fulciatur, ut dictum est, qui ex ea operatur, rationabiliter operari censetur, adeoque non peccat, etsi oppositam probabiliorem existimet: præsertim cum facilè contingere possit, ut opinio quam in praxi sequitur, sit probabilior alia quam deserit.

Neque dicas, per se loquendo quidem non esse malum, sequi sententiam probabilem, esse tamen, si alia sit probabilior: hoc enim falsum est, quia alias sequeretur omnes teneri sub peccato, ad ea quæ sunt perfectiora, adeoque cum virginitas sit perfectior matrimonio, quotquot matrimonium ineunt, peccarent. Esset etiam locus continuis scrupulis, animique anxietatibus, eò quòd in quolibet negotio diligenter inquirendum esset, quænam opinio sit probabilior.

Quòd si instes, eum imprudenter agere, & peccare qui se exponit peccandi periculo. *Respondeo* hoc verum esse, non tamen habere locum in eo, qui sequitur sententiam probabilem: cum enim talis sententia solida ratione fulciatur, virique sapientes & timorati eam sequantur, dici non potest eum se exponere peccandi periculo, qui ex illa operatur. Maximè, quia etsi forte illa pro se paucos authores habeat, ex communi tamen sententia, etiam eorum qui pro opposita stant, nullum est periculum, si eam in praxi sequaris.

sequaria. Unde, etsi ea in se sit minùs probabilis, longè tamen probabilius est, quòd eam sequi liceat.

Ex hac doctrina varia colligi debent pro praxi. *Primò*, posse Confessarium consilium dare, juxta opinionem probabilem, dimissa probabiliori, quam ipse amplectitur. Cum enim ipsi liceat se conformare ejusmodi sententiæ, nulla est ratio, cur non etiam aliis eam consulere possit, tanquam in praxi securam.

Secundò, posse Confessarium contra propriam opinionem absolvere pœnitentem, qui sententiam oppositam probabilem sequitur. *Ratio est*, quia cum pœnitens sequendo ejusmodi opinionem, non peccet, ut dictum est, adeoque id non impediat, quominus possit omnia sua peccata, cum vero dolore confiteri, nulla ratio est, cur nequeat Confessarius absolutionem ei impendere. Imò cum ex parte pœnitentis apponatur, quicquid necessarium est ad legitimam confessionem, non modo potest Confessarius eum absolvere, sed etiam ad hoc tenetur.

Tertiò, si contingat, quoad licitum usum Sacramentorum, esse utrinque opinionem probabilem, posse ministrum alterutram pro arbitrio eligere; quia sicut in aliis materiis, ita & in ista, qui operatur ex sententia probabili, operatur rationabiliter & prudenter, adeoque non peccat. Est autem major difficultas, an, agendo de ipso valore sacramenti, liceat relinquere quod certum est, & assumere quod dubium est, & probabile. *Respondeo*, per se loquendo, hoc non videri illicitum, ut ex dictis colligi potest, & confirmatur, quia aliàs non nisi contritum de peccatis liceret absolvere, nec posset iniri matrimonium coram proprio Parocho non Sacerdote, vel in aliena Parochia existente. Sunt tamen varii casus in quibus, vel propter receptam consuetudinem, vel ob speciale Ecclesiæ præceptum, non licet dimissis certis, uti probabilibus in usu Sacramentorum. Unde peccaret, qui

qui daret baptismum in nomine genitoris, geniti, & procedentis ab utroque: & qui in *Confirmatione* uteretur simplici oleo. Imò si ministratur Sacramentum necessarium ad salutem pœnitentis, charitas proximi postulare videtur, ut probabilibus dimissis, certa tantum adhibeantur.

Quartò, quando non suppetit medicamentum certum, sed tantum probabilia, seu quæ probabile est infirmo profutura; posse medicum illud usurpare, quod probabile est, relicto probabiliori: sicut enim Medicus spiritualis, ita & corporalis potest operari, ex aliorum sententia, quam ipse probabilem judicat, & illi probabiliorem, quæque fortè à parte rei probabilior est & securior: præsertim cum alii Medici sequentes eam sententiam, debitè procedant in curatione ægroti: & aliunde valde durum sit, imponere medico onus accuratè expendendi, quodnam medicamentum sit probabilius, quoties ad infirmum curandum accedit. Dixi, quando non suppetit medicamentum certum: si enim medicinæ certæ habeatur copia, communis est sententia, medicum teneri eam adhibere, relicta probabili: quia aliàs infirmum imprudenter periculo exponeret.

Sed quid, si non habeatur medicamentum certum, aut probabile, & nulla sit spes de salute infirmi, licebit ne tunc applicare remedium aliquod dubium, seu de quo dubitatur, an profuturum, an verò nociturum sit? *Responsio* negativa est multorum, quia tale medicamentum adhibere est ex se dare causam mortis, cum nulla sit probabilitas, an tale non sit, ut vi sua mortem illaturum sit, etsi aliunde mors secutura non esset. Hoc etiam à parte rei aliud nihil est, quàm velle experiri quænam vis tali medicamento competat, quod ab omnibus damnatur tanquam illicitum. Quare non potest Medicus aliquod medicamentum applicare, nisi adsit probabilitas aliqua quòd profuturum sit, aut certitudo quòd non sit nociturum.

Alii

Alii tamen non improbabiliter oppositum docent, quia cùm salus ægri sit desperata, ut supponimus, longè minus malum est, eum exponere aliquali periculo accelerandi mortem, aliunde certò obventuram, dando remedium dubium, quòd fortè illi proderit, quam omnem illius curam abjicere. Neque hoc est, per se loquendo, dare causam mortis, quia Medicus nescit, an medicamentum illud obfuturum sit, & aliunde aliqualiter sperat illud profuturum, in summa ille morbi desperatione, quia aliàs non adhiberet. Quare prudenter agit, nec damnari potest, quod in dicto casu medicamentum dubium velit experiri, sicut illi jure damnantur, qui cùm remedia utilia, & probata suppetant, ignota adhibent, ut eorum vim experiantur, sicque ægrorum periculo doctiores in sua arte evadant.

Quintò posse Judicem sententiam ferre ex opinione probabili, relicta probabiliori, ut patet ex dictis, ob paritatis rationem. *Neque dicas*, judicem teneri ei favere, qui firmius habet jus: hoc enim verum est de eo, qui absolutè, & juxta communem omnium sententiam, firmius jus habet, non autem de illo, de cujus jure probabiliter, & cum fundamento dubitatur. Unde potest Judex, sine peccato, rem de qua agitur, adjudicare tunc illi, qui ex opinione probabili jus integrum in ea habet. Præsertim cùm alii putent, opinionem illam esse probabiliorem, possintque ipsi tuta conscientia juxta eam procedere. Verùm non dubito quin tutius sit in praxi, judicare juxta opinionem probabiliorem, & ita consulendum arbitror. Si tamen constaret, probationes utrinque esse æquales, tam de facto, quàm ex jure, deberet Judex rem, de qua lis mota est, inter utramque partem dividere: aut si dividi nequit, partes inter se componere, eò quòd singulæ in eo casu jus æquale habent.

Sextò, posse Advocatum causam probabilem defendere, cōtra eam quam putat probabiliorem. Sicut enim

enim licet cliēnti, ob probabilem rationem, jus suum coram Judice quærere, aut tueri; ita licet Advocato illius causam suscipere, quando novit eam verè esse probabilem. Si quidem Advocatus gerit tantùm partes clientis, illiusque jus sincerè proponit Judici, ut eo percepto justam sententiam ferat, qua in re nulla est inordinatio.

RESOLUTIO V. *Licitum & laudabile est agere contra scrupulum.*] RATIO EST, quia etsi quis ex scrupulo suspicetur, actum aliquem esse malum, id non impedit quin aliunde judicet esse bonum; quare potest tali judicio sive certo, sive tantùm probabili, se confirmare contra scrupulum, ut constat ex supradictis. *Neque dicas* eum qui ita agit, facere contra conscientiam: hoc enim falsum est, cùm non obstante scrupulo, conscientia dictet, talem actum esse bonum & licitum. Alias si tale judicium abesset, jam hoc non esset scrupulus, sed dubium, adeoque observandum esset quod de conscientia dubia resolutione 3. dictum est. Unde quando in jure dicitur, habentem scrupulum circa valorem matrimonii, non posse debitum petere, ibi scrupuli nomine dubium intelligi debet.

Nota 1. Scrupulos oriri ex variis causis, nempe ex ignorantia, ex dæmonis suggestione, ex melancholia, & nimia corporis maceratione, ex debilitate mentis, &c.

Nota 2. Ut quis à scrupulis liber evadat, eum debere contra scrupulos agere, eorum rationes spernere, dictis Superioris, aut Confessarii, vel alterius viri docti, & pii planè acquiescere. Neque quod dici solet, in dubiis tutiorem partem eligendam esse, de scrupulis intelligendum est, sed de dubiis propriè dictis.

Nota 3. Confessarium duo posse, præter alia, scrupuloso inculcare, ut eum à scrupulis liberet: alterum, ut nihil credat esse peccatum mortale, nisi adeò evidens sit tale peccatum esse, ut ipse possit id affir-

affirmare cum juraméto: alterum, vel ea ratione deponédos esse scrupulos, quia cùm quis novit se scrupulosum esse, hinc probabiliter judicare potest, dubitationes quibus agitatur meros esse scrupulos, adeoque abjiciendos, cùm liceat sequi sententiam probabilem. Plura de scrupulis apud Summistas, & Asceticos videri possunt,

CAPUT IV,

De lege divina, veteri, & nova.

RESOLUTIO I. *Necessarium fuit ad directionem naturæ humanæ, habere legem divinam, præter naturalem, & humanam.*] ITA S. Thomas 1.2. *quæst.* 41, *art.* 4. quod *probat*, tum quia cùm homo creatus sit, ut aliquando supernaturali beatitudine fruatur, debuit ad hunc finem dirigi, media aliqua lege supernaturali & divina; tum quia non potest homo semper, quoad singularia & contingentia sine errore dirigi, nisi per legem divinam, erroris incapacem, sciat quid agendum, quid cavendum sit: tum quia cùm lex humana nequeat hominem regulare, quoad actus internos, danda erat lex divina, quæ non tantùm exteriùs, sed etiam interiùs eum rectè ordinaret: tum denique quia lex humana non potest omnia peccata prohibere, aut punire, sicut divina.

Notandum autem ex articulo 5. legem divinam esse duplicem, nempe veterem, & novam, easque inter se, non distingui specie, sed tanquam perfectum, & imperfectum in eadem specie, ut patet ex Paulo qui ad *Galat.* 3. comparat legem veterem, puero existenti sub pædagogo: novam verò, viro perfecto. Quod etiam ex eo colligitur, quia lex vetus ad bona sensibilia, & terrena proximè ordinabat, nova ad intelligibilia, & cœlestia dirigit; illa actus tantum externos regulabat, hæc etiam internos, & ideò dicitur quòd lex vetus cohibet manum, lex nova animum. Tandem prior ad observantiam præceptorum, timore

 pœna-

pœnarum inducebat, posterior autem amore, per gratiam Christi, in cordibus nostris diffuso.

RESOLUTIO II. *Lex vetus erat bona.*] HOC probat S. Doctor *1. 2. quæst. 98. art. 1.* tum ex verbis illis Pauli *ad Rom. 7.* Lex quidem sancta est, & mandatum sanctum, & justum, & bonum. Tum quia lex illa est bona, quæ consonat rectæ rationi: at lex vetus rationi consonabat, quia concupiscentiam reprimebat, quæ rationi adversatur, & peccata prohibebat, quæ sunt contra rectam rationem.

Notat autem, illud esse discrimen inter legem humanam, & divinam, quòd humana finem suum, qui est temporalis tranquillitas civitatis, assequi potest, cohibendo nimirum actus externos, qui statum pacificum civitatis perturbare possunt: divina verò non potest, nisi à gratia adjuvetur, hominem perducere ad fœlicitatem æternam, quæ est illius finis. Quare cum lex vetus gratiam non conferret, inde colligit, eam non fuisse perfectam, etsi bona esset.

Dices, Ezechielis 20. ait Deus se dedisse Judæis legem non bonam, *Paulus verò* frequenter in legem veterem insurgit, & speciatim in epist. *ad Rom. cap. 14, & sequentibus,* cum ait, legem iram operari, eam subintrasse ut abundaret delictum, peccatum sine lege mortuum esse, &c. *Tandem* quomodo bona est lex, quæ permittit usuram & libellum repudii? *Respondeo ad 1.* præcepta dici non bona, vel quia lex gratiam non conferebat, per quam fieret bonum, ut intelligit S. Thomas post Augustinum, vel quia lex antiqua si conferatur cum nova, quæ multò melior est, videtur mala: sicut è contra quæ mala sunt videntur bona, si cum prioribus conferantur: vel meliùs, ut ibi non agatur de lege veteri, sed de præceptis iniquis, quæ Deus permisit Judæis imponi, in pœnam præcedentium peccatorum.

Ad 2. Omnia verba Pauli, quæ duriora videntur, piam expositionem sumere *ex cap. 7.* epistolę *ad Rom.* ubi ait, Lex peccatum est? absit, &c. Occasione autem

accepta,

peccatum per mandatum operatum est in
m concupiscentiam: id est, occasione non
lata à lege, sed accepta ex mea infirmitate,
st ut in varias concupiscentias exarserim,
r spiritum gratiæ, inordinatum hoc deside-
it mitigatum.

Dicendum vel usuram, & libellum repudii
e licita, & à Deo approbata, sed tantum per-
a tolerata ut quidem putant: vel si fuerunt
icita, ut alii existimant, ea non fuisse mala;
uit Deus dissolvere primum matrimonium,
licebat Judæis cum secunda contrahere.
tiam Deus dare Judæis, quod à Gentilibus
rtè accipiebant, sicut illis dedit spolia Ægy-
quare acceptio talis pecuniæ nô erat illicita.

)LUTIO III. *Lex vetus data est à Deo, per
,idque soli populo Iudæorum.*] Quòd sit à Deo
is patet, tum ex *cap. 20. Exodi, & sequentibus*, &
Matth. 15. Irritum fecistis mandatum Dei, pro-
ditiones vestras; & ex verbis illis *Rom. 1.* Se-
us in Evangelium Dei, quod ante promiserat
phetas suos, in Scripturis sanctis, de filio suo.
uia in Concilio Trident. *sess.* 14. statuitur,
)eum esse authorem novi, & veteris testamen-
quia ut ait S. Thomas *quæst. citata art. 2.* Lex
ordinabat homines ad Christum dupliciter,
testimonium Christo perhibendo, secundò
dum cujusdam dispositionis, quatenus homi-
dololatria retrahens, concludebat eos sub
nius Dei, à quo salvandi erant per Christum.
stum est autem quòd ejusdem est disponere
m, & ad finem perducere; quare ab eodem
no data ex lex, à quo per gratiam Christi, sa-
ainum facta est. Unde refellitur impiissimus
lanichæorum, qui fingebant duos esse Deos,
n bonum, alterum malum; & priorem vole-
se authorem novi testamenti, posteriorem an-

Quòd verò lex antiqua data sit per Angelos *probatur ex art. 3.* quia cùm lex illa esset imperfecta, & disponeret ad perfectam, congruum fuit, ut quemadmodum in artibus, primarius artifex perfectum actum per seipsum operatur; quæ verò disponunt ad perfectionem ultimam, per suos ministros exequitur: ita lex antiqua daretur per Angelos, qui sunt ministri Dei, nova verò per ipsum Deum hominem factum. Ex quo intelligis, non mirum esse quòd Angelus dixerit, Ego sum Deus Abraham, cùm in persona Dei loqueretur; quemadmodum Sacerdos dicit, Hoc est corpus meum, quia loquitur in persona Christi.

Tandem quòd lex vetus solis Judæis data fuerit, *probatur ex art. 4.* quia cùm Christus ex illis esset nasciturus, æquum erat ut Deus legem, aliaque specialia beneficia iis concederet, ut ita specialiter Deo consecrarentur, & ab aliis populis distinguerentur. Unde est illud *Psalmi 147.* Non fecit taliter omni nationi, & judicia sua non manifestavit eis. Et illud *Rom. 3.* Quid ergo ampliùs Judæo est? multum per omnem modum, primum quidem quia credita sunt eis eloquia Dei.

Nota 1. ex S. Doctore ibidem, promissionem Abrahæ factam, quòd Christus ex illius stirpe nasciturus esset, non fuisse ex meritis ipsius Abrahæ, sed ex gratuita Dei electione & vocatione, ut colligitur ex verbis illis *Isa. 41.* Qui suscitavit ab oriente justum, vocavit eum ut sequeretur se. Verùm ista intelligenda sunt de merito proprio, & condigno: quòd enim sancti Patres meruerint de congruo Incarnationem, disertè tradit S. Thomas *3. p. q. 2. art. 11.* Unde à fortiori colligitur, eos potuisse mereri de congruo, ut Christus ex iis nasceretur.

Nota 2. ex articulo 5. legem veterem non obligasse nisi Judæos, quia quæ statuuntur ad specialem aliquorum sanctificationem, non obligant nisi illos; ut laici non obligantur, ad ea quæ sunt clericorum.

rum. Quare cum lex vetus data sit Judæis, ut specialiter sanctificarentur, & dicarentur cultui Dei, ex antedictis, non nisi qui erant ex gente Judæorum, tenebantur ad illius observantiam. Quod intellige quoad præcepta, quæ erant propria illius legis: nam si sermo sit de præceptis moralibus; quæ per eam manifestabantur, non modo Judæi, sed etiam Gentiles ea observare tenebantur; cùm ad legem naturæ spectent.

RESOLUTIO IV. *Lex nova non distinguitur à veteri quoad finem, sed quoad modum ducendi in finem.*]

PROBATUR, ex S. Thoma. *1. 2. quæst. 107. art. 1.* quia lex vetus, & nova tendunt ad eundem finem, ut scilicet homines subdantur Deo, illa fuit quasi pedagogus puerorum; hæc verò est quasi lex perfectorum: quia est lex charitatis, quæ dicitur vinculum perfectionis.

Notandum autem imprimis ex responsione ad 2. omnes differentias quæ assignantur inter novam, & antiquam legem, sumi secundum rationem perfecti, & imperfecti: præcepta enim legis cujuslibet dantur de actibus virtutum; ad quos aliter inclinantur imperfecti, aliter perfecti. Illi cùm careant virtutis habitu, inclinantur ad virtutis opera ab extrinseco, puta ex comminatione pœnarum, aut ex promissione præmiorum: hi verò, cùm virtute prædíti sint, inclinantur ad opera bona, ex amore virtutis. Unde lex antiqua dicitur lex timoris, nova autem lex amoris. Cæterùm hæc distinctio referenda est ad statum utriusque legis, non ad singulas personas; si quidem non pauci erant in lege antiqua, qui ducebantur amore, & vice versa plurimi sunt in nova, qui terroribus ad bona opera adiguntur.

Notandum prætereà *ex art. 2.* legem veterem per novam fuisse completam, tam quoad finem, quàm quoad præcepta. Quoad finem quidem, qui erat hominum justificatio: hæc enim non per legem antiquam, sed virtute novæ peracta est. Quoad præcepta

verò, quia Christus non tantum ea opere complevit, sed etiam sua doctrina tripliciter perfecit, 1. verum legis intellectum exprimendo, ut patet in homicidio & adulterio. 2. ordinando quomodo tutius observaretur, quod lex vetus statuerat, ut constat, de non jurando. 3. præceptis superaddendo quædam perfectionis consilia.

Notandum rursus *ex art. 3.* Legem novam virtualiter contineri in veteri, quatenus clarè & explicitè traduntur in nova, quæ in antiqua obscurè & implicitè continebantur. Hoc patet in præceptis: nam mysteria nostræ fidei, quæ tenemur credere, valde obscurè tradebantur ante adventum Christi: præcepta verò moralia peccatis hominum non parum obscurata erant; & Sacramenta novæ legis, quorum usus est sub præcepto, non aliter erant apud antiquos, quàm secundum aliquam significationem & figuram. Ex quo patet, modum quo lex nova continetur in veteri, non repugnare antedictis de imperfectione antiquæ legis, respectu novæ: hæc enim in ea continetur, sicut arbor in semine, aut sicut species in genere, & uno verbo sicut perfectum & completum, in imperfecto & inchoato.

Notandum postremò *ex art. 4.* legem veterem esse multo graviorem nova, si attendatur ad opera externa, quæ præcepta erant, quia ob ingentem multitudinem cæremoniarum, multo plura opera tunc erant sub præcepto, quàm nunc sint: si autem ratio habeatur interiorum virtutum actuum, quatenus fiunt promptè, & delectabiliter, quoad hoc legem novam esse graviorem veteri; quia in nova prohibentur interiores motus animi, qui expressè in veteri non prohibebantur in omnibus.

Verum etsi posterior hæc pars rectè concludat, si tantum ipsa novæ legis præcepta quoad se ponderentur, ut sunt scripta; non tamen si considerentur, ut sunt conjuncta cum fide, & gratia novi testamenti: sic enim absolutè dici potest, legem novam esse sua-

viorem

viorem veteri, juxta illud Christi *Matth. 11.* Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, &c. jugum enim meum suave est, & onus meum leve. Quare dicendum est, Doctorem Angelicum in priori sensu loquutum; ut etiam ex eo suaderi potest, quia ille 1. 2. *quæst. 106. art. 1.* docet id quod præcipuum est in lege nova, esse gratiam Spiritus sancti in cordibus scriptam: quod vero secundarium est in ea, esse scripta, seu ea quæ traduntur nobis ut credenda, vel agenda.

CAPUT V.

De præceptis utriusque legis.

RESOLUTIO I. *In veteri lege erant præcepta moralia, & cæremonialia, & judicialia.*] PRIMA PARS PROBATUR. à S. Thoma 1. 2. *quæst. 99. art. 2.* quia sicut lex humana tendit ad constituendam amicitiam inter homines, ita intentio legis divinæ est, constituere amicitiam inter Deum & homines; cumque similitudo sit causa amoris, debent homines esse boni, ut amicitiam ineant cum Deo, qui optimus est: quare oportuit in veteri lege, dari præcepta de actibus virtutum moralium, per quos homines fiant boni.

Secunda pars ostenditur ex artic. 3. nam lex divina principaliter instituta est, ad ordinandum homines in Deum: homines autem ordinantur in Deum, non tantum per interiores actus mentis, qui sunt credere, sperare, & amare, sed etiam per exteriora quædam opera, quibus homo divinam servitutem profitetur. Quare congruum fuit ut darentur præcepta, non tantum de actibus internis, sed etiam de operationibus seu cæremoniis externis, quibus Deus colendus esset. Unde quamvis colere Deum, ut est actus virtutis, pertineat ad præceptum morale; quod tamen Deus colatur talibus hostiis aut talibus muneribus, hoc spectat ad præcepta cæremonialia.

Tertia pars suadetur, ex art. 4. nam ad legem divinam pertinet, homines ordinare ad Deum, & inter se; cumque lex naturæ utrumque præstet in communi, oportet ut utrumque determinetur per legem divinam, vel humanam. Sicut igitur determinatio communis præcepti, de cultu divino, fit per præcepta cæremonialia; ita determinatio præcepti communis, de justitia observanda inter homines, determinatur per præcepta judicialia.

RESOLUTIO II. *Præcepta omnia moralia pertinent aliquo modo ad legem naturæ, & reducuntur ad præcepta decalogi, quæ convenienter numerari, & ordinari solent.*] PRIMA PARS probatur ex S. Thoma *1. 2. quæst. 100. art. 1.* quia sicut omne judicium rationis speculativæ procedit à naturali cognitione primorum principiorum; ita etiam omne judicium rationis practicæ, quæ est regula humanorum actuum, procedit ex quibusdam principiis naturaliter cognitis, sed diversimodè. Nam quædam sunt in humanis actibus adeò explicita, quód statim cum modica consideratione possunt approbari, vel reprobari per illa communia & prima principia: ut non esse occidendum, non furandum, &c. & hæc sunt absolutè de lege naturæ. Quædam vero sunt, ad quorum judicium requiritur multa consideratio diversarum circumstantiarum, quas considerare diligenter non est nisi sapientum, quale est illud; coram cano capite consurge, &c. & hæc ita sunt de lege naturæ, ut tamen indigeant disciplina, qua minores à sapientibus instruantur. Quædam tandem sunt, ad quæ dijudicanda indiget homo instructione divina, sicut est illud; non facies tibi sculptile, &c.

Secunda pars suadetur ex art. 3. nam illa præcepta ad Decalogum pertinet, quorum notitiam habet homo per seipsum à Deo, cujusmodi sunt illa quæ statim ex primis principiis communibus, aut ex fide divinitus infusa innotescunt. Unde inter præcepta Decalogi, nec computantur præcepta communia & per se nota,

se nota, nec ea quæ non nisi per disciplinam sapientum proveniunt à Deo ad populum. Utraque tamen quodammodo, continentur in præceptis Decalogi, priora quidē, sicut principia in conclusionibus proximis; posteriora vero, sicut cōclusiones in principiis.

Tertia pars ostenditur ex art. 5. Nam præcepta legis divinæ ordinant homines ad quandam communitatem hominum sub Deo: ut autem homo rectè se habeat in tali communitate, debet bene se habere ad Deum, qui illi præest, & ad consocios suos: Deo debet fidelitatem, reverentiam, & gratitudinem, unde data sunt tria prima præcepta. Ad alios se habet vel specialiter, ut teneatur iis reddere debitum, pro quo est quartum præceptum, de honorandis parentibus: vel generaliter, ut nulli inferat nocumentum, sive opere, per homicidium, adulterium, furtum: sive ore: per falsum testimonium: sive corde, per concupiscentiam.

Quarta pars ex præcedenti colligitur: nā in primis graviora sunt peccata contra Deum, quàm contra homines. Deinde gravius est offendere parentes, quā alios. Rursus gravius est opere offendere quàm ore, & ore, quam corde: ac tandem inter peccata operis gravius est homicidium, quàm adulterium, & adulterium quàm furtum, ut habes *articulo 6.*

RESOLUTIO III. *Cæremonia antiqua legis convenienter dividuntur in sacrificia, sacramenta, sacra, & observantias.*] PROBATUR *ex 1. 2. quæst. 101. art. 4.* nam cæremonialia præcepta ordinantur ad cultum Dei, in quo possunt considerari 1. ipse cultus, qui specialiter consistit in sacrificiis. 2. Instrumenta colendi, ut tabernaculum, vasa, & alia hujusmodi quæ pertinent ad sacra. 3. Institutio ad cultum divinum, quod fit per quandam consecrationem, ad quam pertinent sacramenta. 4. Cultorum singularis conversatio, per quam distinguuntur ab aliis, & ad hoc pertinent observantiæ; puta in cibis, & vestimentis, &c.

Est autem hic *Observandum*, circa ejusmodi cæremonias i. sacrificia antiquæ legis habuisse duplicem causam valde congruam, alteram, litteralem alteram figuralem, ut latè declaratur *quæst. 102. art. 3.* Litteralis erat, tum ut homo rem aliquam offerendo, & consumendo in honorem Dei, ea oblatione profiteretur Deum esse authorem vitæ & mortis, principium & finem rerum omnium: tum ut Judæi paulatim retraherentur ab idololatria, sacrificia verò Deo, non idolis offerendo. Figuralis verò, ut per animalium sacrificia repræsentaretur sacrificium crucis, quo ipse Christus seipsum Deo obtulit, in odorem suavitatis.

Observandum 2. ex art. 4. duabus etiam de causis debuisse institui sacra aliqua in veteri lege, nempe specialia templa & vasa, speciale tabernaculum, &c. Imprimis ut per hoc animi hominum ad majorem Dei reverentiam adducerentur: habet enim hoc humanus affectus, ut quæ communia sunt minùs revereatur, quàm quæ habent aliquã excellentiæ discretionẽ ab aliis. Deinde ut cùm lex vetus esset instituta ad repræsentandum mysterium Christi, per aliquas observantias speciales & determinatas, talis repræsentatio commodè fieri posset.

Observandum 3. ex art. 5. Sacramenta legis antiquæ habuisse item duplicem causam, literalem, & figurativam, verbi causa, ratio literalis Circumcisionis, eaque præcipua fuit, ad protestationem fidei unius Dei: figurativa verò, ut repræsentaretur circumcisio spiritualis facienda per Christum, seu ablatio corruptionis culpæ, & pœnæ in nos per carnalem originem defluentis. Literalis ratio agni Paschalis erat, ut fieret commemoratio beneficii, quo Deus Judæos eduxerat de Ægypto: figuralis autem, ut per illius immolationem significaretur futura immolatio Christi. Et ita de aliis.

Observandum 4. ex art. 6. easdem rationes habuisse locum in observantiis legalibus, quia sicut aliæ res depu-

deputata ad divinum cultum, aliquam specialitatem habere debent, ob majorem earum reverentiam; ita in conversatione illius populi, & praecipuè sacerdotum, debuerunt esse aliqua specialia, congruentia ad cultum divinum. Et quia cultus legis figurabat mysterium Christi, debebant etiam illius observantiae figurare aliquid, circa Christianorum vitam. Unde quorumdam animalium usus in lege fuit prohibitus, literaliter quidem, vel quia immunditiam aliquam generant, vel ut Judaei detestarentur morem Ægyptiorum, aliorumque Gentilium qui ejusmodi animalia idolis immolabant: figuraliter verò, ut intelligerent fugienda esse peccata, quae per animalia illa prohibita repraesentabantur. Similiter prohibitum fuit Judaeis, ne induerentur vestibus lana, & lino contextis, tum quia Gentiles ejusmodi vestimentis, in cultu Deorum suorum utebantur: tum ut indicaretur, lanam simplicitatis & innocentiae non debere conjungi, cum lino subtilitatis & malitiae.

RESOLUTIO IV. *Praecepta judicialia in quatuor membra convenienter dividi possunt.*] PROBATUR, nam ut ait S. Thomas *1. 2. quaest. 104. art. 4.* cùm per praecepta judicialia homines ad invicem ordinentur, eorum distinctio sumi potest secundum distinctionem ordinationis humanae. Quadruplex autem ordo in aliquo populo inveniri potest, unus quidem, Principum populi ad subditos; qua ratione dantur praecepta de institutione Principum, & de reverentia iis exhibenda: alius autem subditorum ad invicem, cui respondent praecepta circa emptiones, venditiones, &c. tertius populi ad extraneos, quomodo extant praecepta de bellis contra hostes, de susceptione peregrinorum: quartus denique spectat ad domesticos, ad quos praecepta de servis, uxoribus, & filiis diriguntur. Porro S. Doctor *quaest. 105.* latè tractat de praeceptis illis judicialibus in speciali, variasque eorum convenientias, ad intelli-

intelligentiam Scripturæ non parum necessarias, appositissimè tradit.

Quomodo autem præcepta judicialia à moralibus & cæremonialibus distinguantur, paucis accipe ex S. Doctore *quæst. illa 104.* tribus primis articulis. In primis hæc præcepta non inferuntur ex principiis naturæ, tanquam eorum conclusiones, & ea ex parte differunt à moralibus, & conveniunt cum cæremonialibus Quia vero ordinantur ad convictum hominum inter se invicem, in hoc distinguuntur à cæremonialibus, quæ ad cultum Dei pertinent. Rursus præcepta cæremonialia primo instituta erant, ut essent umbra & figura futurorum, maximè Christi omnis sanctitatis authoris: judicialia autem ad justitiam, & pacem inter cives constituendam præcipuè ordinata erant, non ad futurorum repræsentationem. Unde cum præcepta cæremonialia nullatenus jam servare liceat, quia indicarent Christum nondum advenisse; possunt tamen judicialia iterum institui, ut patet ex decimis, quæ authoritate Ecclesiæ, in lege nova sunt præceptæ. Quia tamen lex Mosayca penitus extincta est quoad cæremonialia, & judicialia, hæc nullo modo obligant; quatenus in ea lege continentur. Unde Christus morte sua nos liberavit à jugo legis antiquæ, quantum ad ejusmodi præcepta, licet non quantum ad moralia, quia hæc etiam sunt de lege naturæ.

RESOLUTIO V. *In lege nova quædam opera externa præcipiuntur, & alia prohibentur, fuit etiam homo sufficienter per eam ordinatus, quoad actus interiores.*

PRIOR PARS ita explicatur, juxta mentem S. Thomæ *1.2. quæst. 108. art. 1.* Cùm lex nova consistat præsertim in gratia, hæcque per Christum hominem nobis detur, congruum est ut per aliqua exteriora sensibilia, gratia à Verbo Incarnato profluens, in nos derivetur, & ex gratia interiori, per quam caro spiritui subditur, exteriora quædam opera sensibilia produ-

producantur. Unde exteriora opera dupliciter ad gratiam pertinere possunt uno modo sicut inducentia ad gratiam, ut sunt opera sacramentorum, & hæc sunt in præcepto. Alio modo tanquam ex instinctu gratiæ producta, sed cum discrimine, nam quædam habent necessariam convenientiam, vel contrarietatem ad gratiam, quæ in fide per dilectionem operante consistit, & hæc sunt vel præcepta ut fidei confessio, vel prohibita, ut illius negatio. Alia verò non habent talem convenientiam, vel contrarietatem, & ea non sunt præcepta, aut prohibita ex primaria legis institutione, quale est comedere hos, vel illos cibos, sed relinquitur superioribus; ut statuant quid circa hæc à subditis fieri, aut non fieri velint. Et quantum ad hæc, lex Evangelica dicitur lex libertatis, ut distinguatur à veteri, quæ multa determinabat, & pauca relinquebat hominum libertati determinanda.

Ex his autem colligi potest legem novam sufficiēter ordinasse exteriores actus, ut habetur *art. 2.* Cùm enim sit lex gratiæ, in exterioribus ea debuit solùm præcipere; per quæ in gratiam introducimur, vel quę ad rectum usum gratiæ necessaria sunt; quare nulla alia opera externa determinare debuit, quam sacramēta & præcepta moralia, quæ de se pertinēt ad rationem virtutis, ut non esse occidendum, furandum; & similia.

Neque dicas, ad legem novam præcipuè pertinere fidem per dilectionem operantem, atque adeò sicut in lege nova explicitè sunt quædam credenda quæ in veteri lege non nisi implicitè credebantur, ita debuisse in ea dari præcepta, de operibus quibusdam externis moralibus, anteà non determinatis. Non enim est par ratio, quia ut notat S. Doctor *in responsione ad 1.* cùm ad ea quæ sunt fidei, pervenire nequeamus nisi per gratiam, congruum erat ut abundantiori gratia adveniente credenda explicatiùs traderentur: sed ad opera virtutum dirigimur per rationem

tionem naturalem, quare in his non oportuit dari, nisi præcepta legis moralia, quæ sunt de dictamine rationis.

Verùm ut hæc omnia clariora evadant, *nota* ex communi Theologorum sententia in lege nova esse præcepta triplicis generis, nempe præcepta moralia, præcepta fidei, & præcepta sacramentorum. Inter quæ illud est discrimen, quòd precepta moralia, cùm sint de lege naturæ, non sunt à Christo instituta, sed tantum explicata, & ab erroribus, quibus ex malitia hominum obvoluta fuerant, vendicata. Præcepta verò fidei non sunt etiam de novo instituta, cùm antiqui non salvarentur, nisi per fidem in Christum, sed tantùm clariùs explicata; ita ut explicitè teneamur credere fidei mysteria, quæ in lege veteri solum implicitè credebantur. At præcepta spectantia ad usum Sacramentorum, sunt ex nova ordinatione: cùm abrogatis veteribus sacramentis, Christus ipse nova instituerit.

Posterior pars qua diximus, legem novam sufficienter hominem ordinâsse, quoad interiores actus, patet ex sermone Domini in monte, in quo tota informatio vitæ Christianæ continetur, *ex art. 3.* Ac primùm, hominem ordinavit quoad seipsum, idque secundum duos illius interiores motus, qui sunt voluntas de agendis, & intentio de fine. Et quidem quantum ad voluntatem agendi, ordinavit hominis voluntatem; præcipiendo ut abstineat non tantum ab operibus malis exterioribus, sed etiam ab interioribus, & ab occasionibus malorum. Quoad intentionem verò, monendo ut in bonis quæ agimus, humanam gloriam, aut divitias mundanas non quæramus. Secundò ordinavit quoad proximum, prohibendo ne eum temerè, aut injustè judicemus. Ultimò docuit modum adimplendi Evangelicam doctrinam, scilicet implorando divinum auxilium, mandata servando, & ad perfectam virtutem contendendo.

RESO-

RESOLUTIO IV. *Modus virtutu aliquo sensu cadit sub præceptum, alio nō.*] DECLARATUR ex S. Doctore *1.2. quæst. 100. art. 9. & 10.* In primis modus aliquis virtutis, ut scilicet fiat scienter, & libere, cadit sub præceptum. RATIO EST, quia præceptum imponitur hominibus, ut hominibus, seu quatenus agunt ex ratione, & voluntate libera. Quare ille præcepto non satisfacit, qui ignoranter facit opus, quod præceptum est. Hoc autem intellige de præcepto positivo, negativum enim observatur, quatenus non fit quod prohibitum est.

Secundò, ut quis præceptum positivum impleat, nō requiritur intentio satisfaciendi præcepto, sed sufficit si opus fiat scienter, & ex libertate. Quia præcipitur solum, ut tale opus hic, & nunc fiat, quare nil refert, quòd homo habeat, aut non habeat actualem intentionem satisfaciendi, dummodo ponat actum substantialem, qui præceptus est.

Tertiò, modus virtutis qui est, ut fiat firmiter & immobiliter, non cadit sub præceptum. Neque enim ab homine, vel à Deo punitur ut transgressor præcepti, qui debitum parentibus honorem impendit, quamvis non habeat habitum pietatis. *Confirmatur*, nam actus præcepti exercentur, ut per eos perveniatur ad perfectionem habitus.

Quartò, potest satisfieri præcepto, per opus malum ex circumstantia, dummodo sit bonum ex objecto. Præcepta enim sunt de actibus secundum speciē bonis, quare censentur observari, quando ejusmodi actus fiunt, etsi secundum aliquam circumstantiam inficiantur quoad individuum, si verbi causa, fiant ex vana gloria; quia licèt Legislator intendat, ut actus præcepti bene fiant, illius tamen intentio quoad hoc non obligat, nisi in præcepto expressum sit

Quintò, modus charitatis est in præcepto, quando divina lex præcipit actum dilectionis: siquidem modus charitatis est, ut Deus diligatur ex toto corde, & super omnia; talis autem modus est de præcepto dilectio-

dilectionis Dei, ut dicetur *lib. 3.* ubi explicandum erit, quid sit diligere Deum super omnia, & quo tempore tale præceptum obliget.

Sextò denique modus charitatis non cadit sub aliis præceptis: nam verbi causa, præceptum de honorandis parentibus, dicit tantùm, ut parentibus honor exhibeatur, non autem ut id fiat ex charitate. Idem dic de præceptis audiendi Missam, jejunandi, dandi eleemosynam, & similibus; ea enim observantur, dummodo ipsi actus reales præcepti executioni mandentur, esto, in finem dilectionis Dei, ex intentione operantis non referantur.

CAPUT VI.

De lege humana secundum se.

RESOLUTIO I. *Utile fuit aliquas leges ab hominibus constitui.*] QUIA UT TRADIT Angelicus Doctor *1. 2. quæst. 95. art. 1.* quamvis homo habeat naturalem inclinationem ad virtutem, virtutis tamē perfectionem assequi non potest, nisi media aliqua disciplina, quam à se sufficienter habere nequit; eo quod virtutis perfectio in eo sita est, ut homines ab indebitis retrahat delectationibus, ad quas valde proni sunt. Quare necessaria fuit legum disciplina, quæ metu pœnæ homines protervos à vitiis retraheret, & ad virtutem induceret.

Nota 1. ex quæst. 91. art. 3. Quòd sicut in ratione speculativa, ex principiis indemonstrabilibus naturaliter cognitis, eruuntur conclusiones diversarum sciētiarum, quarum cognitio non est nobis naturaliter indita, sed per industriam rationis inventa: ita etiam ex præceptis legis naturalis, quasi ex quibusdam principiis communibus & indemonstrabilibus, ratio humana procedit ad aliqua magis particulariter disponenda; & istæ particulares dispositiones, secundum humanam rationem adinventæ, dicuntur leges.

Nota 2. ex quæst. 95. art. 2. Duobus modis posse aliquid

quid derivari à principiis communibus legis naturæ; primò per modum conclusionis, secundò per modum determinationis, priori modo ex principio illo communi, nulli est malum faciendum, deducitur tanquam conclusio, neminem esse occidendũ. Posteriori verò, quòd aliquis tali pœna afficiatur, est quædam determinatio legis naturæ, qua docetur peccantem puniendum esse. Verùm circa hæc duplex occurrit difficultas breviter explicanda. Altera, an sit in hominibus potestas aliqua condendi leges: altera, an lex humana possit aliquid præcipere, quod à lege naturali non derivetur.

RESOLUTIO II. *In hominibus est vera aliqua potestas condendi leges.*] PROBATUR, nam in primis quòd talis potestas sit in Ecclesia, patet tum ex illo *Matth. 16.* Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum & in cœlis &c, quod intelligi solet, non solùm de potestate absolvendi à peccatis in Sacramento Pœnitentiæ, sed etiam de potestate puniendi, & excommunicandi, ut ex *capite 18.* apertè colligitur. Tum ex verbis illis *Actor. 15.* Visum est Spiritui sancto, & nobis, nihil ultra imponere vobis oneris quàm hæc necessaria, &c. Hinc enim constat, Apostolos legem aliquam fidelibus imposuisse, quam observare tenebantur, aliàs non diceretur onus, nec inter necessaria deberet numerari. Tum denique ex Conciliis Constantiensi *sess. 8.* contra VVicleffum & Joannem Hus, & Tridentino *sess. 7. can. 8.* contra Lutheranos, & Calvinistas.

Deinde, quòd sit etiam similis potestas in Principibus secularibus, apertè sumitur ex Paulo *Roman. 13.* cùm ait, omnem animam potestatibus sublimioribus subdi debere, eum qui potestati resistit, Dei ordinationi resistere, & sibi damnationem acquirere; necessitate obediendum esse, non tantum propter iram, sed propter conscientiam, ut scilicet vitetur peccatum inobedientiæ, quo conscientia maculatetur.

Ratione

Ratione idem ostenditur: nam ideò Deus superiores præfecit hominibus, sive in spiritualibus, sive in civilibus, ut eos regant & gubernent, in ordine ad finē proportionatum. Ad hoc autem duo necessaria sunt, alterum, ut qui præsunt aliis, habeant potestatem ea statuendi, quæ in ordine ad finem intentum magis conducere videntur; alterum, ub subditi superiorum legibus teneantur obedire. *Confirmatur*, nam nisi essent leges humanæ, quibus aliqua præciperentur, alia prohiberentur, magna esset rerum confusio, tam in Religione Christiana, quàm in Republica civili; quare vel ex ea ratione sufficienter constat, potestatem leges condendi esse penes eos qui aliis præsunt, sive in Ecclesiasticis, sive in civilibus.

Dices, ex his colligi quidem, esse potestatem in Ecclesia, & Republica aliquid præcipiendi, non tamen leges condendi: est enim illud discrimen inter præceptum, & legē, quòd præceptum expirat post mortem præcipientis, at lex durat, nisi à successore revocetur. Licèt autem quis possit primum, non sequitur quòd possit secundum. Verùm utrumque sequitur: nam cum potestas leges condendi sit in Ecclesia à Christo, qui nunquam moritur, mirum nō est, quod leges authoritate illius latæ vim habeant, etiam post mortem Pontificis: leges etiam civiles durant post mortem Principum, quia potestas eas condendi est à Republica, quæ non moritur cum suo Principe.

Cæterum ad convellenda hæreticorum fundamēta, *Nota 1.* quando Deus prohibet *Deuter. 4. & 12.* ne quid addatur ad verba & præcepta ejus, id debere intelligi de additione, quæ repugnaret ipsis præceptis divinis, aut dictum tantum esse pro Judæis. 2. Augustinum *epist. 119. cap. 19.* non damnare leges Pontificū, aut Principum Christianorum, sed pravas quorundā locorum consuetudines, quæ statutis Ecclesiæ repugnabant. 3. Christianam libertatem novi testamenti non consistere in liberatione à præceptis humanis, sed in libertate à jugo peccati, & præceptorum cæremonia-

remonialium legis antiquæ. 4. etsi peccatum sit contra legem Dei, hinc malè colligi, non peccari contra legem humanam; cùm de lege Dei sit, ut legi humanæ obediamus.

RESOLUTIO III. *Leges humanæ possunt multa præcipere, aut vetare, quæ lege naturali, aut divina non sunt præcepta, aut prohibita.*] PROBATUR ex dictis, nam ostensum est in Ecclesia, & Republica esse verâ potestatem condendi leges, & obligandi ad eorum observationem: at non esset talis potestas, si non liceret præcipere, aut prohibere nisi quod jam aliunde præceptum, aut prohibitum est: hoc enim non tam esset legem aliquam de novo statuere, quàm legem naturalem, aut divinam interpretari.

Sed contra hoc, oritur difficultas ex *Resolutione 1*, ubi diximus, omnes leges humanas à naturali lege derivari, hinc enim videtur colligi, nihil præcipi, aut prohiberi posse lege humana, nisi quod jam lege naturali præceptum, aut prohibitum est. Verùm id non bene colligitur generatim de omni lege humana, sed tantum de ea quæ ex principiis communibus deducitur per modum conclusionis, quomodo diximus derivari præceptum non occidendi: talis enim lex cum sit de materia naturali, illud tantum prohibet, quod lege ipsa naturæ prohibitum erat. Aliter tamen dicendum est de lege humana, quæ derivatur à naturali, per modum determinationis dumtaxat; ea enim est merè positiva, pendens ex libera Principis voluntate: quare ab ea tantum habet vim obligandi, non autem à jure naturali.

Neque dicas, nihil posse ab homine statui, nisi quod est consentaneum rationi, & legi naturali: aliud enim est agere de honestate legis humanæ, aliud de obligatione illius. Quare etsi concedamus, quicquid ab hominibus præcipitur, debere esse honestum secundum rationem naturalem; negamus tamen illud debere ita esse honestum, ut etiam ex ipsa naturæ lege obliget sub peccato, antequam lege positiva præceptum sit.

RESO-

RESOLUTIO IV. *Variæ sunt legis humanæ divisiones, ex quæst. 95. art. 4.*] IN PRIMIS quia est de ratione legis humanæ, quod à lege naturæ derivetur, secundum hoc jus positivum dividitur in jus gentiũ, & jus civile, ita ut ad jus gentium spectent, quæ derivantur ex principiis naturæ, sicut conclusiones ex principiis, ad jus autem civile, quæ derivantur per modum particularis determinationis.

Secundò, cum sit de ratione legis humanæ, ut ordinetur ad bonum commune civitatis, hinc lex humana dividi potest, secundum diversitatem eorum qui specialiter laborant pro bono communi, adeo ut alia sit sacerdotum, alia principum, alia militum.

Tertiò distinguuntur leges humanæ, juxta diversa regimina. Unde secundum Regum principatum sumuntur constitutiones Principum, secundum Aristocratiam, responsa prudentum, & Senatusconsulta, secundum Oligarchiam, jus prætorium, seu honorarium; secundum Democratiam, plebiscita.

Quartò, quia lex est directiva humanorũ actuum, hinc leges dividuntur secundum materiam tractant, unde est quam lex Julia, de adulteriis. lex Cornelia de sicariis, & similes.

Circa primam divisionem *difficultas* est, quid intersit inter jus naturale, & jus gẽtium. *Respondent* aliqui, inter ea illud esse discrimen, quòd jus naturale commune est omnibus animalibus, jus autem gentiũ solis hominibus competit. Sed hoc statim refellitur, quia sequeretur præcepta Decalogi non esse de jure naturæ, sed de jure gentium, quod à communi sensu abhorret; cùm natura ipsa satis doceat, Deum esse colendum, non esse furandum, &c. valdeque absurdum sit existimare, hæc & similia præcepta jure gentium introducta esse.

Alii putant, jus naturale esse illud, quod ex principiis naturalibus absoluta necessitate deducitur, & jus gentium, quod ex iisdem colligitur, non quidem absolutè, sed ex hypothesi quòd homines civilem societa-

societatem inter se constituant: Hoc etiam refellitur, quia cum quædam præcepta Decalogi conveniant hominibus, ut in societate spectatis, verbi causa, justitia in contractibus, & obedientia erga majores, consequens esset ea non esse de jure naturæ, sed de jure gentium.

Alii aliter sentiunt. Verùm dicendum videtur, jus gentium esse veluti medium inter naturale, & civile; ita ut jus naturale illud dicatur, quòd unicuique insitum est à natura; jus civile, quòd à Principe, aut Republica in bonum suorum subditorum constitutum est: jus vero gentium, quod consentaneè ad regulas rectæ rationis, communi omnium ferè gentium usu & consuetudine introductum est. Quomodo divisiones agrorum, bella, servitutes, & similia ad jus gentium pertinere dicuntur.

RESOLUTIO V. *Lex humana non prohibet omnia vitia, nec præcipit omnes actus virtutum.*] RATIO PRIMÆ PARTIS traditur à S. Thoma *1. 2. quæst. 96. art. 2.* quia lex debet esse possibilis, & secundum naturam, & secundum consuetudinem patriæ; ita scilicet ut non imperetur aliquid vires naturæ superans, aut receptæ consuetudini repugnans. At non esset iis modis possibilis, si omnia vitia prohiberet, cùm major pars hominum careat virtutis habitu, à quo potestas cavendi peccata omnia procedat. Quare non omnia vitia lege humana prohibentur, sed tantùm graviora, à quibus major pars hominum abstinere potest, & præcipuè quæ sunt in nocumentum aliorum, sine quorum prohibitione societas humana stare nequit; qualia sunt furta, homicidia, & alia hujusmodi.

Dices, lex divina peccata omnia prohibet: quare non & humana? *Respondeo* causam discriminis esse, quia lex divina dirigit ad finẽ vitæ æternæ, cui peccata omnia repugnant, humana verò tendit ad pacem & tranquillitatem fidelium; quare sufficit quod ea peccata prohibeat, quæ tali fini adversantur.

Ratio

Ratio secundæ partis affertur *art. 2.* quia cùm lex ad bonum commune ordinetur, sicut ea non debet prohibere omnia vitia, ita nec præcipere omnes virtutum actus, sed eos tantum qui ad bonum commune ordinem habent, vel immediatè, sicut cum aliqua directè propter bonum commune fiunt, vel mediatè, ut cùm aliqua ordinantur à Legislatore, pertinentia ad bonam disciplinam, per quam cives informantur, ut commune bonum justitiæ, & pacis cōservent. Potest hoc *confirmari* ex dictis: nam lex humana nimis esset gravis, & observatu impossibilis, spectato statu hominum, si omnes virtutum actus caderent sub præceptum.

RESOLUTIO VI. *Lex humana non potest directè præcipere actum internum. potest tamen indirectè, quando actus internus necessarius est ad externum, qui præcipitur.*] PRIOR pars satis perspicua est in lege civili, cum tranquillitas externa Reipublicæ, quam proximè respicit, ab actibus tantùm exterioribus pendeat.

Eadem etiam ostenditur in lege Ecclesiastica, quia ut ait S. Doctor *1. 2. quæst. 91. art. 4.* non potest homo legem statuere, nisi de iis de quibus potest judicare: at non potest judicare de motibus interioribus qui latent, sed tantùm de exterioribus qui apparēt. Hinc est vulgatum illud. Ecclesia non judicat de occultis, quod saltem ita debet intelligi, ut directè, & per se circa actus merè internos non versetur, eos præcipiendo aut prohibendo.

Dices nonne Sacerdos in Sacramento Pœnitentiæ, absolvit à peccatis merè internis, & pro iis imponit satisfactionem? *Respondeo*, hoc certum esse: at cùm id fiat ex consensu pœnitentis, & in bonum speciale illius, inde non sequitur, posse Ecclesiam legē aliquam statuere, circa actus merè internos, quæ tēdat ad bonum commune fidelium, ut constituunt societatem visibilem, quæque vim habeat obligandi, non requisito eorum consensu. Præsertim quia confessio

fessio est de jure divino, non autem ex institutione Ecclesiæ.

Posterior pars facilè ostenditur, nam cùm actus externus non possit ab homine poni, sine actu interno, ex hypothesi quòd lex humana præcipit actum externum; censetur etiam præcipere internum, ad positionem externi necessarium, verbi causa, eò ipso quòd lex civilis præcipit, ut in tali casu cives arma sumant, ea censetur præcipere, ut cives tunc velint arma sumere. Et cùm Ecclesia jubet, ut clerici officium recitent, consequenter præcipit ut velint illud recitare: leges enim præcipiunt actum externum humanum & liberum, qualis esse nequit, nisi ab interno voluntatis actu oriatur.

Quares, an lex humana præcipiendo actum externum, censeatur præcipere internum, qui etsi non sit necessarius, ut externus existat in esse physico, est tamen necessarius, ut in esse morali constituatur. *Responsio* communis est affirmativa, quia lex humana præcipit actus externos, quatenus spectant vel ad politicam gubernationem, vel ad religiosum cultum Deo debitum: ad hæc autem requiritur actus internus; quare etiam ille censetur præceptus. Hinc ad civiles contractus requiritur intentio contrahendi, & voluntas se obligandi, si hæc ad eorum valorem necessaria est. Et qui recitat horas canonicas, tenetur cum interna attentione & devotione eas recitare, ut latiùs dicetur *lib. 4. cap. 2.* ubi de horis canonicis.

CAPUT VII.

De obligatione legis humanæ.

RESOLUTIO I. *Lex humana potest obligare in conscientia, ita ut contra illam agentes peccent, etiam mortaliter.*] Hoc sufficienter videtur probatum *capite præcedenti resolutione 2.* quare hic solùm nonnulla *observanda* occurrunt, 1. vim obligandi in conscientia, debere extendi ad omnem legem propriè dictã: dicitur

dicitur enim lex à ligando, quia procedit ab habente potestatem ligandi, seu obligandi ad illius observantiam: Unde fit ut ii quibus imposita est, teneantur eam servare sub peccato.

Et hoc potest *confirmari* ex discrimine quod reperitur inter consilium & legem: consilium enim non imponit obligationem agendi, vel non agendi: at lex, sicut & præceptum, eam imponit. Unde qui agit cõtra consilium, non peccat: qui verò agit contra legem, peccare censetur.

Notandum tamen 2. Duobus modis posse legem obligare in conscientia, nempe vel ad actum immediatè præceptum, vel ad subeundam pœnam, quæ pro transgressione actus præcepti imponitur, qua posteriori ratione, leges quæ pœnales dici solent, interdum obligant, ut infrà explicabitur. Unde etsi regulæ & constitutiones Regularium non obligantes ad culpam, vel ad pœnam, propriè leges non sint, sed tantum ordinationes quædam, quibus ostenditur quid agendum, vel non agendum sit, quæ tamen altero ex his modis obligant, inter leges meritò numerari debent.

Notandum 3. Non esse excipiendas à prædicta regula, leges vetantes venationem, aut piscationem, aut gestationem quarundam vestium, vel armorum: si enim leges sunt, debent ligare, & obligare sub peccato sive mortali, sive veniali, juxta inferiùs dicenda. Aut si Superior declaret, se non habere intentionem obligandi, jam leges esse desinunt.

Notandum 4. Concessiones quibus permittuntur aliqua bona aut mala, non esse propriè leges cùm ad malum, aut bonum permissum non obligent. Leges tamen dici posse, quatenus prohibitum est aliis, ne eos turbent, qui ejusmodi permissionibus uti volunt.

Notandum 5. Dici non posse, legem saltem tunc non obligare, quando Legislator non vult obligationem imponere: repugnat enim quòd præceptum imponatur

imponatur alicui, à suo legitimo Superiore, & quod ille non teneatur obedire, cùm obedientia Superioribus debita sit de jure naturæ, supposito quòd præceptum legitimè imponant. Concedimus tamen superiorem posse efficere, ut lex ab eo statuta non obliget sub peccato mortali, sed tantum sub veniali, etiam si sit de materia gravi, ut posteà ostendemus.

RESOLUTIO II. *Tunc lex non obligat, quando fundatur in falsa præsumptione facti alicujus particularis.*] RATIO EST, quia ablato fundamento, quòd ei superstructum est statim per se corruit, & cessante fine legis, ipsa lex cessare censetur. Unde si non debes Titio, quod per falsos testes convinceris ei debere, non teneris solvere, & si ad solutionem compelleris, potes compensatione uti, si summam aliamve rem traditam recuperare nequis. Et similiter, si quis conscius impedimenti dirimentis, censuris compellatur ad reddendum uxori debitum ille non tenetur, imò non potest reddere,

Nec refert, quòd Judex legitimè sententiam proferat, juxta allegata & probata: cùm enim à parte rei decipiatur, non tenetur Titius in foro conscientiæ, stare illius sententiæ, & dare alteri tanquam debitũ, quod suum non est. Præsertim quia Judex non intendit obligationem imponere, quandò præsumptio cum veritate non cohæret. Et quamvis accipiens non debitum peccet, non propterea cooperor illius peccato, sicut neque peccato usurarii, solvendo usuras, quæ illi non debentur: periculum enim incurrendi grave aliquod incommodum, in quo versaret, nisi obedirem sententiæ, sufficit ut licitè eam exequi possim.

Quæres, an lex obliget, quando fundatur in præsumptione periculi, seu potentiæ quæ plerumq; ad actum reducitur, etsi factum in particulari cesset. *Respondeo* affirmativè, quia quod non adsit periculum, in casu aliquo particulari: hoc est per accidens, cùm generatim, & ut plurimum in similibus casibus periculum

riculum esse soleat. Quare cùm lex statuatur, ad tale periculum cavendum, sequitur eam obligare in singulis casibus. Unde etsi Ecclesia non præsumat fraudem, quoties matrimonium sine Parocho, & testibus celebratur, quia tamen in matrimoniis sic contractis, non raro fraus intercedit, ideò lex irritans matrimonia clandestina, extenditur etiam ad matrimonium clam sine fraude contractum, quod proinde nullius est valoris.

RESOLUTIO III. *Lex obligat ad culpam mortalem, quando concipitur verbis præceptivis, qualia sunt illa præcipio, jubeo, impero, &c. non autem si verbis feratur indifferentibus, cujusmodi sunt illa, volumus, decernimus, ordinamus, &c.*] PRIOR PARS PROBATUR, quia cum lex graviter possit obligare, ex communi sententia, ea non immeritò videtur tunc habere talem vim, quando fertur verbis præceptivis; cum præceptum ex natura sua gravem obligationem inducat, saltem si versetur in materia gravi, & legislator non declaret, se non habere animum obligandi sub mortali.

Et quamvis hæc pars certior sit, quando lex nullam pœnam adjunctam habet, videtur tamen extendenda etiam ad legem præceptivam, quæ pœnas decernit pro transgressoribus; cùm obligatio ad culpam non tollatur per obligationem ad pœnam, imo sapienter imponatur pœna, ut saltem timore illius caveatur peccatum, quod in præcepti violatione committeretur. Unde clerici pensionarii peccant, nisi quotidie recitent Officium Beatæ Virginis, simulque obligantur ad restitutionem fructuum.

Posterior pars ostenditur, quia cùm favores sint ampliandi, & odia restringenda, non debemus gravem obligationem agendi subditis imponere, quando lex fertur verbis indifferentibus, seu quæ non satis indicant legislatorem habere intentionem obligandi; nisi ex usu, aut gravi aliqua circumstantia constet, legem illam obligare sub mortali,

tali, ut si viri docti, & prudentes communiter ita sentiant.

An autem ex gravitate pœnæ corporalis, per legē impositæ, sufficienter deduci possit gravitas obligationis, non ita certum videtur; nam etsi authores cōmuniter affirment, *oppositum* tamen non caret probabilitate; quia contingere potest, ut culpa coram Deo levis, aut nulla sit, & coram hominibus valde gravis, quæ proinde gravem pœnam mereatur. ut contingit verbi causa, si tempore obsidionis custodes murorū dormiant, & propterea morte puniantur, vel ad triremes damnentur. Non tamen dubito, quin ille peccet mortaliter, contra legem naturæ, qui imprudenter, & sine gravi causa exponit se periculo talem pœnam subeundi.

Nota, antedicta procedere de lege; cui gravis aliqua pœna temporalis adjuncta est. *Dubium* est autē, quid sentiendum sit, quando violanti legem imponitur gravis aliqua pœna spiritualis, qualis est verbi causa, excommunicatio major. *Respondetur* esse signū sufficiens obligationis sub mortali, quando ejusmodi pœna eo ipso incurritur, ut omnes tradunt, ubi de censuris, & à fortiori patet ex dictis, secùs si censura non sit ipso jure lata, sed tantum præmissa aliqua monitione ferenda: cum enim tunc censura non sequatur, nisi contumacia superveniente, ex ea non potest sufficienter colligi actum præteritum per se spectatum fuisse mortalem.

RESOLUTIO IV. *Non potest legislator, in materia levi, gravem obligationem imponere: potest tamen in materia gravi, obligare tantum sub veniali.*]

PRIOR PARS ostenditur, quia legislator non habet potestatem condendi leges iniquas & injustas, qualis ea esset; quæ in re levioris momenti, ad culpam mortalem, adeoque ad pœnas æternas obligaret. *Confirmatur*, quia ut lex humana recta sit, debet quantum fieri potest, divinæ conformari: at hæc in materia levi non obligat, nisi ad culpam venia-

lem,ut patet in mendacio jocoso, in furto unius oboli,&c.

Neque obstat, quòd in Religionibus prohiberi soleant sub gravibus pœnis, res minimi momenti, quæ enim secundum se videntur levia, talia non sunt spectato bono communi, ad quod valde conducunt, verbi causa, quòd nemo tali tempore, aut loco loquatur,& ita de aliis.

Posterior pars ea ratione suadetur, quia si lex non obligat, etiam in materia gravi, quando legislator vult ut non obliget, eo quòd obligatio pendet ex illius voluntate,ut fert communis sententia, quid obstabit quo minùs possit lex, in eadem materia obligare tantum sub veniali? Qui enim totam obligationem à lege tollere potest,potest & majorem partem, relicta minori. Confirmatur, nam jejunare, vel audire sacrum singulis diebus, est res gravis, & tamen negari nequit, quin possit superior ad hoc obligare subditos,sub culpa tantum veniali. Quemadmodum, ex multorum sententia, votum emittens in re gravi, potest ad culpam venialem se obligare.

Dices 1. Verum quidem est legem non obligare, imò non esse legem propriè loquendo, ex supradictis,nisi velit superior ut obliget: at posito quod hoc velit,non pendet ab illo quòd multum, aut parum obliget,sed hoc peti debet à gravitate,vel levitate rei quæ præcipitur,aut prohibetur. Sed contra,nam non obstante rei gravitate, potest superior omnem obligationem à lege auferre, ergo & eandem ad culpam venialem limitare poterit.

Dices 2. Tenetur pœnitens sub mortali, implere gravem satisfactionem, pro gravi peccato impositã, etsi Confessarius nolit eum obligare nisi sub veniali. Ergo,&c. *Respondeo* negando consequentiam, & ratio discriminis est, quia pœnitens obligatur ad implendam satisfactionem, non tantum ex præcepto Confessarii,sed etiam ex præcepto divino, quo jubemur suscipiendo sacramenta,quæcunq; ad eorum essentiam,vel integritatem spectant,apponere. RE-

RESOLUTIO V. *Lex humana interdum potest obligare cum periculo vitæ.*] RATIO EST, quia bonum commune præferendum est bono particulari: quare cum legislator ad bonum commune attendat, potest leges imponere obligantes ad actum, cui periculum vitæ adjunctum est, verbi causa, ad bellandum quando commune bonum reipublicæ id exigit. Unde fit ut, per se loquendo, ille graviter peccet, qui renuit obedire superiori, tale quid justa ex causa præcipienti, etsi multi sint alii, qui idem præstare possent. Quia alioqui possent omnes ob rationis paritatem, excusari ab executione præcepti, quod haud dubiè in maximum reipublicæ damnum vergeret.

Dixi, interdum, nam ut plurimum lex humana nō obligat, cum vitæ periculo: cùm enim talis obligatio valde ardua sit, & de re moraliter impossibili, ab hominibus imponi non potest, sine gravi causa, quæ tūc tantùm censetur habere locum, quando legis observatio magis conducit ad bonum commune, quàm conservatio propriæ vitæ; aut vice versa, quando legis violatio plus nocet bono communi, quàm propriæ vitæ amissio.

Unde addo, etsi lex humana obliget sub peccato mortali, ad sui observationem, ex eo capite sufficienter non argui eam obligare, etiam cum vitæ periculo, ut vel inde patet; quia sunt quædam præcepta legis naturalis, & divinæ per se obligantia ad mortale, quæ tamen non obligant, cum periculo vitæ, qualia sunt præcepta solvendi debitum, & confitendi integrè: ac probabile non est, quòd omnia præcepta humana magis obligent, quàm aliqua præcepta naturalia, & divina. Hinc, etsi fideles teneantur ex lege humana jejunare, & audire Missam sub peccato mortali, hæc tamen & similia non obligant, per se loquendo, cum gravi incommodo, nedum cum periculo vitæ, ut fert communis sententia. Dico, per se loquendo: nam si quis ex contemptu fidei, aut Ecclesiæ,

 fidelem

fidelem compelleret ad violationem jejunii, teneretur ille potiùs mortem subire, quàm jejunium frangere.

Quæri hic potest, an consuetudo non comedendi carnes, jam diu apud Carthusianos vigens adeoque habens vim legis, obliget etiam cum mortis periculo. *Respondeo* adhibita distinctione: nam si contingeret Carthusianum carere omni alio cibo, teneretur ille, sub peccato mortali, carnibus vesci, ne repugnaret præcepto naturali, de conservanda propria vita: si autem alii suppetant cibi, non tenetur carnibus uti, etsi in gravi ægritudine sit constitutus. Siquidem præceptum naturale tuendi propriam vitam, non ita obligat, ut teneamur sub gravi peccato assumere, quodcunque medium ad eam conservandam conducens; alias peccatum esset mortale, assistere peste laborantibus, cum probabili vitæ periculo, aut in bello exponere se mortis discrimini, pro obtinenda victoria. Cum ergo præceptum naturale in his casibus non obliget, poterit Carthusianus ex causa honesta, nimirum ut disciplina religiosa omnino intacta servetur, esum carnium negligere, etiam cum vitæ discrimine.

Addo probabilius esse, Carthusianum in eo casu non posse carnibus uti. *Ratio est*, quia cum Carthusianorum religio magno consensu approbet consuetudinem illam, non utendi carnibus, etiam in extrema necessitate, eaque vitæ asperitas ad bonum commune sanctissimi hujus instituti, non parum conducat, hinc planè consequens videtur, ejusmodi consuetudinem graviter obligare, quotiescunque sine peccato observari potest. Quare cùm possit sine peccato observari ab eo, qui ob ægritudinem versatur in mortis discrimine, ut ante dictum est, nihil impedit quin in eo statu positus eam teneatur observare.

* *
*

CAPUT VIII.

De iis qui legibus humanis obligantur.

RESOLUTIO I. *Legislator non obligatur suis legibus obligatione coactiva, sed directiva.*] PRIOR PARS PROBATUR ex S.Thoma *1a. quæst. 96. art. 5. ad* 3. quia nullus propriè cogitur à seipso, lex autem non habet vim coactivam, nisi ex Principis potestate. Quare eo sensu Princeps dicitur esse solutus à lege, quia nullius potest judicium condemnationis in ipsum ferre, si contra legem agat.

Dices, eo ipso quòd quis legem transgreditur, meretur pœnam ei adjunctam, adeoque Princeps, si legem à se statutam transgreditur, debet subire pœnam quam ipsemet imposuit. *Respondeo* 1. Legislatorem non esse propriè transgressorem suæ legis, ut jam dicetur, adeoque ex eo capite non mereri pœnam ea lege impositam. 2. Eum tantum mereri pœnam lege statutam, qui tanquam inferior legi obtemperare tenetur, eamque violat.

Posterior pars est etiam S. Doctoris *loco citato*, ubi eam probat *ex cap.* Cùm omnes, de constitutionibus, verbis illis, Quod quisque juris in alterum statuit, ipse eodem jure uti debet, & sapientis dicit authoritas, Patere legem, quam ipse tuleris. Probatur etiam quia quando leges sunt ita universales, ut & superioribus, & subditis possint accommodari, magna esset indecentia, si Princeps nollet eas servare, & interim subditos ad earum observantiam obligaret; cum ex ipso jure naturæ, caput se membris conformare debeat, & homines efficaciter moveri non soleant, ad sectandam virtutem, eorum præceptis, quorum facta vitiis inquinata perspiciunt. Secùs res habet, quando lex non est accommodata statui Principis, ut cum prohibetur ne quis pretiosis vestibus utatur: tunc enim non est ratio, cur Princeps ejusmodi legem observare teneatur.

Ex his autem collige, obligationem qua tenetur Prin-

ceps suam legem servare, nõ esse petendam ab ipsius lege: si enim par in parem non habet imperiũ, multò minùs idem sibi ipsi imperare potest, cùm imperium non sit sine subjectione, adeoque sine personarum distinctione. Ea igitur obligatio oritur ex jure ipso naturæ, ut ante dictum est, quò fit ut legislator suam legem non servans, non tam contra illam peccet, quàm contra legem ipsam naturæ, quæ dictat, eum debere se membris suis conformare.

Ex quo etiam sequitur, etsi res præcepta sit in se gravis, legislatorem non peccare mortaliter, contra legem suam agendo, nisi deformitas quæ ex tali violatione oritur inter caput, & membra reipublicæ adeò gravis sit, ut spectato jure naturæ, ad mortale peccatum pertingat, vel grave aliquod scandalum, aliudve incommodum magni momenti pariat.

RESOLUTIO II. *Infideles non baptizati, & pueri ante usum rationis non obligantur legibus Ecclesiasticis.*]

PRIOR PARS PROBATUR: nam non tenentur legibus Ecclesiasticis, nisi qui sunt subditi Ecclesiæ, at infideles non sunt subditi Ecclesiæ, cum per baptismum in eam nondum ingressi sunt, ergo, &c. *Nec refert*, quòd teneantur sumere Eucharistiam, hoc enim verum est, quatenus sumptio Eucharistiæ est de jure divino, ut dictum est ubi de hoc sacramento, &c.

Posterior pars suadetur, nam lex habet vim obligãdi in conscientia, ex supradictis, unde qui eam transgrediuntur, peccant, & merentur pœnam: peccare autem, & pœnam mereri non habent locum in iis, qui rationis usu carent.

Ex quibus collige 1. Infideles, & infantes rationis usu carentes non peccare, etsi diebus jejunii carnes comedant. 2. Neque etiam eos peccare, qui iis carnes comedendas tunc porrigunt, cum non cooperentur rei comedentibus illicitæ. 3. Neque eos excommunicationem incurrere, qui infantes diversi sexus, nondum ratione utentes, in monasteria introducunt.

Dices,

Dices, non licet porrigere cibos vetitos ebriis, vel ignorantibus esse diem jejunii, etsi tamen illi non peccent, ejusmodi cibos comedendo: ergo idem dicendum de infidelibus, & infantibus nondum usum rationis habentibus. *Resp.* non sequi, nã isti non transgrediuntur præceptum, comedendo carnes de jejunii; illi verò transgrediuntur, esto ea transgressio ipsis non imputetur ad culpam.

Nota, infantes statim adepto usu rationis, teneri legibus Ecclesiasticis; quia cum sint subditi Ecclesiæ, & non possint jam excusari à legis observatione, ob defectum rationis, non est cur non teneantur ei obedire. Aliàs æquè dici posset, eos non obligari ad servandam legem naturalem, aut divinam, quod nullus admittet. Accedit quòd ex capite. Omnis utriusque sexus, fideles omnes, cum ad annos discretionis pervenerint, tenentur confiteri semel in anno. Unde potest colligi eos etiam teneri ad servanda alia præcepta Ecclesiastica, nisi ex speciali aliqua ratione requiratur major discretio, quam quæ anno septimo haberi solet, ut communiter requiritur ad sumptionem Eucharistiæ; vel ab ipsa Ecclesia tempus obligationis sit determinatum, ut in præcepto jejunii.

RESOLUTIO III. *Peregrini transeuntes per aliquem locum, tenentur servare leges illius loci, si quandiù ibi sistunt obligatio earum vigeat.*] RATIO EST, quia non satis provisum videretur rectæ gubernationi Reipublicæ, si peregrini nõ tenerentur servare leges locorum per quæ transeunt: sic enim incolæ facilè turbarentur, & spernendi leges occasionem sumerent. Quare cum hoc grave sit incommodum, ipsarumque legum fini repugnans, consequenter dicendum est, peregrinos debere se conformare statutis locorum, per quæ transeunt.

Confirmatur, nam in communi sententia, peregrinus tenetur servare leges loci qua transit, quando illæ destinantur ad commodum aliquod temporale illius

illius loci,ut si verbi causa, prohibitum sit, ne triticum inde extrahatur. At hæc ratio aut nullius est momenti,aut concludit de omnibus legibus;cum lex non sit , quæ in bonum subditorum non tendit : & prætereà negari non possit, quin ad bonum Reipublicæ spectet,ne subditi malo aliorum exemplo , ad contemptum legum inducantur.

*Dices 1.*Nemo tenetur legem ab aliquo latam servare, nisi sit illius subditus : at peregrinus cum non habeat domicilium , aut quasi domicilium in loco per quem transit, non est subditus illius,qui ibi legẽ tulit,ergo,&c. *Respondeo* 1. hoc argumentum posse retorqueri,ut patet ex jam dictis. 2. Modicam habitationem sufficere , ut peregrinus subdatur alicui, pro modico tempore.

Dices 2. Sacerdos Latinus tenetur celebrare in azymo,quando transit per Græciam,&Græcus in fermentato,quando transit per loca Latinorum: Ergo peregrinus non tenetur servare leges loci, per quem transit.*Respondeo* non sequi:nam si antecedens verum est , quod tamen à plerisque negatur , ideo est, quia ex speciali mandato summorum Pontificũ, tenentur Sacerdotes in Missæ celebratione servare morem suæ Ecclesiæ. Hinc autem non licet colligere generatim,peregrinos non debere sequi morem loci, per quem transeunt , quando in eorum patria opposita viget consuetudo.

*Nota 1.*Prædicta intelligi de legibus , quæ sunt speciales illius loci,per quem peregrinus transit:si enim agatur de legibus communibus,dubium nõ est, quin teneatur eas observare , etsi in illius patria non vigeant.Unde peccaret Castellanus, qui transiens per Galliam , animalium intestinis die Sabbati vesceretur,& civis Mediolanensis qui *Romæ* 4. primis diebus quadragesimæ carnes comederet.

*Nota 2.*Resolutionem allatam habere locum à fortiori in vagis, qui nullibi fixum habent domicilium: cum enim absurdum sit existimare, eos nullis legibus

bus particularibus teneri, dicendum est illos subjici legibus loci, qua transeunt. Unde etsi vagus alibi delictum commiserit, potest puniri à Judice loci, in quo capitur, nisi petatur à Judice loci, in quo delictum patravit.

RESOLUTIO IV. *Peregrini non tenentur servare leges suæ patriæ, quando sunt in locis, ubi non vigent.*] RATIO EST, quia Principes non possunt jus dicere, nisi in proprio territorio; hæc enim est veluti sphæra, extra quam eorum activitas non se extendit. Quare perigrini non tenentur servare leges suæ patriæ, quando extra illam commorantur. *Neque dicas* eos adhuc esse subditos, sunt enim tantum radicaliter & remotè non tamen proximè, & quoad actualem obligationem servandi leges patriæ. Hinc, etsi Lutetiæ festum sanctæ Genovefæ celebretur, non peccat Parisinus, Missam eo die non audiens, in locis ubi festum illud non colitur: non enim ejusmodi obligationes cadunt in subditos absolutè, & secundum se, sed quatenus existunt in locis, ubi vim habent.

Quæres 1. An die Festo tenearis audire Missam, antequam è tua Parochia exeas, si extra Festum non sit. *Respondeo* 1. Si sacrum fiat antequàm exeas, te debere illi interesse, si quidem obligatio audiendi sacrum urget, & nihil impedit ut suppono, quin possis audire. 2. Si sacrum nondum fiat, te non teneri expectare donec celebretur, ut illud audias; quia per præceptum audiendi Missam non teneris è loco non egredi, sed tantum audire Missam si commodè audiri potest.

Nota priorem ex his responsionibus à nonnullis intelligi, sive aliæ Missæ in ea Parochia recitandæ sint, sive non: putant enim in utroque casu, tibi incumbere obligationem audiendi Missam, antequam exeas. Alii tamen existimant, quando sunt alia sacra celebranda, te posse exire antequam Missam audias; siquidem in eo casu nondum obligat præceptum

audiendi Missam, ut ex eo patet, quia præcepto satisfacies si aliquam ex Missis sequentibus audias: aliunde verò ex vi præcepti audiendi Missam, non teneris ibi sistere; ergo si exire velis, non teneris Missam audire. Verùm responderi potest, præceptum audiendi primam Missam obligare, si nolis ibi expectare, donec secunda celebretur: ac proinde teneris sacro interesse, antequam exeas.

Quæres 2. An si in tua Parochia jejunatur, liceat tibi jejunium frangere antequam exeas ad aliam, in qua jejunium non servatur. *Respondent* aliqui te obligari ad jejunium; quorum ratio est, quia jejunium pro tunc obligat in loco in quo degis: ergo teneris illud servare. *Nec refert*, quod quando ad aliam Parochiam perveneris, à jejunio sis excusandus, hoc enim fiet ex speciali illius loci privilegio, quod ad te extendi non debet, quamdiu extra illum versaris. *Alii* tamen probabilius oppositum sentiunt, quia præceptum jejunii est indivisibile, obligans pro die integro, non autem pro aliqua parte illius duntaxat, ita ut si quis aliqua parte diei non tenetur jejunare, nec tenetur reliqua. Quare cùm in dicta occasione, non tenearis jejunare vespere, nec teneris mane.

Unde ad rationem allatam dici potest, jejunium per se loquendo obligare in loco ubi es, non tamen te obligare, ex hypothesi quòd paratus sis discedere, & ad locum in quo non est obligatio jejunandi, transire: quemadmodum non teneris hodie mane jejunare, si moraliter certus sis, te dispensationem jejunandi obtenturum post meridiem; quia scilicet lex jejunii sic imposita est, ut non obliget ad unam partem diei, si non obligat ad reliquas. Quò fit, ut si quis vice versa jejunans mane, in loco ubi non jejunatur, accedat postea ad locum ubi servatur jejunium, ille non teneatur reliqua diei parte jejunare.

Nota enim qui ob jam dicta, non tenetur jejunare in locis ubi servatur jejunium, teneri saltem à

carnibus

carnibus ibi abstinere; quia præceptum abstinendi à carnibus obligat, pro singulis diei partibus. Quare cùm possis illud servare antequàm ad locum ubi non jejunatur, te conferas, tandiu obligaris ad illius observantiam, estò jejunium tibi solvere liceat.

Quæres 3: An licitum sit exire è loco in quo jejunatur, eo animo ut non jejunetur in alio, ubi jejunium non obligat. *Respondeo* affirmatiuè, nam ille non peccat, qui jure sibi concesso utitur, at ille qui, ut liber sit ab obligatione jejunandi, tendit ad locum ubi non jejunatur, utitur jure sibi concesso, ergo non peccat.

Nec dicas, nemini debere fraudem suam patrocinari, cùm enim ille non teneatur manere in loco ubi jejunium servatur, sed possit ad alium se conferre, ibique lex jejunii non obliget, dici non potest eum fraudem committere, quatenus eò tendere vult, ut ab obligatione jejunandi liber sit, sed tantum illum uti jure suo, quod nequaquàm illicitum est.

CAPUT IX.

De lege pœnali.

RESOLUTIO I. *Datur lex aliqua merè pœnalis, eo sensu, ut non obliget ad culpam, sed tantum ad pœnam.*] ITA S. Thomas *2.2. quæst. 186. art. 9. ad 1.* ubi hoc *probat* ex eo, quòd in sua religione aliqua regulæ transgressio, vel omissio ex suo genere, non obligat ad culpam sive mortalem, sive venialem, sed tantum ad pœnam taxatam sustinendam. *Neque refert* quod *1.2. quæstio. 96. art. 4.* dicat, leges humanitus positas si justæ sint, habere vim obligandi in foro conscientiæ: hoc enim verum est de plerisque legibus humanis, non tamen generatim de omnibus.

Potest etiam idem ratione ostendi; nam lex purè pœnalis hic dicitur, qua non præcipitur absolutè ut aliquid fiat, aut non fiat, sed qua præcipitur, ut talis pœna imponatur ei, qui hoc fecerit, aut non fecerit: at ni-

at nihil vetat, quin lex eo modo imponi possit, ut vel ipsa experientia constat, ergo lex purè pœnalis dari potest. *Confirmatur*, nam etsi lex absolutè præcipiens, ut aliquid fiat, obliget in conscientia, sive pœnam apponat, sive non: ea tamen quæ tantum præcipit sub disiunctione, ut quis hoc faciat, vel tali pœna mulctetur, non obligat sub peccato ad faciendum, sed tantum ad pœnam subeundam, nisi faciat. Quēadmodum qui vovet se jejunaturum die veneris, aut eleëmosynam daturum non peccat si non jejunat, sed tantùm tenetur dare eleëmosynam, in pœnam jejunii prætermissi.

Dices 1. Homo non meretur pœnam, nisi propter culpam, ergo repugnat quod sit lex aliqua, saltem justa, quæ non peccantem ad pœnam obliget. *Respondeo*, ut homo pœnam mereatur, non requiri culpam strictè sumptam quatenus est offensa erga Deū, sed sufficere culpam civilem, & politicam quæ coram Deo peccatum non est. Unde fit ut quo hæc culpa gravior est, eo etiam pœna ipsi imposita gravior esse possit.

Dices 2. Eo ipso quòd actus deflectit à lege, quæ ipsius regula est, caret rectitudine debita, adeoque moraliter malus est. *Respondeo* actum deflectentem à lege non obligante ad culpam, sed ad pœnam, esse moraliter malum, quoad homines tantum, non quoad Deum.

RESOLUTIO II. *Lex pœnalis, etsi non obliget in conscientiâ ad faciendum, aut non faciendum actum quem præcipit, aut prohibet, sic tamen obligat ad subeundam pœnam, quæ pro illius transgressione decernitur.*] RATIO EST, quia ideò non obligat in conscientiâ ad faciendum actum, quia non præcipit absolutè ut fiat: at præcipit absolutè, ut non faciens actum puniatur, hocque præceptum est justum; ergo obligat in conscientia, ad subeundam pœnam statutam.

Dices, non potest homo in conscientia obligari ad subeun-

subeundam pœnam, quam velit, nolit subire tenetur: at ejusmodi pœnæ plerumque infliguntur per leges pœnales, ut cum quis ob crimen patratum, eo ipso contrahit excommunicationem, vel irregularitatem. *Respondeo* in eo casu transgressionem non obligari sub peccato, ad subeundam pœnam, quatenus hæc dicit meram receptionem in subjecto, sed ad eam patienter, & sine resistentia ferendam; ita ut si sit excommunicatus ab aliorum consortio abstineat; si irregularis, ordines non suscipiat, &c.

Verùm hic dubitari potest, an reus teneatur sub peccato, pœnam propria actione, ex natura rei ad eam requisita, exequi. *Respondeo 1.* interdum teneri. Ratio est, quia cùm legitima & justa sit condemnatio, sicut condemnatus tenetur pœnam subire, ita & sua actione cooperari, quantum ad executionem pœnæ necessarium est: siquidem Judex ad utrumque eum cōdemnare censetur. Unde qui pœna exilii damnatus est, tenetur ad locum exilii sponte proficisci; & qui ad solutionem pecuniarum damnatus est, tenetur solvere, etsi non exigantur.

Respondeo 2. Non teneri, quando pœnæ sunt graviores & difficiliores, ut si reus damnatus sit ad mortem, vel ad mutilationem: quòd enim homo seipsum occidat, aut mutilet, hoc nimis acerbum est & difficile, ut à lege quæ justa & moraliter possibilis esse debet, præcipi possit. Quare esto pœnas illas pati debeat, quando justè ipsi infliguntur, adeoque indirectè ad eas & remotè cooperari; non tamen ipsemet tortoris munus in seipsum exercere tenetur, directè ad eas cooperando. Imò per se loquendo, est graue peccatum, contra legem naturalem, seipsum eo casu mutilare, vel occidere: cùm enim præceptum injustum sit, talis pœnæ executio per illud honestari nequit.

Ex quo colligis, eum qui damnatus est ad venenum bibendum, non posse tali præcepto obtemperare,

perare, quia sic esset directè, & positivè causa mortis suæ. *Nec dicas*, ex multorum sententia, eum qui damnatus est ad mortē fame perferēdam, posse cibos oblatos acceptare, vel etiam respuere. Qui enim respuit, non sibi directè, & positivè mortem infert, sed mortem justè illatam æquo animo sustinet.

Dices, quando pœna mortis justa est, justa etiam est cooperatio ad illam; quare si reus ad mortem justè damnatus sit, poterit & ille justè ad eam cooperari, seipsum positivè occidendo. *Respondeo*, ut mors justa sit, non sufficere quòd reus eâ dignus sit, sed præterea requiri, ut à ministro, ad id munus ritè destinato, infligatur qualis non esset reus respectu sui ipsius; ut patet ex dictis.

RESOLUTIO III. *Qui legem transgreditur, aliquando tenetur pœnam statutam subire, ante Judicis sententiam, aliàs non.*] Ut hoc intelligas. *Nota* hic non esse quæstionem de pœna quæ dicitur ferenda; scilicet per Judicis sententiam, sed de ea quæ dicitur lata ipso jure, aut quæ ipso facto dicitur incurri. Clarum enim est legis transgressorem non teneri pœnam prioris generis subire, ante Judicis sententiam Agendo ergo de pœna posteriori, sive sit privativa, sive positiva.

Dico 1. Transgressorem aliquando teneri pœnam privativam subire, ante Judicis sententiam. Hoc patet in primis in censuris Ecclesiasticis, quæ ex usu communi censentur contrahi, ante ullam Judicis declarationem. Idem etiam constat in variis pœnis, per quas jus acquirendum impeditur: illæ enim obligant ante declarationem judicis. Et sic qui accepit beneficium parochiale, tenetur illud dimittere, nisi intra annum recipiat ordinem sacerdotalem. Et beneficiarii non recitantes horas canonicas, tenentur pro rata fructus restituere, &c. Verùm hæc non tam videtur pœna, quàm conditio sub qua aliquid conceditur, cujus defectu gratia concessa deperditur.

Dico 2.

Dico 2. Varias esse pœnas privativas, quas legis transgressor non tenetur subire, ante sententiam Judicis, eas nempe quæ privant jure quæsito, seu cujus possessio inchoata est. Unde etsi simoniaci ipso facto priventur beneficiis obtentis, non tamen tenentur iis renunciare, ante sententiam Judicis, & similiter hæretici non tenentur, nisi post Judicis sententiam, bona sua fisco tradere, etsi iis ipso jure priventur, à die commissi criminis. Usus tamen invaluit, ut conjux incestuosus privetur jure petendi debitum, ante ullam declarationem Judicis.

Aliqui hæc ita limitant, ut transgressor non teneatur talem pœnam subire, ante Judicis sententiam, nisi lex expressè statuat, eum ante aliam declarationem, ipso facto pœnæ obnoxium esse. *Alii* tamen ejusmodi limitationem rejiciunt & legem ita explicant, ut nolit reum debere pœnam solvere, ante declarationem criminis, sed ante declarationem pœnæ. *Et ratio est*, tum quia quando agitur de pœnis, ex omnium consensu restringendæ sunt, quantum commodè fieri potest: tum quia valde durum est, quod legem transgrediens teneatur ante declarationem Judicis, se privare beneficiis, vel officiis quæ possidet: quare credendum non est, eum esse sensum legis, præsertim quia cùm hæ pœnæ, etiam propter occulta crimina imponantur, teneretur reus seipsum non rarò infamare, si ei pœna ipso facto subeunda esset. Si tamen clarè constaret eam esse legislatoris mentem, ei standum esset.

Dico 3. Transgressorem non teneri, ante Judicis sententiam, eam pœnam subire, quæ ad sui executionem exigit actionem aliquam, sive ipsius rei, sive alterius. *Probatur*, nam imprimis sunt quædam ejusmodi pœnæ, ad quas reus non tenetur directè concurrere, sive ante, sive post judicis sententiam, ut patet ex Resolut. præcedenti. Etsi verò aliæ sint, ad quas tenetur sponte cooperari, non tamen apparet, quòd id præstare debeat, ante Judicis sententiam; quia sic reus esset accusa-

accusator, & Judex suiipsius, deberetque seipsum punire, ante quamcumque Judicis declarationem; quod nimis durum est, ut à lege humana intendatur.

Nota, ex jam dictis non debere colligi, nullam esse pœnam latæ sententiæ, sed tantum ferendæ, adeoque vulgarem illam distinctionem pœnæ corruere: non enim id sequitur, quia quando pœna est latæ sententiæ, non debet expectari sententia Judicis, ad pœnam imponendam, sed ad declarandum crimen, propter quod quis pœnam lege statutam meretur. Secùs quando est pœna sententiæ ferendæ. Unde fit, ut si commissum sit crimen, cui bonorum confiscatio ipso facto est imposita, teneatur reus, accedente sententia declaratoria criminis, fructus restituere, quos à tempore patrati criminis percepit. Imò, si reus mortuus est possint conveniri hæredes, ad restitutionem fructuum quia bona ad eos transeunt, cum reali obligatione. Hæc autem non habent locum, quando pœna est ferenda; quare magnum adhuc intercedit discrimen, inter pœnam latæ, & ferendæ sententiæ.

RESOLUTIO IV. *Judex inferior tenetur iis, qui legem transgrediuntur, pœnam imponere.*] PROBATUR, nam proprium Judicis officium est curare, ut leges Reipublicæ observentur, adeoque declarare, secundum allegata & probata, eum qui accusatur, esse reum criminis lege prohibiti, & consequenter pœnam quam meruit ei imponere. *Confirmatur*, quia alioqui leges nullam vim haberent, prorsusque essent inutiles, nisi teneretur Judex pœnam imponere, saltem quando non tenetur reus, ante sententiam Judicis, aut condemnatoriam, aut certè declaratoriam, eam subire: quod ut plurimum contingere, ex ante dictis perspicuum relinquitur.

Nota 1. Jam dicta præcipuè intelligi de judice inferiori: nam Legislator, ex communi sententia potest pœnam remittere transgressori, cùm obligatio, si quam

sit quam habet ad pœnam imponendam, oriatur ex sua lege, qua tamen non tenetur. Verùm cùm ille potestate quam habet condendi leges, & puniendi transgressores earum, uti debeat in bonum Reipublicæ, hinc fit ut non sit liber à culpa, si reo, sine causa rationabili, pœnam lege statutam condonet; cùm talis remissio in perniciem Reipublicæ vergere soleat.

Nota 2. Ad officium Judicis spectare eam pœnam imponere, quæ in lege determinata est: sicut enim lex eum obligat ad pœnam imponendam, ita & ad eam imponendam, quæ ipsa lege taxatur; aliàs pœnæ determinationem relinqueret illius arbitrio. Non tamen contra legem peccabit, si pœnam absolutè pro tali delicto ferendam, interdum augeat, vel minuat, juxta varias circunstantias occurrentes, quæ peccatum aggravant, aut minuunt.

Nota 3. Resolutionem nostram præcipuè habere locum in pœnis, quæ dicuntur ferendæ sententiæ, seu quas Judex ex præscripto legis imponere tenetur. Verùm ea etiam ad pœnas latæ sententiæ extendi potest, si non incurruntur, nisi post declarationem sententiæ: tenetur enim Judex tunc declarare, crimen fuisse commissum, propter quod quis pœnam lege latam incurrit, simulque dare operam, ut talis pœna executioni mandetur.

CAPUT X.

De consuetudine.

RESOLUTIO I. *Consuetudo habet vim legis.*] HOC ut meliùs percipias, *Nota 1.* consuetudinem hic non sumi pro usu frequenti, sed pro jure quod ex tali usu ortum habet: unde solet definiri, Jus quoddam moribus constitutum, quod pro lege suscipitur, cum deficit lex, id est, quod habet vim legis, cum non adest lex, quæ obligationem inducat.

Nota 2. Consuetudinem, quæ est secundum legem, non facere novam legem, sed esse legis jam positæ observationem; quæ verò est præter legem, novum

novum jus constituere, sicut & illam quæ est contrà legem humanam, non tamen eam quæ legi naturali, aut divinæ repugnat; quæ enim duabus his legibus contraria sunt, mala sunt, adeoque vim obligandi habere nequeunt.

Dices, esse etiam mala, quæ repugnant legi humanæ. *Verùm* discrimen apertum est inter leges illas, quòd naturalis deficere non potest, divina verò semper manet, cùm Deus non consentiat in abrogationem illius: at humana, ex consensu saltem tacito legislatoris, per oppositam consuetudinem tollitur, adeoque peccatum non est, contra illam agere, quandò opposita consuetudo legitimè introducta est.

RESOLUTIO II. *Ut consuetudo habeat vim legis variæ conditiones haberi debet.*] PRIMA est, ut versetur circa materiam, de qua lex statui possit: unde sicut non potest lex statui, ita nec induci consuetudo, de actibus malis, aut communi bono repugnantibus, aut inutilibus.

Secunda, ut inducatur per actus liberos, cùm ii tantùm habeant vim obligandi. At hic agimus de consuetudine, quæ habet vim legis, cuique proinde vis obligandi competit.

Tertia, ut per varios, & longo tempore repetitos actus stabiliatur: non enim aliter legitimam præscriptionem ad obligandum requisitam, quæ communiter decennium non interruptum exigit, habere potest.

Quarta, ut actus illi à majori parte communitatis eliciantur, sintque externi, & iis noti qui consuetudinem introducere volunt; quia aliàs non sufficerent ad constituendam legem externam, & omnes generatim obligantem.

Quinta, ut consuetudo non introducatur, sine consensu saltem tacito Principis, cùm aliter legis vim habere nequeat. Dico, saltem tacito, non enim requiritur, ut Princeps sciat novam consuetudinem intro-

introduci, eamque formaliter approbet; sed sufficit, quòd id sciens, non contradicat, cùm potest contradicere, sine gravi incommodo, vel etiam quod factum ignorans, jus commune non revocet, quo statuitur, consuetudinem laudabilem & legitimè præscriptam vim legis habere. Tale siquidem jus tacitè approbando, censetur approbare omnes consuetudines speciales, quibus duæ illæ conditiones conveniunt, etsi illas distinctè, & in particulari non cognoscat.

RESOLUTIO III. *Varii sunt effectus consuetudinis.*] PRIMUS EST, inducere obligationem, tam ad culpam, quam ad pœnam, ut patet ex supradictis de obligatione legis: cùm enim consuetudo vim legis habeat, debet eandem inducere obligationem, quam imponit lex. Unde quemadmodum datur lex aliqua merè pœnalis, quæ scilicet obligat tantum ad pœnam, non ad culpam, ita potest introduci consuetudo, quæ ad solam pœnam obliget.

Secundus effectus consuetudinis est, legem præcedentem abrogare: siquidem, ex dictis, consuetudo habet vim legis, at prioris legis obligatio tollitur per posteriorem, eo quòd lex non obligat, nisi juxta intentionem legislatoris, cujus voluntas posterior præferenda est priori. Ergo & ipsa consuetudo legitimè introducta, habet vim abrogandi legem præcedentem, & tollendi obligationem illius.

Nota 1. Per consuetudinem abrogari posse legem irritantem, cùm per legem de novo statutam id fieri queat, & in utraque sufficiens causa occurrere possit, quæ hujusmodi obrogationem honestet. Unde per consuetudinem possunt impedimenta, jure humano matrimonium irritantia, abrogari.

Nota 2. Legem prohibentem consuetudinem contrariam posse abrogari per talem consuetudinem supervenientem, quando contingit res ita mutari, ut ex prudenti judicio illud rationabile, & communi bono consentaneum videatur, quod aliàs, quando lex

statuta

uta est, propter alias circunstantias inconveni- apparebat: non enim legislator talem casum nprehendisse censetur.

Tertius effectus consuetudinis est, inducere legem ir- intem: si enim potest legem irritantem abrogare, terit & irritantem inducere. Unde quemadmo- m per legem, ita & per consuetudinem possunt in- duci impedimenta matrimonium irritantia. *Ne- c refert*, introducentes esse inferiores Pontifice, ia hoc non fieret, sine consensu illius, superiùs ex- cato.

Quartus effectus est, legem interpretari, ut à for- ori ex dictis colligitur, quia minus est, legem inter- etari, quàm eam abrogare, & novam condere. Et unde lex interdum valde obscura est, neque me- is vera illius intelligentia haberi potest, quàm ex mmuni hominum sensu, per receptam consuetu- nem satis manifestato. Unde consuetudo dicitur, tima legum interpres.

Notant hic aliqui, consuetudinem interpretativam bere vim legis, & necessariò sequendam esse, quā- legitimè præscripta est, deficiente verò præscri- ione, eo probabiliùs legem interpretari, quo diu- is, & majori consensu servatur. Verùm exactè lo- endo, consuetudo priori modo spectata, non vide- r lex, tum quia si legis observatio præscripta legem nstitueret, ejusdē observatio rursus per æquale tē- is servata, haberet vim legis, & sic consequenter ultæ leges ex unius observatione, successu tempo- s generarentur; tum quia ut consuetudo vim legis tineat, qui eam inducunt, debent habere intentio- ē se obligandi ad observantiam illius, ex supradi- is, at qui operantur secundum legem statutam, tali tentione carent, cùm non agant nisi animo obser- ndi legem antiquam, & ex illius præscripto.

RESOLUTIO IV. *Consuetudo abrogari potest per quentem legem, & per oppositam consuetudinē.*] PRIOR ARS PROBATUR; nam si consuetudo legem ab- rogare

rogare potest, ut dictum est, quæ ratio est cur lex consuetudinem abrogare non possit? Cùm recepta consuetudo non tollat, aut minuat potestatem quam habet Princeps condendi legem, & obligandi ad observationem illius; neque vim legis habeat, nisi quatenus Princeps in eam consentit, ut dictum est. Et sic per Concilium Trident. *sess.* 23. de reformatione *cap.* 15. abrogatur consuetudo illa, qua simplex Sacerdos poterat sibi in confessarium eligere, quem volebat.

Verùm quia Princeps per legem, non censetur abrogare oppositam consuetudinem, nisi eam cognoscat; hinc *colligitur* 1. per legem universalem, abrogari tantum consuetudinem universalem, non autem specialem alicujus loci, nisi illius mentionem faciat, aut clausulam cujuscunque consuetudinis derogatoriam contineat; quia legislator præsumitur illam cognoscere, non istam. 2. neque etiam per legem particularem, latam à Principe universali, derogari per se loquendo consuetudini particulari; quia Princeps æquè censetur ignorare consuetudinem particularem, sive legem particularem, sive universalem statuat. 3. Quando lex particularis procedit à superiore particulari, per eam derogari consuetudini particulari, quia superior particularis legem condens, censetur non ignorare ejusmodi consuetudinem. Unde lex ab Episcopo lata oppositam consuetudinem, in illius diœcesi receptam, tollit: & statuta specialia alicujus Urbis, consuetudinem ibi observatam infirmant.

Posterior pars ex dictis facilè colligi potest: nam cùm non introducatur consuetudo, ut supponimus, nisi ex consensu Principis; sicut per eam tollitur lex antiqua, ita & consuetudo recepta per eandem abrogatur, si ei sit opposita.

Nota 1. Consuetudinem universalem non abrogari ex toto, nisi per oppositam consuetudinem universalem: si enim quæ de novo introducitur, sit par-

particularis, ea non abrogabit universalem, nisi quo, ad specialem locum in quo vigere incipit, 2. non plus requiri temporis, ut una consuetudo tollat aliam, quàm ut lex tollatur per consuetudinem; quare sicut ad hoc, ita & ad illud decennium sufficit. 3 eos qui novam introducunt consuetudinem, contrariam legi, aut consuetudini receptæ, peccare per se loquendo, quamdiu defectu sufficientis præscriptionis, consuetudo introducta vim legis non obtinet:. quia tamdiu lex, vel consuetudo opposita viget, & obligat. Dico, per se loquendo, nam fieri potest ratione ignorantiæ, ut peccatum non committatur, etsi tempus ad legitimam præscriptionem requisitum elapsum non sit, præsertim quando nova consuetudo ita invaluit, ut plerique viri boni eam sine scrupulo observent.

CAPUT XI.

De dispensatione.

RESOLUTIO I. *Dispensatio propriè hic sumitur, pro juris relaxatione, seu pro exemptione ab obligatione legis.*] EX qua definitione communiter recepta, *colligitur 1.* dispensationem longè differre à legis interpretatione: legem enim interpretari, est opus scientiæ & prudentiæ, in ea verò dispensare, ad jurisdictionem pertinet, unde periti possunt legem interpretari, & declarare an ea in tali casu obliget, vel non, dispensare autem in lege, solius est superioris.

Neque refert quòd S. Doctor *1.2.quæst.97.art.4.* dispensationem videatur sumere pro interpretatione, qua legislator declarat legem deficere, seu non obligare tales personas in hoc, vel illo casu: cùm enim addit, eum tunc licentiam tribuere, ut præceptum ejus non servetur, satis indicat, obligationem non esse penitus ablatam, sed causam rationabilem dari, cur relaxari debeat. Apertiùs autem mens illius potest intelligi ex responsione ad 3. cùm negat Summo Ponti-

Pontifici potestatem dispensandi in lege naturali, aut divina, siquidem, omnium consensu, potestas ejusmodi leges interpretandi ipsi competit.

Collige 2. Dispensationem differre à simplici permissione, nam per dispensationem tollitur obligatio legis, non autem per solam permissionem; quo fit, ut ille non peccet, qui dispensatus agit contra legem, ille vero culpæ, & pœnæ sit obnoxius, qui contra legem agere permittitur ; aliàs nemo peccaret, cùm peccatum non nisi Deò permittente committatur.

Collige 3. Esse discrimen inter abrogationem, derogationem, & dispensationem legis; & quidem abrogationem habere locum , quando tota lex illiusque obligatio respectu omnium locorum, temporum, & personarum tollitur; derogationem verò, quando lex secundum aliquam sui partem, in universum aboletur: dispensationem autem, quando tollitur legis obligatio in hoc casu , respectu talis personæ, temporis , &c. ejusdem legis vinculo interim quoad hoc ipsum, respectu aliorum manente.

RESOLUTIO II. *Potest legislator humanus dispensare in suis legibus.*] PROBATUR, nam dispensare est in aliquo casu tollere, aut suspendere obligationem legis : at hoc potest legislator humanus , cùm leges quas condit, non habeant obligandi vim, nisi ex illius voluntate. Quod autem dicimus de legislatore, extendendum est non modo ad illius superiorem, sed etiam ad successorem , si sit illi æqualis in jurisdictione, ut patet ex paritate rationis.

Ubi nota 1. Hoc procedere, etsi lex juramento sit confirmata, quia quando legislator jurat, se daturum operam , ut lex quam statuit observetur , hoc debet intelligi sub ea conditione, nisi causa rationabilis & justa dispensandi occurrat. Item, etsi superior legislatoris legem illius confirmaverit , si enim lex erat, habebat vim obligandi, adeoque præsumendum est, confirmationem superadditam nihil esse aliud,

 quàm

quàm illius approbationem, sine animo novæ injiciendæ obligationis factam. Si tamen constaret aliā esse mentem superioris, non posset inferior per se loquendo, in lege sic confirmata dispensare. Unde

Nota 2. Non posse inferiorem dispensare in lege à superiore lata, quando superior illius dispensationem sibi reservavit, aut quando inferiori prohibuit, ne in ea dispensaret: quia aliàs major esset potestas inferioris, quàm superioris, quod per se absurdum est.

Sed quid, si dispensatio non sit expressè reservata, poteritne inferior eam conferre? *Respondeo* negativè, quia non potest inferior tollere legem superioris, aut impedire vel ex toto, vel ex parte ne obliget, sine illius consensu; alioqui sanè esset superior sui superioris, contra hypothesim. At quamvis superior legem condens, expressè non sibi reservaverit dispensationem illius, aut non prohibuerit inferiori, ne in ea dispenset, non inde sequitur, superiorem eo ipso dare facultatem inferiori, ut in sua lege dispenset.

Neque à potestate absolvendi à censuris, arguendum est ad potestatem dispensandi in lege: illa enim est conformis juri, quod præcipit ut dispositus absolvatur, hæc verò jus ipsum violat: quare licèt prior censeatur dari inferiori, quando non reservatur, non tamen posterior.

Nota tamen 3. Varios esse casus in quibus potest inferior dispensare in lege superioris. 1. Quando superior dat illi talem facultatem. 2. Quando ex consuetudine legitimè præscripta, dispensat. 3. Quando res est levis. 4 Quando lex non obligat sub mortali. 5. Quando casus similes dispensatione egentes, sæpe eveniunt. 6. Quando est gravis necessitas dispensandi, nec superior adiri potest, aut non nisi cum magno incommodo. Quorum omnium ratio est, quia prudenter judicari potest, non esse intentionem legislatoris, ut dispensatio in dictis casibus sibi reservetur; eo

quòd

quòd talis reservatio, quoad aliquos casus esset parum utilis, quoad alios verò esset valde onerosa, & magis in communitatis damnum cederet, quàm in utilitatem illius.

RESOLUTIO III. *Ad valorem dispensationis interdum justa causa requiritur, aliàs non.*] PRIOR PARS habet locum, quando inferior dispensat in lege sui superioris; nisi enim adsit tunc legitima causa dispensandi, nulla est dispensatio. eo quòd superior non censetur dare facultatem inferiori, dispensandi in suis legibus, sine justa causa; nisi forte declaret, se dare inferiori facultatem dispensandi, cum eadem potestate quam ipse habet.

Posterior pars admitti solet, quando superior in sua lege dispensat: cùm enim legis obligatio ab ejus voluntate pendeat, potest ille aliquem ab illius obligatione eximere, etsi alii eam observare teneantur; quare respectu illius valida erit dispensatio.

Nota 1. Legislatorem peccare, sine causa rationabili dispensando in lege, ut colligitur ex S. Thoma 1.2. *quæst.97.art.5.* quia scilicet alios eximere à gravi jugo legis quamdiu alii tenentur eam observare, hoc est inæqualitatem quandam constituere, ex qua inter subditos dissidia, & scandala facilè oriri poterunt: quare nisi causa aliqua rationabilis ejusmodi gubernationem honestet, ea non potest à culpa liberari. Porro etsi superior per se loquendo, non peccet nisi venialiter, aliquem ex suis subditis, sine justa causa dispensando; peccatum tamen erit mortale, si inde grave aliquod detrimentum, aut scandalum oriatur.

Nota 2. Inferiorem peccare mortaliter, in lege superioris sine causa justa dispensando, cùm in re gravi suam transgrediatur potestatem, & alienam irrito conatu invadat. Poterit tamen bona fides eum à peccato excusare, quamvis ea non sufficiat, ut dispensatio valida sit, quemadmodum nec sufficit, ut habentes impedimentum dirimens matrimonium validè contrahant.

Nota 3. Etsi non teneatur superior dispensare, quando est probabilis causa non dispensandi, sicut & dispensandi, eum tamen sub gravi peccato teneri dispensationem concedere, quando constat eam in bonum communitatis, aut alicujus particularis notabiliter cessuram, ut vel ex ipso legislatoris officio, quod in subditorum commodum ordinatur, colligi potest.

Nota 4. Quando dispensatio non est debita, posse legislatorem eam concedere sub aliquo onere, non autem quando tenetur eam dare: esset enim injustũ, alicui onus imponere, pro re quam illi debet. Maximè, quia onus imponitur, ut sit causa sufficiens dispensationis, at quando debita est dispensatio, datur causa sufficiens illius, independenter ab onere supervenientè, ergo tunc onus imponi non potest.

Nota 5. Hæc procedere de ipso legislatore: dubitatur autem, an inferior quando dispensat in lege superioris, possit mulctam aliquam imponere, si aliunde sufficiens causa dispensandi non intercedat. *Respondeo* per se loquendo non posse, quia ex eo quod habeat potestatem dispensandi in lege superioris, adeoque tollendi obligationem illius, non sequitur quod possit novam obligationem imponere, ut perspicuum est. Neque refert quòd plus sit dispensare in voto, quàm illud commutare, ratio enim est, quia per dispensationem voti tollitur illius vinculum, per commutationem verò non tollitur, sed tantum illius materia mutatur. Unde mirum non est, quòd quis possit votum commutare, etsi in eo dispensare nequeat.

Dixi, per se loquendo: si enim usus spectetur, dicendum videtur inferiores habere facultatem vel ex tacita superiorum licentia, vel ex consuetudine legitimè præscripta, disponendi in eorum legibus imponendo mulctam pecuniariam, vel onus personale; cum prudenter damnari non possit praxis Episcoporum, qui interdum cum onere dispen-

dispensant, quoad observationem festorum, aut jejuniorum.

RESOLUTIO IV. *Tunc nulla est dispensatio, quando tacetur aliquid in petitione, quod secundum jura exprimi debet.*] RATIO EST, quia talis expressio spectat ad formam, adeoque ad essentiam ipsius dispensationis; quare si deficit, dispensatio nulla est. *Confirmatur*, nam ex jure, concessio beneficii censetur irrita, quando impetrans non declarat, se aliud, quantumvis exiguum habere: ergo similiter.

Ubi nota 1. Hæc intelligi etiam si quod tacetur tale sit, ut superior eo detecto dispensationem æquè esset concessurus, ut in exemplo allato: quia eo non obstante, deest conditio essentialiter requisita.

Notat 2. Irritam esse dispensationem, quando tacetur quod exprimi debet, sive secundum jus commune, sive juxta stylum curiæ Principis, à quo obtinenda est dispensatio, cùm hic jus faciat; sive etiam secundum consuetudinem legitimè præscriptam, quia hæc vim legis habet.

Nota 3. Ut qualitas aliqua ex jure declaranda censeatur, non requiri ut expresè jus statuat eam aperiendam esse, sed sufficere si prohibeat, ne in tali casu dispensatio concedatur. Unde quia Concilium Trident. *sess. 24.* de matrimonio *cap. 5.* spem omnem consequendæ dispensationis ei denegat, qui intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahit. hinc dispensatio ab eo obtenta censetur invalida, nisi declaret se prædicti impedimenti conscium nupsisse.

Nota 4. Non sufficere ad valorem dispensationis, quòd qualitas exprimenda ignoranter taceatur: licèt enim ignorantia possit à culpa excusare, non tamen sufficit ut valeat actus, cui aliquid essentiale deest. Hinc non valet dispensatio, si procurator tuus, te inscio, quæ dicenda sunt, reticeat.

Nota 5. Extra casus jure, aut consuetudine præscriptos, taciturnitatem veri invalidare dispensationem,

tionem, quando tacetur aliquid ad rem pertinens, quo cognito superior non dispensasset; quia in eo casu non censetur habere voluntatem dispensandi cùm non dispenset, nisi sub conditione, quæ non est. Secùs dicendum, si superior ea re quæ tacetur declarata, dispensaret quidem, propter causam allegatam, non tamen tam facilè, quia concessio tunc est simpliciter voluntaria, & tantum secundum quid involuntaria.

Dixi quando tacetur aliquid ad rem pertinens; nam si quod tacetur, non spectet ad materiam dispensationis, sed sit planè ad eam extrinsecum, & impertinens, ut dispensandus sit vitiosus, illius reticentia non vitiat dispensationem, etsi superior eo cognito, non fuisset concessurus.

Ex quibus omnibus *colligendum* 1. ad valorem dispensationis non opus esse, ut petens declaret eam sibi aliàs fuisse negatam, quia hoc ad rem non facit. 2. non etiam requiri ut fiat mentio similis dispensationis aliàs obtentæ, cùm jura talem conditionem non exigant.

Excipe, nisi hoc cedat in præjudicium tertii, ut si iterum petas dispensationem à decimarum solutione, vel à residentia cum perceptione fructuum. Excipe etiam, si aliter non possit superior intelligere quantitatem gratiæ quam concedit, ut si quis obtenta, ad ineundum matrimonium, dispensatione primi uxoricidii, petat dispensationem secundi: hæc enim longè major gratia, quæque communiter negari solet. Unde superior non censetur velle simpliciter nunc eam concedere, sed tantum quatenus habet proportionem cùm causa allegata præcisè spectata, ac si esset primum uxoricidium.

Quæres, an idem dicendum sit, de secunda dispensatione, in voto castitatis. Aliqui *affirmant* ex eodem fundamento, quia scilicet nisi declares, te aliàs fuisse dispensatum, ut unum matrimonium contraheres, Pontifex non intelligit, quanta sit gratia, quam tibi

confert.

confert per secundam dispensationem, adeoque non consentit in collationem illius. *Oppositum* tamen videtur probabilius, supposito quòd eadem causa petendi, & obtinendi priorem dispensationem adhuc perseveret, ut si petens non minorem experiatur difficultatem in servanda castitate: sic enim est sufficiens adæquatio inter causam allegatam, & gratiam obtentam. Et aliùnde petens secundam dispensationem à voto, non habet eam indignitatem quam ille contrahit, qui secundum crimen perpetrat, post obtentam dispensationem à primo.

RESOLUTIO V. *Expreßio falsi irritat dispensationem, quando est causa finalis, & non tantum impulsiva illius concedendæ.*] ID est, quando Superior causa falsò allegata ita movetur ad dandam dispensationem, ut sine ea non esset concessurus, quia scilicet tunc non censetur adesse sufficiens consensus, qualis necessarius est, ut rescriptum valeat. Unde conditio illa, *si* preces veritate nitantur, quæ in dispensationibus, aliisque gratiis apponi solet, explicatur communiter de veritate requisita in substantialibus, id est, in iis sine quibus gratia non concederetur. Quamquam secùs sentiendum sit in accidentalibus, seu sine quibus gratia quidem concederetur, etsi difficilius; quia tunc sufficiens dispensantis consensus adest.

Hinc non valet dispensatio, tum quando non nisi una, eaque falsa dispensandi causa proponitur; tum quando duæ causæ proponuntur, quarum una est falsa, & alia vera, & illa est finalis, hæc tantum impulsiva: tum quando dispensatio æqualiter datur ob utramque illam causam, ita ut neutra sigillatim ad eam obtinendam sufficiat. Tenet tamen, quando datur propter veram causam, etsi aliæ falsæ proponantur, quarum ratio non habetur.

Notandum autem 1. quando dubium est, an causa falsò expressa sit finalis, an tantum impulsiva, præsumendum eam esse impulsivam, quia in dubio judi-

judicandum est pro valore actus. Unde dispensatio eo modo obtenta valida censenda est, & qui eam obtinuit, potest tuta conscientia ea uti, verbi causa, matrimonium inire, si antequam nubat dubitatio suboritur, an causa quam falsò allegavit, talis sit, ut sine ea dispensationem non obtinuisset. Nec refert quòd possessio stet pro impedimento, quia præsumptio pro valore actus præponderat.

Notandum 2. Dispensationem valere, quando erratur circa nomen personæ, pro qua dispensatio petitur, quia scilicet dispensatio petitur pro tali personâ, eique confertur, quicquid sit de illius nomine. *Confirmatur*, nam ex communi Juristarum sententia, valet legatum, etsi testator in nomine legatarii erraverit, modo de persona constet.

Excipe, nisi dispensans ex falso nomine proposito, intelligat personam aliquam sibi notam: tunc enim dispensatio valere nequit, cùm dispensans non intendat eam concedere personæ, pro qua postulatur, sed alteri ab ea distinctæ. *Nec dicas*. Sacramentum validè conferri, etsi minister erret in persona suscipientis, hoc enim verum est, quando intendit Sacramentum conferre personæ præsenti, quæcunque sit; in dicto autem casu legislator non dirigit suam intentionem ad eum, in cujus gratiam dispensatio petitur, sed ad alium sibi notum; quare dispensatio tunc valere nequit.

Notandum 3. Non valere dispensationem, quando erratur in persona quæ designatur, ad expediendum rescriptum. Sit exemplum: cùm petis dispensationẽ ad ineundum matrimonium, fingis te esse diœcesis Parisiensis, cùm tamen sis Rothomagensis. Unde fit ut executio rescripti, quo tibi dispensatio illa conceditur, Officiali Parisiensi committatur. In eo casu dico dispensationem esse inutilem, cùm nequeat Officialis Parisiensis eam exequi, eo quòd intentio Pontificis est, talem executionem tuo Ordinario committere; neque etiam Rothomagensis, quia ad eum non dirigitur.

RESOLUTIO VI. *Multa observanda sunt ab eo, cui executio dispensationis data à Summo Pontifice, committitur.*] IN PRIMIS requiritur ut ille Doctoris, vel in Theologia, vel in Jure canonico laurea insignitus sit, ita ut non valeat dispensatio, si ab alio qui Doctor non sit, rescriptum Apostolicum expediatur, nisi ex privilegio Sedis Apostolicæ.

Secundò, ut ab Ordinario ad audiendas confessiones sit approbatus: ita scilicet ut sit approbatus respectu illius, qui dispensationis executionem postulat, eo quòd debet eum sacramentaliter absolvere. Undè si fœmina esset dispensanda, non sufficeret quòd quis esset approbatus, ad audiendas dumtaxat confessiones virorum.

Tertiò, ut non dispenset nisi cognita causa, quæ à postulante fuit allegata, & de qua fit mentio in rescripto Quare ab ipso diligenter inquirere debet, num vera sit causa illa, nisi aliunde de veritate illius satis ipsi constet. Hoc autem adeò necessarium est, ut nulla sit dispensatio, si rescriptum expediatur, non præmissa causæ cognitione.

Quartò, ut audiat confessionem pœnitentis, quando culpabiliter mutavit propositum, ut si petens dispensationem à voto castitatis illud violaverit. Licèt autem non modo in tali casu, sed etiam in aliis, in quibus dispensandus non peccavit, tutius sit præmittere confessionem sacramentalem: ex probabiliori tamen sententia, id non requiritur tanquam conditio. ad valorem dispensationis absolutè necessaria, cùm id ex tenore rescripti colligi nequeat.

Quintò, ut dispensando pia quædam opera injungat, quod ita intelligendum est, ut ea opera speciatim imponat, quæ in bulla sunt determinata de aliis verò quæ ipsius prudentiæ relinquuntur, ordinet prout magis expedire visum fuerit.

Sextò, ut non dispenset in matrimonio contrahendo, nisi impedimentum affinitatis, ex copula fornicaria contractum occultum sit; dicitur autem occultum,

tum, non quia probari nequit, sed quia publicum non est, seu quia ignoratur à majori parte, viciniæ, aut communitatis in qua dispensandus degit: vel quia ad forum contentiosum non est deductum, aut si deductum est, dispensandus in eo fuit absolutus.

Septimò, ut conjugem ignarum impedimenti, certiorem faciat nullitatis matrimonii cum alio contracti, eosque ante executionem dispensationis separari curet, aut tanquam fratrem, & sororem simul habitare. Verùm si grave scandalum, aut periculum incontinentiæ, aliudve incommodum inde timetur, ab his abstinendum erit. Quid autem facto opus sit, ut validetur matrimonium antea invalidè contractum, ex Idea Theologiæ Sacramentalis *cap. 38.* petendum est.

Octavò, ut Confessarius post collatam dispensationem, litteras dilaniet, neque eas parti restituat. Quòd si secùs fecerit, non propterea irrita erit dispensatio jam collata: litteræ tamen non poterunt Oratori suffragari in foro externo.

CAPUT XII.

De cessatione, & interpretatione legis.

RESOLUTIO I. *Obligatio legis adeoque lex ipsa cessat, cessante causa illius.*] RATIO EST, quia cùm lex, illiusque obligatio pendeat à voluntate legislatoris, ut superius diximus, sequitur eam cessare, quando legislator non vult ut ampliùs obliget: hoc autem censetur non velle, quando cessat causa propter quam legem statuit.

Advertendum tamen 1. Hoc debere intelligi, de causa finali, adæquata & totali: si enim propter duos fines lex statuta est, ea non cessat, quamvis unus ex illis finibus cesset, modo alter perseveret. Unde quia lex jejunandi imposita est, & ad carnem domandam, & ad satisfaciendum pro peccatis, merendamque gratiam, non erit quis ab illa liber, etsi fortè carnis stimulis non agitetur.

Advertendum 2. Ut lex simpliciter cesset, requiritur totalis illius causa finalis simpliciter cesset, si enim cesset tantum pro aliquo tempore, id non sufficiet ut legis obligatio absolutè tollatur, sed tantum ut suspendatur pro eo tempore.

Advertendum 3. Ad cessationem legis requiri, ut causa illius totalis cesset respectu cōmunitatis: quia cùm lex respiciat bonum commune, ea durat, quandiu bono communi est utilis, esto fortè in casu aliquo particulari finis illius cesset. Atque hoc extendendum puto ad legem latam, ad vitanda quædam inconvenientia, ita ut quandiu non cessat periculum generale, non cesset legis obligatio, etsi speciale periculum cesset. Vide quæ hac de re diximus supra *cap.7.resol.2.*

Advertendum 4. Quando causa totalis cessat respectu communitatis, totam communitatem liberam esse à legis observatione, sive ea id advertat, sive non. Unde quamvis particulares illius communitatis non possint agere contra legem, quamdiu ignorant illius causam cessasse, alii tamen qui probè noscunt, causam illam non ampliùs vigere, quique proinde non tenentur, sive à parte rei, sive ex errore legem observare, non peccant, si contra illam operentur.

RESOLUTIO II. *Potest una lex per contrariam abrogari.*] Hoc patet ex dictis *cap. 10. resolut.* 3. Ad majorem autem intelligentiam pauca hic observanda sunt. 1. abrogationem illam posse fieri licitè, quia potest aliquid isto tempore esse commodum Reipublicæ, quod aliàs in damnum illius vergeret.

Observandum 2. Duobus modis legem antiquam posse abrogari, vel præcisè tollendo obligationem illius, vel statuendo legem contrariam; illudq; esse discrimen inter duplicem hunc abrogationis modum, quòd prior validus est, etsi fiat sine causa rationabili; non autem posterior, eo quòd de ratione

legis est, ut commune bonum respiciat, juxta dicta *cap. 1. resolut. 2.*

Observandum 3. Quando abrogatio præcedentis legis fit per aliam legem, ut ea abrogatio valeat, requiri ut lex de novo constituta habeat, quicquid capite jam citato diximus pertinere ad rationem legis. Unde si deest promulgatio, aliave conditio ad essentiam legis requisita, abrogatio ei innixa nullius est momenti, ac proinde lex antiqua in suo vigore perseverat. Quando verò cessat lex per meram abrogationem, etsi tunc ad valorem abrogationis, non sint necessariæ aliæ conditiones legis, requiritur tamen quædam revocationis promulgatio: cùm nequeant subditi ab antiqua obligatione liberari, nisi voluntas superioris, priorem legem revocantis, iis quodammodo innotescat.

Observandum 4. Ad valorem abrogationis non requiri, ut fiat mentio prioris legis, quando Superior illius conscius, aliam ipsi repugnantem condit; secùs si priorem legem ignorare censeatur. Cæterùm Princeps non præsumitur ignorare leges, quæ sunt juris communis, sed eas tantum quæ sunt extra jus commune: quare priores validè abrogare censetur, earum mentione minimè facta, non posteriores, eò quòd ignorantia causat involuntarium.

Observandum 5. Jam dicta cum ea limitatione debere intelligi, ut si Superior condendo legem, juret se ei non derogaturum, ejus mentio facienda sit, ut per aliam legem validè abrogetur. Aliàs enim præsumendum erit, Superiorem non recordari legis præteritæ, ne perjurii eum damnare cogamur, atque adeò posteriorem ex ignorantia procedere.

Observandum 6. Eum qui legem tulit, posse eam abrogare, illiusque successorem, & à fortiori Superiorem, cùm hic ampliorem potestatem, & jurisdictionem habeat. Non tamen inferiorem posse authoritate propria, legi sui Superioris derogare, ut patet vel ex ipsis terminis. Nec refert, quòd possit in eo

in eo interdum dispensate *ex cap. 11.* minus enim est in lege aliqua dispensare, quàm eam penitus abrogare, ut satis constat; ac prætereà non habet inferior à se potestatem dispensandi in lege Superioris, sed à Superiore ipso; quare multo minùs habebit potestatem, abrogandi legem ab eo latam, sine ipsius consensu.

RESOLUTIO III. *Duplex tradi solet legum interpretatio, alia authentica, alia doctrinalis.*] Circa primam illud tantùm occurrit *notandum*, eum posse authenticè legem interpretari, qui potest eam statuere, quia ex tali interpretatione sequitur obligatio servandi legem. Unde inferiores, aut non habent potestatem eo modo interpretandi leges suorum Superiorum, aut eam ab ipsis Superioribus accipiunt. Qua ratione sacra Congregatio Cardinalium, quæ interpretationi, & executioni Concilii Tridentini præfecta est, potest authenticè interpretari, ex commissione Sedis Apostolicæ, quæ in eo Concilio statuta sunt.

Circa secundam *adverte 1.* legem non obligare in iis casibus, qui per Epikejam in lege non censentur comprehensi, etsi alioqui verba legis aliud prima fronte sonare videantur. *Ratio est*, quia lex non obligat ultrà voluntatem legislatoris: non censetur autē legislator habere voluntatem obligandi in casibus, qui juxta regulas æquitatis, & prudentiæ non comprehenduntur in lege; ut si observatio legis fiat iniqua, si cedat in damnum Reipublicæ, si nimis gravis sit; quá ratione omnes concedunt, ægrotum esse liberum à lege jejunii, &c.

Adverte 2. Ut homo liber sit ab obligatione legis, in casu quem putat ea non comprehendi, requiri saltem ut ex probabili sententia, tale quid sibi persuadeat, quia tutò sequi possumus sententiam probabilem, ex dictis suprà *cap. 3.* In dubio autem, an lex casum aliquem comprehendat, debet consuli Superior, quando id commodè fieri potest. Quòd si id

fieri nequit, dicunt aliqui concludendum esse pro obligatione, quia lex possidet. Verùm non potest dici quòd lex possideat, in casu de quo agimus, etsi possideat seu obliget in aliis. Quare probabilius est eam tunc non obligare, quia melior est conditio voluntatis, libertatem suam possidentis, ut loco citato ostendimus.

Adverte 3. Cùm legislator mentem suam declarare debeat per legem, hanc explicandam esse juxta proprietatem verborum. Excipe, nisi ex ea proprietate inconveniens aliquod sequeretur: tunc enim præsumendum esset, eum non esse sensum legislatoris, adeoque verba impropriè accipienda essent. Idē dic, si ex proprio sensu lex redderetur inutilis, ea enim legis nomen non meretur, nisi in bonum cōmunitatis ordinata sit. Verùm quia duplex assignari solet verborum proprietas, alia naturalis, alia civilis.

Adverte 4. Quando lex favorabilis est, eam posse explicari juxta utramque illam proprietatem, qua ratione in dispositionibus favorabilibus, sub nomine filii intelligi solet, non modo naturalis, sed etiam adoptivus; quia etsi ex usu communi, per filium non intelligatur nisi naturalis, juxta proprietatem tamen civilem, seu à jure invectam, nomine filii intelligendus venit etiam adoptivus. Quando autem lex est præceptiva, aut pœnalis, ea explicanda est juxta sensum communem verborum; & quia odia sunt restringenda, in eo sensu mitior interpretatio amplectenda est.

RESOLUTIO IV. *Lex non est extendenda, ob similitudinem rationis, ad casum in ea non comprehensum.*

RATIO est, quia lex non est extendenda, præter voluntatem legislatoris, ergo non debet extendi ad casus in ea minimè comprehensos. Sequela patet, quòd enim legislator unum casum comprehenderit, non alium, hoc in illius voluntatem referri debet; quia scilicet unum voluit comprehendere, non alium. *Confirmatur,* nam verum sensum legis ex verbis asse-

qui debemus; quare si verba non comprehendunt aliquem casum dici non potest, legem ipsam ad eum extendi.

Ubi nota 1. Etsi hoc præsertim locum habeat in lege pœnali; quia in pœnis benignior pars est amplectẽda; id etiam verificari in lege favorabili: eo quòd sicut potest legislator unum crimen punire, alio simili non punito, aut non eadem pœna; ita liberum illi est, in re favorabili comprehendere unum casum, & non alium, etsi eadem ratio videatur æquè locum habere in utroque.

Nota 2. His non obstare, quòd intentio legislatoris colligi soleat ex ratione, qua motus fuit ad condendam legem: hinc enim non sequitur, legem esse extendendam ad casum similem, in quo ratio illa viget, nisi constet legislatorem voluisse etiam ejusmodi casum comprehendere. Eo vel maximè, quia potuit legislator moveri altiori aliqua ratione nobis ignota, ne vellet legẽ suam extendi ad casum similem.

Nota 3. Prædicta vera esse, non tantùm quandò ratio aliqua disparitatis reperiri potest, inter casum lege expressum, & eum qui lege non comprehenditur, sed etiam quando omnimoda similitudo inter utrũque intercedit. Quia potest legislator moveri aliqua ratione, ad legem statuendam in uno casu, non in alio planè simili: cùm hoc à voluntate illius pendeat, & interdum non expediat omnia præcipere, aut prohibere, in quibus eadem ratio locum habet.

Nota 4. Interdum tamen præsumi extensionem ad casus similes, esse de mente legislatoris, nimirum 1. in correlativis. 2. in æquiparatis. 3. in subordinatis. Unde de his dicitur, dispositum in uno, censetur dispositum in alio. Exemplum primi est, sicut potest maritus divertere, ab uxore adulterante; ita vicissim potest uxor, maritum adulterantem relinquere. Exẽplum secundi, quam pœnam incurrit clericum occidens, eandem incurrit & mandans: quia qui per aliũ facit, per seipsum facere cẽsetur. Exemplum tertii, si tempo-

tempore quadragesimæ licet tibi carnibus vesci, à fortiori esus ovorum tibi tunc licitus est. Quorum omnium ratio est, quia vitanda est legis extensio, nisi ex negatione talis extensionis, sequatur injustitia, aliudve grave incommodum, ut contingeret in exemplis allatis, si quod constituitur in uno casu, non esset constitutum in uno casu simili.

Nota ultimò illud esse discrimen, quoad jam dicta, inter forum internum, & externum, quòd etsi in foro interno lex non sit, per se loquendo extendenda ad casus similes, in foro tamen externo debet Judex, quando propria lex deficit, sententiam ferre juxta id quod in simili casu statutum est; quia in judiciis ferendis, tenetur se legibus conformare quantum fieri potest.

LIBER II.

DE PECCATIS.

CAPUT I.

De actibus humanis, quoad esse morale spectatis.

RESOLUTIO I. *Etsi ad moralitatem actus requiratur libertas, id tamen quo actus constituitur formaliter moralis, seu in genere moris, non est libertas, sed objectum ipsum ut morale.*] PRIMA PARS PROBATUR: nam nullus est actus moralis, qui non sit constitutus in aliqua specie moralitatis, adeoque qui nō sit moraliter bonus, aut malus. Nullus autem actus libertate carens, est moraliter bonus, aut malus; dignus laude, aut vituperio; præmio, vel pœna, ut omnes concedunt. Ergo repugnat dari actum aliquem moralem, qui non sit liber.

Secunda

Secunda pars ostenditur: nam idem actus liber manens quoad libertatem immutatus, mox est bonus, mox malus, ut patet in eo qui comedit carnes, tempore non prohibito, & adveniente prohibitione, nō cessat ab esu carnium. Fieri etiam potest, ut idem actus liber pertineat ad duas species malitiæ, inter se minimè subordinatas, ut cum aliquis occidit, animo furandi. At si moralitas in genere sumeretur à libertate, non magis fieri posset, ut idem actus liber transiret ab una moralitate ad aliam, aut simul pertineret ad duas species moralitatis, non subordinatas, quàm fieri possit, ut idem animal, quod jam est homo, sit posteà equus, aut quòd simul sit homo, & equus.

Dices, proprietates esse moralis competunt actui libero, ut liber est, nempe quod sit dignus laude, aut vituperio; præmio, vel pœna. Ergo ipsum esse morale formaliter consistit in libertate. *Respondeo* antecedens falsum esse, nam etsi proprietates illæ non cōpetant nisi actui libero, non tamen ei competunt præcisè ut liber est, ut vel ex eo patet, quia si per impossibile, actus voluntatis non respiceret regulas morum, non esset dignus laude, aut vituperio, quantumvis liber esset. Quare formaliter loquendo, libertas actus non est illius moralitas, sed potiùs caussa, vel fundamentum moralitatis.

Tertia itaque pars ex dictis colligi potest, & præterea suadetur: nam cum actus liber intrinsecè tendat ad objectum, & ab eo speciem moralitatis sumat, ut infrà ostendetur, consequenter dicendum est, eum etiam habere per ordinem ad objectum, rationem genericam moralitatis, seu quòd sit moralis. Quod intellige de objecto, non entitativè, seu quoad esse naturale, sed moraliter, seu quoad esse morale spectato, quale est per ordinem ad regulas morum, quatenus iis dictatur illud esse amplectendum, vel fugiendum: sic enim tantum habet proportionem cum actu morali formaliter spectato, eumque terminare

minare potest. *Confirmatur*, nam sicut nihil potest dici artificiale, nisi per respectum ad regulas artis, ita nihil potest dici morale, nisi per ordinem ad regulas morum.

Verùm ad majorem intelligentiam, *Nota 1.* In actu libero duo considerari, nempe quod spectet ad genus naturæ, & ad genus moris. Spectat ad genus naturæ, quatenus est actus vitalis, & humanus seu liber, ad genus verò moris, quatenus tendit in objectum, prædicto modo spectatum.

Nota 2. Moralitatem non esse aliquid absolutum, sed respectivum, siquidem actum esse moralem, dicit intrinsecè modum quendam, quo actus tendit in objectum moraliter spectatum: hæc autem tendentia, ut constat, est aliquid respectivum.

Nota 3. Modum illum non esse merum ens rationis, sed aliquid reale actui inexistens, quia nemine cogitante, actus liber à voluntate circa objectum morale elicitus, est moralis, bonus, aut malus.

RESOLUTIO II. *Bonitas, vel malitia actus sumitur ex objecto.*] Ita S. Thomas *1.2. quæst. 18. art. 2.* quod *probat*, quia bonum, & malum in rebus attenditur, quoad plenitudinem essendi, vel defectum ejus, primum autem quod ad plenitudinem essendi pertinere videtur, est id quod dat rei speciem. At sicut res naturalis habet speciem ex sua forma, ita actio habet speciem ex objecto, tanquam motus ex termino. Quare sicut prima bonitas rei naturalis attenditur ex sua forma, quæ dat ei speciem, ita & prima bonitas actus moralis attenditur ex objecto convenienti. Et quemadmodum in rebus naturalibus primum malum est, si res genita non consequitur formam specificam, ita primum malum in actionibus moralibus est, quod ab objecto procedit.

Ex quo discursu nonnulla *colligi* debent 1. Actus humanos sumere bonitatem, vel malitiã ab objecto, quod non debet ita intelligi, ut bonitas vel malitia per veram & realem efficientiam, actibus humanis commu-

communicetur ab objecto, perspicuum enim est, objectum, cùm sit res aliqua externa, in actus voluntatis eo modo non influere, sed ita ut prædicta sumantur ab objecto, tanquam à forma extrinseca, complente potentialitatem quam actus dicit, eo ipso quòd est quædam via, & tendentia ad ipsum.

Collige 2. Primam bonitatem, vel malitiam actus moralis sumi ab objecto; quod ita intellige ut cùm actui morali, ut moralis est, variæ bonitates, aut malitiæ competere possint, ut ex dicendis perspicuum fiet, illa quæ sumitur ab objecto, sit omnium prima in eo genere, adeò ut aliæ hanc necessario præsupponant. Quemadmodum in iisdem actibus, secundũ entitatem naturalem spectatis, est quidam ordo inter perfectiones iis competentes, & una præsupponitur ab alia.

Dixi in eo genere: nam cùm genus moris præsupponat naturam, bonitas quoque moralis quæcunque sit, supponit bonitatem naturalem, & entitativam. Ex quo intelligis, quæ hîc docet S. Thomas, non repugnare iis quæ habet *ar. 4.* cùm ait, quadruplicem esse bonitatem in actione humana, quarum primam ait esse secundum genus, & sumi ab entitate, aliam secundùm speciem: quam petit ab objecto convenienti; tertiam secundùm circumstantias, quasi secũdum accidentia quædam. Quartam denique secundum finem, quasi secundum habitudinem ad bonitatis causam.

Collige 3. Bonitatem, aut malitiam quam actus sumit ab objecto, esse specificam quoad gradum speciei ultimum: quamvis enim ab objecto dicatur sumi bonitas, aut malitia ex genere, monet tamen S. Doctor debere tunc sumi genus pro specie, sicut quando totam humanam speciem vocamus, genus humanum. *Neque refert* quòd bonitati, aut malitiæ ex objecto superveniat bonitas, aut malitia ex circumstantiis: quia cum actus sit constitutus in specie completa, per ordinem ad objectum, bonitas aut mali-

malitia superveniens ex circumstantiis, non eum contrahit, eo modó quo differentia contrahit genus, illud complendo in esse specifico, sed eo modo quo accidentia speciem jam constitutam determinant, & perficiunt.

RESOLUTIO III. *Bonitas, vel malitia actus humani sumitur etiam ex circumstantiis.*] Quia, ut ait S.Doctor *art.3.* quemadmodum in rebus naturalibus non invenitur tota plenitudo perfectionis, quæ debetur eis, ex formâ substantiali quæ dat speciem, sed multum superadditur ex supervenientibus accidentibus, quorum si aliquod desit ad decentem habitudinem; consequitur malum. Ita plenitudo bonitatis actus non consistit tota in sua specie, sed aliquid additur ex his quæ adveniunt tanquam accidentia quædam, quales sunt circumstantiæ debitæ. Unde si aliquid desit, quod requiratur ad debitas circumstantias, actio erit mala.

Ut autem ista melius innotescant, *Nota 1.* circumstantiarum nomine hic intelligi quædam accidentia actuum moralium, quæ supponunt eos esse jam constitutos in sua specie, per ordinem ad objectũ; quæque proinde sunt extra eorum substantiam, illósque veluti circumstant. Ita tamen ut non modo actus morales comitentur, sed etiam eos quodammodo attingant, & afficiant, adeò ut ad eorum bonitatem, vel malitiam conducant.

Nota 2. Nullum esse actum moralem, qui non accipiat aliquid bonitatis, aut malitiæ à quibusdam circumstantiis; siquidem nulla est actio humana in qua, præter rationem illius specificam, sumptam ab objecto, non possit observari aliquid accidentarium, spectans vel ad modum agendi, magis aut minùs intensè: vel ad quantitatem objecti, quod sit parvum, aut magnum, & sic de aliis. At dubium non est, quin hæc conducant ad bonitatem vel malitiam humanæ operationis, nam si operatio bona est ratione objecti, melior erit si fiat cum majori intensione, quàm si fiat

stat cum minori. Contrà verò: actus malus ex objecto, eo pejor erit, quo intensior.

Dices 1. Ut prædicta accidentia dent bonitatem, aut malitiam actui voluntatis, debent esse per illum volita, ergo jam se habent ut objectum voluntatis, non autem ut circumstantiæ supponentes objectum; adeoque repugnat quòd circumstantiæ, ut sic, dent bonitatem, aut malitiam actui voluntatis. *Respondeo* istud non sequi, nam ut circumstantiæ dent bonitatem aut malitiam, satis est quòd secundariò, aut concomitanter sint volitæ, ac proinde quòd sint objectum secundarium voluntatis. Sic autem distinguuntur ab objecto primario, circa quod voluntas directè fertur.

Dices 2. Continuatio est circumstantia actus moralis, at hæc saltem non tribuit illi bonitatem, aut malitiam; quia cum actui elicito respondeat in primo instanti moralitas determinata, & in qualibet tẽporis parte instantia sint infinita, si mera actus continuatio ad bonitatem, aut malitiam conduceret, sequeretur actum humanum, vel ex eo præcisè quòd per brevissimum tempus continuaretur, bonitatem, aut malitiam infinitam habiturum. *Respondeo* negando minorem, actus enim per se loquendo eo melior, aut pejor est, quo ampliùs protenditur. Et ad probationem dicendum est, etsi bonitas, aut malitia respõdeat per se actui in primo instanti, non tamen in instantibus continuativis partium temporis quo actus durat, cùm voluntas non velit actum continuare in illis instantibus, nisi per accidens, seu quatenus vult ut duret per partes temporis, iis instantibus copulatas. Quare etsi instantia illa dicantur infinita, non inde sequitur bonitatem, aut malitiam actus fore infinitam.

Quòd si instes, argumentum posse instaurari, de ipsis partibus proportionalibus temporis, quia cùm sint infinitæ, sequetur moralitatem actus ipsis respondentem, esse quoque infinitam. *Dicam* hinc ut summùm

mùm colligi, quòd ſicut in tempore quo durat actus bonus, vel malus, non ſunt actu partes infinitæ, ſed potentia dùmtaxat; ita ei reſpondet unus quidam gradus bonitatis, aut malitiæ qui eſt in potentia diviſibilis in alias, & alias partes bonitatis, vel malitiæ in infinitum.

RESOLUTIO IV. *Actio humana ſumit bonitatem, vel malitiam ex fine.*] ITA S. Thomas *art. 4.* Et *ratio* eſt, quia in actu humano duplicem finem poſſumus conſiderare, unum proximum, qui & dicitur finis operationis, alium remotum, ſeu extrinſecum qui etiam finis operantis appellatur. Si agatur de priori fine, cùm ille nihil aliud ſit, quàm ipſum objectum humanæ operationis; non magis dubitari poteſt, actũ humanum ab eo, quam à proprio objecto ſumere ſpeciem. Si verò quæſtio ſit de poſteriori, certum etiam eſt bonitatem, vel malitiam actus humani ab eo pendere, cùm inter circumſtantias illius numerari ſoleat. Imò ſit præcipua inter illas, cùm aliæ ſe habeant tantum per modum accidentis, finis verò ſit etiam cauſa actus humani.

Quæres 1. An actus habeat duplicem ſpeciem bonitatis, quando objectum eſt bonum, & finis operãtis bonus. *Reſpondeo* cum diſtinctione: nam ſi homo non operatur, niſi propter finem intrinſecum ipſius operis, ut ſi caſtitatem ſervat, propter ſolum amorẽ ipſius caſtitatis, tunc actus habet tantum ſpeciem & bonitatem temperantiæ, ſi autem operatur ex bono fine extrinſeco, in quem operatio per ſe non ordinatur, ut dum quis vult caſtitatem colere, ex amore Dei, in eo caſu actus bonus eſt in duplici ſpecie bonitatis, nempe caſtitatis, & amoris Dei. *Rationem* affert S. Doctor *art. 7.* quia quando objectum non eſt per ſe ordinatum ad finem, differentia ſpecifica quæ eſt ex objecto, non eſt per ſe determinativa ejus, quod eſt ex fine, nec è converſo. Unde una iſtarum ſpecierum non eſt ſub alia, ſed tunc actus moralis eſt ſub duabus ſpeciebus quaſi diſparatis. Unde dicimus quod

illo

ille qui furatur, ut mœchetur, committit duas malitias in uno actu. Ex quo exemplo patet, doctrinam traditam esse veram, etiam in actibus malis, quando non modo objectum malum est, sed etiam refertur ulterius ab operante, in finem malum extrinsecum.

Quares 2. Quid sentiendum sit quando objectum est bonum, & finis malus, aut vice versa, objectum malum, & finis bonus. *Respondeo* 1 in priori casu actũ esse simpliciter malum, adeoque non constitui in duabus speciebus, bonitatis scilicet & malitiæ, sed dumtaxat in specie malitiæ; ut quando aliquis erogat eleëmosynam fœminæ egenti, eo fine ut faciliùs eam ad consentiendum peccato inducat. *Ratio* est, quia etsi objectum secundum se bonum sit, non tamen hîc & nunc, cum non appetatur sub ratione boni, sed quatenus præcisè ordinatur ad malum finem, qua ratione malum est.

Dices, nonne potest homo operari ex habitu virtutis, verbi causa, dare eleëmosynam ex misericordia, esto talem actum referat in finem vanæ gloriæ? In eo ergo casu actus ut à virtute procedens, erit bonus, ut autem relatus ad vanam gloriam, erit malus, sicque habebit simul speciem bonitatis, & malitiæ. *Respondeo* suppositionem illam esse impossibilem, cum enim virtus moralis non inclinet ad actum, nisi ut honestum, repugnat ab homine ut virtute prædito, elici actum relatum in finem malum, eo quòd talis relatio intrinsecè repugnat honestati actus.

Instabis, confessionem fidei procedere posse à fide supernaturali, etsi fiat ob vanam gloriam, ut communiter docent Theologi *2.2. quæst. 4. art. 5. Verùm oppositum* longè probabilius esse ostendetur Deo dante *lib. sequenti cap. 3.* Et quamvis id daretur, posset dici, virtutes intellectuales, qualis est fides, non ferri per se in bonum morale, sed in verum; adeoque etsi earum actus in malum finem ordinetur,

non

non sequi duplicem speciem moralem, aliam bonitatis ex objecto, aliam malitiæ ex fine iis competere.

Respondeo 2. Quando objectum est malum, & finis operantis bonus, actum esse simpliciter malum; adeoque non habere speciem bonitatis, & malitiæ, sed malitiæ dumtaxat, ut si quis furetur ex intentione dandi eleëmosynam. *Ratio est*, quia etsi dare eleëmosynam sit bonum secundum se, est tamen simpliciter malum dare eleëmosynam ex bonis furto sublatis, cum hoc rectæ rationi repugnet. Quare actus quo quis vult furari, ut det eleëmosynam, neque ex objecto, neque ex fine bonus esse potest, sed undequaque est malus.

Dices, actus bonus, sumit speciem boni ex bono fine, ut ostensum est. Quare ergo idem sentiendum non erit de actu malo? *Respondeo* causam discriminis esse, quia bonum est velle obtinere finem bonum, per medium bonum: malum autem, eum velle assequi per medium malum & lege prohibitum.

Respondeo 3. Actum ex objecto malum non sumere speciem malitiæ ex fine bono, sed tantum ex objecto, adeoque non habere nisi unam specie malitiam. *Ratio est* quia cùm finis ex se bonus sit quòd autem in eo casu sit malus, id non habeat nisi ratione objecti, quatenus nempe per medium malum acquiritur; hinc fit, ut actus in eum tendens non aliam habeat malitiam, quàm quæ oritur ex tendentia in objectũ malum. *Confirmatur*, nam verbi causa, velle privata authoritate occidere proditorem, ut avertatur nocumentum Reipublicæ, non repugnat nisi præcepto non occidendi. Quare actus ille non habet nisi malitiam homicidii.

Neque refert quòd, velle occidere ex intentione furandi, sit in duplici specie malitiæ, nempe homicidii, & furti; non enim est par ratio, quia furari per se malum est, & prohibitum; at dare eleëmosynam non est malum, & prohibitum, nisi quatenus

tenus hoc fit ex bonis alterius, inuito Domino, erogatis.

RESOLUTIO V. *Dantur aliqui actus indifferentes, secundum speciem suam.*] PROBATUR *ex art. 8.* quia actus humanus habet speciem ab objecto, relato ad principium actuum humanorum, quod est ratio; unde si objectum, includat aliquid conveniens ordini rationis, erit actus bonus secundum suam speciem, sicut dare eleemosynam indigenti: si autem includat aliquid repugnans ordini rationis, actus erit malus secundum speciem, sicut furari. Quòd si contingat, objectum non includere aliquid pertinens ad ordinem rationis, sive per modum convenientis, sive per modum disconvenientis, erit actus secundum speciem indifferens, sicut (inquit S. Doctor) levare festucam, ire ad campum, &c.

Dices 1. Repugnat, quòd objectum non sit conveniens, aut disconveniens, cùm inter hæc duo non detur medium. *Respondeo* hoc totum gratis affirmari, quia sicut potest dari objectum aliquod medium inter præceptum, & prohibitum, quod nempe neutrum est; ita potest dari objectum medium inter conveniens, & disconveniens positivè. Quòd si *instes*, bonum & malum opponi privativè, adeoque inter illa non dari medium, *responsio* in promptu est, antecedens dubium esse, ut patebit ex infrà dicendis, de formalitate peccati. 2. Eo gratis dato, falsam esse consequentiam; quia inter formam, & illius privationem, datur mera negatio formæ non debitæ.

Dices 2. Cùm species rerum sint immutabiles, si esset aliquis actus quoad speciē indifferēs, sequeretur talem actum non posse fieri bonum, vel malum, quod tamen absurdum est. *Respondeo* negando id sequi, nam quando dicimus actum aliquem esse indifferentem, secundum speciem; hoc non debet sic intelligi, ut per differentiam aliquam positivam constituatur in tali specie, sed ita ut dicatur indifferens

E negativè,

negativè, quatenus etsi capax sit relationis convenientiæ, aut disconvenientiæ ad rectam rationem, adeoque bonitatis, aut malitiæ, neutrum tamen de facto ex illis habet.

RESOLUTIO VI. *Ex probabiliori sententia, non datur actus aliquis indifferens in individuo, sed omnis ejusmodi actus, si procedat ex sufficienti deliberatione est bonus, aut malus.*] ITA S. Doctor *art. 9.* quòd *probat*, quia cùm sit rationis ordinare, actus à ratione deliberativa procedens, si non sit ad debitum finem ordinatus, ex hoc ipso repugnat rationi, & habet rationem mali; si verò ordinetur ad debitum finem, convenit cum ordine rationis, unde habet rationem boni; necesse est autem, quòd vel ordinetur, vel non ordinetur ad debitum finem. Quare necesse est, omnem actum hominis à deliberativâ ratione procedentem in individuo consideratum, bonum esse, vel malum.

Confirmatur hæc ratio, nam dubitari non potest, quin sit malum, non apponere bonum finem operationi, si homo tenetur suas omnes actiones in bonũ finem referre. Quòd autem ad hoc teneatur, *probatur 1.* quia ex fide constat, hominem in die judicii rationem redditurum de verbo otioso, dicitur autem verbum otiosum, quod caret fine debito. 2. Quia cũ ipse homo creatus sit propter bonum finem, quæ ratio est, cur non teneatur omnes suas actiones in eum finem dirigere? 3. Quia si ille culpam incurrit, qui pecunias inutiliter, seu sine bono fine expẽdit; quomodo peccatum cavebit, qui operationes suas, multò preciosiores auro, vel argento in nullum bonum finem refert? 4. Quia planè illicitum est uti fruendis, aut frui utendis, at non referre operationes suas in finem aliquem bonum, quid hoc aliud est quàm frui utendis?

Dices 1. Valde durum videri, quòd omnes actus nõ relati in finem bonum, sint peccata, quia sic innumera ferè peccata venialia singulis diebus ab hominibus

bus committerentur. *Deinde* fricare barbam, expuere in terram, movere pedem vel manum, & similia essent sufficiens materia confessionis, si non referrentur in bonum finem, hoc autem videtur ridiculum.

Respondeo 1. Supposita obligatione operandi ob finem honestum, sequi omnes actus deliberatos in ejusmodi finem non relatos, esse peccata; neque hoc magis durum debere videri, quàm quòd omnia verba otiosa sint peccata. Cur enim actio otiosa non erit mala, si verbum otiosum malum est? *Respondeo* 2. Multas ex dictis actionibus, plerumque fieri incogitanter, aut sine sufficienti deliberatione, sicque non esse malas: aliquando verò fieri ob leve aliquod cõmodum naturæ, qua ratione sunt aliqualiter bonæ. *Respondeo* 3. Quando actus illi deliberatè fiunt, sine ullo fine bono, esse sufficientem materiam confessionis; neque hoc esse ridiculum, cum alii actus otiosi sub confessionem cadere possint, ac prætereà opus non sit, prædictos actus in particulari declarare, sed sufficiat si pœnitens generatim dicat, se varios actus otiosos edidisse; sicut se dicit plura verba otiosa protulisse.

Dices 2. Si potest dari actus indifferens quoad speciem, quare non & in individuo? Nulla enim est species, quæ sub se non contineat, aut continere possit aliquod individuum. *Respondeo* ex S. Doctore *ad* 1. duobus modis posse dici aliquem actum indifferentem quoad speciem, primò ita ut ex sua specie debeatur ei quod sit indifferens, secundò quia non habet ex sua specie quòd sit bonus, vel malus, potest tamen per aliquid aliud fieri bonus vel malus. Si daretur actus quoad speciẽ indifferens priori modo, sequeretur posse etiam dari aliquẽ actum indifferentẽ, quoad individuum. Verum quia quando nos admittimus actum aliquẽ indifferentem quoad speciẽ, loquimur tantum in posteriori sensu, hinc non potest colligi, actum etiam indifferentem quoad individuum, esse possibilem. Quia quando proceditur ad

 opus,

opus, oportet ut actio alioqui secundum se, & ex parte objecti indifferens, habeat finem, aliasque circumstantias debitas, vel iis careat; ac proinde sit bona, vel mala, non quidem ratione objecti, quia sic semper est indifferens, sed ratione circumstantiarum.

CAPUT II.

De natura peccati secundum se.

RESOLUTIO I. *Peccatum aliqua ratione virtuti opponitur.* Hoc ita declarari potest ex S. Thoma *1.2. quæst. 71. art. 1.* Duo possunt considerari in virtute, nempe id quod spectat ad essentiam illius, & operatio ad quam tendit. Rursus in ipsa essentia virtutis aliquid potest considerari directè, nempe quòd sit dispositio quædam alicujus convenienter se habentis, secundum modum suæ naturæ; & aliquid ex consequenti, scilicet esse bonitatem quandam: in hoc enim consistit unjuscujusque rei bonitas, quod convenienter se habet secundum modum suæ naturæ. Secundum hoc ergo tria virtuti opponuntur, & quidem peccatum, quia dicit actum inordinatum, opponitur virtuti, quatenus hæc ordinatur ad actum bonum. Vitium autem repugnat virtuti, secundum id quod est directè de ratione illius; eo quòd vitium rei dicitur inesse, quatenus non est disposita modo naturæ suæ convenienti. Denique malitia virtuti opponitur ratione bonitatis, quæ ad essentiam illius consequitur.

Hic discursus difficilis est, qua parte docetur, bonitatem esse quid consequens ad essentiam virtutis: quia ex communi sententia virtus definiri solet, bona qualitas mentis. Imò ipsemet S. Doctor *1.2. quæst. 55. art. 4.* ait, in ea definitione qualitatem esse loco generis, bonitatem autem loco differentiæ: at perspicuum est differentiam esse de essentia rei, & non quid consequens ad illam. *Responderi potest 1.* bonitatem dici consequentem ad essentiam, seu ad definitionem

tionem virtutis, sumpto nomine virtutis latè, prout dicitur dispositio perfecti ad optimum, qua ratione S. Thomas de ea hic tractat. Perfectum enim dicitur, quod est rectè dispositum secundum suam naturam, & ejusmodi dispositio in qualibet re est illius bonitas.

Respondetur 2. Duplicem distingui posse bonitatem in virtute, alteram in ordine ad actum bonum efficiendum, quomodo bonitas non competit virtuti formaliter, sed potiùs virtualiter aut causaliter: alteram in ordine ad naturam rationalem quam afficit, quatenus illi formaliter conveniens est, eo ipso quòd illam disponit ad operationem rationi convenientem. Et priorem quidem bonitatem esse de essentia virtutis, posteriorem verò esse quid consequens ad illam; quia habitudo convenientiæ quam habet accidens ad subjectum, supponit essentiam illius jam esse constitutam. Et in casu proposito, ex eo quòd virtus disponit subjectum ad rectam operationem, sequitur eam esse convenientem respectu subjecti.

Ut autem, quæ in hoc tractatu dicenda sunt, meliùs intelligas, *Nota 1.* quòd sicut nomen virtutis interdum latè sumitur, pro facultate seu potentia operativa, sive sit moralis, sive naturalis; aliàs verò strictè pro bona qualitate mentis, quâ rectè vivitur. Ita vitium nonnunquam significat defectum in naturalibus, plerumque verò in moralibus, qua ratione hic à nobis usurpatur. Peccatum etiam contingit in naturalibus, in arte factis, & in moralibus. Quamvis culpa non nisi in moralibus locum habeat.

Nota 2. Etsi vitium interdum dicatur de actu malo, ut plurimùm nomine vitii intelligi habitum pravum, seu qualitatem permanentem quâ homo inclinatur ad actus malos. Contrà verò, etsi nomine peccati interdum intelligatur habituale, frequentiùs eã vocem usurpari ad denotandum peccatum actuale. Ita ut peccatũ non tam id sit, quo quis denominatur

 peccator,

peccator, quàm id quo denominatur actu peccans. Tandem nomen culpæ non nisi pro actu malo sumi solet. Cæterum habitus, & actus vitiosus ita inter se comparantur, ut actus pejor sit quàm habitus ex *art. 3.* quia pejus est malè agere, quàm posse malè agere, sicut è contrà melius est bene agere, quàm posse bene agere.

Nota 3. Virtutem & vitium opponi more contrariorum, quatenus sunt duo habitus reales & positivi, ab eodem subjecto se mutuo pellentes, & in contraria objecta tendentes. Nam virtus fertur in objectum honestum, vitium autem in objectum turpe, nō quòd ipsam turpitudinem amet, ea enim non est appetibilis, sed quia objectum in quod, sub specie aliqua boni fertur, à parte rei turpe est, rectæque rationi dissentaneum. Non tamen inter illa reperitur contrarietas strictè sumpta: cùm virtus & vitium non sint sub eodem proximo genere, & vitia extrema magis inter se distent, quàm à virtute media.

Nota 4. Jam dicta intelligi de virtute morali seu acquisita; nam quod attinet ad virtutes infusas, probabilius est vitia iis non opponi, cum sint diversorū ordinum. Unde etsi homo per justificationem virtutes infusas consequatur, non propterea habitus pravi in eo esse desinunt. Non tamen illum vitiosum denominant, talis enim denominatio impeditur per præsentiam gratiæ, & virtutum infusarum, à quibus simpliciter justus & bonus denominatur. Neque putes vitia manere tantum materialiter in justificatis, aut enim post justificationem non remanent quoad suam entitatem, aut manent quoad suam rationem specificam & formalem, seu quatenus sunt habitus pravi, ex se ad peccatum inclinantes, cùm repugnet aliquid existere, & non habere quicquid spectat ad constitutionem illius formalem, & intrinsecam.

RESOLUTIO II. *Vitium est contra naturam hominis.*] Hanc ita probat S. Thomas *quæst. citata art. 2.*

quia

quia natura uniuscujusque rei potissimè est forma, secundum quam res speciem sortitur, homo autem in specie constituitur per animam rationalem, & ideo id quod est contra ordinem rationis propriè est contra naturam hominis, in quantum est homo; & quod est secundum rationem, est secundum naturā hominis, ut homo est. Quare cùm vitium sit contra ordinem rationis, consequens est illud esse contra naturam hominis, ut homo est. Et vice versa cum virtus sit juxta ordinem rationis, ea est secundum naturam hominis, eique consentanea.

Nota 1. Hoc esse discrimen inter vitia & peccata, quæ repugnant legi naturali, & ea quæ sunt contraria legi supernaturali, quòd priora sunt absolutè contra naturam rationalem, in sensu allato: posteriora verò non nisi ex hypothesi, quòd natura rationalis est elevata ad ordinem supernaturalem, Deusque ei sic spectatæ vult aliquid præcipere: sic enim tantum ratio naturalis dictare potest, Deo esse obediendum quoad præcepta supernaturalia, cùm ex se, ad ea quæ naturam superant, pertingere nequeat.

Nota 2. Si esse contra naturam, idem sit ac, esse contra inclinationem naturalem, in eo etiam distingui vitia, quæ repugnant virtutibus acquisitis, à peccatis quibus præcepta supernaturalia violantur, quòd priora sunt contra naturam hominis, non autem posteriora. Siquidem ab anima habemus principia actuum, ad virtutes morales spectantium, adeoque naturaliter in eas virtutes inclinamur: non habemus autem ab illa, secundum se spectata, sed tantum quatenus elevata est ad finem supernaturalem, principia actuum ad virtutes infusas spectantium; ac proinde neque est in nobis naturalis inclinatio, ad actus ejusmodi virtutum.

Nota 3. Si aliquid esse contra naturam, perinde sit at esse contra id, quod inditum est à natura, hoc modo vitia repugnātia virtutibus moralibus, nō esse

propriè contra naturam hominis; eo quod virtutes oppositæ non insunt nobis à natura, sed per varios actus acquiruntur. Et multò minus peccata repugnãtia legi supernaturali, esse contra naturam, cum virtutes supernaturales neque nobiscum nascantur, neque per actus nostros producantur, sed divinitus nobis infundantur.

Nota 4. Prædicta procedere de homine, juxta naturam rationalem spectato. Quòd si spectetur secundum partem sensitivam, illiusque appetitum, *Dicendum 1.* peccata sumpta materialiter, ut continent bonum aliquod sensibile, non esse contra naturam hominis, ut hæc in bona sensibilia inclinatur, quin potiùs ei valde congruere, ut vel ex terminis patet. 2. Peccata sumpta formaliter, quatenus sunt contra ordinem rationis, non esse contra, aut secundum naturam hominis, modo jam dicto spectati; quia etsi appetitus sensitivus ex se feratur in bona sensibilia, non tamen contra, aut juxta ordinem rationis, cùm agere attendendo, vel non attendendo ad ordinem rationis, sit omnino extra latitudinem potentiæ sensitivæ. 3. Si appetitus sensitivus spectetur in homine, non secundum inclinationem illam particularem quam habet ad bona sensibilia, sed secundum inclinationem universalem, quæ ei inest, ad sequendam motionem rationis & voluntatis, hoc modo peccata esse contra naturam hominis, seu contra naturalem illius inclinationem; quia nimirum sunt contra rectam rationem, ut dictum est.

Nota 5. Nos hactenus egisse de peccatis quatenus sunt contra naturam hominis, ut homo est, & ratione præditus, esse tamen quædam peccata, quæ specialiter dicuntur contra naturam, ea scilicet quæ repugnant etiam naturæ, quam homo habet communem cum brutis, quatenus per illa modus consuetus ad generationem prolis, à natura præscriptus nefariè immutatur, ut tradit S. Doctor *1. 2. quæst. 94. art. 3. ad 2.*

RESO-

RESOLUTIO II. *Peccatum omissionis plerumque non est sine aliquo actu positivo, qui sit directè, vel indirectè causa illius; absolutè tamen sine aliquo tali actu esse potest.*] PRIOR PARS ex ipsa experientia satis colligi videtur, constat enim nos, ut plurimùm, non omittere culpabiliter opus præceptum, nisi vel quia directè volumus illud omittere, vel quia vacare volumus alicui operationi, quæ aut comitanter, aut consequenter est incompossibilis cum opere præcepto; comitanter, ut contingit cùm quis vult ludere, tempore sacri; consequenter verò, ut dum quis ex præcedenti ludo aut ebrietate dormit, quo tempore sacrum esset audiendum,

Atque hoc tantùm sensu ait S. Thomas *art.* 5. si peccatum omissionis sumatur quoad causas, vel occasiones omittendi, necesse esse in eo reperiri actū aliquem; agitur enim de moralibus, in quibus illud dicitur necessariò evenire, quod frequenter contingit, esto metaphysicè loquendo, oppositum possit accidere.

Posterior pars defenditur à S. Doctore *articulo citato*, probaturque hac ratione, nam si liberè omittas, quod teneris agere, peccas; aut ejusmodi omissio libera potest esse sine omni actu, qui sit illius causa, vel occasio, ut patet; si instante præcepto eliciendi actum fidei, aut charitatis, voluntas alicujus se habeat merè negativè, circa talem actum, ita ut non velit illum elicere, aut non elicere, vel etiam circa alium actum, cum eo incompossibilem versari; cùm tamen ei liberum sit hoc, vel illud præstare. *Confirmatur*, nam voluntas antequam servet præceptum dilectionis indifferens est & libera, non modo ut actum amoris, sed etiam ut quemcunque alium actū voluntarium eliciat, aut non eliciat, adeoque poterit actum amoris, simulque omnes alios actus liberos suspendere.

Dices 1. Quomodo potest omissio esse voluntaria, si per nullum voluntatis actum sit volita? *Respondeo,*

 quia

quia ut aliquid censeatur voluntarium, satis est quòd à voluntate possit poni, aut non poni, ut manifestum est ex actu libero voluntatis: ille enim non dicitur liber, aut voluntarius, quia voluntas per actum aliquem præcedentem in eum fertur, sed quia in illius est potestate eum elicere, aut non elicere. Cùm ergo sit in potestate voluntatis, ponere omissionem actus debiti, aut eam non ponere: hoc sufficit ut omissio dicatur voluntaria, etsi voluntas per actum aliquem positivum, in eam, ut in objectum volitum minimè tendat.

Contrà, ut omissio sit culpabilis, non sufficit quòd sit voluntaria in potentia, & per modum actus primi, aliàs peccata omnia possibilia nobis imputarentur; debet ergo esse voluntaria, per modum actus secundi, adeoque cùm ipsa non sit actus secundus, necesse est ut sit volita per actum secundum. *Respondeo*, ut omissio sit voluntaria per modum actus secundi, non requiri quòd ipsa sit actus secundus, à voluntate elicitus, aut quod per aliquem actum sit volita, sed satis esse, quòd voluntas de facto omittat actum, quandò ex præcepto tenetur illum ponere.

Dices 2. Non tantum in commissione, sed etiam in omissione distinguitur peccatum actuale, ab habituali; at talis distinctio salvari nequit, nisi omissio, ut dicit peccatum actuale, includat actum, cùm negatio actus debiti maneat, etiam post transactum peccatum actuale omissionis. *Respondeo*, in omissione distingui posse peccatum actuale, ab habituali, quatenus prætermittens actum, quo tempore tenetur eum elicere, dicitur actu peccare peccato omissionis, posteà verò dicitur in eo statu peccati habitualiter permanere. Unde prior omissio dicitur voluntaria actu, non quidem directè, cùm non sit à voluntate, ut à principio realiter influente, sed indirectè, seu interpretativè, quatenus voluntas non vult concurrere ad actum debitum, quo posito non esset omissio

omissio illius. Posterior verò dicitur voluntaria habitualiter dumtaxat.

Dices 3. Peccatum omissionis non modo punitur pœna damni, sed etiam pœna sensus: at sicut pœna damni respondet aversioni à Deo; quæ est in peccato, ita pœna sensus respondet conversioni ad creaturas, quæ nonnisi in actu aliquo positivo consistere potest. *Respondeo,* in peccato omissionis esse conversionem aliquam virtualem, seu interpretativam ad creaturas, quatenus quod homo ita affectus sit, ut liberè omittat actum, quem scit à Deo præceptum, id in morali æstimatione perinde est, ac si per volitionem positivam vellet ejusmodi actum omittere.

Dices 4. Voluntas non exercet suam libertatem, sine formali motivo provocante ad tale exercitium, at non est formale motivum meræ omissionis, sed tantùm actus positivi: ergo ut voluntas libertatē suam exerceat, omittendo actum præceptum, necesse est ut actus positivus ad ejusmodi omissionem concurrat. *Respondeo,* requiri motivum formale, ut voluntas velit agere, & etiam ut positivè velit actum imperatum omittere. Ut autem voluntas negativè se habeat, actum suspendendo, quando illum exercere debet, non opus esse ut ea ex formali motivo inducatur, ad omissionem actus præcepti, sed satis esse, quòd non habeat tunc aliquod motivum, quo inducatur ad positionem talis actus.

Quæres, an præcedens resolutio debeat extendi, ad culpabilem omissionem actus exterioris. *Respondeo 1.* Certum esse, omissionem illam posse esse culpabilē, etsi per actum voluntatis directè non sit volita, sed tantùm indirectè. Ut enim quis peccet, non audiēdo sacrum, non opus est ut positivè velit non audire, aut nolit audire sacrum, sed satis est quod directè velit alicui rei intendere, qua impeditur ne sacrum audiat.

Respondeo 2, Probabile videri, ut ejusmodi omissio sit pec-

sit peccatum, non requiri absolutè actum aliquem positivum & formalem, qui sit causa illius indirecta. *Ratio est*, quia potest aliquis, ex negligentia culpabili sacrum omittere, etsi non habeat actum quo velit sive directè sacrum omittere, sive aliquid agere quo impediatur ab auditione sacri. Quare etsi quo tempore sacro deberet interesse, aliis rebus intendat, idque per actum positivum & liberum; iste tamen actus non est causa omissionis sacri, sed tantum concomitanter se habet ad illam omissionem. Unde eo non obstante, verum est posse dari omissionem peccaminosam actus externi, sine aliquo actu, qui sit causa illius sive directa, sive indirecta.

Dices, negligentia debet esse voluntaria, ut omissio eam sequens imputetur ad peccatum, at non est voluntaria, sine actu voluntatis, qui proinde ad ipsam omissionem extenditur. *Respondeo*, ut negligentia censeatur voluntaria, quantum satis est ut omissio ex ea procedens sit moraliter mala, non opus esse ut voluntas directè eam velit, sed sufficere quòd eam non avertat, quando potest, & tenetur avertere: hoc autem fieri potest, sine actu formali, ut patet ex dictis.

RESOLUTIO IV. *Actus conjunctus cum omissione culpabili interdum est peccatum, aliàs non.*] EXPLICO, duobus modis potest conjungi actus aliquis cum omissione præcepti; primò ut causa, vel occasio talis omissionis, ut dum quis propter ludum, aut studium vult sacrum omittere. Secundò tanquam aliquid omissionem concomitans, & non causans, ut dũ quis volens propter pluviam sacrum omittere, interim ludit, aut studet, ne vacet otio. Jam

Dico 1. Actum qui est causa, vel occasio omissionis præcepti, esse peccatum, etsi aliàs malus non sit. *Ratio est*, quia actus liber, qui est causa peccati, est peccatum, cùm sit contra rectam rationem, ut patet dū quis cōsulit actum malum; atqui actus causans omissionem culpabilem, est causa peccati, ergo est peccatum.

Consist-

Confirmatur, nam quamvis bono fine ingrediaris domum mulieris, adeoque ingressus ille sit ex se bonus, erit tamen malus, si ex eo probabile tibi immineat periculum peccandi. Ergo à fortiori actus ille est malus, qui tibi est causa omittendi præceptum, esto aliàs bonus sit. Quod intellige, modo per actum illum non tollatur obligatio præcepti, si enim tollitur, actus causans omissionem non est malus, ut contingit, dum quis sacrum omittit, ut constitutum in extremis à peccatis absolvat.

Dices, nullum est peccatum, quod non repugnet alicui præcepto, sed actus de se bonus, qui est causa omissionis, non repugnat alicui præcepto, quia aliàs bonus non esset, ut supponimus; ergo actus ille non est peccatum. *Respondeo* actum illum repugnare præcepto audiendi sacrum, non quidem per se & directè, sed tantum per accidens & indirectè. Quatenus eodem præcepto quo tenemur sacro interesse, consequenter prohibetur omnis actus qui sit causa, ne ejusmodi præceptum observetur.

Dico 2. Actum qui tantum concomitanter se habet ad omissionem malam, non esse malum, nisi aliunde talis sit. *Probatur*, nam cum non influat in omissionem malam, ab ea malitiam non contrahit.

Neque dicas 1. Contrahere malitiam à circumstantia temporis, quæ mala est; *hoc enim falsum est*, quia etsi malum sit sacrum omittere, ut sacri tempore studio vaces; si tamen alia ex causa vis sacro non interesse, malum non est studio vacare, quo tempore Missa celebratur. Unde dici non potest, studere tempore sacri esse malum, propter præceptum tunc audiendi Missam: nam ex vi hujus præcepti, prohibetur tantum studium, quod causa est ne quis Missam audiat. Quando tamen aliquis decrevit, alia ex causa sacro non interesse, nulla ratio est cur ex vi præcepti audiendi Missam, ei non liceat tunc dare operam literis.

Neque dicas 2. Eum actum esse malum, qui per se impedit observationem præcepti, actum autem studendi tempore sacri, per se impedire observationem præcepti audiendi Missam; quia cum tali observatione est planè incompossibilis. *Respondetur* enim actum studendi, licèt incompossibilem cum auditione sacri, non impedire per se quin sacrum audiatur, seu non esse causam cur præceptum audiendi Missam omittatur, ac proinde non esse malum. Quia cùm jam aliunde, ut supponimus, injectum sit efficax impedimentum auditioni sacri, studium superveniens quantumvis incompossibile cum auditione sacri, non censetur causa, cur sacrum non audiatur. Quemadmodum corpus opacum fenestræ clausæ admotum, non dicitur causa impediens, ne lumen trajiciatur in cubiculum, si sola fenestra ex se talem trajectionem sufficienter impedit.

Ex quibus collige, quando quis ex tædio aut torpore efficaciter proponit non audire sacrum, & post tale propositum eligit duos actus externos, quorum singuli sint incompossibiles cum auditione sacri, secundum ex illis actibus non esse causam omissionis, quia vel ex positione prioris efficaciter sequitur omissio. *Eademque* ratione intelligi potest, nequidem actum illum priorem esse causam omissionis, quia propositum antecedens, cùm sit efficax, habebit suum effectum, sive actus ille sequatur, sive non. Quare in eo casu, neuter ex illis actibus malitiam contrahit ex omissione sacri, sed solum propositum, quod est illius causa.

Si dicas hinc sequi, Sacerdotem non peccare, qui breviarium in mare projicit, si ea projectio non fiat, nisi post efficax propositum non recitandi horas canonicas. *Respondeo* verum esse id sequi, si sensus sit, projectionem breviarii non habere tunc eam malitiam, quę redundat in actum externum, eo ipso quòd est causa omissionis præcepti: siquidem ea projectio propriè non est causa, quòd officium non recitetur.

Aliundè

Aliunde tamen projiciens breviarium peccat, quia ex præcepto recitandi horas canonicas, tenetur præteritam voluntatem pravam efficaciter retractare: at per projectionem breuiarii, fit impotens ad talem mutationem. Quemadmodum ille etiam de novo peccaret, qui post propositum efficax non audiendi sacrum, se in tali statu constitueret, ut sacrum audire non posset.

RESOLUTIO V. *In actu qui causat omissionem, est eadem specie, & numero malitia, qua est in omissione ipsa.*] PRIOR PARS PROBATUR, quia actus ille includit aut formaliter, aut interpretativè voluntatem omittendi præceptum, adeoque respicit objectum ipsius omissionis, à quo ex consequenti malitiam ejusdem speciei contrahit. Confirmatur, nam causa omissionis repugnat eidem præcepto, cui repugnat ipsa omissio, ergo habet eandem specie difformitatem & malitiam.

Dices 1. Si actus prædictus habet eandem speciei malitiam cum omissione, sequitur eum esse peccatum omissionis, non autem commissionis, quod absurdum videtur. *Respondeo* immeritò id videri absurdum, quia cùm actus participet malitiam omissionis, ut ostensum est, mirum videri non debet, quòd ut sic, dicatur peccatum omissionis, potiùs quàm commissionis. Præsertim cùm non repugnet præcepto negativo, sed affirmativo.

Dices 2. Qui omittit sacrum, ut studeat, habet affectum inordinatum ad studium, cùm hoc sit propter studium, velle relinquere Deum: at talis inordinatio valde differt, ab inordinatione omissionis sacri, cum hæc sit contra præceptum audiendi sacrum, illa verò contra præceptum charitatis. *Respondeo 1.* hinc non colligi, actionem studendi non contrahere malitiam omissionis sacri, de quo jam est quæstio, sed ut summum in ea actione reperiri duplicem malitiam, aliam commissionis, aliam omissionis.

Respondeo 2. Neque id bene probari, quia agimus de-

de actu studendi, qui ex se non est malus, sed tantum quatenus causa est ut sacrum omittatur : ille enim ut sic non repugnat, nisi præcepto audiendi Missam, atque adeò unam solum specie malitiam contrahit. Aliàs qui absolutè vellet omittere sacrum, minus peccaret, quàm ille qui vellet illud omittere, propter studium : siquidem in priori casu, esset unica malitia omissionis, in posteriori verò esset duplex specie malitia, alia commissionis, alia omissionis. *Neque refert*, quòd in omissione sacri propter studium, reperiatur quidam contemptus Dei, hæc enim inordinatio communis est omnibus peccatis, neque speciem aliquam malitiæ constituit.

Posterior pars suadetur ex dictis, cùm enim actus studendi non habeat nisi malitiam omissionis, ut ostensum fuit, hinc planè consequens est, eandem numerò malitiam utrique competere, ita ut unicum numerò peccatum formaliter constituant. *Confirmatur*, nam ex communi sententia, quando quis directè vult sacrum omittere, quia lubet, volitio illa ut sic, non habet malitiam aliquam numero distinctam, à malitia omissionis. Ergo si quis velit sacrum omittere propter studium, multo minus talis volitio habebit malitiam numerò distinctam, à malitia omissionis. Sequela patet, quia magis peccatur in priori modo omissionis, quàm in posteriori.

Hinc *collige*, quando quis sacrum omisit propter studium, satis esse si in confessione dicat, se sacrum omisisse ; quia cùm circunstantia studii non addat novam malitiam omissioni, illius declaratio non est necessaria ad integritatem confessionis.

RESOLUTIO VI. *Quando omissio culpabilis contingit, quo tempore vitari non potest, ea pro tunc non imputatur ad culpam sed pro tempore quo causa omissionis liberè posita est.*] EXPLICO, Titius voluntariè die Dominica inebriat se, probabiliter judicans se ea die sacrum omissurum ; in eo casu omissio sacri non imputatur Titio, quandiu ebrius est, etsi urgeat nunc præceptũ audiendi

audiendi Missam, sed pro tempore quo tali omissioni causam dedit, seu quo se inebriavit. *Ratio est*, quia omissio sacri, ut imputetur ad culpam, debet esse libera pro tempore, quoad culpam imputatur; at non est libera pro tempore ebrietatis, ut notum est, ergo pro tunc ad culpam imputari nequit. Contrà verò omissio sacri est libera, quando illius causa ponitur, siquidem talis causa liberè ponitur; & quamvis consistat in actu positivo, habet tamen malitiam ipsius omissionis, ut suprà ostensum est. Quare omissio sacri pro tunc ad culpam imputatur.

Præterea idem ostenditur ab incommodo, si enim omissio alicui imputaretur, pro tempore quo eam vitare nequit, sequeretur gratiam, & peccatum mortale posse simul, etiam de lege ordinaria, in eodem homine reperiri. Nam si Titius voluntariè morbum contraheret, prævidens ex eo secuturum, se deinceps ineptum fore ad servandum jejunium, tunc advenientē jejunii tempore, Titius peccaret mortaliter non jejunando, etsi jejunare non posset: aliunde verò posset ille præcedentem intemperantiam detestari, & de ea ex animo dolere, atque adeò virtute contritionis in gratiam restitui. Titius ergo in ea hypothesi simul esset in gratia, & peccato mortali; quod de lege ordinaria fieri nequit, etsi de potentia absoluta non videatur repugnare, ut diximus ubi de gratia.

Dices 1. Qui sacro nondum audito, somno se dedit, potest excitari, antequam tempus satisfaciendi præcepto de audienda Missa, elapsum sit, adeoque tali præcepto satisfacere. Hinc autem sequitur, eum non peccasse contra præceptum illud, quando illius omissioni causam dedit. *Confirmatur*, nam si post auditum sacrum moreretur, dici profectò nequit, damnandum ob sacrum omissum; at nec damnaretur propter transgressionem alterius præcepti, cùm contra nullum aliud peccaverit.

Respondeo negando id sequi, nam etsi homo à somno ex-

no excitatus, propositum mutet, & Missam audiat, hinc non debet colligi, quòd ante non peccaverit, quando omissioni sacri causam dedit, sed tantum peccatum illius non fuisse consummatum. Unde ad *confirmationem dicendum est*, eum qui post propositum illud, per contritionem minimè retractatum, audita tamen Missa, è vivis excederet, damnandum ob sacri omissionem, non quidem ut hæc dicit meram privationem actus audiendi Missam, sed quatenus significat peccatum, habens malitiam omissionis sacri, juxta superiùs dicta.

Dices 2. Effectus mali, etsi in se liberi non sint, nobis imputantur ad culpam, quando earum causa est libera; ut patet in homicidio ab ebrio perpetrato, & in pollutione nocturna, procedente ex causa culpabili. Ergo similiter omissio præcepti, orta à causa libera, est in se culpabilis; quamvis non sit formaliter libera. *Respondeo*, antecedens falsum esse, homicidium enim non imputatur ad culpam, quoad se, homini ebrio, sed tantum quoad causam ex qua ortum est, nimirum quantum ad ebrietatem, quam vitare potuit Imò si ille qui se inebriavit, nullo modo prævidere potuit homicidium ex ebrietate sequuturum, illud ei nequit ad culpam imputari, sive in se, sive in sua causa spectetur. Et idem proportione servata, de pollutione nocturna sentiendum est, ut ex dicendis cap. sequenti clariùs intelligetur. Hinc potest excusari Loth à peccato incestus, quia prævidere non potuit, talem effectum ex ebrietate sequuturum. *Nec refert* quod interdum, idque justè propter dictos effectus pœnæ imponantur; quia ad hoc satis est, quòd sint mali in suis causis, & eatenus caveri possint, & debeant.

Dices 3. Absurdum videri, quòd omissio aliquando non sit culpabilis, & tamen volitio illius sit mala: si enim non est malum omittere, quomodo malum est, velle omittere? *Respondeo* ideo hoc esse malum, quia cum omissio prohibita sit, ea est in se objectivè

mala,

mala, etsi libertate careat. Unde fit ut libera volitio illius formaliter mala sit, quemadmodum velle occidere hominem peccatum est, esto posteà contingat eum ab ebrio occidi, adeoque talem occisionem in se non esse malam.

RESOLUTIO VIII. *Peccatum rectè definitur ab Augustino, Dictum, factum, vel concupitum contra legem aternam.*] HANC probat S.Thomas 1. 2 *quast. 71. art. 6.* quia peccatum nihil est aliud quàm actus humanus malus, dicitur autem actus aliquis humanus, quia est voluntarius, sive sit elicitus à voluntate, sive imperatus; malus vero, quia caret debita commensuratione, ad primam regulam voluntatis humanæ, quæ est lex æterna. Porro August. in allata definitione utrumque complexus est: primum quidem, quod est quasi materiale in peccato, cùm dixit, Dictum, factum, vel concupitum. Secundum verò, quod est quasi formale, cùm dixit, contra legem æternam.

Verùm circa hæc nonnullæ occurrunt *difficultates*, quarum *Prima* sumitur ex supradictis, de peccato omissionis, quod ostendimus esse posse sine omni actu; hinc enim sequitur, non omne peccatum esse dictum, vel factum, vel concupitum contra legem æternam; adeoque allatam peccati definitionem non esse legitimam. *Respondetur* ex S. Doctore ad 1. affirmationem, & negationem reduci ad idem genus, sicut in divinis genitum, & ingenitum reducitur ad relationem, ac proinde prædictam definitionem sic debere intelligi, ut peccatum sit dictum, vel non dictum, factum, vel non factum, &c.

Secunda difficultas est, quomodo in communi definitione peccati ponatur, quòd sit contra legem Dei. hinc enim colligitur, quicquid peccatum est, ideo esse, quia prohibitum est, cum tamen vice versa multa sint prohibita, quia ex se sunt mala, & peccata. *Respondeo*, omnia peccata id habere commune, ut sint aliqua-

aliqua lege prohibita. nempe aut positiva, aut naturali, imò ut sint peccata, quia tali lege prohibentur. Quando autem dicitur multa prohiberi, quia sunt ex se mala, sensum esse, multa prohiberi lege positiva, quæ ex natura sua mala sunt: quale est homicidium, adulterium, &c. Id tamen non obstare, quin generatim verum sit, omnia peccata ideò esse peccata, quia aliqua lege prohibentur; siquidem ea quæ dicuntur ex se mala, ideò sunt peccata, quia legi naturali repugnant, quæ verò non sunt ex se mala, ideò sunt peccata, quia legi positivæ adversantur.

Dices, nonne lex naturalis vetat homicidium adulterium, actusque similes, quia ex se mali sunt? Nisi enim essent mali, eos non vetaret, ergo falsum est ejusmodi actus esse malos, quia lege naturali prohibentur. *Respondeo* hoc uno sensu verum esse, & alio falsum. Verum est, per legem naturalem prohiberi actus illos, quia ex se objectivè mali sunt; falsum autem per illam eos prohiberi, quia formaliter mali sunt: non enim sunt formaliter mali nisi ut fiunt contra obligationem, ex lege naturali ortam. Quid porro intelligatur per legem naturalem, ex superiori libro petendum est.

Tertia difficultas, eáque gravis, & inter recentiores valdè controversa est, in quo consistat ratio formalis peccati commissionis, an in privatione rectitudinis debitæ, an verò in positiva, & reali illius dissonantia cum lege.

Respondeo, probabiliorem videri eorum sententiam qui dicunt, formale peccati commissionis non consistere in privatione, sed in ratione aliqua positiva. *Ratio* est, *tum* quia id sine dubio meliùs cohæret cum peccati definitione, ex Augustino anteà relata, & à S. Doctore probata: ea enim directè competit tantum peccato commissionis, cujus rationem non explicat, nisi per actus legi divinæ positivè contrarios.

Tum quia hoc modo melius intelligitur discrimen,

men; quod inter peccatum commissionis, & omissionis reperiri debet, ut patet vel ex ipsis nominibus. Cùm enim peccatum omissionis formaliter consistat, in privatione actus debiti peccatum commissionis vice versâ constitui debet, in positione actus indebiti. Aliàs si commissio formaliter consistit in privatione, vigerit majus discrimen inter omissionem & commissionem, quàm inter duas omissiones. Præsertim cùm tunc tota commissionis entitas ad materiale spectet. & aliunde in ipsa etiam omissione ferè semper de facto, actus aliquis positivus reperiatur, ut suprà diximus.

Tum quia id plane consentaneum est iis, quæ tradunt Philosophi post Aristotelem cap. de qualitate, & aliàs de oppositione contrarietatis quæ reperitur inter bonum, & malum, inter justitiam, & injustitiam: talis enim oppositio non habet locum, nisi inter extrema realia, & realiter distincta.

Quòd si *dicas*, eas intelligi de habitu bono, & malo, hinc à fortiori colligo, idem sentiendum esse de actu bono & malo, cum habitus illi inclinent ad actus similes, imò dicantur contrarii inter se, quia tendunt ad actus contrariè oppositos.

Tum quia negari non potest, quin actus ipse malus entitativè spectatus, sit contra legem Dei; cum prohibitio directè cadat in illum, verbi causa, in reale homicidium, vel adulterium: atqui illud est formaliter malum, quod est contra legem Dei. ergo ipse actus prohibitus, entitativè spectatus, est formaliter malus, adeoque formalis illius malitia non est quid privativum, sed positivum. *Confirmatur*, nam quantumvis abstrahas à privatione, quæ consequitur actum malum, modo concipias tendentiam realem actus, in objectum legi dissonum, intelliges verum & formale peccatum adesse.

Tum denique, quia quādo dicitur, peccatum commissionis esse formaliter privationem rectitudinis debitæ, quæro quodnam sit subjectum proximum

talis

talis privationis. An actus ipse malus, ut quidam dicunt, at hoc impossibile est, quia privatio est carentia formæ, in subjecto apto ad eam habendam; actus autem per se malus, verbi causa, odium Dei, non est capax rectitudinis, etiam per divinam potentiam; cùm repugnet quòd Deus possit bene, & laudabiliter odio haberi. An fortè ipsa potentia seu voluntas erit subjectum dictæ privationis, ut alii arbitrantur? Verùm neque hoc admitti potest, primò, quia actus ipse formaliter malus est, malitia actuali, de qua tantùm hic agimus; voluntas autem non dicitur sic mala, nisi ratione actus mali: quò fit ut malitia sit immediatè in actu, & tantùm mediatè in voluntate. Si ergo malitia actus nihil est aliud, quàm privatio, profectò sicut malitia, ita & privatio proximè actum ipsum, non voluntatem afficere debet. Secundò, quia sæpe contingit hominem peccare, contra præceptum negativum, quo tempore non urget præceptum affirmativum, eliciendi aliquem actum bonum oppositum; ut si Deum odio habeat, quando non tenetur ex præcepto eum actu diligere. Potest ergo dari peccatum commissionis, quod non privet voluntatem rectitudine aliqua ipsi debita; ac proinde formalitas pravæ commissionis in ejusmodi privatione consistere nequit.

Dices 1. Omnes Patres communiter nobis repugnare, cùm sæpissimè dicant, peccatum esse privationem, & nihil. *Respondeo*, Patres, ut efficaciùs nos à peccato avertant, plerumque agere de illo, oratorio more, & magis attendere ad effectus, qui ex eo sequuntur, quàm ad quidditatem illius, in rigore metaphysico spectatam. Quare quando peccatum vocant privationem, loquuntur in sensu causali, non formali, ut vel ex eo patet, quia sæpe agunt de privatione gratiæ, & gloriæ æternæ, in qua omnium consensu formalitas peccati non consistit. Et aliunde nullus affertur textus ex Patribus, quo constet, pec-

catum

catum commissionis formaliter consistere, in privatione rectitudinis debitæ inesse actui, aut potentiæ ut volunt adversarii. Dicunt etiam Patres peccatum esse nihil, vel quia causat varias privationes, quæ sunt nihil, vel quia moraliter facit ut homo sit nihil, seu nullius pretii, juxta illud *Psalm.* 72. ad nihilum redactus sum, & nescivi.

Dices 2. Si peccatum commissionis est formaliter aliquid reale & positivum, quomodo non erit Deus causa peccati, ut peccatum est? *Respondeo* ideò non esse, quia etsi concurrat ad totam entitatem peccati, id facit præter intentionem, & tantùm ut non desit muneri primæ causæ, quæ parata esse debet ad concurrendum cum causis secundis, juxta conditionem & exigentiam earum. Et idem respondendum est in sententia opposita, si quæram, quî fiat Deum non esse causam peccati, cùm realiter producat totam entitatem, ex qua privatio necessariò resultat. Præsertim cùm homo peccans non aliter sit causa peccati, nisi quia ponit fundamentum, ad quod necessariò sequitur malitia: quemadmodum generatim quod est causa causæ, est etiam causa causati, necessariam cum causa connexionem habentis. Plura de hoc argumento videri possunt in Suavi Concordia *disputatione* 3. *sect.* 4. *num.* 8.

Dices 3. In peccato commissionis duo considerari possunt, nempe aversio à Deo, & conversio ad creaturam: at formalitas talis peccati non consistit in conversione, quia hæc non esset mala, nisi cum aversione conjuncta esset: ergo ponenda est in aversione à Deo, ac proinde in privatione. *Respondeo* negando posteriorem hanc illationem, nam etsi aversio soleat concipi per modum privationis, ea tamen à parte rei est aliquid reale, sicut & ipsa conversio; eo modo quo in motu locali, non tantùm

accessus

accessus ad terminum ad quem, sed etiam recessus à termino à quo est aliquid reale. Et quamvis verum sit, conversionem non fore malam, si non adesset aversio à Deo, seu à lege ipsius; ex hypothesi tamen quòd statuta sit lex, prohibens talem actum, ipse per suam entitatem realiter repugnat legi divinæ, & à Deo avertit.

Dices 4. Peccatum habituale consistit in privatione, omnium consensu, ergo & actuale. Sequela patet, quia peccatum habituale nihil est aliud, quàm ipsum actuale, ut consideratur in facto esse, sicut vice versa peccatum actuale est ipsum habituale in fieri, at fieri privationis non potest non esse privatio, ut patet exemplo obscuritatis, cujus fieri est obscuratio, ut ita loquar. *Respondeo* negando sequelam, & ad probationem illius, quicquid sit de majori, negamus minorem; licèt enim concipiamus privationem in fieri, & in facto esse; tamen à parte rei fieri privationis non est privatio, sed aliquid positivum, ut in exemplo tenebrarum, earum fieri est recessus solis. Ita ergo etsi peccatum habituale consistat in privatione, illius fieri poterit esse actus realis, à lege divina positivè dissonans.

Nota, cùm sæpè in aliis partibus Theologiæ mentio incidat de peccato, si fortè contigit nos in præcedentibus opusculis, de eo obiter agendo nominasse privationem, id debere intelligi vel in sensu explicato, vel juxta communiorem sententiam quam disputationis causa supponebamus, neglecta interim accuratiori illius disquisitione quæ ad istam partem, quam modo versamus, propriè spectabat. Porrò quæ sit sententia S. Thomæ de difficultate proposita, ex sequenti resolutione sufficienter intelligetur.

CAPUT III.

De distinctione peccatorum.

RESOLUTIO I. *Peccata distinguuntur specie ratione objectorum.*] ITA loquitur S. Thomas 1.2. *quæst.72.art.1.* & *probat* in arg. sed contra, quia peccatum est dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei, sed dicta, vel facta, vel concupita, cum sint actus, distinguuntur specie secundum diversa objecta, ergo, &c.

Notandum autem 1. ex corpore articuli, hoc debere intelligi de peccato, ut est actus voluntatis, non verò ut est quædam deordinatio: quia priori modo comparatur per se ad peccantem, qui intendit talem actum voluntarium exercere, in tali materia, posteriori verò per accidens, eo quòd nullus intendens ad malum operatur, at manifestum est unumquodque consequi speciem, secundum id quod est per se, non autem secundum id quod est per accidens, quia quæ sunt per accidens, sunt extra rationem speciei.

Hinc autem apertè colligi potest, ex mente S. Thomæ formale peccati commissionis consistere, in ordine positivo ad objectum rationi dissonum, non autem in privatione rectitudinis debitæ. Cùm enim res quælibet, per id formaliter constituatur in esse specifico, per quod ab aliis specie distinguitur, si peccata specie distinguuntur, per ordinem ad objecta, consequens est ut per eundem etiam ordinem in esse specifico constituantur.

Notandum 2. Dubitari posse, an specifica peccatorum distinctio aliunde sumatur, quàm ab objecto. *Respondeo* 1. dici posse, eam etiam sumi à fine, quia ut monet S. Doctor *art. citato ad* 1. Finis principaliter habet rationem boni, & ideo comparatur ad actum voluntatis, sicut objectum: unde in idem redit, quod peccata differant secundum objecta, vel secundum fines.

Respondeo 2. Propriè loquendo, peccata non distingui specie, per ordinem ad præcepta diversa, cùm sufficienter specificentur ab objectis. Dici tamen posse, ex distinctione præceptorum interdum colligi diversitatem specificam peccatorum, nempe quando præcepta sunt formaliter distincta, non autem si tantum materialiter distincta sint. Dicuntur enim præcepta formaliter distincta, quæ respiciunt honestates distinctas, materialiter vero, quæ circa eandem honestatem versantur.

Unde *collige 1* Furtum per se loquendo, in ratione furti, non esse nisi unum specie peccatum, esto lege divina, & humana prohibeatur: quia utraque lex ex eodem motivo furtum prohibet, quatenus nempe habet talem disconvenientiam cum convictu humano. 2. Furtum in loco sacro patratum, habere duas malitias specie distinctas, alteram furti, ob dictam rationem, alteram sacrilegii, quatenus continet irreverentiam divini cultus, propter quam ejusmodi furtum lege Ecclesiastica prohibitum est. Unde cum in confessione omnes peccatorum species sint declarandæ, qui aliquid in loco sacro furatus est, ejusmodi circunstantiam confiteri debet.

Respondeo 3. Interdum circunstantiam dare novam speciem peccati, actui malo, nimirum illam quæ infert specialem ordinem difformitatis ad rectam rationem, ut tradit S. Doctor 1.2. *quæst. 18. art. 10.* Quod ut intelligas, *Nota ex art. 11.* aliquas esse circunstantias, quæ non habent ordinem ad rationem prohibentem, nisi supposita actus malitia per ordinem ad objectum, quomodo non prohibetur quantitas furti, nisi quia furtum ipsum malum est. Aliæ verò sunt circunstantiæ quæ ex se, & independenter à malitia actus, habent ordinem disconvenientiæ ad rationem, ut cùm quis mentitur, ex intentione furandi: furtum enim ex se, & independenter à mendacio malum est, rectæque rationi repugnans. Circunstantiæ ergo posterioris istius generis novam inducunt spe-

speciem peccati, cum priores speciem non mutent, sed malitiam, quam actus aliunde habet, aggravent, aut minuant.

Dices, furari aliquid in loco sacro, est circunstantia addens novam peccati speciem, ex communi sententia; at talis circunstantia non habet specialem ordinem ad rationem prohibentem, sicut neque quantitas furti: siquidem accipere rem alienam in loco sacro, non est malum, nisi quia malum est, rem alienam accipere: quemadmodum non nisi propter eandem rationem, malum est rem alienam accipere in magna quantitate. *Respondeo* negando minorem, est enim manifestum discrimen inter duas illas circunstantias, quia etsi per impossibile furtum non esset malum, esset tamen malum, & rationi contrarium loco sacro injuriam inferre, quæ est circunstantia furti sacrilegi; at non esset malum, in ea hypothesi impossibili, rem alienam in magna quantitate accipere.

RESOLUTIO II. *Peccata dividi solent in carnalia, & spiritualia.*] DE hac divisione agit S. Thomas *1.2. quæst. 72. art. 2.* ubi *notat*, ea peccata quæ perficiuntur in delectatione spirituali, vocari peccata spiritualia; quæ verò perficiuntur in delectatione carnali, cujusmodi sunt gula, & luxuria, vocari peccata carnalia.

Nec refert, quòd omnia peccata dici possint opera carnis, ut colligitur ex Paulo *Gal. 5.* non enim sensus est, quòd omnia perficiantur in delectatione carnali, sed quòd procedant ab homine, secundum carnem vivente; seu quia ex sensu carnasi aliquo modo initium habent, ut notatur in resp. ad 1.

Porro quia deinceps in hac Idea non se offeret commodior occasio agendi de peccato luxuriæ, operæ pretium est quædam hîc de eo observare, ex multis quæ fusiùs traduntur à S. Doctore *2. 2. quæst. 153. & 154.*

Observandum itaque 1. materiam primariam luxu-

riæ esse voluptates venereas, secundariam verò excessum cujuslibet rei sensibus gratæ. Posse tamen actum venereum esse licitum, si nimirum debito modo & ordine fiat, secundum quod est conveniens ad finem generationis humanæ; non autem si talis modus & ordo prætermittatur, qui non nisi inter conjugatos servari potest.

Observandum 2. Luxuriam meritò reponi inter vitia capitalia, eo quòd finem habet maximè expetitum, nempe veneream voluptatem, cujus appetitu homines moventur ad multa peccata committenda: filias verò luxuriæ esse cæcitatem mentis, inconsiderationem, præcipitationem, inconstantiam, amorem sui, odium Dei, affectum præsentis sæculi, & horrorem futuri.

Observandum 3. Communiter assignari sex species luxuriæ, quarum 1. Dicitur fornicatio simplex, quæ est soluti, cum soluta. 2. Adulterium, quod habet locum, quando uterque, vel alter est conjugatus. 3. Incestus, quando res habetur cum consanguinea, vel affini. 4. Stuprum, quo virgo violatur. 5. Raptus, cùm persona aliqua libidinis causâ vi abducitur. Et 6. Peccatum contra naturam, quod contingit, quando pervertitur ordo quem natura postulat, ut possit sequi generatio, ex actu venereo.

Observandum 4. Simplicem fornicationem esse peccatum mortale, ut patet, tum ex Paulo *ad Galat. 5.* ubi ait, eos qui fornicantur, aliaque ejusque peccata perpetrant, regnum Dei non consequuturos. Tum quia fornicatio simplex vergit in nocumentum prolis ex ea nasciturae, cùm ad educationem hominis non modo requiratur cura matris à qua nutriatur, sed etiam & maximè cura patris, à quo est instruendus, & defendendus: adeoque inter patrem, & matrem necessarium sit vinculum diuturnum & insolubile, per legitimum matrimonium. Nec refert, quod fornicator interdum provideat proli de educatione, hoc enim est per accidens, quia extra matrimonium,

monium, non potest per se loquendo, & ut plurimum haberi sufficiens cura prolis. Et aliàs sequeretur pauperes peccare fornicando, non autem divites, eo quòd isti commodè consulere possunt educationi prolis, non illi.

Observandum 5. Oscula fieri posse ex triplici fine. 1. Ex honesta amicitia. 2. Ob delectationem sensibilem secundum tactum, quæ iis inseparabiliter conjuncta est. 3. Ob delectationem veneream, seu animo fruendi delectatione alicujus actus libidinosi, per imaginationem repræsentati, ac si verè esset præsens. Et quidem oscula primi generis non sunt peccata, etsi conjuncta sint cum aliqua commotione, & delectatione, modo habeatur ratio decentiæ, & vitetur scandalum. Quia cùm sint ex se res indifferentes, quibus homo potest bene, aut malè uti, si in finem honestum referantur, fiunt honesta & licita. Oscula verò secundi generis sunt ex se venialia; quia cùm quærantur ob delectationem sensibilem, carent debito fine: non tamen speculativè loquendo, videntur mortalia; cùm enim ea quæ ex causa honesta usurpantur, non sint mala, esto delectationem quandam sensibilem inseparabiliter adjunctam habeant; incredibile videtur ea esse mortaliter mala, quando præcisè propter hujusmodi delectationem assumuntur. In praxi tamen valde sunt periculosa, eo quòd facilis est transitus à delectatione sensibili ad veneream; præsertim agendo de osculis quæ sæpius, & cum mora ori infiguntur. Quare ex communi sententia, ejusmodi oscula ob delectationem sensibilem facta, sub mortali caveri debent. Oscula denique tertii generis sunt ex se peccata mortalia; quia cùm delectatio venerea sit mortaliter mala, quæ ad eam excitandam usurpantur eandem malitiam participant.

Observandum 6. Tactum partis omnino inhonestæ, si fiat ex causa necessaria, non esse peccatum, etsi inde sequatur turpis commotio, vel etiam pollutio, modo

modo consensus absit. Esse verò peccatum mortale, si fiat ex intentione delectationis venereæ, ut ex dictis intelligitur. Et etiam si fiat ob solam delectationem sensus, quia hæc in tactibus inhonestis, saltem in praxi, à delectatione libidinosa separari non potest. Quamquam probabilius existimem, peccari solum venialiter, si quis raptim se, vel alium ejusdem sexus inhonestè tangat, ex sola levitate, aut curiositate; modo non adsit periculum consentiendi in turpem delectationem, aut excitandi pollutionem in se, vel in alio.

Quòd verò attinet ad tactum partis honestæ, *dicendum* 1. Eum nullo modo esse peccatum, si fiat ex causa honesta, etsi delectationem sensibilem adjunctam habeat 2. Eum non esse per se loquendo nisi veniale peccatum, etsi fiat ob delectationem sensibilem ei necessario adjunctam; ut si alicujus manus aut facies contrectetur ob delectationem, quæ ex ejus mollitudine, lævitate, & temperata caliditate percipitur. Quia aliàs dicendum esset, eum etiam peccare mortaliter, qui propriam manum contrectat, advertens se delectationem aliquam sensibilem, secundum qualitates tactiles inde percipere, quod sanè durissimum est, & à communi piorum sensu abhorrens. Prædicti tamen tactus facti ob solam delectationem sensibilem, sine alia rationabili causa eos honestante, dimittendi sunt sub mortali, quando periculum est ne adducant delectationem veneream. Porro quæ de osculis, & tactibus inhonestis dicta sunt, ad aspectus rerum turpium facilè applicari possunt.

Observandum 7. Pollutionem directè & per se voluntariam, esse peccatum mortale, ut patet tum *ex* 1. *Cor.* 6. ubi dicitur fornicarios, adulteros, molles, &c. ad regnum Dei non admittendos: ibi enim per molles intelliguntur, qui delectationis venereæ causa, extra concubitum pollutionem procurant, quorum proinde peccatum dicitur mollities. Tum quia actus

ille multò magis vergit in detrimentum prolis, quàm fornicatio, cùm ita fiat, ut non possit ex eo sequi generatio. Quare cùm fornicatio sit peccatum mortale, dubitari non potest, quin ipsa pollutio directè, & per se voluntaria deformitatem mortalē, eamq; graviorē per se loquendo contineat.

Observandum 8. Pollutionem non esse culpabilem, quando præter intentionem, & sine periculo consensus, sequitur ex causa honesta, quæ sine aliquo incommodo prætermitti non potest, etsi prævideatur inde sequutura. Unde non tenetur ex equo descendere, & pedibus iter facere, qui ex equitatione ad pollutionem provocari solet. Talis enim effectus non censetur tunc voluntarius, sed tantùm permissus, majoris boni gratia. Licèt autem pollutio sit culpabilis, quando oritur ex causa aliunde mala, ex qua prævisa est secutura, si tamen ejusmodi causa suum proprium finem & commodum habet, pollutio inde secuta non imputatur ad culpam mortalem, sed ad venialem dumtaxat. Unde etsi quis peccet mortaliter, ex gulæ affectu ultra modum comedendo & bibendo, non tamen, quatenus præter intentionem pollutio ex tali intemperantia sequitur. Quia scilic. causa illa non dirigitur ex intentione operantis, ad ejusmodi effectum, ut supponimus neque ipsa nisi valde remotè ex natura sua, ad eum disponit. Aliunde verò pollutio non est ex se res mala, ut vel ex eo patet, quia si esset, non liceret eam ex causa honesta permittere, sicut non licèt permittere in se homicidium. Quare etsi sub peccato mortali, vitanda sit causa ex qua homicidium prævidetur secuturum, non tamen ea ex qua pollutio prævidetur secutura, quatenus talis est.

Observandum 9. Pollutionem quæ in somnis contingit, non esse secundum se malam, sive tota contingat, antequam quis expergefiat, sive incœpta tantum sit in somno, & in vigilia perficiatur; quia etiam hoc posteriori modo censetur involuntaria,

nec sine gravi incommodo impediri potest. Esse verò peccatum mortale 1. Si quis in vigilia aliquid faciat ex intentione, ut pollutio in somnis contingat. 2. Si expergefactus postquam incœpta est, in eam ex plena deliberatione consentiat, etsi ei non cooperetur. 3. Si gaudeat de ea quæ in somnis omnino contigit, ob delectationem veneream inde perceptam; non autem si de illa gaudeat, quia ad sanitatem, vel ad sedandas tentationes conducit. Qua etiam de causa licitum est, simplici affectu desiderare, ut in somnis contingat pollutio, per causas naturales; etsi nunquam liceat eam desiderare efficaciter, ita scilicet ut quis ex vi talis desiderii, ad illam disponatur, & provocetur.

RESOLUTIO III. *Peccata dividi etiam solent in peccata contra Deum; contra proximum, & contra seipsum. Item in peccata cordis, oris, & operis.* Circa priorem divisionem de qua agitur *art. 4. Nota 1.* Peccata omnia aliquo sensu esse contra Deum, & contra ipsum peccantem: contra Deum quidem, quia omnia repugnant illius legi, ut patet tum ex definitione peccati *cap. 1.* Allata, tum quia non tantum Deus jubet, ut homo se habeat ordinatè erga ipsum, sed etiam erga proximum, & erga se. Contra ipsum vero peccantem, quia omne peccatum est malum quoddam ipsius peccantis, cum ipsius rationi adversetur

Nota 2. Speciali quadam ratione aliqua peccata esse contra Deum. alia contra proximum, alia contra ipsum peccantem. Quia enim quædam virtutes nos rectè ordinant erga Deum, ut fides, spes, charitas; aliæ erga proximum, ut justitia; aliæ erga nos ipsos, ut temperantia, & fortitudo; hinc fit ut peccata quæ repugnant virtutibus primi generis, dicantur contra Deum; quæ virtutibus secundi generis, contra proximum, quæ verò virtutibus tertii generis, contra ipsum peccantem.

Nota 3. Divisionem illam esse adæquatam, & inclu-

cludere omnia peccata; homo enim tribus tantùm modis ordinari potest, nempe vel ad Deum, quia Dei est; vel ad proximum, quatenus est animal sociale: vel ad seipsum, quia est animal rationale. Imò si homo esset naturaliter animal solitarium, sufficeret duplex ordo, nempe ad Deum, & ad seipsum, adeoq; divisio peccatorum in peccata contra Deum, vel contra seipsum esset adæquata.

Nota 4. Prædictam divisionem esse generis in species; cùm enim sumatur per ordinem ad virtutes quibus homo ordinatur ad Deum, ad proximum, & ad seipsum illæ vero distinguantur specie inter se, hinc sequitur peccata iis opposita, inter se specie distingui.

Circa posteriorem divisionem, *Notandum 1. ex art. 7.* Eam nō esse secundū varias species completas sed secundū diversos gradus peccati, in eadē specie: sicut enim priùs jaciuntur fundamenta, & eriguntur parietes, quàm ædificatio domus completa sit, ita peccatum primò inchoatur, & veluti fundatur in corde, deinde in ore augmentum capit, ac tandem completur in opere: quatenus etsi peccatum mortale in corde, seu in consensu interno perfici possit, dicitur tamen consummari in opere externo, quia ex se ad illud tendit, ibique sistit.

Notandum tamen 2. Prædictam divisionem aliter sumi posse, ut nimirum peccatum cordis dicatur illud, quòd ex natura sua consummatur in corde, ut infidelitas, & odium: peccatum oris, quod ex se in ore perficitur, ut blasphemia, & contumelia. Peccatum verò operis illud sit, quod ex natura sua perficitur in potentiis externis, qualia sunt homicidium, furtum, &c.

Notandum 3. Illud esse discrimen inter peccata iis duobus modis sumpta, quòd peccatum cordis, oris, & operis juxta primum sensum, non facit tres peccati species, sed tantum tres gradus, aut partes ex quibus unum peccatum integratur, ut patet in eo

qui interius consentit in fornicationem, verbisque mentem suam declarat, & opere complet. At juxta posteriorem sensum, peccatum cordis specie distinguitur à peccatis oris, & operis, hæcque ab illo, & inter se, ut docet S. Thomas *3. p. quæst. 90. art. 3. ad 1.* Cujus ratio est, quia priori modo est unum tantum specie objectum, in genere moris, adeoque eadem difformitas in peccato cordis, oris, & operis: posteriori vero, sunt tria objecta specie distincta, totidemque difformitates seu dissonantiæ cum recta ratione.

RESOLUTIO IV. *Alia est divisio peccati, in peccatum commissionis, & omissionis.*] DE hac agit S. Doctor *art. 6. ubi docet 1.* Commissionem, & omissionem si spectentur materialiter, seu in genere naturæ differre inter se specie, latè tamen loquendo de specie, secundum quod negatio vel privatio speciem habere potest. 2. Si commissio, & omissio spectentur formaliter in ordine ad finem, & objectum proprium, non differre specie, quia ad idem ordinantur, & ex eodem motivo procedunt. Avarus enim ad congregandam pecuniam, & aliena rapit, & non dat ea, quæ dare debet: & similiter intemperans, ut gulæ satisfaciat, & superflua comedit, & jejunia debita prætermittit.

Hic locus difficilis est, quia probabilius videtur peccata commissionis, & omissionis inter se specie differre, ut tradit ipsemet Doctor Angelicus *1. 2. quæst. 79. art. 2.* Siquidem peccatum commissionis non tantum materialiter, sed etiam formaliter est aliquid positivum, ex dictis *cap. 1.* peccatum autem omissionis est mera privatio actus debiti, at ens positivum, & privatio distinguuntur specie, ergo, &c. *Confirmatur*, nam peccatum commissionis habet positivam repugnantiam cum recta ratione, peccatum vero omissionis privativam duntaxat, atque adeo distinctam specie, at specifica distinctio peccatorum sumi solet, ex distincta spe-

cie

cie repugnantia cum recta ratione, seu cum virtute.

Unde *collige 1.* Peccata commissionis, & omissionis specie distingui, quando opponuntur diversis virtutibus, ut patet in homicidio, & omissione sacri, quorũ illud repugnat justitiæ, hæc religioni. 2. Etiam distingui specie, quando eidem virtuti opponuntur, ut contingit in sacrilega Missæ celebratione, & omissione sacri, quæ religioni repugnant.

Quæri hic potest, an divisio peccati in commissionem, & omissionem sit adæquata. *Respondent* aliqui negativè, quia putant voluntatem interdum conari ad ponendam volitionem malam, nec tamen eam ponere, talem autẽ conatum esse peccatum, non quidem commissionis, cùm non sit actus, nec omissionis, cum non repugnet præcepto affirmativo.

Verùm sententia opposita est communis & tenenda, quia omne peccatum est prævaricatio legis: at duobus tantum modis quis legem transgreditur vel quia facit quod lex prohibet, vel quia non facit, quod lex præcipit, sicque non potest peccare, nisi aut per omissionem, aut per commissionem. Neque admittendus est conatus aliquis in voluntate, qui non sit actus, quia cùm sit entitas realis, & vitalis ab ea elicita, nihil aliud esse potest quàm, quidam illius actus. Unde conari ad volendum, aut nolendum, idem est ac velle, aut nolle, seu producere volitionem, aut nolitionem: ac proinde repugnat, quòd voluntas conetur ad producendam volitionem, & non velit. An autem possit dari pura omissio, dictum est præcedenti capite.

RESOLUTIO V. *Celebris est divisio peccati in mortale, & veniale.*] DE ea agit S. Thomas 1. 2. *quæst.* 88. cujus *artic.* 1. docet, peccatum mortale, & veniale distingui, sicut irreparabile, & reparabile, peccatum enim dicitur mortale ad similitudinem morbi mortalis, qui ita vocatur, quia inducit defectũ

irreparabilem, per destitutionem principii vitalis. Sic ergo quia peccatum aliquod destituit principio vitæ spiritualis, quod consistit in ordine ad ultimum finem, talisque defectus reparari nequit per principia intrinseca, sicut neque error quæ est circa prima principia, inde fit ut peccatum illud dicatur mortale, quasi irreparabile. Sunt autem alia peccata, quæ habent inordinationem circa ea quæ sunt ad finem, conservato ordine ad ultimum finem, & hæc sunt reparabilia, adeoque venialia dicuntur.

Huc refertur, quod à Theologis dici solet, peccatum illud dici mortale, quod mortem infert animæ, id est quod eam privat vita spirituali, quæ in gratia sanctificante consistit, eamque adducit pœnæ æternæ, quæ est mors secunda. Illud vero veniale appellari, cujus remissio facilè obtineri potest: quia non solvit amicitiam cum Deo, neque hominem privat illius gratia, sed tantum ferventiorem talis amicitiæ usum retardat.

Art.2.docet 1. Peccatum mortale, & veniale differre genere ex objectis. Interdum enim voluntas fertur in aliquid, quod secundum se repugnat charitati, per quam homo ordinatur in ultimum finem, & tale peccatum habet ex objecto, adeoque ex genere suo, quòd sit mortale. Quandoque vero voluntas peccantis fertur in id, quod in se continet quandam inordinationem, non tamen contrariatur charitati, sicut verbum otiosum, risus superfluus, &c. & hæc peccata dicuntur venialia ex genere suo. *Docet 2.* Quia actus morales recipiunt rationem boni, aut mali, non solùm ex objecto, sed etiam ex aliqua dispositione agentis; contingere quandoq; id quod est peccatum veniale ex genere, fieri mortale ex parte agētis, propter malam illius intentionem, ut dum ordinat verbum otiosum, ad committendum adulteriū, & vice versa, id quod est mortale ex genere suo, fieri veniale propter imperfectionem actus; quia non

pro-

procedit ex sufficienti deliberatione, ut contingit in subitis motibus infidelitatis.

Art.3 docet 1. Peccatum veniale ex genere, non posse per se primò disponere perfectè & directè ad peccatum mortale ex genere, cùm differant specie 2. peccatum veniale ex genere, posse indirectè disponere ad mortale ex genere; quia ex hoc quòd peccans venialiter, consuescit voluntatem suam in minoribus debito ordini non subjicere, disponitur ad hoc, ut etiam voluntatem suam non subjiciat ordini ultimi finis, eligendo id quod est peccatum mortale ex genere.

Ut autem ista meliùs percipias, *Nota 1.* Peccatum dici veniale tripliciter nempe ex genere, ex subreptione, & ob parvitatem materiæ. 2. S. Doctorê meritò affirmare, veniale ex genere differre à mortali, quia scilicet habent objecta distincta. 3. Venialia ex subreptione, vel ex parvitate materiæ, posse in specie convenire cum mortali, propter idem objectum; ut communiter admittitur in motu indeliberato, & deliberato fornicationis; in furto parvæ, & magnæ quantitatis, &c. Quia quòd actus sit magis, aut minùs deliberatus; quòd magna, aut parva quantitas sumatur, non est differentia essentialis, sed tantum accidentalis secundum magis, & minùs. *Nec refert*, quòd peccatum mortale avertat ab ultimo fine, non autem veniale, cum quo in objecto consentit; non enim inde oritur specifica distinctio inter hæc peccata, cum aversio illa non fundetur, nisi in excessu quoad deliberationem, aut quantitatem materiæ, adeoque non dicat malitiam specie distinctam, sed tantùm majorem in eadem specie. 4. S. Doctorem hic solum inquirere, an peccatum veniale ex genere suo disponat ad mortale, quia de aliis non potest aliqua esse difficultas, cùm ad peccatum mortale comparentur sicut imperfectum, ad perfectum in eadem specie: quare consensus indeliberatus disponit ad deliberatum, & parvum furtum, ad magnum, sicut

calor remissus,ad intensum. Et de iis peccatis maximè verificatur illud *Eccli. 19.* Qui spernit modica, paulatim decidet.

RESOLUTIO VI. *Distinctio peccati mortalis, & venialis non est merè extrinseca.*] EXPLICO, quando Catholici dicunt aliqua esse peccata mortalia, alia venialia, hoc duobus modis intelligi potest. 1. Ita ut omnia peccata ex se, & natura sua sint mortalia, pœnamque æternam mereantur, dicantur tamen venialia extrinsecè, quia Deus ea non imputat, neque immittit pœnam quam merentur. 2. Ita ut non omnia peccata sint ex natura sua mortalia, sed quædam ex propria conditione habeant, ut sint peccata levia, nec mereantur privationem gratiæ, aut pœnam æternam. Priori modo recentiores hæretici, post VVicleffum, volunt peccata quædam dici venialia. Nos cum Catholicis posteriori, ut satis colligi potest ex præcedenti resolutione, & adhuc ad majorem veritatis illustrationem.

Probatur, tum quia ex Scriptura dantur quædam peccata, quæ gratiam non expellunt, *Proverb. 20.* Septies in die cadit justus. *1. Joan. 1.* Si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. *Jacobi 3.* In multis offendimus omnes: quæ omnia, ex communi Patrum sensu, intelliguntur de peccatis, quæ à justis & amicis Dei, sine dispendio amicitiæ perpetrantur.

Nec dicas, hoc non oriri ex ipsa natura peccati venialis, sed ex conditione personæ, seu quia illi à Deo non imputatur: nam præterquam quòd responsio hæc supponit, peccata non imputari prædestinatis, quod falsum esse constat exemplis Davidis, Petri, Magdalenæ, &c. ea non potest accommodari allatis testimoniis, quæ generalia sunt, & agunt de peccato veniali secundum se, ut habet locum in omnibus hominibus, etiam justis sive sint prædestinati, sive non.

Tum quia authoritate Pii V. & Gregorii XIII. damnatus est inter alios plerosque, iste articulus, Nullū est peccatum ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur pœnam æternam. Et in Concilio Trident. *sess. 6. cap. 11.* docetur, in hac mortali vita quantumvis sanctos, & justos incidere in peccata venialia, nec propterea desinere esse justos. Et *sess. 14. cap. 5.* dicitur, nos teneri ad confitenda omnia peccata mortalia, at venialia quibus à gratia Dei non excludimur, quamquam rectè & utiliter in confessione dicantur, ea citra culpam taceri, multisque aliis remediis expiari posse.

Tum quia incredibile est, spectato vel solo lumine rationis, quòd verbi causa, verbum otiosum, aut furtum oboli, aut actus vindictæ, sine plena deliberatione elicitus, sit culpa adeò gravis, ut dissolvat amicitiam cum Deo, & peccantem pœnæ æternæ reum constituat: Ista enim spectata in se, levia sunt, fiuntque adhuc leviora, si attendatur ad humanam fragilitatem, qua tantopere ad peccatum inclinamur, ut non possimus, cum ordinariis gratiæ auxiliis, omnia ejusmodi peccata cavere, ex dictis *lib. 4. Theologiæ Speculat. cap. 4.*

Nec refert 1. Quòd Deus, qui est infinitas, iis offendatur, ea enim infinitas est extrinseca respectu peccati, adeoque non impedit quin committantur peccata ex se levia, quæque proinde pœnam æternam non mereantur. Eò vel maximè quia alioqui dicendum esset, plerosque de facto ob sola peccata venialia in æternum puniri, cùm dubium non sit, quin multi cùm iis tantum moriantur, Deusque reddat unicuique in alia via, secundum opera sua.

Nec refert 2. Quòd peccatum veniale pro nullo bono consequendo, aut malo vitando patrandum sit; hoc enim verum est, sed inde non sequitur, malitiam illius esse infinitam: quia cum ex se verè peccatum & illicitum sit; id sufficit ut non possit licitè committi, quacumque ex causa.

Dices

Dices 1. Peccatum veniale est contra legem, ut ex eo constat, quia generatim omne peccatum est prævaricatio legis, ex præcedenti capite; ac præterea quia dubitari non potest, quin peccatũ veniale repugnet rectæ rationi, quæ est quædam in nobis impressio divinæ legis. *Respondeo*, hoc aliquo sensu verum esse, quamquam simpliciter dici non soleat, peccatũ veniale esse contra legem Dei, quia per legem Dei intelliguntur communiter præcepta obligantia sub mortali, & quorum observatio necessaria est ad salutem, juxta illud *Matth. 19.* Si vis ad vitam ingredi, serva mandata. Quò fit ut malint Theologi dicere, peccatum veniale esse præter legem Dei, quam contra illam; cùm homo propter venialia non damnetur, etsi ad tempus propter illa cœli ingressu retardetur. Sed quicquid sit de modo loquendi, quid vetat quin lege divina prohibeantur peccata, alia gravia, alia levia, singulisque imponatur pœna proportionata?

Dices 2. Quædam sunt peccata gravia, etsi in materia levi versentur, nam primus parens peccavit mortaliter, comedendo pomum. Hinc autem colligitur, omnia peccata ex se esse gravia & mortalia, ac proinde quòd interdum sint levia & venialia, oriri ex misericordia Dei. *Respondetur* id non bene inde colligi, licèt enim materia aliqua per se spectata, sit levis; propter adjunctas tamen circumstantias, potest fieri gravis, ita ut circa illam peccetur mortaliter. Unde primus parens graviter peccavit: comedendo de fructu vetito, quia peculiares causæ suberant, propter quas Deus strictam obedientiam ab eo, in re alioqui indifferenti, meritò postulabat.

Dices 3. Quædam sunt mala, quia à Deo prohibita, ergo distinctio peccati mortalis à veniali, non ex rei natura, sed ex Dei voluntate petenda est. *Non sequitur*, quia etsi interdum aliquid non sit malum, nisi quia Deus id prohibet; posita tamen ejusmodi prohibitione, quòd operans contra illam peccet mortaliter,

taliter, aut venialiter, id ex rei gravitate, aut levitate, non autem ex Dei voluntate petendum est.

Dices 4. Interdum à Patribus affirmari, quòd peccata venialia parva sint, id ex Dei misericordia oriri. *Respondeo* sensum non esse, ex misericordia Dei oriri, quòd peccata venialia in se parva sint, sed quòd parum nobis noceant, quia Deus facit ut ea non negligamus, & consequenter ut caveamus mortalia, ad quæ neglecta disponerent.

RESOLUTIO VII. *Peccatum veniale aliquo sensu potest fieri mortale.*] De hoc agit S. Doctor *art. 4. quæstionis citatæ* ubi ait, peccatum veniale, fieri mortale, posse tripliciter intelligi. 1. Ut idem actus numero sit jam peccatum veniale, & posteà mortale. 2. Ut quod est veniale ex genere, fiat mortale. 3. Ut multa peccata venialia constituant unum mortale. Ait ergo peccatum veniale non posse fieri mortale primo modo, quia ad hoc requiritur mutatio voluntatis, adeoque actus distinctus. Posse tamen secundo, inquantum finis constituitur in peccato veniali, vel veniale refertur ad mortale, tanquam ad finem posse etiam tertio, si sensus sit, plura peccata venialia facere unum mortale dispositivè, ut patet ex dictis: non autem ita ut ex pluribus peccatis venialibus integretur unum mortale, cùm nequidem omnia totius mundi peccata venialia, uni peccato mortali æquivaleant, eo quòd peccatum mortale meretur pœnam æternam sensus, & damni, non autem veniale.

Nota 1. Etsi communiter peccatum veniale non transeat in mortale, sine novo actu voluntatis, sicque sit intelligendum primum assertum S. Doctoris, non tamen repugnare, eundem specie, & numero actum modo esse peccatum veniale, modo mortale. Hoc patet 1. in actibus externis, potest enim eadem visio manens invariata, initio fieri ob finem venialiter malum, & posteà continuari ob finem mortaliter malum. 2. idem ostenditur in actibus internis voluntatis,

tatis, nam poteſt, voluntas verſari circa objectum malum, modo cum imperfecta intellectus advertentia, quæ ſufficiat tantum ad veniale, modo cum plena deliberatione, quæ ad mortale ſufficiat.

Nota 2. Quando ait S. Thomas *in ſecunda aſſertione*, veniale fieri mortale, quando finis ultimus in eo cõſtituitur, non eſſe ſenſum: peccatum eſſe mortale, diligere magis intenſivè objectum peccati venialis, quàm Deum, ſed illud diligere magis appretiativè, quàm Deum: quod dupliciter contingere poteſt. 1. Explicitè, ita ut quis velit actu formali, & expreſſò ſuam felicitatem in ejuſmodi objecto conſtituere. 2. Implicitè, ita ſcilicet ut propter illud paratus ſit peccatum mortale committere.

Nota 3. Duobus illis modis, quibus ait S. Doctor *in eadem ſecunda aſſertione*, veniale fieri mortale, poſſe adjungi alios, quorum 1. ſumitur ex conſcientia erronea: nam proferendo verbum otioſum peccas mortaliter, ſi putans eſſe peccatum mortale ab eo non abſtines, 2 ex contemptu: ille enim peccat mortaliter, qui committit peccatum ex ſe veniale, quia ſuperiorem, illiuſque ſtatuta abſolutè contemnit, 3. ex proximo periculo labendi in peccatum mortale, cùm enim tenearis cavere peccatum mortale, teneris etiam eodem præcepto vitare proximum, illius periculum, adeoque mortaliter peccas, ſi committis peccatum aliàs veniale, quòd tibi ſit proxima occaſio labendi in mortale. Imo actus aliàs ex natura ſua indifferens, in tali occaſione tranſit in peccatum mortale, ut ſi experiaris te facilè in pravum conſenſum induci, ex eo quod fœminam alloquaris, aut eam aſpicias 4. ſumitur ex ſcandalo inde orto, non enim tantum peccat mortaliter, qui venialiter peccando, ſed etiam qui aliquid ex ſe indifferens operando, eſt aliis cauſa ruinæ, ut latius dicetur, ubi de charitate.

Nota 4. Contra id quod aſſerit S. Thomas *tertio loco*, multa venialia non poſſe conſtituere unum

mortale,

mortale, objici posse difficultatem illam vulgarem, de furtis levioribus, quæ tantopere possunt multiplicari, ut perveniant tandem ad peccatum mortale. Verùm respondetur, si furta illa levia non sint inter se connexa, per affectum peccantis, ad ea se aut formaliter, aut virtualiter extendentem, ex iis non consurgere unum peccatum mortale furti: quamquàm postea peccatum sit mortale, non restituere rem tot furtis levibus ablatam, quia materia est gravis, ut supponitur. Si autem furta levia per affectum operantis inter se colligantur, sic committitur peccatum mortale; non quòd hoc consurgat ex multitudine furtorum venialium, sed quia affectus ille fertur in objectum grave, quod ad peccatum mortale sufficit. Quod verò contra eandem assertionem affertur ex Augustino, cùm ait, plura minuta dum negliguntur, occidere, intelligendum est dispositive, quia ad peccatum mortale disponunt, ut ait S. Doctor *ad 1.*

Nota 5. ex art. 6. Peccatum mortale non fieri veniale per hoc, quòd ei addatur aliqua deformitas pertinens ad genus peccati venialis; non enim diminuitur peccatum fornicantis, quia dicit verbum otiosum, sed magis aggrauatur, propter deformitatem adjunctam. Posse tamen id quod est ex genere mortale, fieri veniale propter imperfectionem actus: quia non est perfectè moralis, defectu sufficientis deliberationis.

CAPUT IV.

De comparatione peccatorum ad invicem.

RESOLUTIO I. *Peccata omnia non sunt connexa inter se.*] Ita S. Thomas *1. 2. quæst. 73. art. 1.* quod *probat, tum* quia quædam vitia sunt sibi invicem contraria, ut avaritia, & prodigalitas; at contraria non possunt simul inesse eidem. *Tum* quia non est major connexio inter peccata, quàm inter eorum objecta, at hæc sunt diversa bona appetibilia, quæ inter se connexionem non habent. *Confirmatur,* nam

nam cùm homo bene operans recedat à multitudine,& ad unitatem tendat, adeoque virtutes connexionem aliquam inter se habeant; peccator è contra ideò peccat, quia recedit ab unitate, tenditque ad multitudinem, unde fit ut peccata inter se connexa non sint.

Hæc autem ita intellige, ut non sit necesse eum, qui committit unum peccatum, patrare omnia reliqua. Cum quo tamen stat, ut sæpe unum peccatum inseparabiliter sit connexum cum quodam alio, ut intemperantiæ cum injustitia, in adulterio. Item ut ex uno peccato, tanquam ex radice oriantur alia, verbi causa, ex ebrietate, impudicitia; eoque sensu Patres interdum dicant, peccata inter se connexa esse.

Verùm contra prædicta *objicitur* illud *Jacobi 2.* Quicumque totam legem servaverit, offendat autem in uno factus est omnium reus. *Respondeo* locum illū nobis favere, quatenus supponit hominem posse offendere in uno, etsi non offendat in aliis, quod posteà clariùs docetur his verbis. Quòd si non mœchaberis, occides autem, factus es transgressor legis. Quare cùm offendens in uno, dicitur omnium reus, ideò dicitur ex S. Doctore *respons. ad 1.* quia incurrit pœnæ reatum ex hoc quòd contemnit Deum, ex cujus contemptu provenit omnium peccatorum reatus: vel quia facit contra charitatem, à qua tota lex pendet: vel quia non minùs amittit gratiam, & jus ad gloriam, quàm si totam legem violasset. Vel denique quia cùm singula præcepta sint partes totius legis, qui violat unum, censetur peccare in totam legem, eo modo quo censetur totum hominem lædere, qui eum in una corporis parte lædit.

RESOLUTIO II. *Peccata omnia non sunt paria.*] Ita S. Doctor *ar. 2.* contra Stoicos, eosque sequutum Jovinianum, qui inter omnia peccata æqualitatem constituebant. *Probatur autem 1.* ex Scriptura *Matth. 5.* Omnis qui irascitur fratri suo, reus erit judicio; qui autem

autem dixerit fratri suo racha, reus erit concilio; qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ ignis. Ubi manifestè continentur tres gradus peccati, quorum secundus est gravior primo, & tertius utroque. Unde etiam longè gravior pœna ei respondet. Idem sumitur *ex Joan. 19.* nam quamvis Pilatus graviter peccaverit Christum tradendo, minùs tamen peccavit quàm Judas, dicente Christo, propterea qui me tradidit tibi, majus peccatum habet. Et de hoc nō potest esse difficultas inter Catholicos, cùm sit ex fide certissimum.

Probatur 2. Nam cùm malitia peccati petatur maximè ab objecto illius, quo magis, aut minùs objectū aliquod repugnat regulæ rectæ rationis, eo magis, aut minùs grave censetur peccatum, quod circa ejusmodi objectum versatur. Unde cùm in lumine ipso naturæ evidens sit, objecta peccatorum se mutuò excedere, quantùm ad positivam repugnantiam cum recta ratione, hinc manifestè sequitur, non omnia peccata esse paria, sed alia aliis quoad malitiā longè graviora. *Confirmatur*, nam aliàs dicendum esset, verbum otiosum, mendacium jocosum, risum immoderatum aliaque id genus esse peccata æquè gravia, ac homicidium, adulterium, infidelitatē, odium Dei, aliaque ejusmodi crimina, quod certè à viro cordato affirmari nullo modo potest.

Dices 1. Peccatum consistit formaliter in privatione, at non datur una privatio major alia. *Respondeo* hoc argumentum non pugnare contra nos, qui existimamus peccati formale esse aliquid positivum, ut patet *ex cap. 2.*

Dices 2. Peccare seu transgredi præceptum perinde est ac terminum linea præfixum transilire; hoc autem non habet magis, & minùs. *Respondeo*, etsi mathematicè loquendo esse extra lineam consistat in indivisibili moraliter tamen id habet magis, & minùs si enim sub peccato prohibitum esset nō transilire lineam, ille censeretur esse magis extra lineam, adeo-

adeoque graviùs contra præceptum peccare, qui ultra illam longius procederet.

Dices 3. Post judicium erunt tantum duo hominū ordines, nempe bonorum, & malorum: ergo mali distinguentur tantum à bonis, non autem inter se. *Non sequitur*, sicut enim varii erunt bonorum gradus, ita & malorum.

RESOLUTIO III. *Gravitas peccatorum sumitur maximè ab objecto.*] PROBATUR *ex art. 3. tum* quia inde maximè sumitur gravitas peccatorum, unde sumitur essentialis eorum species: at hæc ex objectis sumitur, ex dictis, *tum* quia cum ratio ordinet omnia in agibilibus, ex fine, eo gravius peccatū est, quo ex altiori fine procedit in actibus humanis, at objecta actuum sunt fines eorum, quare diversa gravitas peccatorum attenditur, penes diversitatem objectorum. Unde quia res exteriores ordinantur ad hominem, ut ad finem, & homo ad Deum, hinc homicidium est peccatum gravius furto, & blasphemia est peccatum gravius homicidio; quia furtum respicit res externas, homicidium ipsam substantiam hominis, blasphemia verò directè contra Deum committitur.

Nota 1. Magnitudinem seu gravitatem peccati non tantum sumi ab objecto, sed etiam à circumstantiis, quod dupliciter fieri potest. 1. Ut circumstantiæ addant actui speciem malitiæ, distinctam ab ea quæ sumitur ex objecto 2. ita ut non addant novam speciem malitiæ, sed præexistentem accidentaliter tantum augeant. Unde triplex quantitas seu gravitas in peccato distingui potest, quarum prima dicatur essentiæ, secunda multitudinis, & tertia intensionis.

Nota 2. Fieri posse ut unum peccatum sit valde grave, ratione objecti in quod fertur, & vice versa valde leve, ratione circumstantiarum, quæ illud comitantur. Unde si conferatur cum alio peccato contingere poterit illud esse eo gravius quantum ad malitiā ab ob-

to sumptam, & minus grave, per ordinem ad
:antias. Hoc patet exemplo, nam homicidiū
us furto, ratione objecti, at tanta pecuniæ
is surripi potest, & aliunde malitia homici-
i de causis tantopere deprimi, ut furtum ac-
iter gravius sit homicidio.

. Etsi peccatum inferioris speciei non possit
re ad speciem altioris ordinis, non tamen re-
quòd peccati inferioris gravitas tantopere
r quoad accidentia, ut censeatur peccatum
iter gravius alio peccato substantialiter, seu
bjectum graviori; quia nimirum in morali
ione, non tantum habetur ratio gravitatis,
peccato reperitur ratione objecti, sed etiam
iæ oritur ex circumstantiis. Unde si tota hæc
simul sumatur, nil vetat quin ea sit major,
alterius peccati ex objecto gravioris, majo-
: pœnam mereatur.

SOLUTIO IV. *Aliquo sensu dici potest, gra-*
peccatorum sumendam esse penes dignitatem
tm quibus opponuntur.] Ita sumitur *ex art. 4.*
'homas duo dicit, 1. si agamus de oppositio-
cta & per se, hoc modo majori virtuti oppo-
ius peccatum; cum enim virtus & pecca-
objecto speciem sortiantur, sicut ex parte
i attenditur major gravitas peccati, ita & ma-
;nitas virtutis. 2. Si agatur de oppositione
is ad peccatum, secundum extensionem quan-
irtutis cohibentis peccatum, sic quanto ali-
rtus est major, tanto etiam minora peccata
et: sicut sanitas quanto fuerit major, tanto et-
inores discrepantias excludit; & hoc modo
ri virtuti minus peccatum opponitur, ratione
us.

quo intelligis, resolutionem istius articuli co-
ere cum præcedenti, nam si peccatum sumit
tatem suam ex objecto, ut ibi dictum est, conse-
s est illud eandem etiam sumere ex præstantia
virtutis

virtutis oppositæ; puta quò præstantior est virtus, eò melius est objectum illius, adeoque eo pejus peccatum, quod fertur in objectum planè oppositum.

Dices 1. Prædicta non satis cohærere cum iis, quæ habet S. Doctor infrà *quæst. 84. art. 4. ad 1.* cum ait, nō oportere quòd principalia vitia opponantur præcipuis virtutibus. *Respondeo* S. Thomam ibi loqui de vitiis capitalibus, quæ dicuntur principalia, non quòd sint aliis omnibus graviora. hoc enim falsum est, cum pleraq; ex illis non sint ex genere suo mortalia, & dubitari non possit quin odium Dei, infidelitas, blasphemia, &c. sint peccata longè graviora iis quæ capitalia dicuntur: vocantur ergo principalia, quia pleraque peccata ex iis originem ducunt, seu quia ad illa disponunt.

Dices 2. S. Doctorem clarius repugnare prædictæ resolutioni *2. 2. quæst. 142. art. 3.* cum ait, intemperantiam esse majus peccatum, quàm timiditatem: perspicuum quippe est fortitudinem, cui repugnat timiditas, esse virtutem præstantiorem temperantia, cui intemperantia adversatur. *Respondeo* S. Thomam neque sibi esse contrarium, neque nobis repugnare: quia quando hoc loco docet, peccatum eò esse gravius, quò præstantiori virtuti repugnat, id intelligēdum est per se loquendo, & cæteris paribus, ut ex præcedenti resolutione colligi potest. Quod nō impedit, quin aliunde ex variis circumstantiis, oppositum contingere possit, ut in exemplo allato, intemperantia enim est gravius peccatum, quam timiditas, tum ex parte materiæ seu objecti moventis; nam ad vitanda mortis pericula, inducit necessitas conservandæ vitæ, ad delectationes autem movet appetitus, non ita ad vitæ conservationem necessarius: tū ex parte agentis, quia timiditas est minùs voluntaria, quàm intemperantia, eique difficilius remedium adhiberi potest, ut explicat S. Doctor *articulo illo 3.*

Dices 3.

ornicatio est majus peccatum, quàm furen temperantia, cui repugnat fornicatio, inùs præstans, quàm justitia, cui furtum *Respondeo* cætera non esse hic paria, ornicationem non solum homo peccat ipum, sed etiam facit injuriam proli, quia itur aut generatio, aut legitima institueo ex capite fornicatio est peccatum gra-, ut notat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 154.

UTIO V. *Peccata carnalia sunt minoris m spiritualia.*] Hæc sumitur ex *articulo* 5. i debet juxta ante dicta, ut scilicet pecilia per se loquendo, & spectato proprio int leviora peccatis spiritualibus. *Proba-* i quia per peccata spiritualia peccatur in e proximum qui magis diligi debent, seordinem charitatis, quàm proprium corod per peccata carnalia peccatur: tum :cata carnalia vehementius habent impulnempe ipsam concupiscentiam carnis nobis).

, spectato proprio genere. & cæteris paribus, m hoc stat, ut interdum propter speciales difas, aut occurrentes circumstantias, peccata ı sint graviora spiritualibus, verbi causa, for-.vel ebrietas, levi complacentia suijpsius &c, ıdmodum homo ratione suæ differentiæ, est perfectior cœlo, esto cœlum utpote incorru-, sit in genere nobiliori.

ıt autem S. Thomas *in respons. ad* 3. ex Gregoccata carnalia, etsi sint minoris culpæ, esse ta-ıajoris infamiæ; quia versantur circa illas deiones, quæ sunt nobis communes cum brutis, jue per illa homo quodammodo brutalis red-Unde etiam advertit ex Aristotele, magis tur-;esse iram, quàm concupiscentiam; quia in hac is viget ratio, quàm in illa.

RESOLUTIO VI. *Attenditur etiam gravitas peccati secundum causam illius.*] Hæc ita declaratur *art.* 6. ut in primis quò major fuerit causa ex parte voluntatis, id est quò quis majori conatu sive intensivè, sive extensivè peccaverit, eò majus sit peccatum. Deinde ut eò etiam gravius sit peccatum, quò pejor est finis, quo voluntas movetur ad peccandum. Tertiò ut causæ extrinsecæ inclinantes voluntatem ad peccandum, præter naturam ipsius voluntatis, quæ nata est ex se ipsa liberè moveri, secundum judicium rationis; quales sunt quæ minuunt judicium rationis, ut ignorantia, aut libertatem, ut infirmitas, violentia, metus, & similia, tales inquam causæ minuunt peccatum, sicut minuunt voluntarium.

Circa secundam conclusionem S Thomæ *Nota* 1. in actibus nostris duplicem esse finem, alium proximum, seu ipsius operis. alium remotum, qui ab operante intenditur: non esse autem dubium, quin peccatum sumat gravitatem à priori fine, cum ille sit proprium objectum à quo actus speciem sumit; ac proinde totam difficultatem versari circa finem operantis.

Nota 2. Peccantem posse operari ex bono vel ex malo fine, certumque esse, peccatum perpetratum ex malo fine, esse gravius, quàm si fieret ex bono; ut patet exemplo fornicationis, quæ non habet tantam malitiam, si committatur ex intentione succurrendi alicujus inopiæ, ex illius pretio, quàm si ex sola voluptatis intentione perpetretur.

Nota 3. Peccari posse ex malo fine dupliciter. 1. Ita ut malus finis non addat speciem mali, distinctam ab ea quæ sumitur ab objecto, ut, cùm quis vult furari, propter ipsum furtum. 2. Ita ut malus finis novam speciem addat, sicut dum quis vult furari, ut adulteretur: & in priori casu furtum esse gravius in ratione furti, quam in posteriori, cum magis sit voluntarium; quamquàm vice versa, in posteriori

furtum

absolutè sit peccatum gravius, quia præter
m deformitatem, participat malitiam adul-

. *Si fiat comparatio inter duos fines extrin-*
ti novam speciem malitiæ addant, eò pecca-
gravius, quò ex pejori fine perpetratur, &
enter eum gravius peccare, qui furatur ut
quàm si furetur ad fornicandum; siquidem
e pejus est quàm fornicari.

OLUTIO VII. *Gravitas peccati sumitur et- rcumstantiis.*] Quod juxta S. Doctorem *art. 7.*
er fieri potest. 1. Ita ut *interdum* circumstan-
sferat peccatum, ad aliud genus, seu ad aliam
a peccati, ut dum quis accedit ad uxorem al-
2. Ita ut non mutet quidem speciem peccati,
d aggravet multiplicando rationem peccati
ndem speciem; sicut dum prodigus dat quan-
debet, & cui non debet. 3. Ita ut circumstãtia
et, non ex se præcisè, sed augendo deformita-
ovenientem ex alia circumstantia, ut si quis
o multum accipiat.

1. Quòd dicimus, circumstantiam interdum
speciem, id non debere ita intelligi, ut cir-
ntia adveniens contrahat malitiam actus
am ab objecto ad constituendam novam spe-
ed ita ut actus retineat speciem malitiæ; quam
x ordine ad objectum, & altera malitiæ spe-
superaddatur, ex circumstantia de novo adve-
.

a 2. Id verum esse, non tantum quando circũ-
habet rationem finis, ut dum quis mentitur,
pertrahendi ad fornicationem; sed etiam quã-
cumstantia non se habet ut finis, ut dum quis
it ad uxorem alterius, tantum ut fruatur dele-
ne tali peccato conjuncta. Unde sicut in primo
int duæ malitiæ specie distinctæ, altera men-
altera fornicationis; ita in secundo sunt duæ et-
nalitiæ specie distinctæ, alia fornicationis, alia
itiæ.

Nota 3. Circumstantiam interdum non modo novam addere speciem malitiæ, sed etiam præcedentem, quæ sumitur ex objecto, augere intra illius speciem: ut enim ait S. Thomas *2.2. quæst. 154. art. 6. ad 3,* peccatum luxuriæ fit deformius ex peccato injustitiæ, quia videtur concupiscentia esse inordinatior, quæ à delectabili non abstinet, ut injuriam vitet. Unde etsi adulterium, quatenus est contra temperantiam, non distinguatur specie à simplici fornicatione est tamen peccatum eâ gravius, etiam in illa specie.

RESOLUTIO VIII. *Gravitas peccati aliquando augetur, ex nocumento quod inde sequitur, aliàs non:*] DECLARATUR *ex art. 8.* Nocumentum ortum ex peccato vel est prævisum, & intentum, vel nec est prævisum, nec intentum, vel est prævisum, non tamen intentum. Itaque si nocumentum prævisum est, & intentum, dubium non est, quin peccati malitia ex eo augeatur, ut dum fur, vel homicida aliquid operatur, ad nocendum alteri, quia tunc nocumentum est per se objectum peccati.

Si verò nocumentum nec prævisum est, nec intentum. sic non auget peccati malitiam, cùm non sit voluntarium, ex S. Doctore, nisi nocumentum sequatur per se ex actu peccati: si enim ita sequitur, ait peccatum directè ex eo aggravari. etsi nec prævisum, nec intentum sit. Qua ratione docet, scandalum plurimorum ortum ex fornicatione publica, illius malitiam augere, quia quæcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam peccati speciem. Quando tamen nocumentum nec prævisum, nec intentum, non nisi per accidens oritur ex peccato, putat peccatum ex eo non aggravari directè, licèt propter negligentiam considerandi nocumenta quæ consequi possunt, imputentur homini ad pœnam mala quæ eveniunt, præter ejus intentionem, si dabat operam rei illicitæ,

Dices,

lurum videri, nocumentum aliquod impu-
lpam, eo ipso quòd sequitur per se ex actu
um possit qui peccat, illud invincibiliter i-
respondetur, talem ignorantiam hic non ha-
m, saltem ut plurimùm, quia quæ per se ex
equuntur, satis in eo prævideri possunt. Si
positum aliquando contingeret, peccatum
varetur, ob nocumentum invincibiliter i-

n si nocumentum sit quidem prævisum, at
tum, tunc docet S. Thomas per illud ag-
ccatum indirectè, inquantum scilicet ex
multum inclinata ad peccandum proce-
aliquis non prætermittat facere damnum
lii quod simpliciter non vellet. Exemplum
eo qui transiens per agrum, ut compen-
dat ad fornicandum, scienter nocumen-
t his, quæ sunt seminata in agro, licèt non
cendi.

melius percipias, *Nota 1.* illud esse discri-
t nocumentum, quod per se oritur ex actu
ocumentum quod per accidens ex eo pro-
od primum nocumentum imputatur ad cul-
si actu prævisum non sit, quia in sua causa
i potuit. Secundum verò debet aliquo mo-
ævideri, seu præcogitari; quia aliàs nullo
et prævisum, adeoque nec voluntarium, vel
ile; cum moraliter loquendo, effectus ex a-
usa omnino per accidens sequutus, prævide-
ssit.

.. Ut prædictum impedimentum impute-
ere esse aliquo modo intentum, quia aliàs
t voluntarium; sufficit tamen quòd implici-
ualiter sit volitum, ut patet in conculcatio-
m, quæ fornicario imputatur, etsi expresse
aliter ab eo tale damnum intentum non sit.
ando S. Doctor ait, nocumentum ejusmodi
m imputari, etsi intentum non sit, non est

 sensus,

[illegible]ctius, imputari, quamvis nullo modo inte[illegible]
[illegible] quamvis formaliter, & expresse inte[illegible]
non sit.

Nota 3. Ut prædictum impedimentum tibi sit [illegible]
[illegible], seu indirecte voluntarium [illegible]
& teneatis illud vitare; alias enim non [illegible]
[illegible], seu permissum dumtaxat. Quo [illegible]
[illegible] non peccent, etsi prævideant emptores [illegible]
[illegible] quas vendunt, male usuros. Nec [illegible]
[illegible] petunt mutuum ab usurario, etsi [illegible]
[illegible] quia non tenentur cum gra[illegible]
[illegible] incommodo, cavere damnum proximi [illegible]
[illegible] requiritur.

[illegible] *Peccati gravitas* [illegible]
[illegible] *attenditur.* Quia [illegible] S. Tho[illegible]
[illegible] augetur ex parte [illegible]
[illegible] est quodammodo objectum
[illegible] peccatum. quo obje[illegible]
[illegible], & finis principalis
[illegible], ipse homo peccans,
[illegible] facimus propter ali[illegible]
[illegible] S. Doctor ex parte
[illegible] majorem, vel mino-
[illegible] secundum conditionem
[illegible]

[illegible] tanto magis ali-
[illegible] quanto est virtuosior, vel
[illegible] est gravius, quo
[illegible] magis conjunctam vel
[illegible] Ex parte etiam
[illegible] quanto magis
[illegible] necessitate,
[illegible] proximi tan-
[illegible] magis.
[illegible] personam publi-
[illegible], est
[illegible]

Nota

Quando dicitur peccatum esse gravius, quò
: dignior, id debere intelligi cæteris pari-
quamvis justus dignior sit peccatore, gra-
ı peccatum est occidere peccatorem, quã
quia circumstantia damnationis æternæ,
cator incurrit præponderat dignitati quã
et ex gratia. Et similiter gravius peccatum
ere patrem, quàm aliam personam san-
quia conjunctio naturalis, quam filius ha-
patre, & obligatio inde orta eum honoran-
nderat.

Debere etiam fieri comparationem inter
:jusdem rationis, ut verbi causa, gravius pec-
: occidere sanctiorem, quàm minùs sanctũ
iat comparatio, inter peccata diversæ spe-
tingere poterit id quod dignior persona læ-
se minùs grave eo, quod in personam minùs
patratur, verbi causa minùs peccatum est fu-
a nobilis, quàm plebejum occidere.

3. Interdum eandem illam conditionem per-
næ minuit unum peccatum, aggravare aliud,
t, nam contemptus dignioris personæ est gra-
jusdem verò adulatio, levior. Item pejor est
tio cum consanguineis, at prodigalitas erga
n, non adeò gravis est, ac si bona profunderen-
:xtraneos.

: 4. Ex dictis in Theologia sacramentali *cap.*
stione 7. quod etsi non sit necesse, declarare in
sione circumstantiam parum aggravantem,
te personæ, qualis in furto plerumqe contin-
ortet tamen eam detegere, quæ notabiliter
vat in eadem specie, ut si superiorem contume-
ecisti, & à fortiori, eam quæ mutat speciem, ut
m occidisti, erat Sacerdos: non enim sufficit di-
te occidisse hominem, eo quòd in occisione
:dotis, sacrilegium cum homicidio conjunctum

ESOLUTIO X. *Dignitas personæ peccantis aliàs*

sensus, imputari, quamvis nullo modo intentum sit, sed quamvis formaliter, & expresse intentum non sit.

Nota 3. Ut prædictum impedimentum tibi sit implicitè, seu indirectè voluntarium, requiri ut possis, & tenearis illud vitare; aliàs enim non dicetur à te volitum, sed permissum dumtaxat. Quò fit ut mercatores non peccent, etsi prævideant emptores, mercibus quas vendunt, malè usuros. Nec qui in necessitate petunt mutuum ab usurario, etsi sciant non mutuaturum sine usura; quia non tenentur cum gravi suo incommodo, cavere damnum proximi per accidens inde sequutum.

RESOLUTIO IX. *Peccati gravitas augetur ex circumstantia personæ quæ offenditur.*] Quia ut ait S. Thomas *art.9.* peccatum augetur ex parte objecti, at persona in quam peccatur, est quodammodo objectum peccati. Et quia eò gravius est peccatum, quò objectum ejus est principalior finis, & fines principales humanorum actuum sunt Deus, ipse homo peccans, & proximus, quia quicquid facimus propter aliquid horum facimus; hinc colligit S. Doctor ex parte horum trium considerari posse majorem, vel minorem gravitatem in peccato, secundum conditionem personæ in quam peccatur.

Primò quidem ex parte Dei, cui tanto magis aliquis homo conjungitur, quanto est virtuosior, vel Deo sacratior Unde eò peccatum est gravius, quò peccatur in personam Deo magis conjunctam vel ratione virtutis, vel ratione officii. Ex parte etiam sui ipsius, tanto aliquis gravius peccat, quanto magis in personam conjunctam, seu naturali necessitudine, seu beneficiis peccaverit. Ex parte verò proximi, tanto gravius peccatur, quanto peccatum plures tangit. Unde peccatum in Regem aliamve personam publicam, quæ gerit personam totius multitudinis, est gravius peccato, contra unam personam privatam commisso.

Nota

Quando dicitur peccatum esse gravius, quò
st dignior, id debere intelligi cæteris pari-
i quamvis justus dignior sit peccatore, gra-
a peccatum est occidere peccatorem, quā
quia circumstantia damnationis æternæ,
catox incurrit præponderat dignitati quā
et ex gratia. Et similiter gravius peccatum
ere patrem, quàm aliam personam san-
quia conjunctio naturalis, quam filius ha-
atre, & obligatio inde orta eum honoran-
nderat.

Debere etiam fieri comparationem inter
jusdem rationis, ut verbi causa, gravius pec-
occidere sanctiorem, quàm minùs sanctū:
at comparatio, inter peccata diversæ spe-
ingere poterit id quod dignior persona læ-
e minùs grave eo, quod in personam minùs
patratur, verbi causa minùs peccatum est fu-
a nobilis, quàm plebejum occidere.

. Interdum eandem illam conditionem per-
iæ minuit unum peccatum, aggravare aliud,
, nam contemptus dignioris personæ est gra-
jusdem vero adulatio, levior. Item pejor est
tio cum consanguineis, at prodigalitas erga
, non adeò gravis est, ac si bona profunderen-
xtraneos.

4. Ex dictis in Theologia sacramentali *cap.*
stione 7. quod etsi non sit necesse, declarare in
ione circumstantiam parum aggravantem,
e personæ, qualis in furto plerumque contin-
ortet tamen eam detegere, quæ notabiliter
at in eadem specie, ut si superiorem contume-
cisti, & à fortiori, eam quæ mutat speciem, ut
n occidisti, erat Sacerdos: non enim sufficit di-
e occidisse hominem, eo quòd in occisione
lotis, sacrilegium cum homicidio conjunctum

SOLUTIO X. *Dignitas personæ peccantis aliàs*

peccatum minuit, aliàs aggravat.] Hanc ita declarat S. Doctor *art.10.* Duplex est peccatum, aliud ex subreptione proveniens, propter infirmitatem naturæ humanæ, & tale peccatum minùs imputatur ei, quia est major in virtute eo quòd minùs negligit hujusmodi peccata reprimere, quæ tamen omnino subterfugere infirmitas humana non sinit. Alia verò sunt peccata ex deliberatione procedentia, & hæc tanto magis alicui imputantur, quanto major est. tum quia faciliùs ea cavere potest, tum propter majorem ingratitudinem, tum propter specialem repugnantiam peccati, cum dignitate illius, ut si Sacerdos, qui castitatem vovit, fornicetur; tum ratione scandali inde orti.

Nota 1. dubitari posse, quomodo jam dicta consentiant cum iis, quæ tradit S. Doctor *2.2. quæst.186. art.10.* Ibi enim docet 1. peccatum Religiosi esse gravius, peccato secularium, tum si sit contra vota, tum si ex contemptu peccet, tum denique ratione scandali. Docet 2. si Religiosus ex ignorantia, vel infirmitate peccet, illius peccatum esse levius peccato secularis, tum propter intentionem quam habet erectam ad Deum, quæ etsi ad horam intercipiatur, de facili ad pristina reparatur, tum etiam quia juvatur à sociis ad resurgendum.

Difficultas autem in hoc consistit, quòd priori loco S. Thomas ait, circumstantiam personæ minuere peccata, quæ propter infirmitatem humanæ naturæ, proveniunt ex subreptione; contrà verò augere ea, quæ ex deliberatione oriuntur. Unde videtur colligi, in Religiosis excusari tantum venialia, mortalia autem aggravari: at in posteriori loco apertè intendit, peccata etiam mortalia Religiosi, quæ non sunt contra vota, aut ex contemptu, vel cum scandalo, ob circumstantiam personæ, esse leviora.

Vera responsio est, priori loco agi de peccatis mortalibus, eaque vocari ex subreptione, quæ fiunt ex infirmi-

te, non autem ex contemptu, & deliberata
a verò quæ procedunt ex contemptu, aut
ocari peccata ex deliberatione, hæcque ex
ntia personæ augeri, non illa, ut in poste-
dicitur.

. Circumstantiam personæ peccantis in eo
;, cum circumstantia personæ in quam pec-
òd sicut hæc, ita & illa immutat interdum
peciem, ut dum Religiosus contra votum
peccat: hoc enim peccatum non modo
cie luxuriæ, sed etiam in specie sacrilegii.
unt etiam, quòd neutra facit ut peccatum
ranseat in mortale, non enim est mortale
n furari obolum, etsi tam ille qui furatur,
i damnum sustinet, sint in aliqua dignitate
i.

CAPUT V.

De subjecto peccatorum.

OLUTIO I. *Voluntas est subjectum peccati.*]
S. Thomas *1.2. quæst. 74. art. 1.* quod *probat*,
nes actus morales sive sint actus virtutum,
catorum, sunt manentes in agente. Unde
quòd proprium subjectum actus peccati,
ntia quæ est principium actus: at voluntas
cipium peccatorum, aliorumque actuum
um; cùm proprium ejusmodi actuum
nt voluntarii, ac proinde peccatum est in vo-
, sicut in subjecto. Quod autem in hac ra-
apponitur, omnes actus morales esse imma-
, inde breviter suadetur, quia per illos homo
ninatur intrinsecè, & formaliter bonus, aut

quo potest colligi, generatim omne pec-
esse in voluntate, tanquam in subjecto.
cum omne peccatum procedat à voluntate,
actus moralis, si de ratione talis actus est, ut
at in principio à quo procedit, consequens est

 omne

omne peccatum esse in voluntate, tanquam in subjecto.

Verùm contra hoc est jam *difficultas*, quia S. Doctor *art. 2.* docet, non solùm voluntatem esse posse subjectum peccati, sed etiam omnes illas potentias, quæ possunt moveri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem; quod probat, quia omne principium voluntarii actus est subjectum peccati, actus autem voluntarii dicuntur, non solum illi qui eliciuntur à voluntate, sed etiam ii qui à voluntate imperantur.

Ad horum conciliationem, *Nota*, duplicem considerari posse malitiam in actibus prædictis, aliam objectivam, per quam constituuntur objecta volitionis pravæ, aliam formalem, per quam possunt denominari formaliter mali, & habere rationem peccati. Circa quam distinctionem.

Dicendum 1. Malitiam objectivam competere per se, & independenter ab actu voluntatis, iis actibus qui procedunt à potentiis voluntati subordinatis; non enim furtum, verbi causâ, est malum, quia procedit ab actu malo voluntatis, sed potiùs ipse actus voluntatis est malus, quia vult furtum, quod est objectum malum, & legi divinæ repugnans.

Dicendum 2. Si agatur de malitia formali, qua aliquid denominatur peccatum, actus prædictos non esse malos per se, & independenter ab actu voluntatis; quia eo modo spectati non sunt liberi. *Nec refert*, quòd sint ex se difformes rectæ rationi, hoc enim verum est de difformitate in ratione objecti, non de difformitate in ratione actus formaliter mali, & demeritorii; quia deest libertas.

Dicendum 3. Si iidem actus spectentur, ut sunt conjuncti cum voluntate, & ab ea imperantur, sic eos esse formaliter malos, cùm habeant libertatem, aliasque conditiones ad peccatum necessarias. Quod tamen ita intellige, ut quia actus illi non sunt liberi, nisi per denominationem extrinsecam ab actu

luntatis, non etiam sint formaliter mali è, sed tantum extrinsecè per denomina- b actu malo voluntatis, ex cujus imperio

s positis, facilè est conciliare loca prædicta. ndo S. Thomas *art. 1.* docet, omnia peccata ctivè in volantate, agit de peccatis, ut sunt r & intrinsecè peccata: quando autem peccata esse etiam in aliis potentiis, distin- untate, loquitur de peccatis, secundum ma- jectivam, aut formalem extrinsecam spe-

LUTIO II. *In sensualitate potest esse pecca-* OBATUR *ex art. 3.* quia peccatum potest in qualibet potentia, cujus actus potest esse ius, & inordinatus; atqui actus sensualitatis, itus sensitivi potest esse voluntarius, ex mo- luntatis. Quare si illius actus aliunde sit in- s, puta quia fertur in illicita, id sufficiet ad n.

hanc resolutionem *dubium* occurrit, an sen- seu appetitus sensitivus secundum se, sit ca- ati. *Responsio* communis est negativa, contra um qui docet, in appetitu eo modo specta- reperiri peccatum veniale, licèt non mor- *tio* nostra est, tum quia nihil frequentius a- tres reperitur, quàm peccatum non esse, ntate committi. *Nec dicas* eos loqui de mortali, nam indistinctè loquuntur de quo- ccato, sive sit mortale, sive veniale. *Tum* quia us sensitivus secundum se spectatus, non est ctus boni & honesti, cum non versetur circa honestum, sed circa bonum sensibile dunta- o neq; actus malus in eo esse potest. *Tum* quia ilpa voluntati imputatur, quia intrinsecè est rens ad utrumlibet, habetq; dominium in suos quos potest exercere, vel cohibere ut libuerit: appetitui sensitivo secundum se spectato, non

Nota 3. Circumstantiam interdum non modo novam addere speciem malitiæ, sed etiam præcedentem, quæ sumitur ex objecto, augere intra illius speciem: ut enim ait S. Thomas *2.2.quæst.154.art.6.ad 3.* peccatum luxuriæ fit deformius ex peccato injustitiæ, quia videtur concupiscentia esse inordinatior, quæ à delectabili non abstinet, ut injuriam vitet. Unde etsi adulterium, quatenus est contra temperantiam, non distinguatur specie à simplici fornicatione est tamen peccatum eo gravius, etiam in illa specie.

RESOLUTIO VIII. *Gravitas peccati aliquando augetur, ex nocumento quod inde sequitur, aliàs non.*] DECLARATUR *ex art. 8.* Nocumentum ortum ex peccato vel est prævisum, & intentum, vel nec est prævisum, nec intentum, vel est prævisum, non tamen intentum. Itaque si nocumentum prævisum est, & intentum, dubium non est, quin peccati malitia ex eo augeatur, ut dum fur, vel homicida aliquid operatur, ad nocendum alteri, quia tunc nocumentum est per se objectum peccati.

Si verò nocumentum nec prævisum est, nec intentum, sic non auget peccati malitiam, cùm non sit voluntarium, ex S. Doctore, nisi nocumentum sequatur per se ex actu peccati: si enim ita sequitur, ait peccatum directè ex eo aggravari, etsi nec prævisum, nec intentum sit. Qua ratione docet, scandalum plurimorum ortum ex fornicatione publica, illius malitiam augere, quia quæcunque per se consequuntur ad peccatum, pertinent quodammodo ad ipsam peccati speciem. Quando tamen nocumentum nec prævisum, nec intentum, non nisi per accidens oritur ex peccato, putat peccatum ex eo non aggravari directè, licèt propter negligentiam considerandi nocumenta quæ consequi possunt, imputentur homini ad pœnam mala quæ eveniunt, præter ejus intentionem, si dabat operam rei illicitæ.

Dicit,

um videri, nocumentum aliquod impu-
um, eo ipso quòd sequitur per se ex actu
possit qui peccat, illud invincibiliter i-
penderetur, talem ignorantiam hic non ha-
saltem ut plurimum, quia quæ per se ex
uuntur, satis in eo prævideri possunt. Si
ositum aliquando contingeret, peccatum
retur, ob nocumentum invincibiliter i-

si nocumentum sit quidem prævisum, at
m, tunc docet S. Thomas per illud ag-
catum indirectè, inquantum scilicet ex
nultum inclinata ad peccandum proce-
iquis non prætermittat facere damnum
quod simpliciter non vellet. Exemplum
qui transiens per agrum, ut compen-
at ad fornicandum, scienter nocumen-
bis, quæ sunt seminata in agro, licèt non
endi.

elius percipias, *Nota 1.* illud esse discri-
nocumentum, quod per se oritur ex actu
cumentum quod per accidens ex eo pro-
d primum nocumentum imputatur ad cul-
i actu prævisum non sit, quia in sua causa
potuit. Secundum verò debet aliquo mo-
ævideri, seu præcogitari; quia aliàs nullo
et prævisum, adeoque nec voluntarium, vel
le; cum moraliter loquendo, effectus ex a-
sa omnino per accidens sequutus, prævide-
ssit.

.. Ut prædictum impedimentum impute-
re esse aliquo modo intentum, quia aliàs
voluntarium; sufficit tamen quòd implici-
ualiter sit volitum, ut patet in conculcatio-
m, quæ fornicario imputatur, etsi expressè
liter ab eo tale damnum intentum non sit.
ando S. Doctor ait, nocumentum ejusmodi
m imputari, etsi intentum non sit, non est

 sensus

sensus, imputari, quamvis nullo modo intentum sit, sed quamvis formaliter, & expresse intentum non sit.

Nota 3. Ut prædictum impedimentum tibi sit implicitè, seu indirectè voluntarium, requiri ut possis, & tenearis illud vitare; aliàs enim non dicetur à te volitum, sed permissum dumtaxat. Quò fit ut mercatores non peccent, etsi prævideant emptores, mercibus quas vendunt, malè usuros. Nec qui in necessitate petunt mutuum ab usurario, etsi sciant non mutuaturum sine usura; quia non tenentur cum gravi suo incommodo, cavere damnum proximi per accidens inde sequutum.

RESOLUTIO IX. *Peccati gravitas augetur ex circumstantia personæ quæ offenditur.*] Quia ut ait S. Thomas *art.9.* peccatum augetur ex parte objecti, at persona in quam peccatur, est quodammodo objectum peccati. Et quia eò gravius est peccatum, quò objectum ejus est principalior finis, & fines principales humanorum actuum sunt Deus, ipse homo peccans, & proximus, quia quicquid facimus propter aliquid horum facimus; hinc colligit S. Doctor ex parte horum trium considerari posse majorem, vel minorem gravitatem in peccato, secundum conditionem personæ in quam peccatur.

Primò quidem ex parte Dei, cui tanto magis aliquis homo conjungitur, quanto est virtuosior, vel Deo sacratior. Unde eò peccatum est gravius, quò peccatur in personam Deo magis conjunctam vel ratione virtutis, vel ratione officii. Ex parte etiam sui ipsius, tanto aliquis gravius peccat, quanto magis in personam conjunctam, seu naturali necessitudine, seu beneficiis peccaverit. Ex parte verò proximi, tanto gravius peccatur, quanto peccatum plures tangit. Unde peccatum in Regem aliamve personam publicam, quæ gerit personam totius multitudinis, est gravius peccato, contra unam personam privatam commisso.

uando dicitur peccatum esse gravius, quò dignior, id debere intelligi cæteris pari-uamvis justus dignior sit peccatore, gra-peccatum est occidere peccatorem, quã juia circumstantia damnationis æternæ, ator incurrit præponderat dignitati quã t ex gratia. Et similiter gravius peccatum re patrem, quàm aliam personam san-juia conjunctio naturalis, quam filius ha-itre, & obligatio inde orta eum honoran-derat.

Debere etiam fieri comparationem inter usdem rationis, ut verbi causa, gravius pec-occidere sanctiorem, quàm minùs sanctũ: it comparatio, inter peccata diversæ spe-ingere poterit id quod dignior persona læ-: minùs grave eo, quod in personam minùs attratur, verbi causa minùs peccatum est fu-nobilis, quàm plebejum occidere.

Interdum eandem illam conditionem per-minuit unum peccatum, aggravare aliud, nam contemptus dignioris personæ est gra-sdem vero adulatio, levior. Item pejor est io cum consanguineis, at prodigalitas erga non adeò gravis est, ac si bona profunderen-traneos.

4. Ex dictis in Theologia sacramentali *cap.* *itione 7.* quod etsi non sit necesse, declarare in ione circumstantiam parum aggravantem, e personæ, qualis in furto plerumque contin-ortet tamen eam detegere, quæ notabiliter at in eadem specie, ut si superiorem contume-cisti, & à fortiori, eam quæ mutat speciem, ut n occidisti, erat Sacerdos: non enim sufficit di-e occidisse hominem, eo quòd in occisione lotis, sacrilegium cum homicidio conjunctum

SOLUTIO X. *Dignitas personæ peccantis aliàs*

 peccar

peccatum minuit, aliàs aggravat.] Hanc ita declarat S. Doctor *art. 10.* Duplex est peccatum, aliud ex subreptione proveniens, propter infirmitatem naturæ humanæ, & tale peccatum minùs imputatur ei, quò est major in virtute eo quòd minùs negligit hujusmodi peccata reprimere, quæ tamen omninò subterfugere infirmitas humana non sinit. Alia verò sunt peccata ex deliberatione procedentia, & hæc tanto magis alicui imputantur, quànto major est, tum quia faciliùs ea cavere potest, tum propter majorem ingratitudinem, tum propter specialem repugnantiam peccati, cum dignitate illius, ut si Sacerdos, qui castitatem vovit, fornicetur; tum ratione scandali inde orti.

Nota 1. dubitari posse, quomodo jam dicta consentiant cum iis, quæ tradit S. Doctor *2. 2. quæst. 186. art. 10.* Ibi enim docet 1. peccatum Religiosi esse gravius, peccato secularium, tum si sit contra vota, tum si ex contemptu peccet, tum denique ratione scandali. Docet 2. si Religiosus ex ignorantia, vel infirmitate peccet, illius peccatum esse levius peccato secularis, tum propter intentionem quam habet erectam ad Deum, quæ etsi ad horam intercipiatur, de facili ad pristina reparatur, tum etiam quia juvatur à sociis ad resurgendum.

Difficultas autem in hoc consistit, quòd priori loco S. Thomas ait, circumstantiam personæ minuere peccata, quæ propter infirmitatem humanæ naturæ, proveniunt ex subreptione; contrà verò augere ea, quæ ex deliberatione oriuntur. Unde videtur colligi, in Religiosis excusari tantum venialia, mortalia autem aggravari: at in posteriori loco apertè intendit, peccata etiam mortalia Religiosi, quæ non sunt contra vota, aut ex contemptu, vel cum scandalo, ob circumstantiam personæ, esse leviora.

Vera responsio est, priori loco agi de peccatis mortalibus, eaque vocari ex subreptione, quæ sunt ex infirmi-

non autem ex contemptu, & deliberata
erò quæ procedunt ex contemptu, aut
ari peccata ex deliberatione, hæcque ex
ia personæ augeri, non illa, ut in poste-
citur.

Circumstantiam personæ peccantis in eo
num circumstantia personæ in quam pec-
l sicut hæc, ita & illa immutat interdum
ciem, ut dum Religiosus contra votum
eccat: hoc enim peccatum non modo
luxuriæ, sed etiam in specie sacrilegii.
t etiam, quòd neutra facit ut peccatum
nseat in mortale, non enim est mortale
furari obolum, etsi tam ille qui furatur,
damnum sustinet, sint in aliqua dignitate

CAPUT V.

De subjecto peccatorum.

.UTIO I. *Voluntas est subjectum peccati.*]
Thomas *1.2.quæst. 74. art. 1.* quod *probat,*
es actus morales sive sint actus virtutum,
itorum, sunt manentes in agente. Unde
quòd proprium subjectum actus peccati,
ra quæ est principium actus: at voluntas
pium peccatorum, aliorumque actuum
n; cùm proprium ejusmodi actuum
voluntarii, ac proinde peccatum est in vo-
sicut in subjecto. Quod autem in hac ra-
ponitur, omnes actus morales esse imma-
nde breviter suadetur, quia per illos homo
natur intrinsecè, & formaliter bonus, aut

quò potest colligi, generatim omne pec-
esse in voluntate, tanquam in subjecto.
am omne peccatum procedat à voluntate,
ctus moralis, si de ratione talis actus est, ut
in principio à quo procedit, consequens est

 omn

omne peccatum esse in voluntate, tanquam in subjecto.

Verùm contra hoc est jam *difficultas*, quia S. Doctor *art.* 2. docet, non solùm voluntatem esse posse subjectum peccati, sed etiam omnes illas potentias, quæ possunt moveri ad suos actus, vel ab eis reprimi per voluntatem; quod probat, quia omne principium voluntarii actus est subjectum peccati, actus autem voluntarii dicuntur, non solum illi qui eliciuntur à voluntate, sed etiam ii qui à voluntate imperantur.

Ad horum conciliationem, *Nota*, duplicem considerari posse malitiam in actibus prædictis, aliam objectivam, per quam constituuntur objecta volitionis pravæ, aliam formalem, per quam possunt denominari formaliter mali, & habere rationem peccati. Circa quam distinctionem.

Dicendum 1. Malitiam objectivam competere per se, & independenter ab actu voluntatis, iis actibus qui procedunt à potentiis voluntati subordinatis; non enim furtum, verbi causâ, est malum, quia procedit ab actu malo voluntatis, sed potiùs ipse actus voluntatis est malus, quia vult furtum, quod est objectum malum, & legi divinæ repugnans.

Dicendum 2. Si agatur de malitia formali, qua aliquid denominatur peccatum, actus prædictos non esse malos per se, & independenter ab actu voluntatis; quia eo modo spectati non sunt liberi. *Nec refert*, quòd sint ex se difformes rectæ rationi, hoc enim verum est de difformitate in ratione objecti, non de difformitate in ratione actus formaliter mali, & demeritorii; quia deest libertas.

Dicendum 3. Si iidem actus spectentur, ut sunt conjuncti cum voluntate, & ab ea imperantur, sic eos esse formaliter malos, cùm habeant libertatem, aliasque conditiones ad peccatum necessarias. Quod tamen ita intellige, ut quia actus illi non sunt liberi, nisi per denominationem extrinsecam ab actu

libero

›luntatis, non etiam sint formaliter mali :è, sed tantum extrinsecè per denomina- ıb actu malo voluntatis, ex cujus imperio

is positis, facilè est conciliare loca prædicta. ndo S. Thomas *art. 1.* docet, omnia peccata :ctivè in volantate, agit de peccatis, ut sunt :r & intrinsecè peccata: quando autem ›eccata esse etiam in aliis potentiis, distin- untate, loquitur de peccatis, secundum ma- ›jectivam, aut formalem extrinsecam spe-

LUTIO II. *In sensualitate potest esse pecca-* OBATUR *ex art. 3.* quia peccatum potest ın qualibet potentia, cujus actus potest esse ius, & inordinatus; atqui actus sensualitatis, itus sensitivi potest esse voluntarius, ex mo- untatis. Quare si illius actus aliunde sit in- s, puta quia fertur in illicita, id sufficiet ad ı.

ıane resolutionem *dubium* occurrit, an sen- eu appetitus sensitivus secundum se, sit ca- iti. *Responsio* communis est negativa, contra ım qui docet, in appetitu eo modo specta- :eperiri peccatum veniale, licèt non mor- *io* nostra est, tum quia nihil frequentius a- :es reperitur, quàm peccatum non esse, ıtate committi. *Nec dicas* eos loqui de mortali, nam indistinctè loquuntur de quo- :cato, sive sit mortale, sive veniale. *Tum* quia s sensitivus secundum se spectatus, non est tus boni & honesti, cum non versetur circa ıonestum, sed circa bonum sensibile dunta- neq; actus malus in eo esse potest. *Tum* quia lpa voluntati imputatur, quia intrinsecè est :ns ad utrumlibet, habetq; dominium in suos uos potest exercere, vel cohibere ut libuerit: ppetitui sensitivo secundum se spectato, non

 compe-

competunt, cùm sic dirigatur per sensum, qui non potest rationes bonitatis, & malitiæ quæ in objecto reperiuntur, ponderare; quique proinde nequit appetitui proponere objectum, cum indifferentia ad utrumlibet, sed cum determinatione ad unum. *Tum* denique quia sequeretur hominem posse peccare, etiam voluntate non consentiente, quod non satis cohæret cum doctrina Concilii Tridentini. *sess. 5. decreto de peccato orig.* ubi statuitur, concupiscentiam non nocere minimè consentientibus.

Nota S. Doctorem non esse alienum ab hac communi sententia, ut patet ex ratione superiùs relata, qua probat peccatum esse posse in sensualitate, non enim eam sumit à quadam illius libertate, sed ex eo quod possit moveri à ratione. Et idem repetit *in responsione ad 1.* unde *quæst. 24. art. 1.* docet passiones animæ secundùm se, non esse capaces boni, aut mali moralis, sed tantum ut subjacent imperio rationis, & voluntatis.

Nec refert 1. quòd in *art. 3.* quem tractamus, dicat S. Thomas, motum sensualitatis qui prævenit rationem, esse peccatum veniale, non enim id debet intelligi de motu, qui omnem rationis deliberationem prævenit, sed de eo qui plenam deliberationem, perfectumque voluntatis consensum antevertit.

Nec refert 2. Quod *art. præcedenti* docet, peccatum veniale esse posse in appetitu sensitivo, non in membris corporeis; non enim docere intendit, appetitum secundum se esse capacem peccati venialis membra verò minimè, sed illud esse discrimen inter appetitum, & membra externa, quòd peccatum objectivè sumptum est in membris, ut in subjecto, quod tantum movetur à voluntate; in appetitu verò, ut in subjecto quòd à voluntate movetur, & etiam se aliqua ratione movet.

RESOLUTIO III. *Non modo peccatum veniale, sed etiam mortale potest esse in appetitu sensitivo, ut subdiose*

tioni: falsum tamen est, quòd omnis motus appe-tivæ circa illicita, sit peccatum sive mortale, sive

PRIMA PARS PROBATUR, nam cum
sensualitatis possit habere quicquid requiri-
peccatum, ex ante dictis, si versetur circa
aliter tantum illicitam, vel adsit imperfe-
ensus ex parte voluntatis, ille motus non
eccatum veniale.

a pars ostenditur, quia si motui inordinato
jectum graviter prohibitum, & perfectum
is consensum, nihil illi deerit ad rationem
mortalis. Verùm quando talis motus sit pec-
ortale, aut veniale, intelligetur ex infra di-
bi de delectatione morosa.

ex S. Doctore *art. 4.* Peccatum mortale
se esse in sensualitate, sed in ratione dumta-
pondeo sensum esse, peccatum mortale non
riri in sensualitate, ut ea sit causa illius,
le peccatum ei imputari possit: quia ut di-
corpore articuli, inordinatio à fine non est
, cujus est ordinare in finem, nempe ra-

pars est indubitata apud Catholicos, qui cō-
terum, Calvinum, eorumque sectatores uno
ent, motus sensualitatis non esse peccata, nisi
s iis consentiat. *Probatur* autem 1. ex Scriptu-
enus *Eccli. 18.* ait, post concupiscentias tuas ne
eis, ne iis consentias, quibus verbis duo indi-
ex sententia Patrum. 1. liberum esse consenti-
cupiscentiis, vel non consentire. 2. Non esse
um, nisi iis consentiatur. Quod ipsum deduci-
Paulo *Roman. 8.* Cùm ait, nihil damnationis es-
qui non secundum carnem ambulant, id est,
n obediunt carnis concupiscentiis: & posteà,
n (inquit) secundum carnem vixeritis,
mini; si autem spiritu facta carnis mortificave-
vivetis. Unde vivere secundum carnem, nihil
est quàm illius motibus consensum præbere.

Probatur 2. ex Concilio Trident. *sess.* 5. in decreto de peccato originali, ubi statuitur, concupiscentiam non posse nocere non consentientibus, quod falsum esset, si illius motus consensum prævenientes essent peccata, cùm certum ex fide sit, peccatum nocere peccanti. Unde Patres sæpè nos hortantur, ut concupiscentiis viriliter resistamus, monentque motus illos, quos vitare non possumus, non esse peccata, nisi iis consentiamus: & generatim neminem peccare in eo quod vitare nequit. Loca Patrum de hac re, videri possunt apud recentiores non paucos, qui de controversiis scripserunt.

Probatur 3. Quia nullum est peccatum, nisi sit legi divinæ repugnans; at concupiscentiæ rationem prævenientes, non repugnant legi divinæ, siquidem Deus impossibilia non jubet, est autem impossibile ut motus illos impediamus. Quare non sunt peccata, donec accedat consensus voluntatis. *Confirmatur*, quia sine tali consensu non sunt voluntarii, at repugnat aliquid esse peccatum, nisi sit voluntarium.

Dices, motus prædictos esse indirectè voluntarios, cùm ratio possit prævenire imaginationem, ex qua oriuntur. *Verùm* hinc sequitur in primis, eos saltem motus, qui ex dispositione corporis naturaliter oriuntur, nullo modo esse peccata. Deinde idem ostendo de motibus, qui ex imaginatione alicujus objecti nascuntur; sæpe enim, ob non prævisum alicujus rei occursum, tam subitò excitatur imaginatio turpis, ut impossibile sit vel eam, vel motū sensualitatis, ex ea naturaliter resultantem, prævenire; ut vel ipsa experientia ostendit, etiam in viris sanctissimis, qui cum Paulo sentiunt aliam legem in membris suis, legi mentis suæ repugnantem. Quomodo autem præceptum, Non concupisces, debeat intelligi, dictum est ubi de gratia, *cap.* 4.

RESOLUTIO IV. *Peccatum potest esse in ratione.*] PROBATUR *ex art.* 5. Nam peccatum cujuslibet

entiæ consistit in actu illius, ex dictis; habet atio duplicem actum, unum secundum se, in atione ad proprium objectum quod est cog- aliquod verum; alium autem inquantum est a aliarum virtutum. Et utroque modo pec- st in ratione, primo quidem, quando errat in one veri circa id quod potest, & debet scire; lo verò; quando inordinatos actus inferio- rium vel imperat, vel non coërcet. Hæc porro genda sunt, juxta superiùs dicta, ut scilicet intellectus qui sunt peccata, cùm non sint libe- dependenter à voluntate, non sint etiam for- er mali, nisi denominativè à malitia quæ resi- a voluntate.

ota 1. ex art. 6. Peccatum morosæ delectationis n ratione, ut ex jam dictis colligitur. Peccatum est in ratione, quando deficit in directione hu- orum actuum: at potest ratio duobus modis de- e, in directione passionum; uno modo quando erat illicitas passiones, alio modo quando non imit motum inordinatum, quem jam advertit tatum, sed circa illum immoratur. Unde dicitur ectatio morosa, non à mora temporis, sed quia ra- circa eam immoratur.

Nota 2. ex art. 7. Consensum in actum tribui rationi eriori, consensum verò in delectationem, rationi eriori. Quod *probatur, supponendo* 1. Consensum di- e judicium aliquod rationis practicæ, de agendis. n omni judicio ultimam sententiam pertinere ad remum judicatorium. 3. Actus humanos posse re- lari per regulam rationis humanæ, quæ sumitur creatis, & per regulam legis æternæ, quæ est supe- r. 4. Quando de pluribus judicandum est, finale dicium esse de eo quod ultimò occurrit. 5. In ibus humanis ultimò occurrere actum ipsum, sam verò delectationem esse præambulam actum. Ex his intentum concluditur, nem- e consensum in actum, esse in ratione superio-

ad quam supremum judicium spectat; consensum autem in delectationem, in ratione inferiori, ad quam judicium inferius pertinet.

Porro hæc ita intelligenda sunt, 1. Ut quamvis utraque ratio & ad actum, & ad delectationem concurrat, consensus in actum, specialiter appropriettur rationi superiori, & consensus in delectationem, rationi inferiori. 2. Ut consensus non sit à ratione elicitivè (sic enim à sola voluntate procedit) sed tantùm imperativè, seu directivè. 3. Ut delectatio quæ est in imaginatione, sit præambula ad actum, cùm econtrà quæ est in executione, sequatur ex actu.

RESOLUTIO V. *Ut motus inordinatus sensualitatis sit peccatum, aliqua requiruntur ex parte intellectus.*] DECLARATUR. In primis cum nullum sit peccatum, quin sit voluntarium, & voluntas non feratur in incognitum, ut motus sensualitatis sit peccatum sive mortale, sive veniale, requiritur quædam rationis advertentia.

Deinde, necesse est, ut intellectus cognoscat, motum, illum esse malum, quia non potest aliquid censeri volitum, sub ratione peccati nisi sub ea ratione sit cognitum. *Nec refert*, quòd nemo peccatum, ut peccatum formaliter intendat; sufficit enim quòd peccans illud intendat interpretativè, seu indirectè, quatenus vult directè actum, cui malitia adjuncta est, ad quod requiritur ut præcedat aliqua cognitio malitiæ.

Præterea, Ut motus inordinatus sit peccatum mortale, requiritur deliberatio plena & perfecta, nec ad hoc imperfecta sufficit, sicut ad peccatum veniale. Sicut enim ad actum imperfectè voluntarium, requiritur imperfecta deliberatio, ita ad perfectè voluntarium, quale est peccatum mortale, deliberatio perfecta necessaria est. Maximè quia cùm peccatum mortale sit gravissimum malorum, verisimile non illud æquè facilè incurri, ac veniale.

Hinc

ogi tres motus in appetitu sensitivo circa alum distinguere solent, nempe primò qui non est peccatum, cùm omnem deli- præcedat: secundò primum, qui est pec- le, quia supponit aliquam deliberatio- non perfectam: & deliberatum, qui suffi- tum mortale, eo quòd perfectam delibe- ipponit.

notes, ad perfectam deliberationem, ad- eccatum mortale non requiri, quòd in- dvertat actum esse mortaliter malum, sed iod cognoscat, eum esse malum: quia fa- n, quem novit esse malum, non examinan- tem malitiæ, apertè se exponit periculo mortaliter, sicque mortaliter peccat. Secùs atingeret, si determinatè judicaret actum à parte rei est peccatum mortale, non esse le.

LUTIO VI. *Requiruntur etiam aliqua luntatis, ut motus sensualitatis sit peccatum.*]

dubitari nequit, quin ad peccatum requi- sensus voluntatis; cùm nullum sit pecca- sit voluntarium, imò & liberum, ut dictum

ò certum est, non tantum formalem con- voluntatis sufficere ut motus sensualitatis sit ir, sed etiam virtualem, qui in eo consistit. 1. ntas velit aliquid, ex quo ejusmodi motus t. 2. Ut nulla necessitas, vel utilitas excuset atione quæ incumbit, non ponendi cau- i tales motus excitantur. Quod ut meliùs in- , recole quæ cap. præcedenti *resolut. 8.* dicta

ò non pauci existimant, consensum interpre- n, & indirectam sufficere ad peccatum mor- icunt autem, ejusmodi consensum tunc habe- ndo quis sentiens motum inhonestum, neque atit, neque dissentit, sed negativè se habet circa

tal

tale objectum. Aliis tamen non immeritò hoc nimis durum videtur, quia si esset obligatio sub mortali, reprimendi motus illos, quando exorti sunt, teneremur etiam sub mortali, vitari causas ex quibus oriuntur: adeoque non modo levis tactus, curiosus aspectus, & similia quæ sententia communis non damnat, nisi peccati venialis, sed etiam talis cibus, aut situs corporis, &c. sub peccato mortali cavenda essent; etsi inde nihil aliud esset sequuturum, quàm aliquis motus inhonestus in appetitu sensitivo, vel in corpore sine periculo pollutionis, vel consensus pravi. Ista autem admittenda non videntur, præsertim quia cùm motus prædicti naturaliter, & sæpissime, innumerisque dei causis excitentur, profectò omnium hominum salus in manifesto versaretur periculo, si tenerentur sub mortali eos reprimere.

Neque refert 1. Quòd voluntas teneatur regere potentias inferiores, ne cum ratione pugnent; non enim inde sequitur, eam teneri sub mortali, impedire pugnam de qua agimus, si gravius aliquod incommodum inde sequuturum non sit.

Neque refert 2. Quòd motus illi sint initium, & causa pollutionis, nam non magis inde colligi debet, eos esse peccatum mortale, quàm eum qui furatur obolum, peccare mortaliter, eò quòd hoc furtum est initium furti mille aureorum. Accedit quòd hic agimus de motibus qui permittuntur, quando non est periculum pollutionis.

Moneo tamen 1. Oppositam sententiam esse magis tutam in praxi. 2. Esse simpliciter tenendam, quando est probabile periculum pollutionis, vel consensus pravi: tunc enim per se loquendo, peccatum est mortale, motus inordinatos non reprimere. 3. Extra tale periculum, esse peccatum veniale motus illos permittere, nisi adsit causa rationabilis eos negligendi. 4. Quando talis causa adest, nullum esse peccatum ejusmodi motus non cohibere, etiamsi adsit periculum

olsutionis, modo non sit periculum consensus
tione. qui confessionibus audiendis vacant,
at motus illos negligere.

SOLUTIO VII. *Consensus in delectationem alio est peccatum mortale, alias non.*] HOC ita expli-
Thomas *art.8.* ut dicat, aliud esse delectari de
tione rei pravæ, aliud delectari de ipso objecto
gitationis; velitque esse peccatum mortale,
ari de objecto cogitationis pravæ, non autem
ari de cogitatione illius. Et ratio afferri potest,
si objectum aliquod in se sit inhonestum,
rationi repugnans, illius tamen cognitio
mala non est; cùm sit in ipso Deo., qui pec-
m est capax: quare neque mala est delecta-
næ habetur de tali cognitione, ibique sistia.
verò, objectum inhonestum est ex se grave
, graviterque prohibitum, adeoque pecca-
mortale, de eo delectari; cùm delectatio,
quælibet alia operatio, sumat suam bonita-
t malitiam ex objecto in quod fertur. Quæ
ltem procedit de delectatione efficaci, quid
de inefficaci sentiendum sit, dicetur po-

m circa hæc occurrit *dubium primò*, qua ratio-
erni possit delectatio, quæ habetur præcisè de
tione objecti moraliter mali, ab ea quæ habe-
ejusmodi objecto. *Respondeo* hoc discrimen
intelligi, si advertas ad motivum delectationis;
o enim cogitatio se habet tantum, ut propo-
bjectum, neque est id quod te movet ad de-
ionem, signum est te delectari de ipso objecto
to. Si autem reflectaris supra cogitationem
te moveat ad delectationem, quia gaudes
intelligas naturam talis peccati, aut modum
lam artificiosum, & mirabilem quo ali-
peccatum fuit patratum, signum est te de
a de illius objecto delectari. Idem etiam col-
test ex occasione, quæ fœdam cognitionem
excita-

excitavit: nam si illa oritur ex inclinatione habituali ad objectum pravum, aut ex occasione aliqua turpi, signum est delectationem inde ortam, ferri in tale objectum; si verò ex occasione aliqua honesta, ut ex confessione nascatur, credibile est delectationem esse tunc de cogitatione, non de objecto illius. Fateor tamen hæc valde esse periculosa, iis præsertim qui sine ulla rationabili causa, sed ex mera curiositate res parum honestas tractare, & animo versare solent.

Dubium est secundò, an sit peccatum mortale, delectari inefficaciter de re graviter mala seu sine animo eam exequendi. *Respondeo* adhibita distinctione, nam si objectum delectationis inefficacis tale sit, ut malitia ab eo possit per intellectum separari, non est peccatum de eo sic spectato delectari. Unde non peccat, qui die Veneris, ex carnium cogitatione delectatur, ac si carnes comederet: quia tale objectum spoliatum circunstantia prohibitionis, malum non est.

Quòd si malitia ab objecto separari nequit, delectatio voluntaria, etsi inefficax talis objecti, est peccatum mortale. Quia per se malum & illicitum est, approbare rem per se malam & illicitam, ac de ea gaudere; seu quia ut loquitur S. Doctor *art. illo 8.* mortale est conformari per affectum peccato mortali. Ex quo intelligis, cum fornicatio sit per se & intrinsecè mala, idque graviter, de ea cogitata voluntariè delectari, etiam sine animo eam opere complendi, peccatum esse mortale. Præsertim quia ejusmodi delectatio vehementer provocat ad pollutionem, sæpeque voluntatem ad consensum in opus trahit.

Unde collige 1. Non licere viduæ delectari, de actu præterito matrimonii; quia etsi actus ille fuerit suo tempore licitus, obligatio tamen servandæ castitatis impedit, ne possit vidua jam admittere delectationem veneream: quia hæc ex natura sua est quoddam initium copulæ, ei planè nunc illicitæ.

Neque

que dicas ex Aristotele 10. *Ethic.* 3. operationem, s delectationem esse ejusdem bonitatis, & ma- operatio enim ex qua, in casu proposito oritur tatio, per imaginationem fit præsens, ac si actu etur; sic autem est illicita, adeoque & delecta- m sequens est illicita. Eademque ratio osten- n licere sponsis de futuro, delectari de copula, acto matrimonio futura.

lige 3. Non licere delectari de re venerea cogi- sub conditione quod esset licita; quia cum con- nihil ponat in esse, ea non impedit, quin obje- illud secundum se sit malum, & consequenter mala & illicita sit delectatio, quæ circa illud r. Eò vel maximè quia delectatio illa est inchoa- c proxima causa operis illiciti.

CAPUT VI.

De causis internis peccati.

ESOLUTIO I. *Ignorantia interdum est causa pec- cati.*] ITA S. Thomas 1. 2. *quæst.* 76. *art.* 1. ubi mo- id debere intelligi, de causa per accidens, seu re- vente prohibens: ignorantia enim est privatio sci- iæ perficientis rationem quæ prohibet actum - cati, inquantum dirigit actus humanos.

Nota 1. Ignorantiam antecedentem, seu invincibi- excusare à peccato, ut infrà dicetur, ac pro- le cùm dicitur causa peccati, hoc debere in- ligi de peccato materialiter, non formaliter spe- to.

Nota 2. Ignorantiam consequentem seu vincibi- m, cum aliquo modo sit voluntaria, posse esse cau- n peccati, etiam formaliter sumpti. Unde cùm Doctor in his quæstionibus loquatur de peccato, peccatum est, hinc collige eum, in articulo quem rsamus, agere de ignorantia vincibili, quando ait, m esse causam peccati. Eò vel maximè, quia aliàs m Deus concurrat ad entitatem peccati, à fortiori

potuisset

potuisset dicere eum esse causam peccati, quòd tamen meritò negat.

Nota 3. Ex eodem hoc art. non quamlibet ignorantiam peccantis esse causam peccati, sed eam tantum quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati. Unde si voluntas alicujus sic esset disposita, ut non prohiberetur ab actu parricidii, etiamsi patrem agnosceret, ignorantia patris non est huic causa peccati, sed concomitanter se habet ad peccatum & ideo talis non peccat propter ignorantiam sed peccat ignorans ex Philosopho. 3. *Ethic.*

RESOLUTIO II. *Ignorantia aliqua est peccatum, alia minimè.*] HANC tradit S. Doctor *art.* 2, dicens, nullam ignorantiam invincibilem esse peccatum, quia hæc studio superari non potest: ignorantiam autem vincibilem esse peccatum si sit eorum quæ aliquis scire tenetur, non verò si sit eorum quæ quis scire non tenetur, Unde peccant, qui nesciunt ea quæ sunt fidei, & universalia juris præcepta, ac quæ ad eorum statum, vel officium spectant, quia ista scire tenentur, cum sine eorum cognitione actus debitos rectè exercere nequeant: non tamen peccant, qui Theoremata, Geometriæ ignorant, quia ea scire non tenentur.

Nota 1. In ignorantia culpabili posse considerari, & ignorantiam ipsam sive actualem, sive habitualem, & negligentiam voluntariam addiscendi, ex qua talis ignorantia nascitur.

Nota 2. Hæc tria ita inter se comparari, ut negligẽtia sit formaliter mala, formalitate ipsi inhærente, ignorantia vero actualis seu inconsideratio, quia non spectat ad voluntatem, sed ad intellectum, sit mala objectivè, & formaliter extrinsecè, per denominationem à malitia negligentiæ, ita ut ex utraque, tanquam ex actu interno & externo, peccatum integrè coalescat: ac denique ignorantia habitualis, quia nec est actus, nec omissio actus, sed veluti privatio habitus, non tam sit peccatum, quàm effectus quidam peccati.

Nota 3.

Quod ait S. Thomas, eam ignorantiam esse [illegible]em, quæ non potest studio superari, non ita [illegible]dum esse; ut ea tantum ignorantia sit in[illegible], quæ manet postquàm homo fecit, quic[illegible] [illegible]it, ad eam superandam, sed quæ non tolli[illegible] [illegible]n si homo pro loco & tempore, adhibeat [illegible]entiam moraliter sufficientem, quam in acquirendam scientiam, dictæ ignorantiæ [illegible]n adhibere tenetur. Ratio autem hujus ex[illegible] [illegible]is est, quia etsi non faciat quis totum quod [illegible]d comparandam scientiam, modo faciat [illegible]etur, non peccat contra præceptum, adeo [illegible] ignorantia manet invincibilis, seu inculpa[illegible]

[illegible]. Interdum ignorantiam vincibilem, quæ [illegible]peccati, esse speciale peccatum, aliàs non. [illegible]ale peccatum, quandò scientia opposita se[illegible]se præcepta est. Non est, quando scientia quæ [illegible]on est præcepta secundum se, sed tantum per [illegible]a ad operationem, quatenus ut aliquid fiat, [illegible]ttatur, illud cognosci debet. Hinc Confessa[illegible] ignorantia officii sui malè absolvens, peccat [illegible]ter, nempe & contra reverentiam sacramento [illegible], & contra præceptum sciendi, quæ sunt sui [illegible]s, Qui verò ex ignorantia culpabili non au[illegible]m die festo, peccat tantum peccato omissio[illegible] [illegible]tra præceptum positivum audiendi Missam. [illegible]n tenetur scire, Missam ea die audiendam es[illegible] [illegible]x vi præcepti eam audiendi.

[illegible]OLUTIO III. *Ignorantia aliquando excusat à [illegible] alias non.*] INPRIMIS certum est, ignoran[illegible] [illegible]tecedentem semper à peccato excusare; cu[illegible] [illegible]*o est*, quia ejusmodi ignorantia nullo modo [illegible]ta sive directè, sive indirectè, cum omnem vo[illegible] [illegible]m antecedat; quare cum sit causa operis, ut[illegible] [illegible]od non fieret, si ea abesset, hinc fit ut opus il[illegible] [illegible]pliciter sit involuntarium, ac proinde à cul[illegible] [illegible]rum.

Hinc

Hinc non peccat Titius occidendo hominem, putans invincibiliter se feram occidere, si talis ignorantia est causa occisionis, id est, si *Titius* ita animo comparatus est, ut si scivisset esse hominem, eum non occidisset. Sed major est *difficultas*, an peccet Titius occidendo hominem, quem invincibiliter putat esse feram, si ignorantia illa non est causa occisionis, id est, si Titius ex hypothesi quod scivisset esse hominem, eum nihilominus occidisset, ita ut quamvis ignoranter, non tamen ex ignorantia eum interficiat.

Dico igitur 2. Etiam ejusmodi ignorantiam, quæ concomitans vocari solet, excusare à peccato. *Ratio est*, quia cum Titius invincibiliter ignoret se hominem occidere, talis ignorantia sufficit, ut occisio hominis censeatur illi prorsus involuntaria, sicque à culpa excusetur.

Nec refert, quod si Titius sciret, id quod putat esse feram, esse ipsius inimicum, vellet eum occidere; hoc enim non sufficit, ut Titius de facto peccet, occidendo hominem, sed tantum quod peccaret, si talis hypothesis contingeret. Alioquin dicendum esset, nobis de facto imputanda esse ea omnia peccata, quæ juxta præscientiam divinam patraremus, ex hypothesi quod in hac, vel illa circunstantia essemus constituti.

Objicies ista videri aliena à mente S. Doctoris hic *art.3.* cùm disertè doceat, ignorantiam quæ non est causa actus peccati, sive sit consequens, sive concomitans ipsum, non excusare à peccato. *Respondeo* sensum esse, talem ignorantiam non excusare totaliter à peccato, quia etsi ipsa occisio actualis in casu proposito, à culpa excusetur, ille tamen affectus habitualis occidendi inimicum qui viget in animo Titii, culpabilis est & vitiosus. Unde ignorantia concomitans in eo distinguitur ab antecedente, quòd hæc cùm sit causa operis, quatenus removet scientiam, quæ si adesset, Titius hominem non occideret, ex ea operan-

em ab omni culpa, circa idem objectum li-

7. Ignorantiam consequentem, aliquãdo pec-
augere, aliàs minuere, at nunquam omnino
oto excusare. Explico, vocatur ignorantia
uens ea, quæ sequitur voluntatem, quæque
e semper est voluntaria, sed cum discrimine;
a est directè volita, & hæc dicitur affecta-
indirectè, quæ crassa seu supina vocari so-

se certum est ignorantiam consequentem,
affectata, sive crassa non omnino tollere ra-
i peccati, ab actu malo qui ex illa fit, cum non
iat, quin actus ille sit voluntarius. *Dubitatur*
, qualis ignorantia consequens peccatum au-
ualis minuat.

ondeo 1. Ignorantiam affectatam augere pec-
, quando ea affectatur eo fine, ut liberius pec-
ut dum quis vult ignorare, an festum aliquod
domada occurrat, ut majori cum libertate
sacrum, vel jejunium omittere. Ita sumi potest
Thoma *quæst. illa 76. art. 4.* quia scilicet pecca-
ex ea ignorantia patratum, est magis volunta-
at peccatum quò magis est voluntarium, eò est
us.

spondeo 2. Ignorantiam affectatam tunc minuere
ati malitiam, quando quis vult ignorare præce-
, ut caveat irreverentiam contra Deum, quam
t committi eo ipso quòd habeatur notitia legis,
violatur: sic enim peccatum fit cum minori af-
i quàm si adesset scientia opposita, adeoque mi-
est voluntarium: fit etiam cum minori contem-
Dei, legisque divinæ, & eatenus minorem conti-
malitiam.

Respondeo 3. Ignorantiam non affectatam, seu cras-
minuere peccatum, quia ut ait S. Thomas loco
ito, cùm talis ignorantia non nisi indirectè sit vo-
, per eam minuitur voluntarium, adeoque & pec-

 catum,

catum. Eò vel maximè, quia peccans ignoranter contra præceptum, quod neglexit scire, minùs illud contemnere censetur, quàm qui ex certa scientia illud violat.

RESOLUTIO IV. *Datur etiam alia causa interna peccati, ex parte appetitus sensitivi, voluntatem ad malum per passionem trahentis.*] HOC *probat* S. Thomas 1.2. *quæst* 77. *art.* 1. ubi ait, passionem appetitus sensitivi non posse directè movere, aut trahere voluntatem, sed indirectè, idque dupliciter, primò secundum quandam distractionem, quia cum omnes potentiæ animæ in una illius essentia radicentur, necesse est quòd quando una intenditur in suo actu, altera in suo remittatur, vel etiam totaliter impediatur. Alio modo ex parte objecti voluntatis, quòd est bonum ratione apprehensum: impeditur enim judicium & apprehensio rationis, propter vehementem & inordinatam apprehensionem imaginationis, & judicium virtutis æstimativæ, ut patet in amentibus: at hæc sequuntur passionem appetitus sensitivi, sicut dispositionem linguæ sequitur judicium gustus. Undè per consequens, judicium rationis plerumque sequitur passionem appetitus sensitivi, idemque dicendum de motu voluntatis, qui natus est semper sequi judicium rationis.

Nota 1. *ex art.* 3. Peccatum ex passione dici peccatum ex infirmitate, ob similitudinem infirmitatis animæ, cum infirmitate corporis. Dicitur autem corpus infirmum, quando impeditur, vel debilitatur in exequutione propriæ operationis, propter inordinationem partium ipsius, ita ut non subdantur virtuti directivæ & motivæ corporis. Sic etiam anima dicitur infirma, quando in propria operatione impeditur, eo quòd partes illius ordini rationis non subduntur. Quare cùm concupiscibilis aut irascibilis extra ordinem rationis aliqua passione afficitur, sicque impedimentum præstatur debitæ actioni hominis, peccatum dicitur esse ex infirmitate,

Nota 2.

12. *ex art. 4.* Amorem sui esse principium om-
:cati, eo quòd omne peccatum procedit ex ap-
inordinato alicujus temporalis boni, quòd
aliquis appetat inordinatè aliquod tempora-
ium, procedit ex eo quòd inordinatè amat se-
. Unde cùm triplex sit inordinatus appetitus
triplex etiam est causa peccati, nempe concu-
itia carnis, concupiscentia oculorum, & super-
:æ, ut concluditur *art. 5.* Ad primam enim & se-
im reducuntur omnes passiones appetitus con-
:ibilis, quia duplex est concupiscentia, una na-
s, quæ est eorum quibus natura corporis su-
itur, sive ad conservationem individui, sive ad
:rvationem speciei, & hæc dicitur concupiscen-
irnis. Alia est concupiscentia animalis, eorum
et quæ secundum apprehensionem imaginatio-
nt delectabilia, qualia sunt pecunia, ornatus ve-
ı, & similia, & hæc vocatur concupiscentia ocu-
m. Ad tertiam verò reducuntur omnes passiones
ibilis, cùm enim superbia sit appetitus inordina-
xcellentiæ, appetitus inordinatus ardui boni
et ad superbiam vitæ.

ices, cùm ordinatus amor sui sit peccatum, si
cunque alia peccata ex eo orirentur, sequeretur
inem nunquam peccare, quin committat duo
:ata. *Verùm* negatur id sequi, quia quando dicit
octor, amorem sui esse principium omnis pecca-
on est sensus, quòd quoties homo peccat, priùs
iat actum inordinatum proprii amoris, à quo il-
peccatum oriatur; sed quòd ille idem actus ma-
qui respicit bonum commutabile, tanquàm ob-
:um, terminatur ad ipsum peccantem, tanquàm
finem cui bonum illud appetitur.

nstabis saltem hinc sequi, in quolibet peccato esse
is malitias specie distinctas, alteram communem
oris inordinati erga seipsum, aliam specialem
nptam à proprio objecto. *Respondeo* neque id se-
i, quia amor sui non est inordinatus, nisi quatenus

 facit

facit ut aliquod aliud objectum inordinatè appetatur; quare cùm & istius appetitionis, & illius amoris eadem sit inordinatio, consequens est unam tantum esse utriusque malitiam.

RESOLUTIO V. *Passio interdum minuit peccatum, interdum aggravat.*] PROBATUR *ex art. 6.* nam appetitus sensitivus potest se habere ad liberum arbitrium, & antecedenter, & consequenter. antecedenter quatenus passio trahit, vel inclinat voluntatem & rationem, consequenter verò, secundum quòd motus superiorum virium, si sint vehementes, redundant in inferiores: non enim potest voluntas intensè moveri ad aliquid, quin excitetur aliqua passio in appetitu sensitivo. Si igitur accipiatur passio priori modo, sic minuit peccatum, sicut minuit voluntarium. Si verò posteriori, sic passio non minuit peccatum, sed magis auget, vel potiùs est signum magnitudinis ejus, in quantum scilicet demonstrat intentionem voluntatis, ad actum peccati.

Ut autem ista clariùs percipias, *Nota 1.* ex S. Doctore 1. 2. *quæst. 24. art. 3. ad 1.* passiones appetitus se habere consequenter, duobus modis, ad judicium rationis. 1. Per modum redundantiæ, de quo jam actum est. 2. Per modum electionis, quando scilicet homo ex judicio rationis eligit affici aliqua passione, ut promptiùs operetur, cooperante appetitu sensitivo.

Nota 2. Passionem consequentem, cùm non moveat voluntatem ad actum, non esse simpliciter causam quòd actus sit, aut non sit, quòd sit bonus, aut malus; posse tamen esse causam illius secundum quid, quatenus passio excitata à voluntate, potest ipsam voluntatem impellere ad agendum, cum majori constantia, intensione, suavitate: sicque passionem simpliciter consequentem, esse posse quodammodo antecedentem.

Nota 3. ex art. 7. passionem aliquando totaliter excusare

peccato, aliàs non. Nam vel passio totaliter
m rationis, vel non totaliter; si totaliter
: à principio fuerit voluntaria, tunc actus
le ortus imputatur ad peccatum, ut homi-
itio, quia est voluntarius in causa. Si verò
fuit voluntaria, sed naturalis, actus reddi-
io involuntarius, & à peccato liber. Quan-
passio non totaliter intercipit usum ra-
non excusat totaliter à peccato, quia ratio
st passionem excludere divertendo ad alias
es, vel impediendo ne suum consequatur ef-

UTIO VI. *Interdum peccant homines ex ma-
hæc etiam sit causa interna peccati.*] HOC
S. Thomas *12. quæst. 78. art.* 1. Peccatum ex
citur, quod procedit ex malitia vel inordi-
oluntatis, tanquam ex principio: quod
io ad peccatum declinet, id provenit ex
ne vel inordinatione, in aliquo principio-
nis, principia autem humanorum actuum
intellectus, & appetitus tam rationalis,
r voluntas, quam sensitivus: sicut ergo
interdum contingit ex defectu Intel-
uta cum quis per ignorantiam peccat, &
appetitus sensitivi, ut cum aliquis pec-
sione: ita etiam contingit ex defectu, &
ione voluntatis, hocque peccatum vo-
malitia, quia voluntas præferendo bo-
porale spirituali, dicitur ex certa malitia,
ria peccare, quasi scienter malum eli-

iorem horum intelligentiam, *Nota 1.* Inor-
m illam voluntatis, ex qua ait S. Doctor
peccatum ex malitia, non esse in eo posi-
id voluntas per actum volitionis feratur in
ub ratione mali, hoc enim esse impossibile
ex illo vulgari, nemo intendens ad ma-
mur, tum quia ut ait S. Thomas *12. q. ...*

voluntas est appetitus quidam rationalis, appetitus autem non est nisi boni, cum nihil aliud sit quàm inclinatio appetentis in aliquid sibi conveniens. Non etiam illa inordinatio est necessariò aliquid superadditum voluntati, sive per modum habitus, sive per modum actus, cum possit homo peccare ex malitia, etsi habitu & alio actu pravo careat, quamvis plerumque utrumque præcedere soleat. In eo igitur consistit, quòd voluntas neque ex aliquo errore intellectus, neque ex passione appetitus sensitivi, sed ex certa scientia, meraque sua libertate amplectatur aliquod objectum, quod rectæ rationi repugnare novit.

Nota 2. Peccatum ex malitia, ut de eo hic agimus, distingui à peccato ex malitia, quod vulgò dicitur esse contra Spiritum sanctum; quia ut docet S. Thomas 2.2. *quæst.14.art.1.* In corpore circa finem, peccatum ex malitia dupliciter contingit, uno modo ex inclinatione habitus vitiosi, qui malitia dicitur, & sic non est idem, peccare ex malitia, & peccare in Spiritum sanctum. Alio modo contingit ex eo, quòd per contemptum abjicitur, & removetur id quod electionem peccati poterat impedire, sicut spes per desperationem, timor per præsumptionem, & alia hujusmodi, quæ quia sunt effectus Spiritus sancti in nobis, eo modo peccare, est peccare in Spiritum sanctum. Unde in responsione ad 3. ait, peccatum ex certa malitia, secundum quòd provenit ex inclinatione habitus, non esse speciale peccatum, sed quandam generalem conditionem peccati; prout verò est ex speciali contemptu effectuum Spiritus sancti in nobis, habere rationem specialis peccati.

Nota 3. ex art. 4. Peccatum ex malitia gravius esse peccato ex passione, tum quia magis est voluntarium, tum quia diutius durat, tum quia peccans ex malitia est malè dispositus quoad finem, qui est principium in operabilibus; at defectus principii est pessimus: quare est periculosior defectu eius, qui ex passio-

eccat, cujus propositum tendit in bonum
ad horam interrumpatur. Hæc tamen in-
odo cætera sint paria, quia contingere po-
atum ex passione, ratione objecti tantope-
re, ut simpliciter sit gravius peccato ex
ut patet, si fiat comparatio inter homici-
ratum ex passione, & furtum commissum
a.

CAPUT VII.

nsis externis peccati, ubi de peccato originali.

LUTIO I. *Deus non est causa peccati sive di-
, sive indirectè.*] ITA S. Thomas *1. 2 quæst. 79.*
od probat, quia omne peccatum est per re-
ab ordine, qui est in Deum, sicut in finem,
item omnia inclinat, & convertit ad seipsum,
ultimum finem: unde impossibile est quòd
, vel aliis causa discedendi ab ordine qui est
n, adeoque quòd sit directè causa peccati.
, etsi Deus aliquibus non præbeat auxilium,
i præberet, non peccarent, hoc totum facit se-
m ordinem suæ divinæ sapientiæ, & justitiæ;
non imputatur ei, sicut causæ peccati, quod
peccet: sicut gubernator non dicitur causa sub-
onis navis, ex hoc quod non gubernat navem,
ando subtrahit gubernationem potens, & de-
ubernare. Et sic patet, quod neque indirectè
sit causa peccati.
ta 1. ex respons. ad 1. Deum tradere aliquos in re
um sensum, inquantum non prohibet eos, quin
reprobum sensum sequantur: sicut dicimus ex-
re eos quos nō tuemur. Et quod ait Augustinus,
m inclinare voluntates hominum in bonum, &
um, sic intelligēdum esse, quod in bonum quidē
ctè inclinat voluntatem, in malum autem, in
ntùm non prohibet. Unde tacitè arguuntur à
Doctore, qui ex dictis locutionibus colligunt,
um positivè, & physicè per motionem aliquam
lem inclinare, imò quod pejus est, ineluctabiliter
seu

seu injectâ antecedente agendi necessitate prædeterminare voluntatem hominis ad actus pravos.

Nota 1. Deum ex communi sententia, contra Durandum; ut causam primam & universalem concurrere ad actus pravos entitativè spectatos, idque per influxum immediatum, ipsisque actibus pravis intrinsecum. Cujus ratio est, tum quia cùm causa sit longè nobilior sua operatione, & omnes concedant eam ab influxu Dei immediato pendere, non nisi valde inconsequenter dici potest, ipsam operationem sine immediato Dei influxu posse subsistere; tum quia cum entitas actionis non distinguatur realiter, à termino per eam producto, si illa non penderet immediatè à Deo, idem de isto dicendum esset, sicque non modo calefactio, sed ipse calor productus sine Deo conservaretur, imò homo genitus non egeret conservatione Dei, quia ipsius generatio sine illius influxu fieret. Tum denique quia ex communissimo Sanctorum, & Theologorum sensu, nihil est quod non possit destrui, & in nihilum abire, vel per solam subtractionem influxus divini. At non posset actio creaturæ eo modo destrui, si Deus ad illam immediatè non concurrit.

Nota 2. Præcipuum argumentum quo Durandus motus fuit, ut negaret concursum Dei immediatum ad operationes causarum secundarum, ex eo sumi, quod non posset capere, quomodo Deus non esset causa peccati, si ad illius entitatem immediatè concurreret. *Verùm difficultas* illa facilè conciliatur, si dicamus, Deum non esse causam peccati ab hominibus commissi; quia ille tantùm dicitur causa peccati ab aliquo patrati, qui eum movet & impellit ad peccatum; sic enim est ipsi author ut peccet, potestque peccatum ei ut causæ imputari Ad Deus etsi concurrat ad entitatem peccati, non tamen in nostra sententia, hominem impellit sive moraliter, sive physicè ad eam producendam, quin potiùs sincerè optat ut peccatum caveat, bonisque operibus vacet.

gare nullo modo dici potest, quod Deus sit
ausa ut peccet, adeoque quòd sit causa pec-
patrati.

tra à instabit aliquis, nam modo Deus reali
immediatè concurrat ad actum pravum hoc
verum sit, Deum mala opera, non solum
è, sed etiam propriè & per se operari. quòd
pugnat Concilio Trident. *sess. 6. can. 6.* Re-
Deum non operari propriè & per se actum
n sensu hæreticorum qui à Concilio dam-
ita scilicet ut ex directa intentione velit,
vos ab hominibus committi, & consequen-
m voluntatem efficaciter impellat ad eos
s, ut illi impiissimè sentiunt. Quamvis au-
s, homine proprio motu se determinante
pravum, ex munere primæ causæ illi coope-
non sufficit, ut dicatur propriè, & per se cau-
peris; præsertim cum ille offerat concursum
rimo indifferentem, qui non minus ad
onum, quàm ad malum trahi potest.

4. Ex dictis posse colligi resolutionem illius
nis, an Deus sit causa excæcationis, & indu-
. Dicendum enim est cum S. Doctore *art. 3.*
ön esse causam excæcationis, quantum ad
animi humani inhærentis malo, & aversi à
umine, sed solum quantum ad subtractio-
tiæ, ex qua sequitur quòd mens non illumi-
iec cor emolliatur ad rectè vivendum. Quæ
ia verba non sunt intelligenda de subtractio-
æ sufficientis, & necessariæ ad conversio-
l efficacioris, qua posita, cor hominis emol-

OLUTIO II. *Diabolus non est directè hominis
ccandi.*] PROBATUR *ex quæst. 80. art. 1.* nam
s hominis duobus modis moveri potest, uno
ojecto, & ab eo quod interius voluntatem
& inclinat ad volendum, quia posteriori ra-
oluntas non nisi à seipsa, vel à Deo, qui nequit

 esse

esse causa peccati, moveri potest: quare ex hac parte, sola hominis voluntas est directè causa peccati. Ex Ex parte verò objecti, aliquid movet voluntatem tripliciter 1. Ipsum objectum. 2. Qui proponit objectum 3. Qui persuadet objectum propositum habere rationem boni; sed nullo istorum modorum potest aliquid esse causa peccati directa, quia voluntas non movetur ex necessitate ab aliquo objecto, nisi sit ultimus finis. Unde sequitur, quòd diabolus non sit caussa peccati directè, vel sufficienter, sed solùm per modum persuadentis, vel proponentis appetibile.

Potest hic discursus illustrari ex 1.2.*quæst.9.art.6.* ubi S. Thomas voluntatem moveri à solo Deo, sicut ab exteriori principio, probat in hunc modum. Motus voluntatis est ab intrinseco, sicut & mōtus naturalis, quamvis autem rem naturalem possit aliquid movere. quod non est causa naturæ rei motæ, motum tamen naturalem causare non potest, nisi quod est aliqualiter causa naturæ. At Deus solus est voluntatis causa, tum quia voluntas est potentia animæ rationalis, quæ à solo Deo causatur per creationem, tum quia cum voluntas habeat ordinem ad universale bonum, nihil potest esse causa voluntatis, nisi ipse Deus, qui est universale bonum. Omne autem aliud bonum per participationem dicitur, estque quoddam particulare bonum, at causa particularis non dat inclinationem universalem. Unde nec materia prima, quæ est in potentia ad omnes formas, po est causari ab aliquo particulari agente. Hinc ergo colligitur, quòd etsi dæmon possit movere voluntatem. cùm tamen non sit causa voluntatis, motus ejus voluntarius ab eo esse nequit.

Non erit etiam inutile, ad clariorem dictorum intelligentiam, ex tribus postremis articulis *quæst.* illius 20. quam tractamus, breviter hic observare 1. diabolum posse ad peccatum inducere non tantùm exteriùs proponendo aliquod objectum, sed etiam inte-

s instigando; quatenus potest imaginationi aliquas imaginarias præsentare, & in appetitivo passionem aliquam excitare. 2. Licèt dæ. propria virtute, nisi refrænetur à Deo, possit a- inducere ex necessitate, ad faciendum actū, suo genere peccatum est, quatenus illius ra- ligare potest, non tamen posse inducere ne- em peccandi, quia non imputatur homini ad am, quod facit sine usu rationis: si autem ratio on est totaliter ligata, habet sufficientem li- em ad resistendum peccato. 3 Etsi dæmon occasio omnium peccatorum, quatenus pri- hominem ad peccatum induxit, non tamen o- peccata fieri ex illius suggestione, ut etiam a- tavimus in tractatu de Angelis *cap. 12.* Porro eccatum originale aliquo modo fuit causa a- peccatorum, non erit abs re, de eo hîc agere, causis peccatorum differitur. Sit ergo

SOLUTIO III. *Secundum fidem admittendum catum originale, in posteros Adæ per generationem fusum.*] Ita omnes Catholici contra Pelagia- qui olim peccatum originale negabant. *Probatem* 1. ex Scriptura sacra *Job. 14.* Quis potest fa- mundum, de immundo conceptum semine? *Ps. 50.* Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, umerus pluralis pro singulari ponitur. *Rom. 5.* num hominem peccatum in hunc mundum in- t, & per peccatum mors. Et ne cum Pelagia- icas, peccatum intrasse in mundum, non pro- tione, sed imitatione, Apostolus hanc evasio- excludit *Ephes. 2.* cùm ait, nos natura esse fi- iræ. Imò cùm Pelagius quæreret, per quas ri- as hoc peccatum dilaberetur in animam, Re- dit Augustinus *lib. 2. de nuptiis cap. 28.* ex eo loco ostoli, Quid quæris, ô Pelagi, rimulam latentem, n januam habeas apertissimam, Per unum homi- n peccatum intravit in mundum. Quid ampliùs eris?

 Probari

Probari potest 2. Ex Conciliis, & Patribus. Verùm aliis dimissis, sufficiet nobis illud ex Tridentino *sess.* 5. de peccato originali. Si quis Adæ prævaricationem sibi soli, & non ejus propagini asserit nocuisse, & acceptam à Deo sanitatem & justitiam quam perdidit, sibi soli & non nobis etiam eum perdidisse, aut inquinatum illum per inobedientiæ peccatum, mortem & pœnas corporis tantum, in omne genus humanum transfudisse. non autem & peccatum, quod mors est animæ, anathema sit. cùm contradicat Apostolo dicenti, Per unum hominem peccatum intravit in mundum, & per peccatum mors, &c.

Probatur 3. Ex institutione Baptismi, Ecclesia enim semper credidit, baptismum specialiter fuisse institutum pro parvulis, ut scilicet per ipsum mundarentur à peccato originali. Quò spectat illa sollicitudo, qua parentes Catholici curant, ut infantes recens nati quàm primum baptizentur, credunt quippe eos ante baptismum, infectos esse peccato originali, adeoque si in eo statu moriantur, à regno Dei in æternum excludendos. Nec refert, quòd baptismus à Christo fuerit institutus, nam ante adventum Christi alia erant remedia, quibus infantes à culpa originali purgari poterant, ut diximus ubi de Sacramentis in genere.

Dices 1. Si infantes nascerentur infecti peccato originali, falsum esset illud *Ezech. 18.* Filius non portabit iniquitatem patris. *Verum* hoc retorqueri potest contra Pelagianos, tum quia illi dicebant, infantes sine baptismo morientes, ab æterna vita seu à visione Dei excludi; tum quia experientia constat, infantes variis pœnis affici. Quare hinc potiùs concludi debet, eos alicui peccato à primo parente tracto, obnoxios esse, ut verum sit, filium non portare iniquitatem patris, nisi ipse illius quodammodo sit particeps, ut explicat S. Doctor ad 1.

Dices 2. Si peccatum originale transfunditur per generationem, aut illud subjectivè existit in corpore, aut

um est non modo corpus, sed etiam ani-
rari. *Respondeo* neutrum sequi non enim
isio est physica sed moralis, quemadmo-
n peccatum originis est aliquid morale.
Adam censeatur transfundere peccatum
osteros sufficit quòd ii via ordinaria ex il-
oriantur. quia pactũ tale erat, ut si primus
ustitia originali sua culpa excideret, ea-
n omnes illius filii privati essent.

Nos sæpe in superioribus dixisse, nullum
trum. nisi sit voluntarium, & contra aliquã
fantes autem non uti propria voluntate,
lius præcepti capaces esse. *Ad hoc respondet*
S. Thoma *1. 2. q. 81. art. 1.* omnes homines
ntur ex Adam, posse considerari ut unum
n. inquantum conveniunt in natura speci-
omnes homines unius communitatis repu-
uasi unum corpus, & unus homo; actus au-
us membri corporalis, puta manus, non est
irius voluntate ipsius manus, sed voluntate
quæ primò movet membrum. Sic igitur in-
tiò quæ est in isto homine ex Adam genito,
voluntaria voluntate ipsius, sed voluntate
arentis, qui movet motione generationis, o-
ui ex ejus origine derivantur; sicut voluntas
movet omnia membra ad actum. Unde etsi
one peccati sit, quod aliquo modo sit volun-
, & contra legem, est tamen discrimen inter
um actuale, & originale, quòd actuale debet
luntarium, voluntate particulari ipsius à quo
ratur, & contra legem ipsi impositam: at satis
od originale, cùm ab actuali distinguatur, sit
tarium voluntate communi generis humani
luntate Adæ, ut in eo tanquam in capite, o-
omines continentur, & per illum repræsentan-
consequenter contra legem ipsi Adæ, ut alio-
ominum capiti indictam.

RESOLUTIO IV. *Beatiſſima Virgo Dei Genitrix à peccato originali fuit præſervata.*] PROBATUR I. Quibuſdam teſtimoniis Scripturæ quæ in hanc rem proferri ſolent, quale eſt illud *Geneſ.3.* Inimicitias ponam inter te, & mulierem ſemen tuum,& ſemen illius,ipſa conteret caput tuum , & tu inſidiaberis calcaneo ejus.Ubi ex communi ſententia, per vocē, ipſa,quam vulgata habet, intelligitur B.V. per caput ſerpentis,peccatum originale,& per contritionem illius, omnimoda victoria de illo reportata. Ex his autem ſequitur, Virginem Deiparam non tantum à peccatis actualibus,ſed etiam ab originali præſervatam fuiſſe

Dices, locum prædictum ſecundum ſenſum litteralem non intelligi de Virgine, ſed tantum ſecundū ſenſum myſticum:at ex ſenſu myſtico Scripturæ non ſatis firmum deducitur argumentum. *Reſpondeo* minorem veram eſſe, quando ſenſus myſticus authoritatibus Patrum,aut Scripturæ interpretum non fulcitur,cujus oppoſitum hic contingit. Quare ſi Mariæ virginitatem probare licet, ex myſtica rubi , quem Moyſes incombuſtum vidit, expoſitione, quare non æquè poterit, immaculata illius conceptio probari ex loco allato, aliiſque ſimilibus , eſto non niſi in ſenſu myſtico intelligantur de Virgine.

Poſſumus etiam ad idem ſuadendum , proferre illud ex Cantico Canticorum *cap. 4.* Tota pulchra es amica mea,& macula non eſt in te, certum enim eſt, hæc verba non raro à Patribus intelligi de B.Virgine. Quare cùm dicatur, non modo eam totam eſſe pulchram,ſed etiam in ea non eſſe maculam, hinc planè concludendum eſt,maculam peccati originalis in illius anima locum nunquam habuiſſe , ut ſapienter concludit Idiota in contemplatione Virginis *cap.5.* *Confirmatur*, nam S.Thomas *3.p.quæſt. 27.art. 4.* ait, fatendum eſſe Beatam Virginem nullum actuale peccatum commiſiſſe ſive mortale, ſive veniale , ut ſic in ea impleatur quod dicitur *Cant.* 4. Tota pulchra

&c. At cur non etiam fatendum erit, illam à
.originali fuisse immunem? Præsertim cum
:catum turpius sit, quàm veniale, ut ex dicen-
lligetur.

atur 2. Prædicta resolutio authoritate Eccle-
e tam apertè illi favet, ut mirum sit viros Ca-
s adhuc pro parte opposita stare. Nam impri-
præcepto Sedis Apostolicæ, Festum Immacu-
onceptionis Beatissimæ Virginis per totum
celebratur, variæque indulgentiæ celebran-
onceduntur, & speciale hujus Festi Officium
esia decantatur, idque totum à quam pluri-
ntificibus fuit approbatum. Quis verò affir-
udeat Sedem Apostolicam in re tanti momē-
dem & ad bonos mores spectante, errare pos-
onfirmatur, nam Patres antiqui ex eo quòd Ec-
Festum Nativitatis Beatissimæ Virginis cele-
:olligunt eam in nativitate fuisse sanctam, & à
to originali liberam. Ergo à pari cùm eadē Ec-
Festum Conceptionis immaculatæ quotannis
ret, inde magnum eruitur argumentum ad pro-
um, Mariam Virginem in puncto conceptionis
sanctam, & à macula originali immunem. Imò
esto Nativitatis rectè deducitur, Virginem fuis-
ctam, antequam nasceretur, ex eodem colligi
:, eam fuisse sanctam in ipso momento conce-
nis; cùm ratio reddi nequeat cur sanctitas illius,
et antecedere nativitatem, non debeat retro-
usque ad ipsum instans conceptionis.

unde, quòd sententia nostra Sedi Apostolicæ
ò magis placeat, quàm opposita, vel ex eo con-
e licèt, quod quamdiu summi Pontifices Festum
aculatæ Conceptionis magnis favoribus pro-
untur, interim prohibent sub pœna excommu-
tionis, ne quis vel in concionibus, vel in lectio-
s publicis docere audeat, Virginem fuisse con-
tam in peccato originali. Imò Gregor. XV. al-
ea de re silentiū deinceps haberi jussit, adeò ut
misera

miserà illa opinio, etiam à privatis colloquiis expulsa, in insulam mentalem à multis jam annis, jussu Ecclesiæ Romanæ sit relegata, ut non nemo acutè observavit.

Probari potest 3. Præcedens resolutio ex Patribus, quorum alii sanctitatem, puritatem, & gratiam Virginis adeò extollunt, ut satis indicent eam ab omni peccato fuisse liberam: alii generatim docent, peccatum in Virgine nullum locum habuisse; alii disertè etiam à peccato originali eam eximunt. Verùm non est animus in hoc compendio eorum verba recensere, cùm præsertim apud plerosque recentiores, de hac materia tractantes videri possint. Illud solum *observandum* est, quod dicunt Patres Concilii Tridenti *sess. 5. in decreto de peccato originali*, non esse suæ intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam & immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem.

Probatur 4. Illo discursu, quo S. Doctor *3. parte quæst. & articulo citatis* ostendit, Beatam Virginem nunquam actu peccasse; Ait enim Deum illos, quos ad aliquid eligit, ita præparare & disponere, ut ad id inveniantur idonei, ad quod eliguntur. Beata autem Virgo fuit electa divinitus, ut esset mater Dei, & ideò non est dubitandum, quin Deus per suam gratiam eam ad hoc idoneam reddiderit: at non fuisset idonea mater Dei, si peccasset aliquando; tum quia honor, & ignominia parentum redundat in prolem; tum quia singularem affinitatem habuit ad Christum, qui ab ea carnem sumpsit: at quæ conventio Christi ad Belial? Tum etiam quia Dei Filius, qui est Dei sapientia, singulari modo in ipsa habitavit, scilicet & in anima, & in utero, dicitur autem *Sapient. 1.* In malevolam animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Et ideò fatendum est, quòd Beata Virgo nullum peccatum actuale commisit sive mortale, sive veniale. Ita S. Doctor cujus ratio aut nihil concludit aut æquè; vel à fortiori

conclu-

, Beatam Virginem à peccato originali
tus immunem; si enim peccatum veniale,
iurum consensu levissimum est. & cùm gra-
cohæret, à dignitate, & sanctitate matris
alienum censetur, quis dubitat, quin pec-
ginale, quod privat gratia, & beatitudine
huc à Dei Matre abesse debeat.

t si peccatum mortale aliquo sensu gravius
li, hoc tamen alia ratione esse fœdius, &
ri dedecore conjunctum, ut inde conjici-
uod ex communi sententia, Christus ma-
uè venit propter originale, quàm propter
leò ut venturus esset, si fuisset originale, si-
, & non vice versa: tum quia peccatū mor-
impedit, quin homo sit membrum Eccle-
mo saltem ut plurimum, manet extra Ec-
donec à peccato originali mundatus sit;
lege nova institutus est baptismus, ut per il-
o ab ejusmodi peccato liberetur, simulque
iam introducatur.

ur 5. Quia Beatissima Virgo communiter
ur immunis à multis effectibus peccati o-
nimirum à fomite peccati, à dolore partus
ous puerperii, à corruptione corporis, à po-
uam vir in uxorem exercet, &c. Quidni ergo
s, eam etiam fuisse præservatam à peccato o-
? An non magis indecorum erat, quod Dei
ubjaceret dæmoni, quam pœnis prædictis? I-
sentio, & eò libentiùs quòd audiam, omnes
bis Academias in eandem sententiam con-
, ut plerique testantur, mihique indubitatum
nùs piè minusque probabiliter sentire, qui
sim Dei Matrem peccato originali subji-
quam qui ex adverso stant, pro immaculata il-
onceptione, quam cum summo Pontifice, aliis
cclesiæ prælatis, magno affectu celebrant Re-
ræ, & omnes populi, principes & omnes judi-
ræ, juvenes & virgines, senes cum junioribus.

Objicies

Objicies 1. Generales Scripturæ locutiones quibus dicitur: omnes homines in Adamo peccasse, in eo mortuos esse, Christum à peccato omnes liberasse. *Respondeo* 1. Leges generales non excludere privilegia particularia, ut patet, quia etsi in multis offendamus omnes, & omnes nascamur filii iræ, ut loquitur Scriptura, id non impedit quin omnium consensu, Beatissima Virgo fuerit divinitùs præservata à peccato actuali, & ante nativitatem sanctificata 2. B. Virginem non fuisse in se maculatam peccato originali, etsi concedatur eam peccasse in Adamo, hinc enim non sequitur, eam de facto incurrisse in peccatum originale; sed ad summum eam contraxisse debitum incurrendi in tale peccatum. Unde etiam ut dicatur à Christo redempta sufficit, quòd per illius gratiam ab originali præservata fuerit, siquidem ille est perfectior redimendi modus, quam si post casum restaurata fuisset.

Objicies 2. Plerosque Patres, & Scholasticos speciatim verò S. Bernardum, & S. Thomam stare pro opposita sententia. *Respondeo* 1. Authores illos variè de hac re locutos esse, ut multi observant, nam in uno loco docent, Beatissimam Virginem incidisse in peccatum originale, in alio verò oppositum tradunt. Ista autem varietas facit, ut testimoniis quæ nobis opponuntur, magna fides adhiberi non possit. 2. Non fieri injuriam Patribus, & Scholasticis, qui aliter quàm nos, de conceptione sentiunt, quòd salvo honore iis debito, sequamur sententiam de hac re, in quam Ecclesia, totusque penè orbis magis propendet, quæque rationibus non spernendis innititur, ut ex dictis constat.

Objicies 3. B. Virginem fuisse baptizatam, adeoque peccatum originale contraxisse. *Verùm* negatur id sequi, nam baptismus confertur præcipuè, ut quis fidei Christianæ charactere insigniatur, aliorumque Sacramentorum janua ipsi aperiatur. Quare Virgo baptizata fuit, ut hos effectus obti-

t- , non autem remissionem peccati origi-

is, formam baptismi fore falsam, nisi baptiza-
scatis emundetur, cùm ablutionem internam
et. *Sed contrà*, nam ex communi sententia, po-
s in peccatis existens, baptismum validè su-
cum fictione, seu etsi non sit dispositus ad
adam peccatorum remissionem, eamq; non
at, quia talis fictio non impedit, quin chara-
suscipiat, ut dictum est alibi. A fortiori ergo
t baptismus, si quis ad eum sine peccato acce-
si quidem illius forma non significat absolutè
ionem peccatorum, sed ut summùm ex hypo-
quòd sint peccata, & suscipiens eorum remis-
impedimentum non apponat.

ices 4. Peccatum originale resultat necessariò
ione animæ, in iis qui via ordinaria ex Adamo
rantur; ergo videtur impossibile quòd persona
a ab eo præservetur. *Respondeo non sequi*, nam illa
tantia potest impediri per gratiam habitualem,
so puncto unionis animæ infusam: si enim in eo
nti anima est capax privationis, consequenter
apax formæ oppositæ, cum privatio aliud non
uam negatio formæ in subjecto apto. Quòd au-
peccatum originale in privatione consistat, di-
ur postea.

RESOLUTIO V. *Excepta Beata Virgine, omnes
leri Adæ qui via ordinaria ex eo oriuntur, concipiun-
r in peccato originali.*] Loquor ut vides, de iis qui
ordinariæ concipiuntur, nam etsi Christus ex A-
m descendat, non tamen peccatum originale con-
axit; cum virtute Spiritus sancti ex Matre Virgine
onceptus fuerit. Imò quamvis Christus natus esset
a ordinaria ex viro, & muliere, non contraxisset
eccatum originale, quia nullum peccatum cum
ratia unionis subsistere potest.

Probatur ergo resolutio de puris hominibus, à
rimo parente modo naturali derivatis; quia cùm
ex Scri-

ex Scriptura, Conciliis, & Patribus constet, omnes homines concipi, & nasci in peccato, non possumus, sine gravi fundamento aliquos ab hac lege excipere. At nullum tale fundamentum extat, cum desit revelatio de hac re, & rationes quibus movemur, ut Beatam Virginem sine peccato conceptam credamus, in aliis hominibus locum non habeant. *Confirmatur*, nam quo titulo præsumemus majus privilegium alicui concessum esse, quàm Joanni Baptistæ, qui tamen non ab originali præservatus, sed tantùm ante nativitatem ab eo mundatus fuit?

Hinc *collige 1.* contra hæreticos, prædestinatos nasci cum peccato originali: nam verba Scripturæ etiam ad illos extenduntur, & aliunde dici nequit sine errore, prædestinatos non egere baptismo, & sine illo, etiam ante usum rationis morientes, salvari.

Collige 2. contra eosdem, etiam fidelium filios nasci in peccato originali, propter rationes jam dictas. Quod autem parentes mundi generent filios immundos explicat Augustinus *lib. de pecc. orig. cap. 40.* similitudine oleæ, cujus semen non oleam, sed oleastrum generat. Et *lib. 3. de peccatorum meritis cap. 8.* similitudine hominis circumcisi, qui generat filium incircumcisum, à quo præputium per circumcisionem auferendum est.

Jam duo hic breviter *quæri* possunt, 1. an si quis ex carne humana miraculosè formaretur, contraheret peccatum originale. *Respondeo* negativè, quia ut ait S. Thomas *art. 4.* peccatum originale à primo parente traducitur in posteros, inquantum moventur ab ipso per generationem, sicut membra moventur ab anima, ad peccatum actuale; non est autem motio ad generationem, nisi per virtutem activam in generatione. Unde illi soli peccatum originale contrahunt, qui ab Adamo descendunt per virtutem activam, in generatione ab eo, generaliter, derivatam,

quod

t secundùm seminalem rationem ab eo de-
e. Si autem aliquis formaretur virtute divina
e humana, manifestum est quòd vis activa nõ
etur ab Adamo, quare peccatum originale
itraheret. *Nec refert*, quod is qui ex carne hu-
nodo jam dicto formaretur, fuisset in Adam;
iim fuisset secundum corpulentam substan-
imtaxat, non verò secundum seminalem ra-
,ut notatur *in responsione ad 3.*

res 2. An si non Adam, sed Eva tantùm peccas-
ij eorum contraherent peccatum originale.
let S. Thomas *art. 5.* negativè, quod probat.
olus pater in generatione est principium acti-
nater autem tantummodo materiam submini-
Unde peccatum transfusum esset in posteros, si
Adam peccasset, non autem si Eva tantùm. Sed
uid sit de illa ratione, congruentius sanè vide-
ut Deus potestatem traducendi justitiam origi-
n in posteros, dederit Adæ soli; quia cum ille
caput, & principium totius generis humani, ad
propriè spectabat pacisci pro se, & pro suis fi-
quorum voluntates in voluntate ipsius contine-
ur,

ESOLUTIO VI. *Peccatum originale nihil est a-
quàm privatio justitiæ originalis debita inesse.*]

OBATUR inductione, nam imprimis peccatum
inale non est propensio illa, qua concupiscentia
ur in illicita, præveniendo usum rationis, ut vo-
quidam hæretici: quia certum est, peccatum ori-
ile tolli in baptismo, quoad totum id quod ve-
& propriam rationem peccati habet, ut defini-
fuit in Concilio Trident. *sess. 5. num. 5.* cum ta-
n motus concupiscentiæ in renatis maneant, ut
is patet experientia.

Præterea peccatum originale non esse formaliter
ccatum ipsum actuale Adæ, ut per illud omnes
us posteri extrinsecè denominantur peccatores, ut
unt quidam Catholici, probatur, tum quia Conci-
lium

lium Trident. *sess. citata* statuit Adæ peccatum omnibus inesse unicuique proprium: tum quia similiter dicendum esset, omnes homines constitui justos, denominatione extrinseca ab unica Christi justitia ipsis imputata, quod tamen hæreticum est; tum quia sicut non potest quis denominari agens, ab actione alterius, ita neque ab ea denominari malus aut peccator, tum quia aliàs simpliciter verum esset, quod Pelagiani dicebant peccatum originale non inhærere parvulis ipsis, & quod inde consectarium ducebant, eos non indigere baptismo, ad consequendam remissionem peccati originalis.

Ex his autem concludimus tandem, peccatum originale consistere formaliter, in privatione justitiæ originalis debitæ inesse, ut patet à sufficienti enumeratione: quia cum primus parens per inobedientiã, non tantùm sibi, sed etiam nobis justitiam originalẽ amiserit, dubium non est, quin ejusmodi privatio qua à gratia, & amicitia divina excidimus, in nobis sit mala moraliter, & per eam intrinsecè fœdati & peccatores constituamur, Deusque meritò propter illam nos à beatitudine æterna excludat. *Confirmatur*, nam peccatum originale formaliter tollitur per gratiam baptismalem, ergo consistit formaliter in privatione talis gratiæ, quæ à justitia originali non distinguitur.

Dices 1. Si actuale peccatum Adæ non spectat ad essentiam peccati originalis, quomodo verum est illud Pauli *Roman.* 5. Per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi? & quod posteà ait, in Adamo omnes peccasse. *Respondeo* 1. Nos per inobedientiam primi parentis peccatores fuisse constitutos, non formaliter, sed causaliter, quatenus per illius prævaricationem, non modo pœnæ corporales, sed etiam peccatum ipsum in nos transfusum est, ut explicat Concilium Trident. *sess.* 5. citata, & satis patet ex eo quod addit Apostolus, Ita & per unius obedientiam justi constituentur multi, constat enim

nos

justitiam Christi non esse justificatos forma-
l causaliter.

nde 2. Nos in Adam peccasse, non quòd tūc
ccaverimus, cùm nondum essemus, sed quia
e esset caput nostrum, & justitiam accepisset
ut eam in nos transfunderet; si in obedientia
ıeret, secùs verò & sibi & nobis amitteret, eo
òd præceptum divinum violavit; hinc con-
ıs aliquam necessitatem incurrendi in pec-
statim atque existimus.

s 2. Aut Beata Virgo à Christo redempta non
t si fuit, vel ea habuit peccatum originale in
certè debuit habere aliquid maculæ in primo
te, à quo liberaretur; hoc enim ablato nihil su-
quod remissione indigeat. *Respondeo* 1. Hoc ar-
nto, si quid probat, contra suos authores colli-
tam Virginem fuisse obnoxiam, saltem ex
peccato originali: si enim eandem Adæ actio-
psa patravit, & hæc spectat ad essentiam, vel in-
atem peccati originalis, quis non videt, Dei
em à peccato originali, non fuisse perfecte &
iter liberatam?

sp ndeo 2. Etsi actuale peccatum Adæ non sit de
nseca ratione peccati originalis & nulla fuerit in
ne macula luenda, hinc non sequi, eam nō fuis-
lemptam; quia ad hoc sufficit, quòd à culpa o-
ıali per specialem gratiam præservata fuerit, ut
suprà observatum fuit.

ices 3. Etsi per baptismum conferatur gratia san-
tans, non tamen propterea restituitur baptizato
tia originalis, qualem amisit in Adamo: ergo fal-
est, quod peccatum originale consistat in priva-
e talis justitiæ. *Respondeo* hinc tantum sequi,
catum originale non esse formaliter privatio-
ı justitiæ originalis; prout hæc includebat non
do gratiam, charitatem, aliasque virtutes infu-
sed etiam perfectam subjectionem appetitus ad
ionem, absolutam rerum omnium naturalium
scientiam,

scientiam, præservationemque à morbis aliisque incommodis corporeis. Negamus tamen inde colligi, peccatum originale non esse formaliter privationem justitiæ originalis, qua parte hæc includebat gratiã, & virtutes infusas, in quibus justitia & sanctitas interna formaliter constituitur.

Dices 4. Privatio justitiæ in nobis est pœna peccati originalis, ex S. Thoma infrà *quæst. 55. art. 5.* ergo ipsa nõ est peccatum originale, sed potius effectus illius. *Respondeo* S. Doctorem *quæst. 82. art. 3.* apertè nobis favere cùm dicat, privationem justitiæ originalis, per quam voluntas subdebatur Deo, esse formale in peccato originali. Quare cùm alio loco ait, privationem justitiæ esse pœnã peccati originalis, sensus est, nos in pœnam peccati primi parentis, privatos esse justitia originali; quod non impedit, quin talis privatio sit peccatum in nobis.

Instabis, cùm Deus nobis deneget gratiam, si peccatum originale consistit formaliter in privatione gratiæ, sequitur Deum esse propriè causam peccati originalis. *Respondeo* id non sequi, nam peccatum originale non est privatio gratiæ, quomodolibet spectata, sed quatenus est privatio gratiæ, ut debitæ, qua ratione non est à Deo; cùm posita Adæ inobedientia, non teneatur in instanti conceptionis, illius posteris gratiam infundere.

Dices 5. Privatio gratiæ est in eo, qui post baptismũ mortaliter peccavit, & tamen in eo non est peccatũ originale, ergo peccatum originale non est privatio gratiæ. *Respondeo*, peccatum originale non esse quamcunque privationem gratiæ, sed privationẽ gratiæ, ob peccatum primi parentis, qua ratione non est in baptizatis, sed propter personale ipsorum peccatũ. Unde collige, peccatum primi parentis, licèt non sit intrinsecum peccato originali, ut suprà ostendimus, per illud tamen connotari; adeò ut essentia peccati originalis perfectè non intelligatur, sine tali connotatione.

CAPUT

CAPUT VIII.

De effectibus peccati.

TIO I. *Natura humana aliquo modo cor- per peccatum.*] De hac agit S. Doctor *cujus art. 1.* docet, tria esse bona naturæ, mum nec tollitur, nec minuitur per pec- ndum non tollitur quidem, sed diminui- verò per peccatum primi parentis tota- atum. In primo genere boni constituit pia naturæ, & proprietates ex iis manen- ndo, inclinationem quam habet homo ad virtutem, quæ per actus vitii opposi- tur. In tertio, donum originalis justitiæ, timo homine toti humanæ naturæ colla-

...um autem 1, ex art. 2. Totum bonum huma- non posse auferri per peccatum; siqui- um naturæ quod per peccatum diminui- turalis inclinatio ad virtutem, quæ quidem t homini ex eo quòd est rationalis; hinc e- et quòd operetur secundum rationem, agere secundum virtutem: per peccatum on potest ab homine tolli, quòd sit rationa- jam non esset capax peccati. Unde non est , quòd prædictum naturæ bonum totaliter

...dum 2. ex art. 3. Convenienter numerari qua- turæ vulnera, ex peccato primi parentis con- tia, nempe infirmitatem, ignorantiam, mali- concupiscentiam. *Ratio est*, quia cum per um amissa sit justitia originalis, quæ subjicie- eriores animæ vires rationi, & hanc Deo; hinc est, ut omnes potentiæ animæ maneant quo- odo destitutæ proprio ordine, quo naturaliter antur ad virtutem, eaque destitutio vulneratio æ dicitur. Sunt autem quatuor potentiæ ani- uæ possunt esse subjecta virtutũ, scilicet ratio,

in qua

in qua est prudentia; voluntas, in qua est justitia, irascibilis, in qua est fortitudo, & concupiscibilis, in qua est temperantia. Inquantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum, est vulnus ignorantiæ, inquantum verò voluntas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitiæ: inquantum autem irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis; & tandem inquantum concupiscentia destituitur suo ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiæ.

Notandum 3. ex art. 5. Mortem, aliosque defectus corporales naturæ humanæ, non esse per se effectus peccati primi parentis, quia scilicet sunt præter intentionem peccantis: esse tamen effectus per accidens, nimirum removendo prohibens, eo modo quo divellens columnam, per accidens movet lapidem, columnæ superpositum: nam per peccatum illud sublata est originalis justitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione, absque omni deordinatione, sed etiam totum corpus continebatur sub anima, absque omni defectu. Quare sicut vulnerata est humana natura, quantum ad animam, per deordinationem potentiarum; ita est corruptibilis effecta, per deordinationem ipsius corporis.

RESOLUTIO II. *Peccatum causat aliquam maculam in anima.*] Hoc *probat* S. Doctor *1. 2. quæst. 87. art. 1.* quia sicut corpus nitidum, ex contactu alterius corporis, perdit suum nitorem, & maculam contrahit: ita anima, quia peccando adhæret rebus quibusdam, contra lumen rationis & divinæ legis; ex ea adhæsione, qui est veluti quidam tactus, amittit nitorem illum quem habet, & ex refulgentia naturalis, & divini luminis, per quod dirigitur in operationibus suis.

Notat autem art. 2. Maculam manere in anima post actum peccati, quia ut dictum est, macula importat quendam defectum nitoris, propter recessum à lumine

nis, & divinæ legis, & ideò quamdiu ho-
extra hujusmodi lumen, manet in eo ma-
iti, sed postquã redit ad lumen rationis, &
livinum, per motam quendam voluntatis
tui contrarium, tunc macula cessat.
, quid sit macula illa quam homo peccan-
hit quæque post actuale peccatum perse-
nima, hominemque denominat sordidum,
m, & habitualiter peccatorem. *Respondeo*,
illam nihil aliud esse quam ipsum peccatũ
quatenus quoad suam malitiam moraliter
it, etiam transacto ipso actu, jamque pecca-
tuale denominatur. Non enim apparet quid
e possit prædicta macula, siquidem post a-
ccati, nihil ex eo superest in anima quam
itio gratiæ, vel reatus pœnæ, vel habitus rea-
productus, at macula peccati non est priva-
æ, cum ille qui versatur in peccato mortali,
um peccatum mortale contrahat novam
m, neque tamen privetur gratia. Justus etiam
ccatum veniale aliquam maculam contrahat,
men privetur gratia.
a etiam peccati macula sita est in reatu pœnæ,
obligatione solvendi pœnam peccato com-
debitam. Nam macula illa est peccatum, ut vel
patet, quòd tollatur per Sacramenta Baptismi
nitentiæ, quæ fides docet, ad remissionem pec-
um instituta esse. At reatus pœnæ non est pec-
, sed quid posterius peccato, cùm nõ ideò quis
ccator, quia pœnam meretur, sed potiùs ideò
am meretur quia peccator est.
t neque dici potest, maculam illam esse habitum
m, ex actu peccati productum, *tum* quia non ex
i actu peccati producitur habitus, nullum au-
est peccatum, quod non relinquat maculã; *tum*
i per pœnitentiam tollitur peccati macula at ha-
s pravus adhuc remanet. Quare à sufficienti enu-
atione cõcludimus, maculam peccati nihil aliud

esse formaliter, quam ipsum peccatum actuale, quatenus moraliter persevérat, nondumque per poenitentiam est retractatum, aut remissum per gratiam. Quod rursus ex eo *suadetur*, quia macula illa est peccatum, ut dictum est, at non aliud quam quod prætériit, quia alioqui quicunque peccaret actu, duobus peccatis distinctis obnoxius esset: neque etiam est peccatum illud præteritum ut sic cum macula adhuc maneat, ergo est peccatum præteritum, ut moraliter perseverans. *Confirmatur*, nam homo dicitur mori in peccato quod non retractavit, & propter illud damnari; macula ergo in qua moritur, nihil est aliud quàm peccatum præteritum adhuc perseverans.

RESOLUTIO III. *Reatus pœnæ est effectus peccati.* Ita S Thomas *1.2.quæst.87.art.1.* quod *probat*, quia videmus in rebus naturalibus, & humanis, quicquid contra aliquem ordinem insurgit, ab eo ordine, & principe ordinis deprimi; at qui peccat, agit contra triplicem ordinem, rationis, legis humanæ, & divinæ; quare triplicem pœnam incurrit, unam quidem à seipso, quæ est conscientiæ remorsus, aliàm ab homine, tertiam verò à Deo.

Quæret hic aliquis, an peccatum possit esse pœna peccati. *Ad quod* S. Thomas *art. 2. respondet* cum distinctione. Nam per se loquendo, peccatum nullo modo potest esse pœna peccati; quia de ratione peccati est ut sit voluntarium, de ratione autem pœnæ, ut sit contra voluntatem. Per accidens vero potest peccatum esse pœna peccati tripliciter 1. ex parte causæ, quæ est remotio prohibentis; cum enim ipsa subtractio gratiæ, qua peccatum impediebatur, sit quædam pœna, & à Deo, peccatum etiam inde sequens pœna dicitur 2. ex parte substantiæ actus, quæ afflictionem inducit, sive sit actus interior, sive exterior 3. ex parte effectus, ut scilicet aliquod peccatum dicatur pœna, respectu effectus consequentis.

In hac re puto certum esse, peccatum ut peccatum, non posse esse pœnam peccati præcedentis; nam

Deus

sit Judex justus, amat pœnam quam in-
tes peccatum, & per eam vult injuriam
ulcisci. hoc enim totum honestum est,
et ad justitiam vindicativam: Deus autem
t amare peccatum, ut peccatum est, neque
le, ut per illud injuria sibi illata repararetur;
aliud nihil esset quam velle unam inju-
cire per aliam, eamque ut plurimum ma-
od ut patet, fieri nequit. Impossibile igitur
mum peccatum sit propriè, & per se pœna

peccatum formaliter spectatum est malum
ergo potest esse pœna illius. *Confirmatur*, nã
tensissimus potest esse pœna corporis hu-
ia est malus, & disconveniens illi. *Respondeo*
m esse malum culpæ respectu hominis, ad-
on posse per se esse malum pœnæ; cum ho-
Deo amari non possit, neque infligi ad com-
lam injuriam sibi factam, ut dictum est. Unde
est differentia inter peccatum, & calorem in-
imum, qui cum nullam malitiam contineat,
i vindictam sceleris, à supremo judice appeti

or dubitatio est, an peccatum materialiter spe-
i, possit esse pœna alterius peccati. *Respondeo*
vè, quia cum pœna sit objectum justitiæ vin-
iæ, potest Deus honestè eam velle, & directè
lere; potest etiam si opus sit, peccatorem ad
ompellere. Non tamen potest Deus velle, &
tè intendere actum peccati; hominemque ad
i actum impellere: quia sic vellet peccatum, es-
è causa illius, ut alibi non semel à nobis proba-
est.

uod si quis *objiciat* illud Pauli *Roman*, 1. Propter
l tradidit eos Deus in desideria cordis eorum;
ndet S. Doctor *loco citato*, hoc verum esse, qua-
s deserti homines ab auxilio divinæ gratiæ, vin-
tur à passionibus; qua ratione ait peccatum

semper dici pœnam præcedentis peccati. Quam responsionem à studiosis doctrinæ S. Thomæ observari velim, ut intelligant quàm longè à vera illius, imò & Pauli mente abeant, qui pronunciare audent, traditionem prædictam, quàm Doctor Angelicus ait semper referendam esse, in meram subtractionem auxiliorum gratiæ, fieri semper per motiones reales, & positivas quibus ajunt: Deum in pœnam unius peccati, physicè prædeterminare ad aliud peccatum, quoad entitatem spectatum.

RESOLUTIO IV. *Aliquod peccatum inducit reatum pœna æterna*] Ita S. Doctor *art. 3.* quod *probat*, quia cùm peccatum ex hoc inducat reatum pœnæ, quod pervertit aliquem ordinem, tamdiu manet reatus pœnæ, quamdiu perversitas ordinis remanet. Interdum autem pervertitur ordo irreparabiliter, nimirum si subtrahatur principium ordinis; ut patet exemplo visus, qui si corrumpatur, non potest reparari visio, nisi per virtutem divinam. Cùm igitur charitas sit principium ordinis, quo voluntas subditur Deo, peccata mortalia sunt irreparabilia; cùm iis charitas tollatur, sicque inducunt reatum pœnæ æternæ. *Confirmatur* hæc ratio, nam per peccatum mortale amittitur gratia; at sine gratia quid faciet homo, ut injuriam Deo illatam compenset?

Nota 1. Certum esse ex fide; peccato mortali respondere duplicem pœnam, alteram damni, quæ consistit in privatione visionis Dei; alteram sensus, quæ posita est in cruciatibus, ab igne infernali causatis.

Nota 2. Utramque illam pœnam esse æternam, nã de priori dicitur *1. ad Cor. 6.* Iniqui regnum Dei non possidebunt; de posteriori verò *Matth. 25.* Ite maledicti in ignem æternum; Imò illud, ite; denotat quandam ejectionem æternam à visione Dei. Unde damnatur error, tum eorum qui olim dixerunt, pœnas omnium damnatorum aliquando finiendas, tum

eorum

id limitabant, ad pœnas Christianorum.
ilia humanæ rationis figmenta fundamē-
& veritati in Scriptura revelatæ, ac in Con-
itis apertè repugnant.

Pœnas damnatorum æqualem semper in-
a habituras, ut satis indicat Scriptura cùm
nas illas fore æternas, & cùm ignem infer-
nextinguibilem. Ista enim & similia deno-
ıas damnatorum statum quendam immu-
ıabituras; ita scilicet ut nunquam minuen-
gendæ sint. Quod etiam non obscurè in-
rbis illis *Eccles. 11.* Si ceciderit lignum ad
aut ad aquilonem, in quocunque loco ce-
bi erit.

ꝭ. Pœnam damnatorum etsi æternam esse
ionatam culpæ, neque esse majorem quàm
sa mereatur; quod non tantùm suaderi po-
ione S. Thomæ ante illata, quæ ex ipso pec-
mitur, sed etiam & maximè ex eo, quòd ejus-
pœna à Deo peccato mortali est constituta: si
rudentia, & probitas humani legislatoris suf-
t dicamus pœnas ab eo sceleribus decretas, ju-
se, & non excedere eorum demeritum: quanto
idem judicium ferendum est de Deo, qui non
justus est, & sanctus, sed etiam ipsamet justitia,
ctitas.

SOLUTIO V. *Peccato mortali non debetur pœ-
inita secundum quantitatem, seu intensionem gra-
.]* RATIO est, quia justitiæ æqualitas postu-
t pœna sit proportionata culpæ; at hæc est sim-
ter finita, esto sit infinita secundum quid, seu
nsecè; quia continet aversionem à Deo, qui
onum infinitum, ergo & pœna simpliciter fi-
esse debet. Minor ostenditur, quia in peccato
tali tria considerari possunt 1. quòd opponatur
virtuti. 2. quòd privet gratia. 3. quòd per illud
ıs offendatur. At peccatum mortale nequit esse
nitum, ex ullo horum capitum, non ex 1. aut 2.

quia virtus, cui peccatum opponitur, & gratia quam privat, sunt qualitates finitæ: non etiam ex 3. quia aliàs sequeretur, peccata ipsa venialia, cùm iis Deus offendatur, habere malitiam simpliciter infinitam. Item peccata omnia mortalia continere æqualem malitiam, & unum non esse majus alio: quæ, & similia valde absurda sunt.

Dices 1. Offensa crescit juxta dignitatem personæ offensæ, ergo si persona est infinitè digna offensa erit simpliciter infinita. *Respondeo* non sequi, sufficit enim quòd talis offensa, cæteris paribus, sit major quacunque offensa, contra personam minus dignam patrata.

Contra, illa offensa est simpliciter infinita, quæ infinitas offensas, aliàs aliis majores, gravitate superat. Verùm hoc falsum est, alioqui homo esset simpliciter infinitus; cum possit Deus alias, & alias species in infinitum multiplicare, quę ad perfectionem speciei humanæ nunquam pertingent.

Dices 2. Qui peccat mortaliter, Deum inhonorat, & quantùm est ex se, ejus divinitatem destruit; hoc autem nocumentum est infinitum, ac proinde malitiam, & offensam simpliciter infinitam in peccato arguit. *Respondeo* mortaliter peccantem Deo auferre aliquem honorem externum, qui est aliquid finitum, & quia constituit ultimum finem in creatura, censeri quodammodo destruere Deum, qui essentialiter est ultimus finis omnium; non quòd verum aliquod nocumentum ei inferat, aut inferre possit.

Ex dictis collige, pœnam damnatorum sive damni, sive sensus, de facto esse simpliciter finitam, quoad intensionem. Et de priori patet, quia per illam homo privatur visione Dei, quæ finita est & limitata. De posteriori verò, quia creatura non est capax cruciatus, aut doloris infinitè intensi. Est tamen *observandum* discrimen inter pœnas illas, quòd pœna damni dicitur secundum quid infinita, ut docet S. Thomas *art. 4.* quia per illã homo privatur Deo, qui est bo-

in infinitum: at verò pœna sensûs est finita jectivè, quia id, quicquid sit, quod causat talem pœnam, non potest habere nisi dis-ntiam finitam.

r hic aliquis, an pœna damnatorum sit æ-Qua in re tria *dicenda* sunt. 1. Pœnam sensus in omnibus damnatis æqualem, siquidem sura peccati, erit & plagarum modus, ut di-*vimus*. at dici non potest, omnes qui dam-habere peccata æqualia. 2. pœnam damni, si etur ut est privatio visionis Dei, esse æqua-mnibus damnatis; cùm omnes tali visione privati sint. 3. eandem pœnam si conside-ut est pœna, esse graviorem in uno damna-àm in alio, licèt enim omnes æqualiter ca-sione Dei, unus tamen magis dolet de tali one, quàm alius; quatenus considerat se ob us graviora peccata in eam incurrisse, Deum majori odio, non modo pœnam sensus ei ere, sed etiam visionem beatificam ei dene-

SOLUTIO VI. *Infantes qui cum solo peccato o-i moriuntur, non puniuntur pœna sensus, puniun-tè pœna damni.* PRIOR PARS PROBATUR, im infantes illi propria voluntate non pecca-, non videtur consentaneum divinæ bonitati, infernali crucientur. *Confirmatur*, nam cur tus aliquos in ignem æternum mittat, ratione *Matth.25.* quia opera misericordiæ non exer-nt. Unde supponit eos potuisse ejusmodi ope-vacare: quod de infantibus, ante usum rationis dentibus, dici non potest.

sterior pars est certa, sumiturque tum ex verbis *Joan.3.* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu to, non potest introire in regnum Dei, tum ex cilio Tridentino *sess. 5. de peccato originali can. 4.* damnantur qui dicunt, infantes nihil ex Adam ere originalis peccati, quod regenerationis

 lauacro

lavacro necesse sit expiari, ad vitam æternam consequendam: tum quia ex supradictis, peccatum originale est verum peccatum, quo infans est maculatus coram Deo, eique exosus; consistit etiam in privatione gratiæ & charitatis habitualis, adeoque privat infantem jure hæreditatis ad vitam æternam. At Deus non confert vitam æternam, nisi iis qui mundati sunt ab omni peccato, quique sunt filii ipsius adoptivi per gratiam. Quare qui decedunt cum peccato originali, puniuntur pœnâ damni; quæ consistit in privatione visionis Dei.

Circa hæc dubitari solet, an privatio visionis Dei sit conjuncta in infantibus, cum tristitia & dolore. *Responsio* communis est negativa, sive quia non intelligunt, quantum sit bonum visio beatifica, qua privati sunt; sive quia cognoscunt se non fuisse proximè ordinatos ad eam consequendam. Unde non magis affliguntur de illius privatione, quàm plebejus doleat quòd ad Imperium evectus non sit. Imò aliqui probabiliter existimant, eos habere perfectam cognitionem rerum naturalium, adeoque potiri beatitudine, & delectatione quæ ex tali notitia procedit.

Dices 1. Ex Concilio Florent. *sess. ultima*, eos qui cum peccato mortali actuali, vel originali discedunt ex hac vita, mox in infernum descendere; ibique disparibus pœnis puniri. *Respondeo* hinc non sequi infantes magna affici tristitia, quòd Deum non videât: quia sub nomine inferni comprehendi solet etiam limbus, in quo nullus est cruciatus, aut certè dicendum esset, infantes non modo pœna damni, sed etiã pœna sensus affici; quod probabilitate caret. Quod autem dicit Concilium de disparitate pœnarum, nõ debet intelligi de infantibus inter se collatis, sed cũ iis qui moriuntur in peccatis actualibus: isti enim pœna damni, & sensus plectuntur, cum illi solam pœnam damni sustineant.

Dices 2. Augustinum non uno in loco, nostræ sententiæ satis apertè refragari. *Respondeo 1.* Augustinum dispu-

do contra Pelagianos tam de peccato origi-
uàm de gratia & libero arbitrio, aliquando
in verbis excedere ut à plerisque observatū
just. nihil affirmasse de pœnis parvulorum.
tando, ut patet ex verbis illis *epist. 28.* Cum
est ad pœnas parvulorum, magnis angustiis
, nec invenio prorsus quid respondeam.
lvo honore ipsi debito, constantem omniū
eologorum sententiam tutò sequi possumus.

LIBER III.

E FIDE, SPE, ET CHARITATE.

CAPUT I.

De objecto Fidei.

SOLUTIO I. *Objectum materiale primarium*
dei est Deus, totale verò & adaquatum, quidquid
vinam revelationem cadit.] PRIMA PARS
ATUR, quia inter omnia quæ per fidem cre-
r, Deus principem locum obtinet; quare Deus
imarium objectum materiale fidei: sicut ob eā-
ationem diximus in procemio, Deum esse ob-
m primarium materiale Theologiæ; & genera-
quælibet scientia habet pro objecto primario
riali, id quod nobilius est inter omnia entia,
sub illius considerationem cadunt.
oc autem intellige de Deo absolutè, ut Deus est,
ub ratione divinitatis; sicut enim Deus est subje-
n, in primariis conclusionibus Theologicis, inde-
fit ut Deus, sub ratione Deitatis, sit primarium
ectum materiale Theologiæ; ita Deus, ut Deus,
et esse primarium objectum materiale fidei, cùm

præcipuæ veritates nobis ad credendum propositæ, sint illæ quibus docemur, Deum esse unum in essentia, & trium in personis; Deum esse Creatorem, & Redemptorem mundi, & similes.

Secunda pars ostenditur, nam cùm per fidem divinam credamus id quod revelatum est, sequitur totale & adæquatum fidei objectum complecti id omne, quod sub divinam revelationem cadit; adeoque non modo Deum, sed etiam alia pleraque, cùm de iis facta sit revelatio, spectare ad objectum fidei. Si tamen reliqua spectentur, quatenus creduntur in ordine ad Deum, sic non incongruè dici potest, Deũ esse adæquatum objectum fidei, saltem indirectè, siquidem fides Christiana nihil credendum proponit, nisi ex intentione ut Deus meliùs cognoscatur, & ametur.

Dices, quæcunque continentur sub objecto fidei, sunt æquè credibilia; at res creatæ nõ sunt æquè credibiles ac divinæ, cùm nõ sint æquè necessariæ; ergo, &c. *Respondeo* res omnes quæ fide divina creduntur, non esse secundum se, & ex proprio merito æqualiter credibiles, esse tamen, quatenus omnes à Deo sunt revelatæ; cùm Deus non minùs in parvis, quàm in magnis summè sapiens, & verax sit.

RESOLUTIO II. *Deus est formale objectum fidei, idque sub ratione primæ veritatis.*] PRIOR PARS PROBATUR, nam illud est objectum formale fidei, quo intellectus noster movetur, ad assentiendum rebus revelatis: at Deus est id quo intellectus noster ad hoc movetur, credimus enim mysteria fidei nostræ, quantumvis alta & obscura, vera esse, quia Deus ipse ea revelavit. Ergo Deus est objectum formale fidei.

Secunda pars suadetur, nam Deus est objectũ formale fidei, per eam perfectionem, per quam movet intellectum nostrum, ut firmiter assentiatur rebus ab eo revelatis; at hoc habet, quatenus est prima & summa veritas, quæ scilicet neque falli, neque fallere potest,

cùm hoc præcisè sufficiat, ut illius testimonio
ilia facta sint nimia, ergo Deus ut prima veri-
for male objectum fidei.

firmatur, nam Deus non movet intellectum, ut
miter assentiamur, quatenus est Deus, aut mi-
rs, &c. quia si esset Deus, & misericors, non ta-
summè verax, illius dicta non essent fide digna.
ra verò, si esset summè verax, neque divinita-
aut alias perfectiones haberet, id satis esset ut
ò illius verbis fidem haberemus, sicut credi-
homini eo ipso quòd illum veracem esse exi-
mus: quare Deus ut summè verax, est formale
ctum nostræ fidei.

ices, veracitas divina in ipsam divinitatem resol-
, ergo hæc est primarium motivum nostræ fidei.
ndeo veracitatem divinam resolvi in divinita-
, velut in causam virtualem essendi, non autem
motivum assentiendi, quare nulla est conse-
ntia.

ESOLUTIO III. *Deus ut revelans, seu testificans*
inet ad objectum formale fidei.] PROBATUR,
a sicut non credimus homini veraci, nisi nobis
uatur, ita nec Deo. Unde quemadmodum moti-
n credendi homini veraci, est testimonium quod
nobis perhibet de re aliqua, ut ex eo patet, quòd
rrenti cur illi credamus, statim respondemus,
ia id ita se habere testatus est; ita motivum cre-
ndi Deo, ex illius testimonio partialiter sumi de-
t, adeò ut verum sit, nos credere aliquid, non mo-
quia Deus summè verax est, sed etiam quia ipse
obis illud revelavit.

Neque dicas, revelationem esse tantùm conditio-
em sine qua non, quemadmodum ipsa finis cogni-
io est conditio sine qua finis non moveret, etsi ipsa
on moveat. *Non enim est par ratio*, siquidem cognitio
inis non est id quod cognoscitur, sed tantùm id quo
inis cognoscitur, adeoque solus finis movet. At verò
ut intellectus assentiatur alicui veritati, necesse est ut

 ipsa

ipsam revelationem divinam cognoscat, & approbet; quare talis revelatio ad objectum formale, & motivum nostræ fidei pertinet.

Dices 1. Virtutes Theologicæ sic dicuntur, quia earum objectum formale est Deus; ergo revelatio cùm sit quid à Deo distinctum, non potest spectare ad formale objectum fidei. *Respondeo* satis esse quod Deus sit primarium, etsi non totale objectum virtutis Theologicæ, sicque revelationem posse spectare ad totale objectum fidei: quemadmodum beatitudo formalis, quæ est aliquid creatum, spectat ad objectum spei.

Dices 2. Si revelatio ingreditur objectum formale fidei, nihil credimus nisi quatenus à Deo revelatum est: at hoc dici non potest, quia credimus, verbi causa, Deum esse veracem, ridiculum autem est credere aliquem esse veracem, quia ipse testatur se esse veracem. *Respondeo* etsi id absurdum sit agendo de hominibus, qui falli possunt, & fallere; non tamen agendo de Deo; cujus testimonium propter suam infallibilitatem, tantæ est authoritatis ut meritò ei dicenti se esse veracem, credere debeamus.

Dices 3. Etsi possimus credere articulos fidei, quia sunt revelati, non tamen possumus credere eos esse revelatos, propter revelationem, quia sic procederetur in infinitum: quare revelatio non est motivum necessarium nostræ fidei. *Respondeo* non sequi progressum infinitum; quia sicut per lumen video colorem, & lumen ipsum, ita per revelationem credimus articulos fidei, & revelationem ipsam.

Contrà, lumen corporale per seipsum est visibile, at revelatio ipsa cùm sit obscura, non est per se cognoscibilis, adeoque debet cognosci per aliud notius. *Verùm id non sequitur*, nam supposita sufficienti propositione, & credibilitate articulorum fidei, intellectus à voluntate determinari potest, ut propter authoritatem Dei credat, non modo articulos revelatos, sed etiam ipsam eorum revelationem.

RE-

SOLUTIO IV. *Revelatio publica facta toti Ec-*
sufficit ad objectum formale fidei, quamvis absolutè
ria non sit.] PRIMA PARS certa est ex fide,
rique potest ex eo, quod omnium Catholico-
onsensu, ea vera est fides, qua assensum præbe-
nysteriis, per Apostolos universali Ecclesiæ à
evelatis, etsi nullam eorum privatam revela-
m habeamus. Unde Patres, quotquot contra-
icos de rebus fidei decertant, veram fidem pro-
olent, ex revelatione Prophetis, & Apostolis
& per Scripturam sacram, ac traditionem ad
fideles derivata.

cunda pars ostenditur, quia potest Deus alicui
onæ privatæ revelare aliquam veritatem cre-
lam, & ille cui fit talis revelatio, potest assensum
ere rei revelatæ, propter authoritatem Dei re-
ntis; quo ipso elicit verum actum fidei, non mi-
quàm ille qui credit, propter revelationem pu-
m. Imò actus illi sunt ejusdem speciei, eo quòd
utrumque formaliter homo assentitur alicui ve-
i, quia à Deo revelata est; quòd autem illa reve-
o publica sit, aut privata, hoc plane est per acci-
s respectu ipsius fidei, quæ non fertur in obie-
m, quia revelatum est publicè, aut privatim, sed
a ab ipsa prima veritate semper infallibili revela-
n est.

Dices 1. Fides nostra dicitur Catholica, seu uni-
rsalis, ut distinguatur à privata. *Respondeo* illam
nominationem se habere per accidens, re-
ectu fidei, quæ erit eadem speciei, sive sit Catho-
a, seu de rebus universali Ecclesiæ propositis, sive
on.

Dices 2. Ecclesia sola est certa fidei regula, quate-
us nullus præter illam potest rem aliquam propo-
ere, ut ex fide credendam. *Respondeo* hoc verum
sse de lege ordinaria, at quid prohibet, quin Deus
ossit extraordinariè, privatæ personæ aliquid reve-
are, ex fide credendum?

RESOLUTIO V. *Revelatio ad fidem spectans, debet esse obscura ex parte Dei revelata, quod si sit evidens ex parte ipsius revelationis, fides quidem per se & formaliter in ea fundari non poterit: cum ea tamen in eodem subjecto esse poterit.*] IN PRIMIS quòd revelatio debeat esse obscura, ex parte rei revelatæ, certum est apud omnes, tum quia, ut ait Paulus *Hebr.* 11. Fides est argumentum non apparentium; tum quia fides essentialiter innititur alterius testimonio, tanquam motivo assentiendi: talis autem assensus ut sic, non potest non esse obscurus, ex parte rei creditæ, cùm testimonium sit medium extrinsecum, per quod res credita in se videri non potest: tum denique quia fides opponitur scientiæ, quatenus hæc claram, illa verò obscuram rei cognitionem dicit.

Secundò, quòd fides per se & formaliter non possit fundari in revelatione, quæ evidens est ex parte sui, seu quam clarè constat esse à Deo, probatur, nam duo hic assensus distingui possunt, primus quo quis evidenter judicat, Deum esse qui ipsi aliquid revelat, qua ratione ex multorum sententia, primus Angelus cognoscebat revelationem, quam habuit in via, esse à Deo, cùm clarè sciret se in creatis nullum habere superiorem, à quo eam posset accipere. Secundus, quo quis formaliter ob talem revelationem, & quia clarè novit eam esse à Deo, assentitur rei revelatæ. At neuter est assensus fidei, non quidem prior, cùm sit intrinsecè evidens, & necessarius seu independens ab imperio voluntatis, quæ conditiones repugnant fidei: non etiam posterior, quia qui clarè cognoscit Deum esse qui revelat aliquid, cùm aliunde clarè sciat, Deum non posse mentiri, non potest non clarè cognoscere, id quod à Deo revelatum est, verum esse. Unde talis assensus est evidens, necessarius, & per discursum comparatus, adeoque ad scientiam potiùs quàm ad fidem spectans.

Tandem, quòd fides esse possit in eodem subjecto, simul cum evidentia revelationis, patet, tum quia pri-

Angelus cū evidenti notitia revelationis sibi
ctæ, habuit in via fidem ejusdem speciei cum
quod etiam proportione servata, probabili-
ndi potest ad B. Virginem, & Apostolos: tum
test homo assentiri rei revelatæ, præcisè
r testimonium Dei, seu quia Deus eam reve-
non attendendo, an clarè constet, ejusmodi
ionem esse à Deo nec ne, sicut non atten-
ea revelatio publica, an privata sit, assensus
qui oritur ex tali motivo, est verus actus

rmatur, nam si evidentia revelationis impedi-
e intellectus posset elicere verum assensum fi-
m evidentia saltem morali nobis constet, quic-
n Scriptura continetur, esse à Deo revelatum,
retur veram fidem in nobis non esse.

SOLUTIO VI. *Nunquam Deus de facto fal-
xit, neque potest de lege ordinaria, vel absoluta di-
lsum.*} PRIMA PARS est de fide, & ea ratione
tur, quia scienter dicere falsum, est mentiri, at
non potest aliquid dicere nisi scienter, quare si
n diceret, mentiretur. Constat autem ex Scri-
, Deum esse veracem, & non mentiri, quod ut
mum sic intelligendum est, ut nunquam de fa-
entitus sit. *Confirmatur*, quia si vel semel Deus
itus esset non immeritò possemus omnes de
eriis fidei nostræ dubitare, talisque dubitatio
nquam culpanda esset.

cunda pars est etiam de fide, & ostenditur, tum
criptura citata, quæ cùm ait, Deum esse vera-
, & non esse quasi hominem, ut me tiatur, indi-
um non posse saltem de lege ordinaria mentiri,
aliàs fides nostra fluctuaret, neque spem no-
m in Deo firmiter collocare possemus, cùm ta-
n Scriptura intendat, nos reddere certissimos de
inis promissionibus. Sequela patet, quia si Deus de
e ordinaria mentiri potest, talis potentia juxta
sum ordinarium rerum ad actum potest reduci,
imò

RESOLUTIO V. *Revelatio ad fidem spectans, aut hyperesse obscura ex parte Dei revelata, quod si sit evidens ex parte ipsius revelantis, fides quidem per se & formaliter in ea fundari non poterit: cum ea tamen in eodem subjecto esse poterit.*] IN PRIMIS quòd revelatio debeat esse obscura, ex parte rei revelatæ, certum est apud omnes, tum quia, ut ait Paulus *Hebr. 11.* Fides est argumentum non apparentium; tum quia fides essentialiter innititur alterius testimonio, tanquam motivo assentiendi: talis autem assensus ut sic, non potest non esse obscurus, ex parte rei creditæ, cùm testimonium sit medium extrinsecum, per quod res credita in se videri non potest: tum denique quia fides opponitur scientiæ, quatenus hæc claram, illa verò obscuram rei cognitionem dicit.

Secundò, quòd fides per se & formaliter non possit fundari in revelatione, quæ evidens est ex parte sui, seu quam clarè constat esse à Deo, probatur, nam duo hic assensus distingui possunt, primus quo quis evidenter judicat, Deum esse qui ipsi aliquid revelat, qua ratione ex multorum sententia, primus An[gelus] cognoscebat revelationem, quam ha[bebat] esse à Deo, cùm clarè sciret se in crea[...] bere superio[...] eam posset [...] dus, quo q[...]er ob tale[...] quia cla[...]e à De[...] latæ. [...] cùm [...] po[...]

eius cũ evidenti notitia revelationis sibi
habuit in via fidem ejusdem speciei cum
d etiam proportione servata, probabili-
potest ad B. Virginem, & Apostolos: tum
homo assentiri rei revelatæ, præcisè
imonium Dei, seu quia Deus eam reve-
attendendo, an clarè constet, ejusmodi
m esse à Deo nec ne, sicut non atten-
evelatio publica, an privata sit, assensus
oritur ex tali motivo, est verus actus
tur, nam si evidentia revelationis impedi-
ellectus posset elicere verum assensum fi-
identia saltem morali nobis constet, quic-
iptura continetur, esse à Deo revelatum,
veram fidem in nobis non esse.

LUTIO VI. *Nunquam Deus de facto fal- neque potest de lege ordinaria, vel absoluta di-*

.] PRIMA PARS est de fide, & ea ratione
quia scienter dicere falsum, est mentiri, at
potest aliquid dicere nisi scienter, quare si
ceret, mentiretur. Constat autem ex Scri-
um esse verum, & non mentiri, quod ut
n sic in ... est, ut nunquam de fa-
itus ... quia si vel semel Deus
es ... possemus omnes de
g ... , talisque dubitatio

... de, & ostenditur, tum
... m ait. Deum esse vera-
... inem, ut me ... tiatur, indi-
... ordinaria mentiri,
... neque spem no-
... emus, cum ta-
... e certissimos de
... , quia si Deus de
... s potentia juxta
... m potest redu-

RESOLUTIO V. *Revelatio ad fidem spectans, debere esse obscura ex parte Dei revelata, quòd si sit evidens ex parte ipsius revelationis, fides quidem per se & formaliter in ea fundari non poterit: cum ea tamen in eodem subjecto esse poterit.*] IN PRIMIS quòd revelatio debeat esse obscura, ex parte rei revelatæ, certum est apud omnes, tum quia, ut ait Paulus *Hebr. 11.* Fides est argumentum non apparentium; tum quia fides essentialiter innititur alterius testimonio, tanquam motivo assentiendi; talis autem assensus ut sic, non potest non esse obscurus, ex parte rei creditæ, cùm testimonium sit medium extrinsecum, per quod res credita in se videri non potest: tum denique quia fides opponitur scientiæ, quatenus hæc claram, illa verò obscuram rei cognitionem dicit.

Secundò, quòd fides per se & formaliter non possit fundari in revelatione, quæ evidens est ex parte sui, seu quam clarè constat esse à Deo, probatur, nam duo hic assensus distingui possunt, primus quo quis evidenter judicat, Deum esse qui ipsi aliquid revelat, qua ratione ex multorum sententia, primus Angelus cognoscebat revelationem, quam habuit [illegible] esse à Deo, cùm clarè sciret se in creatia [illegible] bere superiorem, à quo eam posset acci[illegible] dus, quo quis form[illegible] talem [illegible] quia clarè novit [illegible] Deo, [illegible] latæ. At neu[illegible] cùm sit intri[illegible] pendens [illegible] pugnan[illegible] cogn[illegible] und[illegible]

gelus cũ evidenti notitia revelationis sibi habuit in via fidem ejusdem speciei cum d etiam proportione servata, probabili- potest ad B. Virginem, & Apostolos: tum homo assentiri rei revelatæ, præcisè imonium Dei, seu quia Deus eam reve- ttendendo, an clarè constet, ejusmodi m esse à Deo nec ne, sicut non atten- evelatio publica, an privata sit, assensus oritur ex tali motivo, est verus actus

tur, nam si evidentia revelationis impedi- ellectus posset elicere verum assensum fi- videntia saltem morali nobis constet, quic- riptura continetur, esse à Deo revelatum, r veram fidem in nobis non esse.

LUTIO VI. *Nunquam Deus de facto fal- neque potest de lege ordinaria, vel absoluta di- u.*] PRIMA PARS est de fide, & ea ratione quia scienter dicere falsum, est mentiri, at potest ... ere nisi scienter, quare si cere ... Constat autem ex Scri- ... non mentiri, quod ut ... est, ut nunquam de fa- ... quia si vel semel Deus ... tò possemus omnes de ... are, talisque dubitatio

... e fide, ... litur, tum ... sse vera- ... ut, indi- ... mentiri, ... pem no- ... cùm ta- ... issimos de ... si Deus de ... entia juxta ... otest reduci, ...

quia virtus, cui peccatum opponitur, & gratia quâ privat, sunt qualitates finitæ: non etiam ex 3. quia aliàs sequeretur, peccata ipsa venialia, cùm iis Deus offendatur, habere malitiam simpliciter infinitam. Item peccata omnia mortalia continere æqualem malitiam, & unum non esse majus alio: quæ, & similia valde absurda sunt.

Dices 1. Offensa crescit juxta dignitatem personæ offensæ, ergo si persona est infinitè digna offensa erit simpliciter infinita. *Respondeo* non sequi, sufficit enim quòd talis offensa, cæteris paribus, sit major quacunque offensa, contra personam minus dignam patrata.

Contra, illa offensa est simpliciter infinita, quæ infinitas offensas, aliàs aliis majores, gravitate superat. Verùm hoc falsum est, alioqui homo esset simpliciter infinitus; cum possit Deus alias, & alias species in infinitum multiplicare, quę ad perfectionem speciei humanæ nunquam pertingent.

Dices 2. Qui peccat mortaliter, Deum inhonorat, & quantùm est ex se, ejus divinitatem destruit; hoc autem nocumentum est infinitum, ac proinde malitiam, & offensam simpliciter infinitam in peccato arguit. *Respondeo* mortaliter peccantem Deo auferre aliquem honorem externum, qui est aliquid finitum, & quia constituit ultimum finem in creatura, censeri quodammodo destruere Deum, qui essentialiter est ultimus finis omnium; non quòd verum aliquod nocumentum ei inferat, aut inferre possit.

Ex dictis collige, pœnam damnatorum sive damni, sive sensus, de facto esse simpliciter finitam, quoad intensionem. Et de priori patet, quia per illam homo privatur visione Dei, quæ finita est & limitata. De posteriori verò, quia creatura non est capax cruciatus, aut doloris infinitè intensi. Est tamen *observandum* discrimen inter pœnas illas, quòd pœna damni dicitur secundum quid infinita, ut docet S. Thomas *art. 4.* quia per illã homo privatur Deo, qui est bo-

infinitum: at verò pœna sensûs est finita
sivè, quia id, quicquid sit, quod causat
lem pœnam, non potest habere nisi dis-
iam finitam.

nic aliquis, an pœna damnatorum sit æ-
a in re tria *dicenda* sunt. 1. Pœnam sensus
omnibus damnatis æqualem, siquidem
a peccati, erit & plagarum modus, ut di-
ras. at dici non potest, omnes qui dam-
rere peccata æqualia 2. pœnam damni, si
ur ut est privatio visionis Dei, esse æqua-
nibus damnatis; cùm omnes tali visione
ivati sint. 3. eandem pœnam si conside-
st pœna, esse graviorem in uno damna-
in alio, licèt enim omnes æqualiter ca-
ne Dei, unus tamen magis dolet de tali
, quàm alius; quatenus considerat se ob
graviora peccata in eam incurrisse, Deum-
jori odio, non modo pœnam sensus ei
, sed etiam visionem beatificam ei dene-

LUTIO VI. *Infantes qui cum solo peccato o-
oriuntur, non puniuntur pœna sensus, puniun-
næ damni.* PRIOR PARS PROBATUR,
infantes illi propria voluntate non pecca-
non videtur consentaneum divinæ bonitati,
nfernali crucientur. *Confirmatur*, nam cur
aliquos in ignem æternum mittat, rationē
atth. 25. quia opera misericordiæ non exer-
. Unde supponit eos potuisse ejusmodi ope-
care. quod de infantibus, ante usum rationis
ntibus, dici non potest.

rior pars est certa, sumiturque tum ex verbis
n. 3. Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu
, non potest introire in regnum Dei, tum ex
ilio Tridentino *sess. 5. de peccato originali can. 4.*
mnantur qui dicunt, infantes nihil ex Adam
re originalis peccati, quod regenerationis

lavacro necesse sit expiari, ad vitam æternam consequendam: tum quia ex supradictis, peccatum originale est verum peccatum; quo infans est maculatus coram Deo, eique exosus; consistit etiam in privatione gratiæ & charitatis habitualis, adeoque privat infantem jure hæreditatis ad vitam æternam. At Deus non confert vitam æternam, nisi iis qui mundati sunt ab omni peccato, quique sunt filii ipsius adoptivi per gratiam. Quare qui decedunt cum peccato originali, puniuntur pœna damni; quæ consistit in privatione visionis Dei.

Circa hæc dubitari solet, an privatio visionis Dei sit conjuncta in infantibus, cum tristitia & dolore. *Responsio* communis est negativa, sive quia non intelligunt, quantum sit bonum visio beatifica, qua privati sunt; sive quia cognoscunt se non fuisse proximè ordinatos ad eam consequendam. Unde non magis affliguntur de illius privatione, quàm plebejus doleat quòd ad Imperium evectus non sit. Imò aliqui probabiliter existimant, eos habere perfectam cognitionem rerum naturalium, adeoque potiri beatitudine, & delectatione quæ ex tali notitia procedit.

Dices 1. Ex Concilio Florent. *sess. ultima,* eos qui cum peccato mortali actuali, vel originali discedunt ex hac vita, mox in infernum descendere; ibique disparibus pœnis puniri. *Respondeo* hinc non sequi infantes magna affici tristitia, quòd Deum non videant: quia sub nomine inferni comprehendi solet etiam limbus, in quo nullus est cruciatus, aut certè dicendum esset, infantes non modo pœna damni, sed etiã pœna sensus affici; quod probabilitate caret. Quod autem dicit Concilium de disparitate pœnarum, nõ debet intelligi de infantibus inter se collatis, sed cũ iis qui moriuntur in peccatis actualibus: isti enim pœna damni, & sensus plectuntur, cum illi solam pœnam damni sustineant.

Dices 2. Augustinum non uno in loco, nostræ sententiæ satis apertè refragari. *Respondeo 1.* Augustinum dispu-

io contra Pelagianos tam de peccato origi-
nàm de gratia & libero arbitrio, aliquando
in verbis excederet ut à plerisque observatū
uit. nihil affirmasse de pœnis parvulorum.
ando, ut patet ex verbis illis *epist.* 28. Cum
st ad pœnas parvulorum, magnis angustiis
, nec invenio prorsus quid respondeam.
suo honore ipsi debito, constantem omniū
ologorum sententiam tutò sequi possumus.

LIBER III.

E FIDE, SPE, ET CHARITATE.

CAPUT I.

De objecto Fidei.

OLUTIO I. *Objectum materiale primarium i est Deus, totale verò & adaquatum, quidquid inam revelationem cadit.*] PRIMA PARS TUR, quia inter omnia quæ per fidem cre-, Deus principem locum obtinet; quare Deus narium objectum materiale fidei: sicut ob eā-tionem diximus in procemio, Deum esse ob-primarium materiale Theologiæ; & genera-ælibet scientia habet pro objecto primario ali, id quod nobilius est inter omnia entia, b illius considerationem cadunt.

: autem intellige de Deo absolutè, ut Deus est, ratione divinitatis; sicut enim Deus est subje-in primariis conclusionibus Theologicis, inde-t ut Deus, sub ratione Deitatis, sit primarium tum materiale Theologiæ; ita Deus, ut Deus, t esse primarium objectum materiale fidei, cùm

præcipuæ veritates nobis ad credendum propositæ, sint illæ quibus docemur, Deum esse unum in essentia, & trium in personis; Deum esse Creatorem, & Redemptorem mundi, & similes.

Secunda pars ostenditur, nam cùm per fidem divinam credamus id quod revelatum est, sequitur totale & adæquatum fidei objectum complecti id omne quod sub divinam revelationem cadit; adeoque non modo Deum, sed etiam alia pleraque, cùm de iis facta sit revelatio, spectare ad objectum fidei. Si tamen reliqua spectentur, quatenus creduntur in ordine ad Deum, sic non incongruè dici potest, Deũ esse adæquatum objectum fidei, saltem indirectè, siquidem fides Christiana nihil credendum proponit, nisi ex intentione ut Deus meliùs cognoscatur, & ametur.

Dices, quæcunque continentur sub objecto fidei, sunt æquè credibilia; at res creatæ nō sunt æquè credibiles ac divinæ, cùm nō sint æquè necessariæ; ergo, &c. *Respondeo* res omnes quæ fide divina creduntur, non esse secundum se, & ex proprio merito æqualiter credibiles, esse tamen, quatenus omnes à Deo sunt revelatæ; cùm Deus non minùs in parvis, quàm in magnis summè sapiens, & verax sit.

RESOLUTIO II. *Deus est formale objectum fidei, idque sub ratione primæ veritatis.*] PRIOR PARS PROBATUR, nam illud est objectum formale fidei, quo intellectus noster movetur, ad assentiendum rebus revelatis: at Deus est id quo intellectus noster ad hoc movetur, credimus enim mysteria fidei nostræ, quantumvis alta & obscura, vera esse, quia Deus ipse ea revelavit. Ergo Deus est objectum formale fidei.

Secunda pars suadetur, nam Deus est objectũ formale fidei, per eam perfectionem, per quam movet intellectum nostrum, ut firmiter assentiatur rebus ab eo revelatis; at hoc habet, quatenus est prima & summa veritas, quæ scilicet neque falli, neque fallere potest,

um hoc præcisè sufficiat, ut illius testimonio
a facta sint nimis, ergo Deus ut prima veri-
r male objectum fidei.

natur, nam Deus non movet intellectum, ut
iter assentiamur, quatenus est Deus, aut mi-
, &c. quia si esset Deus, & misericors, non ta-
mmè verax, illius dicta non essent fide digna.
verò, si esset summè verax, neque divinita-
ut alias perfectiones haberet, id satis esset ut
illius verbis fidem haberemus, sicut credi-
mini eo ipso quòd illum veracem esse exi-
as: quare Deus ut summè verax, est formale
m nostræ fidei.

r, veracitas divina in ipsam divinitatem resol-
rgo hæc est primarium motivum nostræ fidei.
eo veracitatem divinam resolvi in divinita-
elut in causam virtualem essendi, non autem
otivum assentiendi, quare nulla est conse-
a.

SOLUTIO III. *Deus ut revelans, seu testificans*
t ad objectum formale fidei.] PROBATUR,
cut non credimus homini veraci, nisi nobis
tur, ita nec Deo. Unde quemadmodum moti-
redendi homini veraci, est testimonium quod
obis perhibet de re aliqua, ut ex eo patet, quòd
enti cur illi credamus, statim respondemus,
d ita se habere testatus est; ita motivum cre-
i Deo, ex illius testimonio partialiter sumi de-
adeò ut verum sit, nos credere aliquid, non mo-
uia Deus summè verax est, sed etiam quia ipse
s illud revelavit.

iqua dicat, revelationem esse tantùm conditio-
, sine qua non, quemadmodum ipsa finis cogni-
est conditio sine qua finis non moveret, etsi ipsa
moveat. *Non enim est par ratio*, siquidem cognitio
s non est id quod cognoscitur, sed tantùm id quo
s cognoscitur, adeoque solus finis movet. At verò
ntellectus assentiatur alicui veritati, necesse est ut

ipsam revelationem divinam cognoscat, & approbet; quare talis revelatio ad objectum formale, & motivum nostræ fidei pertinet.

Dices 1. Virtutes Theologicæ sic dicuntur, quia earum objectum formale est Deus; ergo revelatio cùm sit quid à Deo distinctum, non potest spectare ad formale objectum fidei. *Respondeo* satis esse quod Deus sit primarium, etsi non totale objectum virtutis Theologicæ, sicque revelationem posse spectare ad totale objectum fidei: quemadmodum beatitudo formalis, quæ est aliquid creatum, spectat ad objectum spei.

Dices 2. Si revelatio ingreditur objectum formale fidei, nihil credimus nisi quatenus à Deo revelatum est: at hoc dici non potest, quia credimus, verbi caussa, Deum esse veracem, ridiculum autem est credere aliquem esse veracem, quia ipse testatur se esse veracem. *Respondeo* etsi id absurdum sit agendo de hominibus, qui falli possunt, & fallere; non tamen agendo de Deo, cujus testimonium propter suam infallibilitatem, tantæ est authoritatis ut meritò ei dicenti se esse veracem, credere debeamus.

Dices 3. Etsi possimus credere articulos fidei, quia sunt revelati, non tamen possumus credere eos esse revelatos, propter revelationem, quia sic procederetur in infinitum: quare revelatio non est motivum necessarium nostræ fidei. *Respondeo* non sequi progressum infinitum, quia sicut per lumen video colorem, & lumen ipsum, ita per revelationem credimus articulos fidei, & revelationem ipsam.

Contrà, lumen corporale per seipsum est visibile, at revelatio ipsa cùm sit obscura, non est per se cognoscibilis, adeoque debet cognosci per aliud notius. *Verùm id non sequitur*, nam supposita sufficienti propositione, & credibilitate articulorum fidei, intellectus à voluntate determinari potest, ut propter authoritatem Dei credat, non modo articulos revelatos, sed etiam ipsam eorum revelationem.

RE-

LUTIO IV. *Revelatio publica facta toti Ec-*
icis ad obiectum formale fidei, quamvis absolutè
non sit.] PRIMA PARS certa est ex fide,
que potest ex eo, quod omnium Catholico-
sensu, ea vera est fides, qua assensum præbe-
teriis, per Apostolos universali Ecclesiæ à
latis, etsi nullam eorum privatam revela-
habeamus. Unde Patres, quotquot contra-
s de rebus fidei decertant, veram fidem pro-
ent, ex revelatione Prophetis, & Apostolis
per Scripturam sacram, ac traditionem ad
eles derivata.

ida pars ostenditur, quia potest Deus alicui
privatæ revelare aliquam veritatem cre-
n. & ille cui fit talis revelatio, potest assensum
e rei revelatæ, propter authoritatem Dei re-
s; quo ipso eliceret verum actum fidei, non mi-
àm ille qui credit, propter revelationem pu-
. Imò actus illi sunt ejusdem speciei, eo quòd
umque formaliter homo assentitur alicui ve-
quia à Deo revelata est; quòd autem illa reve-
ublica sit, aut privata, hoc plane est per acci-
espectu ipsius fidei, quæ non fertur in obie-
quia revelatum est publicè, aut privatim, sed
b ipsa prima veritate semper infallibili revela-
st.

Dices 1. Fides nostra dicitur Catholica, seu uni-
lis, ut distinguatur à privata. *Respondeo* illam
minationem se habere per accidens, re-
tu fidei, quæ erit eadem speciei, sive sit Catho-
seu de rebus universali Ecclesiæ propositis, sive

Dices 2. Ecclesia sola est certa fidei regula, quate-
nullus præter illam potest rem aliquam propo-
, ut ex fide credendam. *Respondeo* hoc verum
de lege ordinaria, at quid prohibet, quin Deus
sit extraordinariè, privatæ personæ aliquid reve-
, ex fide credendum?

RESOLUTIO V. *Revelatio ad fidem spectans, debet esse obscura ex parte Dei revelata, quod si sit evidens ex parte ipsius revelationis, fides quidem per se & formaliter in ea fundari non poterit: cum ea tamen in eodem subjecto esse poterit.*] IN PRIMIS quòd revelatio debeat esse obscura, ex parte rei revelatæ, certum est apud omnes, tum quia, ut ait Paulus *Hebr. 11.* Fides est argumentum non apparentium; tum quia fides essentialiter innititur alterius testimonio, tanquam motivo assentiendi: talis autem assensus ut sic, non potest non esse obscurus, ex parte rei creditæ, cùm testimonium sit medium extrinsecum, per quod res credita in se videri non potest: tum denique quia fides opponitur scientiæ, quatenus hæc claram, illa verò obscuram rei cognitionem dicit.

Secundò, quòd fides per se & formaliter non possit fundari in revelatione, quæ evidens est ex parte sui, seu quam clarè constat esse à Deo, probatur, nam duo hic assensus distingui possunt, primus quo quis evidenter judicat, Deum esse qui ipsi aliquid revelat, qua ratione ex multorum sententia, primus Angelus cognoscebat revelationem, quam habuit in via, esse à Deo, cùm clarè sciret se in creatis nullum habere superiorem, à quo eam posset accipere. Secundus, quo quis formaliter ob talem revelationem, & quia clarè novit eam esse à Deo, assentitur rei revelatæ. At neuter est assensus fidei, non quidem prior, cùm sit intrinsecè evidens, & necessarius seu independens ab imperio voluntatis, quæ conditiones repugnant fidei: non etiam posterior, quia qui clarè cognoscit Deum esse qui revelat aliquid, cùm aliunde clarè sciat, Deum non posse mentiri, non potest non clarè cognoscere, id quod à Deo revelatum est, verum esse. Unde talis assensus est evidens, necessarius, & per discursum comparatus, adeoque ad scientiam potiùs quàm ad fidem spectans.

Tandem, quòd fides esse possit in eodem subjecto, simul cum evidentia revelationis, patet, tum quia

pri-

ıgelus cū evidenti notitia revelationis sibi
æ, habuit in via fidem ejusdem speciei cum
uod etiam proportione servata, probabili-
si potest ad B. Virginem, & Apostolos: cum
est homo assentiri rei revelatæ, præcisè
estimonium Dei, seu quia Deus eam reve-
n attendendo, an clarè constet, ejusmodi
nem esse à Deo nec ne, sicut non atten-
ı revelatio publica, an privata sit, assensus
ui oritur ex tali motivo, est verus actus

natur, nam si evidentia revelationis impedi-
ntellectus posset elicere verum assensum fi-
evidentia saltem morali nobis constet, quic-
Scriptura continetur, esse à Deo revelatum,
tur veram fidem in nobis non esse.

OLUTIO VI. *Nunquam Deus de facto fal-
t, neque potest de lege ordinaria, vel absoluta di-
um.*] PRIMA PARS est de fide, & ea ratione
ır, quia scienter dicere falsum, est mentiri, at
on potest aliquid dicere nisi scienter, quare si
diceret, mentiretur. Constat autem ex Scri-
Deum esse veracem, & non mentiri, quod ut
um sic intelligendum est, ut nunquam de fa-
ntitus sit. *Confirmatur*, quia si vel semel Deus
tus esset non immeritò possemus omnes de
iis fidei nostræ dubitare, talisque dubitatio
quam culpanda esset.

unda pars est etiam de fide, & ostenditur, tum
iptura citata, quæ cùm ait, Deum esse vera-
& non esse quasi hominem, ut me tiatur, indi-
m non posse saltem de lege ordinaria mentiri,
aliàs fides nostra fluctuaret, neque spem no-
ı in Deo firmiter collocare possemus, cùm ta-
Scriptura intendat, nos reddere certissimos de
iis promissionibus. Sequela patet, quia si Deus de
ordinaria mentiri potest, talis potentia juxta
m ordinarium rerum ad actum potest reduci,

im-

in qua est prudentia; voluntas, in qua est justitia, irascibilis, in qua est fortitudo, & concupiscibilis, in qua est temperantia. Inquantum ergo ratio destituitur suo ordine ad verum, est vulnus ignorantiæ, inquantum verò voluntas destituitur ordine ad bonum, est vulnus malitiæ: inquantum autem irascibilis destituitur suo ordine ad arduum, est vulnus infirmitatis: & tandem inquantum concupiscentia destituitur suo ordine ad delectabile moderatum ratione, est vulnus concupiscentiæ.

Notandum 3. ex art. 5. Mortem, aliosque defectus corporales naturæ humanæ, non esse per se effectus peccati primi parentis, quia scilicet sunt præter intentionem peccantis: esse tamen effectus per accidens, nimirum removendo prohibens, eo modo quo divellens columnam, per accidens movet lapidem columnæ superpositum: nam per peccatum illud sublata est originalis justitia, per quam non solum inferiores animæ vires continebantur sub ratione, absque omni deordinatione, sed etiam totum corpus continebatur sub anima, absque omni defectu. Quare sicut vulnerata est humana natura, quantum ad animam, per deordinationem potentiarum; ita est corruptibilis effecta, per deordinationem ipsius corporis.

RESOLUTIO II. *Peccatum causat aliquam maculam in anima.*] Hoc *probat* S. Doctor *1. 2. quæst. 87. art. 1.* quia sicut corpus nitidum, ex contactu alterius corporis, perdit suum nitorem, & maculam contrahit: ita anima, quia peccando adhæret rebus quibusdam, contra lumen rationis & divinæ legis; ex ea adhæsione, qui est veluti quidam tactus, amittit nitorem illum quem habet, & ex refulgentia naturalis, & divini luminis, per quod dirigitur in operationibus suis.

Notat autem art. 2. Maculam manere in anima post actum peccati, quia ut dictum est, macula importat quendam defectum nitoris, propter recessum à lumine

s, & divinæ legis, & ideò quamdiu ho-
tra hujusmodi lumen, manet in eo ma-
, sed postquã redit ad lumen rationis, &
inum, per motum quendam voluntatis
contrarium, tunc macula cessat.
uid sit macula illa quam homo peccan-
quæque post actuale peccatum persε-
na, hominemque denominat sordidum,
& habitualiter peccatorem. *Respondeo*,
am nihil aliud esse quam ipsum peccatũ
uatenus quoad suam malitiam moraliter
etiam transacto ipso actu, jamque pecca-
le denominatur. Non enim apparet, quid
ossit prædicta macula, siquidem post a-
ti, nihil ex eo superest in anima quam
gratiæ, vel reatus pœnæ, vel habitus rea-
oductus, at macula peccati non est priva-
um ille qui versatur in peccato mortali,
peccatum mortale contrahat novam
neque tamen privetur gratia. Justus etiam
um veniale aliquam maculam contrahat,
n privetur gratia.
iam peccati macula sita est in reatu pœnæ,
igatione solvendi pœnam peccato com-
itam. Nam macula illa est peccatum, ut vel
et, quòd tollatur per Sacramenta Baptismi
entiæ, quæ fides docet, ad remissionem pec-
instituta esse. At reatus pœnæ non est pec-
ed quid posterius peccato, cùm nõ ideò quis
ator, quia pœnam meretur; sed potiùs ideò
meretur quia peccator est.
eque dici potest, maculam illam esse habitum
, ex actu peccati productum, *tum* quia non ex
ctu peccati producitur habitus, nullum au-
t peccatum, quod non relinquat maculã; *tum*
er pœnitentiam tollitur peccati macula at ha-
pravus adhuc remanet. Quare à sufficienti enu-
ione cõcludimus, maculam peccati nihil aliud
 esse

esse formaliter, quam ipsum peccatum actuale, quatenus moraliter perseverat, nondumque per pœnitentiam est retractatum, aut remissum per gratiam. Quod rursus ex eo *suadetur*, quia macula illa est peccatum, ut dictum est, at non aliud quam quod præteriit, quia alioqui quicunque peccaret actu, duobus peccatis distinctis obnoxius esset; neque etiam est peccatum illud præteritum ut sic cum macula adhuc maneat, ergo est peccatum præteritum, ut moraliter perseverans. *Confirmatur*, nam homo dicitur mori in peccato quod non retractavit, & propter illud damnari; macula ergo in qua moritur, nihil est aliud quàm peccatum præteritum adhuc perseverans.

RESOLUTIO III. *Reatus pœnæ est effectus peccati.* Ita S. Thomas *1.2. quæst. 87. art. 1.* quod *probat*, quia videmus in rebus naturalibus, & humanis, quicquid contra aliquem ordinem insurgit, ab eo ordine, & principe ordinis deprimi; at qui peccat, agit contra triplicem ordinem, rationis, legis humanæ, & divinæ; quare triplicem pœnam incurrit, unam quidem à seipso, quæ est conscientiæ remorsus, aliàm ab homine, tertiam verò à Deo.

Quæret hic aliquis, an peccatum possit esse pœna peccati. *Ad quod* S. Thomas *art. 2. respondet* cum distinctione. Nam per se loquendo, peccatum nullo modo potest esse pœna peccati; quia de ratione peccati est ut sit voluntarium, de ratione autem pœnæ, ut sit contra voluntatem. Per accidens vero potest peccatum esse pœna peccati tripliciter 1. ex parte causæ, quæ est remotio prohibentis; cum enim ipsa subtractio gratiæ, qua peccatum impediebatur, sit quædam pœna, & à Deo, peccatum etiam inde sequens pœna dicitur 2. ex parte substantiæ actus, quæ afflictionem inducit, sive sit actus interior, sive exterior 3. ex parte effectus, ut scilicet aliquod peccatum dicatur pœna, respectu effectus consequentis.

In hac re puto certum esse, peccatum ut peccatum, non posse esse pœnam peccati præcedentis; at

Deus

t Judex justus, amat pœnam quam in-
s peccatum, & per eam vult injuriam
lcisci, hoc enim totum honestum est,
ad justitiam vindicativam: Deus autem
mare peccatum, ut peccatum est, neque
,ut per illud injuria sibi illata repararetur;
iud nihil esset quam velle unam inju-
re per aliam, eamque ut plurimum ma-
i ut patet, fieri nequit. Impossibile igitur
um peccatum sit propriè, & per se pœna

eccatum formaliter spectatum est malum
go potest esse pœna illius. *Confirmatur*, nã
nsissimus potest esse pœna corporis hu-
est malus, & disconveniens illi. *Respondeo*
esse malum culpæ respectu hominis, ad-
posse per se esse malum pœnæ; cum ho-
o amari non possit, neque infligi ad com-
n injuriam sibi factam, ut dictum est. Unde
differentia inter peccatum, & calorem in-
um, qui cùm nullam malitiam contineat,
ndictam sceleris, à supremo judice appeti

dubitatio est, an peccatum materialiter spe-
possit esse pœna alterius peccati. *Respondeo*
, quia cùm pœna sit objectum justitiæ vin-
,potest Deus honestè eam velle, & directè
re; potest etiam si opus sit, peccatorem ad
npellere. Non tamen potest Deus velle, &
intendere actum peccati; hominemque ad
ctum impellere: quia sic vellet peccatum, es-
causa illius, ut alibi non semel à nobis proba-
u

d si quis *objiciat* illud Pauli *Roman*, *1*. Propter
radidit eos Deus in desideria cordis eorum;
det S. Doctor *loco citato*, hoc verum esse, qua-
deserti homines ab auxilio divinæ gratiæ, vin-
r à passionibus; qua ratione ait peccatum

semper dici pœnam præcedentis peccati. Quam responsionem à studiosis doctrinæ S. Thomæ observari velim, ut intelligant quàm longè à vera illius, imò & Pauli mente abeant, qui pronunciare audent, traditionem prædictam, quàm Doctor Angelicus ait semper referendam esse, in meram subtractionem auxiliorum gratiæ, fieri semper per motiones reales, & positivas quibus ajunt: Deum in pœnam unius peccati, physicè prædeterminare ad aliud peccatum, quoad entitatem spectatum.

RESOLUTIO IV. *Aliquod peccatum inducit reatum pœnæ æternæ*] Ita S. Doctor *art. 3.* quod *probat*, quia cùm peccatum ex hoc inducat reatum pœnæ, quod pervertit aliquem ordinem, tamdiu manet reatus pœnæ, quamdiu perversitas ordinis remanet. Interdum autem pervertitur ordo irreparabiliter, nimirum si subtrahatur principium ordinis; ut patet exemplo visus, qui si corrumpatur, non potest reparari visio, nisi per virtutem divinam. Cùm igitur charitas sit principium ordinis, quo voluntas subditur Deo, peccata mortalia sunt irreparabilia; cùm iis charitas tollatur, sicque inducunt reatum pœnæ æternæ. *Confirmatur* hæc ratio, nam per peccatum mortale amittitur gratia; at sine gratia quid faciet homo, ut injuriam Deo illatam compenset?

Nota 1. Certum esse ex fide, peccato mortali respondere duplicem pœnam, alteram damni, quæ consistit in privatione visionis Dei; alteram sensus, quæ posita est in cruciatibus, ab igne infernali caussatis.

Nota 2. Utramque illam pœnam esse æternam, nã de priori dicitur *1. ad Cor. 6.* Iniqui regnum Dei non possidebunt; de posteriori verò *Matth. 25.* Ite maledicti in ignem æternum; Imò illud, ite; denotat quandam ejectionem æternam à visione Dei. Unde damnatur error, tum eorum qui olim dixerunt, pœnas omnium damnatorum aliquando finiendas, tum

eorum.

mitabant, ad pœnas Christianorum.
umanæ rationis figmenta fundamē-
itati in Scriptura revelatæ, ac in Con-
pertè repugnant.
as damnatorum æqualem semper in-
ituras, ut satis indicat Scriptura cùm
llas fore æternas, & cùm ignem infer-
nguibilem. Ista enim & similia deno-
amnatorum statum quendam immu-
uras; ita scilicet ut nunquam minuen-
læ sint. Quod etiam non obscurè in-
illis *Eccles.* 11. Si ceciderit lignum ad
d aquilonem, in quocunque loco ce-
it.
enam damnatorum etsi æternam esse
tam culpæ, neque esse majorem quàm
ereatur; quod non tantùm suaderi po-
S. Thomæ ante illata, quæ ex ipso pec-
t, sed etiam & maximè ex eo, quòd ejus-
à Deo peccato mortali est constituta: si
ntia, & probitas humani legislatoris suf-
mus pœnas ab eo sceleribus decretas, ju-
non excedere eorum demeritum: quanto
a judicium ferendum est de Deo, qui non
us est, & sanctus, sed etiam ipsamet justitia,
s.
LUTIO V. *Peccato mortali non debetur pœ-*
secundum quantitatem, seu intensionem gra-
RATIO est, quia justitiæ æqualitas postu-
na sit proportionata culpæ; at hæc est sim-
inita, esto sit infinita secundum quid, seu
tè; quia continet aversionem à Deo, qui
m infinitum, ergo & pœna simpliciter fi-
debet. Minor ostenditur, quia in peccato
tria considerari possunt 1. quòd opponatur
nti. 2. quòd privet gratiâ. 3. quòd per illud
ffendatur. At peccatum mortale nequit esse
um, ex ullo horum capitum, non ex 1. aut 2.

quia virtus, cui peccatum opponitur, & gratia quā privat, sunt qualitates finitæ: non etiam ex 3. quia alias sequeretur, peccata ipsa venialia, cùm iis Deus offendatur, habere malitiam simpliciter infinitam. Item peccata omnia mortalia continere æqualem malitiam, & unum non esse majus alio: quæ, & similia valde absurda sunt.

Dices 1. Offensa crescit juxta dignitatem personæ offensæ, ergo si persona est infinitè digna offensa erit simpliciter infinita. *Respondeo* non sequi, sufficit enim quòd talis offensa, cæteris paribus, sit major quacunque offensa, contra personam minus dignam patrata.

Contra, illa offensa est simpliciter infinita, quæ infinitas offensas, aliàs aliis majores, gravitate superat. Verùm hoc falsum est, alioqui homo esset simpliciter infinitus; cum possit Deus alias, & alias species in infinitum multiplicare, quę ad perfectionem speciē humanæ nunquam pertingent.

Dices 2. Qui peccat mortaliter, Deum inhonorat, & quantùm est ex se, ejus divinitatem destruit; hoc autem nocumentum est infinitum, ac proinde malitiam, & offensam simpliciter infinitam in peccato arguit. *Respondeo* mortaliter peccantem Deo auferre aliquem honorem externum, qui est aliquid finitum, & quia constituit ultimum finem in creatura, censeri quodammodo destruere Deum, qui essentialiter est ultimus finis omnium; non quòd verum aliquod nocumentum ei inferat, aut inferre possit.

Ex dictis collige, pœnam damnatorum sive damni, sive sensus, de facto esse simpliciter finitam, quoad intensionem. Et de priori patet, quia per illam homo privatur visione Dei, quæ finita est & limitata. De posteriori verò, quia creatura non est capax cruciatus, aut doloris infinitè intensi. Est tamen *observandum* discrimen inter pœnas illas, quòd pœna damni dicitur secundum quid infinita, ut docet S. Thomas *art. 4.* quia per illā homo privatur Deo, qui est bo-

lavacro necesse sit expiari, ad vitam æternam consequendam: tum quia ex supradictis, peccatum originale est verum peccatum; quo infans est maculatus coram Deo, eique exosus; consistit etiam in privatione gratiæ & charitatis habitualis, adeoque privat infantem jure hæreditatis ad vitam æternam. At Deus non confert vitam æternam, nisi iis qui mundati sunt ab omni peccato, quique sunt filii ipsius adoptivi per gratiam. Quare qui decedunt cum peccato originali, puniuntur pœna damni; quæ consistit in privatione visionis Dei.

Circa hæc dubitari solet, an privatio visionis Dei sit conjuncta in infantibus, cum tristitia & dolore. *Responsio* communis est negativa, sive quia non intelligunt, quantum sit bonum visio beatifica, qua privati sunt; sive quia cognoscunt se non fuisse proximè ordinatos ad eam consequendam. Unde non magis affliguntur de illius privatione, quàm plebejus doleat: quòd ad Imperium evectus non sit. Imò aliqui probabiliter existimant, eos habere perfectam cognitionem rerum naturalium, adeoque potiri beatitudine, & delectatione quæ ex tali notitia procedit.

Dices 1. Ex Concilio Florent. *sess. ultima*, eos qui cum peccato mortali actuali, vel originali discedunt ex hac vita, mox in infernum descendere; ibique disparibus pœnis puniri. *Respondeo* hinc non sequi infantes magna affici tristitia, quòd Deum non videant: quia sub nomine inferni comprehendi solet etiam limbus, in quo nullus est cruciatus, aut certè dicendum esset, infantes non modo pœna damni, sed etiā pœna sensus affici; quod probabilitate caret. Quod autem dicit Concilium de disparitate pœnarum, nō debet intelligi de infantibus inter se collatis, sed cū iis qui moriuntur in peccatis actualibus: isti enim pœna damni, & sensus plectuntur, cum illi solam pœnam damni sustineant.

Dices 2. Augustinum non uno in loco, nostræ sententiæ satis apertè refragari. *Respondeo 1.* Augustinum dispu-

præcipuæ veritates nobis ad credendum propositæ, sint illæ quibus docemur, Deum esse unum in essentia, & trium in personis; Deum esse Creatorem, & Redemptorem mundi, & similes.

Secunda pars ostenditur, nam cùm per fidem divinam credamus id quod revelatum est, sequitur totale & adæquatum fidei objectum complecti id omne, quod sub divinam revelationem cadit; adeoque non modo Deum, sed etiam alia pleraque, cùm de iis facta sit revelatio, spectare ad objectum fidei. Si tamen reliqua spectentur, quatenus creduntur in ordine ad Deum, sic non incongruè dici potest, Deũ esse adæquatum objectum fidei, saltem indirectè, siquidem fides Christiana nihil credendum proponit, nisi ex intentione ut Deus meliùs cognoscatur, & ametur.

Dices, quæcunque continentur sub objecto fidei, sunt æquè credibilia; at res creatæ nõ sunt æquè credibiles ac divinæ, cùm nõ sint æquè necessariæ; ergo, &c. *Respondeo* res omnes quæ fide divina creduntur, non esse secundum se, & ex proprio merito æqualiter credibiles, esse tamen, quatenus omnes à Deo sunt revelatæ; cùm Deus nõn minùs in parvis, quàm in magnis summè sapiens, & verax sit.

RESOLUTIO II. *Deus est formale objectum fidei, idque sub ratione primæ veritatis.*] PRIOR PARS PROBATUR, nam illud est objectum formale fidei, quo intellectus noster movetur, ad assentiendum rebus revelatis: at Deus est id quo intellectus noster ad hoc movetur, credimus enim mysteria fidei nostræ, quantumvis alta & obscura, vera esse, quia Deus ipse ea revelavit. Ergo Deus est objectum formale fidei.

Secunda pars suadetur, nam Deus est objectũ formale fidei, per eam perfectionem, per quam movet intellectum nostrum, ut firmiter assentiatur rebus ab eo revelatis; at hoc habet, quatenus est prima & summa veritas, quæ scilicet neque falli, neque fallere potest,

ipſam revelationem divinam cognoſcat, & approbet; quare talis revelatio ad objectum formale, & motivum noſtræ fidei pertinet.

Dices 1. Virtutes Theologicæ ſic dicuntur, quia earum objectum formale eſt Deus; ergo revelatio cùm ſit quid à Deo diſtinctum, non poteſt ſpectare ad formale objectum fidei. *Reſpondeo* ſatis eſſe quod Deus ſit primarium, etſi non totale objectum virtutis Theologicæ, ſicque revelationem poſſe ſpectare ad totale objectum fidei: quemadmodum beatitudo formalis, quæ eſt aliquid creatum, ſpectat ad objectum ſpei.

Dices 2. Si revelatio ingreditur objectum formale fidei, nihil credimus niſi quatenus à Deo revelatum eſt: at hoc dici non poteſt, quia credimus, verbi causâ, Deum eſſe veracem, ridiculum autem eſt credere aliquem eſſe veracem, quia ipſe teſtatur ſe eſſe veracem. *Reſpondeo* etſi id abſurdum ſit agendo de hominibus, qui falli poſſunt, & fallere; non tamen agendo de Deo; cujus teſtimonium propter ſuam infallibilitatem, tantæ eſt authoritatis ut meritò ei dicenti ſe eſſe veracem, credere debeamus.

Dices 3. Etſi poſſimus credere articulos fidei, quia ſunt revelati, non tamen poſſumus credere eos eſſe revelatos, propter revelationem, quia ſic procederetur in infinitum: quare revelatio non eſt motivum neceſſarium noſtræ fidei. *Reſpondeo* non ſequi progreſſum infinitum, quia ſicut per lumen video colorem, & lumen ipſum, ita per revelationem credimus articulos fidei, & revelationem ipſam.

Contrà, lumen corporale per ſeipſum eſt viſibile, at revelatio ipſa cùm ſit obſcura, non eſt per ſe cognoſcibilis, adeoque debet cognoſci per aliud notius. *Verùm id non ſequitur*, nam ſuppoſita ſufficienti propoſitione, & credibilitate articulorum fidei, intellectus à voluntate determinari poteſt, ut propter authoritatem Dei credat, non modo articulos revelatos, ſed etiam ipſam eorum revelationem.

RE-

RESOLUTIO V. *Revelatio ad fidem spectans, debet esse obscura ex parte Dei revelata, quòd si sit evidens ex parte ipsius revelationis, fides quidem per se & formaliter in ea fundari non poterit: cum ea tamen in eodem subjecto esse poterit.*] IN PRIMIS quòd revelatio debeat esse obscura, ex parte rei revelatæ, certum est apud omnes, tum quia, ut ait Paulus *Hebr. 11.* Fides est argumentum non apparentium; tum quia fides essentialiter innititur alterius testimonio, tanquam motivo assentiendi: talis autem assensus ut sic, non potest non esse obscurus, ex parte rei creditæ, cùm testimonium sit medium extrinsecum, per quod res credita in se videri non potest: tum denique quia fides opponitur scientiæ, quatenus hæc claram, illa verò obscuram rei cognitionem dicit.

Secundò, quòd fides per se & formaliter non possit fundari in revelatione, quæ evidens est ex parte sui, seu quam clarè constat esse à Deo, probatur, nam duo hic assensus distingui possunt, primus quo quis evidenter judicat, Deum esse qui ipsi aliquid revelat, qua ratione ex multorum sententia, primus Angelus cognoscebat revelationem, quam habuit in via, esse à Deo, cùm clarè sciret se in creatis nullum habere superiorem, à quo eam posset accipere. Secundus, quo quis formaliter ob talem revelationem, & quia clarè novit eam esse à Deo, assentitur rei revelatæ. At neuter est assensus fidei, non quidem prior, cùm sit intrinsecè evidens, & necessarius seu independens ab imperio voluntatis, quæ conditiones repugnant fidei: non etiam posterior, quia qui clarè cognoscit Deum esse qui revelat aliquid, cùm aliunde clarè sciat, Deum non posse mentiri, non potest non clarè cognoscere, id quod à Deo revelatum est, verum esse. Unde talis assensus est evidens, necessarius, & per discursum comparatus, adeoque ad scientiam potiùs quàm ad fidem spectans.

Tandem, quòd fides esse possit in eodem subjecto, simul cum evidentia revelationis, patet, tum quia pri-

imò aliquando reducenda est, quare meritò suspicari poterimus, num fortè Deus in iis quæ ad salutem nostram spectant, ejusmodi facultate usus fuerit.

Nec dicas, Deum in Scriptura testari, se nunquam mentitum esse, responderi enim poterit, unde constet Deum tale quid affirmando, non esse mentitum, si de lege ordinaria mentiri potest, *Verùm* prædicta ex dicendis firmiora evadent.

Tertia pars suadetur, 1. Quia Scriptura instituens differentiam inter Deum, & hominem, quòd Deus non sit sicut homo, ut mentiatur, & quod sit verax, omnis autem homo mendax, non tam agit de actu (cùm ex communi sententia, Beata Virgo nunquam mentita sit, idemque multi probabiliter sentiant de Joanne Baptista, & quibusdam aliis) quàm de ipsa potentia mentiendi, ut ostendat tantam esse Dei veracitatem, ut per nullam potentiam possit mentiri, sicut nec mutari; cùm tamen homines quantumvis sancti, mentiri possint, etsi per gratiam specialem ab actuali mendacio abstineant. *Confirmatur* ex verbis illis *Hebr. 6.* Ut per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium haberemus, iis enim docet Apostolus, impossibile esse Deum mentiri, sive quando simpliciter promittit, sive quando juramentum adhibet promissioni. Unde plane sequitur, impossibile esse quòd Deus falsum proferat, seu mentiatur, cùm juramentum, aut promissio nullam illius verbis majorem authoritatem conciliet. Similia sumi possunt ex August. *lib. 1.* de Symbolo *cap. 1.* Anselmo *lib. 1.* cur Deus homo *cap. 12.* aliisque Patribus, qui passim docent æquè Deum non posse mentiri, ac non potest mori, eum non fore omnipotentem, si mentiri posset, & similia.

Probatur 2. Tum quia si Deus absolutè posset mentiri, non posset fides nostra omnimodam habere firmitatem, semper enim esset occasio dubitandi, nū Deus in iis quæ nobis revelavit, tali potestate usus

Christum esse risibilem, quatenus revelavit eum esse hominem. Atqui ejusmodi revelatio ad fidem non sufficit, sed tantum ad assensum Theologicum, ut patet ex aliàs dictis, & vel inde colligitur, quia cum Deus Christum hominem esse dixerit, & non dixerit esse risibilem, etsi hoc & illo per evidentem consequentiam colligatur, non tam certò credo, Christum esse risibilem, quàm eum esse hominem: cùm tamen omnes actus fidei Christianæ æquè certi esse debeant, utpote eidem motivo infallibili divinæ revelationis innixi.

Dices 1. Ex eo quod revelatum sit, Christum esse hominem, de fide est eum habere animam rationalem; ergo & esse risibilem. Sequela patet, quia utrumque æqualiter continetur in propositione revelata. *Respondeo* non sequi, & ratio discriminis est, quia cum anima sit de essentia hominis, eo ipso quòd Deus revelat, Christum esse hominem, formaliter, etsi non distinctè censetur revelare, eum habere animam rationalem, sicut & revelat eum esse animal rationale: at idem dici non debet de risibilitate, aliisque proprietatibus ex hominis essentia profluentibus, cum in ea formaliter non contineantur.

Dices 2. De fide est, hunc infantem ritè baptizatum, esse justum, hoc autem non est revelatum nisi virtualiter, quatenus de fide est, omnem infantem ritè baptizatum esse justum. *Respondeo*; hanc non esse revelationem virtualem, sed formalem, etsi non satis distinctam: nam qui dicit, omnem hominem esse justum, dicit Petrum, Joannem, & singulos homines justos esse.

Dices 3. Ille non est hæreticus, qui negat propositionem, quæ non est de fide, at qui negat Christum esse risibilem, est hæreticus, ergo, &c. *Respondeo* minorem falsam esse, quia etsi credat, Christum esse hominem, poterit negare esse risibilem, putans risibilitatem non esse inseparabilem ab homi-

mè quia deficiente evidentia objecti, requiritur affectus & imperium voluntatis, quo captivetur intellectus in obsequium fidei; quare cum voluntas non feratur in incognitum, prærequiritur propositio objecti quod per fidem amplectendum est.

Quod vero res, quæ proponuntur, fieri debeant evidenter credibiles, *probatur*, quia fides Christiana dicit assensum firmum, & excludentem omnem dubitationem, qualis non esset, si judicium quod præcedere debet de credibilitate objecti, non esset certum & evidens. *Confirmatur*, nam si sufficeret judicium probabile, cùm hoc facilè mutari possit, ob plerasque rationes probabiles, quæ pro parte opposita occurrere possunt, sequeretur eum qui mysteriis rite propositis assensum dedit, posse prudenter & sine peccato fidem abjicere, quod sanè dici non potest.

Dices 1. Si fides est de rebus obscuris, quomodo ad eam requiritur evidentia? *Respondeo* evidentiam requiri, non circa res ipsas fide creditas, sed circa earum credibilitatem, ita ut intellectus quidem non habeat evidentem cognitionem rei revelatæ, in se, aut veritatis ipsius, judicet tamen eam ut proponitur, esse credibilem, idque tanta certitudine morali ut prudens quisque ei assentiri debeat.

Dices 2. Si res ad credendum proposita est evidenter credibilis, est etiam evidenter possibilis, adeoq; evidenter vera. *Respondeo* negando priorem consequentiam, contingit enim plerumque, ut res impossibilis fiat credibilis, ut vel ex eo patet, quòd non raro duæ propositiones contradictoriæ tot rationibus fulciantur, ut fiant evidenter credibiles, cùm tamen à parte rei earum una sit impossibilis. Et quamvis certum sit, in fide Catholica quicquid credibile est, esse possibile, non tamen hoc posterius evidens est, cum motiva fidei, de quibus postea, non talia sint ut intellectum omnino convincant, ad assentiendum rei propositæ.

Dices 3.

sima, utpote ab ipso Christo per Apostolos derivata, ut patet, tum ex perpetua successione Romanorum Pontificum, qui sicut in potestate regendi universalem Ecclesiam, sunt Vicarii Christi, & Petri successores, ita omnes eandem Petri fidem constanter professi sunt: tum ex eo quòd nunquam Ecclesia destituta fuit Doctoribus eximiis, qui eam scriptis contra insurgentes hæreses confirmaverint: cum tamen doctrina hæreticorum primitivæ Ecclesiæ temporibus inaudita, imò recens excogitata fuerit.

Quintum, quod hæc doctrina introducta sit, & prædicata à viris fide dignissimis, qualis in primis fuit ipse Christus, cujus vita tot virtutibus & miraculis claruit, ut etiam infideles eum magno in pretio habuerint. Dubitari etiam non potest, quin Apostoli qui ex mandato Christi, ad prædicandum Evangelium in totum mundum missi sunt, altissimarum virtutum apicem tenuerint, adeoque non exiguam doctrinæ quam profitebantur, authoritatem conciliaverint: sicut & alii innumeri Doctores, qui sequentibus sæculis floruerunt, quosque Ecclesia ut Sanctos veneratur & colit. Cùm è contrà hæresum authores plerumque vitam ab humilitate, castitate, aliisque virtutibus Christianis valde alienam ducant; neque ab eorum sequacibus major sanctitas expectanda sit.

Sextum, quòd prope infiniti homines omnis ætatis, conditionis, & sexus inter atrocissima tormenta, pro fide Catholica, non patienter modò, sed etiam cum ingenti alacritate, vitam & sanguinem profuderint; variisque signis & prodigiis ostensum sit, quàm pretiosa esset in conspectu Domini, mors sanctorum ejus. Ista autem locum non habent in hæreticis, etsi eorum nonnulli pro defensione suæ doctrinæ mortem oppetierint.

Septimum, denique quòd hæc doctrina variis temporibus, innumeris plenè miraculis cõfirmata fuerit, ut con

Dices 1. Potest homo fidem concipere, & tenetur assentiri rebus propositis, etsi Doctor eas proponens possit falli, & fallere, adeoque non sit infallibilis regula fidei, ut contingit, quando aliquis audita concione, ad fidem convertitur. Ergo aliqua ejusmodi regula non est ad fidem necessaria. *Respondeo* non sequi, quia ut homo teneatur rem à privato aliquo Doctore propositam, credere ut infallibilem, requiritur ut proponens eam confirmet, per infallibilem aliquam fidei regulam, quæcunque sit.

Dices 2. Non semper fuit in mundo aliqua infallibilis fidei regula: cum tamen fides vera quovis tempore ad salutem fuerit necessaria. *Respondeo* assumptum falsum esse, nam semper fuit in mundo verbum Dei scriptum, aut non scriptum, ex quo sumi potuit infallibilis fidei regula, ut posteà dicetur.

RESOLUTIO IV. *Scriptura sacra & traditio non scripta sunt infallibilis fidei regula.*] UTRUMQUE sumi potest ex Concilio Trident. *sess. 4. & quoad primam partem probatur*, tum quia Christus non rarò in Evangelio Scripturam allegat, ut aliquid probet contra Judæos, quo ipso satis ostendit, ab ea sumi infallibilem fidei regulam; præsertim cum *Joan. 10.* perspicuè doceat, eam solvi non posse, id est, adeò veram esse, ut falsitatis convinci nequeat; tum quia cum Deus sit prima veritas, verbum illius est prorsus infallibile; at Scriptura sacra, etiam hæreticis consentientibus, est verbum Dei, ergo est infallibilis: adeò ut quicquid in ea continetur, sit verum, & fide Christiana credendum.

Dices. Scriptura sacra valde obscura est, ut satis vel ipsa experientia ostendit; ergo non potest esse regula credendorum, cum ejusmodi regula clara esse debeat. *Respondeo* Scripturam esse quidem obscuram, verum tamen illius sensum posse plerumque, vel ex definitionibus Ecclesiæ, vel ex communi Interpretatione Patrum investigari, sicque esse certam fidei regulam.

Quoad

accipienda sit. Unde Patres antiqui contra hæreticos disputantes cognoscunt in Ecclesia aliquem sub Christo, judicem visibilem, qui in rebus dubiis consuli possit, & ad quem spectet, quid credendum, aut non credendum sit certò statuere; ne alioqui si ex privato cujusque judicio, de rebus fidei sentiendum sit, tot futuræ sint hæreses, quot Sacerdotes & Doctores.

Dices 1. Quid opus est scriptura, aut traditione, si datur aliqua fidei regula ab iis distincta? *Respondeo*, ideo utramque requiri, quia hæc regula nihil statuit esse de fide, nisi quod per scripturam, aut traditionem tale esse judicat; illudque ejus judicium debet esse infallibile, ne alioqui tota fides corruat. Unde tantum sequitur, scripturam, & traditionem non esse sufficientem judicem controversiarum fidei, quod omnes Catholici fateri debent.

Dices 2. Si quis possit determinare, de controversiis ad scripturam spectantibus, ille erit supra scripturam, cum ab hac, ad illum provocare liceat. *Respondeo* non sequi, nam Imperatorum leges non sunt infrà judices, cum eas abrogare, vel mutare nequeant; ad eos tamen spectat earum explicatio. Ergo similiter.

Dices 3. Prædicta infallibilitas non potest tribui nisi hominibus; at omnis homo mendax. *Respondeo* homines ut homines, esse mendaces, seu posse falli, & fallere; ut tamen specialiter diriguntur à Spiritu sancto, ad regendam Ecclesiam infallibilitatem habere.

Dices 4. Ergo ultima fidei resolutio fiet in authoritatem humanam; si enim à me quæras, cur credam verbum esse Incarnatum, respondebo, quia Deus revelavit. Si vero ulteriùs sciscitaris unde sciam Deum hoc revelasse, respondendum erit, quia Ecclesia ita sentit. *Verum distinctione opus est*, fides enim ultimo resolvitur in revelationem Dei, ut in rationem credendi, in authoritatem vero Ecclesiæ, ut in regulam infalli-

ciliis, ac proinde certissimè credunt, quicquid ab ipsis credendum proponitur; adeò ut dictum illud Gregorii Magni *lib. 1. epist. cap. 24.* Ab iis frequenter usurpetur, quatuor prima Concilia Generalia recipienda esse, sicut quatuor Euangelia, nimirum propter infallibilem veritatem eorum, quæ toti Ecclesiæ credenda proponunt. Hic autem tam communis omnium sensus, aut verus est ac certus, aut dicendum nihil esse certi in tota Ecclesia, quod citra apertam hæresim affirmari non potest.

Posterior pars, etsi non sit tam certa, videtur tamen longè probabilior. 1. Quia cùm Patres in Conciliis Generalibus congregati, suarum omnium definitionum confirmationem petere soleant à summo Pontifice, satis ostendunt ipsorum judicium posse retractari, donec accesserit approbatio Pontificis; ac proinde ante hanc approbationem esse fallibile, & errori obnoxium. Aliàs frustrà ejusmodi confirmationem peterent, imò imprudenter, tum quia eorum sententia esset ultima & irretractabilis, quæ proinde nullam superiorem potestatem in terra agnosceret, cui meritò subjici deberet, tum quia si contingeret tale Concilium à summo Pontifice reprobari, nullus fidelium teneretur illius definitiones sequi; quod magnum esset inconveniens, ex hypothesi quod esset infallibile.

Deinde, cùm satis constet ex Scriptura, supremam spiritualem potestatem post Christum, collatam esse Petro, ejusque successoribus, adeoque summum Pontificem esse caput Ecclesiæ, verisimile non est, quòd authoritas infallibiliter definiendi quæ ad fidem spectant, collata sit corpori Ecclesiæ, independenter à sui capitis sententia.

Dices, Concilium ante confirmationem, repræsentat totam Ecclesiam, quæ errare nequit, & eos damnat ut hæreticos, qui illius decreta noluerint recipere: hoc autem infallibilitatem denotat. *Respondeo*, Concilium sine Pontifice, esse corpus sine capite.

usi sunt. Idem est sensus Conciliorum Generalium, cùm hæc suarum definitionum confirmationem à sede Apostolica exigere, & expectare soleant, ut dictum est. Imò universalis Ecclesia satis probat prædictam infallibilitatem, quatenus tanquam infallibilia recipit decreta quorundam Conciliorum Provincialium, eò quòd à sede Apostolica fuerunt approbata, & pro hæreticis habet, quos Romani Pontifices ut tales, etiam extra Concilium Generale damnarunt.

Posterior pars sequitur ex dictis, nam ideò non potest errare Pontifex, in determinandis rebus fidei, quia fideles, quorum gratia tale privilegium illi concessum est, sine vera fide salvari non possunt; at nec salvari possunt sine bonis sanctisque moribus, & nisi observent præcepta legis naturalis, & divinæ. Ergò fieri nequit ut erret Pontifex, quoad res morales ad salutem Ecclesiæ spectantes, præcipiendo aliquid saluti repugnans, verbi causa, vindictam, fornicationem, observationem veteris legis, &c. vel prohibendo id quod ad salutem necessarium est, puta, confessionem sacramentalem, sumptionem Eucharistiæ, & similia.

Hinc autem *colligo 1.* Non posse summum Pontificem errare in canonizationibus Sanctorum; quia turpissimus esset error in Ecclesia, si damnatus aliquis nobis proponeretur colendus, tanquam sanctus, & Deo in cœlis fruens 2. Nec posse errare in approbanda aliqua Religione, quoad substantiam, quia ordinem aliquem in se noxium & perniciosum, approbare tanquam bonum & sanctum, variisque privilegiis ornare, hoc sanè esset laqueum injicere fidelibus, eorumque saluti insidiari: cùm nullus Catholicus dubitet, licitum & utile esse amplecti eum vitæ statum, qui à Christi Vicario laudatur & approbatur.

CA-

intellectum, ad cogitandum de objecto fidei, & ad quærendas rationes propter quas, objectum illud fiat credibile: alium quo, post sufficientes rationes inventas & propositas, voluntas determinet intellectum ad eliciendum assensum fidei. Cùm tamen ad scientiam sufficiat actus voluntatis, quo moveatur intellectus ad cogitandum de illius objecto, eo quod propositis rationibus, quibus objectum scientiæ evidenter verum demonstratur, intellectus manet intrinsecè determinatus ad assensum; neque ad hoc extrinseca voluntatis determinatione indiget. Quo fit ut actus fidei dicatur liber, quia à libera voluntate proximè præcipitur; actus autem scientiæ dicatur necessarius, esto actus liber voluntatis ad eam remotè, modo jam dicto, concurrat.

RESOLUTIO II. *Actus fidei Catholicæ per se non nititur discursu, sed est simplex assensus, quo intellectus judicat aliquid esse verum, quia Deus id revelavit.*] PROBATUR, 1. Quia si est aliquis actus fidei, qui sit sine discursu, idem dicendum de aliis omnibus, tum ob paritatem rationis, tum quia cùm fides ex communi sententia, sit unus specie habitus, omnes illius actus sunt ejusdem rationis; quales non essent, si alii per se ex discursu dependerent, alii minimè, ut à fortiori constat ex dictis, de unitate Theologiæ. Atqui datur aliquis actus fidei, qui per se non pendet à discursu, ergo, &c. Probatur minor, nam si quilibet actus fidei per se penderet à discursu, cùm discursus per se ad fidem necessarius, constare debeat ex principiis fide creditis, eo quòd nulla cognitio naturalis attingere possit ad dignitatem, & certitudinem fidei, hæc principia deberent inniti præcedenti discursu, sicque daretur progressus in infinitum: quod cùm admittendum non sit, standum est in aliquo assensu fidei, qui ex discursu per se non pendeat.

Confirmatur, nam si dicas te credere, Verbum esse Incarnatum, propter illum discursum, quicquid Deus

Instabis, sed quid si homo ex vi prioris judicii, inferat secundum? Nonne tunc verus erit discursus? *Respondeo*, tunc quidem verum fore discursum, non tamen posteriorem assensum fore verum actum fidei, ut contendimus.

RESOLUTIO IIII. *Actus fidei potest reperiri in eodem subjecto, cum evidenti cognitione ejusdem objecti.* ℣. PRIOR PARS probatur, tum quia B. Virgo, & Apostoli vera & supernaturali fide credebant mysteria, spectantia ad vitam & mortem Christi, quorum tamen evidentem habebant experientiam: Aliàs non habuissent illi tam certam, & perfectam cognitionem ejusmodi mysteriorum, quàm nos qui illa fide infusa credimus.

Tum quia propter authoritatem Dei revelantis, credimus omnes Deum esse, & tamen hoc etiam nobis evidenter constat per lumen naturale, ex consideratione rerum creatarum. Neque dici potest, ex hypothesi quòd sciam naturaliter Deum esse, me non habere fidem existentiæ divinæ, constat enim me certiùs credere Deum esse, quàm gentilem qui solum id novit per lumen naturale, & præterea si hoc verum esset, sequeretur fideles esse deterioris conditionis, quantum ad divinorum cognitionem, quo doctiores evadunt, quod plane absurdum & incredibile est.

Tum denique, quia sicut non repugnat quòd Deus mihi revelet aliquid, quod aliunde naturali lumine evidenter cognosci potest, ita non repugnat quòd intellectus meus eidem objecto assentiatur, & quia Deus revelavit, & quia ipsum lumen naturale demonstrat verum esse. Hoc autem non fit per unicum assensum, sed per duos specie distinctos, quorum unus est actus fidei, alter actus scientiæ.

Dices 1. Ista repugnare Paulo *Hebr. 11.* ubi ait, fidem esse argumentum non apparentium, & Augustino *tract. 40. in Joan.* ubi, Quid est enim (inquit) fides, nisi credere quod non vides? *Respondeo* hæc & simi-

Deus conservare habitum fidei, qui in intellectu beati praexistit: cum actus non opponatur habitui, sed actui. At neque apparet; cur repugnet habitum fidei prodire in actum suum, cum actus fidei non magis repugnet visioni beatificae, quàm calor frigori, quae tamen de potentia absoluta, in eodem simul subjecto manere possunt, ut omnes fatentur.

RESOLUTIO IV. *Assensus fidei, ita bonus est, ut non possit esse moraliter malus.*] Ut hoc probem *suppono*, actum fidei secundum se, seu ex proprio objecto esse bonum & honestum, quatenus per talem actum judicium nostrum subjicimus testimonio Dei, sicque simpliciter fatemur, Deum esse primam veritatem, quae falli, aut fallere nequit.

Hoc posito, *probatur* nostra Resolutio. Nam si actus fidei potest esse malus, hoc ex eo maximè oriri debet, quia ut nonnulli existimant, à voluntate mala imperari potest, & fieri malo fine, verbi causa, ex vana gloria: at hoc dici nequit, quia cum actus fidei intrinsecè sit supernaturalis, non potest imperari nisi à volitione supernaturali, elicita per auxilium gratiae à Deo collatum, cujusmodi volitionem non minùs repugnat esse malam, quàm repugnat Deum impellere ad peccatum, & esse causam illius.

Dices 1. Nos posse malè uti quibusdam habitibus intellectualibus speculativis, verbi causa scientia, & arte, ergo & fide. *Respondeo* non sequi, quia ad fidem requiritur gratia, non ad alios habitus intellectuales.

Dices 2. Multi ob malum finem validè sumunt baptismum, ergo tunc eliciunt actum fidei ex malo fine. *Non sequitur*, siquidem fides suscipientis ad valorem baptismi non est necessaria, ut alibi dictum est.

Dices 3. Nonne posset Deus alicui prohibere, ne eliceret actum fidei? Tunc autem actus fidei contra prohibitionem elicitus, esset malus, ratione talis circum-

colligitur. Eò vel maximè, quia tale auxilium per quod quis primo excitatur & juvatur ad fidem concipiendam, datur ut suppleat defectum habitus fidei, quem esse supernaturalem ex sequenti ratione constabit.

Probatur 2. Nam si datur habitus fidei in substantia supernaturalis, datur & actus; cùm habitus non sint nisi propter actus; at prius verum esse non obscurè colligi solet ex Concilio Viennensi, in Clement. unica de Summa Trinitate, & fide Catholica; ubi eligitur tanquam probabilior sententia admittentium habitus per se infusos; quod præsertim dictum intelligi debet de fide, aliisque virtutibus Theologicis: at quamvis habitus per accidens infusus sit entitativè naturalis, qui tamen per se infusus dicitur, ad ordinem supernaturalem, ex propria & substantiali ratione pertinet.

Probatur 3. Nam ille actus est substantialiter supernaturalis, qui secundum se, præscindendo à variis circumstantiis, quæ ad illius productionem speciale auxilium exigere possunt, superat vires naturæ; talis est actus fidei, ergo, &c. Major admittitur, probatur minor, nam intellectus ex sua natura, non potest firmissimum assensum præbere, nisi veritatibus evidenter cognitis, cujusmodi non sunt veritates fidei: quare cùm illis nihilominus firmissimè adhæreat, sequitur talem assensum ex se esse supernaturalem.

Posterior pars ostenditur, quia licèt objectum fidei Catholicæ valde arduum sit, potest tamen homo fide carens, ei ex motivo aliquo humano assentiri, ut patet in hæreticis; qui eo modo pleraque nostræ fidei mysteria credunt, etsi fide infusa careant: patet etiam in Judæis, qui ex majorum traditione, doctrinam veteris testamenti tanquam divinam admittunt. Talis autem assensus non superat naturalem facultatem intellectus humani, adeoque supernaturale auxilium gratiæ ad eum non requiritur. *Confirmatur*, nam

quia sic fides nostra esset naturalis, quod nullo modo affirmari potest: si vero est supernaturale, per actum naturalem attingi nequit, ut patet ex ipsis terminis. *Neque dicas*, objectum illud esse naturale, ut attingitur per actum naturalem, supernaturale verò, ut per supernaturalem: sic enim esse supernaturale, non diceret aliquid ex parte objecti, sed tantū denominationem extrinsecam ab actu supernaturali provenientem; cùm tamen potiùs in objecto ipso formaliter spectato, aliquid ponendum sit, superans vires naturæ, quodque proinde attingi non possit, nisi per actum supernaturalem, ne alioqui cum Pelagianis cogamur dicere, per actus merè naturales, utpote objecto in se naturali satis proportionatos, salutem obtineri posse, supposita saltem sufficienti revelatione, quam illi ultrò admittebant.

Probatur 3. Nam juxta communem sententiam, de specificatione actuum ab objectis, duo actus specie distincti non possunt produci ab eadem potentia, circa idem objectum formale: atqui assensus fidei infusæ, & humanæ sunt actus intellectus specie distincti, cum unus sit naturalis, alter supernaturalis: ergo non possunt ferri circa idem objectum formale. *Confirmatur*, nam vel actus illi habent suam distinctionem specificam à principio à quo oriuntur, vel ab objecto formali in quod tendunt: at primum dici non potest, quia non ideò actus fidei infusæ est supernaturalis, quia fit per auxilium supernaturale; quin potiùs ideo talis actus postulat auxilium supernaturale gratiæ, quia in se est ordinis supernaturalis: ergo secundum affirmari debet. *Neque dicas* actus speciei distinctos seipsis distingui: licèt enim hoc ita sit, tamen cùm illi suum esse non habeant, nisi per ordinem ad objecta, rectè dicitur eos non nisi per eundem ordinem habere suam speciem, & distinctionem specificam.

Dices 1. Actus ejusdem potentiæ habentes idem objectum formale, possunt distingui specie propter diver-

hæc non est minùs certa quam infusa. *Respondeo*, hoc esse verum de certitudine subjectiva, non de objectiva, ut monui in Procemio Theologiæ quia etsi hæreticus firmissimè credat quosdam articulos, talis firmitas oritur potiùs ex voluntaria illius adhæsione, quam ex certitudine quæ per se, & ratione objecti formalis seu motivi, sit in illius actu. Unde secundum rectam rationem, fides Catholica etiam ratione subjecti, firmior esse debet quàm humana; cùm æquum sit, ut ille firmiùs credat, qui certius habet credendi motivum.

Secunda pars ostenditur, tum à posteriori, quia si duæ propositiones, quarum alia sit de fide, alia evidens lumine naturali, non possunt inter se conciliari, fidelis posteriorem abjiciet, ut priori adhæreat; quod signum est, assensum fidei infusæ esse multò certiorem quacunque scientia naturali: tum à priori, quia cognitio illa per se est certior, quæ habet rationem assentiendi magis infallibilem: atqui assensus fidei infusæ, utpote innixus soli authoritati divinæ, talis est, si conferatur cum scientia naturali, quæ lumini naturali intellectus creati innititur.

Confirmatur, nam quænam haberi potest per lumen naturale, cognitio evidentior illa, qua ex vulgari illo principio, quæ sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se, concluditur, tres personas realiter distinctas, non posse eandem naturam habere? Quid evidentius in lumine naturali, quàm accidentia non posse subsistere sine subjecto, adeoque substantiam panis esse in Eucharistia? Et tamen utrumque falsum esse certissimâ fide cognoscimus; ergo fides infusa per se & ex proprio merito, certior est quacunque cognitione naturali, quantumvis videatur evidens.

Dices 1, Implicat quòd demonstratio non gignat veram scientiam, adeoque nulla esse potest certior cognitio ea, quæ per demonstrationem generatur.

Respondeo 1. Fieri posse ut ea non sit vera demonstratio;

eo recepta, cùm per illum homo assentiatur rebus revelatis; ergo & habitus fidei ibidem constituendus est. Iste tamen habitus alium in voluntate necessario adjunctum habet, ut infrà dicetur.

Tertia pars ostenditur, quia ille habitus propriè est virtus intellectualis, qui non inclinat intellectum, nisi in bonum suum, quod est verum, sicut ille habitus est virtus moralis, qui voluntatem necessario inclinat in bonum honestum: atqui habitus fidei non inclinat intellectum, nisi in verum, cùm eum non inclinet nisi ad assentiendum revelatis, ut à Deo revelata, quæ ut sic necessariò sunt vera: quare ejusmodi habitus inter virtutes intellectuales propriè reponi debet.

Dices 1. Vera virtus est dispositio perfecti ad optimum, id est, quæ disponit potentiam ad attingendum suum objectum, modo perfectissimo; atqui habitus fidei non est talis dispositio, cùm intellectum inclinet ad assensum obscurum, non ad evidentem, qui melior est. *Respondeo*, eam virtutis definitionem gratis confictam esse; quia si ad rationem virtutis opus esset, ut potentia ferretur in suum objectum, modo perfectissimo, spes Theologica non esset virtus, cùm ea non feratur in Deum, adeò perfectè ac charitas. Nulla etiam in hoc statu esset virtus intellectualis, cum omnes sint valde imperfectæ, respectu cognitionis Dei, quæ habetur in Patria. Sufficit ergo quòd semper feratur in bonum potentiæ, in qua est, nunquam in malum, qua ratione fides est virtus, ut dictum est. *Accedit* quòd si fiat comparatio inter cognitionem claram, quæ hic per lumen naturæ haberi potest, & cognitionem obscuram fidei infusæ, hæc simpliciter perfectior censeri debet, cùm sit substantialiter supernaturalis, & longè majorem certitudinem habeat, ut suprà ostensum est.

Dices 2. Non potest vera virtus esse sine charitate, at fides potest esse sine charitate, ut patet ex Apostolo *1. Cor.*

Dices, scientiæ naturales supponunt lumen naturæ; ergo similiter habitus fidei supponit lumen aliquod supernaturale, ab eo distinctum. *Respondeo* esse disparitatem, quia lumen naturale est ipsa potentia intellectiva, quæ præsupponi debet ad recipiendos habitus intellectuales, per quos operatur: at nullus est habitus infusus, in quo fides recipi possit, aut debeat tanquam in subjecto, sed ad hoc ipse intellectus sufficit.

Secunda pars ostenditur, nam quamvis præter habitum fidei, ponendæ sint aliquæ species objectorum, ut patet ex eo quod in visione Dei omnes ponunt lumen habituale, distinctum à concursu objecti supplente vicem speciei: non tamen requiritur, quod species illæ sint supernaturales, & per se infusæ, licet habitus fidei supernaturalis sit. Hoc colligitur in primis ex modo, quo in mysteriorum fidei notitiam ducimur, nempe per analogiam rerum naturalium, adeoque per species ordinis naturalis. Deinde ex eo quod antequam actum, vel habitum fidei infusæ habeamus, adeoque priusquam nobis species aliquæ supernaturales infusæ sint, possumus res fidei perfectè apprehendere, & de iis disserere; quod cum non fiat sine speciebus, dicēdum est, eas esse acquisitas, & naturalis ordinis. *Confirmatur*, nam fidelis qui in hæresim labitur, amittit habitum infusum, & tamen adhuc potest res fidei apprehendere, eodem modo ac anteà: at non per species infusas, quia si quæ essent, cum fide perirent, ergo per acquisitas & naturales.

Dices 1. Per species infusas res fidei clariùs apprehenduntur, quàm per acquisitas, ergo illæ requiruntur ad fidem. *Respondeo* 1. antecedens verum esse tantum de speciebus propriis, & quidditativis, quales non sunt species inservientes fidei. 2. Eo gratis universim concesso, negandam esse consequentiam, quia proprium fidei est, elevare & inclinare intellectum ad firmiter assentiendum rebus revelatis, ut

sic,

actus fidei, quem intrinsecè honestum esse ex dictis manifestũ est. Quod ita intellige, ut habitus ille voluntatis quo imperatur assensus fidei secundum se, sine ullo ordine ad finem aliquem extrinsecum, sit propriè virtus, eo quòd etiam secludendo omnem ejusmodi finem, per se honestum est; quòd homo eum honorem Deo habeat, ut præcisè propter authoritatem illius, rebus obscuris, & humanæ rationis vim longè excedentibus, firmissimum assensum præbeat.

Nota 2. Illud præter alia esse discrimen inter prædictos habitus, quòd qui in intellectu residet, & propriè fides appellatur, est virtus Theologica, eo quòd directè circa Deum versatur. Qui verò est in voluntate, cùm Deum non respiciat, sed ipsum fidei actum quem imperat, inter virtutes morales censeri debet.

Secunda pars ostenditur, nam ad specialem actum ponendus est specialis habitus; atqui actus ille volũtatis, quo imperatur assensus fidei, ob peculiarem illius honestatem, est specialis actus, nulli alteri virtuti competens, ergo, &c. Minor declaratur per inductionem: nam quòd ille non sit actus charitatis, patet, tum quia charitas fertur in Deum, propter se amandum; tum quia habitus ille sicut & ipsa fides, potest esse in homine, habitu gratiæ & charitatis destituto. Quòd etiam non sit actus obedientiæ strictè sumptæ, ex eo suadetur, quia per habitum obedientiæ homo inclinatur, ut præcepta divina servet. Ac quòd neque sit Religionis actus, ea ratio ostendit, quia Religio movet ad cultum Deo exhibendum. Nec apparet ad quem alium habitum reduci possit. Quare est habitus specialis, qui vel studiositas, vel obedientia fidei vocari potest.

Nota 1. Plerumque authores agere de fide, tanquã de uno habitu, quia etsi realiter duo sint, juxta antedicta pro eodem sumuntur, propter moralem connexionem quam habent inter se, quatenus per actũ

unius

intelligitur ipsa fides, quæ proinde ex illius mente, in statu beatitudinis non est permansura.

Dices 1. Habitus ad fidem spectans; quem supra diximus esse in voluntate, manet in beatis: ergo idē dicendum est de ipso habitu fidei, qui in intellectu residet. *Nonnulli* negant antecedens, quia habitus ille voluntatis destinatur ad imperandum assensum fidei, quare cùm talis assensus nunquam futurus sit, frustra habitus imperans in voluntate conservaretur.

Verùm eo admisso, negatur consequentia: nam præter actum efficacem, quo volūtas imperat assensum intellectus erga res fidei, est in ea quædam pia affectio inefficax, quæ parata est subjicere intellectū in obsequium fidei, si Deus id exigat; quare cùm illa animi præparatio sit perseveranter in beatis, dicendum est habitum proportionatum ei respondere. Idem autem dici non potest de ipso habitu fidei, cùm beati nullum de facto assensum obscurum habeant circa objecta fidei.

Dices 2. Beati etsi Deum clarè videant, non tamen futuram resurrectionem, & judicium ultimum intuitivè cognoscunt, sed obscurè credunt propter authoritatem Dei revelantis: hoc autem sufficit ut in iis ponatur habitus fidei, ergo &c. *Respondeo*, cognitionem illam non esse fidem, quia etsi res credita in se obscura sit, beati tamen clarè cognoscunt, Deum esse qui revelat: cumque aliunde evidenter sciant, Deum non posse mentiri, hinc per evidentem consequentiam ponunt, rem revelatam esse veram; quæ cognitio non tam ad fidem, quàm ad scientiam spectat, ut *cap. 1.* observavimus.

Secunda pars suadetur, quia habitus operativi non conservantur nisi in iis, in quibus suos actus habere possunt: atqui habitus fidei infusæ non potest habere suum actum in damnatis, ergo talis habitus non conservatur in damnatis. Major patet quia cùm habitus illi non sint nisi propter actus frustra conservarentur in sub-

gatorio, cùm gratia & charitate præditæ sint, eliciunt actum supernaturalem amoris erga Deum: ergo eum etiam cognoscunt supernaturaliter, adeoque per fidem. Prior sequela patet, quia inter actum volũtatis, & intellectus debet esse proportio; posterior verò, quia animæ illæ nondum cognoscunt Deum clarè & intuitivè, nec dici potest, quòd aliqua cognitio supernaturalis, distincta à fide, ipsis infundatur; ergo habent veram fidem actualem, & consequenter habitum fidei retinent, ut modo magis connaturali operentur. *Confirmatur*, nam fides est fundamentum spei, atqui animæ illæ sperant beatitudinem, quam non habent; neque dici potest quòd eliciant actum spei sine habitu; ergo habent & fidem, non modo actualem, sed etiam habitualem.

RESOLUTIO V. *Habitus fidei non manet in hæreticis, seu in iis qui alicui fidei articulo scienter dissentiũt.*

PROBARI SOLET communiter contra Durandũ, *tum* ex Paulo *1. ad Timoth. 1.* ubi ait, Himenæum, & Alexandrum circa fidem naufragasse, id est fidei jacturam fecisse, ut plerique interpretes explicant. Illi autem non errabant circa omnes fidei articulos, sed circa aliquos dumtaxat, nempe resurrectionem, & abrogationem legis: *tum* ex Concilio Trident. *sess. 6. cap. 15.* ubi asseritur, ipsam fidem amitti per infidelitatem: gratiam verò justificantem amitti, per quodlibet peccatum mortale, etsi fides non amittatur. Unde patet, sententiam oppositam non immeritò à recentioribus rejici, ut erroneam & temerariam. *Tum* quia si fides maneret in illis, qui scienter quibusdam fidei articulis dissentiunt, sequeretur eos adhuc esse Fideles, & ad corpus Ecclesię spectare: quod tamen falsum est, cum jam ab omnibus censeantur hæretici, & eatenus ab Ecclesia separati: absurdumque sit existimare Lutheranos, & Calvinistas, imò & Judæos, ac quoscunque Paganos, qui aliquos ex articulis nostræ fidei credunt, esse membra Ecclesiæ Catholicæ, & inter Fideles esse numerandos.

Dicas,

sicut orbes planetarum moventur propriis motibus, ab occidente in orientem; motu verò primi orbis, ab oriente in occidentem. Sola autem creatura rationalis habet immediatum ordinem ad Deum, tanquã ad universale essendi principium, cum sola cognoscat universalem entis & boni rationem. Quare perfectio illius non solum consistit in eo, quod ei competit secundum suam naturam, sed in eo etiam quod ei attribuitur, ex quadam supernaturali perfectione divinæ bonitatis. Unde ultima beatitudo hominis consistit in supernaturali visione Dei, ad quam homo non potest pertingere, nisi per modum addiscẽtis à Deo Doctore, juxta illud *Joan.6.* Omnis qui audit à Patre, & didicit, venit ad me: addiscentem autẽ oportet Magistro credere ut ad perfectam scientiam perveniat.

Nota 1. Resolutionem prædictam intelligendam esse generatim de omnibus hominibus, etsi ratio sancti Doctoris non procedat, nisi de adultis: quare cum parvuli non sint capaces fidei actualis, dicendũ est fidem habitualem, quã per baptismum accipiunt, ad eorum salutem esse necessariam: eo quòd sine illa non possunt, ex lege ordinaria, justificari à peccato originali.

Nota 2. Utramque fidem adultis ad justificationẽ esse necessariam; habitualem quidem, quia sine illa aut præcedente aut comitante, gratia sanctificans nemini infunditur; actualem verò, quia adultus non consequitur gratiam & remissionem peccatorum, nisi ad eam propriis actibus se disponat. Inter illas autem dispositiones primò numerari solet fides actualis, ut diximus in tractatu de gratia.

Dices, si fides est medium necessarium ad salutem; quomodo salvari poterunt tot barbaræ nationes, quæ de Deo nihil unquam audierunt? *Respondeo* eas posse nihilominus salvari; quia etsi non possint mereri propriis viribus, vocationem ad fidem, possunt tamen agendo contra rationem naturalem impedire

ne ad.

Nec tantum credendum est Deum existere, sed etiam eum esse æternum, omnipotentem, rerum omnium visibilium, & invisibilium creatorem, infinitè perfectum, summè veracem aliaque id genus quæ de Deo naturali lumine cognosci possunt. Quanquam non opus est, ea omnia distinctè & explicitè cognoscere, sed implicita eorum cognitio sufficit, qualis est in plerisque fidelibus.

Nota 2. Necessitatem illam fidei esse generalem, & extendi etiam ad eos, qui lumine naturali cognoscunt, prædicta attributa Deo competere, quia verba Pauli generalia sunt, & neminem excipiunt: & quia aliàs in Philosopho, qui fidem Catholicam amplecteretur initium salutis esset ex naturali cognitione, quod nisi à Semipelagiano dici non potest. Sequela patet: nam cognitio existentiæ Dei, & attributorum illius per se necessaria est ut eum diligam, & ad eum convertar; quare si non est necesse ut cognitio illa habeatur per fidem, plane sequitur, cognitionem Dei naturalem per se, ad justificationem & salutem conducere, & esse totius Religionis Christianæ fundamentum.

RESOLUTIO III. *Necessarium etiam est ad salutem, nonnulla de Deo credere, quæ lumen naturale superant.*] Nam in primis fides ex Paulo suprà, est sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium: at res quas speramus, sunt supernaturales, & eatenus etiam dicuntur non apparentes; quia cùm humanam rationem excedant, non possunt sine lumine supernaturali investigari Unde ex eodem Apostolo; accedentem ad Deum oportet credere, quia est, & quòd inquirentibus se remunerator sit; quod de remuneratione gloriæ æternæ, ad quam Deus nos creavit, intelligendum est. Et quia non possumus bona æterna obtinere, nisi à peccatis liberemur, & gratiam sanctificantem consequamur; remissio autem peccatorum, & collatio gratiæ, est opus divinæ bonitatis & misericordiæ: hinc

plicitè credenda, in ordine ad operationem. Nam in primis tenentur omnes scire praecepta decalogi, quia cùm hinc discant, quid agendum, quid fugiendum sit, non possent sine tali cognitione vitam rectè instituere. Debent etiam omnes scire orationem Dominicam, cùm per eam discant quid à Deo petendum, & sperandum sit. Cumque baptismus, pœnitentia, & Eucharistia sint necessaria ad salutem, tenentur omnes scire, & credere esse in Ecclesia tria hæc saltem sacramenta, ad sanctificationem hominum instituta, Christumque realiter in Eucharistia contineri. Denique cùm Ecclesia habeat potestatem obligandi fideles in conscientia, ut dictum est *lib.2.* tenentur omnes scire ea præcepta Ecclesiæ quæ aliquid ipsis servandum præscribunt.

Ex quibus omnibus evidenter colligi potest graviter errare, tum eos qui putant, rudioribus ad salutem sufficere, modo generatim credant, quod credit Ecclesia, nihilque ex antedictis explicitè credant, tum illos qui docent, fidem explicitam solius Dei, vel Dei, & Christi ad salutem sufficere.

Respondeo 3. ex art 6. Illud esse discrimen inter Pastores, & plebem, quòd illi non modò tenentur prædicta explicite credere, sed etiam illa intelligere, quantùm satis est ut de iis omnibus populum sibi subditum instruere possint. & eos qui contradicunt arguere. Eademque ratio militat in Concionatoribus, & Confessariis, cùm etiam ipsis cura incumbat alios instruendi, esto Pastores non sint. Unde cùm res fidei sint valde obscuræ, & non possint rectè & sine errore intelligi, vel contra occurrentes difficultates defendi, nisi ope Theologiæ; ii sanè in periculo salutis versantur, qui sine sufficienti rerum Theologicarum cognitione, curam pastoralem suscipiunt, vel Concionatoris, aut Confessarii munus exercent. Quia ut habetur *Matth.* 15. Si cæcus cæco ducatum præstet, ambo in foveam cadunt.

Quod

quod ab ipso revelatum est, verissimum esse. *Si ergo* assentiri renuunt, id sine gravi primæ veritatis injuria fieri nequit.

Quod spectat ad infantes, qui per baptismum habitum fidei susceperunt, ii tenentur actum fidei elicere, quando primùm lumen rationis ipsis illuxit & de rebus fidei sufficienter sunt instructi. Cùm enim sint ordinati ad finem supernaturalem, æquum est ut per actum supernaturalem fidei, se suaque omnia in illum finem referant, cum primum id fieri potest. Quare etsi infideles, qui in falsa religione fuerunt nutriti, non teneantur amplecti veram fidem ipsis propositam, donec variis rationibus & signis illius credibilitas evidenter demonstretur, quia aliqui temerè procederent, antiquam religionem deserendo. Fideles tamen tenentur per se loquendo, assentiri mysteriis fidei, statim atque à Pastore, vel alio viro pio & docto ipsis sunt proposita, tanquam fide credenda; cùm justa causa differendi assensum, quæ in infidelibus viget, in iis locum non habeat.

Dicunt etiam aliqui probabiliter, vigere directam obligationem exercendi actum fidei internæ, quando quis de fide graviter tentatur. Verum quando ejusmodi tentationes oriantur ex scrupulo, utilius est cogitationem aliò divertere, quàm in eliciendis positivè actibus fidei immorari. Quod intelligo, ut patet, de tentationibus internis. Nam si Tyrannus aliquem sub pœna capitis, de fide abjicienda tentaret, deberet tunc ille fidem exterius constanti animo profiteri, & consequenter teneretur internum fidei actum elicere: quia sine illo professio externa fidei esset languida & parum firma.

Posterior obligatio, quæ non ex fide ipsa, sed ex alio capite oritur, habet locum quando teneris orare, vel conteri, vel elicere actum spei aut charitatis, vel accedere ad aliquod sacramentum, præsertim Eucharistiæ, in cujus sumptione Christus adorandus est. Ista enim non possunt rectè fieri, sine actu fidei. Qua-

Catholicam, vel quendam illius articulum neget; sed etiam de indirecta, ut si neges te esse Christianum, aut profiteri Religionem Romanam; vel è contra affirmes te esse Lutheranum, aut Calvinistam.

Nota 4. Hoc præceptum etiam obligare, ad non ita simulandam exteriùs negationem fidei, ut adstantes ex verbis, aut factis tuis judicent, te seriò agere, & verè fidem abnegare. Quia à parte rei, hoc aliud nihil esset quàm, retenta interiùs fide, eam exteriùs & coram hominibus negare; quod per se malum est & illicitum. *Confirmatur*, nam alioqui potuissent Martyres, saltem sine peccato mortali, coram Tyranno fidem apparenter negare, ad vitanda gravissima tormenta, quæ in confessione fidei perseverantibus parata erant. Hoc autem planè repugnat sensui Ecclesiæ, quæ semper judicavit eos peccare mortaliter, qui sive mortis metu, sive alia occasione fingunt modo prædicto, se non esse Christianos. Dico modo prædicto, nam non est peccatum contra fidem, joco simulare negationem fidei, aut eam repræsentare, ut interdum fit in Theatris, tunc enim adstantes satis capiunt, ita negantem fidem, non agere seriò, sed omnino simulatè & apparenter dumtaxat.

Dices 1. Laudatur Jehu 4. *Reg.* 10. quòd simulaverit se velle sacrificium offerre Baal, ex intentione occidendi omnes illius cultores. *Respondet* S. Thomas 2.2. *quæst.* 3. *art.* 1. *ad* 2 his verbis, Simulationem vero Jehu non est necesse excusari à peccato, vel mendacio, quia malus fuit, utpote ab idololatria Ieroboam non recedens: commendatur tamen, & temporaliter remuneratur à Deo, non pro simulatione, sed pro zelo quo destruxit cultum Baal.

Dices 2. Interdum simulatio, ex communi sententia, licita est in aliis materiis, cur non & in materia Religionis? *Respondeo*, causam discriminis esse, quia quando dicis te non fecisse aliquid cum restrictione

nunquam liceat fidem negare, non tamen eam occultare semper est illicitum, sed tunc solum, quando quis ex præcepto tenetur fidem exterius profiteri, quod præceptum non viget, ut supponitur, in casu de quo agimus.

Dices 4. Interdum licet, ex gravi causa, comedere carnes vetitas, cum infidelibus, adire eorum templa, eorumque concionibus & precibus interesse. Hoc autem quid aliud est, quàm factis falsam fidem simulare? *Respondeo*, quando diximus suprà, non licere verbis, aut factis simulare falsam fidem; id debere intelligi de factis, quæ, spectatis circunstantiis, non habent alium usum quàm protestationem falsæ fidei; qualia sunt genuflectere coram idolo, vel ei incensum offerre, &c. at verò actiones in objectione memoratæ, alium usum habere possunt, neque spectatis circunstantiis sunt determinatæ, ut significent professionem falsæ fidei, aut negationem veræ. Quare ad vitandam mortem, aut grave aliquod damnum, possunt per se loquendo usurpari. Dico per se loquendo, nam si magnum inde oriretur pusillorum scandalum, vel si quis in contemptum fidei, vel Ecclesiæ ad eas actiones adigeretur, tunc sub peccato mortali, ab iis omnino abstinendum esset.

CAPUT VI.

De variis infidelitatis speciebus.

RESOLUTIO I. *Infidelitas positivè accepta, ut repugnat fidei, est peccatum.*] ITA S. Thomas 2. 2. *quæst. 10. art. 1.* ubi ponit duplicem infidelitatem, aliam negativam, qua quis dicitur infidelis, quia non habet fidem, aliam positivam, secundum contrarietatem ad fidem, qua scilicet quis repugnat auditui fidei, vel etiam contemnit ipsam. Docet autem posteriorem infidelitatem esse peccatum, quod ut clarum supponit, ex antedictis de necessitate fidei; priorem verò non esse peccatum, sed magis pœnam, eo quòd talis ignorantia divinorum ex peccato Adæ con-

quirendam, Deus aliqua via eam ipsis aperiret. Fideles verò magis culpandi sunt, cum Pastores habeant, à quibus instrui possunt. *Respondeo*, non propriè stare per infideles, quin fidem assequantur, quia etsi ad eam perventuri essent, si facerent quod in se est: prorsus tamen ignorant, facere quod in se est, seu servare præcepta naturalia esse medium necessarium ad fidem assequendam: quare etsi culpandi sint, quatenus peccant contra legem naturæ, non tamen quatenus ad veram fidem non perveniunt. Et idem de rusticis fidelibus dicendum est, quia cum non cogitent, se forsè ignorare rem aliquam, cujus cognitio sit ipsis ad salutem necessaria, non peccant quamvis non dent operam, ut de ejusmodi rebus instruantur.

Nota 3. Non videri improbabilem eorum sententiam qui dicunt, dari etiam posse interdum invincibilem ignorantiam earum rerum fidei, quarum cognitio per lumen naturale haberi potest, verbi causa, quòd sit aliquis Deus; habens curam rerum humanarum, quique peccatis nostris offendatur: siquidem existentia Dei naturaliter deprehendi non potest, nisi per creaturas, ascendendo ad illius cognitionem: sunt autem innumeri, qui talis discursus ex se, & sine prævia instructione capaces non sunt; præsertim in tenera ætate, quando ratio adhuc debilior est, & ad cogitationes serias parum apta. Quare Deus potest aliquo tempore invincibiliter, & sine culpa ignorari. Dico aliquo tempore, quia cum experientia constet, aliquam saltem imperfectam Dei cognitionem aut suspicionem, ipsis barbaris inditam esse naturaliter: hinc sequitur, neminem posse longo tempore, invincibili Dei ignorantia laborare: quia si quis prædicto instinctu bene utatur, ita ut diligenter inquirat, num Deus quem esse suspicatur, verè existat, ille paulatim illuminabitur, & veri Dei notitiam consequetur: sin minùs, ignorantia Dei ad culpam ei imputabitur.

RE-

Nota 2. Prædicta ita generatim intelligi, ut nunquam contingat, infidelitatem sola voluntate committi, sed necessario tale peccatum in intellectu consummetur. Et ratio est, quia cum intellectus voluntati obediat ad nutum, non potest quis habere voluntatem efficacem dissentiendi veritatibus fidei, quin statim sequatur in intellectu actus dissensus, adeoque actualis infidelitas. *Confirmatur*, nam per voluntatem illam culpabilem expellitur fides ab intellectu, in quo proinde opposita infidelitas reperiri debet.

Dices 1. Qui per demonstrationem sibi persuadet, Deum esse, sic ut nisi demonstrationem haberet, vellet id negare infidelis est. Et tamen illius infidelitas non est in intellectu, cum de facto credat Deum esse. *Respondeo*, etsi ille credat Deum esse, quia tamen judicat, id non esse credendum, nisi vi demonstrationis, taleque judicium repugnat fidei, hinc fit ut illius infidelitas sit etiam in intellectu.

Dices 2. Intemperantia est in appetitu, tanquam in subjecto, quod tamen peccatum sola voluntate committi potest; ut si quis velit concupiscere, & nondum concupiscat. Ergo similiter etsi infidelitas sit in intellectu, ut in subjecto poterit sola voluntas infidelitatem committere. *Respondeo* non sequi, & ratio discriminis est, quia appetitus sensitivus, & membra corporis non ita dependent ab imperio voluntatis, sicut ipse intellectus.

RESOLUTIO III. *Infidelitas aliquo sensu est maximum peccatum, alio minimè.*] HOC explicat S. Thomas *art. 3.* ubi docet 1. Infidelitatem esse majus peccatum iis omnibus, quæ contingunt in perversitate morum, id est, quæ repugnant virtutibus moralibus, quia cùm peccatum sit aversio à Deo, eò gravius est peccatum, quò magis per illud homo à Deo separatur. Per infidelitatem autem homo à Deo maximè elongatur, quia veram illius cognitionem nō habet.

Docet

frænatè homines labuntur in vitia, & à bonis operibus retrahuntur.

Nota 1. Doctrinam illam posse illustrari *ex l. 2. cap. 4.* ubi diximus, gravitatem peccatorum sumi præsertim ex gravitate objecti, & consequenter ex præstantia virtutis oppositæ; hinc enim sequitur, infidelitatem, cùm repugnet fidei, quæ est virtus minùs perfecta quàm amor Dei, & perfectior virtutibus moralibus, esse ex genere suo peccatum minùs grave odio Dei, & gravius peccatis quæ opponuntur virtutibus moralibus.

Nota 2. Jam dicta intelligenda esse de infidelitate ex genere suo, ita scilicet ut sit aliqua infidelitas gravior quocunque peccato, virtutibus moralibus repugnante. Quod non impedit, quin possit reperiri aliquod peccatum contra virtutes morales, gravius aliquo peccato contra fidem: sic enim omnium consensu homicidium est gravius peccatum, culpabili ignorantia fidei, qua aliquis scire negligit, quæ ex præcepto fidei scire debet. Et idem dicendum videtur, de omissione actus fidei, quem quis exercere tenetur. Et hoc etiam potest confirmari ex dictis loco citato.

RESOLUTIO IV. *Tres sunt infidelitatis species, nempe Paganismus, Judaismus, & Hæresis.*] PROBATUR, *ex art. 5.* nam si infidelitas attendatur secundum comparationem ad fidem, diversæ sunt infidelitatis species, & numero determinatæ. Cùm enim peccatum infidelitatis consistat in renitendo fidei, hoc potest contingere dupliciter, quia aut renititur fidei nondum susceptæ, & talis infidelitas est Paganorum seu Gentilium; aut renititur fidei Christianæ susceptæ, vel in figura, & sic est infidelitas Judæorum, vel in ipsa manifestatione veritatis, & sic est infidelitas hæreticorum. Unde in generali possunt assignari tres prædictæ species infidelitatis. Si verò distinguantur infidelitatis species secundum errorem in diversis quæ ad fidem pertinent, tunc non sunt deter-

Quæri potest 2. Quid sentiendum sit de Apostasia à fide. *Respondeo 1.* Non esse quartam speciem infidelitatis à præcedentibus distinctam, sed cum aliqua earum coincidere, quatenus nemo fidem Catholicam deserit, nisi ut transeat vel ad Hæreticos, vel ad Judæos, vel ad Paganos, ut ex antedictis perspicuum est, & aliunde Paganus, aut Judæus Apostata non alios fidei articulos negat, quàm Paganus, aut Judæus non Apostata.

Respondeo 2. Apostasiam esse circumstantiam quæ ex se, cum qualibet ex dictis infidelitatibus conjungi potest, imò quæ nunquam existit, nisi cum aliqua earum conjuncta sit. Et utramque hic responsionem approbat S. Doctor 2.2. *quæst. 12. art. 1. ad 3.* cùm ait, Apostasiam non importare determinatam speciem infidelitatis, sed quandam circunstantiam aggravantem, secundum illud 2. Petri 2. Meliùs erat eis, veritatem non cognoscere, quàm post cognitam retrò ire. Unde collige, Apostasiam esse circunstantiam aggravantem, adeoque in confessione declarandam, ut patet ex dictis ubi de confessione.

Verùm hic tria breviter *observanda sunt 1.* Nos hic agere de Apostasia simpliciter dicta, quæ est Apostasia à fide, non autem de Apostasia à Religione, vel Ordine. 2. Malitiam essentialem dictæ Apostasiæ non minùs reperiri in eo, qui post baptismum fit Hæreticus, quàm in eo qui fit Paganus, vel Judæus, cùm ille, sicut & iste fidem Christi abjiciat, Christumque ipsum contemnat 3. Eos tamen communiter dici Apostatas, qui professionem fidei Catholicæ abjiciant, ut Paganismum, vel Judaismum sectentur, eo quòd gravius peccatum est, fidem Christi omnino abjicere, quàm ex parte.

RESOLUTIO V. *Ad hæresim non sufficit error positivus contra doctrinam fidei, sed præterea requiritur pertinacia.*] ITA omnes communiter post S. Thomam 2. 2. *quæst. 11. art. 2. ad 3.* & Augustinum ab eo ibidem relatum. Idem sumitur ex Clementina unica

de

per ignorantiam antecedentem sive vincibilem, sive invincibilem.

Dices 2. Qui inter parentes hæreticos fuerunt educati censentur hæretici; & tamen non errant, nisi ex dicta ignorantia. *Respondeo*, eos qui tali ignorantia laborant, non esse hæreticos, pauci tamen sunt in adulta ætate, qui ignorent se habere fidem ab Ecclesia Catholica alienam.

Instabis; non putant illi se esse extra veram Ecclesiam. *Verùm* non propterea excusantur, quia satis est quòd repugnent veritatibus fidei, traditis in ea Ecclesia, quam tenentur scire esse veram Ecclesiam. Aliàs vix ullus unquam esset hæreticus, cum nemo adeò desipiat, ut directè & expressè judicet, illud falsum esse, quod à vera Ecclesia, ut credendum proponitur, tanquam à Deo revelatum: hoc enim aliud nihil esset, quàm authoritatem Dei contemnere, eumque mendacem facere.

Quæri potest, an cùm ad hæresim requiratur judicium aliquod intellectus erroneum, necesse sit hoc judicium esse assensum, aut dissensum positivum quo quis judicet falsum esse, quod Ecclesia Catholica credit ut verum, & à Deo revelatum: an verò sufficiat actuale dubium, de veritate rei revelatæ, seu judicium quo quis veluti pendulus manens inter assensum, & dissensum, judicet rem de qua agitur, esse dubiam & incertam.

Respondeo, ejusmodi dubium, si sit voluntarium, sufficere ad hæresim, ut probari solet, tum ex illo vulgari sumpto *ex cap.* 1. de hæreticis, Dubius in fide infidelis est; tum ex Concilio Viennensi relato in Clementina, de Summa Trinitate, ubi statuitur, doctrinam quæ in dubium vertit, utrum anima rationalis sit forma humani corporis, esse inimicam Catholicæ fidei: tum quia fides Catholica docet, articulos ad credendum propositos non modo esse veros, sed etiam certos: quare fidei repugnat, adeoque est hæreticus, non tantum qui credit eos esse falsos, sed etiam

qui

etiam simplicioribus qui adsunt, declarare, & argumenta contraria solvere. Quia aliàs talis disputatio cederet in contemptum fidei, & indocti occasionem inde sumerent, dubitandi de vera fide.

Nota 3. Prohibitum esse omnibus laicis, sub pœna excommunicationis ferendæ, ne cum hæreticis disputationem instituant, ex cap. Quicunque, de hæreticis in 6. Verum si interdum necessitas, aut magna utilitas exigat, poterit laicus talem disputationem suscipere, modo ad eam sit idoneus: quia præceptum naturale, quo quis tenetur honorem Dei defendere, magis obligat, quàm dicta prohibitio, quæ humana est.

Quæret aliquis, an liceat hæreticorum libros legere. *Respondeo negativè*, ut vel ex eo patet, quia periculum est ne fideles, ex lectione talium librorum, subvertantur: quare ex ipso jure naturali & divino tenentur ab ea abstinere, saltem quando tale periculum imminet.

Quòd si ulterius inquiras, an etiam extra tale periculum, lectio ejusmodi librorum sit prohibita, *Respondeo* ex jure Ecclesiastico esse prohibitam, ut constat ex Bulla Cœnæ, quia sub pœna excommunicationis, Summo Pontifici reservatæ prohibitum est omnibus Christi fidelibus, ne hæreticorum libros hæresim continentes, vel de Religione tractantes, sine authoritate Sedis Apostolicæ scienter legant, aut retineant, imprimant, seu quomodolibet defendant, ex quavis causa publicè, vel occultè, quovis ingenio, vel colore. Verum prædicta excommunicatio non incurritur in iis locis, ubi Bulla Cœnæ publicata, vel usu recepta non est. Unde possunt ibidem Episcopi concedere facultatem suis subditis, modo sint docti & timorati, legendi libros hæreticorum; sicut etiam ibidem ad eos spectat, hæreticos ad Ecclesiam revertentes, in utroque foro ab hæresi absolvere. Quia seposita obligatione, quæ ex Bulla prædicta oriri potest, nulla est ratio, cur Episcopis ejusmodi

Tandem, quòd distinguatur ab aliis virtutibus Theologicis, patet *ex art.6.* quia virtus aliqua dicitur Theologica ex hoc quòd habet Deum pro objecto, cui inhæret: charitas facit autem hominem Deo inhærere, propter seipsum, mentem hominis uniens Deo per affectum amoris: spes verò & fides faciunt hominem inhærere Deo, sicut quidam principio ex quo aliqua nobis proveniunt: fides quidem prout Deus in nobis est principium cognoscendi veritatem, quia per eam credimus vera esse quæ nobis à Deo dicuntur: at spes facit Deo adhærere, prout est in nobis principium perfectæ bonitatis; in quantum scilicet per spem divino auxilio innitimur, ad beatitudinem obtinendam.

Nota 1. ex art. 7. Fidem esse priorem, quia ut aliquis speret, debet objectum spei proponi alii ut possibile, hoc autem fit per fidem: quia per illam cognoscimus nos ad beatitudinem æternam posse pervenire, & ad hoc paratum nobis esse divinum auxilium.

Nota 2. ex art. 8. Secundum viam generationis, spem esse priorem charitate, quia sic imperfectum est prius perfecto; at spes dicit amorem quendam imperfectum, quatenus ille qui sperat, aliquid sibi obtinere intendit; charitas verò amorem perfectum, quia adhæret Deo secundum se. Secundum autem ordinem perfectionis & formæ, charitatem esse naturaliter priorem spe, eo quòd charitas est forma aliarum virtutum: unde adveniente charitate, spes perfectior redditur, quia de amicis maximè speramus. Verùm ut hæc omnia clariora evadant, sit

RESOLUTIO II. *Proprium & principale objectum spei Theologicæ, est ipsa beatitudo æterna.*] ITA S. Doctor *art. 2.* quod *probat*, quia hæc spes attingit Deum, innitens eius auxilio, ad consequendum bonum speratum. Oportet autem effectum esse causæ proportionatum, & ideò bonum quod propriè & principaliter à Deo sperare debemus, est bonum infinitum, quod proportionatur virtuti Dei.

adju-

est inordinatum; cum Deus sit finis ad quem omnia referri debent. *Respondeo*, inordinatum esse amare Deum propter se, tanquam propter finem cujus gratia, non tamen esse inordinatum, Deum amare propter se, tāquam propter finem cui: quia hoc aliud nihil est quàm Deum amare, quia est summum bonum, & finis ipsius amantis: quod tanquam malum damnari non potest, nisi ab eo qui negat, Deum esse summum bonum hominis.

Dices 2. Cùm Deus à nobis distinguatur supposito, non potest esse bonum nostrū, saltem immediatum. ℟. inde tantum colligi, Deum non esse nobis bonum secundum se, nisi per aliquid creatum nobis uniatur; non tamen inde sequi, supposita tali unione Deum nō esse secundum se nobis bonum. Quemadmodum etsi calor non sit bonus frigenti, nisi ei inhæreat, non sequitur quòd, posita tali inhærentia, non sit ei bonus secundum se.

Jam ex his *dubitatur 2.* An etiam beatitudo ipsa formalis sit objectum materiale spei. *Respondeo affirmativè.* Non enim speramus Deum secundum se, ut à nobis separatum, sed ut bonum nostrum, à nobis possessum per visionem beatificam; adeoque ipsam Dei visionem speramus. Quemadmodum non appetimus calorem secundum se, ut extra nos existentem, sed ut nobis conjunctum per inhærentiam; ita ut hanc etiam ejus nobiscum conjunctionem appetamus.

Dices, si spes respicit tanquam objectum, ipsam visionem Dei, sequitur eam ut sic, non esse virtutem Theologicam; quia proprium objectum virtutis Theologicæ est, Deus ipse. *Respondeo* negando id sequi, siquidem possessio rei non constituit objectum distinctum à re possessa. Unde sperare visionem Dei, id aliud nihil est, quàm sperare Deum visum. *Nec refert* quòd res possessa dicatur finis qui, & possessio finis quo: nam hoc posterius non dicitur, quasi verò ipsa possessio non appetatur

ſeu ſummi boni. Hæc autem non alia eſt quam ſpes.
Reſpondeo non ſequi, & ratio diſcriminis eſt, quia ſi quæras quid formaliter me moveat, ad credenda myſteria fidei, rectè reſpondeo, quia Deus, qui mentiri non poteſt, ea revelavit: hoc enim eſt ſufficiens & verum motivum credendi: at quòd Deus ſit omnipotens, poſſitque mihi dare auxilia, ad comparandam beatitudinem neceſſaria, id propriè non eſt motivum ſperandi beatitudinem, ut oſtenſum eſt, ſed potiùs conditio ſine qua non poſſem ferri in tale objectum, ſaltem actu efficaci: quatenus efficaciter nequeo intendere finem, niſi cognoſcam media ad illum obtinendum mihi eſſe poſſibilia.

Ex his colligi poteſt *reſolutio illius difficultatis*, An poſſimus vera ſpe Theologica alteri ſperare beatitudinem. *Reſpondendum* enim eſt cum diſtinctione: nã cùm objectum ſpei noſtræ ſit beatitudo, ut eſt nobis bona, ut alicui ſperemus beatitudinem, oportet nos ita ei conjungi per amorem, ut bonum illius apprehendamus tanquam noſtrum; quia ſic ſaltem implicitè ſperamus illius beatitudinem, ut nobis bonam. Extra hunc caſum, non poſſumus alteri ſperare beatitudinem, quia deberemus eam ſperare præcisè ut eſt illi bona, non autem ut eſt bona nobis; talis actus non procedit à ſpe Theologica, eo quòd hæc includit amorem concupiſcentiæ, qui fertur in bonum ſperatum, ut eſt ipſius ſperantis. Atque hæc ſententia perſpicuè ſumitur ex S. Doctore *art. 1. quaſt. citata*, ubi docet, ſpem poſſe eſſe alicujus dupliciter, uno modo abſolute, & ſic eſſe ſolius boni ardui, ad ſe pertinentis; alio modo ex præſuppoſitione alterius, nẽpe charitatis, & ſic poſſe eſſe etiam eorum, quæ ad alium pertinent.

Reſolvitur etiam ex dictis *alia difficultas*, An ſcilicet poſſit aliquis licitè ſperare in homine. *Reſponderi* enim poteſt ex S. Thoma *art. 4.* cum diſtinctione. Non enim licet ſperare de homine, vel de alia creatura ſicut de prima cauſa movente in beatitudinem. Licet

tamen

In te Domine, &c. *Respondet*, Christum potuisse sperare gloriam impassibilitatis, & immortalitatis, non tamen ita ut haberet virtutem spei; quia hæc non respicit gloriam corporis, sicut principale objectum, sed fruitionem divinam.

Si objicias 2. Animas sanctorum sperare beatitudinem corporis. *Respondet*, hanc non esse spem Theologicam, tum propter rationem jam dictam, tum quia etsi gloria corporis habeat rationem ardui, per comparationem ad naturam humanam, non tamen habenti gloriam animæ. 1. Quia gloria corporis est minimum quiddam, in comparatione ad gloriam animæ. 2. Quia habens gloriam animæ, habet jam sufficienter causam gloriæ corporis.

Ista tamen non carent difficultate, tum quia probabile est, per eundem habitum me posse desiderare, & sperare beatitudinem absentem, & de ea præsente gaudere, quare cùm beati gaudeant de præsenti animæ beatitudine, & futuram corporis gloriam desiderent, dicendum videtur, tales actus oriri ex virtute spei. Tum quia ut constat ex supradictis, possunt beati nobis sperare beatitudinem, quatenus aliquo modo est ipsis bona, seu quatenus hinc aliquo modo eorum beatitudo augetur: at talis actus est proprius spei, ut etiam ex præcedentibus intelligitur. Unde colligi potest, non modo actum, sed etiā habitum spei esse in beatis, ut scilicet modo magis connaturali, & proportionato operentur. Prædicta autem eò probabilius concludunt, in Christo fuisse spem, quod ille privatus erat gloria corporis, quam respiciebat, non modo ut absentem, sed etiam ut magnis laboribus, morteque crudelissima obtinendam: quare in illam ferebatur per actum spei, cujus proprium objectum est bonum absens, possibile, & arduum. *Vide tract. de Christo cap. 15.*

Art. autem tertio docet S. Thomas, spem non esse in damnatis, quod probat, quia sicut requiritur ad perfectam beatitudinem, ut aliquis certus sit de sua

beati-

quis judicat, salutem sibi esse impossibilem, *vel se* non salvandum, quicquid egerit, tale enim judicium est hæreticum, adeoque continet peccatum à desperatione distinctum. At neque in judicio quo quis judicat se, etsi salvari possit, de facto tamen non salvandum, quia eo non obstante, posset adhuc absolutè non desperare de salute.

Nota igitur 3. Ad desperationem præsupponi semper aliquod ex dictis judiciis, aliude simile, & ex eo nasci actum voluntatis, quo quis statuit abjicere omnem sollicitudinem acquirendæ salutis, & media ad illius consecutionem necessaria omnino negligere adeoq; de illius adeptione desperare.

Nota 4. Desperationem esse per se peccatum mortale, cùm gravissima deordinatio, homine m creatum ad vitam æternam, in qua illius fœlicitas consistit; velle per actum positivum omittere, quamdiu vixerit, quicquid necessarium est ad illius assecutionem. Unde etsi desperatio possit esse interdum peccatum tantum veniale, ob imperfectam deliberationem, nunquam tamen est veniale ob levitatem materiæ; quia quòd homo sciens & lubens, in actum jam memoratum prorumpat, in eo reperiri non potest levitas materiæ. *Si* tamen Deus alicui extraordinariè suam futuram damnationem revelaret, non posset ille tunc sperare beatitudinē, adeoque non peccaret, de ea desperādo.

Posterior pars satis intelligitur ex jam dictis, *probaturque* à S. Thoma *art.* 2. quia aliquis habens rectam fidem in universali, deficit in motu appetitivo circa particulare, corrupta particulari ejus æstimatione per habitum, vel per passionem. Sicut ille qui eligit fornicationem, ut sibi bonam hic & nunc. habet corruptam æstimationem in particulari; cùm tamen retineat universalem æstimationem veram secundum fidem, scilicet quod fornicatio sit mortale peccatū. Et similiter aliquis retinendo in universali veram æstimationem fidei, quòd scilicet est remissio pecca-

torum

se malus est & peccatum: at præsumptio est motus appetitivus, habens se conformiter intellectui falso, quia falsum est quòd Deus in peccato perseverantibus veniam concedat, & à bono opere cessantibus gloriam largiatur.

Notat autem S. Doctor ibidem præsumptionem esse peccatum levius desperatione, quoniam magis proprium est Deo misereri & parcere, quàm punire: illud enim secundum se Deo convenit, hoc autem secundum nostra peccata. Cæterùm desperatio maximè ostendit Dei misericordiam, præsumptio vero illius justitiam.

Notat etiam præcedenti art. 1. Præsumptionem esse propriè speciem peccati in Spiritum sanctum; quia per illam tollitur, vel contemnitur adjutorium Spiritus sancti, per quod homo revocatur à peccato. Ex quo patet, non tantum præsumptionem esse peccatum, sed etiam esse ex genere suo grave peccatum.

Tertiam partem tradit S. Doctor. *art. 3.* quam probat in argumento, sed contra: quia duo invicem opposita vitia contrariantur uni virtuti, sicut timiditas, & audacia fortitudini: sed peccatum præsumptionis contrariatur peccato desperationis, quod directè opponitur spei. Ergo videtur quod præsumptio etiam directè spei opponatur. Idem ostendit in corpore articuli, quia spes, & præsumptio respiciunt idem objectum, sed spes ordinatè, præsumptio verò inordinatè.

Nota 1. Duplicem esse præsumptionem, aliam quæ opponitur spei Theologicæ, aliam quæ habet contrarietatem cum magnanimitate, quatenus magnanimitas versatur circa magnos honores ut in iis modum rationis ponat, secundum proportionem ad propriam facultatem. Præsumptio verò ei adversatur per excessum, spectata proportione propriæ facultatis. De priori agit hîc S. Doctor, de posteriori verò *2. 2. quæst. 130.*

Nota 2.

retur, non peccaret homo contra præceptum spei, sed contra præcepta aliorum actuum, qui tunc defectu spei prætermitterentur.

Atque hæc sufficiant de præcepto spei affirmativo. Quod spectat ad negativum, illud obligat semper, & pro semper. Quare ex vi talis præcepti, tenetur homo nunquam desperare de misericordia Dei, aut de consecutione beatitudinis; & nunquam præsumere se modo indebito, id est, aut propriis viribus, aut sine meritis ex gratia ortis, eam adepturum.

CAPUT VIII.

De Charitate secundum se.

RESOLUTIO I. *Charitas est amicitia inter Deum, & hominem, & aliquid creatum in anima.*] PRIOREM PARTEM PROBAT S. Thomas *2. 2. quæst. 23. art. 1.* quia amicitia est mutua quædam benevolentia, quæ fundatur super aliqua communicatione. Est autem aliqua communicatio hominis ad Deum, secundum quod suam beatitudinem nobis communicat. Quare cùm amor super hanc communicationẽ fundatus, sit charitas, sequitur charitatem esse quandam amicitiam hominis ad Deum.

Nec refert 1. Quòd proprium amicitiæ sit, convivere amico, licèt enim non convivamus Deo, ratione vitæ corporalis, illi tamen convivimus ratione vitæ spiritualis, secundum quam efficimur divinæ consortes naturæ, nostraque conversatio in cœlis est.

Nec refert 2. Quòd per charitatem diligamus inimicos à quibus non redamamur, sufficit enim quòd per charitatem primariò, & directè diligamus Deum, à quo vicissim diligimur; & ratione ipsius, amemus omnes homines, sive amicos, sive inimicos.

Secunda pars probatur art. 2. contra Magistrum qui existimabat, motum dilectionis in nobis non esse ab ha-

tum præstantissima, *probatur ex art. 6.* nam virtutes Theologicæ sunt perfectiores moralibus, cùm illæ attingant regulam primam, quæ est Deus; istæ secundam, quæ est ratio humana. Inter virtutes verò Theologicas ea est potior, quæ magis Deum attingit: at hoc habet charitas, quia id quod est per se, majus est eo quod est per aliud; fides autem & spes attingunt Deum, secundum quod ex ipso nobis provenit vel cognitio veri, vel adeptio boni: sed charitas attingit Deum, ut in ipso sistat, non ut ex eo nobis aliquid proveniat: quare est nobilior fide, & spe, & consequenter omnibus virtutibus moralibus.

Nota ex responsione ad 1. Cùm intellectus ad se res trahat, & appetitus è contra feratur veluti extra se, in objecta, hinc sequi nobilitatem operationis intellectualis attendi, secundum dignitatem intellectus, dignitatem verò volitionis, seu appetitionis peti ab objecto illius. Porro quæ sunt infra animam sunt in ea nobiliori modo, quàm in seipsis: quæ verò sunt supra animam, sunt nobiliori modo in seipsis, quàm in anima. Unde fit, ut eorum quæ sunt infra nos, nobilior sit cognitio, quàm dilectio; eorum verò quæ sunt supra nos, nobilior sit dilectio, quàm cognitio. Ex quo sequitur, charitatem esse nobiliorem fide, etsi intellectus in quo est fides, sit nobilior voluntate, in qua est charitas.

Quod *si objicias*, virtutes intellectuales ex genere suo esse perfectiores moralibus, seu quæ sunt in voluntate. *Respondeo* hinc non sequi, quamlibet virtutẽ intellectualem esse perfectiorem, qualibet virtute morali, sed ut summum, præstantissimam inter virtutes intellectuales, esse nobiliorem perfectissimam inter virtutes morales. Hoc autem communiter admittitur, propter lumen gloriæ, quod cùm sit excellentissima beatitudinis divinæ participatio, censetur entitativè perfectius charitate.

Dici etiam potest, etsi virtus intellectualis secundum genericum spectata, sit nobilior virtute morali

Tandem quòd charitas sit forma virtutum, *probatur art. 8.* quia in moralibus, forma actus attenditur principaliter ex parte finis, eo quòd principium actuum moralium est voluntas, cujus objectum & quasi forma est finis. Semper autem forma actus consequitur formam agentis, unde oportet quòd in moralibus, id quod dat actui ordinem ad finem, det ei & formam. Cùm ergo per charitatem actus aliarum virtutum ordinentur ad ultimum finem, ut dictum est, consequenter ipsa dat formam actibus aliarum virtutum, sicque dicitur forma illarum.

Dices, nonne una virtus potest aliam in finem suũ dirigere? Ergo non est proprium charitatis, esse formam omnium virtutum. *Respondeo* non sequi, nam charitas non dicitur forma virtutum, nisi quia earum operationes ad ultimum finem dirigit, facitque ut sint meritoriæ vitæ æternæ, quod à nulla alia virtute præstari potest.

Nota ex responsionibus ad argumenta, dictis non obesse, quod charitas dicatur radix & fundamentũ, imò & mater aliarum virtutum: prius enim illi competit, quatenus ea sustentantur & nutriuntur cæteræ virtutes, modo explicato, non verò quatenus radix & fundamentum habent rationem causæ materialis. Posterius verò, quia sicut mater in se concipit ex alio, ita charitas ex appetitu ultimi finis, concipit actus aliarum virtutum imperando ipsos.

RESOLUTIO IV. *Etsi charitas nequeat esse perfecta, ex parte diligibilis, perfecta tamen esse potest, ex parte diligentis.*] Hoc ita explicat S. Thomas 2. 2. *quæst.* 24. *art.* 8. Ex parte diligibilis perfecta est charitas, quando amatur aliquid quantum diligibile est: at Deus à nulla creatura potest amari, quantum diligibilis est, quia cùm sit infinite bonus, infinitè diligibilis est.

Ex parte verò diligentis; perfecta est charitas, quando diligit tantum, quantum potest. Quod quidem contigit tripliciter, primò, ita ut totum cor hominis

viæ esse ejusdem speciei cum charitate patriæ. Ita habet S. Thomas *1.2.quæst.67.art.6.ad 1.* ubi ait, dicendum quod charitas non habet pro objecto ipsam cognitionem, sic enim non esset eadem in via, & in patria, sed habet pro objecto, ipsam rem cognitam, quæ est eadem scilicet ipsum Deum. Unde sumitur ratio nostræ assertionis, quia scilicet illæ virtutes sunt ejusdem speciei, quæ versantur circa idem objectum formale. at charitas viæ, & charitas patriæ versantur circa idem objectum formale, cùm per illas diligatur Deus, ut in se est summè bonus; unde non refert, quòd cognitio distinguatur specie, illa enim nō spectat ad ipsum objectum amatum, sed est tantum quædam conditio sine qua, objectum amari non potest. Quòd autem amor viæ sit liber, & amor patriæ necessarius, hoc non sufficit ad distinctionem specificam cùm etiam in via idem specie & numero actus possit modo esse liber, modo necessarius, ut ex præcedenti libro colligi potest.

Respondeo 2. Non repugnare, quod charitas sit minùs intensa in aliquo beato, quàm in aliquo viatore. *Probatur* tum de charitate habituali, quia infantes mortui statim post baptismum, non habent in cœlo nisi charitatem baptismalem, multi autem viatores per susceptionem sacramentorum, & bona opera charitatem in baptismo susceptam quotidiè augent. Tum de charitate actuali, quia nulla est ratio, cur beati eliciant actus amoris, intensiores habitu charitatis quem habent; possunt autem viatores Deum diligere, secundum totam intensionem charitatis habitualis, qua præditi sunt, imò & supra illam, per gratias actuales ordinis supernaturalis. Quare cum aliqui viatores habeant charitatem habitualem intensiorem, quam nonnulli beati, hinc fit ut possint etiam illos, in perfectione intensiva dilectionis actualis superare.

Respondeo 3. Absolutè dicendum esse, charitatem patriæ esse perfectiorem charitate viæ, ratione

statūs

communicatione talis boni fundatur, ut loco citato ex S. Thomæ dictum est. Secundo ea omnia quæ ad gloriam Dei, vel ad nostram, aut proximorum beatitudinem aliquo modo conducunt. Verùm circa objecta prioris generis.

Notandum 1. Amorem quo homo seipsum ex charitate diligit, non esse propriè amicitiam; quia ut patet *ex art. 4.* amicitia unionem quandam importat; unicuique autem ad seipsum est unitas, quæ potior est unione ad alium. Unde sicut unitas est principium unionis, ita amor quo quis diligit seipsum, est forma & radix amicitiæ: in hoc enim amicitiam habemus ad alios, quod ad eos nos habemus, sicut ad nosipsos. Quare amicitia non habetur propriè ad seipsum, sed aliquid majus amicitia, sicut de principiis non habetur scientia, sed aliquid majus, nempe intellectus.

Notandum 2. ex art. 7. Peccatores dupliciter considerari, nempe secundum naturam, & culpam, & priori modo esse capaces beatitudinis, sicque ex charitate diligendos esse: posteriori vero ratione non esse capaces beatitudinis, cum peccatum sit impedimentum illius, & eo modo non esse diligendos, sed potiùs odio habendos, quamvis sint parentes & propinqui, ut patet ex *Luc. 14.*

Unde colliges ex respons. ad 2. amicis peccantibus non esse subtrahenda amicitiæ beneficia, quandiu habetur spes sanationis eorum; sed eò magis auxilium dandum esse, ad recuperationem virtutis, quam ad recuperationem pecuniæ amissæ, quo virtus est magis amicitiæ affinis, quàm pecunia. Quando tamen in maximam malitiam incidunt, & insanabiles fiunt, tunc eis non esse familiaritatem amicitiæ exhibendam.

Notandum 3. Prædicta extendenda esse ad omnes homines, etiam inimicos, quod ita *ex art. 8.* intellige: 1. Ut inimici quatenus inimici non sint amandi ex charitate sed potiùs odio habendi cum sic consi-

derentur

posse referri, de quibus S. Doctor tractat *quæst. citata*. Ac 1. charitatem, de qua agit *artic. 2.* quia charitas est illud bonum, quòd optamus omnibus quos ex charitate diligimus 2. creaturas irrationales, de quibus *artic. 3.* quia sunt bona, quæ volumus conservari ad honorem Dei, & utilitatem hominum 3. corpus nostrum, secundum naturam suam spectatum, quia sic est à Deo, non autem à malo principio, ut fabulantur *Manichæi*. 4. ipsos dæmones secundum naturam spectatos, quia volumus illos spiritus in suis naturalibus conservari, ad gloriam Dei.

RESOLUTIO II. *Est aliquis ordo in charitate, secundum quem quisque tenetur magis Deum diligere, quam proximum, aut seipsum.*] PRIMA PARS PROBATUR à S. Thoma *2.2. quæst. 26. art. 1.* quia prius, & posterius dicitur secūdum relationem ad aliquod principium, ordo autem includit in se aliquem modum prioris, & posterioris. Unde oportet quòd ubicunque est aliquod principium, sit etiam aliquis ordo. Dictum est autem, dilectionem charitatis tendere in Deum, sicut in principium beatitudinis, in cujus communicatione amicitia charitatis fundatur, & ideò oportet quòd in his quæ ex charitate diliguntur attendatur aliquis ordo, secundum relationem ad primum principium hujus dilectionis, quod est Deus.

Nota 1. Quando dicimus esse ordinem in charitate, id non debere intelligi de ordine durationis, ita ut unum objectum priùs tempore debeat ex charitate diligi, quàm aliud, sed de ordine perfectionis, ita ut sensus sit, nos debere ex charitate unum objectum perfectiùs diligere, quàm aliud.

Nota 2. Ex communi sententia, posse tribus modis unum perfectiùs à nobis diligi, quàm aliud 1. objectivè, quatenus ei majus bonum volumus. 2. Appretiativè, quatenus per actum volūtatis illud præferimus alteri, ita ut si alterutro privandi essemus, mallemus altero orbari 3. intensivè, quatenus actu ferventiori diligitur.

Secunda

RESOLUTIO III. *Non tenemur Deum magis intensivè diligere, quàm nos, aut proximos; sed sufficit quòd eum magis objectivè, & appretiativè diligamus.* PROBATUR, tum quia etsi interdum actu non amem Deum, id non impedit quo minus actus amoris ex se honesti, quem erga proximum elicio, bonus sit: quare ergo idem actus non erit bonus, esto conjunctus sit cum aliquo actu amoris Dei, licèt non tam intenso: Si enim in hoc est deordinatio, quod diligam proximum intensiùs, quàm Deum; major certè erit, si proximum tanta intensione diligens, nullum charitatis actum sive intensum, sive remissum erga Deum eliciam.

Tum quia si homo peccat, amando proximum intensiùs quàm Deum, vel ideò peccat, quia amat proximum actu tam intenso, vel quia non amat Deum actu intensiori: at neutrum dici potest, non primum, quia cùm bonum & laudabile sit amare proximum, eò melior est talis actus, quo est intensior, tantum abest ut sit malus. Non etiam secundum, quia gratis fingitur, me, quoties diligo proximum, teneri ex præcepto charitatis, elicere actum intensiorem amoris erga Deum. Unde enim tale præceptum eruitur? Sanè si hoc esset tot peccata mortalia committeret quis, quod eliceret actus amoris erga parentes, vel amicos, nisi per actus charitatis ferventiores, & intensiores ferretur erga Deum. Unde etiam dicendum esset, viros alioqui pios & sanctos in quamplurima, eaque gravia peccata, contra præceptum charitatis frequenter incidere; cùm plerique eorum affectu intensissimo uxores, aut filios prosequantur, certumque sit, eos non dare operam ut frequentiores, & intensiores, amoris actus erga Deum eliciant. Ista autem nullo modo sunt admittenda, ut perspicuum est.

Tum denique, quia etsi teneamur diligere Deum super omnia, inde inferre non licet, necessitatem diligendi Deum intensiùs, quàm reliqua; sed amore

qui

quia Deus diligitur, ut principium boni, super quo fundatur dilectio charitatis: homo autem seipsum diligit ex charitate, secundum rationem qua est particeps prædicti boni, & proximum secundum rationem societatis, atque adeò unionis in isto bono. Unde sicut unitas potior est quàm unio, ita quod homo ipse participet bonum divinum, est potior ratio diligendi, quàm quod alius associetur sibi in hac participatione. Et ideò homo debet ex charitate seipsum magis diligere, quam proximum. Verum ad majorem horum intelligentiam.

Nota 1. Ex eodem artic. non debere hominem peccare, ut proximum liberet à peccato, quia scilicet nō sunt facienda mala, ut eveniant bona. *Unde collige*, ex ordine charitatis te teneri potiùs tibi velle gratiam & gloriam, quàm aliis hominibus, non modo singulis, sed omnibus: tum quia in his maximè bonis, amor sui est regula dilectionis proximi, juxta illud *Matth. 22.* Diliges proximum tuum, sicut te ipsum: tum quia ille est ordo charitatis, ad quem ipsa charitas inclinat; at charitas non te inclinat, ad præferendum tibi proximum in bonis prædictis, sed potiùs ad oppositum, tum quia alioqui charitas ad sui destructionem inclinaret, & ad peccatum mortale, quo ipsa destruitur.

Neque refert illud Mosis *Deuter. 32.* Aut dimitte illis hanc noxam, aut dele me de libro vitæ, hoc enim per quandam exaggerationem, & filialem confidentiam dictum est, non autem ex voluntate absoluta; qua vellet Moses carere beatitudine, ex hypothesi quod Deus populo Judaico non ignosceret. Si tamen necessitas spiritualis proximi exigeret, posset quis licitè & laudabiliter aliquantulam beatitudinis dilationem optare, adeoque cum B. Martino dicere, Domine, si adhuc populo necessarius sum, non recuso laborem.

Nota 2. ex art. 5. Nos teneri ex charitate proximum magis diligere, quam corpus proprium. Ratio est, quia

& bonorum, quæ ad illam necessaria sunt, conservatio, sit de jure naturæ. Quare talis obligatio admittenda non est. Quod tamen intellige, de gravi necessitate personæ privatæ: nam cum bonum privatum communi postponendum sit, si Respublica in tali necessitate versetur, teneris ex præcepto charitatis, etiam cum vitæ periculo ei succurrere. Unde ex vi istius præcepti, teneris pro viribus resistere iis, qui sive scripto, sive voce conantur dogmata aliqua, cum recepta fidei doctrina non satis cohærentia, spargere in populum. Imò si sis superior teneris etiam ex justitia, tales novitates impedire, cùm ex iis gravissimum damnum in tuos subditos redundet.

Notandum 5. Te nec teneri vitam propriam, pro vita alterius privati exponere, nec peccare contra ordinem charitatis, si propriam vitam exponas, pro conservatione vitæ illius; modo ad hoc ex motivo amicitiæ, aut gratitudinis, aut alterius virtutis impellaris. Quam limitationem addo, quia cum teneamur diligere proximos, tanquam nos ipsos, & non supra, videtur contra illud præceptū peccare, qui exponit propriam vitam tantum, ut conservet vitam alterius: quia sic magis proximum diligit, quam seipsum. Hoc autem non habet locum, quando quis ex motivo alicujus virtutis, exponit vitam propriam pro vita alterius; quia jam non alium, sed virtutem magis diligit quam se quod laudabile est.

RESOLUTIO V. *Teneris ex charitate, unum proximum magis diligere, quam alium.*] RATIONEM affert S. Doctor *art. 6.* quia cum principium dilectionis sit Deus, & ipse diligens, necesse est quod secundum propinquitatem majorem ad alterum istorum principiorum, major sit dilectionis affectus; sicut enim supra dictum est in omnibus in quibus invenitur aliquod principium, ordo attenditur secundum comparationem ad illud principium. Unde cum parentes sint nobis proximiores aliis hominibus, tenemur magis eos diligere. *Confirmatur*, nam majus peccatum

eft.1. Eos qui naturaliter conjuncti sunt, præferendos esse iis cum quibus conjunctionem tantum spiritualem habemus, verbi causa, parentes carnales, patribus spiritualibus, filios carnales, filiis spiritualibus, &c. quod non tantum verum existimo in necessitate temporali, sed etiam in spirituali. Quia cum conjunctio carnalis major sit & intimior, majorem utrobique obligationem inducit: imò videtur magis obligare in bonis spiritualibus, cum hæc ad salutem magis necessaria sint. *Dicendum 2.* Te debere per se loquendo, parentes aliosque consanguineos saltem in primo gradu constitutos, præferre amicis & benefactoribus; quia ejusmodi conjunctio adeo stricta est, ut non liceat ob amicitiam, aut gratitudinem eam violare. *Dico per se loquendo*, nam tanta esse potest consanguineorum crudelitas erga te, ut aliquem strictissimo amicitiæ vinculo tibi conjunctum, aut qui te maximis affecerit beneficiis, iis præferre possis.

Nota 3. Si comparatio instituatur inter consanguineos, eum ordinem servandum esse, ut in primis præferatur pater aliis omnibus, etiam matri, quia est principium præcipuum in generatione filii. Deinde mater, quia etiam ab ipsa habemus esse. Tertiò uxor, quia cum intimo & insolubili vinculo conjuncta sit, & ad procreationem filiorum assumatur, ratio exigit ut filiis præferatur. Quartò filii. Quintò fratres, & sorores, sicque de aliis secundum gradum conjunctionis, quem quisque habet.

CAPUT X.

De effectibus charitatis tam internis, quàm externis.

RESOLUTIO I. *Gaudium de bono divino est actus internus charitatis.*] HOC *probat* S. Thomas *2.2.quæst.28.art.1.* quia ex amore procedit gaudium, & tristitia, sed contrario modo; gaudium enim ex amore causatur, vel propter præsentiam boni amati, vel etiam propter hoc quod ipsi bono amato pro-

prium-

Notandum 3. *ex art.* 4. Gaudium non esse virtutem à charitate distinctam, sed quendam illius actum seu effectum; nam virtus est habitus quidam operativus, habens proinde ex se inclinationem ad proprium actum. Contingit autem ex eodem habitu plures actus ordinatos prodire, quorum unus sequatur ex altero; & quia posteriores non procedunt à virtute nisi per priorem, ideò virtus non definitur, aut denominatur nisi ab actu priori. Quare cùm amor sit prima affectio potentiæ appetitivæ, ex qua sequatur desiderium, & gaudium, hinc eadem virtus inclinat ad diligendum Deum, & ad eum desiderandum, ac de eo gaudendum. Et quia dilectio inter hos actus est prior, inde est quod virtus non denominatur à gaudio, vel desiderio, sed à dilectione, & dicitur charitas.

RESOLUTIO II. *Pax etiam est actus charitatis, non tamen misericordia, nisi impropriè.* PRIOREM partem probat S. Thomas 2. 2. *quaest.* 29. *artic.* 3. nam duplex unio est de ratione pacis, ut dixerat *art.* 1. quarum una est, secundum ordinationem propriorum appetituum in unum; alia verò secundum unionem appetitus proprii, cum appetitu alterius, quæ propriè dicitur concordia. Utramque autem hanc unionem efficit charitas, primam quidem, quia cum per eam diligamus Deum ex toto corde, & in ipsum omnia referamus, sic omnes appetitus nostri feruntur in unum. Aliam verò, quatenus diligimus proximum, sicut nos ipsos; hinc enim contingit, hominem velle implere voluntatem proximi, sicut & sui ipsius.

Verùm quædam *notatu digna* ex dicta quæstione colligi debent 1. Paci opponi dissensionem hominis ad seipsum, & ad alium, concordiæ verò hanc solam secundam. 2. Omnia pacem appetere, quia nihil est quod suo modo non appetat aliquod bonum, & consequenter remotionem eorum quæ illius assecutionem impedire possunt. Potest autem impediri asse-

cutio

mum diligit. Quare præter charitatem, requiritur specialis virtus misericordiæ, qua homo doleat de malo proximi, ut est quędam miseria, quæ illius operâ sublevare potest.

Confirmatur, nam non est potior ratio, cur ad impendendum bonum proximo, ponantur virtutes à charitate distinctæ, verbi causâ, justitia, liberalitas, &c. quàm virtus specialis misericordiæ ad sublevandam illius miseriam: cùm in hoc objecto non minùs difficultatis occurrat quàm in objectis aliarum virtutum. Unde S. Thomas 2.2. *quæst*. 30. *art*. 3. *ad* 3. docet, gaudium, & pacem non exigere habitum distinctum à charitate, quia nihil adjiciunt supra rationem boni, quod est objectum charitatis; secùs autem dicendum esse de misericordia, quia respicit rationem quandam specialem, scilicet miseriam ejus cujus miseretur.

Dices, beneficentia est proprius actus charitatis & non alterius virtutis, ut patet ex *quæst*. 31. *art*. 1. & 2. ergo idem dicendum de misericordia. *Respondeo* non sequi, quia beneficentia ibi aliud nihil est quàm externa executio actus interni eliciti à charitate. Per charitatem enim erga alterum, homo vult illi bonum, & per beneficentiam tale bonum ei de facto confert, ex motivo charitatis, nempe propter Deum; quare cum actus internus, & externus habeant idem objectum, idem virtutis habitus ad utrumque sufficit.

Notandum autem hæc intelligi de beneficentia strictè sumpta: nam generatim beneficentia significat collationem beneficii, sub quacunque ratione boni; quare eo modo ad varias virtutes spectare potest, *ex quæstione mox citata art*. 4. *ad* 2. Verùm quædam hic observanda occurrunt, tam circa beneficentiam corporalem, quæ vocatur eleëmosyna, quàm circa spiritualem, quæ dicitur correptio. Sit ergo.

RESOLUTIO III. *Datur grave præceptum subveniendi proximo per eleemosynam*. HOC ut intelligas,

Nota 1.

sed etiam ut operemur, juxta illud 1. *Ioan.* 3. Non diligamus verbo, neque lingua, sed opere, & veritate. Cæterùm ad hoc ut velimus, & operemur bonum alicujus, requiritur ut ejus necessitati subveniamus, quod fit per eleëmosynam: quare eleëmosynarum largitio est in præcepto. Potest hoc efficaciter confirmari ex eo quod Christus docet *Matth.* 25. Homines in extremo judicio ad ignem æternum damnandos, ob neglecta opera eleëmosynæ corporalis erga pauperes.

Nota 1. ex respons. ad 3. Esse aliquod tempus, in quo eleëmosynam dare omittens, peccat mortaliter. Ex parte quidem recipientis, quando apparet evidens & urgens necessitas, nec apparet in promptu qui ei subveniat. Ex parte verò dantis, cùm habet superflua, quæ secundum statum præsentem non sunt ei necessaria, prout probabiliter æstimari potest. Ex quibus verbis *collige* 1. Ut quis teneatur succurrere proximo, in extrema necessitate constituto, satis esse quod probabiliter non constet, aliquem ei mox subventurum, nec talem obligationem tolli, etsi multi sint qui possunt ei opitulari. 2. Non esse præceptum faciendi tunc eleëmosynam, ex necessariis vitæ, aut statui, sed ex superfluis. Quod non est ita intelligendum, ut non tenearis in dicto casu, facere eleëmosynam ex bonis quæ sunt necessaria, ut decenter & commodè vivas, juxta tuum statum, sed ita ut non tenearis ex iis, quæ absolutè sunt tuo statui necessaria, adeò ut, si facias eleëmosynam, ab eo statu necessariò deturbandus sis. Et sanè quòd cùm aliquo nostro incommodo temporali, teneamur succurrere proximo extremè indigenti, satis patet ex iis quæ suprà diximus, de ordine charitatis. Et aliunde cùm vix ullus sit, qui habeat bona suo statui omnino superflua præceptum eleëmosynæ ferè nunquam obligaret. Quòd verò non teneamur, etiam cum omnimoda abjectione status, ea *ratio suadet*, quia durissimum est quòd in tantam miseriam debeamus nos

conji-

aït quod superest date eleëmosynam. Indicant etiam Pattes cùm ajunt, eleëmosynas esse bona pauperum, iisque deberi, & divites esse tantum eorum dispensatores.

Quod rursus ex eo suadetur, quia cum agamus de paupere in extrema necessitate constituto, qui scilicet non habet aliquid sive in re, sive in spe, unde possit sibi subvenire, frustrà restituendi obligatio ei imponeretur. Si tamen haberet alibi bona, aut brevi ex successione, aut ex proprio labore obventura speraret, jam absolutè non esse in extrema necessitate constitutus, moraliter loquendo: adeoque mutuo, vel commodato, aut emptione posses illi subvenire.

RESOLUTIO IV. *Praeceptum dandi eleëmosynam magis obligat Ecclesiasticos, quàm laicos.*] PROBATUR, tum quia illi ratione status, majorem perfectionem profitentur, adeoque debent animum habere ab affectu divitiarum, aliarumque rerum temporalium magis liberum, & consequenter paratiorem ad subveniendum proximo in necessitate constituto. *Tum* quia cum ex una parte eodem modo teneantur ac laici, facere eleëmosynam tam ex bonis patrimonialibus, quàm ex iis quæ quasi patrimonialia appellantur, id est, quæ ratione alicujus ministerii Ecclesiastici. verbi causa pro celebratione Missarum, administratione Sacramentorum, concionibus, &c. obveniunt. Aliunde tamen major ipsis obligatio incumbit, subveniendi pauperibus ex bonis quæ ex beneficio procedunt. Siquidem ex communi sententia, tenentur in eleëmosynas, aliave pia opera expendere, quicquid ex reditibus beneficii, congruæ eorum sustentationi superfluum est, quia aliàs fundatorum piam intentionem defraudarent, cùm illi bona sua Ecclesiasticis dederint eo animo, ut in sustentationem ministrorum, & pauperum, aliaque pia opera expenderentur.

Hic tamen *nonnulla observanda* sunt. 1. Non posse

certò

formam ab Episcopis præscriptam quolibet die non impleverint, illius diei distributionem amittant, nec ejus quoquo modo dominium acquirant. *Et sess. 23. cap. 1. de reform.* cùm ait, non residentem, præter alias pœnas, & peccatum mortale quod incurrit, pro rata temporis absentiæ, fructus suos non facere. *Ratio idem suadet*, quia reditus beneficiorum assignantur ministris, tanquam stipendium pro labore impenso, ex jure ipso naturæ iis debitum: quare nihil impedit, quin verum eorum dominium acquirant. Aliunde verò non apparet, quòd dominium illud iis concessum sit sub eo onere, ut tenerentur ex justitia, certam partem redituum in pauperes erogare. Imò quòd sæpe ejusmodi onus iis imponi non potuerit, ex eo patet, quia innumera sunt beneficia, quæ nullos habent reditus præter decimas, primitias, & oblationes. Hæc autem dari non possunt cum dicta obligatione, quia non ex liberalitate, sed ex justitia ministris Ecclesiæ tribuuntur. *Accedit*, quòd non solent rescindi donationes quamplurimæ, & magni momenti, quæ fiunt à personis Ecclesiasticis, ex fructibus beneficiorum; neque in foro externo datur actio pauperibus contra clericos, ut partem redituum ab iis repetant. Hæc autem ideo non fiunt, quia Ecclesia existimat, Ecclesiasticos habere verum dominium eorum fructuum, quos ex beneficiis percipiunt. adeoque etsi peccent contra charitatem, & misericordiam, partem quæ eroganda erat pauperibus, in profanos usus expendendo, non tamen peccare contra justitiam, nec teneri ad restitutionem.

Dices 1. Juxta Canones, & sanctos Patres bona Ecclesiæ non esse Sacerdotum, sed pauperum, illosque solum esse dispensatores ejusmodi bonorum. Quò refertur illud Bernardi epist. 2. ad Fulconem. Quicquid præter necessarium victum, ac simplicem vestitum de altari retines, tuum non est, rapina est, sacrilegium est. *Respondeo* hæc, & similia nobis non officere,

ad Episcopatum assumptus, quæ acquisierat, vel visus fuerat habere (scilicet ante Episcopatum) Monasterio relinquat. Item ut quod post obtentum Episcopatum, acquirere poterit, secundum sacros Canones Ecclesiæ suæ restituat. Priora etenim bona Monachus non sibi, sed Monasterio acquisivit, posteriora vero Ecclesiæ cujus factus est Episcopus; adeoque sicut nec priorum, ita nec posteriorum habet dominium.

RESOLUTIO V. *Neque ab omnibus, neque de omnibus bonis eleemosyna fieri potest.*] PRIOREM partem quam tradit S. Thomas 2.2. *quæst.* 32. *art.* 8. ita *explico*. Cùm ea quæ in eleëmosynam tribuuntur, dentur gratuitò, eorumque dominium transferatur in recipientem, hinc fit communiter eleëmosynam non posse erogari, nisi ab eo qui habet dominium in rem donatam, quique liberam habet illius administrationem.

Unde nonnulla sequuntur, *Primò*, famulos non posse dare eleëmosynam ex bonis dominorum, nisi accedente expresso, aut tacito eorum consensu. *Secundò*, prodigos, quibus propriorum bonorum administratio ablata est, non posse nisi parvas eleëmosynas ex iis facere, absque curatorum consensu. *Tertiò*, idem dicendum de minoribus, & pupillis, quia cum propria bona non dispensent, non possunt ad libitum de iis disponere. Possunt tamen tutores, seu curatores ex bonis pupillorum moderatas facere eleëmosynas; etsi congruentius sit, ut ex eorum consensu, imò & per illorum manus, si fieri potest, eas largiantur.

Quartò, filium familias posse liberè eleëmosynas facere ex bonis castrensibus, seu quæ ex militia obvenerunt, & ex iis quæ quasi castrensia vocantur, id est, quæ ratione beneficii, aut publici officii, vel artis liberalis quam profitetur comparavit. Quia ejusmodi bonorum habet dominium, & liberam administrationem. Si autem bona aliunde proveniant, posse

dare

quia quicquid habet speciem proprietatis omnino cavere debent. Quando tamen sunt extra Monasterium, possunt ex concessis ad viaticum, & congruam sustentationem, aliquid in eleëmosynas expendere: quia tunc Superior in id consentire censetur, & ita est in usu, etiam apud doctos & valde timoratos.

Posterior pars declaratur. In primis certum est, posse aliquem facere eleëmosynam ex bonis propriis, quæ honestè acquisivit, & quorum habet administrationem; ejusmodi enim bona sunt materia propria eleëmosynæ. Certum etiam est, eleëmosynam per se loquendo, esse tantum faciendam ex bonis propriis, non ex alienis; quia non licet committere injustitiam quacunque de causa. In casu tamen necessitatis extremæ, potest subveniri pauperi ex bonis alterius; quia tunc omnia censentur communia, ut docet S. Thomas *art. 7. ad 3.* Quod intellige, si aliter illius indigentia levari nequit.

Jam verò *dubium est*, an licitè fieri possit eleëmosyna, de injustè & turpiter acquisitis. *Ad quod* S. Doctor artic. proximè citato *Respondet 1.* Quando id quod illicitè acquiritur, debetur ei à quo est acquisitum, sicut contingit in furto, & usuris, non posse ex eo fieri eleëmosynam, sed ei à quo acceptum est, restituendum esse. *Respondet 2.* Eleëmosynas faciendas esse ex bonis ita illicitè acquisitis, ut nec acquirens ea possit retinere, nec debeat ea reddere ei à quo accepit quia ille accepit, & iste dedit contra justitiam, ut sit in simonia. *Respondet 3.* Eleëmosynas fieri posse ex turpiter acquisitis, quando ipsa acquisitio non est illicita. sed id tantum ex quo acquiritur, ut patet in iis quæ acquiruntur per meretricium. Quia etsi mulier illicitè agat, meretricium exercendo, non tamen inde aliquid accipiendo. Unde quod ita acquirit, potest retinere, & ex eo eleëmosynas facere, cum verum illius habeat dominium.

RESOLUTIO VI. *Fraterna correctio est aliquando*

Sed *dubium est 1.* Quando teneraris proximum corripere: cum enim hoc præceptum sit affirmativum, constat illud non obligare pro semper, sed tantum positis quibusdam circumstantiis, ut intelligitur ex artic. citato. *Respondeo* itaque correctionem fraternam obligare, quando sequentes conditiones occurrunt. 1. Quando vides proximum actu peccare, aut moraliter scis eum peccasse & adhuc versari in periculo relabendi. 2. Quando probabiliter speras correctionem profuturam, & proximum ex ea emendandum. 3. Quando ad emendationem proximi necesse est, ut illum corripias, quod contingit, quando verisimiliter judicas fore, ut ille neque ex seipso, seu sine auxilio monitoris à peccato caveat, neque ab alio corripiatur. 4. Quando correctio illa sine gravi tuo incommodo fieri potest.

Dubium est 2. Quinam teneantur alios corripere. *Respondeo*, omnes teneri, superiores tamen magis quã alios. Omnes enim tenentur Deum, & proximum diligere, adeoque Dei injuriam, & proximi malum præsertim spirituale impedire, quando id commodè fieri potest: superiores verò insuper ratione officii tenentur ex justitia salutem subditorum procurare, adeoque peccantes corripere, ita ut si correctionem omittant, teneantur in confessione hanc circunstantiam officii declarare.

Ubi, *nota*, illud esse discrimen inter superiores, & privatos, quoad rem de qua agimus, primò quod superior non tantum tenetur corrigere peccata, quæ novit à suis subditis patrari, sed etiam tenetur in eorum mores inquirere, ut corrigat peccata quæ fortè ab illis perpetrantur. Privatus verò non tenetur aliorum vitæ invigilare, sed tantum malum quod occurrit corripere. Alioqui, inquit S. Thomas *art. 2. ad 4.* Efficeremur exploratores vitæ aliorum, contra id quod dicitur. *Proverb. 24.* Ne quæras impietatem in domo justi, & non vastes requiem ejus. Caveant tamen superiores, ne nimium sint suspiciosi, neve de-

lationi-

honor divinus videtur exigere, non modo ut formalia, sed etiam materialia peccata in nobis, & in aliis quantum fieri potest, caveamus: *præsertim* quia ejusmodi ignorantia ex se est grave malum, cùm privet scientia ad salutem necessaria, & ex ea scandala, aliaque gravia mala oriri possint.

Quod spectat ad posteriores, S. Thomas *art.4.* docet, correctionem fraternam, quæ est actus charitatis, pertinere ad unumquemq; respectu cujuslibet personæ, quam charitatem debet habere, si in ea aliquid correctione dignum inveniatur. Verum quia actus virtutis debet esse moderatus debitis circumstantiis, ideò monet, in correctione quâ subditi corrigunt prælatos, debere modum congruum adhiberi, ut scilicet non cum protervia & duritia, sed cum mansuetudine & reverentia corrigantur, juxta illud Pauli *1. ad Timoth.5.* Seniorem ne increpaveris, sed obsecra ut patrem. Addit autem in responsione ad 2. Prælatos privatim esse monendos, nisi ob periculum fidei, necesse esset eos publicè coarguere, exemplo Pauli, qui Petro simili ex causa in faciem coram omnibus restitit, etsi ei subditus esset.

RESOLUTIO VII. *Ordo correctionis fraternæ est sub præcepto, ita scilicet ut non liceat occultum alicujus peccatum deferre ad superiorem, quin secreta admonitio præcesserit, sine testibus; neque testes adhibere, nisi peccans correptionem privatam contempserit.*] ITA omnes communiter colligunt ex verbis illis Christi *Matth.18.* Si peccaverit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te, & ipsum solum; si te audierit, lucratus eris fratrem tuum: si autem te non audierit: adhibe tecum adhuc unum, vel duos, ut in ore duorum, vel trium testium, stet omne verbum... Quod si non audierit eos, dic Ecclesiæ. *Et ratio* manifesta idem *suadet*: nàm correctio fraterna cùm sit ex præcepto charitatis, non debet repugnare charitati: at charitas jubet ut consulamus bono proximi, absque læsione famæ illius, si id fieri pot-

tum sit occultum, ad testium inductionem. Nisi fortè corripiens probabiliter judicaret, proximum inde deteriorem reddendum, tunc enim totaliter à correctione cessandum esset.

CAPUT XI.

De vitiis charitati oppositis.

RESOLUTIO I. *Charitati secundum se duo vitia opponuntur, nempe odium Dei, & proximi.*] De utroque agit S. Thomas *2.2. quæst.34.* per varios articulos, *quorum 1. docet,* Deum duobus modis posse ab homine apprehendi, uno modo secundum seipsum, & sic à nullo posse odio haberi, cùm per essentiam suam sit ipsa bonitas, de cujus ratione est ut ametur: alio modo per effectus quosdam illius, repugnantes inordinatæ voluntati, quales sunt, inflictio pœnæ, & prohibitio peccatorum per legem divinam, & quantum ad hoc, Deum ab aliquibus posse odio haberi.

Art.2. docet, odium Dei esse gravissimum peccatorum, propter rationem *supra cap.6. resolut.1.* allatam. *Notat autem in respons. ad 1.* odium Dei esse maximè peccatum in Spiritum sanctum, quatenus peccatum in Spiritum sanctum dicit aliquod genus speciale peccati, illud nempe quod fit ex certa malitia: tale siquidem peccatũ directè videtur opponi summæ bonitati, quæ Spiritui sancto attribui solet. Non tamen computari inter species peccati in Spiritum sanctum, quia generaliter includitur in omni specie peccati in Spiritum sanctum.

Articulo 3. docet, odium proximi esse peccatum, si in eo natura, aut gratia odio habeatur: quia odium tantum habet de ratione mali, quantùm amor de ratione boni: amor autem debetur proximo secundum id quod à Deo habet, id est, secundùm naturam, & gratiam: quia nimirum hæc bona sunt, adeoque amore digna. Contra verò non debetur amor proximo, secundum id quod habet à seipso, & diabolo,

moderatione id fiat; ut si uxor mariti, à quo male tractatur, mortem ut à Deo infligendam desideret. Quia hoc non tam est velle malum proximi, quàm bonum inde sequuturum; quod non videtur illicitum. Puto tamen ista esse periculosa in praxi, præsertim cùm ex præcepto charitatis, teneamur vitam proximi præferre nostro temporali commodo: & aliundè innumeri sint qui inter voluntatem efficacem, & inefficacem nesciant distinguere, adeoque via facilè aperiatur homicidiis, quia multi existimabunt, licitum esse procurare mortem parentum, si licet eam velle, & optare.

Art. 4. docet S. Thomas, peccatum quod committitur in proximum, habere rationem peccati, & ex deordinatione peccantis, & ex nocumento illato ei qui offenditur. Et priori modo odium proximi esse majus peccatum, quàm exteriores actus qui fiunt in proximi nocumentum, quia per odium deordinatur voluntas hominis, & malum, si quod est in exterioribus peccatis, quæ contra proximum committuntur, totum est ex interiori odio. Quantum autem ad secundum, pejora esse exteriora peccata, verbi causâ, homicidium, adulterium, &c. quam odium.

Articulo 5. docet, odium non esse vitium capitale, quia vitium capitale illud dicitur, ex quo frequentiùs alia vitia oriuntur, at hæc non competit odio, qui cum vitia sint contra naturam rationalem, & in his quæ contra naturam fiunt, id quod est naturale paulatim corrumpatur, hinc primò receditur ab eo, quod est minùs secundum naturam. Id autem quod est maximè & primò naturale homini est, quòd diligat bonum, præcipuè bonum Dei, & proximi. Et ideò odium huic dilectioni oppositum, non est primum in destructione virtutis, quæ fit per vitia, sed ultimum. Hinc autem *artic. 6.* colligit, quod sicut ex delectatione causatur amor, ita ex invidia, quæ est tristitia de bono proximi, generatur odium.

RESOLUTIO II. *Duo sunt vitia opposita gaudio chari-*

omnino prævalente, & sic acediam esse peccatum mortale.

Notandum autem ex responsione ad 2. Acediam non esse recessum mentalem, à quocunque spirituali bono, sed à bono divino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate. Unde si quis tristatur, quia cogitur implere opera consilii, id non est peccatum acediæ, sed si tristetur de eo quod præcepta divina, sine quorum observatione salvari nequit, sint ipsi imposita.

Articulo 4. docet, Acediam meritò numerari inter vitia capitalia; quia cùm sit quædam tristitia, hominem movet ad aliquid agendum, vel ut fugiat tristitiam, vel ut tristitiæ satisfaciat Unde *in responsione ad 2.* numerat ex Gregorio sex filias acediæ, quarum 1. est desperatio de beatitudine obtinenda. 2. Pusillanimitas circa media ardua, quæ subdunt consiliis. 3. Torpor circa præcepta. 4. Rãcor erga homines ad bonum inducentes. 5. Malitia, seu detestatio ipsorum bonorum spiritualium. 6. Evagatio circa illicita.

De invidia tractat S. Doctor *quæst. 36.* per quatuor articulos, quorum 1. *docet,* invidiam esse tristitiam de bono proximi, quatenus apprehenditur ut malum proprium, non quidem ita ut tristetur de bono alterius, inquantum sibi ex hoc imminet periculum alicujus nocumenti; quia talis tristitia est potiùs timoris effectus, quàm invidia; sed quatenus bonum alterius apprehenditur, ut diminutivum propriæ gloriæ vel excellentiæ. Unde colligit *in responsione ad 1.* ad illos tantum invidiam haberi, quibus homo vult se æquare, vel præferre in gloria; quod non est respectu eorum qui longè excedunt, non enim plebejus vult se æquare Regi, sed per ordinem ad propinquos, & qui multum non distant.

Articulo 2. docet; tristitiam de bonis alterius posse quatuor modis contingere, 1. ut ex iis timetur nocumentum, & sic esse posse sine peccato. 2. Quando

aliquis

S. Doctor *2. 2. quæst. 37.* duobus articulis, quorum 1. *docet*, esse ex genere suo peccatum mortale, discordare per se seu scienter, & ex intentione à bono divino, & à proximi bono, in quo quis debet consentire: quia talis discordia repugnat concordiæ, quæ est effectus charitatis. Discordare verò per accidens, seu præter intentionem contra bonum divinum, aut proximi, non esse peccatum, ut contingit quando duo intendunt gloriam Dei, vel utilitatem proximi, unus tamē existimat aliquid ad id conducere, & alius oppositū arbitratur: hoc enim non repugnat concordiæ, quæ à charitate procedit, quia illa est unio voluntatum, non opinionum. Unde in *respons. ad 3.* excusat discordiam illam, quæ *Actor. 15.* inter Paulum, & Barnabam contigit, quia fuit per accidens, & non per se, uterque enim intendebat bonum, sed uni videbatur hoc esse bonum, alii aliud, quod ad defectum humanum pertinebat.

Nota 1. Priorem discordiam posse interdum esse dumtaxat venialem, nempe defectu sufficientis deliberationis, aut ob levitatem materiæ: Posteriorem verò posse aliquando esse cum peccato mortali, ut si sit cum errore, circa ea quæ sunt de necessitate salutis, vel cum nimia pertinacia.

Nota 2. Nos posse discordare tripliciter ab aliquo. 1. Quoad mala, & hæc discordia bona est; sicut etiam bonum est & laudabile, malam concordiam dissolvere, juxta illud Christi *Matth. 10.* Non veni pacem mittere, sed gladium. 2. Quoad bona quæ non sunt de præcepto, sed tantum de consilio, & hæc discordia per se loquendo non est mala, nec prohibita; ut si quis discordet ab alio, in voluntate audiendi sacrum, extra tempus præcepti. 3. Quoad bona quæ ex præcepto charitatis tenemur procurare, ut si velis impedire, ne extremè indigenti detur eleëmosyna.

Articulo 2. Concludit, discordiam esse filiam superbiæ, vel inanis gloriæ, siquidem discordia importat

oppositum persuadendi. Tertia duplex est; nam in primis ille censetur virtualiter oppugnare veritatē, qui nullo modo expendens, num quod proponitur verum sit, an falsum, illud tamen impugnare conatur: hoc enim perinde est ac velle propositionē impugnare, etsi vera sit. Eodem modo ille veritatem virtualiter impugnare censetur, qui etsi propositionem contra quem disputat, falsam esse putet, poterat tamen & debebat scire, eam esse veram; qua ratione hæretici virtualiter oppugnant veritatē, quando disputant contra articulos fidei. Licèt autem prima veritatis expugnatio ex se mala non sit, secunda tamen & tertia vix possunt excusari à peccato mortali, quando sunt de rebus ad fidem, aut bonos mores spectantibus, vel etiam ad famam proximi, & alia gravioris momenti, quæ occurrere possunt.

Articulo 2. docet, contentionem, sicut & discordiam, esse filiam inanis gloriæ; quia proprium inanis gloriæ est, propriam excellentiam quærere: sicut autem discordantes aliqui sunt ex hoc, quod stant corde in propriis, ita contendentes sunt aliqui ex hoc, quòd unusquisque verbo, id quod sibi videtur, defendit.

RESOLUTIO IV. *Inter vitia pertinentia ad opus, paci opposita, schisma numeratur.* De hoc agit S. Thomas *2.2. quæst.39.* per quatuor articulos, quorum *1. docet*, schisma esse speciale peccatum, quod intendit se ab unitate Ecclesiæ, quam charitas facit, separare. Ecclesiæ autem unitas in duobus attenditur, scilicet in connexione membrorum Ecclesiæ ad invicem, seu in communicatione, & in ordine omnium membrorum Ecclesiæ, ad unum caput, quod est Christus, cujus vicem in Ecclesia gerit summus Pontifex. Et ideò schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subditis, communicare renuunt.

Notandum autem ex respons. ad 3. hæresim, & schisma distingui secūdum ea, quibus utrumque per se & dire-

uti prędicta potestate; quia potestas inferior non debet exire in actum, nisi secundum quod movetur à superiori potestate si tamen ea utantur, effectum valere in administratione sacramentorum, quia, in his homo non operatur, nisi ut instrumentum Dei. 3. Potestatem jurisdictionis, cùm ex simplici injunctione hominis conferatur non adhærere immobiliter; adeoque in hæreticis, & schismaticis non manere. Quare nec possunt validè absolvere, nec excommunicare, nec indulgentias concedere, vel aliquid hujusmodi.

Articulo 4. docet, quia per quæ quis peccat, per ea debet puniri, ideò schismaticos, cùm separent se à communione membrorum Ecclesiæ, convenienter excommunicari; & quia subdi recusant capiti Ecclesiæ, adeoque nolunt per spiritualem potestatem coërceri, congruum esse ut per potestatem spiritualem coërceantur.

RESOLUTIO V. *Bellum etiam numerari solet inter vitia externa operis, paci opposita.*] De hoc agit S. Doctor *2. 2. quæst. 40.* per quatuor articulos, quorum 1. *docet*, ut bellum sit justum, tria requiri. 1. Authoritatem Principis bellum indicentis, quia convocare multitudinem ad bellandum, non pertinet ad privatam personam. Deinde privata persona bellum movere nequit, quia potest in judicio superioris jus suum prosequi. 2 causam justam, ut scilicet qui impugnantur, propter aliquam culpam impugnationem mereantur. 3. Intentionem rectam bellantium, qua scilicet vel bonum promovere, vel malum vitare intendant.

Nota 1. Bellum esse duplex, defensivum, & offensivum, & utrumque justè suscipi posse: primum quidem, ut manifestum est, quia ex jure ipso naturæ licet vim vi repellere, seu se & sua armis defendere, contra injustos invasores. Secundum etiam quia bellum offensivum tendit ad vindicandam injuriam acceptam: Respublica autem habet jus armis vindi-

candi

quia hoc sufficit, ut debeat præsumere de justitia illius.

Respondeo 2. Probabilius esse, etiam extraneos seu non subditos, posse in eo casu militare; quia cùm bellum præsumatur justum, nulla ratio est, cur non possint extranei, dare nomen militiæ. Præsertim quando Princeps, qui bellum aggreditur, est Christianus, & bonæ famæ, quem sufficit moraliter certum esse de belli justitia. *Confirmatur, tum* quia nemo peccati damnat eos, qui in eo casu vendunt arma militibus, cur ergo illicitum erit ad bellum procedere? *Tum* quia ex communi sententia, milites stipendiarii, seu qui recipiunt stipendium à Principe etiam tempore pacis, tenentur præsumere in favorem Principis, bellum indicentis: at non est major ratio de illis, quam de aliis, qui initio belli accipiunt stipendium, ut pugnent pro Principe; quia utrique obligantur militare, & per accidens est ad justitiam belli, respectu ipsorum, quod obligatio sit nova, vel antiqua.

Articulo 2. docet, non licere Episcopis & Clericis pugnare, *tum* quia bellica exercitia maximas inquietudines habent, adeoque multum impediunt animũ contemplatione divinorum, & laude Dei, & oratione pro populo, quæ pertinent ad officium clericorum: *tum* quia omnes clericorum ordines ordinantur ad altaris ministerium, in quo sub sacramento repræsentatur passio Christi; & ideò non competit eis occidere, vel effundere sanguinem, sed potiùs debent esse parati, ad propriam sanguinis effusionem pro Christo, ut imitentur opere, quod gerunt ministerio.

Nota, etsi jure Ecclesiastico clericis prohibitum sit bellare, id tamen in variis casibus licitum esse, nempe quando id necessarium est, ad conservationem propriæ vitæ, vel ad defensionem patriæ, vel quando ob paucitatem militum, non potest victoria in bello justo obtineri, nisi etiã clerici arma capessant. Tunc enim Sacerdotes, & Religiosi, ipsique Episcopi possunt

Quæri hic potest, an duellum aliqua ex causa sit licitum. *Respondeo* 1. Non esse licitum, si ineatur ad vanā ostentationem virium, aut dexteritatis, vel ad oblectationem spectantium, quia finis ille nimis vanus est, ut propterea liceat propriam vitam proximo discrimini objicere.

Respondeo 2. Nec licitum esse duellum ad purgationem criminis. *Ratio est*, quia non modo medium illud est superstitiosum, sed etiam omnino ineptum, ad consequendum ejusmodi finem; cùm sæpe contingat innocentem in duello superari, adeoque reum haberi pro purgato.

Respondeo 3. Non licere etiam duellum, ad vindicandam privatam injuriam, *tum* quia privata vindicta illicita est, *tum* quia duellum non est medium aptum ad hunc finem, cùm non rarò eveniat, ut qui offensus fuit vincatur. Imò publica injuria per duellum vindicari non potest, quia qui injuriam vindicandam suscipit, debet robore & viribus ei præstare, qui puniendus est; adeò ut saltem moraliter, certam victoriæ spem concipere possit. Hoc autem non habet locum in duello, cùm certantes paribus armis utantur, & frequenter ex utraque parte valde dubia sit victoria.

Respondeo 4. Non posse licitè duellum ab aliquo acceptari, ut impediat ne in honore lædatur, quia etsi qui duellum recusat, aliquam honoris jacturam patiatur apud mundanos malè sensatos; non tamen apud viros cordatos, & virtutis Christianæ studiosos, qui laudi non probro tribuunt, quod quis nolit Deū offendere. Aliàs dicendum esset, occasiones patrandi adulteria non esse prætermittendas, cùm hoc etiam à plerisque vitio & dedecori vertatur. Quid, quod ad singulare certamen vocatus, ignominiam cavet si respondeat, se quidem duellum non acceptare, quia lege divina, & humana prohibitum est; ne tamen id timori adscribatur, paratum esse justa defensione sibi consulere, si [illegible] invaserit. Hoc autem

Respondeo 5. Illicitum esse acceptare duellum pro defensione rerum externarum, quando videlicet aliquis me provocat ad singulare certamen, nisi permittam ut mea bona auferat. *Ratio est,* quia æquum non est, ut ex condicto meam, & alterius vitam, pro rebus temporalibus imminenti periculo exponam, cùm aliter possim res meas defendere, nempe vim illatam repellendo, & invasorem, si opus est, occidendo, vel illum coram judice de injuria illata accusando.

Respondeo 6. Interdum in bello licere duellum, inter aliquot privatas personas utriusque factionis publica authoritate susceptum. Nempe si instituatur ea intentione, ut hostes terreantur, videntes adversæ partis milites magno animo, & fœlici successu pugnare. Aut si Princeps meritò timens infœlicem exitum, si pugna inter integros exercitus ineatur, totum belli negotium singulari paucorum certamini prudenter committat. Nam in utroque casu pauci vitam exponant, pro bono communi totius exercitus, quod juxta rectam rationem videtur licitum.

Articulo 2. docet S. Thomas, rixam magis ex ira, quàm ex odio oriri, quod *probat,* quia rixa importat quandam contradictionem, usque ad facta pervenientem, dum unus alterum lædere moliter; dupliciter autem unus alium lædere intendit. 1. Quasi intendens absolutè malum ipsius, sive manifestè, sive in occulto, & talis læsio pertinet ad odium, ut patet ex *supradictis.* 2. Intendens alium lædere eo sciente, & repugnante, quod importatur nomine, rixa. Et hoc propriè pertinet ad iram, quæ est appetitus vindictæ: non enim sufficit irato, quòd latenter noceat ei contra quem irascitur, sed vult quod ipse sentiat, & quod contra voluntatem suam aliquid patiatur in vindictam ejus quod fecit.

De posteriori agit S. Doctor 2. 2. *quæst.* 42. per duos articulos, quorum 1. *docet,* seditionem esse speciale pecca-

dinem; quare tale dictum, aut factum est propriè scandalum.

Nota 1. ex responsione ad 2. Nihil esse posse homini sufficientem causam peccati, nisi propriam voluntatem; & ideò dicta, vel facta alterius esse posse causam tantum imperfectam, seu occasionem spiritualis ruinæ.

Nota 2. ex responsione ad 4. Dictum, vel factum alterius esse posse dupliciter alteri causam peccandi, nēpe per se, & per accidens. Est causa per se, quando aliquis dicto, vel facto intendit alium ad peccandū inducere, vel etsi id non intendat, ipsum factum est tale, ut ex se sit inductivum ad peccatum, ut si quis publicè faciat actum malum, aut habētem speciem mali, & hoc vocatur scandalum activum. Per accidēs verò, quando præter intentionem operantis, & conditionem operis, aliquis malè dispositus, ex hujusmodi opere inducitur ad peccandum, & hoc est scandalum passivum.

Unde colligit, quandoq; contingere esse simul scādalum activum in uno, & passivum in altero, puta cū ad inductionem unius alius peccat, quandoque verò esse scandalum activum, sine passivo, nempe cùm aliquis inducit alium ad peccandum, & ille non consentit. Quandoque verò esse scandalum passivum, sine activo, scilicet cùm ille qui rectè agit, non dat occasionem ruinæ, quam alter accipit.

RESOLUTIO II. *Scandalum tam activum, quam passivum est peccatum.* Ita docet S Thomas *artic. 2.* Et quidem quòd scandalum passivum peccatū sit, *probat*, quia non dicitur quis scandalizari, nisi inquantū aliqualiter ruit spirituali ruina, quæ est peccatum. Quòd vero scandalum activum sit etiam peccatum, in eo qui scandalizat *ea ratione ostendit*, quia vel ipsum opus quod facit, est peccatum, vel si habet speciem peccati, dimittendum est semper propter proximi charitatem. Et sic qui non dimittit, contra charitatem agit.

Nota

aliquem aut malum, aut habentem speciem mali est occasio ruinæ proximi, si talem ruinam probabiliter potuit prævidere, etsi formaliter eam non intendat; quia nihilominus eam intendit interpretativè seu virtualiter. Unde ille etiam est reus duplicis peccati, nempe illius quod ab alio committitur, in quacunque sit materia, & scandali activi.

Oppositum est expresse ex mente S. Thomæ in verbis allatis, quem plerique sequuntur, & *ratio* est, quia ut scandalum sit speciale peccatum, debet habere speciale objectum, at quod non intendit ruinam proximi, ut malum illius est, non habet objectum speciale, sed generatim objecta omnium peccatorũ, quæ illius occasione patrantur, ergo non est speciale peccatum. *Confirmatur*, nam ut scandalum sit speciale peccatum, debet opponi misericordiæ, ergo cum misericordia, ut est specialis virtus distincta ab aliis, velit sublevare miseriam proximi, ut malum illius est, scandalum econtrà ut sit speciale peccatum, debet velle ruinam proximi, ut malum illius est: sequela patet, quia peccatum speciale debet habere objectum formaliter oppositum objecto virtutis cui adversatur.

Dices 1. In aliis materiis sufficit intentio indirecta & virtualis, ut committatur speciale peccatum: ille enim committit peccatum furti, qui rapit aliena, nõ intentione formali nocendi proximo, sed commodandi sibi, &c. Similiter ergo in proposito, per voluntatem indirectam ruinæ alterius, committitur peccatum scandali. *Respondeo* non sequi, & *ratio* discriminis est, quia furtum formaliter opponitur speciali virtuti, nimirum justitiæ, quæ vetat externam rei alienæ acceptationem, invito Domino, at voluntas indirecta ruinæ alterius non opponitur formaliter alicui speciali virtuti, ut ostensum est, quare non est speciale peccatum, sed reducitur ad omnia peccata, ad quæ quis inducitur.

Dices 2. Circumstantia scandali semper est declaranda

est, quàm quodcunque damnum temporale. Hæc tamen ratio non convincit, quia ex ea sequeretur, etiã indirectè moventem ad peccatum veniale, peccare mortaliter, sicut ille peccat mortaliter, qui indirectè movet aliquem, ad inferendum alicui grave aliquod nocumentum temporale. Quare cum aliis dicendum, peccatum esse tantum ven[iale], directè impellere ad veniale: quia etsi damnum spirituale ex peccato veniali causatum, sit majus quovis damno temporali, cùm sit in altiori ordine: sufficit quòd inter damna sui ordinis levissimum reputetur, & facilè reparari possit.

Secunda difficultas est, an saltem sit peccatum mortale scandali, directè impellere ad veniale, per peccatum mortale. *S. Thomas affirmat*, ut visum est. *Alii* tamen *negant*, quia gravitas scandali sumi debet ex damno illato, non autem ex medio quo quis utitur ad illud inferendum; quia alioqui dicendum esset, eum peccare mortaliter non solùm in genere homicidii, sed etiam in ratione furti, qui hominem interficit, ex intentione ei surripiendi aliquid exigui valoris.

Tertia difficultas est, an scandalum sit mortale, quãdo proximus indirectè scandalizatur per peccatum mortale. *S. Doctor videtur simpliciter affirmare.* Hoc tamen intelligendum puto, quando probabile est eos, qui vident peccatum mortale ab aliquo committi, hinc excitandos ad peccatum mortale perpetrandum. Imò sub tali circumstantia, scandalum ex se aliàs veniale, transit in mortale: ut si verbi causa, aliquis Prælatus valde religiosus, & magni hominis verbum venialiter turpe proferat coram multis. Nõ tamen esset scandalum mortale, committere coram aliis peccatum sive veniale, sive mortale, ex quo eorum ruina probabiliter non timeretur; ut si quis furaretur coram iis, qui eo exemplo nullo modo ad furtum sunt permovendi, vel qui ex opposito, ad furandum aliunde parati erant.

Hinc colligi potest, non debere fœminam abstinere die festo ab auditione sacri, etsi sciat illius occasione aliquem ex malitia peccaturum. Quid autem dicendum sit de operibus consilij, satis explicat S. Thomas ante relatus.

Nota 2. Ex responsione ad 5. Peccatum veniale non esse committendum, ad vitandum aliorum scandalum: quia si in ea circunstantia faciendum esset, jam non esse peccatum, cùm peccatum nequeat esse eligibile. *Nec refert* quòd per peccatum veniale gratia non tollatur, per quam est homini salus, nam aliunde veniale quatenus disponit ad mortale, vergit in detrimentum salutis. Unde non debet quis committere peccatum veniale, ut alius caveat mortale.

Quæri hic potest, an propter scandalum, temporalia sint dimittenda, S. Thomas *art. 8. Respondet* 1. Bona nobis ad conservandum pro aliis commissa, ut pro Ecclesia, vel Republica non esse propter scandalum dimittenda: quia gravis est obligatio ejusmodi bona, sicut & deposita servandi. 2. Bona quorum sumus Domini, esse dimittenda propter scandalum pusillorum, vel aliter tale scandalum sedandum esse, nempe per aliquam admonitionem. 3. Propter scandalum Pharisæorum bona nostra non esse dimittenda, quia hoc noceret bono communi: daretur enim malis rapiendi occasio, & noceret ipsis rapientibus, qui retinendo aliena in peccato remanerent.

Nota 1. Etsi nemo possit alteri, ob vitandum scandalum, donare bona cujus non habet dominium, sed tantùm dispensationem; interdum tamen ex communi sententia, differendam esse eorum repetitionem, ut vitetur magnum aliquod scandalum. Unde consequens est, procuratores communitatum graviter peccare contra charitatem, quando specie repetendi bona Ecclesiæ, ab injustis possessoribus, non paucos in gravissimam egestatem injiciunt.

Nota 2.

Præterea excusantur famuli à peccato, quando dominis ministrant in rebus ex se indifferentibus, quæ non nisi remotè malo usui subserviunt, qualia sunt deferre munuscula ad concubinam, lectum illius sternere, &c. Imò ex gravi causa licet illis exequi officia, quæ majorem habent connexionem cum peccato, verbi causa, domino per fenestram ascendenti scalam admovere, peccantem comitari, & custodire ne ab aliquo invadatur. Erit autem gravis causa, si timeant ne ob inobedientiam debita mercede privandi sint, vel domo expellendi, & ad magnam egestatem redigendi. Hæc enim causa censetur sufficiens, ut obsequia in dictis rebus exhibita, per illam honestari possint. *Authores* tamen communiter damnant famulos deferentes litteras, vel ad turpem amorem, vel ad singulare certamen provocantes, quamvis aliqui conentur eos excusare, quia tales litteras scribere, aut deferre non videtur intrinsecè malum, si malus finis absit. Omnes verò fatentur, famulos non excusari, quando ministratio est in re ex se mala; qualis est si ad turpem domini amorem fœminam invitent, si in injusto homicidio eum juvent, &c.

Rursus à peccato excusantur, locantes domos meretricibus, quia ex una parte hoc nimis remotum est à peccato, & aliunde qui domum locat, utitur jure suo, nec ratio est cur privatus magis teneatur turpes illas negotiationes impedire, quam ipsa Respublica quæ eas permittit. Vix tamen à scandalo vacat, domos quæ circa Ecclesias, vel monasteria sitæ sunt ejusmodi mulieribus locare. Et idem dico universim de domibus, quas Regulares, vel alii Ecclesiastici possident, ubicunque sitæ sint.

Quæret hic aliquis, an volenti grave peccatum committere, liceat suadere ut committat levius, si aliter à gravi peccato averti non potest, verbi causa, paratus est quis committere adulterium; *dubium* est, an liceat illi consulere fornicationem, ut ita ab adul-

LIBER IV.
DE IVSTITIA ERGA DEVM, ET HOMINES.

CAPUT I.

De Religione, quæ est quædam justitia erga Deum.

RESOLUTIO I. *Religio est virtus moralis, omnium perfectissima.*] UT hoc melius percipias. *Nota* nomen Religionis à nobis hic non sumi, pro ipso statu Religionis Christianæ, aut etiam pro statu Religiosorum, quatenus hic dicit quandam congregationem hominum, per vota obedientiæ, castitatis, & paupertatis specialiter Deo servientium, sed pro quodam habitu, quo inclinamur ad cultum & honorem Deo exhibendum.

Hoc posito, *dicendum 1.* Ejusmodi habitum esse virtutem, quia ut ait S. Thomas 2. 2. *quæst. 81. art. 2.* Virtus est quæ bonum facit habentem; & opus ejus bonum reddit. Manifestum est autem quòd reddere debitum alicui, habet rationem boni; quia per hoc quod aliquis alteri debitum reddit, constituitur in proportione sufficienti respectu illius, quasi convenienter ordinatus ad ipsum: at ordo ad rationem boni pertinet, sicut modus, & species. Cùm ergo ad Religionem pertineat, reddere honorem debitum Deo, sequitur eam inter virtutes numerandam esse.

Dicendum 2. Religionem esse virtutem moralem, non autem Theologicam, quia ut ait S. Doctor *art. 5.* virtutis Theologicæ objectum est ultimus finis; esse verò virtutis moralis est, circa ea quæ sunt ad finem. Deus autem non est objectum Religionis, sed cultus quem Deo exhibet; quare Religio non est virtus Theologica, sed moralis.

Nota 1.

esse definitionem illam Religionis, qua dicitur, virtus moralis per quam homines debitum cultum, & honorem Deo, tanquam supremo omnium Domino, & creatori exhibent.

RESOLUTIO II. *Religio est una virtus.*] ITA tradit S. Doctor *art. 3.* & probat, quia habitus distinguuntur secundum diversam rationem objecti. Ad religionem autem pertinet exhibere reverentiam uni Deo, secundum unam rationem, inquantum scilicet est primum principium creationis, & gubernationis rerum. Et ideò manifestum est quòd Religio est una virtus.

Nota 1. Hanc resolutionem debere intelligi de unitate specifica, ut satis patet ex probatione adducta, clariusque confirmatur ex responsionibus ad argumenta. Nam cum *argumento 1. probatum* esset, Religionem non esse unam, quia per illam ordinamur ad Deum, in quo sunt tres personæ, & multa attributa saltem ratione distincta. *Respondet* S. Doctor, tres personas esse unum principium creationis, & gubernationis rerum; diversas autem rationes attributorum concurrere ad rationem primi principii, quia Deus producit omnia, & gubernat sapientia, & voluntate, & potentia bonitatis suæ; adeoque Religionem esse unam virtutem.

Deinde, cùm secundum argumentum ex multiplicitate actuum, qui Religioni competunt, concluderet eam non esse unam virtutem. *Respondet* S. Thomas id non sequi, quia per omnes actus Religionis homo protestatur divinam excellentiam, & subjectionem sui ad Deum, vel exhibendo ei aliquid, vel assumendo aliquid divinum. Ex his autem responsionibus, sicut etiam ex tertia constat, S. Doctorem ex unitate objecti formalis, probare unitatem Religionis; quare sicut unitas objecti ab eo assignata est specifica, ita & unitas quam tribuit Religioni. Verùm

Nota 2. dubium esse, quo sensu dicat S. Thomas,
Reli-

autem earum quæ sunt ad se, seu quæ circa passiones occupantur.

Nota 2. Aliquod *dubium* esse, an Religio distinguatur à virtute justitiæ strictè sumptæ, ut habet locum inter homines. Qua in re *pars affirmativa est communis*, quia ad strictam & rigorosam justitiam humanam tria requiruntur. 1. Ut verum reddat debitum. 2. Ut integrè & ad æqualitatem reddat. 3. Ut versetur circa personam alteram, & omnino distinctam. Ex his autem tribus conditionibus, saltem secunda non habet locum in Religione; cùm homo non possit Deo reddere totum, quod illi debet ratione infinitæ suæ excellentiæ, & supremi dominii quod habet in res creatas. Id tamen non impedit, quin Religio satis propriè dicatur justitia, cùm modo possibili cultum Deo debitum reddat.

Nota 3. Majus adhuc *dubium* esse, an Religio distinguatur à dulia, qua Sancti honorantur. *Et ratio* difficultatis est, quia sicut eadem charitate amamus Deū, & proximum; ita dicendum videtur, eandem esse virtutem qua Deum, & sanctos colimus. *Communis* tamen *sententia* est, Religionem esse virtutem à dulia distinctam propter objecta formalia distincta: cultus enim qui à Religione procedit, immediatè respicit excellentiam increatam dulia verò non nisi creatam.

Nec refert, quòd eadem virtute charitatis Deum, & proximum diligamus, non enim est par ratio; quia fundamentum amoris est unitas, cùm aliquem non amemus, nisi aliquo modo unum nobiscum reputemus: at fundamentum honoris & reverentiæ est distinctio seu diversitas, siquidem non honoramus nisi eos, qui nobis sunt superiores quoad dignitatem, quibus proinde nos tanquam viliores subjicimus. Hinc autem fit, nos eadem virtute charitatis qua Deum diligimus, posse etiam diligere proximum, eo quòd eadem gratia quæ facit nos unum cum Deo, nos unit cum proximo, & facit quodammodo unum

cum

CAPUT II.

De actibus internis Religionis nempe de votione, & oratione.

RESOLUTIO I. *Devotio est actus Religionis.*] Antequam hoc probetur, supponendum est ex S.Thoma 2.2.*quaest.82.art.1.*devotionem dici à devovendo, adeoque aliud nihil esse quàm, voluntatem quandam promptè tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum: quò fit ut devoti dicantur, qui seipsos quodammodo devovent Deo, ut ei totaliter serviant. Hoc posito.

Quòd devotio sit actus Religionis, *probatur ex art.* 2. Nam ad eandem virtutem pertinet facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum, quia utriusque actus idem est objectum. Manifestum est autem quod operari quæ pertinent ad divinum famulatum, ad Religionem spectat: Unde etiam ad eam pertinet, habere promptam voluntatem ad hujusmodi exequenda, quod est esse devotum, & sic patet quòd devotio est actus Religionis.

Notandum autem 1. ex responsione ad 1. Ad charitatem pertinere immediatè, quòd homo tradat seipsum Deo, adhærendo ei per quandam spiritus unionem, sed quod homo tradat seipsum Deo, ad quædam opera divini cultus, hoc immediatè pertinere ad Religionem, & mediatè ad charitatem, quæ est Religionis principium.

Notandum 2. Ex responsione ad 2 Inter charitatem, & devotionem esse mutuam veluti causalitatem, nam charitas devotionem causat, inquantum ex amore redditur aliquis promptus ad serviendum amico. Et vicissim per devotionem charitas nutritur; sicut & quælibet amicitia conservatur & augetur, per amicabilium operum exercitium, & meditationem.

Notandum 3. ex art. 3. Devotionem generari ex duplici

verentiam Deo exhibet, inquantum scilicet ei se subjicit, & profitetur orando se eo indigere, sicut authore suorum bonorum.

Artic.4. Docet orationem porrigi alicui dupliciter.1. Quasi per ipsum implendam.2. Quasi per ipsum impetrandam, & primo modo orationem porrigi soli Deo, quia omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam & gloriam consequendam, quam solus Deus dat: secundo verò porrigi sanctis Angelis & hominibus, non ut per eos Deus petitiones nostras cognoscat, sed ut eorum precibus & meritis, orationes nostræ sortiantur effectum.

Artic. 5. Docet, nos non debere à Deo petere ea bona, quæ possunt malum eventum habere, quibus etiam potest homo bene, aut malè uti, qualia sunt divitiæ, honores, regna, splendida conjugia, &c. sed tantùm ea quæ malum eventum habere non possunt, seu quibus homo malè uti non potest: bona scilicet quibus beatificamur, & ea quibus beatitudinem meremur. Addit tamen *art. 6* nos licitè temporalia desiderare, & petere, non quidem principaliter, ut in iis finem constituamus, sed sicut quædam adminicula quibus juvamur, ad tendendum in beatitudidem.

Artic.7. Docet, charitatem requirere ut aliis bona optemus, adeoq; ut etiam pro iis oremus. Et in resp. ad 3. monet 1. Pro peccatoribus orandum esse, ut convertantur; & pro justis, ut perseverent & proficiant. 2. Orantes exaudiri pro prędestinatis, non autem pro præscitis ad mortem.

Artic. verò 8. ait, orandum esse pro inimicis, ita scilicet ut sit necessitatis, eos non excludere à communibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus; quod autem pro eis specialiter oremus perfectionis sit, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali.

Artic. 9. Docet, orationem Dominicam esse perfectissimam, quia non solùm petuntur omnia quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda,

randa,

Artic. 13. Docet, ut oratio sit meritoria, vel impetratoria, non opus esse quod sit attenta pro totum, sed sufficere primam intentionem qua quis ad orandum accedit: requiri tamen attentionem, ut oratio mentem spiritualiter reficiat. Notat autem triplicem attentionem adhiberi posse orationi, nempe ad verba, ad sensum, & ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur; & hanc postremam ait maximè esse necessariam.

Artic. 14. Docet 1. orationem secundum causam suam debere esse continuam. Causa enim orationis est desiderium charitatis, quod in nobis debet esse continuum actu, aut virtute; eo quod virtus hujus desiderii manet in omnibus, quæ ex charitate facimus, omnia autem ex charitate debemus facere. Docet 2. orationem secundum seipsam non debere esse continuam, quia uniuscujusque rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas potionis sanitati, unde conveniens est ut oratio tantum duret, quantum utile est ad excitandum interioris desiderii fervorem.

Artic. 15. Docet orationem habere efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, mediante religione, & adjunctas habet quasdam virtutes ad meritum necessarias, nempe humilitatem, & fidem. Ad religionem enim pertinet, ipsam orationem Deo offerre, ad charitatem vero desiderium rei, cujus complementum oratio petit: fides autem est necessaria ex parte Dei quem oramus, ut scilicet credamus nos posse ab eo obtinere quod petimus, & humilitas est necessaria ex parte ipsius petentis, qui suam indigentiam recognoscit. Addit in responsionē ad 1. Orationem semper exaudiri, positis quatuor conditionibus, quando scilicet aliquis pro se petit, necessaria ad salutem, piè & perseveranter.

Articulo 16. Docet 1. Peccatorem qui orat inquantum peccator, id est, secundum desiderium peccati, interdum exaudiri, non ex misericordia, sed ad vindictam.

verentiam Deo exhibet, inquantum scilicet ei se subjicit, & profitetur orando se eo indigere, sicut authore suorum bonorum.

Artic. 4. Docet orationem porrigi alicui dupliciter. 1. Quasi per ipsum implendam. 2. Quasi per ipsum impetrandam, & primo modo orationem porrigi soli Deo, quia omnes orationes nostræ ordinari debent ad gratiam & gloriam consequendam, quam solus Deus dat: secundo verò porrigi sanctis Angelis & hominibus, non ut per eos Deus petitiones nostras cognoscat, sed ut eorum precibus & meritis, orationes nostræ sortiantur effectum.

Artic. 5. Docet, nos non debere à Deo petere ea bona, quæ possunt malum eventum habere, quibus etiam potest homo bene, aut malè uti, qualia sunt divitiæ, honores, regna, splendida conjugia, &c. sed tantùm ea quæ malum eventum habere non possunt, seu quibus homo malè uti non potest: bona scilicet quibus beatificamur, & ea quibus beatitudinem meremur. Addit tamen *art. 6* nos licitè temporalia desiderare, & petere, non quidem principaliter, ut in iis finem constituamus, sed sicut quædam adminicula quibus juvamur, ad tendendum in beatitudidem.

Artic. 7. Docet, charitatem requirere ut aliis bona optemus, adeoq; ut etiam pro iis oremus. Et in resp. ad 3. monet 1. Pro peccatoribus orandum esse, ut convertantur; & pro justis, ut perseverent & proficiant. 2. Orantes exaudiri pro prędestinatis, non autem pro præscitis ad mortem.

Artic. verò 8. ait, orandum esse pro inimicis, ita scilicet ut sit necessitatis, eos non excludere à communibus nostris orationibus, quas pro aliis facimus; quod autem pro eis specialiter oremus perfectionis sit, non necessitatis, nisi in aliquo casu speciali.

Artic. 9. Docet, orationem Dominicam esse perfectissimam, quia non solùm petuntur omnia quæ desiderare possumus, sed etiam eo ordine quo desideranda

Artic.13. Docet, ut oratio sit meritoria, vel impetratoria, non opus esse quod sit attenta pro totum, sed sufficere primam intentionem qua quis ad orandum accedit: requiri tamen attentionem, ut oratio mentem spiritualiter reficiat. Notat autem triplicem attentionem adhiberi posse orationi, nempe ad verba, ad sensum, & ad finem orationis, scilicet ad Deum, & ad rem pro qua oratur; & hanc postremam ait maximè esse necessariam.

Artic. 14. Docet 1. orationem secundum causam suam debere esse continuam. Causa enim orationis est desiderium charitatis, quod in nobis debet esse continuum actu, aut virtute; eo quòd virtus hujus desiderii manet in omnibus, quæ ex charitate facimus, omnia autem ex charitate debemus facere. Docet 2. orationem secundum seipsam non debere esse continuam, quia uniuscujusque rei quantitas debet esse proportionata fini, sicut quantitas potionis sanitati, unde conveniens est ut oratio tantùm duret, quantùm utile est ad excitandum interioris desiderii fervorem.

Artic. 15. Docet orationem habere efficaciam merendi, inquantum procedit ex radice charitatis, mediante religione, & adjunctas habet quasdam virtutes ad meritum necessarias, nempe humilitatem, & fidem. Ad religionem enim pertinet, ipsam orationem Deo offerre, ad charitatem verò desiderium rei, cujus complementum oratio petit: fides autem est necessaria ex parte Dei quem oramus, ut scilicet credamus nos posse ab eo obtinere quod petimus, & humilitas est necessaria ex parte ipsius petentis, qui suam indigentiam recognoscit. Addit in responsione ad 2. Orationem semper exaudiri, positis quatuor conditionibus, quando scilicet aliquis pro se petit, necessaria ad salutem, piè & perseveranter.

Articulo 16. Docet 1. Peccatorem qui orat inquantum peccator, id est, secundum desiderium peccati, interdum exaudiri, non ex misericordia, sed ad vindictam.

carum. 1. est Ordinis sacri. 2 Professionis Religiosæ ab iis emissæ, qui ad chorum sunt destinati, illi enim tenentur sub mortali officium recitare, etsi nullum sacrum ordinem susceperint. 3. Titulus est beneficii Ecclesiastici, sive simplex sit, sive curatum. Quod extendi debet ad præstimonia, quæ sunt portiones quædam ex beneficiorum reditibus assignatæ, ad clericorum sustentationem in studiis. Item ad Capellanias collativas, quæ verè sunt beneficia Ecclesiastica, cùm à superiore Ecclesiastico conferantur, personæ Ecclesiasticæ, ad officium Ecclesiasticum. Et etiam ad Commendas, quia æquiparantur beneficio, cùm Commendatarius habeat jus percipiendi fructus ex Commenda, adeoque onera beneficii subire debeat. Non tamen hoc extenditur ad Coadjutorias, neque ad pensiones quæ beneficiis imponi solent. Verùm qui pensionem habent titulo clericali, tenentur quotidie recitare officium B. Virginis.

Quæres 1. Quid dicendum sit, si beneficiarius paucos, aut nullos fructus ex beneficio percipiat. *Respondeo 1.* Ex communi sententia, Beneficiarium teneri ad recitationem horarum, etsi beneficii proventus valde sit exiguus. *Ratio est*, quia talis obligatio adjuncta est beneficio, sine ulla limitatione: at beneficium habens exiguos proventus, verum est beneficium, ergo, &c. *Nec dicas*, ejusmodi obligationem esse valde duram; tum quia potes facilè ab ea te liberare, dimittendo beneficium; tum quia eadem obligatio est imposita iis omnibus, qui ad Subdiaconatum sunt promoti, etsi nullum beneficium sive pingue, sive tenue possideant: tum quia obligatio illa sufficienter compensatur, per varias prærogativas quæ beneficiariis concessæ sunt.

Respondeo 2. Eum teneri ad horas canonicas, qui sua culpa nullum fructum ex beneficio percipit, ut si sit excommunicatus aut nolit residere, &c. Item cum qui in præsenti fructum non recipit, sed aliis receptu-

qui post sex menses à beneficio obtento, officium non recitant, nisi legitimè excusentur, ut patet ex Concilio Lateranensi sub Leone X. & ex Pio V. in Constitutione quæ incipit, Ex proximo. Unde colligi potest, officium non recitantes primis illis sex mensibus, non teneri ad restitutionem fructuum, etsi sine legitimâ causâ non recitantes, peccent mortaliter. 2. Non recitantem post sex primos menses, teneri ad restitutionem fructuum, pro ratâ horarum omissarum: ita scilicet 1. Ut omittens integrum officium unius diei, teneatur restituere fructus respõdentes uni diei. 2. Ut omittens Matutinum cum Laudibus, teneatur restituere mediam partem fructuum unius diei. 3. Ut omittens horas reliquas, teneatur restituere aliam medietatem fructuum illius diei. 4. Ut pro singulis ex illis horis reliquis, teneatur sextam partem dictæ medietatis restituere, ut Pius V. expressè declaravit. Porro restituens fructus tenetur eos, vel in fabricas beneficiorum, ex quibus percepti sunt, vel in pauperum eleemosynas erogare. Si tamen ipse verè pauper sit, verisimile est eum posse ejusmodi fructus sibi applicare, nisi quando intuitu ejusmodi applicationis futuræ, horarum recitationem prætermittit, vel nisi ex speciali statuto, aut consuetudine fructus prædicti alicui operi determinato sint applicati.

Nota, quòd etsi ex rigore juris, omittens sine legitimâ causâ officium recitare uno integro die, videatur privandus omnibus fructibus qui illi debentur, ratione unius diei, quia tamen valde durum est, quod quis propter solam omissionem horarum, non minus puniatur, quàm si alias omnes functiones debitas prætermitteret; sanè eorum sententia non est improbabilis, qui docent, quando stipendium datur propter plura officia, satis esse quod restituatur duntaxat ea pars fructus, quæ respondet officio prætermisso: unde cæteris paribus, minùs tenetur restituere Episcopus, aut Parochus, quàm simplex bene-

Item eum qui dum alii horas recitant in choro, detinetur aliquâ occupatione ad officium necessaria, ut prævidendo lectionem, thurificando, &c. Quod similiter dicendum est de eo, qui ex decentia verbum aliquod profert, aut è cujus naribus sanguis fluit. In iis enim aliisque casibus sæpe contingentibus, non est de necessitate præcepti, supplere quod prætermissum est, saltem si illud non excedat quantitatem unius Psalmi quia cùm omnes unum chorum constituant, quod ab uno cantatur, censetur recitari ab aliis. Addunt aliqui, nec pulsantem organa, nec respondentes in choro teneri ad recitandam illam partem officii, quam organum pulsat: quia Ecclesia habet sonum organi loco vocis, eumque ut partem divini officii approbat.

Nota 4. Interruptionem non obstare integritati officii, non modo quando fit ex rationabili causa, & ad breve tempus, sed etiam quando fit ad longum tempus, & sine causa legitima, ut si quis mane interrumpat Primam, ut fabulis vacet, habeatque intentionem reliquum supplendi eadem die: quia etsi physicè loquendo, ex duabus medietatibus tam longo temporis intervallo inter se dissitis, non constituatur una hora, ob intentionem tamen illam præcedentem, ex iis moraliter una hora constituitur: adeoque non peccat mortaliter, qui priorem partem manè recitatam non repetit, sed tantùm posteriorem quæ fuerat omissa, recitat: quamvis negandum non sit, quin sine causa officium notabiliter interrumpere, sit quædam irreverentia à culpa veniali minimè immunis. Hinc autem collige, eum qui aliquam partem horæ prætermisit, satisfacere obligationi, si intra eundem diem partem omissam recitet, neque iteret quod jam dictum fuerat.

Nota 5. Peccatum esse, voluntariè verba omittere aut truncare, quia sic officium non est integrum. Quare si defectus ille sit gravis, ita ut notabilis partis officii sensus corrumpatur, peccatum est mortale.

recitet: maximè si ob occurrentes occupationes, nimis grave sit illud recitare.

RESOLUTIO V. *Ut satisfiat præcepto recitandi horas canonicas, attentio quædam interna necessaria est.* Quod ut intelligas, *observandum* est attentionem esse duplicem, externam, & internam. Externa dicitur, quandò recitans ita se gerit exteriùs, ac si verè animo attenderet ad ea quæ dicit; adeoque abstinet ab omni opere externo, quod cum interna intentione cohærere non potest; qualia sunt scribere, pingere, ludere, &c. Interna verò habet locum, quando horas persolvens, animo præsens est ad ea quæ recitat. Quod tripliciter contingere potest. 1. Ita ut tantum attendat ad verba. 2. Ita ut attendat ad sensum verborum. 3. Ita ut attendat ad Deum, vel ad aliquod fidei nostræ mysterium.

Hoc posito, multi viri graves & pii dicunt, ut quis satisfaciat præcepto Ecclesiæ, de recitatione horarum canonicarum, sufficere attentionem illam externam, neque ad hoc requiri internam; eo quòd Ecclesia non potest judicare de interioribus. Quare sicut non potest punire defectum attentionis internæ, ita neque ejusmodi attentionem præcipere posse videtur.

Oppositum docet alii magis communiter, tum quia ut patet ex cap. dolentes, de Celebratione Missarum, Concilium Lateranense præcipit, ut officium recitetur studiosè, pariter & devotè; at recitare officium devotè, est illud recitare cum interna attentione: siquidem devotio est actus internus Religionis ex supradictis, & externa compositio sine animi attentione, est potiùs mera devotionis simulatio, quam vera devotio. Tum quia Ecclesia præcipit recitationem horarum, tanquam veram orationem, qua clerici cum Deo colloquantur, & ab eo pro fidelibus gratias impetrent: at sine attentione interna, non est verum colloquium cum Deo, nec vera oratio. Ergo ejusmodi attentio cadit sub præceptum.

Et ad

se talia cogitando, distrahi ab oratione: sicque in tali distractione voluntariè perseveret. Quòd si in fine Psalmi, vel officii animo attendendi bona fide inchoati, advertit quis se toto recitationis tempore fuisse distractum, non tenetur ille officium repetere. Imò malè ageret repetendo, quia locum daret scrupulis, quorum occasiones omnino rescindendæ sunt.

RESOLUTIO VI. *Variæ sunt causæ à recitatione officii excusantes.*] Eæ omnes ad tria capita reduci solent: *Primum* est impotentiæ, siquidem ad impossibile nemo tenetur. Hinc cæcus excusatur non recitando, cùm ad recitandum visus sit necessarius. Excusatur etiam qui ob ægritudinem non potest, sine gravi nocumento recitare. Item carentia breviarii est causa sufficienter à recitatione excusans.

Verùm circa hanc causam quædam *notanda* sunt. 1. Eum qui non potest recitare totum officium, debere recitare majorem illius partem, si potest: si tamen non potest recitare nisi minorem partem, ad nihil teneri, tum quia major pars videtur ad se trahere minorem, tum quia aliàs daretur locus scrupulis animique perturbationibus; quia infirmus quantumvis graviter ægrotet, facilè poterit dubitare, num possit sine gravi incommodo, unam aut alteram ex horis minoribus persolvere: neque hac in re quicquam certi determinari poterit. Hoc autem nimis durum videtur, & à suavitate legis Evangelicæ alienum.

Notandum 2. in dubio, an possit ægrotus majorem officii partem, sine damno notabili recitare, standũ esse judicio medici in arte sua periti, & timorati. Quòd si medicus, statu morbi accuratè perpenso, dubius manet, num recitatio graviter nocitura sit, nec ne, nonnulli putant infirmum non excusari tunc à recitatione: eo quòd obligatio præcepti est certa, & causa excusationis dubia. *Oppositum* tamen est

communu-

offensione, vel cum nota Religionis, aut propriæ personæ prætermittant.

Nota hæc debere intelligi, de occupatione repentina & non prævisa; qui enim mane prævidet, se reliquo die impediendum, quo minus officium possit recitare, tenetur recitationem anticipare, si ad hoc satis superest temporis: Præceptum enim recitandi officium obligat pro tota die, & qualibet hora diei impleri potest, ut vel ex eo patet, quia omnium consensu, qui etiam sine legitima causa officium integrum mane recitavit, non tenetur postea illud repetere: si ergo præceptum illud pro toto die obligat, & validè qualibet diei hora impleri potest; nulla est ratio, cur non teneatur mane officium anticipare, qui prævidet postea se impediendum ab illius recitatione.

Tertium caput causarum ab officio excusantium continet dispensationem quæ à summo Pontifice dari potest; eo quòd obligatio recitandi horas canonicas est solùm de jure Ecclesiastico. Episcopus tamen non potest propriè in hoc dispensare, quia non spectat ad inferiorem, dispensare in lege sui superioris. Dico propriè, nam quando dubium est, an clericus teneatur officium recitare, potest Episcopus declarare eum non teneri, si verò existimet sufficientem causam excusationis subesse; atque ita legem Ecclesiasticam interpretari, potiùs quàm in ea dispensare. Hocque proportione servata, applicari potest Prælatis Regularium, in ordine ad suos inferiores.

RESOLUTIO VII. *Ut quis distributiones quotidianas, choro assistentibus destinatas percipiat, non sufficit quòd privatim horas recitet, sed requiritur ut choro intersit, nisi legitima de causa ab eo enixè excusetur.*] Ut hoc intelligas, *supponendum* est illud esse discrimen inter fructus beneficii, de quibus suprà egimus; & distributiones, quòd per fructus intelligi solent annui reditus, ob titulum beneficii alicui concessi

tala beneficia possident, modo officiis divinis assistant; ejusmodi inquam distributiones, quādo amittuntur, non accrescunt iis qui choro intersunt, sed ad arbitrium Ordinarii, fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio operi applicari possunt.

Respondeo 2. Hæc ita debere intelligi, ut distributiones amissæ ad eos tantùm spectent, qui verè & actu choro intersunt, non autem etiam ad eos, qui juris fictione censentur adesse, quatenus ex legitima causa absunt; siquidem legitimè absentibus jura cōcedunt solùm distributiones proprias, quæ ipsis si residerent, obventuræ essent; neque ulla fit mentio distributionum, quæ ab absentibus amittuntur: quare privilegium ipsis concessum, maximè cùm sit odiosum, ad eas extendi non debet.

Respondeo 3. Eos qui officio intersunt, quique proinde habent jus ad distributiones prædictas, non posse licitè, aut validè ejusmodi distributiones absentibus remittere; quia Concilium Tridentinum talem remissionem annullat, verbis illis anteà relatis, Reliqui quavis collusione, aut remissione exclusa, his careant. Unde absentes tenentur prædictas distributiones restituere, non quidem remittentibus, sed Ecclesiæ.

RESOLUTIO VIII. *Varia sunt causæ, quæ sufficiūt ut beneficiarius à choro absens, distributiones lucretur.*] Tres assignat Bonifacius VIII. loco superiùs relato, nempe infirmitatem, rationabilem corporis necessitatem, & evidentem Ecclesiæ utilitatem, de quibus pauca observanda sunt.

Prima causa est infirmitas, non quæcunq;, sed gravis, qualis censetur non tantùm illa quæ in se gravis est, sed etiam quæ judicio medici, aut viri prudentis ingravesceret, si quis choro interesset. Modo tamen ea sit causa absentiæ: nam infirmus qui ex hypothesi quòd non ægrotaret, choro minimè interesset, non abest ratione infirmitatis; adeoque non habet jus ad [dis]tributiones absentiæ respondentes.

divinorum officiorum exequi poterat, ante illud tẽpus perficiat, & choro non intersit, dici non potest eum tunc lucrari distributiones; cùm verè non absit, ob utilitatem suæ Ecclesiæ.

Nota, jam dicta communiter intelligi de eo qui abest à choro, ob utilitatem propriæ Ecclesiæ, non autem si absit ob utilitatem alienæ Ecclesiæ. Unde varii casus facilè resolvi possunt. *Inprimis* enim hinc *constat*, Canonicum qui simul est Vicarius Capituli, lucrari distributiones, si absit à choro, ut munus Vicarii exequatur: quia hoc redit in utilitatem propriæ Ecclesiæ. *Constat 2.* Oppositum dicendum esse de Canonico, qui est Vicarius Episcopi: nam etsi ille quamdiu Episcopo inservit, fructus Canonicatus percipere possit, non tamen distributiones quotidianas, absentiæ à choro respondentes, quia non censetur abesse ob utilitatem specialem propriæ Ecclesiæ, cujus est Canonicus, sed ob utilitatem generalem totius diœcesis. Quod tamen intellige, per se loquendo, & nisi obstet opposita consuetudo legitimè præscripta, aut nisi totus reditus Canonicatûs in distributionibus quotidianis consistat; quia tunc Vicarius absens lucratur distributiones, deducta tertia earum parte, ne privilegium quo excusatur à residentiâ, maneat inutile.

Constat 3. Canonicum Pœnitentiarum lucrari fructus, & distributiones, quando in propria Ecclesia confessiones audit, vel pœnitẽtes expectat, aut ante, vel post confessionem, de rebus ad salutem animæ spectantibus eos instruit; quia hoc totum cedit in utilitatem & honorem propriæ Ecclesiæ, & aliunde ad munus audiendi confessiones ordinatur, quare id sufficit, ut tunc Pœnitentiarius choro præsens esse censeatur. Et idem dic, tam de eo qui subrogatur in locum Pœnitentiarii absentis, aut mortui, quàm de eo qui ex mandato superioris destinatur, ut eum in confessionibus excipiendis juvet. Quanquam probabilius sit, Canonicos qui ex devotione, tempore

quod pertinet ad latriam; & alias quasdam excellentes creaturas, quod pertinet ad duliam. Et quia ea quæ exteriùs aguntur, signa sunt interioris reverentiæ, quædam exteriora ad reverentiam pertinentia exhibentur excellentibus creaturis, inter quæ maximum est, adoratio: sed aliquid est quod soli Deo exhibetur, scilicet sacrificium.

Articulo 2. docet, adorationem importare actum corporalem, quod probat, quia cùm ex duplici natura compositi simus, intellectuali scilicet & sensibili, duplicem adorationem Deo offerimus; scilicet spiritualem, quæ consistit in interiori mentis devotione, & corporalem, quæ consistit in exteriori corporis humiliatione. Et quia in omnibus actibus latriæ, id quod est exterius refertur ad id quod est interius, sicut ad principalius; ideò ipsa exterior adoratio fit propter interiorem, ut videlicet per signa humilitatis, quæ corporaliter exhibemus excitetur noster affectus ad subjiciendum se Deo; quia connaturale est nobis, ut per sensibilia ad intelligibilia procedamus.

Articulo 3. docet, aliquem locum ex decentia requiri ad adorationem, non quidem principaliter, sed secundariò; quod probat, quia in adoratione principalius est interior devotio mentis, secundariū vero est, quod pertinet exteriùs ad corporalia signa. Mens autem interiùs apprehendit Deum, quasi non comprehensum aliquo loco, sed corporalia signa necesse est quòd in determinato loco, & situ sint. Et ideò determinatio loci non requiritur ad adorationem principaliter, quasi sit de necessitate ipsius, sed secundum quandam decentiam, sicut & alia corporalia signa.

Notat autem in responsione ad 2. Locum eligi ad adorandum, non propter Deum qui adoratur, quasi cōcludatur loco, sed propter ipsos adorantes, idque triplici ratione, 1. propter loci consecrationem, ex qua spiritualem devotionem concipiunt orantes, ut magis

Articulo 2. docet, soli Deo sacrificium offerendum esse, quia exterior oblatio significat spirituale sacrificium, quo anima se Deo offert, sicut principio suæ creationis, & sicut fini suæ beatificationis. Secundum autem veram fidem, solus Deus est creator animarũ nostrarum, quia cùm sint immateriales, & per se subsistentes, non possunt aliter produci quàm per creationem, ut patet ex *1. parte quæst. 118. artic. 2.* In solo etiam Deo animæ nostræ beatitudo consistit, ut probatum est *1. 2. quæst. 2. artic. 8.* quia scilicet beatitudo est bonum perfectum, quod totaliter quietat appetitum; alioqui non esset ultimus finis, si restaret aliquid appetendum. Cùm autem objectum voluntatis sit universale bonum, nihil eam potest quietare præter universale bonum, quod solum in Deo reperitur. Ex his ergo sequitur, nos debere soli Deo offerre exteriora sacrificia, sicut illi soli debemus sacrificium spirituale offerre.

Articulo 3, docet, oblationem sacrificii esse actum religionis, cùm sit specialis actus laudem habens ex eo, quod in divinam reverentiam fit. *Notat* tamen interdum ea quæ secundum alias virtutes fiunt, in divinam reverentiam ordinari; ut cùm aliquis facit eleëmosynam de bonis propriis, propter Deum, sicque actus aliarum virtutum quodammodo sacrificia dici posse. At verò esse alios actus, qui aliunde non habent laudem, quàm, quia fiunt propter reverentiam divinam; & tales actus esse propriè sacrificia, & pertinere ad virtutem religionis.

Nota ex responsione ad 3. Sacrificia propriè dici, quãdo circa res oblatas aliquid fit, sicut quòd animal occidatur, vel comburatur. Oblatio autem dicitur, cum Deo aliquid offertur, etiamsi circa ipsum nihil fiat, sicut dicuntur offerri denarii vel panes in altari. Unde omne sacrificium est oblatio, sed non convertitur. Primitiæ verò oblationes sunt, quia Deo offerebantur, non autem sacrificia, quia nihil sacrum circa eas fiebat; at decimæ non sunt propriè sacrificia, vel

oblatio-

præcedenti conventione, sicut cùm alicui conceditur aliquis fundus Ecclesiæ, ut certis temporibus certas oblationes faciat, quod tamen habet rationem census. 2. Propter præcedentem deputationem, sive promissionem: sicut cum aliquis offert donatione inter vivos, vel cum testamento relinquit aliquam rem mobilem, vel immobilem inposterum solvendam. 3. Propter Ecclesiæ necessitatem, puta si ministri Ecclesiæ non haberent unde sustentarētur. 4. Propter consuetudinem, tenentur enim fideles, in quibusdam solemnitatibus, ad quasdam oblationes consuetas.

Notandum verò ex responsione ad 3. Eos qui oblationes debitas non reddunt, posse puniri per subtractionem sacramentorum, non per ipsum Sacerdotem, cui sunt oblationes faciendæ, ne videatur pro sacramentorum exhibitione aliquid exigere, sed per superiorem aliquem. Porro quod attinet ad eos, qui oblationes ex donatione, aut testamento debitas negare audent, ii juxta Canones sunt excommunicandi.

Articulo 2. docet, oblationes quæ à populo Deo exhibentur, ad Sacerdotes pertinere, non solum ut eas in suos usus convertant, verum etiam ut fideliter eas dispensent: partim quidem expendendo eas, in his quæ pertinent ad cultum divinum: partim etiam in usum pauperum, qui sunt quantum fieri potest, de rebus Ecclesiæ sustentandi. Monet autem *in respons. ad 2.* Religiosos posse oblationes recipere tripliciter. 1. Sicut pauperes, per dispensationem Sacerdotis, vel Ecclesiæ. 2. Si sint ministri altaris, tunc enim possunt accipere oblationes sponte factas. 3. Si Parochiæ sint eorum: nam tunc ex debito possunt accipere oblationes, tanquam Ecclesiæ Rectores.

Articulo 3. docet, posse fieri oblationes per se loquendo, de qualibet re licitè possessa. Per accidens men contingere, quòd de aliquo licitè possesso

oblatio

abrogari, quatenus est naturale; posse tamen abrogari, qua parte est humanum, seu quoad illam determinationem partis decimæ, ut colligitur *ex responsione ad 5*, ubi S. Thomas monet, laudabiliter ministros Ecclesiæ decimas non requirere, ubi sine scandalo requiri non possunt, propter dissuetudinem, vel propter aliquam aliam causam; nec tamen eos peccare qui non solvunt, in locis illis in quibus Ecclesia non petit, nisi fortè propter obstinationem animi; si nēpe ita sint affecti, ut habeant voluntatem non solvendi, etiam si ab iis peteretur.

Nota 2. Variis de causis posse aliquem eximi à solutione decimarum, modo ministri Ecclesiæ aliunde habeant, unde sufficienter sustententur. 1. Propter consuetudinem non solvendi, quam aliqui existimant decem annis introduci posse, etsi alii communiter 40. exigant. 2. Ob legitimam præscriptionem, ad quam si sit cum titulo probabiliter præsumpto sufficiunt 40. anni, si verò sit sine titulo, requiritur tempus immemoriale. 3. Si Ecclesiastici transigant cum populo, de remissione decimarum, modo transactio illa fiat ex consensu Pontificis, si decimæ laicis remittantur in perpetuum, aut pro longo tempore; vel ex consensu Episcopi, si fiat transactio inter duas Ecclesias. Potest tamen quilibet beneficiarius, sine superioris authoritate, componere de decimis, sibi jam pro tempore præterito debitis, vel etiam de iis, quæ ipsi pro tota vita competent, quia sic non disponit de bonis Ecclesiæ, sed de propriis.

Articulo 2. docet S. Thomas, decimas solvendas esse de omnibus quæ homo possidet, quod probat, quia de unaquaque re est judicandum, præcipuè secundum ejus radicem. Radix autem solutionis decimarum est debitum, quo seminantibus spiritualia debentur carnalia; super hoc enim debitum fundavit Ecclesia determinationem solutionis decimarum; omnia autem quæ homo possidet, sub carnalibus

conti-

Nota 1. Ex communi sententia, summum Pontificē ex justa causa, reditus decimarū laicis in perpetuum concedere posse. 2. Episcopos, & inferiores Prælatos potuisse, ante Concilium Lateranense, sub Alexandro III. habitum, Ecclesiæ suæ decimas concedere laicis, in feudum perpetuum. 3. Talem concessionē ex eo tempore, sine consensu Pontificis factam, ipso jure irritam esse. 4. Posse tamen laicum, tuta conscientia, retinere decimas, quas à tempore immemoriali titulo feudi possidet, si ignoratur an ante, an post tempora dicti Concilii, feudum illud comparaverit. 5. Posse quoque laicum, feudum justo titulo possessum, non modo Ecclesiæ, vel alteri loco pio concedere, sed etiam in laicum transmittere, ex cōsensu Episcopi. 6. Imò posse Episcopum, mortuo ultimo feudatorio, decimas nondum acceptatas, alteri infeudare: hoc enim non est bona Ecclesiæ alienare, sed alienationem aliàs factam, continuare, quod ex gravi causa, licet.

Quares, cui loco debeantur decimæ: S. Thomas *in responsione ad* 2. ait 1. decimas personales deberi Ecclesiæ, in cujus Parochia homo habitat. 2. Decimas prædiales rationabiliter magis videri pertinere ad Ecclesiam, in cujus terminis prædia sita sunt: jura tamen determinare, in hoc servandam esse consuetudinem diu obtentam. 3. Pastorem qui diversis temporibus, in duabus Parochiis gregem pascit, debere proportionaliter utrique Ecclesiæ decimas solvere. 4 Quia ex pascuis fructus gregis proveniunt, magis deberi decimam gregis, Ecclesiæ in cujus territorio grex pascitur, quàm illi in cujus territorio ovile locatur.

Articulo 4. docet 1. Clericos ut sic, non teneri ad solutionem decimarum; quia idem nō potest esse causa dandi, & recipiendi, sicut nec causa agendi, & patiēdi: at clericis inquantum sunt ministri altaris, decimæ à fidelibus debentur. Ergo clerici ut tales, seu ut habent Ecclesiasticas possessiones, decimas solvere

non

Nota, ad valorem voti requiri, 1. voluntatem se obligandi, quia sine illa ficta est promissio. 2. Non tamen propositum exequendi, etsi illud ut plurimum cum voluntate se obligandi concurrat. 3. Requiri deliberationem formalem, quæ sufficit ad peccatum mortale. 4. Necessarium item esse, ut votum ab extrinseco, per metum cadentem in virum constantem, non extorqueatur.

Articulo 2. docet, votum semper debere fieri de meliori bono: votum enim est promissio Deo facta, quæ proinde debet esse de re voluntaria, & Deo grata: unde de nullo illicito, aut indifferenti debet fieri votum, sed solùm de aliquo actu virtutis. Et quia necessitas voluntatem excludit, hinc non cadit sub voto, quod habet necessitatem absolutam, vel necessitatem finis; adeoque propria voti materia est majus bonum, quod scilicet dicitur tale, per comparationem ad bonum, quod communiter est de necessitate salutis.

Ex qua doctrina collige, ad materiam voti tria requiri. 1. Ut sit in nostra libera facultate, adeoque non de re impossibili: quo fit, ut non valeat votum, nunquam peccandi venialiter. 2. Ut sit opus bonum: nam votum de peccato mortali, mortale est; de veniali, veniale; de indifferenti, inutile, nisi ob aliquam circumstantiam, res aliàs indifferens incipiat esse bona. 3. Ut opus quod voto promittitur, non impediat majus bonum, qualia sunt opera consilii. Hinc invalidè vovet, si quis votum emittat contrahendi matrimonium; quia castitatem servare est per se loquendo, opus majoris perfectionis, quàm matrimonio copulari.

Articulo 3. docet, hominem teneri ad observationem voti, quia ad fidelitatem hominis spectat, ut solvat, id quod promisit; maximè autem debet homo fidelitatem Deo, tum ratione dominii, tum etiam ratione beneficii suscepti. Cæterùm *in responsione ad 2.* advertit, eum qui vovit monasterium aliquod intrare,

quis vovet, in divinum cultum seu obsequium; & hæc ordinatio proprium est opus Latriæ, seu Religionis.

Notat autem in responsione ad 1. Quædam vota pertinere ad Religionem, ratione solius promissionis, ut dum quis vovet continentiam, vel jejunium; alia verò etiam ratione rei promissæ, quæ est voti materia, ut dum quis vovet orationem, vel sacrificium. Et *in responsione ad 2.* promissionem factam sanctis, vel prælatis cadere sub voto materialiter, inquantum scilicet homo vovet Deo se impleturum, quod sanctis, vel prælatis promittit.

Articulo 6. docet, esse laudabilius & magis meritorium, facere aliquid ex voto, quàm sine voto: *primò* quia vovere est actus latriæ, quæ est præcipua inter virtutes morales, ac proinde actum meliorem, & magis meritorium habet. *Secundò* quia ille qui vovet aliquid, & facit, plus se Deo subjicit, quàm ille qui solùm facit: quia se Deo subjicit, non modo quantum ad actum, sed etiam quantum ad potestatem, quia de cætero non potest aliud facere. *Tertiò* quia per votum voluntas immobiliter firmatur in bonū, quod pertinet ad perfectionem virtutis: sicut peccare mente obstinata, aggravat peccatum, & dicitur peccatum in Spiritum sanctum. *Nec dicas* opus factū ex necessitate, esse minùs gratum Deo, quàm quod fit liberè: hoc enim verum est de necessitate physica, ab extrinseco injecta, non autem de morali necessitate, sponte & liberrimè suscepta, cujusmodi est obligatio voti.

Articulo 7. docet, votum solemnizari per susceptionem sacri Ordinis: & per professionem certæ regulæ. *Rationem affert*, quia solemnitates non consueverunt adhiberi, nisi quando aliquis totaliter mancipatur alicui rei: non enim solemnitas nuptialis adhibetur, nisi in celebratione matrimonii, quando uterque conjugum sui corporis potestatem alteri tradit. Et similiter voti solemnitas adhibetur, quando aliquis

tamen licitum, quia subintelligitur conditio, si superioribus placuerit, vel non renitantur.

Articulo autem 9. multa dicit de votis puerorum. 1. Puerum ante pubertatis annos, si non habeat usum rationis, nullo modo posse ad aliquid voto se obligare. 2. Si ante annos pubertatis attingit usum rationis, posse quidem quantùm in ipso est, se obligare, sed votum illius posse irritari per parentes, quorum curæ subjectus manet. 3. Quantumcunque tamen sit doli capax, ante annos pubertatis non posse obligari voto solemni Religionis, propter Ecclesiæ statutum, quod respicit id quod in pluribus accidit. 4. Post annos pubertatis, posse jam se voto Religionis obligare, vel simplici, vel solemni, absque voluntate parentum.

RESOLUTIO IV. *Interdum legitimè potest dispensari in voto.*] RATIONEM TRADIT S. Doctor *artic. 10.* quia vovens sibi quodammodo statuit legem, obligans se ad aliquid, quod est secundum se, & ut in pluribus bonum. Potest tamen contingere, quòd in aliquo casu sit vel simpliciter malum, vel inutile, vel majoris boni impeditivum quod est contra rationem ejus quod cadit sub voto: & ideò necesse est quòd in tali casu determinetur, votum non esse servandum. Et quidem si absolutè determinetur, aliquod votum non esse servandum, dicitur esse dispensatio voti: si autem pro hoc quod servandum erat, aliquid aliud imponatur, dicitur commutatio voti: unde minùs est, votum commutare, quàm in voto dispensare, utrumque tamen est in potestate Ecclesiæ.

Circa jam dicta *Nota 1.* Obligationem voti generatim quatuor modis tolli posse. 1. Per irritationem factam à superiore, cujus consensus requirebatur ad validitatem voti. 2. Per Epiikeiam seu interpretationem, quando scilicet ob circumstantias occurrentes, prudenter judicari potest votum non obligare. 3. Per dispensationem, quæ legitimam habens authori-

nentiæ, quod Ordini sacro annexum est: quia debitum continentiæ non est essentialiter annexum Ordini sacro, sed tantum ex statuto Ecclesiæ. 2. Ecclesiam non posse dispensare in voto castitatis, per professionem Religionis solemnizato, quod *probat 1. ex cap.* Cùm ad monasterium, de statu Monachorum, ubi Innocent. III. ait, Abdicationem proprietatis, & custodiam castitatis adeò annexam esse regulæ monachali, ut contra eam nec summus Pontifex possit indulgere. *Probat 2.* Quia debitum continentiæ est essentiale statui Religionis, per quem homo abrenunciat sæculo, totaliter Dei servitio mancipatur. Quod non potest simul stare cum matrimonio, in quo incumbit necessitas procurandæ uxoris, & prolis, & familiæ, & rerum quæ ad hoc requiruntur.

Verùm alii communiter, extra scholam S. Thomæ, docent, summum Pontificem posse validè, & licitè legitima causa intercedente, dispensare in voto solemni castitatis religiosæ, quod satis probari potest; tum ex praxi, quam damnare nefas est; tum quia nihil est quod dispensationem possit impedire in voto prædicto. Et quidem id non impedit, quòd sit votum castitatis, quia omnium consensu, potest dispensare Pontifex in simplici voto castitatis Neque etiam quod sit votum solemne, quia votum annexum Ordini sacro est etiam solemne, & tamen Pontifex in eo dispensare potest. Adde quòd solemnitas non est conjuncta voto, nisi ex statuto Ecclesiæ; quare potest Pontifex ea non obstante, in voto dispensare.

Ad fundamentum verò oppositæ sententiæ, sumptum ex authoritate Innoc. III. *Respondetur.* Pontificem, vel non loqui definitivè, tanquam ex cathedra; vel nihil aliud velle, quàm, Monachum ut sic, seu quatenus Monachum non posse absolvi à votis, quia hæc sunt essentialia statui Monachali. Inde tamen non sequitur, non posse Pontificem dispensare

in

habere potestatem dispensandi in omnibus votis, ut
ex dictis colligi potest 2. Episcopum posse dispensare in omnibus votis, exceptis quinque illis vulgaribus, quæ Pontifici sunt reservata, nempe Castitatis perpetuæ, Religionis, Peregrinationis Hierosolymitanæ, Romanæ, & Compostellanæ. Unde potest dispensare in votis non nubendi, non fornicandi, non petendi debitum, servandi castitatem ad tempus, suscipiendi sacros ordines, ingrediendi Religionem strictiorem; ita ut vovens, minùs strictam amplecti, vel in ea manere possit. Imò si gravis causa urgeat, nec pateat aditus ad Pontificem, potest Episcopus etiam in quinque prædictis votis dispensare, ut fert communis sententia. 3. Superiores Regularium exemptorum posse similiter cum suis inferioribus dispensare quoad vota, quamvis talis dispensatio vix locum habeat, quoad praxim, eo quòd Regularium superiores possunt irritare vota, quæ sine eorum consensu, ab inferioribus emittuntur. 4. Parochos, aliosve Sacerdotes inferiores non habere potestatem dispensandi in votis, nisi ex speciali privilegio, aut facultate à legitimo superiore delagata. 5. Ut quis possit dispensare in votis reservatis, non sufficere, quòd habeat generalem facultatem dispensandi in votis omnibus, quia quæ speciem reservata sunt, ea specialem & expressam concessionem requirunt, ut fert communis Canonistarum, & Theologorum sententia.

Quæritur 3. Quid sentiendum sit de potestate commutandi vota. *Respondeo 1.* Posse voventem propria authoritate votum commutare, in id quod evidenter melius est: quia quò opus est melius, eò magis Deo gratum acceptumque est, sicque meliùs finis voti obtinetur. In dubio tamen, an opus sit melius, commutatio facienda non est propria authoritate. At neque fieri debet in votis Papæ reservatis, quia ejusmodi commutatio specialiter prohibita est; nisi quis velit commutare vota illa in professionem vitæ Religiosæ

RESOLUTIO VI. *Quædam observanda sunt in veterum dispensatione, & commutatione.*] QUOD ut meliùs percipiatur *dico 1.* dispensationem non debere dari sine justa causa, aliàs fore non modo illicitam, sed etiam irritam, nulliusque valoris; quia non potest inferior dispensare sine causa, in lege superioris, Unde dispensatio distinguitur ab irritatione, quæ valida est, quando superior etiam sine causa. Votum subditi rescindit, quia hoc potestatem illius non excedit.

Porrò justæ dispensandi causæ sunt 1. modus faciendi votum, nempe ex levitate aut metu, vel in tenera ætate. 2. Magna difficultas votum exequendi, ut si qui vovit castitatem, graves carnis tentationes experiatur. 3. Magnum nobilis alicujus familiæ bonum, ut si unicus Principis hæres castitatem vovit.

Dico 2. Commutationem voti in melius, non requirere aliam causam: quia ut votum licitè mutetur, sufficit quod fiat aliquid Deo gratius & acceptius, quàm quod promissum erat. Commutationem verò in æquale, causam exigere, quia in ea intervenit aliqua violatio fidelitatis, ad quam honestandam postulatur causa justa, saltem levis, qualis est quòd spes sit voventem alacriùs votum suum, in materia æquali, ad quam magis affectus est, redditurum, vel quid simile.

Dico 3. Accedente causa ad dispensandum sufficienti, posse Prælatum, vel alium qui habet potestatem delegatam, simpliciter dispensare. Tutius tamen esse uti commutatione, quia sæpe contingit, causam quæ allegatur, non sufficere ad dispensationem, sufficere autem ad commutationem. Unde videmus in dispensationibus votorum, quæ Romæ obtinentur, onus aliquod imponi, saltem ut plurimùm.

Dico 4. Confessarios qui habent potestatem commutandi vota, debere ea commutare in aliquid æquale, ut ipsum nomen commutationis sonat.

Qua

ignorare Assumere autem Deum in testem dicitur jurare, quia quasi pro jure introductum est, ut quod sub invocatione divini testimonii dicitur, pro vero habeatur.

Statim verò tradit divisionem juramenti, ut nimirum dicatur juramentum assertorium, quando divinum testimonium assumitur, ad asserendum præsentia, vel præterita: promissorium verò, quando inducitur divinum testimonium, ad confirmandum aliquid futurum. In responsione verò ad 1. Monet duplicem esse jurandi modum unum per simplicem Dei contestationem, ut cùm aliquis dicit, est mihi Deus testis, vel, coram Deo loquor, vel per Deum; alium per execrationem dum scilicet aliquis se, vel aliquid ad se pertinens ad pœnam obligat, nisi sit verum quod dicitur.

Articulo 2. Docet 1. Juramentum secundum se esse licitum & honestum, quod patet, tum ex illius origine, quia est introductum ex fide; qua homines credunt, Deum habere infallibilem veritatem, & universalem omnium cognitionem & provisionem: tum ex fine, quia juramentum inducitur ad justificandum homines, & ad finiendum controversias. Docet 2. Juramentum per accidens esse malum & illicitum, quando scilicet sine necessitate & cautela debita adhibetur; quia est quædam irreverentia erga Deum, quod ex levi causa in testem inducatur, quia etiam in re est periculum perjurii.

In responsione autem ad 1. *Notat* illud *Matth. 5.* Non jurare omnino, intelligi de juramento leviter & sine causa facto. Et in responsione ad 3. Monet, eum qui jurat, non tentare Deum, quia non implorat divinum auxilium absque necessitate: & præterea non exponere se alicui periculo, si Deus testimonium adhibere noluerit in præsenti; adhibebit enim pro certo illud testimonium in futuro, quod proinde nulli juranti deficiet, vel pro eo, vel contra eum.

Arti-

ait, quòd sicut medicina quanto est efficacior, tanto majus nocumentum inducit, si non debitè sumatur: ita juramentum quanto magis est venerandum, tanto magis est periculosum, nisi debitè inducatur.

Nota 3. ex artic. 6. Esse duplicem modum jurandi per creaturas. Prior modus est per simplicem contestationem, quatenus assumuntur ad juramentum aliquæ creaturæ, non secundum se, sed inquantum in eis veritas divina manifestatur. Sicut juramus per Evangelium, id est, per Deum, cujus veritas in Evangelio manifestatur; & per Sanctos, qui hanc veritatem crediderunt, & observaverunt. Posterior modus est per execrationem, quando scilicet in juramento inducitur creatura aliqua, in qua divinum judicium exerceatur. Et sic solet homo jurare per caput suum, aut per filium suum. Monet autem in responsf. ad 2. Non licere jurare per creaturas, ita ut eis exhibeatur reverentia divina, adeoque Clericum per creaturam jurantem deponi; quia tale juramentum ad blasphemiam infidelitatis pertinet.

RESOLUTIO II. *Juramentum tam assertorium, quàm promissorium habet vim obligandi.*] PROBATUR, *ex artic. 7.* sicut enim Juramentum assertorium, quod est de præterito, vel de præsenti, debet habere veritatem; ita & juramentum de his, quæ sunt facienda à nobis in futurum. Et ideò utrumque habet quandam obligationem, diversimodè tamen; nam in priori obligatio est, non respectu rei quæ jam fuit, vel est, sed respectu ipsius actus jurandi, ut scilicet juret id, quod jam verum est, vel fuit: sed in juramento quod præstatur de his, quæ sunt facienda à nobis, obligatio cadit è contra supra rem, quam aliquis juramento firmavit: tenetur enim aliquis facere si potest ut verum sit quod juravit, alioquin deest veritas juramento. Quod intellige, modo licitè res fieri possit, nam si est per se mala, aut boni impeditiva, tunc jura-

jurata de re gravi non impleatur. Aliunde verò injuria quæ Deo tunc irrogatur, in eo consistit, quòd contemnatur illius authoritas, quæ interposita fuerat veluti per modum fidejussionis, ut promissioni firmitatem conferret. Talis autem contemptus cùm non sit formalis, ut supponimus, facilè potest in re levi, à peccato mortali excusari. Præsertim cùm juramentum promissorium ex dicendis, minùs obliget quàm votum: cujus tamen violatio in re levi, non est peccatum mortale, ex communi sententia.

RESOLUTIO III. *Juramentum quod quis coactus facit, coram Deo obligat.*] S. Thomas articulo citato in respons. ad 3. multa dicit huc spectantia. 1. Obligationem cessare respectu cogentis, quia qui vim intulit, meretur ut ei promissum non servetur. 2. Obligationem non tolli in foro conscientiæ, in ordine ad Deum, quia jurans magis debet damnum temporale sustinere, quàm juramentum violare. 3. Eum tamen repetere posse in judicio quod solvit, vel prælato denunciare, quamvis contrarium juraverit; quia tale juramentum vergeret in deteriorem exitum, eo quòd esset contra justitiam publicam. 4. Romanos Pontifices ab hujusmodi juramentis homines absolvere, non quasi decernentes ea non esse obligatoria, sed quasi hujusmodi obligationes ex justa causa relaxantes.

Ex qua doctrina *resolvitur casus ille vulgaris*, an qui ut mortem evaderet, promisit latroni centum nummos, teneatur solvere, si promissioni adhibuit juramentum. *Respondetur* enim spectata vi ipsius promissionis, non teneri, quia cùm hæc extorta sit per injuriam, jure ipso naturæ irrita censetur. Teneri tamen virtute juramenti, quia gravis est obligatio, non assumendi nomen Dei in vanum, quæ non tollitur per injuriam illatam; cùm ea non obstante juramentum honestè & sine peccato impleri possit, ut suppono. Quare promittens tenetur aut summam promissam

Verùm etsi posterior hæc pars communiter admittatur, prior tamen difficultatem continet, quia non est juramentum, vel obligatio inde orta, nisi adsit intentio jurandi: qui autem priori modo jurat, habet intentionem jurandi secundum propriam mentem, non secundum mentem alterius. Quare non videtur obligatus ex vi ipsius juramenti, ad exequendam promissionem juxta sensum ab eo intellectum: etsi ad hoc possit teneri ratione damni, aut scandali inde orti.

Quares, an major sit obligatio voti, quàm juramenti. S. Doctor *artic. 8. respondet affirmativè, quod probat*, quia utraque obligatio causatur ex aliquo divino, prior quidem ex fidelitate quam Deo debemus, ut scilicet ei promissum solvamus; posterior verò ex reverentia erga Deum, qua tenemur verificare id, quod per nomen ejus promittimus. Omnis autem infidelitas irreverentiam continet, sed non convertitur: videtur enim infidelitas subjecti ad dominum esse maxima irreverentia: & ideò votum ex ratione sua, magis est obligatorium, quàm juramentum.

Nota 1. Doctrinam istam procedere tantùm de juramento promissorio, nam si agatur de assertorio, dicendum est, majorem esse per se loquendo, illius obligationem, quàm voti: siquidem quando falsum juramus, facimus Deum, quantum in nobis est, testem mendacii, adeoque eum privamus prærogativa primæ veritatis: quando verò violamus votum, denegamus Deo quendam honorem quem ei debemus; at major est obligatio, non inferendi Deo damnum aliquod veluti positivum, quàm non negandi illi debitum honorem; sicut major est obligatio, non inferendi Regi injuriam positivam, quàm non implendi promissionem ei factam.

Nota 2. Prædictam Resolutionem S. Thomæ intellectam ut diximus, de juramento promissorio, non enervari ex eo quòd votum interdum confirmetur

nto, hoc enim non fit, quasi verò jura-
sit firmius voto, sed ut per duas res ima-
or firmitas habeatur, ut traditur in te-
2.

UTIO V. *Aliqua ex causa rationabili s potest in juramento.*] QUIA ut docetur
iod in se, vel universaliter consideratum
honestum, secundum aliquem eventum
n potest esse inhonestum, & nocivum,
tale est, repugnat his quæ debent atten-
nto: nam si sit inhonestum, repugnat ju-
nocivum, repugnat judicio. Et ideò in
lispensari potest, sicut in lege, & in

esponsione ad 1. dispensationem quæ fit
to, non se extendere ad hoc, ut aliquid
mentum fiat: hoc enim est impossibile,
vatio juramenti cadat sub præcepto divi-
t indispensabile: sed ad hoc, ut quod cade-
amento, sub eo non cadat, quasi non exi-
a materia illius, sicut de voto supra di-

, quinam possint dispensare in juramento.
ad hoc varia dicit in responsionibus ad 2.
priori loco ait 1. Quando homo promittit
uid sub juramento, spectans ad utilitatem
si promittat se pecuniam ei daturum, posse
missione absolvere eum, cui promissio fa-
Non tamen posse, si ei promittat aliquid
s ad honorem Dei, ut se Religionem intra-
vel ad utilitatem aliorum, ut se eleëmosy-
ui daturum: quia promissio non est ei facta
liter, sed Deo.
iori verò loco *docet 1.* Quando quod cadit
mento promissorio, est manifestè repu-
stitiæ; vel quia est peccatum, sicut cùm ali-
at se facturum homicidium; vel quia est ma-
oni impeditivum, sicut cùm aliquis jurat se n
S 2 intr

intraturum Religionem, tale juramentum dispensatione non indigere; sed in primo casu rescindendum esse, in secundo verò servari, & non servari posse, quamvis melius sit illud non servare, ut dixerat *ar*. 7. *ad* 2.

Docet 2. Quando aliquid sub juramento promittitur, de quo dubium est, utrum sit licitum, vel illicitum; proficuum, vel nocivum, aut simpliciter, aut in aliquo casu, in hoc posse quemlibet Episcopum dispensare. Quòd intellige de quolibet Episcopo, respectu suorum subditorum.

Docet 3. Quandò sub juramento promittitur aliquid, quod est manifestè licitum & utile, tunc nisi aliquid melius occurrat, ad communem utilitatem faciendum, non habere locum dispensationem, vel commutationem: hocque maximè videri pertinere ad potestatem Papæ; qui habet curam universalis Ecclesiæ. *Verùm* hæc verba difficultatem continent, cùm ex communi sententia, non modò Episcopus, sed etiam ipsemet jurans possit propria authoritate, juramentum commutare in aliquid evidenter melius, modo talis commutatio non cedat in præjudicium illius, cui facta est promissio. Quare *dicendum* est aut S. Doctorem loqui de juramentis Papæ reservatis; aut tantùm velle, ex quadam congruitate & decentia, commutationem juramentorum in melius, à summo Pontifice petendam esse. *Quòd si inquiras*, quænam juramenta Pontifici sint reservata. *Respondeo* ea quæ versantur circa materiam quinque votorum, quæ superius ipsi reservata esse diximus.

Docet 4. Posse unumquemque irritare juramentum, quod à sibi subditis factum est; circa ea quæ ejus potestati subduntur; sicut pater potest irritare juramentum puellæ, & vir uxoris, ut ex supradictis de voto intelligi potest, est enim quoad hoc par ratio.

His duo *addenda sunt*. 1. Ex quorumdam sententia, qui ex privilegio potest dispensare in juramentis,

aut

ratis ; quia privilegia tantum valent, quã-
, neque ad diversum genus extendi de-
s tamen oppositum videri probabilius,
a diximus, votum magis obligat, quã ju-
, & privilegia saluti animarum favorabi-
endenda. 2. Eum qui potest relaxare ju-
osse à fortiori ea commutare, non è con-
tis cui conceditur majus, concedi solent
m in eodem genere, non tamen vice

TIO VI. *Non omnes personæ ad jurandum
enda.*] HOC probatur *art. 10.* quia in jura-
sunt consideranda ; unum ex parte Dei,
monium inducitur ; & quantum ad hoc,
amento maxima reverentia. Unde à jura-
luduntur pueri, ante annos pubertatis,
abeat sufficientem usum rationis, ut pos-
everentia debita juramentum præstare.
. quia præsumi ur eos juramento reveren-
tam non exhibituros. Aliud considerán-
parte hominis, cujus dictum juramento
ur, non enim indiget dictum hominis con-
e, nisi quia de eo dubitatur: hoc autem de-
itati personæ, ut dubitetur de veritate eo-
dicit : & ideò Sacerdotes non debent jura-
gravi causa. Verùm ad pleniorem horum
itiam
Illud esse discrimen inter causas crimina-
iles, quod pueri non solent admitti ad testi-
in prioribus ante vigesimum annum : ut
posterioribus testentur, sufficit ætas quatu-
annorum. Quod tamen intellige de testi-
fficienti ad plenam fidem faciẽdam ; si qui-
sunt examinari pueri ante pubertatem, eo-
testimonium facit præsumptionem, etiam
tem ad torturam, ut quidam advertunt.
. Quod dicitur de perjuris, intelligi ma-
lis, qui perjurii in judicio convicti sunt,

 tales

tales enim ad juramentum admitti non debent, imò probabile est, id debere extendi etiam ad eos, qui etsi convicti non sint in judicio, eorum perjurium notum est notorietate facti. Ita quidem ut licet ipsi non teneantur, propter perjurium anteà commissum, ultro à novo juramento abstinere, dummodo habeant animum verè jurandi, meritò tamen ob crimen illud, per sententiam judicis, à testimonio ferendo tanquam infames repelli possint. Hoc porro intellige de juramento, quod ipsi juranti utile est, nã si agatur de juramento oneroso, quale est juramentum fidelitatis, ratione feudi, non debet perjurus ab eo repelli, ne commodum ex suo crimine reportet.

Nota 1. Quando adest gravis necessitas, vel utilitas, posse clericos jurare in manu laici, sine licentia Prælati, nisi 1. In actu testificandi 2. In juramento quod coguntur præstare Judici laico, tanquam superiori; & 3. In juramento quod vocatur calumniæ, quod habet locum quando litigans jurat se bona fide, non autem calumniandi animo litem movere. In his enim casibus, ut clerici jurent coram laico, requiritur licentia superioris.

RESOLUTIO VII. *Assumptio divini nominis per modum adjurationis, est etiam actus Religionis, adeoq; licitus modo cum debitis circumstantiis fiat.*] DE hoc agit S Doctor 2.2. *quæst.* 90. per tres articulos, quorum 1. Docet, adjurationem esse illicitam, quando aliquis per invocationem divini nominis, cujuscunque rei sacræ, alicui non subdito, necessitatem agendi adjurando imponere intendit, quia usurpat potestatem in alium quam non habet: Superiores tamen ex causa necessaria, posse suos inferiores hoc modo constringere. Esse verò licitam, quando quis intendit solummodo, per reverentiam divini nominis, vel alicujus rei sacræ, aliquid ab alio obtinere, absque necessitatis impositione.

Nota ex responsione ad 3. Nos aliter homines, aliter

ad urare , nam adjurando hominem
tem, per reverentiam rei sacræ immu-
mus ; quod quidem non intendimus
cujus voluntas est immutabilis : sed ut
ate , æternæ voluntatis effectum obti-

2. docet 1. Non licere nobis adjurare dæ-
r modum deprecationis: quia hoc vide-
ad quandam benevolentiam , qua non
emones uti. *Docet 2.* Licitum esse, dæ-
rare per modum compulsionis, eos per
vini nominis expellendo, ne nobis spiri-
l corporaliter noceant. *Docet 3.* Non li-
urare , ad aliquid ab eis addiscendum,
l aliquid per eos obtinendum : quia hoc
l aliquam societatem cum ipsis haben-
ітте ex speciali instinctu, vel revelatione
uidam sancti ad aliquos effectus, dæmo-
atione utantur : sicut legitur de beato Ja-
od per dæmones fecit Hermogenem ad se

'o 3. docet, adjurationem qua quis utitur ad
n irrationalem, posse intelligi dupliciter:
) , ut adjuratio referatur ad ipsam irratio-
aturam secundum se, & sic vanum esse , ir-
m creaturam adjurare: alio modo, ut refer-
m, à quo irrationalis creatura agitur & mo-
ic dupliciter adjurari creaturam irrationa-
r modum deprecationis ad Deum directæ,
tinet ad eos qui divina invocatione mira-
unt. 2. Per modum compulsionis, quæ re-
l diabolum, qui in nocumentum nostrum
rrationalibus creaturis. Et hunc esse modum
di in Ecclesiæ Exorcismis , per quos dæ-
r potestas excluditur ab irrationabilibus crea-

a doctrinam horum articulorum , *Nota 1.*
tionem aliud nihil esse quam actionem , per

quam aliqua persona inducitur obsecrando, vel impetrando, ad aliquid faciendum, vel omittendum invocatione alicujus rei sacræ. Ex quo patet 1. Non nisi creaturam rationalem posse adjurare, adjurari verò tantùm posse personam intellectualem, quales sunt Deus, Angeli sive boni, sive mali, & homines tam beati, quàm viatores. 2. Adjurationem quæ vel expressè, vel tacitè fit per Deum esse actum religionis, quia honor Deo exhibetur, eo ipso quòd illius authoritas interponitur, ut multum valens apud homines. Quæ verò fit per sanctos, in eorum dignitate & meritis sistendo, esse actum duliæ. 3. Actum illum esse specialem, & distingui à juramento: quia in hoc Deus adducitur ut testis veritatis, aut velut fidejussor promissionis nostræ: in adjuratione verò ut movens ad concedendum, quod nomine illius petitur. Distingui etiam ab oratione, quia per orationem petimus aliquid à Deo, per adjurationem verò ut sic, petimus aliquid propter Deum. Unde oratio cum adjuratione conjungitur, quando aliquid petimus à Deo, & propter Deum. 4. Duplicem esse adjurationem, aliam deprecativam, aliam imperativam, priorem que esse licitam erga Deum, Angelos, & homines: posteriorem autem contra dæmones, qui per potestatem à Christo Ecclesiæ concessam, Exorcismis expelli solent.

Nota 2. In adjuratione, sicut & in juramento requiritur cum proportione veritatem, justitiam, & judicium. Veritas in ea reperitur, quando adjuratio fit per verum Deum, cum animo obtinendi quod petitur, & ex vera occasione petendi: at justitia habet locum, quando petitur aliquid licitum & honestum. Judicium autem in eo consistit, ut nihil petatur leviter & sine causa, sed ob gravem necessitatem, & cum reverentia debita. Unde collige pro praxi, eum qui aliquem nomine Dei adjurat, ut rem mortaliter illicitam faciat, duplex mortale peccatum in confessione declarandum, committere; aliud ad pec-

catum

:endo, aliud nomen Dei ad hoc interpo-

…ædam observanda esse circa adjuratio-
um, qui hominum corpora obsident t.
publica & solemnis non assumatur nisi
d ordinem Exorcistarum promoti sunt;
vatim possit quilibet adjurare dæmo-
mine Domini recedat. 2. Ut Exorcista
nem interrogare, non quidem depreca-
ctivè, tum quæ ad expulsionem condu-
men, causam ingressus, numerum obsi-
tc. tum quod prudenter judicat, ad glo-
t adstantium utilitatem spectare. Quare
ilia ex curiositate interrogantes, peccant
k si id fiat deprecativè, aut longos sermo-
rmone miscendo, mortaliter. 3. Ut etiam
dæmonem in infernum, aut in desertum,
hominibus noceat, amandare saltem sub
tionis divinæ, & ab eo petere signum, quo
è corpore exire; nam etsi dæmon sit pater
virtute Exorcismorum adigi potest, ut ve-
4. Ut liceat quoque dæmoniacum alapis,
umigationibus, &c. moderatè vexare, non
putentur habere vim aliquam naturalem
dos dæmones, sed ex dæmonis contemptu
fundatur, & domicilium in quo se sperni
im primum deserat. Possunt tamen medici-
am applicari, ad expellendos è corpore
amores, quibus dæmon utitur ad vexandum
n, cùm vel pulsu cytharæ, Saül à dæmone
non parum recreatus fuerit. 5. Non esse li-
æcipere dæmoni, sub poena excommunica-
isi ut hæc sumitur pro execratione, & male-
; quomodo accipitur in Sacerdotali Roma-
ndo monetur Exorcista, ut dicto modo præ-

CA-

CAPUT IV.

De vitiis Religioni oppositis, ad superstitionem, seu excessum spectantibus.

RESOLUTIO I. *Superstitio est vitium Religioni oppositum per excessum, variasque habet species.*]

DE hoc agit S. Doctor 2.2. *quæst.* 92. per duos articulos, quorum 1. declarat, quomodo superstitio Religioni opponatur, nempe per excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum, quàm vera religio; sed quia exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet. Ex quo intelligi potest, quænam sit ratio propria superstitionis. Est enim vitium religioni oppositum, secundum excessum, duobus modis jam dictis.

Articulo autem 2. docet, diversificari superstitionis species ex parte objecti; potest enim divinus cultus exhiberi, vel cui exhibendus est, scilicet Deo vero, modo tamen indebito, & hæc est prima superstitionis species. Vel ei cui non debet exhiberi, scilicet cuicunque creaturæ. Et hoc est aliud superstitionis genus, quod in varias species subdividitur, secundum diversos fines divini cultus. Ordinatur enim 1. Divinus cultus ad reverentiam Deo exhibendam, & secundum hoc, prima species hujus generis est idololatria, quæ divinam reverentiam indebitè exhibet creaturæ 2. Ordinatur ad hoc, quòd homo instruatur à Deo quem colit, & ad hoc pertinet superstitio divinativa, quæ dæmones consulit, per aliqua pacta cum iis inita, vel tacita, vel expressa. 3. Ordinatur divinus cultus ad quandam directionem humanorum actuum, secundum instituta Dei qui colitur, & ad hoc pertinet superstitio quarundam observationum. Ex quibus collige 4. Esse species superstitionis, quarum 1. Est superstitio indebiti cultus veri Dei, 2. Superstitio idololatriæ 3. Superstitio divinationum. 4. Superstitio observantiarum. Addunt aliqui 5. & 6. Nempe magiam, & maleficium,

de

nnibus sigillatim in sequentibus agen-

UTIO II. *Prima superstitionis species est ... cultus.*] DE hac agit S. Thomas 2.2. duos articulos, quorum 1. docet, in cultu posse aliquid perniciosum. Mendacium as ad Christianam religionem spectanti- mè perniciosum potest autem in cultu igionis mendacium facto ipso reperiri, citer 1. Ex parte rei significatæ, quomo- dacium est, uti cæremoniis veteris legis; rinde est ac facto significare, Christum um. 2. Ex parte colentis, qui agit in perso- . Nam sicut ille falsarius esset, qui quæ- neret ex parte alicujus, quæ non essent ei ita vitium falsitatis incurrit, qui ex parte ultum exhibet Deo, contra modum divina e ab Ecclesia constitutum, & in Ecclesia n.

lo 2. Docet, in cultu Dei esse posse aliquid osum non quidem secundum absolutam em, quia nihil potest homo facere, quod inus eo, quod Deo debet, sed secundum em proportionis, quia scilicet non est fini oportionatum. Quod tunc habet, quando pertinet ad Dei gloriam, neque ad hoc, ns hominis feratur in Deum, aut quòd car- upiscentiæ inordinatæ refrænentur; aut et- est præter Dei, vel Ecclesiæ institutionem, ra consuetudinem communem. Hoc enim reputandum est superfluum, & superstitio- revius alii dicūt, in cultu divino excessum esse se, ex parte ipsius Dei; posse tamen ex modo, e circunstantiis.

is collige 1. Superstitionē illegitimi cultus di- plicem esse, nimirum perniciosam, & super- 2. Perniciosam esse adhuc duplicē videlicet ex cultus, & ex parte colētis. 3. perniciosā ex parte

colendis, esse tantum in cultu communi, non in privato, quia in hoc non potest proximus cultor aliquid offerre nomine alterius, quod ille non vult. 4. Superstitionem superflui cultus esse duplicem, aliam turpem, qua colitur Deus per actum malum, ut si quis sine ipsius authoritate, offerat ei hominem in sacrificium, aliam vanam, quæ etsi turpitudine careat, non est apta ad effectum colendi, vel caret aliqua circunstantia debita: ut dum quis celebrat Missam, sine aliqua ex vestibus sacris, animo introducendi novum ritum in cultu divino, contra præceptum Ecclesiæ, aut receptam consuetudinem.

Hic autem quædam observanda sunt pro praxi. 1. Peccatum esse mortale ex genere suo, falsum cultum exhibere: quia in materia religionis, falsitas est res gravis, valdeque perniciosa. Unde miscere vana divino officio, tanquam partem illius, peccatum est mortale, contra reverentiam divini cultus: sicut & falsas reliquias populo adorandas proponere, aut falsa miracula prædicare. 2. Cultum superfluum non esse peccatum mortale, nisi sit contra præceptum graviter obligans, vel ex gravi contemptu oriatur. Unde levem aliquam cæremoniam Missæ immutare, non est per se loquendo, nisi peccatum veniale. An autem jejunare die Dominica, sit superstitiosum, dubitari potest. Qua in re dicendum 1. Esse gravem superstitionem jejunare ea die, more Manichæorum qui jejunabant in contemptum Resurrectionem Christi. 2. Non esse peccatum, ex devotione tunc jejunare, modo absit error, scandalum, & studium singularitatis.

RESOLUTIO III. *Secunda species superstitionis est idololatria.*] De ea agit S. Doctor 2. 2. *quæst.* 94. Per quatuor articulos, ex quorum 1. Colligi potest, idololatriam esse cultum illum, qui creaturæ tanquam Deo exhibetur, eam nempe laudando, invocando, adorando, &c. ac si vere esset Deus. Unde ad idololatriam proprie sumptam tria requiruntur, 1. Ut quis creaturam in æstimatione, pro Deo habeat.

2. Ut

ffectu interno colat. 3. Ut signum ex-
inrodi affectus, & submissionis internæ

prie sumptam, nam non ita propria est
quando quis creaturæ, quam probè no-
Deum, divinum honorem vult exhibere.
idololatria adhuc magis impropria, quæ
a simulata vocari potest, in eo consistens;
libeat exterius divinos honores creaturæ,
ns eam esse Deum, neque intendens
tanquam Deum: quomodo interdum
tormentorum metu idolis sacrificant. Un-
idololatriam esse posse cum inferiori in-
, & sine illa. 2. Tres esse species seu modos
iæ.
. Tertiam illam speciem idololatriæ esse
catum, neque metu pœnarum excusari
i fides interius retineatur; quia ut patet ex
. cùm exterior cultus sit signum interioris,
perniciosum mendacium, si quis verbis as-
ntrarium ejus, quod per veram fidem tenet
e; ita etiam est perniciosa falsitas, si quis ex-
n cultum exhibeat alicui, contra id quod sen-
nte. Potest hoc confirmari, quia cum adora-
æ non debeatur nisi ratione excellentiæ di-
alem adorationem vel exterius creaturæ ex-
hoc perinde est ac facto ipso confiteri, eam
um, quod sane sine gravi veri Dei injuria fieri
it. Quare dubitari no potest, quin quævis ido-
a, etiam mere externa, inter gravissima peccata
tari debeat.
es, actus externus non est malus, nisi sit volun-
; at exterior adoratio, de qua agimus, non est
taria, ergo nec mala. *Confirmatur*, quia alioqui
latriam committeret, qui in theatro repræsen-
nis causa, idolo adorationem externam exhibe-
Respondeo distinguendo minorem, nam etsi illa
atio non ita sit voluntaria, ut procedat ab interno

 affectu

affectu exhibendi honorem: est tamen voluntaria, quatenus homo liberè vult externum adorationis signum idolo exhibere: quod ad malitiam actus sufficit. *Ad confirmationem* dico, non esse parem rationem, quia satis notum est, tragœdum etiam exterius fingere, cùm intendat solùm repræsentare, quod idololatræ faciunt. Hoc autem non habet locum in ficta idololatria, de qua agimus. Vide quæ de externa falsæ fidei professione *lib. 3. cap. 5.* dicta sunt.

Nota 2. Tres illos idololatriæ modos ita inter se comparari, ut secundus sit formaliter pejor quàm primus, aut tertius. Primum patet, quia in primo modo idololatriæ, homo ex ignorantia veri Dei tribuit divinum honorem creaturæ, existimans eam esse Deum: in secundo autem homo tribuit creaturæ, quã probè novit non esse Deum, honorem illum quem scit non debere reddi, nisi vero Deo: at iste modus evidenter est pejor, cùm dicat magnum divinitatis cõtemptum, qui in alio non includitur. Secundum ostenditur, quia cùm gravitas peccati maximè à voluntate petenda sit, multò pejus est, tribuere creaturæ honorem divinum externum, cum affectu interno honorandi, quam sine illo.

Nota 3. Ex omnium Catholicorum sententia, illum solum cultum divinum, qui creaturæ tanquam Deo exhibetur, esse idololatriam; adeoque recentiores hæreticos decipi, quatenus docent, committi etiam peccatum idololatriæ, quando aliquis bona intentione colit verum Deum, sine Dei verbo, & mandato, id est, modo aliquo in scriptura minimè præscripto. Et sanè si hæc, ut existimant, vera esset idololatria, sequeretur eos omnes esse idololatras, qui aliquem actum religionis exercent, modo quodam inordinato, verbi causâ, qui orant ex vana gloria: imo omnes qui jurant, aut qui vovent, cum ejusmodi actus in scriptura præcepti non sint. Cumque idololatria sit grave peccatum, quicumque Deo exhiberet

honorem

iquem ab eo minimè præceptum, eum
enderet, quod planè absurdum est.

n 4. Ex dictis sufficienter posse colligi,
iem hæreticos, nullam esse idololatriam,
quem exhibemus Eucharistiæ, Sanctis,
imaginibus, & reliquiis: siquidem ad cō-
a idololatriam, duo requiruntur, 1. ut crea-
m divinum, exhibeas. 2. Ut talem cultum
anquam Deo, exhibeas. Istæ autem condi-
a reperiuntur in cultu, quem rebus prædi-
emus. Nam in primis quando Eucharistiā
, exhibemus honorem divinum non crea-
Christo, qui verus est Deus: esto species sa-
les quibus Christus tegitur, coadoremus,
quo dum adoramus Regem, illius purpu-
loramus
e, quando Sanctos colimus, non eis exhibe-
um divinum, sed longè inferiorem, sive eos
s, ut pro nobis apud Deum intercedant, sive
orum honorem, templa, vel altaria extrua-
. Ista enim & similia honoris signa Deo con-
ion possunt, cùm aliquam inferioritatem &
ionem arguant in iis, quos veneramur. Quā-
m cultus externus Sanctis exhibitus, aliquan-
veniat cum honore quem Deo exhibemus;
men intendimus eos honorare, tanquam
ed tanquam ipsius amicos, qui tanta apud eū
valent, ut nobis multa bona impetrare pos-
nde à fortiori colligi potest, nullam esse ido-
iam in adoratione imaginum, vel reliquiarum,
atholicis usurpari solet, cùm ista non adoren-
si per ordinem ad Sanctos, quorum sunt ima-
vel reliquiæ.

uari hic potest, an Eucharistia possit, vel debeat
ari sub conditione, quòd species sint consecra-
espondeo cum distinctione, nam si est aliqua pro-
lis ratio dubitandi, num consecratio ritè peracta
onditio illa potest, & debet explicitè apponi,
ut sic

ut sic vitetur periculum idololatriæ. Si verò hic & nunc nulla est probabilis causa dubitandi, de veritate consecrationis, non est necesse prædictam conditionem explicitam apponere, in adoratione Eucharistiæ; cùm tunc periculum idololatriæ probabiliter non timeatur. Imò non potest in eo casu, ejusmodi conditio apponi sine aliqua culpa vel indecentia: quia sicut indecens esset dicere Regi, de cujus legitima electione probabiliter non dubitatur, veneror te si Rex es: ita quando non dubitatur de veritate consecrationis, non sine irreverentia diceret quis ad Christum, adoro te, si sub speciebus existis, vel quid simile. Cæterùm quia nihilominus absolutè possibile est, hostiam non esse legitimè consecratam, ad vitandum omne periculum irreverentiæ, sufficit adorare Eucharistiam sub conditione implicita seu virtuali, quæ tunc habetur, quando adorans ita habitualiter affectus est, ut hostiam non adoraret, si constaret Christum ibi non esse.

RESOLUTIO IV. *Tertia species superstitionis est divinatio, quæ rursus in varias species subdividitur.* De hac agit S. Thomas *2. 2. quæst. 95.* per octo articulos, quorum 1. *docet*, divinationem esse peccatum, quia est usurpatio cognitionis, quam solus Deus habet de futuris contingentibus. Talia enim futura non possunt cognosci in suis causis, eò quòd illæ non sunt determinatæ ad unum, sed in seipsis duntaxat. At quamvis homines possint cognoscere ejusmodi effectus in seipsis, quando sunt præsentes, non tamen antequā fiant: hoc enim proprium est Dei, qui solus in sua æternitate videt futura, quasi præsentia. Quare qui sine revelatione Dei, ejusmodi futura prænunciare præsumunt, manifestè sibi usurpant quod Dei est, adeoque graviter peccant.

Articulo 2. docet, divinationem esse speciem superstitionis, quia superstitio importat indebitum cultū divinitatis: ad cultum autem Dei pertinet aliquid dupliciter. 1. Cùm aliquid Deo offertur, ut sacrificium.

a aliquid divinum assumitur, ut in jura-
eò ad superstitionem pertinet, non so-
crificium dæmonibus offertur per idolo-
etiam cum aliquis assumit auxilium dæ-
aliquid faciendum, vel cognoscendum,
natione.

3. Duas facit generatim species divina-
iam, qua expressè dæmon invocatur, alte-
emon præter intentionem hominis, se
erit ad prænuntiandum futura; in qua ta-
ita illius invocatio, quatenus adhibentur
ia, ad occultas res dignoscendas. Et hanc
n duplicem, unam, quando ad præco-
ım futura, aliquid consideramus in dispo-
, aut moribus aliquarum rerum; aliam,
iid facimus, ut nobis manifestetur aliquid

d primum caput reducit 1. præstigium, seu
nem per præstigiosas apparitiones. 2. divi-
ı somniorum. 3. Necromantiam, quæ est di-
er mortuorum apparitiones. 4. divinatio-
Pithones, quæ habet locum quando dæmo-
a prænunciant per homines vivos, ut patet
itiis. 5. Geomantiam, quæ fit per signa in a-
rpore terrestri, ut ferro, ligno, &c. apparen-
romantiam, quæ fit in aqua; aëromantiam,
iëre; pyromantiam, quæ in igne, & aruspi-
ıod fit in visceribus animalium dæmoni im-
rum.

ecundum caput, in quo est tacita tantùm dæ-
invocatio, revocatur 1. astrologia judiciaria,
ethliaca, quæ fit per motus, variasque posi-
syderum. 2. Augurium, quod à garritu avium.
icium, quod ab earum volatu sumitur. 4. O-
uod ex quibusdam hominum verbis, absque
ione dictis captatur. 5. Chyromantia, quæ in
nentis manuum; & 6. Spatulamantia, quæ in
sdam signis, in spatula alicujus animalis appa-
rentibus,

rentibus, fundamentum habet. Aliqui addunt 7. Metroposcopiam, quando ex fronte futurorum cognitio quæritur. 8. Physiognomiam, quando signa totius corporis humani eo fine inspiciuntur. 9. Onirocriticam, quæ ex somniis occulta investigat.

Tertium denique caput divinationum, in quibus etiam non inest nisi tacita dæmonis invocatio, continet 1. divinationem, quæ fit ex protractione punctorum, quod pertinet ad artem Geomantiæ, 2. divinationem per sortes, ut dum futurorum cognitio quæritur per figuras ortas ex plumbo liquefacto, in aquam projecto; sive ex quibusdam schedulis scriptis, vel non scriptis in occulto repositis, dum consideratur quis quam accipiat; vel etiam ex festucis inæqualibus propositis, quis majorem, vel minorem accipiat, vel taxillorum projectione, quis plura puncta projiciat; vel etiam dum attenditur, quid aperienti librum occurrat.

RESOLUTIO V. *Divinatio est illicita; sive fiat per expressam, sive per tacitam dæmonis invocationem.*]
PRIOR PARS est S. Thomæ *art. 4.* ubi ait omnem divinationem quæ fit per expressam invocationem dæmonis, esse illicitam, duplici ratione; quarum prima sumitur ex parte principii divinationis, quod est pactum expressè cum dæmone initum, per illius invocationem: hoc enim est omnino illicitum. Secunda sumitur ex parte futuri eventus, nam dæmon etsi aliquando vera dicat, intendit homines assuefacere ad hoc, ut ei credatur, & sic intendit perducere ad aliquid, quod sit humanæ saluti nocivum. *Neque objicias* apparitionem Samuelis de qua *1. Regum 28.* incertum enim est, an ipsa Samuelis anima apparuerit, an verò aliquod phantasma dæmonis arte fabricatum, & si primum dicas, id in specialem Dei dispensationem referendum est.

Posterior pars suadetur, quia divinatio per pactum cum dæmone implicitum, in eo consistit, ut quis

serio

se consequuturum cognitionem rei oc-
rpando signum aliquod nullam habens
m naturalem cum re illa, aut vim eam.
Cùm enim Deus ejusmodi signa non in-
sancti Angeli nihil revelent hominibus,
ate Dei, qui prædicta signa adhibet, cen-
cultæ cognitionem expectare ab ipso dæ-
expressè eum non invocet. In hoc autem
eordinatio, quia sic aliquid expectare à
st illum colere, & societatem quandam
bere, quod prorsus est illicitum. Quan-
ari non potest, quin divinatio quæ fit
ssa dæmonis invocatione, sit peccatum
ius, quàm quæ pactum dumtaxat impli-
tinet; quia ut ait S. Doctor *artic. 3. in respon-*
multò gravius est dæmones invocare,
qua facere, quibus dignum sit ut se dæmo-
nt.

autem *colliges*. divinationem futurorum
ntium, & casualium quæ fit per astra, esse
osam & illicitam; non autem futurorum
m, quæ ex cœlestium dispositione necessa-
unt, ut habetur *artic. 5.* Cujus *respons. ad 2.*
quòd Astrologi sæpe vera prænuntient, cō-
luplieiter. 1. Quia multi homines passiones
les sequuntur. 2. Propter dæmones se immi-
seu quia dæmones, Deo permittente, curant
dicta sunt evenire, ut sic faciliùs homines
atur.

s 2. Non esse illicitam divinationem per som-
e procedunt ex divina revelatione. Neque eā
nitur ex somniis, per causas naturales excita-
modo non fit nisi de effectibus, ad quos ejus-
ausæ se extendunt. Esse tamen illicitam divi-
em per somnia, quando procedit ex revela-
dæmonum, cum quibus habentur pacta expres-
acita ut traditur *artic. 6.*

ge 3. ex artic. 7. Divinationem per auguria,

vel

vel omnia illicitam esse, si extendatur ultra id, ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ. Nec refert quòd Joseph *Genes. 44.* dixerit, non esse sibi similem in scientia augurandi, hoc enim non dixit seriò, sed joco, loquens forte secundum quod vulgus de eo opinabatur, ut ex Augustino notat S. Doctor *in responsione ad 1.*

Collige 4. Quid dicendum sit de divinatione per sortes, quæ triplex est, nempe divisoria, qua inquiritur quid cui sit exhibendum: consultoria, qua inquiritur quid agere oporteat: & divinatoria, qua ad futurorum cognitionem refertur. Itaque S. Thomas *art. 8. docet 1.* Peccatum esse sortibus uti ea intentione, ut actus humani requisiti ad sortes, secundum dispositionem stellarum sortiantur effectum. 2. Si effectus expectetur ex fortuna, quod solùm fieri potest in divisoria arte, non esse forte nisi vitium vanitatis. 3. Si sortium judicium expectatur à dæmonibus, tales sortes esse illicitas & secundum canones prohiberi. 4. Quandoque expectari à Deo, & talem sortem secundum se non esse malam. Posse tamen in hoc contingere peccatum quadrupliciter, nempe si absque necessitate, vel absque debita reverentia, vel pro terrenis negotiis, vel in electionibus Ecclesiasticis, quæ ex inspiratione Spiritus sancti fieri debent, ad tales sortes recurratur.

RESOLUTIO VI. *Quarta species superstitionis est, quæ in quibusdam vanis & illicitis observantiis consistit.*] De hac agit S. Thomas *2. 2. quæst. 96.* per quatuor articulos, quorum 1. *docet*, illicitum esse uti observantiis artis notoriæ: quia talis ars utitur quibusdam ad scientiam acquirendam, quæ non habent vim eam causandi, sicut inspectione quorundam figurarum, & prolatione quorundam ignotorum verborum, &c. Et ideò tales res non usurpantur ut causæ, sed ut signa, quæ cùm ex Dei institutione talem significationem non habeant, sequitur eam ex pacto sive

expressè,

sive tacitè cùm dæmonibus inito illis

·

a. docet illicitas esse observationes, ad immutationem ordinatas, puta ad sanita- aliquid hujusmodi; quia adhibere causas id effectum, quem non videntur naturali- posse, non est eas adhibere tanquam cau- quam signa. Et sic pertinet ad pacta signi- n cum dæmonibus inita. Consequenter *in responsione ad 2.* corpora artificialia ut a virtutem sortiri ex impressione cœlorū, n secundum materiam naturalem. Unde nagines quas astronomicas vocant, ex ope- æmonum habere effectum cujus signum d necesse est eis inscribi quosdam characte- aturaliter ad nihil operantur: cùm figura aturaliter actionis principium. In hoc tamē imagines astronomicas, à necromanticis, necromanticis fiunt expressæ invocationes, igia quædam, adeoque spectant ad expressa m dæmonibus inita: at in aliis imaginibus edam tacita pacta, per quædam figurarum acterum signa.

. 3. docet observationes quæ ordinantur ad onem futurorum eventuum, sive bonorum, lorum, esse illicitas, quod probat ratione jam quia homines ejusmodi observationes atten- on ut causas, sed ut signa eventuum futurorū. observantur autem ut signa à Deo tradita, cùm it introducta ex authoritate divina, sed magis itate humana cooperante dæmonum malitia, untur animos hominum ejusmodi vanitati- plicare. Et ideò manifestum est, hujusmodi vationes superstitiosas esse & illicitas, quales um quis è domo egrediens, observat num mē- aliquod saliat, num ad limen domus offendat. idem refertur observare dies quosdam tanquā s, vel infaustos ad præscindendos ungues, ad

lavan

lavandam faciem,&c. Item recitare certam orationem, ut scias cui nubere debeas; dum ludis surgere aliquantulum, vel mutare locum, ut malam fortunam abjicias. Ista enim & similia superstitiosa sunt & illicita.

Notat in responsione ad 2. Quòd à principio in istis observationibus aliquid veri homines experti sint, id accidisse casu, sed postmodum cùm homines incipiunt suum animum hujusmodi observantiis implicare, multa secundum illas evenire per deceptionem dæmonum, ut sic homines curiosiores fiant, seque magis inserant multiplicibus laqueis perniciosi erroris.

Artic. 4. docet, in omnibus incantationibus, vel scripturis ad collum suspensis, duo cavenda esse, 1. Quid sit quod profertur, vel scribitur, quia si contineat ignota nomina, vel falsitatem aliquam, illicitum judicari debet. 2. Ne cum verbis sacris contineatur aliqua vana, verbi causa, aliqui characteres inscripti præter signum crucis. Item ne spes habeatur in modo scribendi, aut ligandi, aliave hujusmodi vanitate, quia hoc judicaretur superstitiosum.

Unde *in responsione ad 1.* notat, incantationes serpentum, vel aliorum animalium non esse illicitas, si habeatur solùm respectus ad res sacras, & ad virtutem divinam: plerumque tamen habere illicitas observantias, & per dæmones sortiri effectum, præcipuè in serpentibus: quia serpens fuit primum dæmonis instrumentum ad hominem decipiendum. Et *in respons. ad 3.* ait, eandem esse rationem de portatione reliquiarum; quia si portentur ex fiducia Dei, & Sanctorum, quorum sunt reliquiæ, id non erit illicitum; si autem circa hoc attendatur, quod vas est triangulare, aut aliquid hujusmodi, non pertinens ad reverentiam Dei, & Sanctorum, est superstitiosum & illicitum.

RESOLUTIO II. *Ad prædicta reducuntur duæ aliæ species superstitionis, nempe Magia superstitiosa, &* malefi-

,*de quibus pauca hic loco dicenda sunt.*] Quod Magiam superstitiosam. *Nota*: eam nihil a- uàm, rationem & facultatem faciendi mi- a, ope dæmonum. 2. Eam distingui à magia quòd hæc facit mira per causas naturales, læmonis. 3. Operationem aliquam esse ma- nosci tum ex causa, ut si dæmon invocetur, nota, characteres, vel imagines adhibean- ex modo operandi, ut si quis brevissimo vel loco valde distanti sanetur: tum ex con- ffectus, si nempe excedat humanam indu- 4. Ejusmodi operationes fieri vel circa ele- quibus magi excitant tonitrua, grandines, inundationes, &c. vel circa hominum cor- æ possunt celerrimè ab uno loco in alium re, exteriùs transformare, invisibilia redde- t ampliùs non videantur à præsentibus; à curare, & vice versa morbos iis inferre. Vel circa hominum animas, quas possunt exci- odium, vel amorem, quamdiu corpori con- sunt, etsi in separatas talem potestatem non t. 5. Magiam esse gravissimum peccatum, ex ere, quia arguit pactum expressum, aut ta- cum dæmone, & plerumque conjungi iis gravibus peccatis, nempe apostasia, ido- , blasphemia, sacrilegio, homicidio, luxu-

quòd spectat ad maleficium, quædam hic ob- da sunt, ex communi sententia. 1. Maleficium tem nocēdi aliis, ex quo pacto expresso, aut ta- i dæmone. Unde differt à Magia, quæ non nisi entiam ostendendam utitur dæmone. 2. Male- duplex esse, quorum unum tendit ad excitan- urpem amorem, & inde rixas, & odia, dicitur- matorium; aliud ad mala inferenda ipsis homi- , vel rebus ad eos spectantibus, vocaturque ve- iū. 3. Effectus illos nō semper à maleficis imme- procedere, sed mediāte dæmone, qui apposito

aliquo signo statim nocumentum infert ei, cui maleficus nocere intendit. Et ita dæmon afficit, paulatimque consumit illius corpus, cujus figuram ceream acu pungit maleficus, Deo sic permittente, ex justo judicio. 4. Dubium esse, an liceat rogare maleficum, ut maleficium tollat; pro cujus difficultatis solutione.

Dico primò, illud certum esse apud omnes Theologos, non licere ob quemcunque finem maleficium alio maleficio tollere. Quia numquam sunt facienda mala, ut eveniant bona, ex Paulo *Roman. 3.* maleficium autem cum non fiat sine invocatione; & auxilio dæmonis, per se ita malum est, ut ex nullo fine honestari possit.

Dico secundò, neque fas esse petere à malefico ut maleficium tollat alio maleficio, etsi ad hoc paratus sit. *Ratio est*, quia ob nullum commodum nostrum, petere licet ab aliquo, quantumvis parato, ut id efficiat, quod sine peccato præstare nequit. At maleficus non potest sine gravissimo peccato, maleficium alio maleficio tollere; quia ut hoc faciat, debet novum struere maleficium, quod sine aliqua dæmonis invocatione, & pacto cum illo fieri nequit. Illud ergo à malefico petere nequaquam licet.

Dico tertiò, neque licere petere generatim à malefico, ut maleficium tollat, etsi non addas, ut tollat illud alio maleficio, quando constat à parte rei, non posse maleficium ab illo tolli, sine alio maleficio; sive quia nullum datur medium, quo maleficium licitè tolli possit; sive quia etsi sit medium aliquod licitum, illud à malefico ignoratur Et ratio est, quia hoc esset petere ab eo id, quod sine peccato exequi non potest, vel absolutè, vel certè supposità medii liciti ignorantiâ.

Dico quartò, si probabiliter constat maleficum nosse aliqua media licita, ad tollendum maleficium, licet ab eo petere, ut maleficium tollat, etsi moraliter certus sis illud non ablaturum, nisi alio maleficio.

Ratio

ia tunc petis rem per se licitam, & hone-
e ablationem maleficii : ille verò potest
e peccato quod petis exequi ; si ergo se-
non tibi petenti, sed illi soli illicitè ope-
tum imputabitur. Ad eum modum quo,
putatur peccatum usurarii, à quo mutuũ
le mutuando peccet, quia potest mutuũ
catum vitare, unde sicut inculpatè acci-
pecunias ab usurario, etsi illas dare nolit,
ditione usuræ: ita licitè potes acceptare
m maleficii, etsi maleficus, qui media lici-
lud auferre nolit, nisi medio illicito. Quia
casu coöperaris peccato alterius, sed uteris
illius peccato, in tuam utilitatem: quæ res
icita.
tinto, licitum esse cuique tollere ligamina,
glomos capillorum sub limine defossos, &
igna quibus malefici utuntur, ad nocumen-
uod inferendum, si id fieri possit sine ma-
atio est, quia ejusmodi signa destruere, non
are dæmonem, sed potiùs impedire, & re-
invocationem illius, quæ veluti virtualiter
atur, quamdiu signa illa permanent. Neque
est dæmonem honorare, cùm ea signi abla-
e loquendo, eo invito fiat. Hoc ergò nihil a-
quàm destruere id quo dæmon ad nocen-
licitur, quod certè laudabile est, & merito-

rmatur, nam si quis ineat pactum cum Sem-
, ut apposito aliquo signo ad fenestram Titii,
tim domum ingrediatur, & Titium interfi-
i novit signum illud ibi eo fine appositum
otest, imò debet ex charitate illud tollere : &
m abest, ut signum auferendo dicatur prædicto
consentire, aut illud confirmare, quin potiùs
bitur illud detestari, & rescindere. Ergo à simili
in proposito dicendum est.
ices, qui signum destruit, non tantùm intendit

ut dæmon nocere desinat, sed etiam ut sanitatem restituat; talis autem effectus non potest à dæmone expectari, sine invocatione illius, & pacto cum eo inito.

Respondeo, eum qui signum aufert, posse, & debere tantum intendere, ut auferatur id quo dæmon allicitur ad nocendum, ut ita fortè nocere desinat. Quod ut liquet, sine ullo pacto & confæderatione cum dæmone fieri potest. Quod si ipsemet dæmon ablato signo, non solùm nocere desinit, sed etiam ad sanitatem reddendam positivè operatur, hoc facit ille ex mera sua voluntate, aut ut fidem datam servet malefico; non autem ut inductus ab eo qui signum abstulit, qui tantùm negativè, seu permissivè se habet ad operationem illam dæmonis; sicut etiam permittit, ut maleficium in ipsum maleficum, aut aliquem alium transferatur.

Hinc duo collige. Primò, quando constat maleficum certis appositis signis alicui nocere, posse eum cogi ad ea tollenda; quia ea ablatio licitè fieri potest. Quin licet addere minas, & verbera, eò quòd hoc non tam est injuriam malefico inferre, quàm ab eo illatam repellere: sicut dum quis crumenam suam extorquet à fure. Non licet tamen privatâ authoritate maleficum graviter plectere: quia hoc pertinet ad Judicem, qui solus est legitimus ultor sceleris.

Collige secundò, quando maleficus confitetur se alicui nocuisse, apponendo signum in aliquo loco, confessarium debere eum impellere, ut tale signum amoveat, imò & ut reparet damnum, si quod ex maleficio sequutum est.

Dico sextò, licitum esse apponere signa per se indifferentia, quibus positis destruitur pactum cum dæmone initum, & dæmon cessat nocere. Sequitur ex dictis. Nam si licet tollere signa, eo fine ut pactum nocendi dissolvatur, & nocumentum cesset, cur non licebit alia signa apponere, ob eundem finem. Hoc

enim

ſt dæmonem invocare, aut paciſci cum
otiùs præcedens pactum deſtruere, & il-
tione continuationem nocumenti impe-

tur: nam à parte rei poſitio talis ſigni, ni-
t quam ablatio ſigni, quo dæmon move-
ndum. Sicut enim pactus eſt ſe nocitu-
diu annulus, verbi cauſa, in tali loco re-
a, & quamdiu maleficio affectus corpus
lavabit, aut niſi ſagam repercutiat, aut niſi
t orationem Dominicam ſummo mane,
rientem vultu, &c. Unde ſicut in priori ca-
s in tali loco poſitus, eſt ſignum quo move-
n ad nocendum: ita in poſteriori, defectus
ut percuſſionis, aut recitationis eſt ſignum
itur ad contiņuandum maleficium. Hoc au-
m, cùm in privatione conſiſtat, non po-
niſi per actionem oppoſitam, nempe per
lotionem, aut percuſſionem maleficæ, vel
ecitationem orationis Dominicæ. Si ergo
icet ſignum, quo dæmon ad nocendum mo-
et, nulla ratio eſt, cur minimè liceat eas ope-
s poſitivas, ſine quibus ſigna eis oppoſita tol-
oſſunt, exercere: ſaltem quando ex ſe malæ
it.

e ſi conſtet ex relatione malefici, pactum ta-
ut dæmon ablaturus ſit maleficium, ſi tria ſa-
ebrentur, totidem poſſunt celebrari, ut male-
ceſſet. Neque in hoc ullam ſuperſtitionem
hendo, cùm celebrans non intendat invocare
nem de novo aut ex vi præcedentis pacti illum
ere ad tollendum maleficium, ſed tantùm ve-
ùm Miſſarum celebratione amovere, ut ſic
a, privationem celebrationis tot Miſſarum,
privatio eſt ſignum quo dæmon ad ulteriùs
ndum allicitur: pactum enim illius eſt, ut per-
ocere, donec tria ſacra celebrata ſint, ut di-
eſt.

Dices, uti re aliqua vana ad aliquem effectum; est superstitiosum, atque adeò illicitum; atqui lotio corporis, percussio sagæ, & similia signa sunt res vanæ, quæ nullam habent vim producendi effectum qui intenditur. Ergo non licet ea signa apponere. Quid, quod determinatus ille orationum, aut Sacrorum numerus superstitionem sapit.

Respondeo distinguendo majorem. Non licet quidem re vana uti, ut vi illius, aut per positivam dæmonis operationem, effectus aliquis positivus obtineatur: At licet re vana uti pro signo, quo posito, nihil est quo tanquam objecto, dæmon alliciatur ad malè agendum.

Porrò parum interest, sive signum illud sit unum Sacrum, sive tria, aut quinque; cùm hîc nihil aliud spectandum sit, quam, quod celebratio tot sacrorum, sit signum, quo posito, dæmon nocere desinet: sicut ablatio annuli est item signũ, quo dæmon inducitur ad amplius non nocendum. Quare sicut ablatio annuli nulla est superstitio, ita neque in celebratione tot Missarum.

Dico septimò, si maleficus qui signum apposuit, est ignotus, aut illum convenire non potes, licet rogare alium qui novit quo in loco signum positum sit, *ut* illud dissolvat, sive notitiam illam naturaliter adeptus sit, eo quòd, verbi causa, fuit socius sceleris, sive ministerio dæmonis: si tamen signum ignorat, nõ potes eum inducere, ut arte sua utatur ad investigandũ, quo in loco positum sit. Quia hoc esset eum inducere ad peccatum, nimirum ad invocandum dæmonẽ, eo fine ut ab illo certior fiat de loco in quo maleficii signum latet, Si verò arte dæmonis jam id novit, potes illius scientia uti in tuum commodum: & licèt ille peccaverit talem scientiam comparando, laudabiliter tamen ea uti potest, ob finem honestum. qualis est ablatio signi ad nocendum appositi; quemadmodum meretrix potest cum laude, in pios usus insumere pecunias turpiter acquisitas.

CAPUT VII.

*igioni oppositis, ad irreligiositatem, seu defe-
ctum spectantibus.*

UTIO I. *Prima species irreligiositatis est
o Dei.*] De hac agit S.Thomas *2.2. quæst.97.*
or articulos, quorum 1.*docet:* tentare esse
:perimentum sumere de eo qui tentatur,
bus modis posse fieri, nempe verbis,& fa-
idem vel expressè, ut dum quis dicto, vel
ndit experimentum sumere de aliquo; vel
ativè, quando scilicet, etsi non intendat ex-
:um sumere, dicit tamen aut facit aliquid,
nihil aliud videtur ordinabile, quàm ad ex-
tum sumendum. Unde colligit 1. eum ex-
:rbis Deum tentare, qui ea intentione ali-
eo postulat, ut exploret Dei scientiam, po-
,vel voluntatom: factis verò, quando per ea
it, intendit experimentum sumere divinæ
:is, sive pietatis; aut scientiæ. 2. Eum quasi in-
ativè Deum tentare, qui etsi non intendat de
perimentum sumere, aliquid tamen petit, vel
l nihil aliud utile, quàm ad probandam Dei
tem, vel bonitatem, vel cognitionē. 3. Quan-
pter aliquam necessitatem, vel utilitatem
committit divino auxilio, in suis petitionibus,
:is, hoc non esse Deum tentare, sed quādo hoc
necessitate, vel utilitate. Unde *in responsione*
ocet, Sanctos suis precibus miracula facientes,
:ntare Deum: quia ex aliqua necessitate, vel u-
e moventur ad petendum divinæ potestatis ef-
n. Et idem affirmat *in responsione ad 3.* de præ-
oribus, interdum ex gravi causa, subsidia tem-
ia prætermittentibus, ut verbo Dei expeditius
it.

rticulo 2.docet, tentare Deum ad hoc, ut ipse ten-
agnoscat Dei virtutem, esse peccatum: si quis

autem ad hoc experimentum sumat eorum, quæ ad divinam perfectionem pertinent, non ut ipse cognoscat, sed ut aliis demonstret, hoc non esse tentare Deum. Qua ratione Apostoli petierunt à Domino *Act.4.* ut in nomine Jesu Christi fierent signa. ad hoc scilicet ut virtus Christi infidelibus manifestaretur.

In responsione tamen ad 2. advertit, duplicē esse cognitionem divinæ bonitatis, vel voluntatis: unam speculativam, aliam affectivam, seu experimentalem, dum quis experitur in seipso, gustum divinæ dulcedinis, & complacentiam divinæ voluntatis. Et quantum ad priorem, illicitum esse dubitare, vel probare utrum Dei voluntas sit bona, vel utrum Deus sit suavis: non autem quantum ad posteriorem, de qua intelligitur illud *Psalm.33.* Gustate, & videte quoniam suavis est Dominus.

Articulo 3. docet, tentare Deum opponi virtuti religionis, quia finis religionis est, reverentiam Deo exhibere. Unde illa omnia quæ directè pertinent ad irreverentiam Dei, religioni opponuntur. Manifestum est autem quòd tentare aliquem, ad irreverentiam ejus pertinet, nullus enim præsumit tentare eum, de cujus excellentia certus est. Unde sequitur, tentare Deum esse peccatum religioni oppositum. Est autem valde *notandum* quod habet *in responsione ad 2.* eum nempe qui ante orationem, animam suam non præparat, dimittendo si quid adversum aliquem habet, vel aliàs ad devotionem se non disponendo; non facere quod in se est, ut à Deo exaudiatur, & ideò quasi interpretativè tentare Deum.

Articulo 4. docet, gravius esse superstitionis vitium, quàm tentare Deum; quia in peccatis quæ religioni adversantur, tanto aliquid gravius est, quanto magis divinæ reverentiæ adversatur. At superstitio magis divinæ reverentiæ adversatur, quam tentatio Dei: cùm superstitiosus protestetur errorem, excellentiæ

divinæ

ntrarium, eique per certitudinem adhæ-
erò Deum tentat, verbis, vel factis prote-
tationem de divina excellentia.

x dictis duo colligi possunt. 1. Damnandā
etudinem illam, qua quis olim à crimine
purgare solebat ferro candente, vel aqua
Nam præterquam quòd ea reprobatur in
nico, manifestum est in illa contineri, fal-
pretativam tentationem Dei, cùm sine ne-
nomo exponatur evidenti periculo. *Neque*
òd *Numer. 5.* mulier de adulterio suspecta
ur aquis amaris hoc enim fiebat jussu Dei,
ge nova tale quid non præcepit. Quare ut
le crimine, vel innocentia, non debemus ad
a recurrere, sed ad media humana, & ordina-
c ordinata: nempe probationes testium, ju-
am, &c.

2. Tentationem Dei ex genere suo, esse pec-
mortale, quia gravis irreverentia erga Deum
ttitut, quod quis aliquam illius perfectio-
ne necessitate experiri velit. Posse tamen hoc
um esse veniale, vel si tentatio sit tantùm in-
ativa, neque materia adeò gravis sit, ut red-
um mortalem, qualis esset in purgatione præ-
propter periculum cui homo se exponere: vel
ectum plenæ deliberationis, si tentatio sit ex-

SOLUTIO II. *Secunda species irreligiositatis, temptum Dei spectans, est perjurium.*] De hoc agit omas *2. 2. qu. 98.* per quatuor articulos, quorum
t, falsitatem esse de ratione perjurii, quia cum
morales ex fine speciem sortiantur, & finis ju-
enti sit dicti humani confirmatio, cui opponitur
tas, quæ directè evacuat finem juramenti: hinc à
tate præcipuè specificatur perversitas juramēti,
perjurium dicitur: adeoque falsitas est de ratio-
erjurii. Hinc perjurium definiri potest, menda-
m, juramento firmatum.

Nota ex responsione ad 3. Actus morales procedere à voluntate, cujus objectum est bonum apprehensum. Et ideò si falsum apprehendatur ut verum, erit quidem relatum ad voluntatē materialiter falsum, formaliter autem verum. Si autem id quod est falsum, accipiatur ut falsum, erit falsum & materialiter, & formaliter. Si verò id quod est verum, apprehendatur ut falsum, erit verum, materialiter & falsum formaliter. Unde in quolibet istorum casuum salvatur aliquo modo ratio perjurii, propter aliquē falsitatis modum. Sed quia in unoquoque potius est id, quod est formale, quam id quod est materiale, non ita est perjurus ille qui falsum jurat, quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat, quod putat esse falsum.

Articulo 2. docet, omne perjurium esse peccatum, quia jurare est Deum testem invocare: pertinet autē ad Dei irreverentiam, quòd aliquis testem eum invocet falsitatis: quia per hoc indicat, vel quòd Deus veritatem non cognoscit, vel quòd falsitatem testificari velit. Et ideo perjurium manifestè est peccatum contrarium religioni, cujus est Deo reverentiam exhibere.

Nota ex responsione ad 4. Quòd quia juramentum est actio personalis, ille qui de novo fit civis alicujus civitatis, non obligatur quasi juramento, ad servanda illa quæ civitas se servaturam juravit: tenetur tamen ex quadam fidelitate, ex qua obligatur, ut sicut fit socius bonorum civitatis, ita etiam fiat particeps onerum. Canonicus verò qui jurat se servaturum statuta, edita in aliquo collegio, non tenetur ex juramento ad servandum futura nisi intenderit se obligare ad omnia statuta, præterita, & futura; Tenetur tamen ea servare, ex ipsa vi statutorum, quæ habent vim coactivam. ex *1. 2 quæst. 96. art. 4.*

Articulo 3. docet, perjurium secundum suam rationem; esse peccatum mortale, quia propter quod unumquodque tale, & illud magis: videmus autem ea

quæ

ſunt peccata venialia, vel bona ex genere,
:mptum Dei fiant, eſſe peccata mortalia:
to magis quod de ſui ratione pertinet ad
tum Dei, eſt peccatum mortale. Perju-
:m de ſui ratione importat contemptum
hoc enim importat rationem culpæ, quia
rentiam Dei pertinet. Unde manifeſtum
perjurium, ex ſui ratione eſt peccatum

dum autem pro praxi, ex reſponſionibus ad
ata, 1. eum qui non implet quod coactus ju-
rjurium incurrere, & mortaliter peccare.
qui jocosè pejerat, non vitare divinam irre-
am, ſed quantum ad aliquid magis augere; &
n excuſari à peccato mortali. Quod intellige,
ocus ille non excludat intentionem jurandi.
reputari magis infamem ipſo jure, qui frangit
ntum promiſſorium ſolemniter factum, quã
ui in juramento aſſertorio falſum aſſeverat;
a illius eſt poteſtate postquam juravit, ut det
amento veritatem, quod non contingit in ju-
nto aſſertorio.

ticulo 4. docet, eum non peccare, qui pro ſeipſo
am perſona privata, exigit juramentum ab ali-
quem neſcit falſum juraturum: ſecus verò ſi id
Eum tamen non peccare, qui tanquam perſona
ca, exigit juramentum ab aliquo, ſecundum or-
n juris ad petitionem alterius, ſive ſciat eum
m juraturum ſive verum. Quia non tam ipſe po-
t juramentum, quàm is ad cujus inſtantiam illud
it.

Nota 1. Ex hoc diſcurſu videri conſequens, eum
care qui ut privata perſona inſtat apud Judicem,
liquis juret, quem ſcit falſum juraturum. Quod
ien non caret difficultate, quia ex communi ſen-
tia, non eſt intrinſecè malum, petere ex gravi cau-
juramentum ab eo quem probabiliter ſcimus pe-
aturum: quia hoc non eſt inducere ad perjurium,

sed ad juramentum veritatis, quæ inductio mala non est, esto alter ex propria malitia ea abutatur, jurando falsum. Ut ergo ista concilientur, dic, S. Thomam loqui de eo, qui sine causa legitima peteret juramentum, ab eo quem sciret pejeraturum; vel qui determinatè ab eo exigeret, ut juraret, quod sciret esse falsum; quia sic directè ad peccatum induceret, quod semper malum est, & contra charitatem proximo debitam.

Nota 2. ex respons. ad 4. Licere quidem ejus, qui per falsos Deos jurare paratus est, juramentum recipere, non tamen licere eum inducere, ut per falsos Deos juret. Quæ postrema verba ita sunt accipienda; ut sit peccatum mortale, aliquem inducere ad jurandũ determinatè, per falsos Deos, quia cùm ita jurare, sit peccatum mortale, erit etiam mortale ad id directè inducere. Non tamen per se loquendo malũ est, petere simpliciter juramentum ab eo, quem constat juraturum per falsos Deos: quia hoc est petere rem licitam, quæque potest debite fieri, si nimirum ille juret per verum Deum, ut potest. Quòd autem ille juret per falsos Deos, id est, præter intentionem petentis, qui non tenetur cum proprio damno, vitare peccatum alterius.

RESOLUTIO III. *Tertium vitium ad irreligiositatem pertinens est 2. sacrilegium, quo rebus sacris irreverentia exhibetur.*] De hoc agit S. Thomas 2. 2. *quæst.* 99. per quatuor artic quorum 1. *docet*, sacrilegium esse rei sacræ violationem, quia sacrum dicitur aliquid ex eo, quòd ad divinum cultum ordinatur; sicut autem ex eo quòd aliquid ordinatur in finem bonum, sortitur rationem boni; ita etiam ex hoc quòd aliquid deputatur ad cultum Dei, efficitur quoddam divinum, & sic ei quædam reverentia debetur, quæ refertur in Deum: & ideo omne illud quod ad irreverentiam rerum sacrarum pertinet, ad injuriam Dei spectat, habetque rationem sacrilegii.

Articulo

2. docet, sacrilegium esse speciale pecca-
bicumq; invenitur specialis ratio defor-
necesse est quod sit speciale peccatũ: quia
uslibet rei præcipuè attenditur secun-
iem formalem illius, non autem secun-
riam, vel subjectum. In sacrilegio autem
specialis ratio deformitatis, quia scili-
r res sacra per aliquam irreverentiam.
t speciale peccatum, & opponitur reli-

lo 1. docet, species sacrilegii distingui, secun-
rsitatem sanctitatis rerum sacrarum: tanto
gravius sacrilegium, quanto res sacra in quã
majorem obtinet sanctitatem. Tribui autẽ
m & personis sacris, & locis sacris, & rebus
m aliis sacris, adeoque generatim tres sacri-
ies distingui posse.

ad 1. Speciem sacrilegii pertinere, violationẽ
personalium, verberationem personæ Ec-
cæ, exactionem gabellarum, & tributorum à
s Ecclesiasticis, &c. Ad 2. actiones profanas in
editas, ut nundinationes, peccata specialem
tem continentia, ut sunt effusio sanguinis, vel
, furtum, &c. Itemque violentam abstractio-
rsonæ è templo, ad quod tanquam ad asylum
gerat. Ad 3. abusum Sacramentorum, maximè
ucharistiæ, vasorum, & ornamentorum sacro-
rofanationem: Imaginum, vel reliquiarum
lcationem, & fractionem in contemptum Re-
is factam, &c.

i, maximè verò Eucharistiæ: irreverentia enim
a Eucharistiam, est sacrilegium gravissimum
ea, quæ committuntur contra res sacras, ut in-
S. Thomas *prædicto art. 3*. Aliqui tamen non im-
abiliter existimant, peccatum illud constitui
ajori specie irreligiositatis, quàm sit sacrilegiũ:
Eucharistia est sancta, sicut ipse Deus, unde
betur latria, sicut Deo, & Christo in propria

spec-

speciei. Et consequenter irreverentia contra Eucharistiam, erit propriè irreligiositas erga Deum, & personam ipsam Christi. Poterit verò dici sacrilegium, concomitanter, quatenus est contra reverentiam debitam speciebus consecratis; quæ sunt res sacræ.

Dixi etiam, Imaginum, & reliquiarum: ista enim possunt considerari, ut sunt instrumenta quædam divini cultus, quà ratione ponuntur inter res sacras ad religionem spectantes. Unde cùm ut sic ad Deum referantur, sicut honor iis exhibitus ad religionem pertinet: ità vice versa eorum profanatio est vitium religioni oppositum, nempe sacrilegium contra res sacras. Si tamen prædicta considerentur, ut sanctos referunt, vel ut sunt partes eorum, ibi sistendo, hoc modo pertinent ad observantiam sanctis debitam, quæ dulia appellatur, estque virtus inferior religione, ac proinde eorum contemptus, sub eo respectu, non est sacrilegium, sed peccatum inferius contra duliam.

Articulo 4. docet, in pœnis infligendis duo esse cõsideranda 1. æqualitatem, ad hoc ut pœna sit justa, ut scilicet in quo quis peccat, per hoc torqueatur, ut dicitur *Sap. 11.* Et hoc modo convenientem pœnam sacrilegi, qui sacris injuriam infert esse excommunicationem, per quam à sacris arcetur. 2. Utilitatem, ut scilicet peccans à peccato arceatur; sacrilegum autẽ qui sacra non reveretur, non arceri sufficienter à peccando per hoc, quòd ei sacra interdicuntur, de quibus non curat, adeoque secundum leges humanas adhiberi capitis pœnam: secundùm verò statuta Ecclesiæ, quæ mortem corporalem non infligit, adhiberi pœnam pecuniariam, ut saltem pœnis temporalibus homines à sacrilegiis arceantur.

RESOLUTIO IV. *Quartum vitium irreligiositatis quo res sacra violatur, est simonia.*] De hac agit S. Doctor *2. 2. quæst. 100.* per 6. articulos, quorum 1. *docet*, simoniam esse, studiosam voluntatem

emendi

el vendendi aliquid spirituale, vel spirituali
i: probatque triplici ratione, hoc esse grave
n, 1. Quia res spiritualis non potest aliquo
pretio compensari 2. Quia id non potest de-
venditionis materia, cujus venditor non est
s. Prælatus autem Ecclesiæ non est dominus
lium rerum, sed dispensator 3. Quia venditio
it spiritualium origini, quæ ex gratuita Dei
te proveniunt.
item prædictam definitionem meliùs intel-
lota 1. Simoniam dici voluntatem, quia sicut
est in voluntate, ita & vitia ei opposita, qua-
monia, 2. Studiosam, quia fit ex deliberatio-
emendi, vel vendendi, quibus verbis intelligi-
nis contractus non gratiosus, id est quo res
alis cum aliqua re pretio æstimabili commu-
4. Aliquid spirituale, id est, donum supernatu-
sive tale sit essentialiter, ut gratia sanctificans,
Spiritus sancti. &c. sive causaliter, ut sacramen-
officia Ecclesiastica, sive effectivè, quod scilicet
it ordinem effectus ad prædicta dona superna-
ia, qualia sunt actus ipsi gratiarum, ordinum,
iciorum Ecclesiasticorum 5. additur, vel spiri-
annexum, quæ particula intelligitur de anne-
piritual causaliter, nempe sacramentis, & offi-
Ecclesiasticis. Idque vel antecedenter, qualia
vasa sacra, ornamenta, aliaque necessaria ex in-
tione Ecclesiæ, ad rectam sacramentorum ad-
istrationem. Itemque jus patronatus, præsenta-
ies, electiones, collationes, aliaque id genus quæ
beneficia Ecclesiastica ordinantur. Vel concomi-
ter, ut labor qui in Sacramentorum administra-
ne, vel in officiorum Ecclesiasticorum usu susci-
ur. Vel consequenter, ut sunt beneficia Ecclesia-
a, quæ supponunt officium divinum cui anne-
ntur.

Nota 2. Simoniam vulgò dividi in mentalem, con-
ntionalem, & realem. Mentalis duplex est, alia

enim consistit in solo proposito interno committendi simoniam, alia verò, præter voluntatem simoniacam addit externam actionem dandi, & recipiendi; in qua tamen malitia simoniæ non appareat. Et in hoc sensu posteriori agitur hic de simonia mentali, cùm ea numeretur inter vitia externa, quæ exteriùs consummantur, & jura de actibus merè internis non judicent. Simonia conventionalis est illa, in qua intercedit pactum vel expressum, vel tacitum, dandi temporale pro spirituali; quod tamen adhuc executioni mandatum non est ex parte dantis, aut recipientis. Realis denique non modo conventionem, sed etiam plenam illius exequutionem complectitur.

RESOLUTIO V. *Simonia variis modis committi potest.*] HOC explicat S. Doctor sequentibus articulis. Nam in 2. Docet, accipere pecuniam, vel aliquid aliud pecunia æstimabile, pro spirituali sacramentorum gratia, esse crimen simoniæ, quod nulla consuetudine potest excusari; quia consuetudo non præjudicat juri naturali, vel divino. Accipere autem aliquid ad sustentationem eorum, qui sacramenta Christi ministrant, secundum ordinationem Ecclesiæ, & consuetudines approbatas, non esse simoniam, neque peccatum; quia non sumitur tanquam pretium mercedis, sed tanquam stipendium necessitatis.

Unde in responsione ad 1. Monet, quia nullo modo est peccandum, pro eodem esse habendum, si Sacerdos absque pretio baptizare non velit, ac si non esset qui baptizaret. Et in respons. ad 2. Sacerdotem non accipere pecuniam, quasi pretium consecrationis Eucharistiæ, vel Missæ decantandæ: hoc enim esset simoniacum, sed quasi stipendium suæ sustentationis. Et in responsione ad 3. Pecuniam non exigi ab eo qui absolvitur, quasi pretium absolutionis, sed quasi pœnam culpæ præcedentis, pro qua fuit excommunicatus. Et in responsione ad 6. Dare pecuniam pro matrimonio, inquantum est naturę officiū, licitum

um esse; in quantum verò est Ecclesiæ sacramen- illicitum esse.

rticulo 3. Similiter docet, vendere, aut emere l spirituale est, in actibus spiritualibus esse simo- ium: sed accipere, aut dare aliquid pro sustenta- e ministrantium spiritualia, secundum ordina- em Ecclesiæ, & consuetudinem approbatam, li- n esse: modo desit intentio emptionis, vel ven- nis, & aliquid ab invitis non exigatur, per sub- ionem spiritualium, quæ sunt exhibenda; hoc a haberet quandam venditionis speciem. Addit n spiritualibus gratis priùs exhibitis, licitè pos- itutas & consuetas oblationes, & quoscunque s proventus exigi à nolentibus, & valentibus sol- , authoritate superioris interveniente.

nde in responsione ad 2. Monet, prædicantibus eum laudantibus, in celebratione divini officii, pro vivis, sive pro mortuis, aliqua dari tempora- non quasi pretium, sed quasi sustentationis sti- dium. Et in respons. ad 3. ait, eum cui committi- spiritualis potestas, quique pro sua sustentatione, uta stipendia habet ex reditibus Ecclesiæ, ex offi- obligari ad usum potestatis sibi commissæ, in spi- alium dispensatione; adeoque pro tali usu non se aliquid accipere. Item eum qui habet scien- n & non suscepit cum hoc officium ex quo obli- ur aliis usum scientiæ impendere, licitè posse tium suæ doctrinæ, vel consilii accipere: non si veritatem, aut scientiam vendendo, sed veluti ra, suas locando. Si autem ex officio ad hoc tene- , quales sunt illi quibus confertur beneficium, ut icos Ecclesiæ, & pauperes doceant, non posse do- nam vendere, seu pretium pro ea accipere. In re- ns. verò ad 4. Advertit, pro ingressu monasterii i licere aliquid exigere, vel accipere quasi pre- n; licitum tamen esse aliquid recipere, pro victu sonæ in Monasterio recipiendæ, si ad hoc non iciunt opes Monasterii.

Arti-

Articulo 4. Duo tradit. 1. Id quod est annexum spiritualibus, quasi ab iis dependens, seu consequenter ut sunt beneficia, ex supradictis, non posse vendi: quia cùm ejusmodi annexa nequeant esse sine spiritualibus, iis venditis, intelliguntur etiam spiritualibus venditioni subjici. Docet 1. Quæ sunt annexa spiritualibus, inquantum ad ea ordinantur, seu antecedenter, sicut jus patronatus, quod ordinatur ad præsentandum clericos, ad Ecclesiastica beneficia; vasa sacra, quæ ordinantur ad sacramentorum usum, aliquo modo vendi posse, sicut non inquantum sunt spiritualibus annexa.

In responsione verò ad 3. monet 1. Jus patronatus per se vendi non posse, vel in feudum dari, sed transire cum villa quæ venditur, vel conceditur. Monet 2. Simoniam committi ab Episcopo, si ab eo cui beneficium confert, requirat sibi aliquid exhiberi, de fructibus illius beneficii. Non tamen si antequam beneficium conferat, curet aliquid subtrahi de *fructibus* beneficii conferendi, ut in pios usus convertatur.

Verum ut hæc doctrina clarior evadat, *quædam* hic observanda sunt 1. In beneficio tria esse distinguenda, nempe titulum quo beneficium habetur, jus ob talem titulum, percipiendi fructus ex rebus Ecclesiæ, & fructus ipsos qui percipiuntur. 2. Ex his tribus primum, cùm sit officium quoddam spirituale, seu ad spiritualia exercenda ordinatum, ex jure ipso naturæ vendi non posse; tertium verò posse vendi, non modo jure naturæ, sed etiam positivò ut satis potest intelligi ex dictis supra, ubi de decimis. 3. Ex probabiliori sententia, secundum illud in quo propriè, & formaliter ratio beneficii consistit, jure naturæ esse invendibile: quia beneficium non datur nisi propter officium, sive titulum spiritualem, quare non tantùm officium, sed etiam beneficium ipsum videtur esse quid spirituale, adeoque vendi non potest. *Confirmatur*, quia jus percipiendi fructus, cùm intrin-

nsecè fundetur in officio spirituali, non potest
estè sine illo æstimari, vel intelligi: quare pro-
reverentiam rei spirituali debitam, jus ipsum
ræ prohibet, ne vendatur. Quod à pari exten-
lum est ad pensiones quæ dantur titulo spiritua-
nc autem collige, Summum Pontificem non
: vendere beneficia, aut super hoc dispensare,
ex dictis *lib. 1. cap. 2.* in iis quæ ad jus naturæ spe-
:, dispensare nequeat. Potest tamen absque pec-
, jus illud percipiendi fructus beneficii, veluti
rialiter acceptum, seu non etiam transferendo
um spiritualem, ex causa rationabili vendere, ut
quæ hujus libri *cap.* 3. de decimis observavimus,
gi potest. At verò persona privata non potest
ere alteri beneficium, sive quoad spiritualem
um, ut à fortiori patet ex jam dictis; sive etiam
id temporale emolumentum, cùm hoc à titulo
:uali separare nequeat.

ESOLUTIO VI. *Simonia variis modis circa bene-
um resignationem, & permutationem committi po-*

AC primò in resignatione beneficii committi-
imonia, tum quando quis renunciat beneficio,
ccepta pecunia; tum quando beneficii resigna-
t in manibus Ordinarii, in favorem tertii, adje-
:ilicet conditione, ut aliter non fiat: hoc enim
Ecclesiastico prohibitum est, tanquam redolens
iem quandam hæreditariæ successionis; adeo-
:jusmodi resignatio non nisi in manibus summi
ificis validè, & licitè fieri potest. Etsi illicitum
sit, facta purè & simpliciter, seu sine ulla condi-
: aut pacto, resignatione in manibus Ordinarii,
rogare ut tali personæ dignæ beneficium con-
:. Tum quando sub specie permutationis, resig-
nis fiunt coram Ordinario; ut si Titius renun-
beneficio, in favorem nepotis Sempronii; & vi-
n Sempronius, in favorem nepotis Titii: hæc
non est pura commutatio, sed mixta cum re-
tione facta in favorem tertii, quam Ordinarius
vali-

validare non potest. Tum quando resignatio in favorem tertii facta, fit cum regressu aut cum accessu, aut cum ingressu. Dicitur fieri cum regressu, quando resignanti qui habet titulum, & possessionem beneficii, datur facultas redeundi ad beneficium, si resignatario supervixerit. Cum accessu, quando alicui, qui ob præsens impedimentum, non est capax beneficii, datur facultas accedendi propria authoritate ad beneficium, statim atque impedimentum ablatum erit. Cum ingressu verò, quando habens titulum beneficii, nondum tamen illud possidens, accipit facultatem redeundi ad beneficium, & possessionem illius obtinendi, ex hypothesi quòd resignatarius prius moriatur.

Deinde in permutationibus beneficiorum simonia contingit *Primò*, quando permutatio fit sine authoritate superioris, qui non modo est summus Pontifex, sed etiam Episcopus, aliique habentes jurisdictionem Episcopalem, modo beneficia Papæ reservata non sint. Non tamen peccatum est, tractare de tali permutatione facienda, & concludenda authoritate superioris, aut etiam conventionem concludere, sub conditione expressâ, quòd superior eam approbaverit.

Secundò simonia est, permutare propria authoritate beneficium, cum pensione aut portione præstimoniali. Non tamen si talis permutatio fiat cum approbatione Ordinarii, & quæstio sit de pensione clericali, quæ in titulum beneficii erecta est quia cùm talis pensio verum sit beneficium, nihil impedit quin possit Ordinarius, illius permutationem cum beneficio approbare. Quanquam secùs dicendum sit de permutatione beneficii, cum pensione etiam clericali, non erecta in beneficium; eo quòd ex jure communi, non potest Episcopus approbare beneficii resignationem, factam in favorem tertiæ personæ; nisi ea tendat ad commutationem beneficii dimissi cum alio beneficio.

Tertiò

rtiò simonia committitur, quando in permuta-
e beneficii dignioris, cum minus digno, datur
unia in compensationem inæqualitatis illius spi-
ilis; quia hoc est dare pretium pro re spirituali,
ex probabiliori & tutiori sententia, simonia-
est, priùs beneficia quoad reditus inæqualia,
& simpliciter permutare, absque respectu ad
m possessiones. Deinde verò per alium contra-
ı, permutare ipsas possessiones, earumque in-
ılitatem data, & accepta pecunia ad æqualitatē
cere: quia cùm possessiones etsi temporales, ti-
spirituali conjunctæ sint, qui eas vendi, censetur
:uale vendere. Quare cùm divisio possessionum
ılo spirituali, jure canonico prohibita sit, ea non
Papæ authoritate fieri potest. Quanquam con-
ntius videtur, ut compensatio prædicta fiat, im-
ione pensionis in beneficium pinguius, quàm
nia numerata, quod etiam in praxi communiter
rvari solet à Romanis Pontificibus.

ɔi *nota*, etsi ordinariè non possint Episcopi be-
ia conferre. cum impositione pensionis; quia
ficia Ecclesiastica integra, & sine fructuum di-
ıtione juxta canones conferri debent: interdum
n iis competere facultatem, beneficio impo-
i pensionem aliquam moderatam. ut ad fructus
ıuandos in permutatione beneficiorum, & quā-
necessarium est ad sustentationem resignantis,
d compositionem litis, modo talis pensio non
ınatur, nisi ad vitam pensionarii.

tartò contingit simonia in permutatione bene-
:um, quando permutantes inter se propria au-
tate paciscuntur. ut verbi causa eorum alter om-
xpensas faciat, quæ requiruntur ad expeditio-
bullarum utriusque beneficii: hoc enim, & si-
ı pacta onerosa, sine consensu superioris facta,
ɔbantur ut simoniaca.

iintò, etsi illicitum non sit, privata authori-
simpliciter renunciare liti, quæ inter duos
mota

mota est, ratione beneficiorum quæ possident; erit tamen simonia, si litigantes transigant, ut vicissim alter alterius beneficium accipiat: quia hic intervenit beneficiorum permutatio, quæ non nisi authoritate superioris fieri potest. Et idem dicendum est, quando lite orta super duo beneficia, litigantes paciscuntur inter se, ut unus unum possideat, & alter alterum. Item quando lite mota super uno beneficio, datur aliud beneficium litiganti, ut à lite abstineat; in his enim casibus habet locum quædam permutatio, aut renuntiatio quæ superioris authoritatem exigit.

Nota generatim quamcunque transactionem in materia beneficiali, jure canonico esse prohibitam, nisi fiat authoritate superioris: ad transactionem autem tria requiri. 1. Ut res de qua agitur, sit dubia, quia si jus esset clarum ex una parte, ea censeretur, vexationem redimere, potius quàm transigere. 2. Ut ex utraque parte onus aliquod imponatur, quia aliàs esset donatio, non transactio. 3. Ut conventio sit, ad litem componendam.

RESOLUTIO VII. *Ad redimendam vexationem in jure acquisito, licet aliquid temporale dare, non in jure acquirendo.*] ITA sumitur ex S. Thom. 2. 2. *quæst. 100. art. 2. ad 5.* Ubi hæc habet. Dicendum quòd antequam alicui acquiratur jus in Episcopatu, vel quacumque dignitate, vel præbenda, per electionem, vel provisionem seu collationem, simoniacum esset adversantium obstacula pecunia redimere: sic enim per pecuniam, pararet sibi viam ad rem spiritualem obtinendam. Sed postquàm jus alicui jam acquisitum est, licet per pecuniam injusta impedimenta removere. In quibus verbis continentur duæ regulæ ab omnibus admissæ, breviterque hic explicandæ.

Prior est, quando aliquis jus acquisivit in beneficium, aliamve rem spiritualem, non esse simoniam, dare aliquid temporale, ad redimendam injustam

vexatio-

ionem, quæ ad tale jus tollendum infertur. *Ra-*
, quia tunc temporale non datur pro spirituali,
nim jam habetur ut supponimus: sed ut vitetur
la vexatio, quod est quid temporale, & pretio
iabile.

...tandum tamen ut redemptio vexationis in jure
isito licita sit, requiri 1. Ut jus sit certum & in-
atum, quale censetur quando à peritis commu-
judicatur præcipuum. 2. Ut jus illud sit plenum,
n tantum inchoatum: unde etsi qui ritè electus
d nondum confirmatus, possit redimere vexa-
m, qua in ipsa electione injustè vexatur: non
n eam qua futuræ ipsius confirmationi impe-
ntum apponitur. Quia in priori modo redem-
is, non acquiritur aliquid spirituale, sed quod
situm jam est conservatur: in posteriori verò,
ur via ad novum jus spirituale per pecuniam
endum, quod planè illicitum est. 3. Ut vexatio
ústa, quia si justa sit, sequitur eum qui vexatur,
iabere jus satis firmum, adeoque per pecuniam
nendo vexationem, acquirere firmitatem juris
, quod sine simonia fieri non potest. 4. Ut quod
: ad redimendam vexationem injustam sit
temporale: si enim pro tali redemptione,
st temporalis, pretioque æstimalis, daretur
id spirituale, committeretur simonia: ut si ille
exatur in beneficio pinguiori, daret minùs
re.

...terior regula est, simoniam committi, quando
pecunia, vel aliquod æquivalens, ut quis ante
quisitum ad beneficium, aliamve rem spiritua-
edimat justam vexationem, qua impeditur ne
us acquirat, *Ratio est*, quia ea non est propria ve-
, sed justum impedimentum quod alicui obji-
ne beneficium consequatur. Quare dans pecu-
ad tollendum tale impedimentum, censetur
ediatè emere tale beneficium, ad quod per pe-
m viam sibi parare vult.

Quares

Quæres, an si vexatio illa, qua jus acquirendum impeditur, sit injusta, liceat eam pecunia redimere. *Respondeo* cum distinctione nam si vexans injustè, obesse quidem potest, non tamen prodesse, licet vexationem redimere : quia hoc aliud nihil est quam, emere liberationem ab injuria, quod nullo jure illicitum est: si verò non modo obesse, sed etiam prodesse potest, ut si sit de numero electorum, sic non licet vexationem pecunia redimere, ut constat ex praxi, quæ tales redemptiones ut simoniacas damnat, quia eo modo directè paratur via ad consequutionem beneficii.

Unde colligitur 1. Non esse illicitum subornare subornatorem, dando ei pecuniam eo fine, ut non ampliùs corrumpat electores ; esse tamen illicitum dare ea intentione, ut electores moveat ad electionem illius, qui dat pecuniam. 2. Non dicere ad redimendam vexationem, dare pecuniam concurrentibus ad electionem, præsentationem, nominationem, confirmationem, aut collationem, antequam obtineatur jus illis correspondens, quia per *illa* confertur jus spirituale, quod sine simonia emi non potest. Hocque extendendum ad eos, qui possunt prodesse quoad possessionem, si ipsum jus in dubium vocetur: quia sic daretur pecunia, non tantùm pro possessione, sed etiam pro jure spirituali, cui possessio annexa est. Licet tamen redimere injustam vexationem, qua quis post plenum jus acquisitum, injustè à possessione impeditur, & multò magis si post justam & pacificam alicujus temporis possessionem, conetur quis illum injustè ab ea dejicere.

RESOLUTIO VIII. *Non licet dare spiritualia, pro munere quod est à manu, vel ab obsequio, vel à lingua.*]

ITA S. Thomas *quæstionis citatæ art. 5.* quod ut intelligas. *Nota* triplex hic à Theologis distingui munus jam memoratum. Per munus à manu intelligitur pecunia, & quicquid est pretio æstimabile, per mu-

nus

ab obsequio intelligitur, obsequium alicui exhi-
m: & per munus à lingua intelliguntur preces, &
licationes factæ in favorem alicujus. Hoc po-

ico 1. Certum esse simoniam committi, quando
r beneficium pro munere à manu, quia sic spiri-
, datur pro temporali, ut suprà diximus. Unde
antùm simonia est, quando datur beneficium
ecunia numerata, aut numeranda, sed etiam
do datur pro re aliqua quacunque, pecur ia
abili, verbi causa, pro domo, pro torque, pro
, &c.

n tamen est simonia, si munus aliquod offers
tori, ad ineundam illius gratiam, ut posteà ex
itia aut gratitudine beneficium tibi conferat;
dem ad simoniam acquiritur, ut spirituale de-
ro temporali, ex obligatione justitiæ: Verùm fa-
hoc in praxi periculosum esse, tam ex parte dan-
àm ex parte recipientis: & in foro externo fa-
ræ sumi posse, adesse pactum aliquod tacitum,
item affectum simoniacum.

c autem *notandum* est, non esse simoniam, ex
tudine, & ad satisfaciendum obligationi quam
it antidotalem, dare beneficium, aliudvè do-
spirituale ei, à quo munus aliquod temporale
imus; non tamen posse sine simonia, ejusmodi
ationem deduci in pactum, ita ut qui benefi-
temporale ab aliquo accipit, obligetur ex justi-
d vicissim conferendum illi ex gratitudine, do-
aliquod spirituale: hoc enim à parte rei aliud
est, quam vera commutatio rei spiritualis, cum
orali, sub ficto nomine donationis gratuitæ
epta. Siquidem ut donatio sit gratuita, nulla de-
bligatio imponi donatario: at in dicto casu op-
um contingit, quare ea non est datio gra-
sed onerosa, adeoque à commutatione mi-
distincta. Aliàs æquè dici posset, esse dona-
m gratuitam, quando Petrus fingit se dare
gratis

gratis Paulo equum: ea tamen lege, ut vicissim Paulus se obliget, ad dandam Petro vestem: sanè nemo non videt donationem illam, non nisi verbo tenus esse gratuitam: cùm per obligationem Paulo impositam, ratio doni gratuiti destruatur. Dicendum etiā erit in emptione beneficiorum simoniam non committi, nisi ex ignorantia contrahentium: quia poterit quis numerata pecunia obligare collatorem, ad conferendum sibi beneficium, modo fingat se talem pecuniam dare gratis, simulque non intendat obligare collatorem, ad conferendum beneficium ex justitia sed tantùm ex gratitudine. Ista autem admitti non possunt, cùm palliatam, ne dicam expressam simoniam contineant.

Dices, qui beneficium accepit, tenetur ex naturali gratitudine ad remunerationem faciendam: ergo etsi ex pacto ad idem obligetur, non imponitur illi nova obligatio. Unde tale pactum non debet censeri onerosum aut pretio æstimabile, adeoque nec simoniacum. *Respondeo* negando consequentiam, tum quia etsi qui donum accepit, teneatur ex gratitudine vicissim aliquid dare; non tamen speciatim tenetur dare beneficium Ecclesiasticum, aut aliquid hujusmodi; tum quia licèt teneretur dare beneficium, ea obligatio non esset nisi naturalis, cui non satisfaciendo, esset tantùm ingratus; et quando additur pactum, jam obligatur civiliter & ex justitia ad conferendum beneficium; ac proinde nisi conferat, reus est injustitiæ. Sic autem patet per novum illud pactum grave onus, pretioque æstimabile imponi, contra statuta Ecclesiæ.

Dico 2, Esse simoniam, dare beneficium aut aliquid aliud spirituale, propter minus ab obsequio, seu in compensationem obsequii exhibiti; quia cùm tale obsequium sit pecunia æstimabile, & mercedem temporalem mereatur ex justitia: hoc est dare beneficium pro remissione debiti pecuniarii, quod prorsus illicitum & simoniacum est: Quæ ratio æquè proce-

dit, sive obsequium sit turpe, sive honestum,
tale sit, ut teneatur quis ex justitia illud com-
:e: adeoque beneficium conferat, ad extingu-
a tale debitum. At neque necesse est, ut obse-
i sit temporale, quia si ratione obsequii spiri-
debetur justum sustentationis stipendium, si-
i est dare beneficium, ut ejusmodi debitum,
est temporale, remittatur.

a tamen est simonia, excluso omni pacto, ser-
piscopo ad consequendam illius benevolen-
k ex ea sperare beneficium; quanquam hoc in
periculosum videatur, ut ex dictis colligi po-
Neque etiam si Prælatus, soluta famulo justa
de, quam illi ob præstita obsequia, ex justitia
, ei conferat aliquod beneficium, ad quod est
us, quia talis collatio amicitiæ, non mercedis
fiet.

æres 1. An sit simonia, conferre aliquod bene-
a cum onere exhibendi obsequium temporale,
causa, ob legendam Theologiam, vel Gram-
:am. *Respondeo* cum distinctione: nam vel onus
annexum est beneficio, vel non, si primum, non
ionia conferre beneficium cum tali onere, ut
onstat ex praxi Ecclesiæ, quia videmus dari be-
a cum onere docendi, cantandi, exercendi offi-
sacristæ &c. Et ratio est, quia hoc non tam est
beneficium pro onere, quàm cum onere
:nus quælibet res transit cum onere, ei an-
: aut certè onus illud non habet rationem pre-
ed tantùm operis cujusdam, pro quo datur sti-
ium simul cum spirituali ministerio. Si secun-
collatio beneficii non caret labe simoniæ, quia
impositum pro futuro tempore, non minùs ha-
ationem pretii, justamque compensationem
tur, quàm obsequium anteà exhibitum, pro quo
n beneficium dare non licet, ut patet ex dictis.
m id non impedit quin possit. Prælatus salva
cientia, dare beneficium alicui sub spe, quòd ab

illo posteà ex amicitia, aut gratitudine obsequium aliquod recipiet, ut etiam ex precedentibus perspicuum manet.

Quares 2. Quid dicendum sit de obsequio spirituali. *Respondeo 1.* Dare beneficium pro spirituali obsequio jam exhibito, in duobus casibus esse simoniam, nempe tum quando tale obsequium resolvitur in temporale, quod contingit, quando exhibetur non quidem gratis, nec cum onere orto ex pacto, sed cum eo quod ex jure ipso naturæ imponitur, dandi sufficientem sustentationem obsequia exhibenti. Jam enim debetur stipendium, quod beneficii collatione compensari non potest. Tum quando ante obsequium spirituale præstitum, initum est pactum conferendi beneficium, in compensationem talis obsequii: licèt enim commutatio rei spiritualis, cum spirituali, non sit jure naturæ simoniaca, est tamen spectato jure Ecclesiastico, juxta quod beneficia, *aliaque* spiritualia debent conferri absolutè, non autem sub conditione alicujus obligationis personalis. Unde

Respondeo 2. Esse simoniam, contra jus Ecclesiasticum, dare beneficium propter obsequium spirituale exhibendum, quod ipsi beneficio annexum non est, & imposita ex pacto, obligatione illud exhibendi: ut si conferens beneficium alicui, eum obliget ad celebrationem tot sacrorum, vel aliquid simile: secus dicendum est, si tale onus beneficio jam annexum sit, vel de novo à superiore legitimo ei annectatur, quādiu vacat; ut à fortiori ex dictis, de onere temporali beneficiis annexo, colligi potest.

Dico 3. Dare beneficium propter munus à lingua, seu ob preces aliasve intercessiones, interdum esse simoniam, aliàs non Est quidem simonia, tum quando Prælatus confert beneficium alicui ea lege, ut pro illo preces adhibeat, verbi causa, apud Principem, tum quando promittit beneficium, sub conditione adhibendi preces; tunc enim preces adhibitæ sunt

munus

is respectu conferentis, aut promittentis bene-
n,suntque aliquid pretio æstimabile.
verò non est simonia, si reges Prælatum, ut ali-
nferat beneficium, aut si Prælatus ipse ob pre-
neficium conferat, modo absit pactum aut
issio præcedens; siquidem id non impedit gra-
n collationem beneficii, cum preces, sic spe-
, non habeant rationem pretii, quo aliquid
r, ut patet ex usu communi. Aliunde verò ejus-
collatio non prohibetur jure Ecclesiastico,
preces directæ ad collationem, non sint munus
ctu illius, sed respectu ejus in cujus gratiam be-
um postulatur: adeoque non debeant reduci
nus à lingua, quod inter pretia simoniæ solet
rui.

SOLUTIO IX. *Variæ sunt pœnæ simoniaci.*]
ullas numerat S. Doctor *art. 6.* dicens 1. Pœnam
gnam simoniaci esse, ut iis bonis privetur, quæ
noniam acquisivit, quia nullus potest licitè
re, quæ contra voluntatem domini acquisivit:
nus autem, cujus Prælati sunt dispensatores
avit ut spiritualia gratis darentur. Quare qui
ris interventu spiritualia assequitur, ea licitè
re non potest. 2. Simoniacos tam vendentes,
ementes spiritualia, aut etiam mediatores,
quoque pœnis puniri, scilic. infamia, & depo-
e, si sint clerici, & excommunicatione, si sint
Verùm ad majorem horum illustrationem
ta 1. Simoniam mentalem, sive sit purè menta-
e etiam sit conjuncta cum actibus externis dan-
accipiendi, non subjacere pœnis in jure latis
a simoniacos: sed sufficere quòd tale peccatum
mittentes, de eo pœnitentiam agant, ut docent
muniter authores, post S. Thomam articulo ci-
n respons. ad 6.

refert, quòd usurarius mentalis non acquirat
nium ejus, quod datur ultra sortem, adeoq; te-
r illud restituere, est enim discrimen, quia

solvens usuras, nihil recipis pro eo quod dat ultra sortem, ac proinde censetur illud dare involuntariè. Oppositum autem contingit in simonia mentali, quia pro pecunia data, accipitur spirituale.

Nota 2. Ex communiori sententia, pro simonia cōventionali non incurri ipso facto, pœnas jure positivo latas contra simoniacos; quia verba quibus in jure pœnæ imponuntur simoniacis, non significant solas conventiones, sed ipsam executionem, seu dationem & receptionem, adeoque simoniam realem & completam. Unde cùm pœnæ sint restringendæ, simonia conventionalis non incurrit ipso facto pœnas latas, sivè sit purè conventionalis, sive datum sit pretium, pro re spirituali nondum accepta, sive denique res spiritualis tradita sit, pretium tamen nondum sit exhibitum.

Excipitur autem simonia confidentiæ, etsi non sit nisi conventionalis, qui enim illam commisit, ipso jure excommunicationem Papalem incurrit, privatur beneficio simoniacè acquisito, cujus collatio reservatur summo Pontifici, fitque inhabilis ad illud, & ad cætera omnia. At quamvis etiam privetur beneficiis & pensionibus ante obtentis, hoc non fit ante judicis sententiam; quia nemo tenetur à se abdicare rem, quam justè possidet, nisi ad id per sententiam cogatur.

Imò, si conventio posteà utrinque, vel ex parte, compleatur, non modo pœnæ tunc incurruntur, sed etiam retrotrahuntur ad tempus conventionis. Ita ut contrahentes censeantur incurrisse excommunicationem, ipso tempore contractus, & beneficii collatio jam ex tunc reputetur invalida. Verùm existimo ista solum habere locum in foro externo, non autem in foro conscientiæ. Quare etsi, quando simonia utrinque completa est, qui beneficium accepit, teneatur statim illud dimittere, non tamen tenetur restituere fructus, quos à tempore contractus percepit. Dixi, vel ex parte, nam in simonia conventionali

pœnæ

incurruntur, quando pretium promissum sol-
ive ex toto, sive ex parte.

43. Etsi beneficium simoniacè acquisitum ju-
no dimittendum non sit, quia simonia non
it, quin collator habuerit potestatem, & vo-
em transferendi beneficium; & pretium dans,
tatem & voluntatem illud acceptandi. Con-
amen ex jure Ecclesiastico ejusmodi benefi-
limittendum esse, Itemque pretium illius re-
dum. Dubium est autem, cuinam restitutio
neficii. sive pretii facienda sit. Qua in re
1. Beneficium simoniacè acquisitum restitu-
i esse superiori, non autem ei à quo emptum
Pretium datum pro beneficio, restituendum
si danti, si beneficium nondum sit traditum;
ira non statuunt, ut alteri detur. 3. Si benefi-
ollatum est, pretium restituendum esse Eccle-
æ injuriam passa est, vel erogandum in paupe-
ion modo post judicis sententiam, sed etiam
iam, ut authores communiter ex jure colli-

CAPUT VIII.

De Justitia erga homines secundum se spectata.

SOLUTIO I. *Justitia definiri solet ex Jurisperi-
, Perpetua & constans voluntas jus suum unicuiq;
idi.*] ITA omnes cum sancto Thom. 2. 2. *quæst.
1.* Ut autem hanc definitionem meliùs perci-
Nota 1. Justitiam hic à nobis non sumi pro gra-
itauli, qua quis denominatur justus, aut pro
atu omnium virtutum, qui interdum justitia
latur; sed pro speciali virtute morali existen-
oluntate, sicut in proximo subjecto, per
homo ordinatur ad alterum, unicuique
suum est reddendo. Unde distinguitur à for-
ne, & temperantia, quia hæ perficiunt homi-
n ordine ad seipsum, justitia verò in ordine
rum. Distinguitur etiam ab amicitia, pietate,

 libe-

liberalitate, obedientia, aliisque virtutibus, quæ etsi quodammodo sint ad alterum, non tamen reddendo illi jus suum, eo modo quo justitia illud reddit, ut jam dicemus. Unde cum à perfecta ratione justitiæ deficiant, dicuntur virtutes justitiæ annexæ, seu partes illius potentiales, propter quandam affinitatem & connexionem quam cum illa habent, ratione objecti.

Nota 2. Ex S. Thoma 2.2. *quæst. 80. art. unico*, dupliciter aliquam virtutem ad alterum existentem, à ratione justitiæ deficere. 1. In quantum deficit à ratione æqualis, quomodo religio erga Deum, pietas erga parentes, & observantia erga virtute præcellentes, (ad quam reducitur obedientia ex respons. ad 3.) deficiunt à perfecta ratione justitiæ, cum æquale reddere non possint. 2. Inquantùm deficit à ratione debiti, quomodo reliquæ virtutes ad alterum se habentes, à ratione justitiæ deficiunt; siquidem justitia respicit debitum legale, seu ad quod reddendum aliquis lege astringitur; illæ verò virtutes debitum tantùm morale respiciunt, seu quod ex virtutis honestate debetur: sive tale debitum adeò sit necessarium, ut sine eo morum honestas conservari non possit, quale est debitum quod attendunt veritas, gratitudo, & vindicatio; sive sit tantùm necessarium secundum quid ad conservandam morùm honestatem: qua ratione liberalitas, affabilitas, seu amicitia, aliaque hujusmodi debitum morale respiciunt.

Nota 3. Jus seu debitum legale esse duplex, aliud simpliciter, aliud secundum quid. Jus simpliciter, quod etiam politicum appellari solet, tres exigit cōditiones. 1. Ut simpliciter sit debitum. 2. Ut constituat æqualitatem simpliciter. 3. Ut sit simpliciter ad alterum, quod saltem quoad voluntatum, & jurium seu dominiorum distinctionem alterum sit. Jus verò legale secundum quid, est illud, in quo aliqua ex duabus postremis conditionibus deficit, nempe perfecta æqualitas, vel alteritas. Unde inter dominum, & ser-

um, inter patrem, & filium, inter virum, &
n, quatenus concipiuntur ut sunt quid unum,
: justitia simpliciter, quia hujus proprium ob-
est justum simpliciter, sed tantum Justitia se-
m quid, quæ scilicet tendit ad servandum jus
um quid. Dixi, quatenus concipiuntur ut sunt
num: nam si concipiuntur ut homines, distin-
a habentes, nil vetat quin vera justitia inter il-
erceri possit.

ro non ideò jus quod est inter patrem, &
, &c. dicitur secundum quid, quia est minùs
tum; constat enim jus paternum & filiale
turaliter magis debitum, adeoque magis
tum, quàm jus politicum, quod inter æqua-
satur: dicitur ergo secundum quid, quia non
proprié est tale, quale est jus politicum, seu
on versatur inter personas omnino inter se
ctas, neque perfectam adæquationem habere
t.

ta 4. Jus illud seu opus justum, quod ut à justi-
endatur, diximus debere esse alteri debitum, &
le, supponere in alio jus exigendi, & respectu
uris dici debitum, & æquale, ideò enim tibi de-
ecem nummos, quia in te est jus eos à me repe-
. Et rursus, ideò opus illud solvendi talem sum-
, dicitur æquale, quia commensuratur juri quod
s eam exigendi à me; cùm jus illud non sit in
nisi ad decem nummos ut suppono. Unde cum
ia dicitur reddere cuique quod suum est, duo
rbis indicantur 1. Justitiæ munus esse, con-
re æqualitatem. 2. Æqualitatem illam non
semper rei ad rem: cum non sufficiat ad justi-
, extante re invito domino accepta, velle ei
ere omnino æqualem: imò è contra vera sit ju-
, si cum nequeas totum debitũ reddere, restituas
atum potes. Sed eam sumi per ordinem ad jus
rius, ita scilicet ut opus exhibitum commensure-
um jure, quod alius habet hic & nunc exigendi;

qua ratione reddens quod potest, etsi non possit totum quod debet, censetur exercere actum justitiæ, quia creditur non habet jus, majorem summam tunc exigendi.

Nota 5. Hinc posse intelligi, quo sensu justitia communiter dicatur habere medium rei; aliæ verò virtutes morales medium rationis. Sensus enim est, proprium esse justitiæ, tantum reddere quantum debetur, sine ullo ordine ad ipsum operantem: quia sive sit sanus, sive æger, &c. debet constituere æqualitatem inter opus exhibitũ, & jus alterius. At verò medium quod attenditur à virtutibus aliis moralibus, quæ circa passiones versantur, non ita ex natura rei determinatum est, sed juxta regulas prudentiæ potest variari, per ordinem ad operantem, variasque circunstancias illius. Unde cùm longè diversæ sint hominum complexiones, certissimum est, non posse unum & idem medium rei, in materia temperantiæ, & fortitudinis pro omnibus constitui, sed singulis illud assignandum esse, quod juxta rationem rectam cujusque dispositioni, & viribus magis congruit.

Nota 6. Ex his etiam posse colligi, cùm justitia per se hominem ordinet ad alterum, eam propriè non versari circa passiones, sed tantum circa res, & actiones externas, per quas homo ordinatur ad alterum, seu quibus homines inter se communicare possunt, aliquid sibi tribuendo, vel subtrahendo: Ita tamen ut res ipsæ sint materia remota justitiæ, actiones verò materia illius proxima. Verùm hoc non impedit, quin justitia versetur per accidens circa passiones, quatenus interventu aliarum virtutum eas moderatur, ne earum impulsu aliquid contra æqualitatem fiat. Quò fit ut justitia per se cohibeat adulterium, quatenus cum æquitate pugnat: ut autem ab immoderata concupiscentia oritur, per temperantiam.

Nota denique, ex dictis colligi etiam posse, 1. Objectum

am materiale justitiæ, ut est virtus particularis, d nihil esse quam, opus externum justum, quod ndum æqualitatem superiùs explicatam alteri tum est: objectum verò illius formale esse idem s, quatenus eo modo debitum est. Justitia enim timè intendit reddere unicuique quod suum est, ; motivo honestatis quæ in tali redditione repe-,suos actus elici:.2. Si fiat comparatio inter opus m, & jus illud morale, cujus intuitu debitum eu personam eo jure præditam; non incongruè posse, illud quidem opus quod à justitia inten-t,& exterius exhibetur esse objectum quòd; per-m verò quæ tale jus habet, esse objectum cui, enus vi juris illius, opus justum & æquale ei de-m est.

ESOLUTIO II. *Justitia particularis vulgò divi-in distributivam, & commutativam.*] DE hac di-ne agit S. Thomas 2.2.*quæst.61.* per quatuor arti-s, quorum 1. Concludit, divisionem illam esse venientem; quia privata persona, ad quam justi-articularis ordinatur, comparatur ad commu-em, sicut pars ad totum. Potest autem ad ali-n partem duplex ordo attendi, unus quidem is ad partem, cui similis est ordo unius personæ iam. Et hunc ordinem dirigit justitia commu-a, quæ consistit in his quæ mutuò fiunt, à dua-personis ad invicem. Alius ordo attenditur totius rtes, & huic ordini assimilatur ordo ejus, quod ommune, ad singulas personas, quem quidem nem dirigit justitia distributiva, cujus proprium istribuere bona communia, secundum propor-alitatem. Et ideò duæ sunt justitiæ species, scili-ommutativa, & distributiva.

uædam autem *notanda* sunt ex responsionibus rgumenta. 1. Quando aliquid ex bonis com-ibus in singulos distribuitur, quemlibet reci-... quod suum est; quia sicut pars, & totum dammodo idem sunt, ita id quod est totius,

quodammodo est partis. 2. Etsi actus distributionis bonorum communium sit tantùm in eo, qui bonis communibus præest justitiam tamen distributivam esse etiam in subditis, in quantùm scilicet justam distributionem approbant, eaque contenti sunt. 3. Justitiam distributivam, & commutativam distingui speciè, quia non tantùm distinguuntur secundum unum, & multa, sed etiam secundum diversam rationem debiti: alio enim modo debetur alicui, id quod est commune, & alio modo id quod est proprium. Quæ ratio meliùs ex sequentibus intelligi poterit.

Artic.2. docet. 1. Medium in justitia distributiva sumi secundum geometricam proportionem: nam in tali justitia datur aliquid personæ privatæ, in quantum bonum totius est debitum parti; quod quidem tanto majus est, quanto ipsa pars majorem habet principalitatem in toto. Et ideò in justitia distributiva, tanto plus alicui de bonis communibus datur, quanto illa persona majorem habet principalitatem in communitate: adeoque ibi non attenditur medium, secundum æqualitatem rei ad rem, sed secundum proportionem rerum ad personas, ut scilicet sicut una persona excedit aliam, ita etiam res, quæ datur uni personæ, excedit rem quæ datur alii. Docet 2. In commutationibus attendi medium secundum proportionem arithmeticam: redditur enim aliquid alicui singulari personæ, propter rem ejus quæ accepta est, ut maximè patet in emptione & venditione. in quibus ratio commutationis primò invenitur. Et ideò oportet adæquare rem rei, ut quanto iste plus habet quam suum sit, de eo quod est alterius; tantumdem restituat ei cujus est.

Nota ex respons. ad 3. In actionibus & passionibus conditionem personæ facere ad quantitatem rei; major enim est injuria, si percutiatur princeps, quàm si percutiatur privata persona. Et ideò conditio-

mem personæ in justitia distributiva attendi se-
lum se, in commutativa autem per accidens,
enus per illam diversificatur res, seu injuria
pensanda.

rtic.3. docet 1. Justitiam distributivam, & com-
itivam non distingui ex parte materiæ remotæ,
eædem res quæ possunt distribui, ut pecuniæ,
ores, &c. In commutationem venire possunt. 2.
listingui quoad materiam proximam, quæ in
nis earum operationibus consistit: siquidem
ia distributiva habet pro materia proxima, di-
itiones bonorum, & onerum communium,
nutativa verò commutationes, & compensa-
s rerum, quæ humanis usibus sunt accommo-
. 3. Hujusmodi commutationes esse duplices,
utrinque voluntarias, nempe tam ex parte ejus
ccepit, quàm ex parte ejus à quo accipitur; ejus-
i sunt emptio & venditio, ususfructus, commo-
n, mutuum, locatio, & conductio, depositum,
moratio, & fidejussio: quibus addi possunt alii
actus, de quibus infrà. Aliàs partim involunta-
nempe ex parte ejus à quo aliquid accipitur. in-
as numerantur furtum, rapina, dolosa occisio,
icium, percussio fraudulenta, violenta cædes,
ceratio, verberatio, mutilatio, falsum testimo-
, detractio, falsa accusatio, convitium, adulte-
seductio servorum, aliique modi quibus proxi-
ædi potest. Quanquam dici potest, plerasque
s commutationibus, quæ comprehendunt de-
quibus infertur damnum proximo, vel fit illi
a, esse involuntarias ex parte ejus qui accipit,
sunt percussio, flagellatio, & similes: qui enim
titur, aut flagellatur, aliquid contra volunta-
iam accipit.

ra, illud esse discrimen inter commutatio-
m dictas, quòd justitia movet ad priores, tan-
ad proprias operationes, quia sunt justæ, non
n ad posteriores, eo quòd injustæ sunt. Quare

 cum

cùm dicimus ejusmodi commutationes esse materiā proximam justitiæ commutativæ, sensus est, justitiam circa illas versari, ut eas corrigat; & ad æqualitatem per debitam compensationem reducat.

Articulo 4. Docet 1. In justitia distributiva justum ex contrapasso non constitui, quia ibi non exigitur, ut pars communitatis tantum conferat, quantum illi tribuitur. 2. Idem plerumque contingere in justitia commutativa, quia contrapassum dicitur, quando aliquis tale quid patitur, quale alterum pati coëgit. At in hoc non semper est æqualitas, requisita ad justitiam commutativam, ut patet si plebejus qui percussit principem, tantùm repercutiretur: aut si ab eo qui alienum abstulit invito domino, tantumdem solùm auferretur: tunc enim major esset actio, quam passio, quia non injuria, sed damnum dumtaxat compensaretur. 3. Per accidens tamen in justitia commutativa justum ex contrapasso posse constitui: nempe quando juxta moralem æstimationem, ponitur æqualitas inter passionem, & actionem: ut si quis juxta legem statutam *Exodi 21.* Quinque boves pro uno bove restituat, & quatuor oves pro una ove.

RESOLUTIO III. *Inter species justitiæ numerari etiam solet justitia legalis.*] RATIO colligi potest ex præcedentibus: nam in communitate triplex habitudo intelligi potest, quarum prima est, totius ad partem: secunda, partis ad totum: & tertia, partis ad partem: sicut autem justitia distributiva ordinat totum ad partem, & commutativa partem ad partem, ita meritò requiritur quædam species justitiæ, quæ ordinet partem ad totum. Atque id muneris tribuitur justitiæ, quæ vulgo legalis seu generalis appellatur.

Quæres 1. An justitia legalis sit quoad essentiam virtus specialis. *Respondeo affirmativè*, ex S. Thoma 2. 2. *quæst. 58. artic. 6.* ubi ait, quod sicut charitas quæ respicit bonum divinum, ut proprium objectum, est quædam specialis virtus secundum suam essen-

iam: ita etiam justitia legalis est quædam spe- virtus secundum suam essentiam, secundum respicit commune bonum, ut proprium obje- Quibus verbis tradit rationem nostræ respon- , quia scilicet ea est virtus specialis, quæ habet ium & speciale objectum: ad justitia legalis ha- usmodi objectum, nempe bonum commune, in hoc enim spectatur specialis honestas, ad habitus virtutis terminari potest. Ergo est spe- virtus. *Confirmatur*: nam est quædam correlatio justitiam distributivam, & legalem quatenus am bona communia distribuuntur particula- & per istam particulares sua bona referunt ad unitatem: constat autem ex communi sen- , justitiam distributivam esse virtutem spe- m, ergo idem à pari de justitia legali dicen- est.

ces, nonne omnes aliæ virtutes particulares, per rios actus respiciunt bonum commune; Ergo oportet ponere justitiam legalem, tanquam rum ab iis distinctum. *Respondeo* virtutes parti- res respicere bona particularia, adeoque præ- las ponendam esse virtutem quandam veluti ralem, quæ ad bonum commune attendat: eo bonum commune, & bonum privatum pos- constituere diversa objecta formalia, propter rsas honestates, & difficultates quæ in iis repe- tur.

uæres 2. Quomodo justitia legalis se habeat ad atem obedientiam & justitiam particularem strictè sumptam, cum quibus magnam consonan- habere videtur. *Respondeo* 1 eam distingui à pie- , ut colligitur ex S. Thoma *2. 2. quæst. 101. artic. 5. ad* niit, pietatem se extendere ad patriam, secundũ d est nobis quoddam essendi principium, justi- n verò legalem respicere bonum patriæ, quate- est bonum commune.

Respondeo 2. Eam etiam distingui ab obedientia, ut

hæc est virtus specialis, siquidem obedientia sic spectata fertur in res præcepto vetitas, aut imperatas, quatenus sunt vetitæ, aut imperatæ. Justitia verò legalis respicit bonum communitatis, ut sic, sive aliquo præcepto imperatum sit, sive non.

Respondeo 3. Ex communiori sententia, justitiam legalem esse speciem quandam justitiæ strictè sumptæ: quod probatur, tum quia cùm justitia distributiva inter species justitiæ rigorosæ numerari soleat, non apparet cur justitia legalis non etiam inter illas sit recensenda; tum quia in justitia legali reperiuntur conditiones necessariæ, & sufficientes ad justitiam propriè dictam, nempe debitum, alteritas, & æqualitas. Cives enim ut partes Reipublicæ, cujus commodis fruuntur, tenentur bonum illius promovere, & defendere, suntque singuli sufficienter à communitate distincti quoad jura, & dominia cuique propria. Ac denique possunt suis operationibus totum illud jus adæquare, quod communitas in illos habet.

Quæres 3. An justitia legalis sit species distincta, à duabus illis vulgaribus justitiæ speciebus, distributiva nempe & commutativa. *Respondeo* 1. non distingui ab utraque, quia cùm non possit servari æqualitas, quam justitia respicit, nisi aut secundum proportionem geometricam, aut secundum arithmeticam; neque etiam dari potest, nisi duplex justitiæ species, nempe distributiva, quæ priorem proportionem, & commutativa, quæ posteriorem servare intendit. Quare aut justitia legalis non est propria justitia, aut ad alteram ex dictis speciebus reduci debet.

Respondeo 2. Justitiam legalem reducendam esse ad speciem justitiæ commutativæ, siquidem per illam constituitur æqualitas arithmetica, inter officia quæ cives ob bonum commune exhibere debent, & jus quod habet communitas tale quid ab iis exigendi: hujusmodi autem adæquatio ad justitiam commutativam pertinet.

RESO-

SOLUTIO IV. *Justitia etiam vindicativa est species justitiæ, non tamen à commutativa distincta.*]

R PARS PROBATUR, quia illa est de vera ,, cujus proprius actus externus est adæquatus erius, eique debitus ex supradictis; atqui actus us externus justitiæ vindicativæ est hujusmo- :t enim vindicatio non sit debita, ei qui pu- quippe qui non habet jus aliquod in ultorem, o puniatur ; quia aliàs injuria illi fieret, si ei condonaretur: est tamen debita Reipublicæ, judex potestatem accepit scelera ulciscendi; i læsæ, cujus nomine tenetur pœnam condi- peccanti imponere, per quam damnum, vel illata perfectè resarciatur. Ergo nihil deest vindicativæ, ut sit vera & propria species ju-

od enim dicunt aliqui, pœnam pro injuria im- m , non resarcire damnum illatum personæ æ, eo quòd semper integrum perseverat; aper- um est, quia juxta moralem æstimationem , um illud per mulctam pecuniariam, aliamque ctionem æquivalentem sufficienter compen- otest; ita ut læsus tantumdem recipere censea- antum ei ablatum fuit. Hinc

erior pars suadetur , quia illa justitia est com- iva, quæ servat æqualitatem rei ad rem, modo ùs explicato: atqui justitia vindicativa eam ser- cùm pœnam statuat respondentem quantitati i. Quare ad justitiam commutativam reduci de- tque hanc esse sententiam S. Doctoris patet ex *q.61. art.4.* in corpore, ubi ex Aristotele ait, apassum quo quis tanta pœna plectitur, quan- t culpa illius, esse justum commutativum. Et quenter *in respons. ad 1.* ait, formam divini judi- endi, secundum rationem commutativæ justi- rout scilicet recompensat seu adæquat præmia is, & supplicia peccatis.

:es, in justitia vindicativa nō modo haberi ratio- nem

nem peccatorum, sed etiam personarum: qui enim Regem offendit, majus supplicium meretur, quàm qui plebejum; hoc autem est proprium justitiæ distributivæ. *Respondeo* ideò in justitia vindicativa haberi rationem personarum, quia eo gravius est peccatum, cæteris paribus, quo persona offensa est dignior. Unde majorem pœnam imponere pro peccato, in personam digniorem commisso, hoc munus est justitiæ commutativæ, quæ æqualitatem inter pœnam, & culpam constituere debet, undecunque gravitas istius sumatur.

Quæres, an sit actus justitiæ commutativæ, quòd læsus exigat à Judice vindictam, pro injuria illata. *Respondeo affirmativè*, ut colligitur ex S. Thoma *quæst. citata art. 1. ad 3.* ubi docet, justitiam distributivam in subditis reperiri, quatenus acquiescunt distributioni bonorum communium, factæ per superiorem. Similiter enim dici potest, personam privatam exercere actum justitiæ commutativæ, quando à Judice vindictam injuriæ commensam postulat, ut ita inter læsum, & lædentem æqualitas constituatur. Et *ratio* est, quia exercere actum virtutis, & velle ut quis eum exerceat, ad eandem honestatem pertinet. Quare cũ persona publica exerceat justitiam commutativam, quando imponit pœnam æqualem culpæ, ut dictum est; ejusdem virtutis actum censetur elicere privata persona, dum ultionem injuriæ sibi illatæ deposcit, ad resarciendam inæqualitatem quæ inter ipsam, & lædentem constituta est.

Neque refert, quòd per actũ illum non reddat quis alteri jus suum; hinc enim tantùm sequitur, eum non esse actum completum & perfectum justitiæ. Quod tamen non impedit, quin vere quoad affectum ad justitiam spectet, quia non modo alteri reddere quod suum est, sed etiam velle, ut quis illud reddat, ejusdem rationis & honestatis opus est. Quibus autem modis aliquis habeat jus in re, ita ut suam appellare possit, ex sequenti capite intelligetur.

CA-

CAPUT IX.

De dominio ut spectat ad objectum justitiæ.

[R]ESOLUTIO I. *Dominium definiri solet, jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lex obsistat.*] Di[cit]ur 1. jus, id est legitima facultas. 2. Perfectè dispo[nend]i, id est omnimodè statuendi de re sua, non tan[tum quo]ad usum, sed etiam quoad substantiam, ita scilicet ut possit quis eam donare, permu[tare, v]endere, consumere, &c. 3. De re corporali, id [est qu]æ talis sit ut cerni, aut palpari possit, qualis [est ve]stis, aurum, domus. &c. Nam res quæ tangi [non p]ossunt, sed intellectu tantùm apprehendi, ut id aliquid, verbi causâ, jus ad bona defuncti, [quod] est hæreditas, jus ad recipiendas decimas ra[tione] officii Ecclesiastici, quod dicitur beneficium [Eccl]esiasticum &c. dicuntur incorporales, de quibus [propri]è non est dominium, sed quasi dominium, ut [Jurist]æ loquuntur. 4. Nisi lex obsistat, quia lex [quan]dum vetat, ne habens dominium rei, ea pro [libitu] disponere possit, ut patet in pupillis qui pro[pria a]uthoritate, bona sua validè alienare non pos[sunt].

[Dic]o 1. Prædictam definitionem à Jurisperitis sum[ptam], communiter probari à Theologis, modo par[ticula] illa, corporali, ex ea tollatur. Nam præterquã [quod] Deus habet perfectum rerum omnium, tam [corp]oralium, quàm incorporalium dominium, ho[mo ip]se verum habet dominium in actus liberos suæ [volun]tatis, & in pleraque jura, quæ inter res incor[porali]es numerari solent, cùm de iis pro libito dis[poner]e possit.

[Dic]o 2. Definitionem allatam ut jacet, non com[petere d]e dominio jurisdictionis, quod consistit in po[testat]e regendi suos subditos, præcipiendo, vetando, [puni]endo, &c. estque vel seculare, vel Ecclesiasticũ: [quod qu]em superiores non habent potestatem, dispo-

nendi

nendi de suis subditis ad omnem usum. Nec dominio proprietatis imperfecto, sive directo, quod solam proprietatem, sive utili, quod solam rei utilitatem continet, quale competit usurariis & usufructuariis; sed perfecto, quod scilicet proprietatem & usum rei complectitur, soletque dominium plenum appellari.

Quæres 1. Quid intelligatur per usum & usumfructum, *Respondeo* 1. usum esse jus utendi tantùm re aliena, salva illius substantia. Dicitur 1. Jus, quia non consistit in solo actuali usu, sed in facultate utendi, quæ post actum utendi permanet. 2. Utendi tantùm, ut distinguatur ab usufructu, qui est jus non modo utendi, sed etiam fruendi re aliena, ut jam dicitur. 3. Re aliena, ut distinguatur à jure, quod habet dominus utendi re sua. 4. Salva illius substantia, ut distinguatur ab usu, per quem res omnino consumitur, ut jus comedendi panem.

Respondeo 2. Usumfructum esse jus utendi, & fruendi re aliena, salva illius substantia. Unde distinguitur à simplici usu, quia usufructuarius habet jus percipiendi omnes fructus provenientes ex re, in qua ususfructus constitutus est, eorumque dominium acquirit, hoc ipso quod illos percipit, adeoque potest de iis pro arbitrio disponere, Usuarius autem non potest uti re, cujus usum habet, nisi in suum privatum commodum, verbi causa, ad comedendum, deambulandum &c. Quò etiam fit ut nequeat usuarius suum jus in alium transferre, quia est merè personale; usufructuarius autem possit, verbi causa, locando rem ex qua fructum percipit, non tamen jus suum alienando, sine consensu proprietarii.

Quæres 2. quid in jure intelligatur nominibus servitutis, & possessionis. *Respondeo* 1. servitutem dupliciter sumi apud Jurisperitos. 1. Pro subjectione seu obligatione quæ est in re alicujus, ut ea quodammodo serviat alteri; quomodo ager Petri dicitur servire Paulo, ut trãseat per illum. 2. Pro jure quod ejusmodi obliga-

tioni respondet. verbi causa, pro jure quod ha-
ulus, transeundi per agrum Petri; unde patet in
usufructu reperiri servitutem, quatenus res in
us, vel ususfructus constitutus est, servit usua-
usufructuario. Servitus tamen latiùs patet,
otest aliquis habere jus, non modo utendi, vel
i re aliena, sed etiam aliquid circa illam im-
di: ut dum quis qui habet jus impediendi, ne
murum altiùs attollat.

ondeo 2. Possessionem sumptam non pro re-
à, sed pro forma à qua aliquis denominatur
or, esse duplicem, nempe facti, vel juris, ac
m à Juristis definiri hoc modo Est apprehen-
l detentio rei corporalis, adminiculo corpo-
nimi, & juris. Posteriorem verò sic. Est jus in-
i alicui rei, tanquam suæ, non prohibitæ pos-

qui tamen Theologi dicunt, possessionem facti
i posse, occupationem rei corporeæ, factam
o nomine: possessionem verò juris, quæ est ef-
possessionis actualis, esse, Jus retinendi. & u-
e occupata ab aliquo, tanquam proprio ipsius
o. Cæterùm possessio dicitur, occupatio rei
eæ, quia res incorporeæ, seu quæ tangi & vi-
on possunt, ut jura, servitutes, obligationes &c.
cuntur possideri, sed quasi possideri. Additur
particula illa, proprio nomine, quia rem oc-
s nomine alterius, ut tutor pupilli nomine, nō
possidere, sed potiùs ille cujus nomine agit.
n ex ante dictis de dominio colligi potest non
res corporeas, sed etiam incorporeas, ex sen-
Theologorum possideri. Quamvis hæc quæ-
deatur tantùm de nomine, adeoque non magni
menti.

SOLUTIO II. *Sola, & omnis substantia intelle-
est capax dominii.*] PRIOR PARS caret diffi-
e, quia per dominium non intelligitur quæli-
ultas ad rem quamlibet, ut malè quidam olim
dixerunt.

dixerunt: sic enim sol diceretur habere dominium in lucem, & ignis in calorem quem producit, quod ridiculum est. Sumitur ergo dominium pro potestate liberè utendi rē aliqua, quomodo est opus rationis, & voluntatis, adeoque non nisi substantiæ spirituali competere potest.

Posterior pars declaratur: nam imprimis Deus habet absolutum dominium in res omnes creatas, de quibus proinde pro arbitrio disponere potest, citrà cujusquam injuriam: Angeli etiam habent dominiū in suos actus, quia cùm libertate præditi sint, possunt eos elicere, vel non elicere: non tamen propriè habent dominium rerum corporearum, quia non possunt de iis disponere ad arbitrium, sed juxta præscriptum Dei, cujus sunt ministri: homines verò nō modo habent dominium in proprios actus liberos, sed etiam in plerasque res externas, de quibus possunt ad libitum disponere; quamvis eorum dominium divino sit subordinatum, & ab eo essentialiter dependens.

Deinde infantes ex probabiliori sententia, sunt capaces dominii rerum externarum, ut patet ex verbis illis Apostoli *ad Gal. 4.* Quanto tempore hæres parvulus est, nihil differt à servo, cum sit dominus omnium. Et ratio est, quia dominium ejusmodi rerum non fundatur in actuali usu rationis, quia alioqui adulti quamdiu dormiunt, vel ebrii sunt, nullius rei dominium haberent, sed in natura rationali, libertate in actu primo prædita, qualis est in infantibus, & amentibus: quare illi capaces sunt dominii, si aliunde sufficiens sit titulus. Qui tamen in perpetuam incidit dementiam, eo ipso videtur excidere à dominio jurisdictionis, ut probabiliter advertunt aliqui.

Præterea jure Cæsareo introductum est, ut Filiifamilias nondum emancipati habeant dominium quorundam bonorum, nempe Castrensium, quasi Castrensium, & Adventitiorum. Cum eo tamen discri-

ie, quòd bonorum primi, & secundi gene-
t dominium, & usum fructum; bonorum
:tii generis habent tantùm dominium di-
seu proprietatem, cùm ususfructus apud
naneat; nisi ipse pater usumfructum si-
onet, vel aliquid detur filio ea lege, ut
usum-fructum non habeat, vel tantùm detur
-fructus rei, non autem dominium illius,
a constituitur usus-fructus supra usum-fru-

juxta leges civiles servi, seu mancipia non
propriè ullius rei externæ dominium quia
d acquirunt, domino acquirere dicuntur.
hoc intelligi solet de iis tantùm, quæ acqui-
is, ut servus est, seu iis ministeriis quæ titulo
is domino suo debet. Unde juxta hanc limi-
m, potest servus habere dominium eorum
m, quæ Dominus in eum transfert, aut quæ
ur ab alio ea conditione, ut ad ipsum, non ad
um pertineant. Item eorum quæ arte aliqua,
opria pecunia lucratur, sine domini injuria, id
t exhibita omnia obsequia, quæ illi debet.
dem, quòd homo rerum, quas justè possidet,
ium non amittat, etsi in peccatum mortale la-
definitum fuit in Concilio Constantiensi con-
Vicleffum, & Joannem Hus qui sequuti Arma-
n docebant, verum dominium fundari in gra-
charitate, adeoque nullum esse dominum ci-
, nullum Prælatum, nullum Episcopum, dum
peccato mortali. Idem colligitur ex scriptura:
Cyrus, Nabuchodonosor, & alii non modo pec-
es, sed etiam infideles, habuerunt dominium
dictionis, & proprietatis etiam ex consensu Dei.
Christus *Matth.22.* Reddite, inquit, quæ sunt Cæ-
, Cæsari, quibus verbis continetur præceptum
endi tributa Principibus, etiam à gratia, & fide
nis, cùm tunc temporis Imperatores essent infi-
s.

Ratio

Ratio idipsum ostendit, quia si dominium fundaretur in gratia, sequeretur maxima in rebus humanis perturbatio. Cùm enim incertum sit, an quis habeat gratiam, nemo posset probare coram Judice, se alicujus rei dominium habere, aut rem aliquam tanquã suam tuta conscientia retinere. Dareturque hominibus occasio Principibus tributa denegandi, & aliorũ bona invadendi; quia facilè quisque sibi persuadere posset, alios à gratia sanctificante excidisse, & in peccato mortali versari.

RESOLUTIO III. *Varia res spectant ad objectum dominii.* Hoc ut clarius explicetur. *Dico 1.* hominem habere dominium in res corporeas sub cœlo existentes, cum creatus sit ex *Genes. 1.* ut præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, universæque terræ; omnique reptili quod movetur in terra. Quare potest homo per se loquendo, & spectata ejusmodi rerum natura, eas usui suo accommodare, citra cujusquam injuriam; esto non omnes earum partes illius dispositioni proximè subjaceant: hoc enim est per accidens.

Dico 2. Ab ea lege à nonnullis excipi bona immobilia, sacramque supellectilem Ecclesiarum: quia putant, eorum dominium ad solum Deum, vel Christum pertinere, usum vero seu administrationem duntaxat ad Ecclesiæ Prælatos, vel ad Monasteria aliasque Communitates. Rationem afferunt, tum quia in jure canonico sæpissimè ejusmodi bona dicuntur res Dei, aut Deo donatæ, vel traditæ: tum quia antiquitus hæc oblata sunt Deo à fundatoribus. Tùm quia Communitates non possunt ejusmodi bona alienare, sed tenentur ea ad posteros transmittere.

Alii tamen oppositum cõmunius sentiunt. 1. quia ex Concilio Trident. *sess. 25. cap. 3 de reformatione*, omnibus Regularium Monasteriis tam virorum quam mulierum, exceptis Capucinis, & Minoribus de Observantia, conceditur facultas bona immobilia possidendi;

possessio spectat ad dominium, estque vel-
lementum illius ex supradictis. 2. Quia ex
i sententia, quicquid acquirit Monachus,
icquirit, sed Monasterio: non dicitur autem
e bonum aliquod, qui solam illius admini-
m obtinet, sed tantùm qui dominium illius
tur. 3. Quia rationes oppositæ non convin-
n ideò bona Ecclesiæ dicuntur bona Dei, &
r Deo tribui, quia donantur personis Deo
er dicatis, & in illius cultu occupatis. Fun-
tamen verè intendunt, eorum dominium
re in Communitates, quibus ea tribuunt.
tem non possint alienari, id non impedit
lominium, ut patet in majoratibus, quo-
um habetur dominium, esto alienari non

ior de Communitatibus; nam Religiosi so-
er professi, in particulari nullius rei tempo-
ominium habere possunt, ut patet ex variis lo-
s Canonici, & ex Concilio Trident. *sess. citata*
Quare peccant mortaliter contra votum pau-
s (ex statuto Ecclesiæ omne dominium, &
atem ad illud excludentis) quando aliquid
le recipiunt aut retinent, vel donant sine con-
altem tacito superioris. Quia hæc sunt actus
ii, quibus votum solemne paupertatis viola-
Quid autem de Clericis non Regularibus sen-
im sit, ex dictis *lib. 3. cap. 10.* sufficienter intelligi

3. Etsi jure naturæ, non habeat unus homo
nium in alterum, eo quòd omnes naturæ con-
e sunt æquales; jure tamen gentium, & civili,
t unus fieri servus alterius. ut satis constat ex
. Ubi tamen tria breviter notanda sunt 1. domi-
i homines quatuor modis acquiri, nempe, jure
nativitate ex serva, quia partus sequitur ven-
; justa condemnatione. qua quis in pœnam cri-
s, ad servitutem damnatur; & emptione, aliquas

condi-

conditiones ex jure civili exigente. 2. Etsi Christiani in bello ab infidelibus capti, jure gentium fiant eorum servi, consuetudine tamen introductum esse, ut Christiani non fiant servi Christianorum, à quibus in bello capiuntur. 3. Dominium quod habent homines in alios homines, non esse tam absolutum, ac illud quod in res alias corporales exercent; cùm illos non possint pro arbitrio pœnis afficere, & multò minus necare, etsi olim oppositum observatum fuerit.

Dico 4. Hominem nō habere dominium in vitam, & membra corporis sui, sed esse eorum custodem, ex S. Thoma *2. 2. quæst. 66. art. 5.* Quia cùm dominium fundetur in libertate, hæcque supponat existentiam hominis, adeoque spectantia ad vitam, & substantialem illius integritatem, fieri nequit ut vita, & corpus hominis illius dominio subjaceant. Quò fit ut nequeat homo licitè seipsum occidere, vel sibi manum, aliamve corporis partem amputare.

Dico 5. Hominem esse dominum suæ famæ & honoris, ut patet, tum quia habet dominium earum rerum, quas sibi acquirit, qualis est fama. Tum quia alioqui infamatus ab aliquo, non posset illi famæ restitutionem condonare; sicut non potest latroni condonare restitutionem pecuniæ alienæ, quam illi furatus est. Tum quia varii sunt casus, in quibus licet nos ipsos infamare, ut petendi consilii causa, & quando famam alteri injustè ablatam, tenemur restituere.

Monet tamen S. Doctor *supra quæst. 73. art. 4. ad 1.* in cujusque arbitrio esse, pati detrimentum suæ famæ, nisi hoc vergat in periculum, aut detrimentum alterius. Qua limitatione judicat, eum graviter peccare, qui non habet curam de bono nomine, quando illius infamia, vel damnum ex ea ortum, in alios redundat: ut contingit dum verbi causa regularis, aut qui alios ex officio regere tenetur, infamiæ notam incurrit.

Dico 6.

Hominem habere aliquo modo dominium spiritualium:tum quia dici potest,eum illa : per propriam industriam seu cooperatio- quia nulli homini facit injuriam, etsi ejus- iis malè utatur, eorumque per peccatum actuŗam faciat.

LUTIO IV. *Modus seu titulus legitimus ac- lominium rei, quæ nullum habet dominum est ationem,qua aliquid fit primo occupantis.*] An- ioc explicem præmoneo, ad acquisi:ionem requiri titulum, qui aliud nihil est quàm causa fundandi dominium, quomodo dici- tum habere dominium domus,vel equi titu- onis, &c. quia per emptionem illius domi- gitimè comparavit. Verùm plerumque præ- um, ipsius rei traditio seu apprehensio re- , ad acquisitionem dominii. Interdum ta- ilus sufficit, ut in acceptatione beneficii, & atis,nondum secuta possessione, & in rebus natæ,aut venditæ sunt Ecclesiæ, aliisque piis nare in his,& quibusdam aliis casibus,per so- ilum non modo habetur jus ad rem, sed et- in re:cùm extra illos, adeoque ut plurimum, tulus sine possessione non tribuat nisi jus ad

o *si quæras*, quid intelligatur per jus in re, & . *Respondeo* jus in re esse illud, quod immedia- ait actionem in rem, utpote nobis obstrictam; :tsi ea in possessionem alterius transeat, nobis ta maneat:quia res transit cum suo onere, ad- liceat nobis eam vendicare. Tale est jus quod in equum per emptionem, secuta traditio- e quod per collationem habes in beneficium, acceptatione.Jus verò ad rem esse illud, quod tribuit immediatè actionem in rem, sed in per- n: quia etsi res ipsa nobis obligata non sit, ali- tamen tenetur eam nobis tradere. Unde si res iū transeat,non possumus eam nobis vendicare,

X sed

sed habemus solum actionem personalem in eum qui nos defraudavit; ut si, verbi causa, post venditum sed nondum traditum tibi equum, eum alteri vendat, aut donet.

His positis, sensus resolutionis nostræ est, res quæ nullius sunt, fieri primò occupantis, ita ut qui primò eas capit, acquirat earum dominium, nec possit iis privari, sine injustitia. *Ratio* est, quia cum res illæ propter usum hominum creatæ sint, adeoque sub illorum dominium cadere possint, optimo jure introductum est, ut in particulare illius dominium transeant, à quo primùm occupantur. Unde qui nomine occupationis intelliguntur venatio, aucupium, & piscatio. hinc feræ terræ, volucres aëris, & pisces maris jure gentium illius esse incipiunt, à quo primò capiuntur.

Ubi *nota* 1. animalia natura sua mansueta, ut sunt oves, gallinæ, &c. non esse primò occupantis, etsi dominorum potestatem evaserint, quia adhuc censentur esse sub dominio illorum. 2. Animalia quæ usu mansuefieri solent, qualia sunt cervi, columbæ, &c. non posse capi, quamdiu ex libera vagatione redire solent, sed tantum quando amiserunt consuetudinem redeundi; quia tunc in naturalē libertatem se recepisse, proindeque sub nullius dominio esse censentur. 3. Animalia fera & silvestria, quæ usu non mansuefiunt ut lepores, perdices, &c. non posse capi, quandiu sunt sub custodia alicujus, posse autem, si illius potestatem evaserint, quia jam nullius sunt. 4. Feras tamen qui includuntur in locis magnæ vastitatis esse capientium, quia cùm ob vastitatem loci, earum captura sit valde difficilis & incerta, naturali libertate potiri censentur. 5. Feram ita percussam ab uno, ut moraliter illam esset capturus, illius esse, esto alter præveniendo eam ceperit: secus si non esset capturus. Et idem dicendum de fera extracta è laqueo alterius. 6. Feram quam unus persequitur, quæque cadit in laqueum alterius

rimò occupantis; quia in pari jure, me-
litio possidentis. 7. Etsi peccet qui in
ēto venatur, damnumque illatum te-
rcire: eum tamen non teneri ad restitu-
irum quas capit, si illæ in nullius erant

quid dicendum sit de rerum inventione.
Gemmas, ambarum & similia quæ in
is reperiuntur, in nullius esse dominio,
se primò occupantis. 2. Oppositū ex pro-
entia, dicendū esse de venis metallicis:
ure gentium, videntur in illius esse do-
jus est ager in quo generantur, quan-
e civili deputatæ sint Principi, vel Rei-
bicunque reperiantur: adeoque non sint
upantis. 3. Secùs spectato jure natura-
ium, affirmandum de thesauro invento,
dominium non habeat, fit primò occu-

to tamen jure civili, *dicendum 1.* thesau-
roprio fundo inventum, esse totum inven-
od verum est, etsi ille sciret thesaurum in a-
e, antequam eum emeret. 2. Inventum
in fundo alieno, esse ex æquo dividendum
entorem, & dominum; at de industria, &
lto domino inventum, totum esse domini,
olum post sententiam quia est lex pœnalis,
n ut si dominium sit divisum, una medietas,
uenda proprietario, & altera usufructuario,
tum ex consensu domini dividendum esse,
onventionem factam, eaque deficiente to-
e inventoris. 4. Thesaurum inventum in loco
o, qui nullius est, verbi causa, in via, in flumi-
, ad solum inventorem spectare; secùs si lo-
blicus speciali dominii jure à Principe possi-
t, ut sunt sylva, pascuum, &c. tunc enim dimi-
fisco cedere debet. 5. Thesaurum arte magi-
ave prohibita inventum, jure civili communi

ad fiscum pertinere, quod intellige, post latam sententiam. Ita tamen ut si thesaurus sit repertus in loco proprio, vel in communi qui nullius est, totus per sententiam ad fiscum sit devolvendus; si vero in loco alieno, ea tantùm medietas adjudicanda sit fisco, quæ aliàs fuisset inventoris: quia æquum non est ut dominus fundi privetur sua medietate, propter crimen alterius, si illius non fuit particeps.

RESOLUTIO V. *Legitimus modus comparandi alicujus rei, quæ alterius est, dominium, est per voluntatem domini, illius dominium in alium transferentis.*]

Valde enim congruum est naturali æquitati, ut rata illius habeatur voluntas, qui rei suæ dominium in alium vult transferre. Ut autem ista clariora evadant

Nota 1. Dominium non transferri per solum actum internum, cùm contra possessio rei mobilis amittatur, sola voluntate possessoris, nolentis eam amplius possidere. Imò quando rei possessio relinquitur, dominium deperditur sola voluntate illud amittendi; tuncque res habetur pro derelicta, transitque in dominium primò occupantis. Et ratio est, quia facilius est quòd res designat esse, quàm quòd esse incipiat.

Nota 2. Promissionem quæ describi solet, deliberata & spontanea fidei obligatio facta alteri de re aliqua bona & possibili non obligare ante acceptationem, saltem ut plurimùm. Nam præterquàm quod ex dispositione juris civilis obligatio non oritur, nisi ex mutuo duorum consensu; sanè ex jure gentium, aut naturali promissio habet tacitam conditionem, si acceptetur. Quia promittens non videtur habere animum se obligandi nisi ex hypothesi quod illius promissio alteri grata sit. Dixi saltem ut plurimum, quia promissiones factæ civitati, vel universitati, vel Ecclesiæ, vel hospitali censentur obligare ante acceptationem.

Nota 3. Promissionem acceptatam obligare sub morta-

promissa sit notabilis; quia tunc est ob-
itia, quæ ex se gravis est. Quod intelli-
nissio seriò & animo promittendi, ac
em facta sit: facta enim leviter, aut tan-
ne ostendendi firmum animi proposi-
iadam urbanitate, non obligat sub mor-
m promissis, nisi grave damnum inde
tunc est solùm obligatio ex fidelitate,
ò gravis est. Porro quamvis aliqui dicat,
omissionis esse gravem, quando sufficie-
n mortale; oppositum tamen verius est,
omissio longè minùs obligat, cùm non
d rem, variisque de causis possit revoca-
longè major sit injuria, surripere Petro
iàm viginti ex sola promissione ei debita
Indè etsi peccatum sit mortale, furari u-
m, non sequitur peccati etiam mortalis
llum, qui postquam aureum promisit,
promissum exequi, sed requiritur major
ta prudentis arbitrium.

Varios esse casus, in quibus promissio vali-
ptata desinit obligare. 1. Quando promis-
it inutilis, illicita, vel impossibilis. 2. Si sta-
ita mutetur, ut verisimile sit promissorem
omprehendere talem eventum: quia pro-
n obligat ultra voluntatem promittentis.
ex parte sua nolit implere promissum, non
genti fidem tenemur fidē servare. 4. Quan-
ssio facta est ob causam, quæ posteà depre-
non subesse.

Dubium non esse, quin jure gentium ac-
dominium rei habitæ per contractum. *Est*
ficultas, an transferatur dominium per con-
jure naturali validum, & jure civili, vel ca-
iullum. *Respondeo* cum distinctione: nam si
ánum reddat contractum omnino irritum,
obligationem, quæ naturaliter ex eo ori-
impedit, certum est per talem contractum

dominium non transferri : si verò contractus idē tantùm jure humano dicitur nullus quia non admittitur eo jure, tanquam legitimus, nec datur actio cōtra debitorem, hoc modo cùm non impediatur obligatio naturalis, contractus valet, quantùm ad translationem dominii, in foro conscientiæ.

Unde colligitur eum, qui per testamentum minùs solemne hæres factus est, posse tuta conscientia possidere hæreditatem, donec per sententiam judicis ea privetur. Quia tamen probabile est, testamentum prædictum jure civili irritum esse, hinc poterit hæres ab intestato litem movere, & hæreditatem retinere, si ei in foro externo adjudicetur.

RESOLUTIO VI. *Dispositione legis humanæ, dominium alicujus rei acquiritur sine consensu domini, per præscriptionem.*] Quod ut intelligas, *Nota 1.* Præscriptionem hîc à nobis ex communi sententia sumi, pro acquisitione dominii per continuationem possessionis, tempore à lege definito. Ubi per dominium intelligitur, non modo dominium proprietatis, sed etiam utilitatis; utrumque enim præscribi potest. Et per rem, intelligitur tam mobilis quàm immobilis. Unde constat, præscriptionem hîc non distingui ab Usucapione, etsi apud Juristas, distinctio quædam inter illa constituatur: quatenus Usucapionem sumunt, pro antedicta acquisitione dominii & præscriptionem, pro exceptione qua excluditur actio intentantis litem, adversus usucapientem.

Nota 2. Eam vim esse præscriptionis, ut non tantùm in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ dominium transferat in possessorem: idque sive is contra quem præscribitur, fuerit negligens, sive non. Unde elapso tempore debito, possessor bonæ fidei non tenetur restituere rem quam usucepit, etsi posteà cognoscat cujusnam esset, quia legitimè & validè illius dominium acquisivit. Neque hoc nimis durum videri debet, justè enim potuit Princeps

m publicum ſtatuere, ut poſt longam
bona unius ad alium tranſeant, ne
aneant dominio, neve lites multipli.

præſcriptio valeat, requiri 1. poſſeſ-
n civilem (nam merè naturalis ſeu cor-
fficit) eamque propriam, qua ſcilicet
ſuo poſſideat, non alieno: qua ratione
t res pupilli, quas proinde præſcribere
2. Bonam fidem, quæ tunc habet locum,
ex prudenti æſtimatione judicat, rem
et, eſſe ſuam. 3. Titulum probabiliter
n, ſeu qui etſi verus non ſit, talis tamen
ab eo, qui rem poſſidet, ut ſi equum emit
n exiſtimabat verum eſſe illius dominū.
onditio, etſi requiratur ordinariè ad
nem, abſolutè ad eam neceſſaria non eſt,
um res aliqua legitimè poſſideatur, etſi
atur memoria tituli quo poſſidetur. 4 Tē-
um, ſeu jure præſcriptum, quodque in-
non ſit. Cæterùm ut iſtæ conditiones cla-
iantur.

1. Utrum ignorantia juris aut facti ſufficiat
ibendum. *Reſpondeo* 1. ignorantiam vincibi-
it juris, ſive facti non ſufficere, cùm non
am fidem. 2. Ignorantiam invincibilem, ſi
ſficere propter rationem oppoſitam, item
dubii, quia in dubio poſſumus utramque
m ſequi: non tamen ſi ſit juris clari, quia
, & canonicum à quibus præſcriptio ſuam
et, ſtatuunt in uſucapione juris ignorantiam
deſſe, quod ſaltem de jure claro intelligen-
. Unde potes præſcribere equum emptum à
em putabas dominum, quia eſt ignorantia
Non autem ſi ſciens eſſe furem, exiſtimabas
ſſe vendere rem alienam; quia eſt ignorantia
erſpicui.

reſ. 2. Quantum temporis requiratur ad præ-

scriptionem. *Respondeo* 1. Res privatorum mobiles, possessione bonæ fidei, cum titulo, triennio præscribi; sine titulo, non nisi spatio triginta annorum. 2. Res eorundem immobiles bona fide, cum titulo præscribi possessione longi temporis, nempe decem annorum inter præsentes; & viginti inter absentes; sine titulo autem requiri longissimum tempus, seu triginta annos, tam inter præsentes, quàm inter absentes. 3. Res mobiles contra Ecclesiam etiam Romanam, præscribi triennio, ut de privatis dictum est. Immobiles verò, contra Romanam præscribi spatio centum annorum; contra alias quadraginta, ex jure communi. Verum plura hac de re apud Juristas videri possunt, quorum etiam est exactius declarare, quænam res in speciali præscribi, aut non præscribi possint.

Nota 4. Subesse aliquod remedium, quo potest quis judicis authoritate rem suam, etiam peracto tempore ad præscriptionem sufficienti, recuperare. Hoc autem solet vocari, Restitutio in integrum, quæ Minoribus, & Ecclesiis, aliisque piis locis conceditur per quatuor annos, post expletum tempus præscriptionis. Majoribus verò ætate, id est, qui vigesimum quintum ætatis annum expleverunt, idem tempus conceditur, modo probent, sine sua negligentia præscriptionem fuisse peractam.

CAPUT X.

De variis contractibus, & obligationibus iis annexis.

RESOLUTIO I. *Contractus hic à nobis sumitur, pro Conventione mutua, seu pacto ex quo, vel ex utraque, vel saltem ex altera parte oritur obligatio.*] Quanquam alii strictiùs sumant contractum pro pacto, ex quo utrinque nascitur obligatio. Unde juxta priorem modum, donatio quæ incipit à promissione, dicitur contractus; quia promissio acceptata inducit obligationem ex parte donantis. Non est autem

ontractus juxta posteriorem, quia non infert
onem ex parte donatarii. Cæterùm obliga-
ex contractu, non tantùm est naturalis, sed
vilis, quæ scilicet jure humano inducitur, &
concessa actione adversus eum qui obliga-

r. Etsi omnes contractus fiant consensu in-
c verbis, aliisve signis externis, quosdam tamẽ
m dici re, alios consensu, alios verbis, alios
ı scriptura perfici. Re perficiuntur, qui rei tra-
m exigunt, ut depositum, mutuum, &c. Con-
ui certam verborum formam nõ exigunt, sed
cunque signis consensum exprimentibus per-
ur, ut emptio, & venditio, locatio, &c. Verbis,
tam verborum formulam postulant, ut stipu-
es, quæ interrogatione unius, & alterius re-
one perficiuntur, hoc modo. Promittis mihi
m? Promitto. Dabis mihi equum? Dabo, &c.
ura denique ii, qui sine scriptura nullius sunt
s, ut Emphyteusis.

a 2. Varias communiter assignari divisiones
actus. Nam 1. dividitur in nominatum, & inno-
um. Nominatus est, qui habet nomen speciale,
uod ab aliis distinguitur, ut emptio, mutuum, a-
e contractus vulgares. Innominatus verò qui
habet nomen speciale, sed tantum generale
en contractus, cujus sunt quatuor species, Do
s, do ut facias, facio ut des, facio ut facias. Nec
s in emptione & venditione, verbi causa, habere
m do ut des, ibi enim datur pretium pro merce:
ı contractu innominato datur una res pro alia,
s non est pretium, aut merx. 2. Dividitur con-
tus, in contractum bonæ fidei, & stricti juris,
rum prior dicitur bonæ fidei, non in sensu cir-
finem capitis præcedentis usurpato, sed quatenus
nificat æquitatem quandam, & benigniorem in-
pretationem quam Judex sequi potest. Posterior
rò stricti juris, quia Judex tenetur stare verbis, &

dispositioni contrahentium. 3. Dividitur in contractum lucrativum, seu gratuitum, & in onerosum, seu non gratuitum. Gratuitus dicitur, in quo non intervenit pretium, & merx, sed mera gratia & liberalitas. Onerosus verò, in quo vicissim onus imponitur, & fit quædam recompensatio. Prioris generis sunt donatio, mutuum, depositum, &c. Posterioris emptio, venditio, locatio, &c.

RESOLUTIO II. *Ut valeat contractus, quadam conditiones sunt necessaria ex parte consensus.*]. Requiritur nempe ut consensus sit liber, & procedens ex intentione se obligandi, ad leges contractus initi, signoque aliquo externo declaretur. Verùm cùm circa istas conditiones, ut sunt propositæ, non possit esse difficultas, superest *inquirendum 1.* An consensus metu extortus, sufficiat ad valorem contractus.

Cui dubitationi *Respondeo 1.* stando in jure naturali, nullum contractum irritum esse, ideò præcisè quòd per metum factus sit: quia id non impedit, quin simpliciter sit voluntarius. 2. Contractus merè civiles, initos per metum injustè incussum ab altero contrahente, valere, donec per sententiam irritentur; quia jure naturæ sunt validi, nec per leges ipso facto irritantur. 3. In foro externo solere rescindi per sententiam Judicis, contractus initos ex metu cadente in constantem virum; si injustè ab extrinseco incussus sit; non autem si metus sit justus, aut levis. 4. Qui per contractum, injusto, quanquam levi metu initum, aliquid acquisivit, teneri ad restitutionem in foro conscientiæ: quia quod ita acquiritur, per injuriam acquiritur, adeoque justè retineri non potest. Quod tamen intellige, modo contrahens fuerit alteri causa metus, nam si metus aliunde incussus sit, non est obligatio restituendi, cùm ipse injuriam non intulerit. Intellige etiam, modo metus sit causa præcipua, aut conditio sine qua contractus non fuisset initus.

Quæres

ares 2. Quid dicendum sit de contractu ex errololo inito. *Respondeo 1*. errorem circa substanicere contractum ipso jure naturæ irritum, ut m pro gemma datur. Quia tunc consensus sublis deest: non enim emptor intendit emere ı, sed gemmam. 2. Errorem circa rei accidenntùm sit comitans, non irritare contractum. er ejusmodi errorem consensus substantialis llitur, ut cùm emis equum Germanicum, puse Hispanicum, empturus licèt non tanti, etsi anicum esse scires. 3 In foro conscientiæ, conm rescindi posse ex parte decepti, quando doerius contrahentis dat causam contractui; etsi ıon sit, nisi circa rei qualitatem. Quia sic res juriam ei extorquetur. Deceptor tamen tenentractum implere, si deceptus velit. quia fraus us nemini patrocinari debet. Dico alterius cōıtis, nam si dolus aliunde veniat, contractus modo contrahens non habeat intentionem tionatam non contrahendi, nisi res de qua agili qualitate affecta sit.

ares 3. Quid dicendum sit de valore contractus rriti, cui juramentū adhibetur. *Resp. 1*. contraqui jure positivo, ob bonum commune irrit, non firmari juramento, ut si clericus cum ıento renuntiet privilegio fori: tale siquidem ıentum, cùm sit de re mala, fiatque in præjum boni communis, obligare nequit. 2. Contrajure positivo, propter utilitatem privatam deis, & in favorem illius irritum, firmari jurao. Hoc communiter admittitur, tum in conı quo uxor consentit in alienationem fundi do-, tum in eo qui fit à minore sine authoritate oris, vel licentia Judicis, tales enim contractus ui irriti, firmitatem accipiunt, si adhibeatur nentum de futuro, verbi causa, si uxor dotem ans juret, se contractum non revocaturam, uid simile. Et ratio discriminis inter hunc, &

præcedentem casum est, quia etsi per pactum privatum, non possit quis derogare juri publico, potest tamen privato. 3. Non firmari ejusmodi contractum, si præsertim in odium creditoris, seu ob peccatum illius à lege reprobetur, quia si tunc contractus firmaretur, creditor acquireret jus ad actionem sibi illicitam, quod dici non potest. Sicque contractus de solvendis usuris non firmatur juramento, adeoque etsi ob reverentiam erga Deum, ratione juramenti solvendæ sint, non tamen ex vi ipsius contractus, quia nullus est. Unde si jurans petat relaxationem juramenti, non tenebitur solvere: aut si solvit, poterit summam solutam repetere, cùm usurarius nullum jus in eam acquisierit; & ipse juraverit quidem se soluturum, non tamen ut suppono, se post solutionem non repetiturum. 4. Quando per juramentum contractus firmatur, ejus obligationem transmitti ad hæredes, perinde ac si contractus ex se, seu sine juramento esset validus; quia talis obligatio est realis. Quando autem contractus juratus invalidus manet, ejus obligationem ad hæredes non transmitti, quia illa obligatio, cùm non sit annexa contractui ratione sui, sed tantùm ratione juramenti, est personalis, adeoque ad hæredes non devolvitur. Verùm hæc sufficient de contractibus in genere. Superest ut de præcipuis eorum speciebus deinceps in particulari agamus.

RESOLUTIO III. *Inter contractus onerosos emptio, & venditio numerari solet.*] De hac materia tractat S. Thomas *2. 2. quæst. 77.* per quatuor articulos, quorum *1. inquirit*, an licitè possit quis rem vendere, plus quàm valeat. *Respondet autem 1.* fraudem adhibere ad hoc, ut aliquid plus justo pretio vendatur, omnino peccatum esse; inquantum aliquis decipit proximum, in damnum ipsius. 2. Carius vendere, vel viliùs emere rem, quàm valeat, esse secundum se injustum & illicitum. 3. Interdum tamen per accidens licitum esse, vendere rem

cariùs

a secundum se valeat, nempe quando
illius venditione damnum aliquod in-
si aliquis multum juvatur ex re alterius
it, ille vero qui vendit non damnifica-
re illa, eum non debere eam superven-
utilitas quæ alteri accrescit, non est ex
, sed ex conditione ementis. Nullus au-
endere alteri, quod non est suum, licet
adere damnum quod patitur. 5. Etsi in
io fraudantes infra dimidium justi pretii
restitutionem cogantur; secùs tamen con-
foro conscientiæ, cùm nemo retinere pos-
juste acquisitum est. 6 Justum pretium re-
sse punctualiter determinatum, sed magis
a æstimatione consistere; ita ut modica ad-
minutio non videatur tollere æqualitatem

lo 2. quæris, utrum venditio reddatur illici-
r defectum rei venditæ. Ad quod multipli-
ondet 1. Fraudem committi in venditione, si
in re quam vendit, cognoscat defectum, vel
n speciem rei; ut si aurichalcum vendat pro
l secundum quantitatem, ut si scienter uta-
ienti mensura; vel secundum qualitatem,
nal infirmum vendat, quasi sanum. 2. Quan-
scienter in his committitur, vendentem
m peccare, sed etiam teneri ad restitutio.
i verò eo ignorante aliquis prædictorum de-
a in re vendita reperiatur, eum quidem non
; teneri tamen eum ad ejus notitiam vene-
mnum recompensare emptori. 4. Quod di-
t de venditore, debere etiam intelligi ex par-
toris; eum scilicet teneri ad restitutionem,
o scienter emit rem, quam venditor putat esse
pretiosam, ut si vendat ipsi aurum pro au-
o. 5. Mensuras rerum venalium in diversis
sse diversas, propter diversitatem copiæ, &
e rerum. Nec licitum esse eas præterire,

quando publica authoritate, vel consuetudine institutæ sunt. 6. Pretium rerum venalium non considerari secundum gradum naturæ, cum quandoque pluris vendatur unus equus, quàm unus servus; sed secundum quod res in usum hominum venit.

Articulo 3. quærit, utrum venditor teneatur dicere vitium rei venditæ. *Et respondet 1.* venditorem teneri dicere vitium occultum rei venditæ, quando emptor ex tali vitio damnum, vel periculum incurrere potest, quod tunc fit, quando res tanti venditur, ac si vitio illo occulto careret, aut si propter hujusmodi vitium, usus rei reddatur impeditus vel noxius, ut si vendat equum claudicantem, pro veloci. 2. Eum tamen non teneri dicere vitium manifestum rei venditæ, si propter illud subtrahat quantùm oportet de pretio, quia fortè ratione ejusmodi defectus, vellet emptor plus subtrahi de pretio, quàm esset subtrahendum. Unde indemnitati suæ consulere potest, vitium rei reticendo.

Articulo 4. quærit, utrum liceat negotiando aliquid cariùs vendere, quàm emere. Ad hoc autem *respondet 1.* Omnibus licitum esse negotiari, propter res necessarias vitæ consequendas. Turpe verò esse negotiari propter lucrum, nisi aliquis finis necessarius, vel honestus intendatur, ut dum quis lucrum moderatum, quod negotiando quærit, ordinat ad domus suæ sustentationem, vel ad subveniendum indigentibus. 2. Non omnem qui cariùs vendit aliquid, quàm emerit, negotiari, sed eum tantum qui ad hoc emit, ut cariùs vendat: si enim emit rem, non ut vendat, sed ut teneat, & postmodum propter aliquam causam eam vendere velit, non est negotiatio, quamvis cariùs vendat. 3. Posse aliquem cariùs rem vendere, quàm emerit, vel quia in aliquo eam melioravit, vel quia pretium rei est mutatum, secundum diversitatem loci, aut temporis, vel propter periculum cui se exponit, transferendo rem de loco ad locum. Verùm

ut

ɔorum articulorum, quæ magni est mo-
:rior evadat, duæ resolutiones statuendæ
ɔ.

ITIO IV. *In contractu emptionis, & vendi-
tia committi potest, ex parte pretii.*] HOC
licari non potest, quàm respondendo ad
ltates, quæ sese hic offerunt. *Quaritur*
id sit emptio, quid venditio *Respondeo* jux-
:itos, emptionem esse rei pro pretio con-
ı, venditionem verò esse distractionem rei
. Et juxta quosdam Theologos, emptio-
:ontractum quo datur pretium pro merce.
ıem autem, contractum quo datur merx
). Ubi nomine mercis intelligunt, quamli-
endibilem, per pretium autem intelligunt
ı secundum suum valorem spectatam;
m hæc secundum suam materiam, varios-
quos habere potest, etiam sub merce com-
i possit. Verum quia alii putant, posito mu-
ensu exterius expresso, contractum emptio-
enditionis esse perfectum quoad substan-
ii malunt definire contractum emptionis &
ɔnis, per obligationem tradendi pretium pro
k mercem pro pretio, quàm per traditionem
'.

res 2. Quid dicendum sit de justitia, vel injusti-
tractus emptionis & venditionis, ex parte
Respondeo 1. Hunc contractum esse justum,
o pretium est æquale rei venditæ, injustum ve-
ndò non est æqualitas inter pretium, & rem
enditur. Quod duobus modis fieri potest, nem-
ita ut pretium excedat valorem rei, vel ita ut
ı excedatur.

pondeo 2. Ad judicandum de valore rei, non tan-
considerandam esse perfectionem entitativàm
ɔstantialem, sed etiam & maximè usum & ne-
atem moralem rei quæ venditur. Item copiam
ıopiam illius, multitudinem & paucitatem
emen-

ementium aut vendentium, laborem in re procuranda susceptum, idque necessario, & non casu aut per accidens. Ex his enim aliisque id genus augeri, vel minui mercium valorem dubitari non potest. Quare pretium quod iis omnibus spectatis, à Principe taxatur, omnino justum est, consistitque in indivisibili; ita ut nequeat augeri, vel minui. Et communiter vocatur pretium legitimum. Quia tamen ut plurimùm determinatio pretii rerum venalium, per legem publicam fieri non potest, constitutio pretii cujuslibet rei communi prudentum judicio relinquitur. Tale autem precium vocatur arbitrarium, habetque quandam latitudinem, cùm vulgò dividatur in summum seu rigidum; medium, seu moderatum, vel mediocre; & infimum, seu pium, vel minimum. Quo fit, ut possit mercator, sine injustitia, easdem merces uni viliùs vendere, & alteri cariùs, intra latitudinem pretii; non autem si pretium sit legitimum, seu publica lege constitutum; quia hoc consistit in indivisibili, ut dictum est.

Quares 3. An intèrdum res possit licitè pluris vendi aut minoris emi, quàm valeat. *Respondeo* 1. Semper illicitum esse, ex vi contractus emptionis & venditionis, rem vendere pluris aut emere minoris quàm valet: hoc enim est contra æqualitatem justitiæ, quæ postulat, ut venditor non gravetur, accipiendo minùs quam dat; nec emptor, dando plus quàm accipit. *Confirmatur*, ratione S. Thomæ 2. 2. *quæst*. 77. *art*. 1. quia emptio & venditio videtur esse introducta, pro communi civium utilitate, dum scilicet unus indiget re alterius, & econverso: quod autem pro communi utilitate inductum est, non debet esse magis in gravamen unius, quàm alterius. Et ideò debet secundum æqualitatem rei, contractus inter eos institui.

Respondeo, 2. Etsi ex eo capite, nunquam liceat plus petere, aut dare minus, quàm res valeat, posse tamen id fieri licitum, ex quibusdam aliis titulis, qui

lens cum ipso contractu venditionis cô-
rimus titulus est, donatio, quæ tamen ra-
ada est, maximè inter extraneos. *Secun-*
m emergens: potest enim quis legitimè
)ensationem damni, quod ratione em-
renditionis subit, ut docet S. Thomas lo-
Tertiò, lucrum cessans, alioqui certò aut
r eventurum; quia cùm hoc sit pretio
potest illius compensatio fieri, deductis
: juxta majorem, aut minorem probabili-
i. Alter tamen contrahentium moneri de-
hoc, quàm de præcedenti incommodo,
illius suscepto; quia fortè nolet illud re-
Hinc autem collige, non licere, titulo lucri
em nunc carius vendere, quia futuro tem-
est valitura; nisi alioqui in illud tempus
vanda. Et similiter in contractu mutui non
titulo aliquid accipere supra sortem, ex pe-
e negotiationi exponenda non erat, quia
um est lucrum cessans.
o, aliquod gravamen pretio æstimabile, in
lterius contrahentis susceptum, ut si credi-
ns, exponat se probabili periculo amittendi
aut partem illius, vel illud non recuperan-
um expensis & molestiis; tale siquidem pe-
est pretio æstimabile, adeoque ratione illius
amplius quam res tunc valeat, exigere licet
am licet rem aliquam, anticipata pecunia
emere, quàm valitura sit traditionis tempo-
propter damnum emergens, aut lucrum ces-
tum propter periculum rei non recuperandæ.
ommuniter excusantur, qui lanas anticipata
ne, minori pretio emunt. Non tamen
è propter anticipationem, vel dilationem
onis, licet justum rei pretium minuere, vel
:, sed ut hoc licitè fiat, debet aliquis alius ti-
x prædictis, ad inæqualitatem illam concur-
).

Ex

Ex his autem collige, monopolia exercentes graviter peccare, tum quando inter se conveniunt, de re vendenda supra pretium rigorosum, tum quando omnes merces alicujus generis emunt, ut in tempus charitatis, animo pretium augendi, eas servent; tum quando impediunt, ne merces aliunde advehantur, ut ipsi suas majori pretio vendant.

RESOLUTIO V. *Potest etiam injustitia committi in emptione & venditione, ratione rei venditæ.*] Duo sunt modi hujus injustitiæ. 1. Si vendatur res quę vendi non potest, ut res spiritualis. 2. Si res venditur ut sana & integra, cum tamen occultum aliquod habeat vitium, ratione cujus redditur notabiliter minùs utilis ad id, pro quo emitur. Quare debet venditor ejusmodi defectus notabiles manifestare emptori, eos scire cupienti; alioqui tenetur ex justitia restituere pretium, damnumque ex venditione sequutum resarcire; quia tunc adest dolus dans causam contractui. Unde etiam in foro externo datur emptori actio redhibitoria, ad rehabendum pretium restituendo mercem.

Verùm *Nota 1.* Contractum valere, si ex hypothesi quòd defectus mercis fuisset revelatus, emptor nihilominus emisset, quanquam minori pretio; & venditorem tunc teneri duntaxat ad restitutionem excessus pretii: dari tamen contra illum in foro externo actionem, quæ in jure vocatur. Quanto minoris, etiam quamvis mercis defectus ipsi ignotus esset.

Nota 2. Quando emptor ita suo judicio fidit, ut nihil interrogans de vitio rei, unam ex multis eligat, venditorem non peccare contra justitiam, vitium rei occultum etiam notabile non detegendo; modo justum pretium exigat, & dolo vitium non contegat, nec rem vitio affectam inter integras ponat, ne ab emptoribus discerni possit: sic enim venditor nullam facit ei injuriam, sive in contractu, sive in modo eum alliciendi ad contrahendum. Et si qua

deceptio

: contingit, debet emptor eam sibi im-
Tenetur tamen venditor ex charitate,
fectum indicare, saltem post contractum.
.tia, si emptor aliquod inde damnum sit
; nisi ille præterea proprio periculo rem

Venditorem non teneri manifestare vi-
tum, quando propter illud res non reddi-
liter minus utilis ad id, pro quo emitur; et-
sumat fore, ut emptor non emeret si vi-
sceret. Quia tunc emptor censetur irratio-
nvitus, cum nulla, aut parva ei fiat injuria.
i valde durum est, obligare mercatores ad
a omnia vitia mercium quas vendunt; quia
decresceret earum pretium, & commer-
latim tolleretur. Si tamen res empta non
ub conditione quòd vitio careat, contra-
ius est valoris, defectu conditionis: sicut
irritus, quando venditor interrogatus de
rei vitiis, etiam minoris momenti, ea non
it.

4. Quando vitium est apertum, venditorem
eri per se loquendo, illud manifestare; cum
explorare debeat, an res quam emit sit sana
ra, adeoque si decipiatur, sibi imputare de-
hoc tamen teneri saltem ex charitate, quan-
t ab emptore ignorari vitium rei ut plerum-
:idit. Quanquam in tali casu, non datur actio
externo contra venditorem, nisi ultra dimi-
usti pretii emptorem defraudaverit.

15. Contractum valere, quando venditor igno-
um rei, eum tamen comperto posteà vitio,
se ab emptore accipere supra justum pretium
io affectæ, sed non obligari ad compensatio-
lamnorum, quæ sine ipsius culpa ex re vendita
int, cum non sit eorum causa.

46. Venditorem, in utroque foro teneri, de vi-
:culto ipsi noto, etsi in contractu generatim
dicat,

dicat, se nolle teneri de vitiis occultis rei, si quæ in ea sint. Unde in foro externo datur actio, contra venditorem agri affecti servitute sibi nota, quamvis dixerit se nolle teneri de servitute, si quam ager habet. Si autem venditor ignorabat vitium, & pretium fui æquale, spectato periculo quod emptor in se suscepit, aliisque circumstantiis, ad nihil tenetur, etsi postea vitium deprehendat.

Ex dictis collige, quid dicendum sit ad quæstionem illam, quam nonnulli proponūt, an emptor qui vult restituere rem, propter occultatum notabile vitium in ea deprehensum, teneatur restituere illius fructus, quos à tempore contractus percepit. *Respondeo affirmativè*, quia cum in eo casu contractus fuerit nullus, dominium rei venditæ mansit penes venditorem, qui proinde illius fructus habere debet, deductis tamen expensis, quia res domino fructificat. Verum tenetur venditor vice versa, non modo restituere pretium emptori, sed etiam resarcire damna, si quæ ex rei vitiosæ venditione orta sunt.

RESOLUTIO VI. *Justitia quæ in contractu mutui reperitur, tollitur per usuram.*] Ut hoc intelligatur, *quæritur 1.* quid sit mutuum. *Respondeo* mutuum esse, contractum quo quis tradit alteri rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & restituat posteà tantundem ejusdem rationis & qualitatis, seu ejusdem speciei & bonitatis.

Ubi *Nota 1.* materiam mutui esse ut plurimum, rem usu consumptibilem, quæque consistit in numero, ut pecunia, in pondere, ut aurum, argentum, &c. & in mensura, ut vinum, oleum, &c. 2. Eam distingui à materia commodati, quia hujus traditur usus, non dominium; materia verò mutui quia usu ipso consumitur, seu alienatur, traditur quoad utrumque; adeò ut mutuatarius non teneatur reddere eandem rem numero, sed specie. 3. Justitiam hujus contractus in eo consistere, ut mutuans nō plus accipiat à mutuatario quàm ei dedit: hoc enim exigit justitiæ æquali-

4. Hinc sequi, contractum mutui ex se a-
:ctum & licitum, ut patet ex Script. *Matt.*
.vitiari per usuram, qua aliquid accipitur
o, ultra sortem.

2 An, & qua ratione usura sit illicita. *Re-*
Usuram etsi interdum sumatur pro lucro
c sumi pro ipso contractu, ex quo tale lu-
nit; adeoque nihil aliud esse quàm con-
o aliquid exigitur ultra sortem, tanquam
ebitum, ex vi mutui, seu propter usum rei
dominium ipsius mutuatarii jam trans-

2. Usuram sic spectatam, non modo in
& jure canonico esse prohibitam, sed et-
se & intrinsecè malam, & contra jus na-
ocent omnes Theologi, cum sancto Tho-
st.78.art.1. & facilè ostenditur, tum quia
tam rationem est, in contractu oneroso
o accipere, quàm ei tribuas, ut satis patet,
ab omnibus admittitur in aliis contra-
m quia injustum est petere aliquid pro usu
æ, sed in alterius dominium translatæ, ac
l æqualitatem compensatæ, vel compen-
es autem mutuo tradita non est mutuantis,
arii; dicitur enim mutuum, quia per illud
: de meo tuum; quod ipsum patet, quia
ns pecuniam alicui, dat illi plenissimam
m ea pro arbitrio utendi, omnino inde-
rà voluntate mutuantis. Quare sicut ini-
, vendito pane pro justo pretio, aliquid in-
gere pro usu illius, ita mutuò dans pecu-
æquali summa compensanda est, non po-
njustitia aliquid exigere, pro usu illius pe-

tur 3, An etsi non possit licitè auctarium
ione mutui, possit tamen sumi in mutuo.
posse, omnium consensu, idque non
natione gratuita, sed etiam plerisque aliis
titulis,

titulis, quorum *Primus est*, damnum emergens ex mutuo: hoc enim non est usum pecuniæ vendere, sed damnum vitare, ut ait S. Thomas *artic. 2. ad 1.* Quod licitum esse ex eo manifestum est, quia nemo tenetur cum suo damno, beneficium alteri præstare.

Secundus, lucrum cessans ex mutuo, quod habet locum, quando aliquis ratione mutui impeditur ne aliquid lucretur. Hoc autem titulo aliquid justè accipi ultra sortem, probatur, quia lucrum cessans non est minus æstimabile pecunia, quàm damnum emergens, quare utrumque in pactum deduci potest. Quod intellige, modo sit spes proxima & probabilis lucri, qualis non habetur, nisi ex pecunia negotiationi destinata.

Tertius titulus est, onus mutuandi, quia se obligare ad mutuandum, quoties aliquis indiguerit, est quid pretio æstimabile: sicut etiam est labor, in numeranda magna quantitate pecuniæ mutuatæ susceptus. Quo titulo excusari solet negotiatio illa vulgaris, quæ Mons Pietatis appellatur, in qua pecunia, vel alia res mutuabilis exposita est ad mutuandum egentibus: ibi enim mutuarii accipiunt mutuum ea lege, ut solvant aliquid pro expensis: quæ ad conservationem Montis fieri debent, nimirum pro sustentatione ministrorum, conductione domus, &c.

Quartus est periculum sortis, & molestia in ea recuperanda. Hoc enim est pretio æstimabile, adeoque pro eo aliquid licitè peti & sumi potest. *Confirmatur*, nam mutuator potest exigere, ut mutuatarius illius indemnitati caveat, dato fidejussore. Si ergo remittat fidejussorem, velitque in se suscipere periculum sortis, potest aliquid pro tali onere accipere; sicut & fidejussor, si daretur, licitè acciperet. Oportet tamen ut probabile aliquod periculum amittendæ sortis hic interveniat, adeoque ut mutuatarius non sit persona secura, ut authores loquuntur.

Quin-

titulus, accipiendi aliquid licitè ultra
, pœna conventionalis, quæ habet lo-
ando mutuans init pactum cum mutuata-
tatuto tempore summam mutuatam non
neatur aliquid solvere supra sortem, in
æ moræ. *Ratio est*, quia cùm ille qui est
peccet contra justitiam, retinendo alie-
o domino, meritò aliqua pœna dignus
propterea ex conventione partium im-
st. Cavendum tamen est, ne pœna illa
r ad palliandam usuram, seu ex intentio-
exigendi ratione mutui. Neve pœna illa
uando mutuatarius non est in mora culpa-

item collige, in contractu mutui, licitum
m legis commissoriæ in pignoribus, quan-
ır in pœnam; quia etsi non liceat aliquid
uprà sortem, ratione mutui, licet tamen in
mutui pœnam apponere, quæ solvenda sit
ario, si tempore constituto non solverit.
test mutuans accipere pignus pro mutuo,
pignus fiat mutuantis, vel pro vendito ha-
nisi mutuatarius termino præfixo summam
. Et ita in Montibus Pietatis fieri solet. Ex
lligis pactum illud, ideo dici legis commis-
ia si debitor non solvat tempore statuto, in-
ommissum, id est, amittit jus in rem suam,
ım commissam.
itur 4. Quid dicendum sit de pacto dandi
à pecunia distinctum, ratione mutui. *Re-*
generatim omnia pacta, quibus imponun-
ra pretio æstimabilia, tanquam usuraria re-
: quia sic accipitur lucrum ex mutuo, quod
licitum est. Unde non licet tibi mutuum dare
cum pacto ut conducat domum tuam, ut in
tua emat, ut teneatur tibi præstare munus
a, ab obsequio, à manu; ut cùm tali fœmi-
timonium ineat, ut tibi remittat injuriam,
pr-

pro qua justam vindictam, vel satisfactionem exigere potest, &c. Ista enim & similia sunt pretio æstimabilia, adeoque non potest mutuatarius titulo mutui, ad ea ex justitia obligari.

Quæritur 5. An pactum restituendi totidem nummos, sive majoris, sive minoris sint valoris, sit usurarium. *Respondeo* cùm distinctione: nam si æquè dubium est, tempore restitutionis nummos plus, aut minùs valituros, pactum non est usurarium, quia cùm sit æquale periculum, & commodum, par est utriusque conditio. Si verò probabilius est, monetam plus valituram, & mutuator eam alioqui servaturus erat, usque ad tempus restitutionis, tunc etiam pactum est licitum, ratione lucri cessantis. Secùs si non erat servaturus, quia jam aliquid acciperet ratione mutui, supra sortem.

Quod si vice versa probabilius est, pecuniam minus valituram, & ille statim eam distracturus erat, nisi mutuo dedisset; contractus licitus est, quia mutuator potest se indemnem servare. Sed quid, si servaturus erat? Quidam dicunt eum tunc non posse exigere eundem valorem. Alii verò oppositum affirmant, quia cùm mutuator mutet propositum pecuniam servandi, velitque eam nunc alienare per mutuum, nulla ratio est, cur non possit illam æstimare, secundum præsentem valorem. Porro quomodo usurarii teneantur ad restitutionem, ex infra dicendis intelligetur.

RESOLUTIO VII. *Contractus census licitus est, per se loquendo, & servatis servandis.*] Ut hoc intelligas. *Nota 1.* Per censum hic intelligi, jus percipiendi certā pensionem, ex re alterius frugifera, eumque qui tale jus habet dici Censualistam, seu Censitorem: Censuarium verò illum, qui obligatus est ad solvendam ejusmodi pensionem.

Nota 2. Varias tradi divisiones census. Primò enim dividitur in reservativum, quo fundi dominium transfertur, reservata pensione, & consignativum, quo

rei dominio, pensio assignatur. Secundò
is dividitur in personalem, realem, &
iorum primus fundatur in persona, illi-
ria, secundus in re aliqua fructifera, &
, & persona. Tertiò census dividitur in
, quo fructus, & pecuniarium, quo pen-
ar. Quartò in temporalem, & perpetuum.
:dimibilem, idque vel ex utraque, vel ex
m parte. & irredimibilem. Sextò in vita-
pensio ad vitam constituitur, & non vita-
ad certum tempus, verbi causa, 10. aut 15.

otatis, quod contractus censualis licitus
uia per illum emitur res pretio æstimabi-
ius percipiendi pensionem ex re fructife-
lomino rei, qui sicut gratis dare potest jus
i fructum ex ea, ita & pro justo pretio ta-
ere. Ut tamen contractus iste licitè fiat,
æ sunt nonnullæ conditiones, de quibus

ut contractus emptionis & venditionis ju-
tium debet esse æquale rei venditæ, ex su-
at hoc non servatur in emptione censuum,
mque contingat, pretium non esse æquale
us solvendis. *Respondeo*, hinc nihil conclu-
:mens censum, non emit pensiones, cùm
æ sint, & variis periculis expositæ, sed jus
:cipiendi pensiones illas, quod statim in illũ
inter bona immobilia numeratur. Quare
id æquitatem emptionis censuum, ex parte
òd tantum detur, quanti æstimatur jus præ-
Neque opus est, quòd pretium datum sit
ipsis pensionibus percipiendis, cum satis
igrum, verbi causa, justo pretio emi, etsi fru-
ex eo sperantur, tale pretium longè supe-
t ratio est, quia in morali æstimatione, plu-
siones secundum se spectatæ, ut tantam
m conficiunt, pluris valent quàm jus, futu-

ris temporibus percipiendi ejusmodi pensiones, variis periculis expositas. Unde si ita constitueretur census, ut nullum esset morale periculum solutionis, tunc ut justa esset illius emptio, deberet pretium æquare totam summam pensionum percipiendarum.

Quæres 1. Quænam conditiones requirantur, ad justitiam hujus contractus. *Respondeo* jure naturæ requiri 1. Ut census constituatur in re fructifera, ex qua suo tempore pensio solvi possit. 2. Ut census ematur justo pretio, quale censetur quod vel legis præscripto, vel recepta consuetudine, vel virorum prudentum judicio taxatum est 3. Ut si res censui subdita pereat, censualistæ quoad jus percipiendi fructus pereat, quia res quælibet domino suo perit. *Excipe*, nisi culpa censuarii pereat, & nisi per alium contractum specialem, rei censualis assecurationi provisum sit. 4. Ut non possit censuarius rem censualem vendere, vel alio quovis modo in alium transferre, sine consensu censualistæ. Saltem quando periculum est, ne pensio imposita difficiliùs à novo rei domino obtineatur.

Præter dictas conditiones, aliæ requiruntur jure humano, maximè canonico seu Pontificio ad emptionem censuum. Verum quia illæ non ubique receptæ sunt à nobis prætermittuntur.

Quæres 2. An licita sit emptio census, cum pacto retrovendendi. *Respondeo* 1. Licitum esse, si pactum illud fiat in gratiam venditoris, ita scilicet ut venditor possit censum redimere quando voluerit. *Ratio est*, quia sicut vendens domum suam, cum pacto ut eam redimere possit, nemini facit injuriam, ita neque vendens jus percipiendi fructus è re sua, cum pacto retrovendendi. Est enim par ratio: quare sicut pactum retrovendendi, factum in gratiam venditoris, approbari solet in venditione aliarum rerum, ita & in censuum venditione admitti debet. Modò venditor minuat de pretio, juxta

ationem gravaminis, quod emptori im-

2. Ex probabiliori, & communiori sen-
itam etiam esse emptionem census, cum
vendendi facto in favorem emptoris, ita
teneatur venditor pretium restituere,
mptor voluerit. Et ratio est, quia si potest
mptori imponere obligationem, restitu-
uod in rem suam acquisivit, cur non poterit
mptor obligare venditorem ad refunden-
niam, per quam jus illud comparavit? Si-
prior obligatio justè potest compensari,
o de pretio, ita vicissim posterior compen-
t, tanto magis augendo pretium, quanto
onus redimendi, venditori impositum.
amen talem contractum, in gratiam solius
factum, esse in praxi periculosum, adeoque
consulendum, quia pecunia emere censum,
lo venditorem ad redemptionem, percepta
pensione, id à parte rei perinde esse videtur,
o dare, pecuniam, suo tempore restituen-
t aliquid accipere ultra sortem, quod planè
arium.

SOLUTIO VIII. *Contractus Cambii lici-*
potest.] UT hoc declaretur, *Nota 1.* Nomine
ii hic à nobis intelligi, non quamcumque per-
ionem, sed contractum quo pecunia, pro
ia permutatur. Unde differt à permutatione
iè sumpta, quia in hac traditur una res, pro
iversæ rationis, ut ensis pro annulo; à vendi-
, quia in illa traditur res pro pecunia, & à
o, quia in hoc traditur præsens pecunia, con-
dilatione solutionis ad certum tempus, ita
lis dilatio sit essentialis mutuo; cùm tamen
bium fieri possit, sine ulla dilatione, ut patet
Cambio minuto, adeoque si interdum dilatio
tingat in Cambio, hoc fit per accidens respectu
ii.

Nota 2. Varias assignari Cambiorum species. Primò enim Cambium dividitur in siccum, & reale; siccum, seu fictum dicitur illud, quod verum est mutuum, sub ficta Cambii imagine. Ut cum Paulus dat pecuniam Petro Lutetiæ, ibidem solvendam, confictis tamen litteris, ac si Romæ solvenda esset, ut ita sub honesta specie translationis pecuniæ, lucrum supra sortem accipiat. Cambium verò reale illud est, quo una pecunia verè commutatur cum alia. Quod iterum duplex est; minutum, quo una pecunia mutatur cum alia præsente, diversæ rationis, nempe aurea cum argentea, magna cum parva, &c. Et locale, seu per litteras, quo pecunia uno in loco traditur, ut alibi solvatur; quod duobus modis fieri potest. 1. Ita ut Campsarius det hic pecuniam Campsori, ut eam recipiat alibi, 2. Ita ut viceversa Campsor det hic pecuniam Campsario, alibi recipiendam. Cæterùm ille qui pecuniam dat in Cambium, dicitur Campsor; qui verò recipit, Campsarius seu Campsuarius vocari solet.

Nota 3. Apud omnes constare, Cambium siccum esse illicitum & usurarium, ut vel ex ratione appellationis patet: dicitur enim siccum, quia caret humore, seu justo titulo accipiendi lucrum, ex pecunia tradita. Deinde cùm in ejusmodi Cambio; pecuniæ non apportentur ad eum locum, in quo solutio fieri fingitur, non alio titulo lucrum exigitur, quàm ratione temporis, quo solutio expectatur; quod planè illicitum est & usurarium. His præmissis.

Dico 1. Cambium reale, quod minutum seu simplex appellatur, licitum esse, etsi in eo aliquid accipiatur supra valorem monetæ lege constitutum. *Ratio est*, quia varii suppetunt tituli ob quos ejusmodi lucrum licitum est, nempe officium cambiendi, in gratiam Campsarii susceptum; lucrum cessans ob Cambium, materiæ puritas, antiquitas, commoditas, &c. Ista enim sunt pretio æstimabilia. potest- pro iis aliqua compensatio moderata à campsa-

rio

et refert, quod pecunia sit taxata à Princi-
iam verũ est de pecunia ut est pretiũ & men-
s venalium, non tamen ut est res quædam
ex tali materia constans, habensque tales
tes, aut commoditates. Quare etsi pro ea
odo spectata, non possit plus exigi, quàm
itutum sit, potest tamen, si secundo modo

Cambium reale locale cum lucro modera-
s esse, sive Campsor det pecuniam, alibi re-
m; sive accipiat, alibi solvendam. Et ratio
n utroque cambiendi modo, est quædam
translatio pecuniæ, quæ pretio æstimabilis
eoque compensationem aliquam meretur.
enim Campsor dat pecuniam Lutetiæ, ut
mæ accipiat, perinde facit ac si pecuniam
existentem, Lutetiam realiter transferret.
verò Campsor accipit pecuniam Lutetiæ,
Romæ solvat, virtualiter pecuniam illam
t Romam, ubi Campsarius ea indiget. Ejus-
atem translatio est pecuniæ æstimabilis, cum
arius levetur magno onere, quod ipse subeũ-
et, transferendo realiter pecunias ab uno, ad
ocum valde distantem: idque cum multis pe-
quibus talis translatio non posset non esse ex-
Mitto in Cambio illo locali, posse licitè acci-
arium, ratione damni emergentis, & lucri ces-
& propter alios titulos vulgares.

or difficultas est, an sit licita species quædam
ii & recambii quæ quibusdam in locis dicitur
usu. Consistit autem in hoc, ut Campsarius
æ, verbi causa, accipiat pecunias à Campsore,
bligatione eas solvendi Romæ; idque per i-
Campsoris respondentem, qui postea eandem
iam per literas Lutetiam remittat, ut ibi-
Campsarius eam solvat cum Cambio, & re-
io. *Respondeo 1.* Cambium esse fictum, quan-
ampsor sciens Campsarium non habere Romæ

pecunias actu, aut potestate seu in credito, literas ad eum locum dirigit; siquidem in tali casu, non existit pecunia absens, quæ mutetur cum præsente, aut quæ Romæ Lutetiam transferri debeat, prout requiritur ad verum & reale Cambium.

Respondeo, 2. Cambium non videri illicitum, si Campsarius sponte petat à Campsore, ut sibi assignet aliquem, qui ipsius nomine pecuniam Parisiis acceptam, Romæ solvat; Campsorque suum Respondentem ei offerat, qui ex propriis pecuniis debito satisfaciat: quique jam ut creditor Campsarii, literas secundi Cambii ad eum dirigat, ut summam solvat Campsori, à quo primum Lutetiæ eam accepit; non quidem tanquam suo creditori, virtute primi Cambii, quia hoc debitum jam extinctum est; sed tanquam creditori Respondentis, cujus ipse Campsarius per secundum Cambium factus est debitor. In hoc enim cambiendi modo, pecunia Parisiis tradita, verè commutatur cum aliena, quod sufficit ut verum sit Cambium.

Puto tamen hunc cambiendi modum esse valde periculosum in praxi, quia totus ille circulus non alio fine videtur institui, nisi ut specie Cambii, tegatur merum mutuum, quo detur pecunia, in eodem loco solvenda cum auctario, quod ut liquet usurarium est. Quare ut Cambium illud licitè fiat, tria ut minimum requiruntur. 1. Ut Campsor non nisi ad postulationem Campsarii suum Respondentem nominet, qui pro eo in loco condicto satisfaciat: ad hoc enim cogere Campsarium, magna esset injustitia. 2. Ut solutio fiat ex pecuniis ipsius Respondentis, vel alterius distincti à Campsore; quia si esset pecunia ipsius Campsoris, Cambium esset fictitium: cùm nemo verè dicatur unam pecuniam mutare cum alia, si utraque sit sua. 3. Ut seriò ac bona fide agatur, non autem animo tegendi mutuum.

RESOLUTIO IX. *Contractus onerosi quibus usus, vel ususfructus transfertur, sunt locatio & conductio,*

Emphy-

is, & feudum.] In primis locatio & condu-
ctus est idem contractus, quo res, vel perso-
ad usum, vel fructum pro pretio alteri
r, & ab eodem accipitur. Ex parte enim
itur locatio, ex parte verò accipientis con-
nde accipiens pretium dicitur locator, tri-
em conductor.
um autem 1. Quasdam esse obligationes lo-
uarum 1. Est, ut teneatur manifestare con-
itia rei locatæ. Quare si id negligat, tenebi-
mno inde sequuto. 2. Ut resarciat expensas
as, quas in re locata fecit conductor, nisi
er ipsos conventum sit. 3. Ut teneatur ad
tributa imposita pro re locata, licet non ad
mponuntur, pro fructibus illius. 4. Ut non
nte finitum locationis tempus, rem locatam
; nisi conductor ea abutatur, vel non solvat
locationis, &c.
dum 2. Totidem esse obligationes condu-
quarum 1. Est, ut conductor non possit uti
ucta, nisi ad eum usum, ad quem ipsi concessa
Ut non possit per se loquendo, rem condu-
mittere, nisi in termino locationis, vel ante
terminum, ex consensu locatoris. 3. Ut te-
eandem numero, & integram restituere. 4.
pore constituto pretium locationis solvere.
t. Nisi fortè aliquando, quia fructus percipere
otuit, ob impedimentum sine ipsius culpa su-
niens, ab ea obligatione, vel ex toto, vel ex par-
liber; qua in re attendenda est maximè con-
do.
tandum 3. Etsi nonnulli existiment, quando
pluribus obligat operam suam, singulis, in soli-
, eaque adeò commoda est singulis, ac si pro
lis fuisset exhibita, eum posse tantum à singu-
igere, quantum ab uno posset, si pro eo solo
ram suam impendisset: Oppositum tamen videri
gè probabilius, quia cùm operarius debeat uni

operam suam ex justitia, non potest eam alteri novo pretio vendere. Unde collige, nuncium à Petro specialiter, integro stipendio conductum ut epistolas Romam deferat, non posse à Paulo aliud stipendium accipere, ut illius causâ idem iter aggrediatur.

Notandum 4. Solvendum esse justum stipendium famulis, modò debitam operam præstiterint; illud autem justum dici stipendium, quod habita ratione obsequiorum, temporis, aliarumque circumstantiarum, tale à viris prudentibus æstimatur; aut pro quo famuli communiter suas operas locare solent. Quò fit, ut cùm non teneantur domini ex justitia, dare aliquid famulis, supra pretium de quo inter ipsos conventum est, nefas etiam sit famulis, occulta uti compensatione, surripiendo aliquid de bonis domini; etsi stipendium ipsis non videatur labori & obsequiis præstitis adæquatum. Jam enim nullus iis suppetit titulus, quo talem compensationem licitè facere possint.

Quod attinet ad Emphyteusim, ea definiri solet, Contractus quo quis tradit rem suam immobilem, cum translatione dominii utilis, retento directo, sub certa pensione proprietario solvenda, idque vel in perpetuum, vel ad unius, aut plurium vitam, vel ad certum tempus, quod decennio non sit minus. Ex quo patet, Emphyteusim distingui 1. à contractibus gratuitis, quia hic imponitur onus, 2. à venditione, quia in ea transfertur dominium directum. 3. à locatione, tum quia in hac non transfertur dominium utile in conductorem, tum quia locatio est etiam rerum mobilium, idque tantùm ad tempus decennio brevius.

Porro variæ sunt conditiones hujus contractus, ex jure communi, præter eas quæ ex jam dictis colligi possunt. 1. Ut Emphyteuta quotannis teneatur solvere pensionem, sive in pecunia, sive in fructibus, juxta conventionem factam. 2. Ut amittat rem Emphyteuticam, si pensionem non solverit per duos

sit Ecclesiastica, nisi sibi consulat celeri
: vel per tres, si sit secularis. 3. Ut non
vere pensionem, quando res perit sine
Quod ita intelligendum, ut si res tota
um pensionem debeat: si verò tantùm
eat, non debeat totam pensionem, nisi ea
dica. 4. Ut rem traditam in Emphyteu-
, si eam notabiliter deteriorem reddat,
ssit vendere jus Emphyteuticùm, nisi
o priùs monito, ut ipse emat, si velit; &
nte tradat, cadat in commissum. 6. Ut
venditur, aut donatione, vel permutatio-
ur, accipiens pro investitura solvat laude-
nino directo, id est, quinquagesimam par-
ex jure communi, trigesimam autem, ex
ine.

n Feudum propriè sumptum definiri po-
actus quo, retento dominio directo, da-
res immobilis, quoad dominium utile
exhibendi fidelitatem, & obsequium ali-
onale. Ex quo patet, Feudum in eo di-
Emphyteusi, quia in hac solvitur pensio,
illò verò servitium personale. Cæterùm
feudum, dicitur Infeudator, seu dominus
i verò accipit, dicitur Feudatarius, seu Va-

io sunt *observanda*, *Primò*, Feudum variis
vidi. 1. in proprium, & improprium. 2. in no-
etus. 3. in nobile idque aut regale, aut non
t ignobile. 4. in ligium, & non ligium, quo-
ri juratur fidelitas, contra omnem hominē,
ri verò non nisi cum exceptione prioris do-
si quis Duci juret fidelitatem, exceptis iis,
Regem pertinent. 5. in hæreditarium, & non
arium. 6. in francum, seu liberum à servitiis
alibus, quod non nisi impropriè feudum est,
ctis colligitur, & non francum, seu non libe-

Observandum 2. Varias esse feudi conditiones, præter eas quæ ex illius definitione sumi possunt. 1. Est, ut Vasallus non teneatur servitium personale exhibere domino, nisi interpellatus. 2. Ut amittat feudum, si requisitus obsequium debitum denegaverit. 3. Ut amittat etiam, si illud sine consensu domini alienaverit. 4. Ut debeat à domino investiri, eique tunc juxta formam consuetam fidelitatem jurare. Verùm in his, aliisque ad feudum spectantibus, variæ consuetudines locorum attendi debent, de quibus Juristæ videri possunt.

RESOLUTIO X. *Contractus societatis licitè celebrari potest.*] Declaratur, nam contractus iste nihil est aliud quàm, Conventio duorum, aut plurium facta, ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, (ut sunt pecunia, industria, opera) in usum, aut quæstum communem. Quod autem ejusmodi contractus sit ex se licitus, patet, quia potest quilibet licitè lucrari ex re sua ad lucrandum idonea; ergo & plures ex hujusmodi rebus inter se conjunctis, licitè lucrari poterunt. Sequela patet: nulla enim ratio est, cur quod licitum est singulis seorsim, non liceat pluribus conjunctim.

Ut tamen hæc societas justè ineatur, tria ex communi sententia requiruntur. 1. Ut genus negotiationis sit justum & licitum; siquidem nemo potest obligari ad opus illicitum. 2. Ut lucrum inter socios justè dividatur, habita ratione sortis à singulis collatæ; ita ut plus lucri referat, qui plus contulit pecuniæ, vel industriæ, minus verò, qui minus: sic enim servatur justitiæ æqualitas, cùm unicuique reddatur quod ei debetur. 3. Ut etiam damnum, si quod commune est omnibus sortibus sociorum, æqualiter inter illos dividatur Quanquam secluso speciali pacto, jactura ad eum solum pertineat, cujus sorti specialiter constat damnum accidisse. Ut autem istæ conditiones meliùs intelligantur.

An quando unus apponit totam pecu-
us solam industriam, diviso inter socios
non modo lucri, sed etiam pecuniæ in
ollatæ, secundum æstimationem opera-
negotiis peractis, ex tota summa quæ ex
e conflata erit, tantum socius extrahere
ntum si loco operarum, pecuniam æqui-
ontulisset. *Nonnulli recentiores affirmant*,
i conferens operam, longè deterioris
tionis, quàm qui pecunias contulerunt:
ft finitum contractum, præter participa-
ri, suas sortes integras habent; locatori
, hoc ipso quòd operæ transierunt, nihil
iam contulit, reliquum maneret. Unde
it, si tu conferas mille aureos, socius
ras centum aureis æstimatas, & lucrum
reorum, socium debere extrahere vndeci-
em, ex mille & quingentis aureis, id est,
cos, & unam tertiam; reliquas verò de-
s tibi deberi. Et consequenter ajunt, si
us tanti valet, quanti sors alterius, ei de-
dium totius summæ: si autem erat æqua-
quartæ, quintæ, vel sextæ parti pecuniæ,
tertiam, quartam, quintam, vel sextam
otius summæ, quæ reperietur finitis nego-

amen magis communiter docent, capitale si
ft, integrum reddendum esse ei, qui illud
deinde verò lucrum dividendum, juxta
onem operarum, arbitrio boni viri, vel ex
adine loci. *Rationem afferunt*, quia æquum
etur, ut ille qui solas operas contulit, reci-
quid loco capitalis; cum nihil ad capitale ad-
opera enim non est sors, sed fructus personæ
lens fructui & commoditati pecuniæ, quã al-
tulit pro capitali; satis ergo est, quòd de lucro
pet, juxta æstimationem laboris. Et sanè
si Petrus centum nummos pro sorte posuisset,

& Pauli industria esset ejusdem valoris, lucrum verò esset ducentorum aureorum, sequeretur quòd tunc ex summa lucrata deberentur Paulo 150. aurei, Petro verò tantùm 50. quod valde durum videtur. Quare dicunt, divisionem in eo casu ita faciendam esse, ut primum reddantur Petro centum nummi, quos apposuit; deinde verò ducenti nummi ex lucro restantes, æqualiter inter utrumque dividantur, ita ut singuli centum nummos accipiant. Sic enim servatur æqualitas inter socios, cùm reddatur alteri, quod per pecuniam, alteri, quod per industriam comparavit: Neque dici potest, quòd operas conferens eas amittat, cùm ex iis tantùm lucri referat, quantum cedit ei, qui pecunias contulit.

Verùm inter duas illas sententias veluti extremas, quarum alia docet absolutè divisionem faciendam esse ex tota summa, constante ex sorte, & lucro; alia absolutè id negat: cogitari potest quædam *media, & tertia sententia*, quæ probabilius statuat, divisionem interdum priori modo, interdum posteriori faciendam esse. Nonnunquam enim contingere potest, operas collatas, judicio viri prudentis absolutè æquivalere, pecuniæ in sortem traditæ; si nimirum negotiator tanta industria polleat, ut verbi causa: centum nummis quadringentos, vel quingentos lucretur. Et tunc justus erit contractus, si socii pactum ineant, ut in fine negotiationis, tota summa ex sorte, & lucro constans, æqualiter inter eos dividatur. Aliàs verò & frequentiùs evenit, ut opera collata non æquivaleat absolutè summæ traditæ, sed tantum respectivè, seu in ordine ad lucrum; ut dum, verbi causa, mercator ducentis nummis centum lucratur. In eo autem casu justa erit societas, si detracto capitali, solum lucrum inter socios dividatur.

Quæro 2. An cum contractu societatis, possint conjungi duo alii contractus, quorum altero lucrum aliquod certum, altero ipsum capitale assecuretur;

a quidem ut utraque illa assecuratio justè
iqueat, aliqua parte totius lucri, quod
er ex societate speratur. *Respondeo* 1. Licitè
osse cum altero socio contractum prio-
at Petrus, verbi causa, centum nummos in
exponens, ex quibus probabiliter sperat,
o decem recepturum, possit Paulo pro-
iam partem talis lucri, ex hypothesi quòd
securare alteram. In hoc enim, spectata rei
lla apparet injustitia; cùm periculum sor-
etrum maneat, & onus Paulo impositum
itatem compensetur.

deo 2. Etiam licitum esse, alium celebrare
am pro assecuratione capitalis, adeò ut pro
ne quod subit Paulus, in gratiam Petri, asse-
centum nummos, possit Petrus ei dare ali-
artem lucri sperati. Unde si ex decem num-
ratis, Petrus det tres Paulo, pro assecuratione
s, & duos pro assecuratione alicujus certi lu-
terit Petrus quotannis recipere aureos quin-
centum, donec societas finiatur. Horum
ratio est, quia ex una parte, contractus societa-
lucro, secundum se licitus est, ex supradi-
alia verò, reliqui duo contractus assecuratio-
undum se sunt liciti; cum inter onus impos-
& compensationem factam æqualitas consti-
, idque ex mutuo sociorum consensu. Cur
res isti contractus inter se conjuncti, illiciti e-

ces, quia ex quo Paulus subit periculum capita-
m is est dominus illius, adeoque contractus i-
n est propriè societas, sed verum mutuum: un-
men Petrus lucrum accipit, quod illicitum est.
ondeo, hoc non esse signum sufficiens translatio-
dominii, ut vel ex eo patet, quòd in contractu lo-
onis, non transfertur dominium in conductorem,
ille rei conductæ periculum interdum subeat.
edit, quòd Paulus non potest uti ad arbitrium

 pecunia

pecunia à Petro accepta, sed eam, juxta illius voluntatem, negotiationi exponere. Quòd indicio est, dominium talis pecuniæ apud Petrum manere, adeoque eum licitè ex ea, tanquam ex re sua negotiationi exposita, lucrum aliquod percipere.

Quæro 3. quomodo prædicti tres contractus iniri debeant, ut aliquis certum lucrum accipiat, supra sortem. *Respondeo* ex communi sententia, non opus esse ut contractus illi explicitè ineantur, sed satis esse quòd fiant virtualiter, seu intentione implicita. Unde excusantur, qui hoc modo societatem cum mercatore ineunt: confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque modo licito: quia scilicet intentio implicita idem operatur quòd expressa, ut ajunt Juristæ.

CAPUT XI.

De obligationibus justitiæ, quoad restitutionem in genere.

RESOLUTIO I. *Restitutio est actus Justitiæ commutativæ, itque ad salutem necessarius.*] Antequā hoc probetur, *Notandum* est, nomen restitutionis sumi dupliciter. 1. Latè pro omni actu quo redditur alicui, quod ab eo ablatum, vel acceptum est, sive jure, sive injuria; quomodo redditio mutui, pignoris, depositi, &c. actus restitutionis dici potest. 2. Strictè pro eo solum actu, quo damnum proximo injustè illatum restauratur; quomodo in hoc tractatu sumi solet. Hoc posito,

Prior pars Resolutionis positæ *probatur* ex S. Thoma 2.2. *quæst.* 62. *art.* 1. quia in restitutione attenditur æqualitas justitiæ, secundum recompensationem rei ad rem, quod pertinet ad justitiam commutativam. Nec refert quod dicunt aliqui, restitutionem quā iniqua distributio compensatur, non esse actum justitiæ commutativæ, sed distributivæ: hoc enim falsum esse constat *ex responsione ad* 3. quia etiam in tali

resti-

e, attenditur æqualitas rei, ad rem injustè
a.

pars sumitur *ex artic.* 2. probaturque hac
uia non tantum qui rem alienam accipit,
qui invito domino retinet, justitiæ æqua-
olat. Quare sicut necessarium est ad salutē,
ab acceptione rei alienæ, ita & abstinere
etentione, quod est eam restituere. Quo
elebre illud dictum August. *epist.* 54. ad Ma-
n, Non remittitur peccatum nisi restituatur
si restitui potest.

um tamen 1. Hæc intelligi de sola necessita-
pti: si enim agatur de necessitate medii, om-
muniter sentiunt, restitutionem sic non esse
m necessariam: cùm possit homo variis de-
cusari à restitutione facienda, ut infra dice-
eoque salvari etsi non restituerit: nec tamen
ari possit, eo prætermisso quod est necessa-
salutem, necessitate medii: ut liquet ex di-
de sacramentis.

dum 2. *ex art.* 8. *in respons. ad* 1. præceptum de
ione facienda, quamvis secundum formam
mativum, implicare tamen in se negativum
tum, quo prohibemur rem alterius retinere.
uæst. 66. *art.* 5. *ad* 2, detineri id quod alteri debe-
dem rationem nocumenti habere, cum acce-
injusta. Et ideò sub injustá acceptione intelli-
m, injustam detentionem. Unde collige, præ-
m negativum de non retinenda re aliena, re-
d præceptum non furandi.

ret hic aliquis, ex cujus virtutis violatione o-
obligatio restituendi. *Respondeo* 1. Non oriri ex
tione aliarum virtutum, quæ distinguuntur à ju-
siquidem etsi ejusmodi virtutes violentur, non
tereà violatur jus alterius, aut res aliena usur-
t. Unde ex communi sententia, qui cùm debe-
charitate, proximo indigenti non succurrit,
tenetur ad restitutionem damni inde sequuti.

Respon-

Respondeo 2. Obligationem illam oriri ex violatione justitiæ commutativæ; quia quando justitia commutativa violatur, semper aliquid detrahitur alteri quod suum est. Quoties autem id contingit, debet fieri restitutio rei alienæ, ut sic constituatur æqualitas justitiæ. Unde fur tenetur rem furto ablatam restituere, si extat; aut secus, æquivalentem.

Respondeo 3. Ex justitia quoque distributiva oriri obligationem restituendi; quia restitutio tunc facienda est, quando damnum aliquod alteri injustè infertur. At damnum injustè infertur alteri quando justitia distributiva violatur, id est, quando bona communia, quæ partibus communitatis erant distribuenda, non distribuuntur æqualiter, secundum proportionem geometricam: sic enim ei datur minus, cui plus debebatur, seu qui jus ad majorem portionem habebat, quod planè injustum est.

Nec refert, quòd bona illa nondum essent in singulos cives distributa; cùm enim essent ipsi communitati appropriata, eo ipso saltem in confuso, & indeterminatè particularibus erant appropriata. Quare sicut distrahens, hæreditatem nondum divisam, injuriam facit hæredibus, & tenetur ad restitutionem; ita malè dispensans bona communitatis, quæ in partes illius erant distribuenda, tenetur ex justitia restituere, pro ratâ damni singulis illati. Quanquam ejusmodi restitutio non est actus ipsius justitiæ distributivæ, sed commutativæ, ut supra dictum est.

RESOLUTIO II. *Tria sunt capita, ex quibus oritur obligatio restituendi. 1. ex re accepta. 2. ex injusta acceptione. 3. ex utraque.*] Hoc ita declaratur, obligatio restituendi oritur ex re accepta, quando quis habet rem alienam, quam bona fide putabat suam. Ex injusta verò acceptione, quando quis rem alterius, quam amplius non habet, via injusta utpote furto, usura, &c. occupavit. Ex utraque autem quando quis

rem

acceptam, apud se retinet. *Ratio* horum omnibus modis violatur æqualitas, quam mmutativa exigit.

1. An qui bona fide rem alienam possidet, am restituere, cum primùm novit non esse *spondeo affirmativè*, quia aliàs posita ejus- sitione, rem alienam retineret invito do- oque peccaret contra justitiam. *Confirma-* am inciperet esse possessor malæ fidei, nisi tituerer. Unde fit ut teneatur rem domino, non exigendo ab illo pretium quo eam- ia sicut nec retinendi jus ullum habet, ita um ab illius domino exigendi; quamvis à d possit repetere.

es 2. Quid restituendum sit, quando res præ- a fide consumpta est. *Respondeo*, eum qui ita sumpsit, non teneri ad restituendum nisi id, ocupletior factus est: quare si in nullo ditior t, ad nihil tenetur. Et ratio est, quia in eo ca- ssor bonæ fidei non tenetur rem restituere, injustæ acceptionis; cùm bona fide eam pos- & consumpserit, adeoque sine injustitia; ne- m ratione rei acceptæ, cùm ea non ampliùs vel aliquid ex illa. Esset tamen obligatio re- li, ratione rei acceptæ, si consumens inde lo- or factus esset, quia haberet jam in bonis suis, s quàm deberet habere.

o ille dicitur factus locupletior, qui quibus- mptibus pepercit, quos alioqui ex re sua fe- eu qui aliquid habet, quod alias non haberet. verò si nihil tale habeat. Unde fit ut possessor idei nihil teneatur restituere, quando res alie- mino periit, sive casu, sive etiam ipsius culpa. non teneatur ratione injustæ acceptionis, aut tionis, quia acceptio, vel detentio injusta non ec ratione rei acceptæ, quia hæc nec in se ex- c in æquivalenti, cùm illius occasione ditior non sit. Hinc etiam fit, cum verbi causa qui

bona

bona fide equum alienum emit, & vendidit æquali pretio, ad nullam teneri restitutionem. Si autem pluris vendidit, teneri tantùm ad restitutionem excessus pretii. Et similiter eum qui ad cœnam invitatus, cibos magni pretii furto ablatos, bona fide comedit, teneri tantùm ad restitutionem summæ, quam expendisset, si domi cœnasset. Quia quoad hoc tantùm, locupletior factus est.

Quæres 3. Quid dicendum sit, quando dubitatur, an res sit aliena. *Respondeo* 1. eum qui re aliena bona fide accepta, dubitare incipit esse alienam, debere sufficienter inquirere, an verè sit aliena. 2. Sufficienti inquisitione facta, si non comperit esse alienam, posse eam retinere, aut vendere: quia in dubiis melior est conditio possidentis. 3. Dum verò fit inquisitio, non posse ea uti, si res sit usu consumptibilis, ut vinum, triticum, &c. Si verò usu non consumitur, posse ea uti, modo intendat usus pretium solvere, casu quo comperiat rem esse alterius. 4. Si posita sufficienti diligentia, res bona fide, non comperto domino consumpta est, eum non teneri, nisi ad ejus restitutionem, in quo ditior factus est; etsi posteà cõstet quis sit illius dominus. 5. Si verò supervenientе dubio, non adhibuit sufficientem diligentiam, ad veritatem inquirendam, teneri non modo ad restitutionem rei, si extat, vel si non extat, ejus in quo factus est locupletior, sed etiam ad restitutionem omnium fructuum, quos post dubium percepit; quia ex eo tempore mala fide, & injustè possidere cœpit. 6. Imò probabilius esse, possessorem malæ fidei teneri, non modo ad restitutionem fructuum, quos ex re aliena percepit; sed etiam eorum omnium, quos dominus ex ea percepisset, nisi ipsi, iniq; ablata, aut detenta fuisset: quia cùm injustè alicui damnum illatum est, ratio postulat ut ille tunc omnino indemnis servetur.

RESOLUTIO III. *Ille maximè restituere tenetur, qui ut causa principalis alteri damnum infert, ut fur homicida,*

rius,&c.]Hoc nimis perspicuum est,sup-
detur præceptum restituendi : si enim
sarciẽdum est, æquitas maximè postulat,
illud reipsa & nemine mandante intulit,
Verùm cùm alicui damnũ inferri possit,
ntractum ,ut mutilando, occidendo,&c.
osito contractu,ut perdendo res per com-
nmodati,depositi,&c.acceptas.
. Quale peccatum requiratur, ut quis te-
tuere, ob damnum quod extra contractũ
Respondeo 1. ut sit obligatio restituendi ob
.m , requiri culpam aliquam Theologi-
æ verum peccatum coram Deo sit. *Ratio*
: illato damno nunquam oritur obligatio
, nisi qui illud patitur, rationabiliter sit
ion est rationabiliter invitus, quando dã-
iorantia invincibili, aliave causa inculpa-
rtur. Quia aliàs posset rationabiliter velle,
ieretur non inferre damnum, quod inter-
oteſt non inferre; quod planè absurdum
onstat , eum non obligari ad illati damni
tionem,qui hominem occidit, putans in-
:r esse feram.
eo 2.Ut ob damnum prædictum oriatur re-
obligatio, non requiri peccatum mortale,
le sufficere. Hæc enim jam est formalis in-
; qui damnum patitur, rationabiliter est in-
i voluntariè ei inferatur. Quare tale dam-
ıstitia resarciendum est.
ntas,duplicem esse culpam venialem, aliam
te materiæ, aliam ex imperfecta rationis ad-
ı,etiam circa materiam gravem. 2. Quando
i illàtione committitur culpa venialis,prio-
., ex ea non oriri obligationem restituendi,
veniali. Quando verò venialiter peccatur
ri modo, non esse quidem obligationem re-
i,nisi sub veniali,quamdiu imperfecta ratio-
rtentia durat:at quando quis plenè advertit,
se dam-

se damnum grave alteri intulisse, esse tunc obligationen sati faciendi, sub mortali.

Quaeres 2. Quae culpa requiratur, ut debita sit restitutio ob damnum, ex praesupposito contractu illatū. Antequam respondeatur; *Nota 1.* contractus quibus dominium non transfertur, esse triplicis generis: quidam enim cedunt plerumque in utilitatem solius dantis, ut depositum; quidam in commodum solius accipientis, ut commodatum, quidam denique tam danti, quàm accipienti utilitatem aliquam afferunt, ut locatio & conductio.

Nota 2. Apud Jurisperitos mentionem non raro fieri culpae latissimae, latioris, latae, levis, & laevissimae. Latissimam vocant, dolum apertum; latiorem, dolū praesumptum; latam verò culpam dicunt contingere, quando aliquid fit aut committitur, quod homines ejusdem conditionis non solent facere, vel committere; levem, quando fit vel omittitur, quod diligentiores non facerent, vel omitterent: levissimam denique, quando quis facit, vel omittit quod à diligentissimis non fieret, aut praetermitteretur. Quibus praenotatis

Respondeo 3. Nullam esse obligationem, compensandi damnum, ex praesupposito contractu fortuitò ortum. *Ratio* sumitur ex dictis, quia casus fortuitus, cùm sit eventus inopinatus, quem humana providentia praevidere, vel impedire non potuit, absque culpa evenit; atque adeò de eo nemo teneri debet.

Excipe 1. nisi culpa praecesserit casum, ut si equus commodatus ad iter faciendum versus Lugdunum, ducatur Tolosam, & in eo itinere rapiatur à latronibus, vel alio casu fortuito pereat. 2. Nisi intercedat culpabilis mora, & interim res deterior fiat, aut pereat apud commodatarium. Dicitur autem esse in mora adimplendi contractum, qui à die, vel ab homine interpellatus seu monitus, cum non adimplet, cum possit, & teneatur adimplere. 3. Nisi ex pacto se

expressè

i get ad casum fortuitum, de quo tamen
, etsi generatim se obliget ad omnem
ia casus fortuitus cùm extraordinariè
non censetur contineri in verbis genera-

4. In contractibus, qui sunt in gratiam
ientis, istum teneri etiam de culpa levis-
quitas non patitur, ut qui sine ullo suo
, rem suam utendam alteri tribuit damnũ
llius culpa quantumvis levissima. At in
as qui sunt tantùm in gratiam contrahen-
ntem non teneri, nisi de culpa lata. Quia
iens nullum emolumentum inde perci-
est quod teneatur in re aliena custodien-
ligentiam adhibere, qua quisque res pro-
les conservare solet. Hoc autem est teneri
ata, ut constat ex dictis. In contractibus
in bonum utriusque redundant, accipien-
i de culpa levi, non de levissima. Quia
rte, cùm accipiens emolumentum per-
quum est ut magis obligetur, quàm in se-
su; sicque teneatur non tantùm de culpa
tiam de levi. Ex alia verò, quia etiam id
commodum dantis, ratio postulat ut acci-
n teneatur de culpa levissima, ut in primo

tamen eum qui rem accepit precario ex
tivo teneri tantùm de dolo & culpa lata;
a res precariò, id est ad usum petenti con-
arbitrium donantis revocari possit, ille sibi
putare, si accipiens in ea custodienda levẽ
committat. Cùm econtrà in commodato,
datur ad certum usum & tempus, teneatur
datarius de culpa levi, & levissima.

OLUTIO IV. *Cooperantes ad damnum quod a-*
rtur, tenentur restituere.] Ut hoc probetur,
cooperantes duobus his versibus relatis à S.
e *2.2. quæst. 62. art. 7.* comprehendi.

Jussio,

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Nota 2. Dubium esse, utrum omnes prædicti m[illegible] cooperationis ad damnum, obligent ad restitu[illegible] nem. S. Thomas loco mox citato docet 1 quinque [illegible] illis semper obligare, nempe in primis jussionem, quia cùm is qui jubet, sit principaliter movens, [illegible] maximè tenetur restituere. Secundò, Consensum [illegible] eo scilicet, sine quo rapina fieri non potest. Terti[illegible] Recursum, quando nimirum aliquis est receptat[illegible] latronum, eisque patrocinium præstat. Quartò, Par[illegible] ticipationem, quando scilicet aliquis particip[illegible] crimine latrocinii. Quintò, Non oppositionem im[illegible] pedimenti, in eo qui tenetur impedire. Docet 2. in [illegible] liis casibus enumeratis, non semper esse obligatio[illegible] nem restituendi. Non enim semper consilium, ve[illegible] adulatio, vel aliquid hujusmodi est efficax causa ra[illegible] pinæ. Unde tunc solùm consiliator, & palpo seu adu[illegible] lator tenetur ad restitutionem, quando probabiliter æstimari potest, injustam acceptionem ex hujusmodi causis subsecutam fuisse. Verum ad majorem harum explicationem,

Addendum est 1. Eum non teneri ad restitutionem qui delictum ipsius nomine factum ratum habet, quia ratificatio superveniens damno, non potest esse causa efficax illius. 2. Neque eum qui parato furari decem, consulit ut furetur tantum quinque, quia ille non est causa minoris damni, sed majus amovet: adeoque negotium damnificati utiliter gerit. 3. Consentientem teneri ad restitutionem, quando damnum secutum ab eo pendet, non autem si tantum in eo ex odio, vel invidia complaceat. 4. Palpatorem etiam teneri, non tantum quando laudando, vel exprobrando directè intendit movere aliquem, ad damnum alteri inferendum, sed etiam quando *solum* indirectè ad hoc movet: si cogitavit, aut cogitare debuit de damno inde sequuturo. 5. Receptato[illegible] [illegible]m malefactoris teneri ad restitutionem, quand[illegible]

cum

›it formaliter, ut talem, conservando præ-
ecuritatem præbendo, non autem si eum
:cipiat materialiter, vel tanquam amicum,
juid lucretur ex hospitio, aliave ex simili
eneri etiam participantem, qui tribuit ar-
; instrumenta illi, qui vult iis uti, in dam-
simi. 7. Cooperantes negativè ad damnum
, id est, illud ex gravi negligentia non im-
s teneri ad restitutionem; quando ex justi-
cavere debent, & possunt sine gravi detri-
Ioc autem tripliciter contingere potest. Pri-
is sit mutus, id est, si omittat loqui consu-
›ræcipiendo, aut clamando quando ad id te-
:cundò, si quis non obstet, id est, si favorem,
ium ad damnum impediendum necessariũ
. Tertiò, si non manifestet malefactorem,
amnum impediendum, vel ad illud resar-
ı.

es, quomodo omnes prædicti teneantur re.
. *Respondeo 1.* Quando singuli sunt causa totius
, ut dum multi communi consilio devastant
, vel domum incendunt singulos teneri in so-
id est ad restitutionem totius: quando verò
ıt causa totius damni, pro parte teneri. 2. Esse
in restitutione facienda ordinem aliquem:
ıando actio est lucrativa, ille primò tenetur
:re, qui rem injustè acceptam apud se habet,
la fide consumpsit: quando verò non est lu-
..ille priùs tenetur qui mandavit, deinde exe-
ac posteà reliqui proùt magis, aut minùs fue-
ıusa damni illati. 3. Quando ille qui principa-
:netur de damno, restituit, alios qui non nisi
ɔriè, seu in illius defectum restituere tenẽtur,
il teneri, Quando verò restituens non est prin-
s debitor, superiores debere illi refundere, in-
es autem ab ea obligatione liberos esse. Quia
:t non tenetur secundus, nisi defectu primi; nec
s, nisi defectu secundi, & sic de aliis.

RES-

RESOLUTIO V. *Bona incerta, seu quorum dominus ignoratur, interdum à possessore possunt retineri, & aliàs in pauperes sunt eroganda. Certa verò ut plurimum domino suo, aut possessori à quo accepta sunt, restitui debent, quamvis non semper ei restituenda sint.*] Hæc ita explico, In primis bona incerta possunt retineri, quando per contractum justum bona fide acquisita sunt, ut si vendendo aliquid, decem aureos pro novē accipias, nec possis emptori restituere, quia est ignotus, & antequam errorem adverteres, discessit. Si autem per injustitiam bona illa incerta accepta sunt, in pios usus distribui debent, cum æquum non sit ut quis per injuriam ditescat. Quod attinet ad res, quæ ab aliquo fortuitò reperiuntur, si præmissa diligenti inquisitione, earum dominus non compareat, quamvis tutius sit eas pauperibus erogare, non tamen, id est necessarium, sed ab inventore retineri possunt, ut fert probabilis sententia.

Deinde, quòd bona certa ut plurimùm domino suo, aut justo possessori restituenda sint, per se notum videtur: siquidem justitiæ commutativæ æqualitas exigit, ut quisque tantum habeat, quantum habere debet. Quo fit ut depositario, conductori administratori, &c. restituenda sint quæ ab iis accipiuntur; quia ad ea retinenda jus habent, quo privari non possunt, sine injustitia.

Tandem nonnulli sunt casus, in quibus non tenetur debitor restituere suo creditori. Verùm hac de re commodiùs agetur resolutione ultima, ubi trademus causas varias, ob quas ex communi sententia, restitutio differri, vel etiam omnino omitti potest.

Quæres 1. Quo tempore restitutio facienda sit. *Respondeo 1.* debitorem ex contractu, teneri ad restitutionem tempore condicto, & si culpabiliter sit in mora, teneri ad compensationem damni; quod ex solutionis dilatione oritur. 2. Debitorem ex delicto, teneri ad quam primum restituendum, si potest, ex

S. Thoma

st. citata art. 8. quia præceptum resti-
on retinendi alienum, est negativum,
e obligat pro semper.

Quo loco restitutio facienda sit. *Respon-*
atio oriatur ex contractu, restitutionem
n loco, qui in contractu exprimitur; aut
us exprimitur, in eo in quo res accepta
alis locus videtur designatus ad restitu-
le si equum Lutetiæ conduxisti, & duxi-
ris tuis sumptibus Lutetiam reducere, i-
iere. 2. Rei bona fide possessæ restitutio
fieri in loco, in quo reperitur; ita ut si a-
ferenda, id non restituentis, sed domini
faciendum sit. 3. Quando res mala fide
eam restituendam esse in loco, ubi domi-
ossideret, nisi esset ablata; adeoque
stituentis eò transmittendam esse, dedu-
ndis. Quia scilicet ille cui res per inju-
a est, ex æquitate justitiæ indemnis serva-

UTIO VI. *Quando bona debitoris non suffi-*
tisfaciendum omnibus creditoribus, ordo ali-
itutione facienda servari debet.] IN PRIMIS
prius sunt debita certa, quam incerta; fi-
equitas ipsa naturalis postulat, ut priùs a-
damnum personæ certæ & notæ, quàm in-
ignotæ. Præsertim quia cùm creditor incer-
estitutio fieri debet pauperibus, qui longè
abent jus in bona illius, quàm habeat credi-
us in bona, quæ ipsimet debentur, quæque
ituenda sunt. Si tamen res debita creditori in-
xtat eadem numero, ut equus, aut liber, &c.
estitutio incipienda est: quia debitor tenetur
oribus certis satisfacere, ex bonis propriis,
alienis.

ndò, inter creditores certos, ille præferendus
ui creditò vendidit rem, quæ adhuc extat a-
mptorem. Quia ab æquitate alienum videtur,

ut ejusmodi res, nondum soluto pretio extans, potiùs tribuatur alteri, quàm venditori. Maximè quia venditor censetur tacitam quandam hypothecam habere in rem illam, donec ipsi satisfiat.

Tertiò, debita orta ex contractu oneroso, priùs solvi debent, quàm orta ex contractu gratioso, nempe donatione, legato, &c. quia major fieret injuria, si priora debita negarentur, quàm si posteriora. Unde si bona testatoris non sufficiunt, ad solvenda debita contracta per emptionem, verbi causa, & per legatū, solvenda sunt quæ titulo emptionis debentur. Præferendæ tamen sunt moderatæ expensæ funeris, & quædam aliæ adjunctæ.

Quartò, habens creditores hypothecarios, seu quibus bona ipsius sunt obstricta, seu hypothecata; & chirographarios, seu qui solam personam obligatam habent, priùs solvere debet illis quàm istis. Ideò enim bona alicui obligantur, ut ex iis fiat solutio, si aliter debitum solvi non possit.

Quintò, quando res pluribus hypothecata, non sufficit ad solvendum omnibus, tunc ille regulariter præferendus est, cui prius tempore fuit hypothecata, juxta vulgarem regulam illam juris; qui prior est tempore, potior est jure. Interdum tamen posterior tempore præfertur, ut si res hypothecata, pecunia ab illo mutuò accepta, fuit empta, aut constructa, vel conservata, aliisque de causis, de quibus Juristæ agunt.

Sextò, post solutionem creditoribus hypothecariis factam si quid ex bonis debitoris superest, solvenda sunt debita mere personalia, sive ex contractu oneroso, sive ex delicto orta; neque necesse est, ut in solvendis ejusmodi debitis, aliquis ordo servetur. Eo quòd bona debitoris non magis sunt obligata creditori ex contractu, quàm ex delicto, aut vice versa. Et aliunde nullo jure statuitur, aliquem ordinem in solutione ejusmodi debitorum servandum esse.

Exci-

ndi tamen sunt creditores privilegiati: illi
rivilegio juris, habent jus prælationis in-
ores chirographarios, non privilegiatos; ita
ut votum debitum exigere possint, ante-
cquam aliis solvatur. Tales sunt, Respubli-
cuniam alicui credidit, creditor ex causa
ponsa quæ dotem dedit, matrimonio non
:.

, non est habenda ratio temporis, inter
s merè personales, sed si quid, postquam
itis satisfactum est, ex bonis debitoris su-
le pro rata solvendum est, seu juxta propor-
ebitorum. Porro sicut hypotheca, &
um, ita & diligentia in petendo, credi-
cit potiorem, etsi alioqui posteriorem
. Unde ex probabili sententia, potest
tuta conscientia, & sine obligatione re-
aliis creditoribus, petenti integrè satis-

, quando inter creditores, carentes titulo
nis, unus est pauper, nonnulli dicunt, debi-
osse, titulo paupertatis, ei priùs satisfacere.
ò oppositum docent, nisi paupertas sit extre-
saltem gravis; quia cùm omnes creditores
æquale jus in debitorem, non potest unus a-
ferri, sine eorum injuria.

OLUTIO VII. *Restitutio variis de causis dif-*
est, vel etiam omitti. Et quidem *differri potest, 1.*
probabiliter timetur, eam creditori graviter
rniciosam: siquidem, restitutio, ut ait S. Tho-
qu. 62. art. 5. ad 1. ordinatur ad utilitatem ejus
ituitur. Et idē dic similiter, si grave nocumen-
teri allatura, quia tunc creditor est irrationa-
invitus. Quòd si creditor debitum, quo in pro-
damnum, verbi causa, ad fornicandum abusu-
, constanter repetat, teneris ex justitia restitue-
a petit quod suum est. Non tamen si eo abu-
t, ut damnum alteri injustè inferat, nisi ex ne-

gatione solutionis grave aliquod malum tibi immineat.

Differri potest 2. Si debitor longè majus damnum in propriis bonis patiatur, ex præsenti restitutione, quam creditor ex dilatione illius, ut si non possit restituere, nisi seipsum vendat, vel infamet, aut nisi vendat rem suam, multò vilius quàm valeat. Quia tunc creditor censetur irrationabiliter invitus.

Unde collige resolutionem duarum dubitationum vulgarium, quarum *altera* est, an possit debitor licitè differre restitutionem, quando nequit restituere, nisi à proprio statu notabiliter excidat. *Respondetur* enim posse, si status ille licitè sit acquisitus, non autem si via iniqua comparatus sit, quia hoc non esset à priori statu decidere, sed potiùs ad eum reduci.

Altera, an teneatur fœmina cum infamiæ nota, aut vitæ periculo suum adulterium manifestare, ne hæreditas æqualiter dividatur inter filios spurios, & legitimos. *Respondeo* non teneri, quia recta ratio non patitur, ut vita, & fama quarum illa est bonum supremi, hæc medii ordinis, periculo exponi debeant, pro bonis infimi gradus; qualia sunt pecuniæ, & res pecunia æstimabiles.

Differri potest 3. Propter extremam necessitatem, tum quia in extrema necessitate est impotentia restituendi, nemo autem ad impossibile tenetur; tum quia tunc creditor censetur irrationabiliter invitus; tum denique quia in eo maximè casu omnia sunt cōmunia. Imò hoc aliqui extendunt, ad gravem necessitatem, quia si ex probabili sententia, licet tunc clam bona aliena surripere, multò magis licet non restituere.

Differri potest 4. Propter cessionem bonorum, quia hæc inducit impotentiam restituendi. Ille enim dicitur cedere bonis suis, qui cùm nequeat omnia sua debità solvere, bona quæ habet relinquit creditoribus,

ta debitorum proportionem inter se divi-
uja tamen per eam debita non extinguun-
itum sopiuntur; manet obligatio restituen-
lebitor ad pinguiorem fortunam redierit.
im dum cogitur cedere bonis suis, potest
:tinere ad suam qualemcunque, & suorum
onem.

t autem restitutio *omitti 1.* ob remissio-
:ondonationem sive expressam, sive taci-
ti, factam à creditore; volenti enim non
a. Requiritur tamen ut hæc condonatio
, adeoque ut absit ignorantia, metus, aut
ns illi causam. Unde non est liber ab obli-
restituendi, qui fingendo se pauperem,
paupertatis obtinet à creditore remissio-
iti. Videndum etiam, ne ejusmodi con-
ex jure irrita sit, qualis est ea quæ fit à pu-

omitti 2. Quando sufficiens compensatio fa-
creditore; quia per illam constituitur æqua-
ter creditorem, & debitorem. Ut tamen talis
satio licitè fiat, requiritur 1. ut debitum sit
m & certum. 2. ut sit debitum ex justitia. 3. ut
r aliàs solutionem illius commodè obtinere
ssit.

omitti 3. Si quantum debes tuo creditori, tan-
vas creditori illius: sic enim in te transfers
liti, quod adversus illum habet, adeoque po-
oro conscientiæ, uti compensatione; etsi de-
it diversæ rationis. In foro tamen externo id
:stringi ad debita, quæ ex eadem causa prove-
ut si debeas Petro centum nummos, pro con-
ne domus, quam Paulus eodem pretio ipsi
locaverat.

est omitti 4. Quando debita sunt incerta, &
mo Pontifice compositio obtinetur. Quia tunc
itio facienda est pauperibus, ex jure positivo,
summus Pontifex dispensare potest. Si tamen

Z 3 debitor

debitor habeat debita certa, tenetur iis satisfacere ex bonis, per compositionem obtentis, quorum jam habet dominium, si aliunde non possit: quia quando propria bona suppetunt, tenetur debitor ex iis satisfacere. Deinde si post obtentam compositionem, appareat dominus bonorum incertorum, ea sunt ipsi restituenda, si extant; vel si non extant, id in quo accipiens factus est ditior.

Superest difficultas, utrum quis propter ingressum Religionis, sit liber ab obligatione restituendi. *Respondeo* 1. Ære alieno gravatum non debere Religionem ingredi, si spes sit eum manendo in sæculo, debita quibus obstrictus est, persoluturum. *Ratio* est, quia cum debitorum solutio sit juris naturalis, ea non debet prætermitti propter opus consilii, quale est Religionis ingressus. *Confirmatur*, tum quia non potest filius ingredi Religionem, quando ex jure naturæ suis parentibus succurrere tenetur; tum quia ad cavendam proximi injuriam, non solent ad Religionem admitti, qui debitis sunt gravati, antequam creditoribus satisfaciant.

Respondeo 2. Si contingat eum qui multa debita contraxit, Religionem ingredi, antequam satisfaciat, professionem ab eo emissam validam esse. Illum tamen teneri aliquo artificio, vel labore honesto, quantùm Ordinis Regula patitur, aliquid lucrari, ut creditoribus possit satisfacere, nisi ipsi gratis debitum remittere velint. Quia posterior obligatio, etsi teneat, non potest tollere priorem, ex jure ipso naturæ contractam.

CAPUT XII.

nibus justitia, quoad restitutionem in particulari.

UTIO I. *Qui proximum læsit in bonis spiritualibus, interdum tenetur ex justitia aliquid*

DECLARATUR: Bona spiritualia ut hic , sunt duplicis generis, alia supernatura- ia sanctificans quæ per peccatum amitti- utes supernaturales ei annexæ; alia natura- ntiæ, & artes.

gitur qui vi, vel fraude aliquem ad pecca- xit, videtur teneri ex justitia, nō modo vim, em amovere, sed etiam curare quantum seductus emendetur: quia cùm ille per in- ujusmodi damnum proximo intulerit, te- justitiâ illud resarcire, modo possibili.

iò, qui suasionibus, exemplo, modisque si- sine vi; & fraude aliquem induxit ad pecca- ı tenetur ex justitiâ curare ut corrigatur; quia non fit injuria. Ad hoc tamen tenetur ex e, ut à fortiori ex dictis *lib. 3. cap. 10.* intelligi-

ıibus *collige*, quid dicendum sit de eo, qui a- duxit ab ingressu Religionis: si enim suasio- itùm illum avertit, etsi peccet, sine gravi cau- endo, non tenetur restituere damnum inde n: si verò vi, vel fraude illum retraxit, ad hoc r ex justitia, propter damnum quod Religioni ;, eam injustè privando spe commodi tempo- quod ex illius ingressu perceptura erat. Tene- am satisfacere pro damno, quod ingressuro in- eum per injuriam avertendo à pio proposito, ndi consilia evangelica, eique ingressum sua- Hæc porro doctrina facilè extendi, & applicari st ad eum, qui Novitium, aut Professum abducit ligione.

Tertiò, qui quoad bona animi naturalia alterum injustè læsit, privando memoria, vel aliquo sensu, &c. tenetur non modo veniam petere pro injuria illata, sed etiam damna inde secuta restaurare; ut si læsus non possit ampliùs exercere artem, qua sibi ad victum necessaria comparabat. Imo ex probabiliori sententia, necesse est ipsam rationis, aut sensuum privationem, modo possibili compensare, esto ea sint bona superioris ordinis: quia per veram injuriam ablata sunt.

Quares, ad quid teneatur qui proximum læsit in bonis, quæ spiritualibus annexa sunt, cujusmodi maximè sunt beneficia Ecclesiastica. *Respondeo* 1. cum, qui alium habentem jus ad beneficium, injustè impedit ab illius consecutione, teneri ad restitutionē, juxta talis æstimationem, arbitrio viri prudentis factam. Quia cùm eo jure supposito, beneficium illi debeatur ex justitia, injustè impediens ne illud consequatur, facit ei injuriam, quam ex æquitate justitiæ tenetur compensare.

Respondeo 2. Quando beneficium datur in concursu, digniorem ex lege habere jus ad illud, adeoque eum qui curat, ut sibi notabiliter minùs digno conferatur, teneri ad restitutionem erga magis dignum, arbitrio viri prudentis. Si tamen beneficium non datur in concursu, ille qui dignus est, non tenetur ad restitutionem, etsi curet sibi illud conferri: quia dignior non habet jus strictum ad illud, sed latum & impiroprium, in eo consistens, quòd optimè sit dispositus ad beneficium illud dignè administrandum, si ei conferatur.

Respondeo 3. Eligentem indignum, debere restituere Ecclesiæ, juxta prudentem æstimationem damni illati. Eligentem verò dignum in concursu, relicto digniori, debere huic restituere, juxta antedicta; non autem si extra oppositionem eligat. Si tamen sint plures electores, & major pars concurrat ad electionem indigni, potest minor pars aliam ad se trahere, ad

lum dignum; tuncque illi tenentur ad re-
m respectu dignioris, non autem isti; ut-
ion intenderunt digniorem excludere, sed
..Porro quod de electore dicimus, ad ipsum
m beneficii, ob rationis paritatem, æquè

LUTIO II. *Qui proximum injustè læsit in
ris, occidendo, aut mutilando, aliquo modo
tenetur.*] Priusquàm hoc declaretur, *quæ-
st*, quandonam homicidium sit licitum,
rum. S.Thomas *2.2.quæst.64.docet 1.* licitum
tas, & animalia vita privare ad usum ho-
, eo quòd plantæ communiter sunt pro-
malia, & omnia animalia propter homi-
2. Licitum esse occidere malefactores, ut
ne bonum conservetur, sicut laudabiliter
itur membrum putridum, ne reliquum
corrumpat. 3. Authoritatem occidendi male-
s, non competere personis privatis, sed tan-
incipibus, & Judicibus, quibus cura boni com-
ad quod occisio malefactorum tendit, com-
st, 4. non licere clericis, malefactores occide-
n quia offerunt sacrificium altaris, repræsen-
issionem Christi occisi, qui cum percutere-
n repercutiebat; tum quia clericis committi-
nisterium novæ legis, in qua non determina-
ena occisionis, vel mutilationis corporalis.
n licere seipsum occidere, tum quia hoc est
a charitatem, qua quilibet debet seipsum
te, tum quia se occidens, facit injuriam com-
tati cujus est pars, tum quia cùm homo sit Dei,
ipsum vita privat, in Deum peccat, sicut qui a-
m servum interficit, peccat in dominum, cu-
rvus est. Unde nemini licet se occidere, ut trans-
d vitam fœliciorem, vel ut hujus vitæ miserias
, vel propter peccatum commissum, vel pro-
timorem consentiendi in peccatum. Et simi-
non licet fœminæ, sibi mortem inferre, ne ab

alio corrumpatur. 6. Nullo modo licere occidere innocentes, scilicet per se & directè, quia vita illorum est conservativa. & promotiva boni communis: atque adeò judicem, si scit innocentem falsò accusari, debere diligentiùs examinare testes, ut inveniat occasionem eum liberandi. Et si id non potest, debere eum superiori relinquere judicandum. Quòd si neque hoc possit, non peccare secundum allegata sententiam ferendo; quia non ipse occidit innocentem, sed illi qui eum asserunt nocentem. Ministrum autem non peccare obediendo, nisi præceptum manifestam injustitiam contineat. 7. Illicitam esse defensionem; si quis ad defendendam propriam vitam, utatur majori violentia quàm oporteat: licitam verò, si moderatè violentiam repellat, quia secundum jura, vim vi repellere licet, cum moderamine inculpatæ tutelæ. Irregularitatem tamen consequi actum homicidii, etsi hic sit à peccato immunis, ut cùm Judex aliquem justè condemnat ad mortem. 8. Eum qui dat operam rei illicitæ, aut qui dans operam rei licitæ, non adhibet debitam diligentiam, non evadere reatum homicidii si ex ejus opere mors hominis sequatur. Unde infertur, eum esse reum homicidii, qui prægnantem percutit, si infans quem in vero gestat moriatur, quia dat operam rei illicitæ. Quibus positis

Dico 1. Eum qui privata authoritate proximum injustè occidit, teneri tum ad expensas quæ fiunt in curatione vulneris, tum ad eas quæ fiunt in funere, si sunt majores quàm alioqui fuissent, ut dum quis extra patriam occisus est. Teneri etiam tum de damnis temporalibus, quæ ex tali occisione, spectata spe lucri, oriuntur; ut si occisus aliqua arte, vel officio suos alebat: tum probabiliter de ipso damno vitæ temporalis, quod juxta arbitrium viri prudentis, modo possibili compensari debet, ut ex S. Doctore *2. 2. quæst. 62. artic. 2.* non obscurè colligitur. Et sanè si pro vita equi

compen-

nsatio aliqua facienda est, quidni pro vita ho-

erùm restitutio facienda est proximis, seu ne-
is hæredibus, nempe patri, si filius carens
occisus est, filio, si pater, uxori, si maritus,
: versa. Non autem iis qui succederent ab
ato, quales sunt fratres, nepotes, &c. Et mul-
nùs extraneis, si qui hæredes instituti sunt.
isti non reputantur una persona cum occiso,
que damnum non censetur illatum in re ipso-

co 2. Provocantes se ad duellum, non teneri ad
utionem, si alter alterum occidat, quia saltem
è cedunt juri suo. Et idem dic de eo, qui cum
eramine inculpatæ tutelæ, occidit invasorem;
non est injusta causa damni. Quod verum est,
invasus contumeliis, aliisque modis causam de-
it invasioni, quia nihilominus ex jure ipso natu-
propriam vitam defendere potest. Unde non te-
ur ad restitutionem adulter, qui cum debito mo-
amine, maritum adulteræ, à quo invaditur, occi-
. Potest etiam hoc extendi ad eum, qui casu ali-
em occidit, ille enim non peccat, nec propriè est
micida, cùm nolit mortem alterius, sive in se, sive
causa sua, adeoque non obligatur ad restitutionē.
ec refert quod ante dictum est, de eo qui gravidam
ercutit: illud enim debet intelligi de eo, qui scit es-
: gravidam, & ex percussione periculum proli im-
inere.

Dico 3. Judicem qui aliquem condemnat ad mor-
em, teneri ad restitutionem damnorum quæ inde
equuntur, tum si non sibi subditum, vel in ea causa
exemptum, condemnet, tum si sibi subditum, aliàs
supplicio dignum, non servato ordine juris con-
demnet, nempe, aut procedendo ex privata scien-
tia, aut cognitionem criminis extorquendo per in-
juriam, &c sic enim est injustè causa damni, adeo-
que tenetur restituere. Excipe, nisi superesset alia via,

qua posset judex reum legitimè & juridicè damnare, quia sic injustitiæ non esset commissa in reipsa, sed in modo dumtaxat.

Dico 4. Testem qui scienter, vel ex ignorantia vincibili falsum testimonium dixit, non modo teneri ad restitutionem damni, quod secutum est, sed etiam ad retractationem sui testimonii, si talis retractatio sit profutura. Unde quia in pari damno, potior est conditio innocentis, tenetur falsus testis retractare, etiam cum periculo vitæ, si spes sit eum qui falsò accusatus est, ab iniqua morte ea via liberandum. Dico scienter, &c. nam si inculpabiliter falsò testetur, non tenetur ad restitutionem damni secuti.

Sed quid, si nolit testari? *Respondeo* 1. Eum qui non se offert ut testetur, quando id necessarium est, ad liberandum innocentem, peccare quidem per se loquendo contra charitatem; non tamen contra justitiam, adeoque non obligari ad restitutionem. 2. Eum qui cum sit legitimè interrogatus, fraude declinat actum testificandi, teneri ad restitutionem damni secuti: quia tunc tenetur ex justitia, falsò accusatum suo testimonio indemnem reddere.

Porro quia integritas virginalis inter bona corporis numerari solet: *Quæri hic potest,* ad quid teneatur, qui virginem constupravit. *Respondeo* 1. Si virgo liberè consentiat, eaque sit extra curam parentum, deflorantem ad nihil teneri, quia volenti non fit injuria. Si verò sit sub cura parentum, eum teneri erga parentes, ad restitutionem damni inde secuti, nisi etiam ipsi in stuprum consenserint. 2. Si virgo vi, aut fraude fuit deflorata, corruptorem teneri ad contrahendum cum ea matrimonium, etsi non promiserit; vel ad restituenda omnia damna, quæ ex defloratione sequuntur. Quid autem facto opus sit, quando quis sub promissione matrimonii, virginem defloravit, habes in Idea Theologiæ Sacramentalis, *cap. 37.*

iam potest, ad quid teneatur qui adulte-
ıxore alterius commisit *Respondeo*,1. Si id
ine mariti injuria, quia nescivit, & sine
orum legitimorum, quia partus non est
dulterum ad nullam satisfactionem, aut
:ionem teneri. 2. Si proles ex adulterio na-
ılterum teneri ad eam alendam, à tertio
tatem anno; & ad restitutionem bonorum,
. communi hæreditate, tanquam proli le-
›veniunt. Quia per injustitiam causa est,
legitimi ea portione iis debita priventur.

›LUTIO III. *Qui proximum læsit in bo-
& honoris, tenetur ad restitutionem.*] Prius-
: probetur, *Notandum* 1. ex S. Doctore 2. 2.
art. 1. detractionem, quæ nihil est aliud
enæ famæ, per occulta verba denigratio,
:r differre à contumelia; primò quantum ad
proponendi verba, quia scilicet contume-
anifestè contra aliquem loquitur, detractor
›ccultè. Secundò quantum ad finem inten-
ve quantum ad nocumentum illatum; quia
eliosus in aliquem, eum parvipendit, adeo-
ogat illius honori; detractor verò eum, con-
n verba profert in occulto, videtur vereri ma-
m parvipendere, ac proinde non derogat di-
lius honori, sed famæ, quatenus conatur in-
re aliis malam opinionem de illo.

ndum 2. ex respons. ad 3. aliquem dici detrahe-
liquo, non quia diminuit de veritate, sed quia
uit famam ejus: idque aut directè, aut indire-
irectè quidem quadrupliciter, 1. Quando fal-
nponit alteri. 2. Quando peccatum auget suis
. 3. Quando occultum revelat. 4. Quando id
est bonum, dicit mala intentione factum. Indi-
autem, vel negando bonum alterius, vel mali-
reticendo, vel minuendo.

›tandum 3. *ex art.* 2. detractionem per se loquen-
se peccatum mortale, eo quòd fama inter res

temporales videtur pretiosior. Non tamen esse peccatum, aut detractionem, ex causa aliqua necessaria proferre verba, per quæ fama alterius læditur, servatis debitis circunstantiis. Ea verò proferre ex levitate, non esse peccatum mortale, nisi verbum quod dicitur sit adeò grave, ut notabiliter famam alterius lædat, præsertim in his quæ ad honestatem vitæ pertinent.

Quibus prænotatis, quòd famæ restitutio facienda sit, tradit idem S. Doctor *2. 2. quæst. 62. art. 2. ad 2.* his verbis. Dicendum quod aliquis potest alicui famam tripliciter auferre, uno modo verum dicendo, & justè, puta cùm aliquis crimen alicuius prodit ordine debito servato, & tunc non tenetur ad restitutionem famæ. Alio modo falsum dicendo, & injustè, & tunc tenetur restituere famam, confitendo se falsum dixisse. Tertio modo verum dicendo, sed injustè, puta cũ aliquis prodit crimen alterius contra ordinem debitum, & tunc tenetur ad restitutionem famæ, quantum potest, sine mendacio tamen, ut pote quòd dicat se malè dixisse, vel quod injustè eum diffamaverit. Vel si non possit famam restituere, debet ei aliter recompensare, sicut & in aliis dictum est. Ita ille.

His autem majoris explicationis gratia, nonnulla *addenda sunt 1.* Non esse obligationem restituendi, saltem ordinariè, nisi detractio sit de re gravi. 2. Non sufficere qualecunque peccatum grave, nisi tale sit, ut per illud proximus infametur. Unde non est obligatio restituendi, si quis dicat militem fornicatum esse, aut provocasse ad duellum, quia his vitiis non graviter læditur fama ejusmodi hominum. 3. Non esse obligationem restituendi, si crimen hic detectum alibi sit publicum, vel notoreitate juris, vel notoreitate facti, vel ita ut fama illius ex sufficientibus indiciis orta, pervenerit ad majorem partem ciuitatis, aut pagi, &c. adeoque dicatur famosum. Tunc enim peccatum manifestans, non peccat contra justitiam, cùm delinquens amiserit jus ad famam,

pso quòd illius crimen aliquo ex dictis
blicum. 4. Eum non teneri ad restitu-
ii refert peccatum publicum, propter
s fuit aliàs infamatus; etsi posteà resi-
bonis actibus famam acquisierit. Licet
odi relatio repugnet charitati, non ta-
:, modo referens non indicet Paulum,
sse infamem. 5. Eum qui peccatum pro-
um revelavit nonnullis, quos probabili-
ıbat idem peccatum aliis manifestaturos,
:stitutionem famæ, apud omnes, idque
, vel per alium: quia sic censetur causa
us infamiæ. Secùs si ille cui revelavit erat
ns, & secretùm probabiliter servaturus
quod talis crimen vulgaverit, est omnino
spectu primi revelàntis. 6. Esse peccatum
ontra justitiam, adeoque inferens obli-
restituendi, infamatum in uno peccati
ıfamare in alio, quod non habet connexio-
illo; ut si dicas Titium, qui iam propter
ım infamatus est, malè sentire de rebus fi-
ıa etsi famam amiserit quoad priorem ma-
non tamen quoad posteriorem, adeoque
test illa privari sine injustitia. 7. Eum qui
ter, & absque asseveratione peccata alte-
ita refert, non peccare mortaliter, nec te-
restitutionem, si prudenter existimet alios
dituros. Secùs si ita referat, ut meritò alii
possint, vera esse quæ dicit, aut etiam grave
l malam de proximo suspicari. 8. eum qui
:ntem audit, & de detractione delectatur,
: contra charitatem, & si prætereà ei non
, cum possit, & teneatur, peccare etiam
justitiam, proindeque teneri ad restitutio-
ımæ. 9. Restitutionem ita faciendam esse,
aliquem falsum dicendo infamavit, dicat
ım dixisse, qui autem verum peccatum ma-
ındo, infamavit honorificè loquatur de eo,
de quo

de quo detraxit, idque in eadem materia, & coram iis qui eum detrahentem audierant. Qui verò ab aliis audita retulit, dicat se leviter retulisse, aut hujusmodi rumoribus fidem non esse adhibendam. 10. Obligationem restituendi cessare, tum si infamatus remittat, modo infamia non redundet in alios, tum si quis longè inferiorem infamavit, nec possit restituere sine jactura propriæ famæ: sufficit enim quòd infamatum laudet, aut injuriam pecunia compenset, tum si infamatus, alia via famam recuperavit, aut diuturnitate temporis infamia extincta sit: tum si ille quem infamasti, te vicissim in simili materia infamet: in hoc enim datur compensatio, modo servetur æqualitas.

Ex his autem collige 1. Restituendum esse honorem, sive per contumeliam, sive per derisionem ablatum, idque non modo apud illum, cui honor ablatus est, sed etiam apud alios, coram quibus illius honor violatus fuit. 2 Consurgere etiam obligationem restituendi ex susurratione, quæ tendit ad seminandas discordias inter amicos, hoc enim peccatum infert grave damnum contra justitiam, eoque pejus est detractione, & contumelia, quo amicitia quam conatur dissolvere, est præstantior fama, & honore. 3. Non tamen esse obligationem restituendi præcisè, ob judicium temerarium, quo quis sine sufficienti fundamento malè judicat de proximo in re gravi: licet enim hoc sit peccatum mortale ex genere suo, cùm tamen sit internum, non magis obligat ad restitutionem, quàm voluntas furandi, quæ non est conjuncta cum furto actuali externo.

RESOLUTIO IV. *Qui proximum læsit in bonis fortunæ per furtum, tenetur ad restitutionem.*] DE hac re satis constat ex dictis in hoc, & in præcedenti capite. Hic tantùm quædam *Observanda* sunt pro praxi. 1. Eum qui notabilem quantitatem furatus est, teneri sub peccato mortali ad restitutionem. 2. Rem furto ablatam restituendam esse, si extat, aut si non extat, æquiva-

iter compensandam. Nisi opportunè ante-
ierit, domino esset oblata, aut similiter
ninum peritura fuisset. 3. Rem furto abla-
sit ameliorata, restituendam esse, subductis
ltem in foro conscientiæ, expensis quæ in
tilitatem factæ sunt. 4. Furem obligari ad
ationem totius damni ex furto emergentis,
essantis. 5. Obligationem restituendi transi-
redes furis, ita ut singuli teneantur pro rata
itis, esto aliqui pro sua parte non restituant.
peculativè loquendo probabile sit, eum qui
furando, paulatim pervenit ad notabilem
item, obligari sub mortali ad restitutionem:
tamen non facilè judicandum, talem obli-
m urgere, cùm plerumque ignorantia, aut
les hac in re excuset, & ex variis circunstan-
jici possit, dominum non esse rationabiliter
i, aut ejúsmodi furta condonare. Quare pro-
est, non esse injungendam restitutionem, nisi
ns minima furatus esset, ex intentione perve-
tandem ad summam notabilem, aut nisi om-
ta haberent aliqua ratione modum unius, ut
i mercatores falsis ponderibus, aut mensuris
distrahunt.

res 1. An fraudantes vectigalia & gabellas, à
bibus justè impositas, peccent mortaliter, & te-
ir ad restitutionem. *Responsio* quorundam di-
it inter res quæ advehuntur causa negotia-
, & illas quæ sunt necessariæ ad usum familiæ:
ie gabellas impositas supra res prioris generis,
itia solvendas esse, non autem impositas supra
osterioris generis. *Verùm* cùm subditi in gravi
itate teneantur, non modo bona temporalia,
sam quoque vitam pro bono communi expo-
nulla ratio est, cur non possint vectigalia legiti-
iponi, super iis rebus quæ ad usum necessarium
læ emuntur, aut venduntur; si ea quæ ex aliis re-
imuntur, publicis necessitatibus non sufficiant.

Qua-

Quæres 2. An restituenda sint acquisita per ludum? S. Thomas 2.2. *quæst*. 32. *art*. 7. *ad* 2. duo tradit huc spectantia. *Primò*, ex jure divino eum teneri ad restitutionem, qui per aleas aliquid acquisivit, sive ab iis qui rem suam alienare non possunt, quales sunt minores, furiosi, & similes: sive ab iis quos ex cupiditate lucrandi, traxit ad ludum: sive ab iis à quibus aliquid per fraudes, inter ludendum adhibitas, lucratus est.

Secundò ait, eos qui ludo lege humana prohibito, aliquid lucrantur, teneri ad restitutionem, si ejusmodi legibus sint subjecti; nisi fortè contraria consuetudo prævaleat, aut nisi quis lucratus sit ab eo, qui traxit eum ad ludum: tunc enim non tenetur restituere, quia qui amisit, non meretur recipere; nec etiam licitè retinere potest, tali jure positivo durante. Unde sic acquisitum in eleëmosynas erogare debet.

Verùm circa prius dictum S. Thomæ, *Observandum* 1. Si pupillus, & minor solvant quod per ludum amiserunt, posse collusorem tuta conscientia acceptum retinere, donec in judicio repetatur. 2. Eum teneri ad restitutionem, qui aliquid lucratus est ab eo, quem vi aut gravi metu impulit ad ludendum, non autem si tantùm precibus ad hoc eum induxit; quia priori modo res per injuriam acquiritur, non posteriori. 3. Non teneri ad restitutionem eum, qui inter ludendum utitur fraudibus, quas ipsimet ludentes sciunt communiter adhiberi, quia tunc nulli fit injuria: secus verò si quis lucretur per fraudes non consuetas, aut collusori ignotas. Unde fraudator tenetur non solum restituere quod lucratus est, sed etiam ex suo tribuere, quicquid alter lucratus esset, si fraus defuisset. Tenetur etiam restituere, qui, cùm longè majorem in ludo peritiam habeat, fingit se minùs peritum, ut ea arte simpliciores, qui aliàs non lusissent, ad ludendum inducat. Quia quod per ludum, cui fraus seu dolus dat causam, acquiritur, per injuriam censetur acquiri, adeoque obnoxium est restitutioni.

Circa

-ta posterius dictum, *Nota 1.* ex multorum sen-
, eum qui credita pecunia, aliquid perdidit lu-
;e humana vetito, non teneri in foro conscien-
lud solvere: quia cùm jus Cæsareum concedat
si solvere, jus repetendi, eo ipso illum eximit
atione solvendi. Nec refert, quòd ex jure ipso
æ, teneamur stare promissis: hoc enim verum
nisi superior potestas det facultatem, ejusmodi
nissa non implendi.

ota 2. Etsi victor non possit rem, quam per lu-
prædictum lucratus est, extorquere, si victus
solvere renuat, posse tamen eam exigere, & il-
dominium acquirere, si ipsi solvatur; ac proinde
teneri ad restitutionem ante sententiam Judi-
us enim positivum non irritat contractum ludi,
quæ per illum deperduntur, repetendi faculta-
concedat. Verùm hæc de restitutione, atque
o de tota Theologia Morali dicta sufficiant.

Domino Jesu Christo, Virginique Dei-para, laus sit, & gloria in perpetuum.

FINIS.

IN-

INDEX LIBRORUM ET CAPITUM hujus Ideæ.

LIBER I.
DE LEGIBUS.

LI-

LIBER II.

DE PECCATIS.

LIBER III.

DE FIDE, SPE, ET CHARITATE.

IX. De

LIBER IV.

DE IVSTITIA ERGA DEUM, & homines.

VIII. De

INDEX CAPITUM.

FINIS.

Typis
Viduæ Hartgeri Woringen.
Anno 1648.

THESES VNIVERSAE THEOLOGIAE

peculativæ, Sacramentalis, & moralis.

unc primum in Germania edita, & à mendis accuratè expurgata.

AUTHORE

. PETRO à S.to JOSEPH, Fuliensi.

COLONIÆ,

Apud CONSTANTINUM MUNICH,

ANNO M. DC. XLVIII.

Cum speciali Privilegio S. C. M. ad decennium.

AD LECTOREM.

VT tibi, studiose Lector, Idearum nostrarum facilior sit usus, habes hic Theses non parum accuratas, universæ doctrinæ Theologicæ in iis contentæ. Vniversæ dico, non enim primarias tantùm totius operis resolutiones exscribo, sed si quid præterea observatu dignum in probationibus, aut argumentorum solutionibus occurrit, breviter attingo. Vnde id commodi ex hoc opusculo referes, ut privatim trium, aut quatuor horarum spatio recolere facilè poßit, quæ nonnisi magno labore, & plurium annorum curriculo in scholis comparasti; imò quicquid ego ipse per totos viginti annos studendo,

dendo, docendo, scribendo in Theo-
logicis assequi potui. Nec queraris,
quòd hæc Summaria ordine alpha-
betico non disposuerim, nam præter-
quam quòd in ejusmodi dispositione
illud mihi semper displicuit, quòd
quæ ad eandem omninò rem spe-
ctant, non omnia in eodem loco, sed
plerumque in pluribus, valdeque di-
stantibus exhibentur; non eo certè
animo hæc scripsi, ut nudum rerum
Theologicarum indicem traderem,
quo solùm notaretur qua pagina res
quælibet tractetur: sed in eorum
gratiam qui Theologiam nostram
versant, unicam trium Idearum
summam, & velut Ideolam, eo ma-
ximè consilio conficere statui, ut
hanc sæpiùs volvendo, quæ in aliis
paulò latiùs tractata habent, eorum
memoriæ firmiùs infixa hæreant. Hoc
autem non assequerentur, nisi eun-

dem

*em ordinem, qui in ipsis Ideis ser-
vatus fuit, in hisce earum Thesibus
observatum viderent: quin potius,
quæ in Idearum capite tractantur,
ad calcem compendii rejicerem; &
vice versa, si earum finis hujus es-
set principium, ut in indicibus fieri
solet, ea materiarum confusio simi-
lem quandam in studiosorum ani-
mis specierum perturbationem pare-
ret. Cæterum etsi in Idea Sacramen-
tali, & Morali omnia fere quæ ad
praxim fori pœnitentialis spectant,
tractata sint; quia tamen innumeri
summulam casuum, ut vocant, con-
scientiæ à nobis instantissime efflagi-
tant, spondeo me brevi, si Deus vo-
tis annuerit, piis eorum postulatis sa-
tisfacturum. Superest, Lector, ut
hoc qualicunque opusculo Theolo-
gico diu felix fruaris, & si quid
præterea à tenuitate nostra expectas,*

meam valetudinem non tam annis, quàm laboribus admodum debilitatam, ac pene exhaustam, salutis humanæ Authori supplex commendare non graveris.

Facul-

cultas admodùm Reverendi Patris Generalis.

EGo infrascriptus Fuliensis Abbas, ac totius Congregationis Beatæ Mariæ Fulisis Ordinis Cisterciensis Superior Genera-, Facultatem concedo dilectissimo nobis in hristo Domino: Petro à Sancto Joseph ejusm Congregationis Sacerdoti ac Monacho ròfesso, librum quem composuit, cuique tilus est. *Theses Vniversæ Theologiæ, Speculatiæ, Sacramentalis, & Moralis*, edendi in lum, prævia tamen Doctorum censura, atque pprobatione. Datum Lutetiæ Parisiorum pud nostrum sancti Bernardi Monasterium ub propriæ manus subscriptione, & Officii ostri Sigillo XVII. Kalend. Jun. Anno ab Inarnatione Christi Jesu supra millesimum sexentesimo quadragesimo secundo.

F. CAROLUS A. S. PAULO.

De mandato admodum R. Patris Generalis.

F. JACOBUS S. BERNARDO, Secretarius.

APPROBATIO Doctorum.

NOs infrascripti sacra Facultatis Theologicæ Parisiensis Doctores Sorbonici, testamur legisse Theses Universæ Theologiæ, Speculativæ, Sacramentalis & Moralis: *Labore & industria D. Petri à S. Ioseph Fuliensis excerptas ex Idea Theologiæ quam id. in D. Pietate & doctrina clarissimus expresserat; nihil autem in iis deprehendimus repugnans fidei, Catholicæ Apostolicæ & Romanæ Ecclesiæ, vel moribus sanctis. Datum Parisiis octavo Idus Iunii 1648.*

L. HOBIER.

M. BOYLLE.

BOURLON.

THE-

THESES UNIVERSÆ THEOLOGIAE

Speculativæ, Sacramentalis, & Moralis.

PARS PRIMA.

Continens summam accuratissimam Ideam Theologiæ speculativæ.

PROOEMIUM.

De ipsa Theologia secundum se.

Ref. 1. THEOLOGIA, quoad substantiam spectata, est necessaria ad salutem, non in singulis sed pro singulis, saltem ut plurimum.

Ref. 2. Theologia absolute dici potest scientia propriè, etsi non sit evidens, agatque de singularibus.

Ref. 3. Theologiæ objectum materiale primarium est Deus: ratio formalis quæ, Deitas: ratio verò formalis sub qua, discursus ex revelatis.

Ref. 4. Theologia, ut procedit ex duobus principiis fidei, est una specie scientia, non autem si spectetur, ut etiam complectitur conclusiones ex altera præmissa naturali erutas.

Ei scientiæ naturales Adæ infusæ, quoad generationem, penderent à revelatione divina; non tamen quoad usum.

Ref. 5. Theologia nostra non est propriè subalternata scientiæ Beatorum.

Ref. 6. Theologia est simul speculativa, & practica; idque formaliter: magis tamen est speculativa, quam practica.

Ref. 7. Theologia, quoad dignitatem, præstat scientiis merè naturalibus, ratione materiæ, quam tractat, principiorum, quibus innititur, & luminis, quo acquiritur.

Theologia est certior scientiis naturalibus etiam quoad conclusiones ex una præmissa de fide, & altera naturali erutas.

Lumen naturale est à Deo, ut à prima causa: lumen autem fidei est ab illo, etiam ut à prima Veritate.

Ref. 8. Theologia nostra meretur propriè nomen Sapientiæ.

Sapientia non distinguitur à scientia per exclusionem, sed per majorem inclusionem.

Theologia sumit varias propositiones à scientiis naturalibus, tanquam ab inferioribus & ancillis.

Theologia ita, utitur propositionibus Philosophicis ut de illis judicet, neque illas admittat, nisi ut suis principiis consentaneas.

Ref. 9. Theologia evidenter negativè solvere potest argumenta suis principiis opposita, non autem evidenter positivè.

Ref. 10. Loci Theologici ad sex capita reduci possunt. 1. Sumitur ab authoritate Scripturæ sacræ. 2. Ex traditionibus. 3. Ex Conciliis generalibus. 4. Ex decretis summorum Pontificum. 5. Ex communi Patrum & Theologorum consensu. 6. Ex ratione naturali.

Scriptura sacra habet duplicem sensum, litteralem, & spiritualem, qui rursum subdividitur in allegoricum, tropologicum seu moralem, & anagogicum.

LI.

LIBER I.

DE DEO, VT VNO.

I. DEum esse, est per se notum, secundum se, non quoad nos.

a propositio, cujus prædicatum est de intrinseione subjecti, meritò dicitur per se nota, secunse.

ognitio Dei dicitur nobis à natura congenita, à pueritia, aut facilè ex creaturis illam compaolemus.

f.2. Deum esse, demonstrari non potest à priori, posteriori potest.

ognitio clara & obscura de eadem re haberi poer diversa media.

f.3. Deum esse triplici præcipuè argumento evier probari posse videtur: nempe ex rerum causa, contingentia, & ordine.

f. 4. Existentia Dei non tantùm identificatur essentia divina, sed etiam est de conceptu for-, & intrinseco illius.

tres, quando dicunt, Deum sibi esse causam esi, intelligendi sunt in sensu negativo.

xistentia Dei non potest cum fundamento, prædi per intellectum, ab essentia illius.

AP. II. Res. 1. Attributa divina non distinguuntur iter, aut ex natura rei, ab essentia Dei, vel inter se.

Deus dicatur generare per intellectum, non per untatem.

Inum attributum non est magis idem actu cum pso, quàm cum aliis; sed tantùm virtute, & rane.

Non bene colligitur distinctio attributorum, ex inctione creaturarum; neque ex eo quòd intelles noster ea variè describit.

Res.2. Attributa divina non distinguuntur tantùm nomine ab essentia, & inter se, sed virtualiter, seu ratione ratiocinata.

Beati non distingunnt attributa divina per rationem, sed tantùm viatores.

Inter attributa divina non est nisi ordo virtualis: unde intellectus in Deo ratione præcedit voluntatem, immutabilitas æternitatem, &c.

Res.3. Attributa sunt à parte rei de conceptu Essentiæ divinæ, & vice versa; non tamen respectu nostri intellectus, inadæquatè, & explicitè ea concipientis.

Illud est tantùm de conceptu explicito alicujus rei, quod primariò & explicitè objicitur intellectui eam concipienti.

Propositiones, in quibus unum attributum prædicatur de alio, sunt veræ in sensu formali; formalitate se tenente ex parte objecti, non intellectus nostri.

Res.4. Quamvis actualis intellectio sit à parte rei de formali constitutivo divinæ Essentiæ, non tamen juxta conceptum nostrum explicitum.

Non fit Deo injuria, quod eum concipiamus per modum substantiæ intellectivæ, à se existentis.

CAP. III. *Res.1.* Deus non est corporeus, nec compositus ex materia & forma.

Corporum varii defectus, quoad entitatem, modum existendi, & agendi vim.

Scriptura sacra membra humana Deo tribuit, ut varias illius perfectiones quoquo modo exprimat.

Res.2. Non est in Deo compositio, sive ex natura & supposito, sive ex essentia & existentia.

In Concilio Rhemensi damnatus est Porretanus, quod negaret propositiones illas, Deus est Deitas, Deus est veritas, &c.

Res.3. Neque Deus componitur ex genere & differentia, vel ex subjecto & accidente.

Non

ı est in Deo compositio ob Trinitatem perso-
ı: sive considerentur ut sunt unum in essentia,
distinguuntur inter se realiter.

P. IV. *Res.* 1. Deus non tantùm est perfectus,
iam summè perfectus:

:aturæ, etsi suo modo perfectæ dici possint,
tùm ad entitatem, operationem, & assecutio-
inis; Deus tamen in eo genere longè est perfe-
.

mnis perfectio in tota latitudine entis, concipi
ut Deo debita.

2. Perfectiones simpliciter simplices sunt in
formaliter; simplices verò secundùm quid, e-
nter duntaxat.

rfectio simpliciter simplex dicitur illa quæ in
ibet ente, ut ens est, melior est ipsa quam non
simplex verò secundùm quid, quæ non ita se
t.

eatura dicitur similis Deo analogicè; non ta-
Deus dici debet similis creaturæ.

omina communia Deo & creaturis, non dicun-
e illis univocè, neque æquivocè, sed analo-
.

s. 3. Deus est summè bonus, idque triplici titu-
nempe ut bonum dicitur quod bene operatur,
d est conveniens sibi, vel alteri, quodque habet
ectiones requisitas.

sse bonum per essentiam, est proprium solius
.

reaturæ dicuntur bonæ à bonitate sibi inhæ-
e, non à bonitate Dei, licet iis communicata
enere causæ efficientis, exemplaris, & finalis.

eus dicitur bonum omnis boni, quia causat om-
bonitatem creaturarum, modis prædictis.

AP. V. *Res.* 1. Deus est essentialiter infinitus: e-
rerum omnium perfectiones formaliter non
tineat.

eatura, simpliciter finita, dici potest infinit-

 secu-

secundùm quid: Nulla tamen quantumvis perfecta, est essentialiter infinita.

Ref. 2. Non potest dari infinitum actu, sivè secundùm multitudinem, sivè secundùm magnitudinem, sivè secundùm intensionem.

Tempus non potuit esse ab æterno, & quamvis fuisset, Deusque singulis diebus creasset unum Angelum, nondum Angelorum numerus esset simpliciter infinitus.

Ref. 3. Deus est ubique in hoc mundo, est etiam extrà hunc mundum, in spatiis imaginariis.

Deus generatim est tribus modis in rebus omnibus, nempe per essentiam, per præsentiam, & per potentiam: & in quibusdam rebus, aliis modis specialibus.

Spatia imaginaria non sunt physica & positiva, ut illa imaginamur, sed sunt quædam negatio, cum non repugnantia ut repleatur.

Ubiquitas Dei connotat aliorum coëxistentiam, non autem illius immensitas. Unde hæc est necessaria, & æterna, illa libera, & temporalis.

Immensitas absolutè nulli creaturæ competere potest: Ubiquitas verò, aliquatenus potest.

CAP. VI. *Ref.* 1. Deus adeò est immutabilis, ut nullo modo possit mutari, sive quoad substantiam, sive quoad accidentia: mutatione perfectiva, vel amissiva.

Creatura quælibet, varias mutationes subire potest, quoad substantiam, quoad qualitates, quoad locum, & si sit intellectualis, quoad electiones, aliasque operationes internas.

Ref. 2. Deus, utpote ens absolutè necessarium, prorsusque immutabile, est verè, & propriè æternus.

Æternitas est, interminabilis vitæ, tota simul, & perfecta possessio. Ita Theologi, ex Boëtio.

[illegible]lgatis illa descriptio Æternitatis, Durationi

Dei.

æ à substantia divina non distinguitur, perfe-
n petit.

atio Dei, etsi in se indivisibilis, coëxistit
us temporibus: sicut anima rationalis co-
corpori quanto, & punctum circumfe-

it æternitas divina sit prorsus immutabilis, va-
aliqua in dicta coëxistentia reperitur.

1. Ævum est duratio indivisibilis, & tota simul:
st indivisibilis, & tota simul entitas quam-
rat.

n tamen propterea adæquandum Æternitati,
eque in se, neque in sibi adjunctis successio-
liquam pati potest.

P. VII. Ref. 1. Deus potest in seipso claré videri
ellectu creato, non tamen naturæ viribus.

i visibilitas solo naturæ lumine demonstrari
otest sive per causas, sive per effectus.

gelus inferior naturaliter superiorem, ut est in
lere potest, ob convenientiam in ratione essen-
sdem ordinis.

ryfostomus cùm ait, Deum à nulla creatura
i posse, intelligendus de visione comprehen-

f. 2. Beati de facto vident Deum per lumen glo-
uod est qualitas aliqua supernaturalis elevans
orans intellectum beati, ad claré intuendam
tiam divinam.

minis gloriæ defectus non ita congruè, ac spe-
mpressæ, suppleri potest.

f. 3. De potentia absoluta Beati possunt videre
n sine lumine gloriæ, Deo speciali concursu, il-
lefectum supplente.

co, speciali concursu, nam nuda Dei præsentia
sufficit ut intellectus beati elevetur ad viden-
Deum.

f. 4. Nullus potest creari intellectus, cui lumen
æ sit connaturale: sicut non potest produci

aliqua

aliqua creatura, quæ sit naturaliter beata, & impeccabilis.

Nulla creari potest substantia supernaturalis, quatenus supernaturale dicitur quod est supra exigentiam naturæ.

Quod intellige de substantia perfecta, nam modus aliquis substantialis, ordinis supernaturalis dari potest.

CAP. VIII. *Res.* 1. Non datur de facto in Beatis, species aliqua impressa, divinæ essentiæ, ab ea distincta.

Visio beatifica ut est à Deo specialiter concurrente per modum objecti, est necessaria; ut est ab illo tanquam à causa prima, est libera.

Etsi, ut visio beatifica fiat connaturali modo, requiratur lumen gloriæ; non tamen species impressa, cujus proprium est gerere vices objecti, non autem dare vires potentiæ.

Res. 2. Non repugnat, de potentia absoluta dari speciem aliquam impressam Dei, per quam Deus intelligibilitatem aliquam accidentalem, & extrinsecam accipiat.

Per visionem beatificam producitur species expressa Dei: sicut per quamcunque aliam intellectionem, producitur species expressa objecti cogniti.

Res. 3. Beati vident de facto, quicquid est formaliter in Deo: neque de potentia absoluta, Deum aliter videre possunt.

Communicabilitas ad intra, est proprietas naturæ divinæ; ad extra verò, in ordine ad visionem, totius entis divini.

Unde intelligitur cur una persona non possit videri sine alia; etsi una sine alia possit incarnari.

Essentia divina visa, dicitur speculum necessarium respectu sui, & liberum per ordinem ad futura contingentia.

Res. 4. Possunt Beati formaliter, vi visionis Dei, videre in ipso aliquas creaturas; non tamen omnia possibilia.

Minus

is est, videre Deum solum; quam simul videre & in eo creaturas aliquas.

'exigua potest esse Dei visio, ut nulla creatura tè in eo videatur.

abile est, quemlibet Beatum videre creaturas s possibiles.

5. Non repugnat, res omnes futuras videri à in Essentia Dei; quamvis non sit necesse ut o- ideantur.

i vident in Deo genera, & species rerum, my- ratiæ, & quæ ad eorum statum pertinent.

o beata est omnino invariabilis; unde, ratione creaturæ intellectuales participant æterni ..

r unus Beatus cum tanto lumine videat has ras, non illas, petendum ex determinato in- Dei.

P. IX. Resp. Inter visiones Beatorum, nulla est alitas specifica: non tamen omnes Beati sunt es, in perfectione beatitudinis essentialis.

ones hominum beatorum sunt ejusdem spe- im visionibus Angelorum. Visio tamen qua seipsum videt, ab illis plusquam specie distin- ..

C. 2. Visio beatifica omnino commensuratur umine gloriæ; ita ut duo habentes æquale lu- æqualiter Deum videant cum intellectu inæ- ..

antitas actionis, sumitur à quantitate causæ to- & completæ, quando utraque causa ex se ali- potest ad effectum.

us acutior meliùs videt colorem, cum æquali ne, at intellectus nobilior non meliùs videt n, cum æquali lumine gloriæ.

C. 3. Etsi Deus aliquatenus à Beatis comprehen- t, propriè tamen est incomprehensibilis.

ud propriè comprehenditur, quod tam perfectè oscitur, quantum ex parte sua cognoscibile est.

Resp.

Ref. 4. Etsi Deus pleraque nomina propria habeat, propriè tamen est ineffabilis, & innominabilis respectu nostri.

Nomen, *Qui est*, est maximè proprium Dei, propter ejus significationem, universalitatem, & consignificationem.

Nullum nomen Deo à nobis imponi potest, quod non includat aliquam imperfectionem in modo significandi, ut patet in illis nominibus, Deus, bonus, bonitas, &c.

CAP. X. *Ref. 1.* In Deo ponenda est vera aliqua scientia, quæ sit per modum actus secundi; eaque unica, seu simplicissima.

Ille actus secundus dicit ordinem ad primum, qui se habet per modum actionis elicitæ & receptæ: quomodo nō se habet à parte rei intellectio divina.

Ref. 2. Scientia Dei est perfectissima, continens in se omnes perfectiones scientiæ creatæ, sine ulla imperfectione.

Est etiam universalissima, utpote se extendens ad omnia intelligibilia, eorumque rationes omnes universales & particulares comprehendens.

Ref. 3. Deus seipsum cognoscit, imò & comprehendit; unde cum dicitur, quod se comprehendit, finitum esse sibi, accipiendum est negativè.

Cognoscit etiam Deus omnia possibilia, per scientiam quam vocant simplicis intelligentiæ.

Res possibilis nihil est reale actu; est tamen aliquid reale in potentia.

Satis est quod objectum primarium & motivum divinæ scientiæ existat, etsi non existat secundarium, & purè terminativum.

Ref. 4. Deus per scientiam visionis, cognoscit res omnes existentes in aliqua differentia temporis; ac speciatim contingenter futuras.

Scientia illa Dei quoad entitatem est simpliciter necessaria, at quoad terminationem, non nisi ex hypothesi quod res existant.

Melius

s est quædam nescire, quàm scire, quando
ognitio privat majori bono, vel ad malum.

Deus cognoscit non entia, & mala; idque per
m formæ, vel actus, quo privant.
non facit ens rationis, etsi videat conceptum
os formamus de chimera.
XI. *Res. 1.* Deus res intelligit per suam essen-
iquam per speciem; & in ipsa, tanquam in
priùs cognito.
ivis Deus videat creaturas in seipso, ut in ob-
otivo; illius cognitio tendit usque ad creatu-
ipsis spectatas.
Futura contingentia absoluta non videntur
tia divina; ut habet præcisè rationem Omni-
e, vel Ideæ, neque in solo decreto divino, quo
tuit concurrere cum voluntate nostra ad eo-
ductionem.
itio futuri contingentis, quam Deus habet in
præfiniente, si datur, supponit aliam cogni-
ratione priorem.
. Nec possunt hæc futura certò cognosci, in
is proximis, sive secundùm se spectatis, sive
m omnibus circumstantiis ad agendum
iisitis.
possit Deus habere majorem probabilitatem
sequuturi, ob majorem penetrationem cau-
æ, non tamen omnimodam certitudinem.
. Ratio videndi futura contingentia non po-
i ex reali & æterna eorum existentia in æ-
e.
nitas non mutat naturas rerum, adeoq; non
quod in se non existit, alteri coëxistat. Et ut
licissima, sufficit quòd res in ea sint, quando
stunt.
. Ratio videndi futura contingentia, est ipsa-
um entitas, & realis præsentia, quam ali-
habitura sunt.

Undè

Unde hæc distingue, Deus videt rem futuram, ut coëxistentem ipsius æternitati ab æterno, & Deus videt illam ut coëxistentem æternitati, pro tempore quo in se existet: & hoc tantum admittendum est.

CAP. XII. *Ref. 1.* Præscientia Dei rectè cohæret cum rerum futurarum contingentia & libertate.

Sancti eam comparant nostræ præscientiæ futurorum, & memoriæ præteritorum; ac visioni præsentium.

Ref. 2. Scientia Dei est causa rerum; non illa, quæ dicitur visionis, sed ea, quæ vocatur simplicis intelligentiæ.

Scientia Dei est causa rerum: non tantùm materialiter & identicè, sed etiam formaliter in ratione scientiæ.

Ref. 3. Deus habet rerum ideas, quæ non sunt res ipsæ factibiles, sed essentia Dei, ut imitabilis.

Quod intellige, de idea objectiva; nam actualis cognitio, formalis idea dici potest.

In Deo variæ sunt ideæ, juxta varios modos quibus essentia divina est imitabilis à creaturis.

Non sunt in Deo ideæ rerum omnium quas cognoscit, sed earum tantùm quæ sunt factibiles, ad imitationem exemplaris.

Specialem ideam habent individua, ac ex S. Thoma entia completa, & accidentia supervenientia.

CAP. XIII. *Ref. 1.* Juxta Scripturam sacram, admittenda est in Deo scientia conditionata.

Decretum prædeterminans, quod tali scientiæ à nonnullis præmittitur, cum vero scripturæ sensu non cohæret.

Ref. 2. Scientia conditionata, ab Augustino, aliisque Patribus apertè supponitur, cum agunt de creatione Angelorum & hominum, & de variis vocationum modis.

Reprehenduntur Semipelagiani ab Augustino, & Prospero, non propter scientiam conditionatam, sed propter illius abusum.

Ref.

3. Scientia conditionata est ad mentem S.
:, cùm agit de usu gratiæ, de creatione mulie-

st. constitui scientia media inter scientiam
is intelligentiæ, & scientiam visionis : sicut
n sub conditione est veluti medium inter ab-
uturum, & merè possibile.
4. Scientia conditionata rationibus probari
ac maximè ex veritate sui objecti.
nocet hæc scientia causalitati divinæ, vel effi-
ratiæ, vel gratuitæ prædestinationi.
. Ea ponenda est in Deo, non modò specula-
l etiam practicè, seu quoad usum ; ita ut Deus
ratur in providentia ad homines spectante.
ertitudo decretorum Dei cum libertate con-
r, ad ejusmodi scientiam recurrendum est: nec
sufficit cognoscere vim mediorum repudia-

P. XIV. *Ref. 1.* In Deo est voluntas; quæ non ha-
ionem potentiæ, vel actus primi, nisi juxta
ptum nostrum.
)etitus sequitur formam, naturalis naturalem,
vus sensitivam, & rationalis rationalem.
2. In Deo etiam est appetitus innatus, respectu
iarum perfectionum, & ad se communican-
àm ad intra, quàm ad extra.
ntur in re aliqua varii appetitus, juxta varios
gradus quos participat, ut patet in homine.
3. Deus vult & amat seipsum, & creaturas, om-
natenus iis bonitatem suam communicat, juxta
jue capacitatem.
4 Deus non vult malum culpæ, etsi illud per-
t: vult tamen malum pœnæ, non per se, sed per
ns.
lum culpæ non ordinatur ad bonitatem divi-
quin potiùs illi repugnat, vel ut avertens, vel ut
lans.
f. 5. Deus vult quicquid vult, propter suam bo-
nitatem:

nitatem: adeoque objectum formale omnium volitionum divinarum est ipsius bonitas.

Etsi Deus velit omnia propter seipsum, in eo sunt aliæ virtutes, præter charitatem.

Deus amore amicitiæ amat hominem propter ipsum, non ultimatè, sed ut ipsi bene sit.

Ref. 6. Voluntas Dei, etsi realiter unica sit, & simplicissima, dividitur in voluntatem signi, & beneplaciti; antecedentem, & consequentem, conditionatam, & absolutam, efficacem, & inefficacem.

Voluntas beneplaciti est in Deo, & voluntas signi dicit tantùm signum aliquod cui non semper respondet in voluntate divina affectus proportionatus, sed alius.

Voluntas generalis quam habet Deus, omnes salvandi, includit istam conditionem, si per ipsos non stet: non verò istam, nisi per hoc impediretur pulchritudo universi.

CAP. XV. *Ref.* 1. In Deo est libertas, consistens, non in indifferentia judicii, sed in indifferentia ipsius voluntatis potentis eligere hoc, aut illud.

Ridiculum est dicere hominem esse liberum, eò ipsò quò judicat objectum aliquod posse eligi, & nō eligi, etsi non habeat voluntatem indifferentem ad illud eligendum, aut non eligendum.

Ref. 2. Deus à sua scientia non determinatur, quoad exercitium, ut hoc, vel illud velit, aut non velit: sed manente eadem scientia, necessaria ad aliquid agendum, potest illud non agere.

Indifferentia brutorum non sufficit ad libertatem, quia moventur per judicium determinatum ad unum.

Illud, Errant qui operantur malum, intelligi debet, vel de defectu considerationis, vel de errore morum.

Ref. 3. Deus seipsum amat necessariò, tam quoad specificationem, quàm quoad exercitium.

Amat

iat etiam creaturas possibiles necessariò utro-
nore, sicut necessariò easdem intelligit.

n potest Deus seipsum comprehensivè cogno-
& amare, quin possibilia cognoscat, & affectu
i complacentiæ diligat.

is creaturas existentes amat liberè, nec agit ad
x necessitate naturæ.

untas Dei libera est omnino immutabilis. Il-
rrò, pœnitet me fecisse hominem, intelligi de-
oad effectum, non quoad affectum.

4. Libera volitio Dei non est denominatio ex-
a aut respectu rationis, neque perfectio reali-
tincta ab essentia divina, sed ipsa volitio neces-
qua Deus amat seipsum: quatenus ita termina-
creaturas, ut posset ad eas non terminari.

itio Dei est simpliciter infinita, ita ut æquiva-
finitis volitionibus, & nolitionibus realiter di-
s.

ifferentia divinæ libertatis non est in ordine
us internos, sicut nostra, sed in ordine ad obje-
erna.

ctus formalis volitionis divinæ est, necessariò
ut Deus amet omnia volibilia, non tamen ut
et necessariò.

P. XVI. *Ref. 1.* Voluntas & intellectus Dei, cō-
it ad opus immediatè, illa, quoad applicatio-
c exercitium, hic, quoad directionem, & veluti
cationem.

entia exequens in Deo ratione distinguitur ab
ctu, & voluntate; estque ipsamet essentia di-

Deo vera est omnipotentia, qua potest facere
uid absolutè non implicat contradictionem.
uit Deus producere species nobiliores produ-
productas meliores facere quoad accidentia.
men potuit aliquid producere meliùs unione
tatica, beatitudine sanctorum, & maternitate
is Deiparæ.

Ref. 4.

Ref. 2. Nulla potest dari causa propria divinæ volitionis, sive efficientis, sive finalis: potest tamen dari impropria, seu virtualis.

Imò, una res creata potest ipsi esse aliquo modo proxima ratio volendi aliam.

In eo agendi modo nulla est imperfectio, quæ supremam Dei independentiam, & dignitatem dedeceat.

Ref. 3. Deus non necessitat voluntatem nostram ad agendum, sed relinquit eam in manu consilii sui.

Non potest dici à viro Catholico, gratiam efficacem nobis imponere necessitatem agendi.

Ref. 4. Absolutè loquendo, & nulla suppositione facta, nullus esset in rebus effectus contingens, seu liber, si Deus ageret ex necessitate naturæ.

Essent tamen effectus contingentes, & liberi, si Deus causis contingentibus, ex necessitate naturæ offerret concursum, quem nunc eis liberè exhibet.

Vera radix contingentiæ actuum nostrorum, ad summam efficaciam divinæ voluntatis, ultimatè reduci debet.

CAP. XVII. *Ref.* 1. In Deo est amor, & desiderium, hoc quidem, non respectu boni proprii, sed respectu alieni.

In Deo est gaudium, seu delectatio de bono proprio, & de alieno, ut præsente.

In Deo est odium peccatoris, ut sic, non quidem inimicitiæ, sed abominationis.

In Deo non est spes, nec desperatio, nec tristitia, nec audacia, neque ira propriè dicta, ut supponit dolorem, seu tristitiam cujus vicem rependat.

Ref. 2. Deus creaturas rationales diligit vero amore amicitiæ. Unde homo per justificationem fit ex inimico, amicus, nimirum Dei, qui vicissim fit illius amicus.

Inter superiores, & inferiores potest esse amicitia, quam vocant supereminentiæ.

Deus non amat creaturas irrationales amore amicitiæ.

tiæ, sed aliquo modo amore concupiscentiæ,
nus ipsius attributa manifestant, & homini-
nt utiles.

: 3. Deus magis diligit meliora; unde magis
tum, ut hominem, amat, quam totam universi-
creaturarum.

Deus magis Petrum, quam Joannem dilexe-
rtò affirmari non potest.

ocens magis à Deo diligitur, quàm pœnitens,
ra sint paria.

destinatus absolutè magis à Deo diligitur,
præscitus, quantumvis justus.

: 4. In Deo est justitia propriè & strictè sum-
rour est specialis virtus ab aliis distincta.

us non amittit dominium radicale quod habet
nines, etsi supposito pacto dandi illis gloriam,
ossit eos destruere.

er patrem & filium potest vera esse justitia, si
eciale bonorum dominium huic concedat.

èt Deus nequeat propriè constitui debitor erga
nes; bona tamen illius iis deberi possunt.

: 5. In Deo est misericordia, non quidem secun-
ffectum, sed secundum effectum.

nferre rebus perfectionem spectat ad bonita-
ustitiam, liberalitatem, & misericordiam, sed
versa ratione.

quolibet opere Dei misericordia, & veritas, seu
a, latè sumptæ reperiuntur.

ædam tamen opera tribuuntur misericordiæ,
am justitiæ; quia in nonnullis misericordia, in
ustitia magis elucet.

P. XVIII. Ass. 1. In Deo est providentia, non
ctu proprii actus, sed prout est ordinativa alio-
n finem.

ovidentia præter actum intellectus, includit a-
voluntatis, nimirum curam aliquam, & stu-
rerum gerendarum.

ovidentia, ut spectat ad intellectum, non debet

 constitui

constitui in actu imperii, sed in scientia naturali, qua Deus videt quomodo quælibet res finem suum assequi possit.

Ref. 2. In Deo est providentia rerum omnium, quantumvis vilium, & exigui momenti.

Nullus eventus est casualis, seu fortuitus, respectu divinæ providentiæ.

Mala culpæ tàm formaliter, quàm materialiter spectata, sub divinam providentiam cadunt.

Ref. 3. Deus immediatè rebus omnibus providet, quantùm ad rationem ordinis, licèt non quoad executionem.

Quod non debet ita intelligi, ut ipse Deus per se non exequatur ordinem à sua providentia præstitutum, sed ita ut eum non exequatur nisi cum causis secundis.

Ref. 4. Providentia divina quibusdam rebus necessitatem imponit, non tamen omnibus.

Providentia divina non semper assequitur, finem particularem, ad quem res ordinat. Nec tamen propterea in sui dispositione fallitur.

Licèt aliquid recedere videatur à providentia divina, secundum unum ordinem; in eum relabitur secundùm alium.

Ref. 5. Providentia divina non prædeterminat voluntatem nostram, ad actus liberos.

De ratione libertatis est, ut in sensu composito cum omnibus ad agendum prærequisitis, possit agere, vel non agere.

Ex verbis præfiniendi, applicandi, impellendi, & similibus, prædeterminatio physica colligi non debet.

Ref. 6. Nullo modo admittendum est, quòd Deus voluntatem nostram physicè prædeterminet ad actus malos,

Si Deus nos physicè prædeterminaret ad actum malum, tolleretur gratia sufficiens, Deus vellet peccatum, essetque causa illius.

Deus

s utitur pravis hominibus ad alios affligen-
rmissivè, quatenus illos non impedit, nec istos
iter juvat.
ne ens per participationem, reducendum ad
: essentiam, non tamen eòdem modò.
P. XIX. *Ref. 1.* In Deo de facto admittenda est
rum prædestinatio.
destinatio non tollit libertatem, etsi eâ positâ,
: sit hominem salvari.
2. Prædestinatio est decretum absolutum,
eus ab æterno aliquos elegit, ad vitam æter-
er media proportionata infallibiliter conse-
am.
le ad prædestinationem requiruntur actus in-
us, & voluntatis: ipsaque prædestinatio sim-
r est libera.
ovidentiæ materia latiùs patet quàm præde-
onis; at prædestinatio suum finem particu-
in quolibet prædestinato infallibiliter obti-

3. Pelagius malè sensit de gratia, & de præde-
one, omnia tribuens libero arbitrio.
que unquam pristinum errorem retractavit, et-
rdum verbis magnificis gratiam commenda-

nipelagiani initium salutis tribuebant libero
io; adeoque gratiam prævenientem destrue-
licèt non adjuvantem.
4. Ex parte prædestinati, non datur causa præ-
iationis ad primam gratiam.
n potest homo naturæ viribus, mereri primam
m de congruo, etsi peccator gratiam justifican-
juam meretur de congruo, gratis recipiat.
ntentia quæ refert primæ gratiæ collatio-
, in bonum usum ejusdem gratiæ prævisum,
habet commune cum errore Semipelagiano-

AP. XX. *Ref. 1.* Electio efficax ad gloriam, facta

est antecedenter ad absolutam prævisionem meritorum; adeoque est merè gratuita.

Qui ordinatè vult, prius vult finem, quàm media ad finem.

Sententia de gratuita electione, respectu prædestinatorum longè est favorabilior; & respectu reproborum non est durior, quàm opposita.

Non est opus, in ea sententia, ponere in Deo duplicem voluntatem efficacem respectu gloriæ, aliam antecedentem merita, aliam consequentem.

Eadem Dei voluntas est gratuita, & remunerativa, diverso respectu.

Electus potest absolutè damnari; & non electus, salvari.

Ref. 2. Gloria æterna, vocatio, justificatio, peccatorum permissio, & bona prædestinati indoles sunt effectus prædestinationis.

Vult Deus permissionem peccati, ratione pœnitentiæ, nec tamen propterea vult peccatum.

Ref. 3. Prædestinatio certissimè, & infallibiliter consequitur suum effectum, non tamen imponit necessitatem agendi.

Certitudo prædestinationis rectè conciliatur cum libertate, beneficio scientiæ mediæ.

Eâ scientiâ præsuppositâ potest Deus certò præfinire mensuram gloriæ, tribuendam prædestinato.

Ref. 4. Liber vitæ ponitur in Deo metaphoricè, nempe secundùm similitudinem à rebus humanis acceptam.

Liber vitæ respicit tantùm vitam gloriæ prædestinatorum, non autem eorum gratiam.

Non possunt deleri de libro vitæ, qui in eo sunt scripti simpliciter.

Ref. 5. Probabilius est, reprobationem hominum negativam, non fuisse constitutam, nisi ob peccatum originale prævisum.

Etsi tale peccatum fuerit simpliciter causa reprobationis negativæ aliquorum, non tamen cur potiùs iste quam ille reprobatus fuerit. *Ref.*

6. Deus neminem positivè reprobat, ante præ- illius peccatum.

[...]od debet intelligi de peccato finali, saltem ut [...]nùm.

[...]us non permittit peccata reproborum, ex in- [...]ne eos puniendi, sed ob alios fines.

7. Peccatum reprobi non est effectus reproba- [...], permissio tamen peccati finalis est effectus [...]bationis negativæ.

[...]od ita intellige, ut peccatum reprobi, sive quo- [...]teriale, sive quoad formale, sive sub ratione [...] non causetur à reprobatione.

[...]erdum tamen permissio finalis peccati est effe- [...]eprobationis positivæ, ut contigit in reproba- Dathan, & Abiron.

8. Creatio reprobi non est effectus suæ repro- [...]nis positivæ: id est, Deus non creavit reprobum, [...]n damnaret.

[...]que hoc debet colligi ex voluntate; quam habuit ostendendi suam misericordiam in præ- [...]ratos.

9. Bona reprobo concessa non sunt reproba- [...] effectus; esto bona prædestinatis concessa sint [...]us prædestinationis ipsorum.

[...]us tribuit bona prædestinatis, ut salventur; at [...]ribuit bona reprobis, eo fine ut damnentur.

10. Inflictio pœnæ æternæ est probus, imò u- effectus reprobationis positivæ. Quod intelli- lege ordinaria.

LIBER II.

DE DEO, VT TRINO.

.I. PONenda est in Deo vera aliqua processio, [...]r. qua una persona ab alia procedat.

[...]ocessiones divinæ illustrantur similitudine [...]ta ab intellectu, & voluntate creata.

Filius dicitur Autotheos, quia non est precariò Deus, & Jehova, seu fons essendi, quia habet eandem essentiam Patris, à qua omnia ut à fonte procedunt.

Non est perfectius esse à se, quàm esse ab alio, quoad naturam indistinctio.

Res. 2. Processiones divinæ non sunt immediatè per essentiam divinam, ut essentia est, sed per intellectum, & voluntatem.

Intellectio divina non est productio, ut est nuda objecti cognitio, sed ut habet adjunctam relationem producentis ad productum, quomodo est in solo Patre.

Res. 3. In Deo ponendæ sunt duæ processiones, nō plures; sicut in eo sunt tantùm duo procedentes.

Etsi intellectus, & voluntas in Deo non distinguantur realiter, ab iis termini realiter distincti procedere possunt.

Non potest sumi tertia processio ab omnipotentia divina ut condistinguitur à potentia notionali.

Filius non producit verbum, etsi intelligat; producit tamen Spiritum sanctum simul cum Patre.

Res. 4. Processio Verbi divini est vera generatio. Cujus ratio non est, quia eandem naturam potest alteri communicare, nec quia actualis intellectio est de formalissimo conceptu Dei.

Probabilior ergo hujus rei ratio est, quia Verbum formaliter ex vi suæ processionis procedit ut simile in natura producenti.

Quod procedit per intellectum divinum, non se habet ut imago accidentalis, sed ut substantialis, & per se subsistens.

Res. 5. Processio Spiritus Sancti non est vera generatio: cujus ratio non est, quia non procedit à duobus, tanquam à patre & matre, nec quod ex vi processionis, non communicetur illi natura divina, ut putant aliqui.

Itaque veritatis hujus probabilior ratio est, quia quod

procedit per voluntatem, ut sic, non procedit ... producenti.
ade Spiritus S. non procedit similis formaliter æ processionis, ut est à voluntate divina, tan- à principio, sed materialiter seu identicè.
iritus S. non habet per accidens, ut procedat si- in natura, nec per se ut procedit per volunta- divinam, sed per se quatenus procedit in natura ia.
AP. II. *Res.* 1. In Deo ponendæ sunt relationes s, nempe principii producentis ad terminum uctum, & termini producti ad principium pro- ns: esto relatio rationis ex cognitione resultet jecto cognito.
elatio divina non supponit subjectum cui inexi- aut fundamentum à quo pendeat, aut distinctio- extremorum, quæ per illam referuntur.
positione relationum in Deo non debet colligi n personam pendere ab alia, sed tantum n inferre aliam, seu una posita, aliam poni.
ater realiter refertur ad Filium, & non Deus ad turas, etsi sit ...um principium.
s. 2. In Deo sunt quatuor relationes reales, nem- aternitas, filiatio, spiratio activa, & passiva: non en quatuor res.
onunciatum illud, multiplicato inferiori mul- catur superius, admittitur quando inferius mul- catur ratione alicujus intrinseci.
Deo non sunt plures relationes reales, quàm natæ.
lentitas, æqualitas, & similitudo sunt in Deo re- nes rationis.
elationes divinæ distinguuntur inter se reali- paternitas à filiatione, & spiratio activa, & pas-
s. 3. Spiratio activa nõ distinguitur realiter à pa- itate aut filiatione, juxta illud, in divinis omnia unum, nisi ubi obviat oppositio relativa.

Ea tamen propositio, paternitas est spiratio activa, communiter negatur, ob periculum confundendi earum terminos.

Etsi paternitas & filiatio sint idem cum spiratione activa, non sequitur quod sint idem inter se.

Res. 4. Relationes divinæ non distinguuntur actu ab essentia, imò videntur esse de quidditate illius: sicut vice versa essentia divina est, de quidditate relationum.

Res. 5. Relationes divinæ sub proprio, & formali conceptu relationum, dicunt perfectionem.

Neque propterea dici potest, aliquam perfectionem esse in una persona quæ non sit in aliis.

Relationes præcisè spectatæ dicunt tantùm perfectionem infinitam in suo genere, at ut sunt à parte rei, simpliciter infinitam.

CAP. III. *Res. 1.* Ratio personæ, eaque realis & positiva ponēda est in Deo. Est autem persona, rationalis naturæ individua substantia; seu substantia intellectualis, completa singularis & per se subsistens.

Reprehenditur Laurentius Valla, quòd dixerit, nomen personæ non significare substantiam, sed qualitatem.

Etsi una persona non possit amplius personari, substantia tamen quæ una personalitate affecta est, potest adhuc alia personalitate affici.

Persona in divinis à parte rei constituitur per relationem, etsi nobis personam concipientibus objiciatur aliquid absolutum.

Res. 2. In Deo ponendæ sunt tres personæ, Pater, Filius, & Spiritus sanctus.

Hæc personarum Trinitas non potest ab intellectu creato, sibi relicto, evidenter, aut probabiliter cognosci.

Personæ divinæ possunt dici tria individua largo modo: sicut ipsa natura divina, ut communis tribus personis, habet aliquam similitudinem cum specie.

Natu-

[n]atura divina propter suam infinitatem est in tri[bus] [p]ersonis: sicut in creatis eadem natura specifica [in] pluribus individuis.

[C]§3. In Deo ponendæ sunt tres subsistentiæ rela[tivæ], non autem aliqua absoluta, & communis tri[bus] [p]ersonis.

[A]ugustinus cùm ait Deum ad se subsistere, agit de [subsi]stentia, ut est modus per se existendi, indepen[dent]er à subjecto sustentante.

[Hi]eronymus jubet, ut taceantur tres hypostases, in [sensu] Arianorum, id est, tres essentiæ.

[Pat]er non communicat Filio substantiam comple[tam] [u]t sic; nec incompletam; sed quæ completa est.

[C]§4. In Deo est unica existentia absoluta, per qua[m] [Deu]s ut concipitur prior relationibus, existit, & [tres r]elativæ, per quas personæ existunt.

[No]n est absurdum ponere in Deo tres æternita[tes r]elativas: etsi tres personæ, ut sunt unus Deus, [non s]int tres æterni, sed unus æternus, ut ait Athana[sius].

[Si i]n Deo una tantùm esset persona, ea non existe[ret n]isi per existentiam absolutam.

[C]§5. Ponendæ sunt in Deo quædam proprietates, [quibu]s personæ constituantur, & ab invicem distin[guant]ur; quæque sint relativæ, non absolutæ.

[Rel]atio divina non tantùm est ratio referendi, aut [termi]nandi, sed etiam est id quod refertur, & ter[minatur].

[Pri]ma persona Trinitatis constituitur per Paterni[tatem], ut habet rationem subsistentiæ, non autem [ut est] merus respectus Patris, ad Filium jam produ[ctum].

[C]§6. Spiratio activa, non potest unam personam [consti]tuere: adeoque sunt tantùm in Deo tres pro[prietat]es personales, nimirum paternitas, filiatio, & [spirati]o passiva.

[Spir]atio tamen activa spectat ad constitutionem [physi]cam Patris, & Filii, non verò actualis spiratio,

quæ personis completè constitutis veluti advenit.

Personæ divinæ non constituuntur formaliter per origines, seu per relationes spectatas per modum viæ, & in fieri, sed per modum formæ permanentis, & in facto esse.

Res habens duas formalitates, non constituitur per priorem, si hæc non habet conditiones ad constitutionem necessarias.

CAP. XV. *Res. 1.* Primæ personæ Trinitatis propriè competit nomen principii, tam ad intra, quam ad extra.

Pater est principium ad intra notionaliter, & sine causalitate; ad extra verò essentialiter, & cum causalitate.

Patres Græci dicunt Patrem esse causam Filii, sumendo causam latè, pro principio.

Non debet dici absolutè, quòd Filius, & Spiritus S. sint principiati, sed ille à Patre, hic ab utroque.

Ratio principii non dicitur univocè de notionali, & essentiali, & quamvis Pater dicatur principiũ totius creaturæ, non tamen propriè totius Deitatis.

Res. 2. Nomen Patris propriè convenit primæ personæ Trinitatis: idque ut proprium distinguitur à communi, & à metaphorico.

Imò longè nobiliori modo, quàm Patri humano respectu sui Filii.

Deus dicitur pater creaturarum metaphoricè, cum aliqua tamen latitudine: ita scilicet ut quò aliqua est Deo similior, eò magis propriè Deus illius pater dicatur.

Nomen patris sumptum notionaliter, tribus modis Deo priùs competit, quàm sumptum essentialiter. Nempe prioritate perfectionis, rationis, & durationis.

Res. 3. Nomen ingeniti soli Patri competit, ut accipitur pro non procedente ab alio, quovis modo.

Patres negantes Patrem esse ingenitum, sumunt ingenitum pro non facto, in sensu Arianorum.

Ratio

ntio ingeniti dicit formaliter negationem pro-
onis ab alio, etiam possibilis, hujusque negatio-
ndamentum est paternitas.
itio Filii propriè convenit alicui personæ divi-
lquè ab æterno.
AP.V. *Res. 1.* Verbum est nomen personale pro-
n Filii, etsi interdum sumatur essentialiter, ut
quæritur, quidnam Beati videant in Verbo. In-
m etiam Spiritus S. dicitur Verbum Filii.
si intellectio in Deo sit essentialis, Verbum ta-
est notionale, quia significat terminum produ-
, & à producente distinctum.
rbum dicit respectum aliquem rationis tàm ad
ersonas, quàm ad creaturas; quatenus est ex-
similitudo eorum omnium, quæ à Patre intel-
tur.
s. 2. Verbum divinum procedit ex cognitione
æ essentiæ, omniumque personarum divinarū.
nc tamen non sequitur, Verbum esse simpliciter
& posterius seipso; aut procedere à seipso, vel
naginem sui ipsius, aut Spiritus Sancti.
rminus intellectionis non procedit per omne
tum intellectus, sed tantùm per illud quod u-
intellectui per modum principii activi.
3. Verbum divinum procedit formaliter ex
itione omnium creaturarum possibilium.
od tamen non impedit, quin Verbum divinum
sit à parte rei rebus possibilibus, esto secundum
m conceptum sit illius posterius.
ulla creatura esset possibilis, Verbum non esset
em rationis, saltem adæquatè, ac nunc est.
4. Verbum divinum non procedit ex cognitio-
aturarum existentium.
Deus se comprehendat, non requiritur absolu-
od cognoscat aliqua futura, sed tantùm ex hy-
si, quod futura sint.
rbum non repræsentat futura actu, & formali-
vi suæ processionis, sed tantùm remotè, &

veluti radicaliter, quatenus recipit scientiam ex se infinitè repræsentativam.

Verbum non procedit ex cognitione futurorum sub conditione, etsi talis cognitio antecedat quodcunque decretum actuale in Deo.

CAP. VI. *Ref.* 1. Spiritus S. non solùm à Patre, sed etiam à Filio procedit.

In Concilio Nicæno 2. Symbolum Nicænum fuit approbatum, lectumque hoc modo, qui ex Patre, Filioque procedit.

Et in Concilio Lugdunensi sub Gregor. X. cantatum est ter Græcè, & ter Latinè cum eadem declaratione.

Si Spiritus S. à Filio non procederet, ab eo realiter non distingueretur, defectu oppositionis relativæ.

Leo III. curavit poni Symbolum prædictum in tabula argentea, sine illo addicamento, Filioque, in memoriam venerandæ antiquitatis.

Explicantur Patres Græci qui dicunt, Spiritum S. esse ex Patre per Filium, ut tantum velint, Filium habere virtutem spirativam à Patre.

Ref. 2. Spiritus S. procedit à Patre, & Filio tanquam ab uno principio, propter unicam potentiam spirativam, quæ est in utroque.

Et si Pater, & Filius non possint dici duo spiratores, dicuntur tamen duo spirantes.

Non potest dici, quòd Pater, quatenus generat Filium, & spirat Spiritum S. sit duo principia.

Imò Pater generans, & Filius spirans, non sunt duo principia, sed unicū; licèt distincta sint supposita.

Quando dicimus, unum principium Spiritus Sancti, supponitur pro formali virtus spirativa, & pro materiali, suppositum habens talem virtutem: c sit unum, sive multiplex.

Spiritus S. procedit à Patre, & Filio, tanqu duobus suppositis.

Undè Pater, ut Pater, & Filius, ut Filius specificè, non autem reduplicativè, producunt Spiritu

:c Pater spirat priùs origine , quàm Filius ; etsi s spirativa, & actualis spiratio sit priùs origine o.

§. 3. Quamvis Pater, & Filius sint Spiritus, & u- iè sit sanctus , tertia tamen Trinitatis persona enienter Spiritus S. nominatur.

ꝍmen etiam amoris, secundum quòd personali- icitur , est proprium Spiritus S. licèt quatenus ur essentialiter tribus personis competat.

ia sunt in qualibet processione cõsideranda, ha- lo ad objectum, habitudo ad terminum, & ter- is. Verùm quæ spectant ad intellectionem ha- propria nomina, non quæ ad volitionem.

§. 4. Si, diligere, accipiatur notionaliter , dici st Patrem, & Filium se diligere Spiritu S. nempe uam termino dilectionis notionalis, qua se for- ter diligunt.

ꝍdem sensu dici potest , Patrem se intelligere io, etsi Verbum non sit medium, quo Pater se, & intelligit.

alsa tamen est propositio illa, Pater est sapiens, :ntiâ genitâ, scilicet tanquàm forma immanen- . veluti habituali.

§. 5. Donum, secundùm quod personaliter sumi- :st proprium nomen Spiritus S. Porrò donum atio irreddibilis, seu res alicujus, qui eam alteri raliter confert, aut conferre potest.

eus totaque Trinitas respectu hominum dici po- donum dantis per identitatem. At Filius, & Spi- S. sunt donum, ut sunt alterius dantis per origi- . Ita tamen, ut Spiritus S. detur ratione suæ pro- onis, & Filius ex amore Patris.

AP. VII. *Ref. 1.* Ponendæ sunt in Deo notiones a- æ, seu conceptus objectivi , aut formæ , quibus onæ divinæ inter se distinctæ cognoscantur.

:jusmodi notiones sunt quinque, nimirum inna- litas , paternitas , filiatio, spiratio activa , & iva , nec necesse est , inter notiones numerari

inspirabilitatem Filii, aut infœcunditatem Spiritus S.

Ref.2. Ponendi sunt in Deo quidam actus notionales, seu propriæ quædam unius, vel duarum personarum actiones quibus persona aliqua producitur.

Actus notionales à relationibus, quibus constituuntur personæ, virtualiter distinguuntur: v. c. generatio activa, à paternitate; passiva, à filiatione, &c.

Nec repugnat; quòd actio ponatur in Deo, detractis imperfectionibus, sicut & relatio.

Actus notionales ponendi sunt in ipsis personis producentibus, nempe dictio seu intellectio notionalis in Patre, & volitio notionalis in Patre, & Filio.

Ref.3. Actus notionales sunt aliquo sensu voluntarii, voluntate concomitante, quatenùs Deus amat productiones personarum, per simplicem complacentiam essentialem omnibus personis communem.

Non tamen actus illi sunt libri, sed simpliciter necessarii: nec sunt de nihilo, sed de aliquo, nimirùm de ipsa substantia personæ producentis.

Quo loquendi modo denotatur principium internum personæ productæ, non quasi materiale, sed quasi formale, quo constituitur in ratione Dei.

Ref. 4. In Deo est vera, & positiva potentia productiva notionalis, nempe potentia generandi, & spirandi.

Sola persona producens est principium quod productionis: at divina essentia, intellectus, & voluntas ipsaque relatio sunt principium quo.

Si productio sumatur in Deo, ut est communicatio, sic essentia divina est terminus illius; si verò, ut productio, ea ut sic videtur terminari ad relationem.

CAP. VIII. *Ref. 5.* Inter personas divinas est perfecta æqualitas, fundata in essentia infinitè perfectâ, quæ omnibus eadem est.

Quæ

in scriptura faciunt Filium inferiorem Patre,
;untùr ut plurimum de Filio, ut homine;
ic de illo etiam ut Deo accipiuntur, nihil aliud
prioritatem originis in Patre denotant.
eo non habet locum prioritas durationis, aut
; sed sola prioritas originis. Interdùm tamen
riginis vocatur ordo naturæ, quia una persona
liter est ab alia.
er genuit Filium existentem, non quidem an-
n generaretur, sed virtute ipsius generationis.
:libet persona divina dicitur esse, in aliis per
-insessionem, quatenus omnes habent ean-
sentiam, à qua separari nequeunt.
2. Etsi missio quæ fit per imperium, aut per
um dicat imperfectionem in persona missa,
men quæ fit per originem, cum ordine ad
lam effectum temporalem.
persona divina non potest mitti nisi ab ea à
rocedit; unde Pater potest mittere Filium, &
im S. ipse verò à nemine mitti potest.
3. Duplex est missio, alia visibilis, alia invisibi-
ibilis est, quando persona missa, per signum
d sensibile novo modo exteriùs apparet: invi-
autem, quando effectum aliquem occultum
aturalem producit.
nissione invisibili, non tantùm dona gratiæ, sed
tiam personæ divinæ dicuntur mitti: quatenùs
r se exhiberent præsentes animæ, si per impos-
in ea non essent.
sio invisibilis fit ad omnes participes gratiæ,
odò quando gratiam primam sanctificantem
unt, sed etiam dum extraordinariè ad novum
m actum, vel statum illius elevantur.

DE VERBO INCARNATO.

CAP. IX. *Ref.1.* MYsterium Incarnationis est possibile, seu fieri potest ut Verbum divinum naturam humanam in unitatem personæ sibi copulet.

Cum Verbum non fiat homo essentialiter, sed terminativè, seu hypostaticè, id sine mutatione in ipso Verbo facta intelligi potest.

Potest etiam exemplo unionis, quæ est inter animam & corpus intelligi nexus inter Verbum & humanitatem, qui hanc solam afficiat.

Ref.2. Non possumus evidenter lumine naturali cognoscere, Incarnationem, eo modo quo peracta est, esse possibilem.

Sybillæ, etsi fœmine gentiles, hoc mysterium agnoverunt ex speciali relatione.

Ref.3. Incarnationem de facto peractam esse fides catholica docet contra Judæos, qui frustra de primo Christi adventu accipiunt, quæ tantùm de secundo intelliguntur.

Ref. 4. Incarnatio fuit per se Deo valdè conveniens, & naturæ humanæ: fuit etiam medium valdè congruum ad redimendos homines; convenientique tempore peracta fuit.

CAP. X. *Ref.1.* Non fuit necessaria Incarnatio, ex hypothesi creationis mundi, vel peccati, vel redemptionis ab illo, etiam ex rigore justitiæ, sed ut redemptio hominum fieret convenientiori modo.

Nulla potest reperiri in operibus Dei indecentia positiva, potest tamen negativa, ita ut non habeant omnem perfectionem possibilem.

Si Verbum assumpsisset naturam angelicam, potuisset in ea pro peccatis hominum perfectè satisfacere per actus amoris, aliosque similes.

Per Incarnationem fides nostra certior redditur, spes magis erigitur, charitas magis accenditur, quàm si Verbum assumpsisset naturam Angelicam.

Ref.2. Ope-

f.2. Opera Christi habebant valorem sufficien- imò infinitum ad satisfaciendum pro peccatis inum, quoad culpam, & pœnam.

uod ita intellige, ut ejusmodi valor operibus sti ex se, ut procedebant à Verbo, competeret, & solùm ex acceptatione divina.

f.3. Valor infinitus operum Christi non petitur im à Verbo, ut erat forma sanctificans humani- n, sed etiam, & maximè quatenùs erat supposi- tam sustentans, & per illam operans.

eus hominibus in gratia inæqualibus, propter opus, tribuens præmium inæquale, dicitur uni- ae tribuere secundum opera ejus.

f.4. Satisfactio Christi fuit ex vera, & rigorosa ia, ita ut esset æqualis, ad alterum, ex propriis, & iàs indebitis.

si absolutè satisfactio debeat fieri à persona, quæ dit; potest tamen creditor acceptare satisfactio- ab alio oblatam.

f.5. Non potuit purus homo condignè satisface- o peccatis hominum, etsi peccati malitia simpli- t finita.

si reperiatur proportio inter opus justi, & gra- ; non tamen inter illius satisfactionem, & inju-

f.6. Non potest homo satisfacere ad æqualita- pro peccato mortali proprio, in quo versatur. e non censetur satisfacere ex perfecta justitia, olvit quantùm potest, sed non quantùm de-

AP. XI. *Ref.1.* Christi humanitas non est producta aliter per ipsam Incarnationem.

idem tamen instanti temporis, humanitas fuit ucta, & Verbo unita: sicque Virgo mater Christi, ominis Dei facta est.

ima rationalis priùs natura existit, quàm sub- creatio verò dicitur subsistentium, non forma- sed consecutivè.

Ref.2. Hu-

Ref. 2. Humanitas Christi non existit per existentiam Verbi, sed per existentiam propriam.

Etsi in Christo non sit nisi unum esse existentiæ totale, & completum: in eo tamen sunt plures existentiæ partiales.

Ref. 3. Unio hypostatica non est facta in natura, ita scilicet ut ex unione Verbi cum humanitate, una quædam natura resultaverit.

Sicut corpus, & anima constituunt unum hominem; ita divinitas, & humanitas unum Christum, non tamen unam naturam.

Ref. 4. Unio Verbi cum humanitate facta, est in persona, & in supposito: eo sensu, ut post unionem una tantùm sit persona in Christo, unumque suppositum.

Persona, & hypostasis, seu subsistentia non distinguuntur conceptu intrinseco, sed tantùm connotato.

In Christo est aliud & aliud, propter distinctionem naturarum; non autem in Trinitate, ex ratione opposita.

Ref. 5. Aliquo sensu admitti potest, personam Christi post unionem esse compositam: etsi non coalescat ex partibus, vel ex actu & potentia.

Christus est sua componentia collectivè, non autem divisivè.

Terminus principalis, seu adæquatus Incarnationis est Christus, quatenus est una persona subsistens in duabus naturis: terminus formalis, qui, humanitas ut Verbo unita; terminus formalis quo, ipsa unio.

Ref. 6. Per Incarnationem activè sumptam aliquid producitur in humanitate, per quod ipsa Verbo unitur.

Illud autem non est qualitas, aut influxus activus, vel mera relatio, sed modus quidam substantialis, qui unio appellatur.

Patres qui dicunt, humanitatem immediatè Verbo uniri,

ſonexcludunt medium nexum, ſed medium
um.
mirum eſt, quòd ſubſiſtentia creata uniatur
uræ ſine ullo modo intermedio, cùm ipſa ſit

.Unio hypoſtatica eſt ſubſtantialis, poteſtque
nium maxima, tàm in ratione unionis, quàm
ne doni.
t eſſentiale, & ſubſtantiale, naturale, & reale
lem interdum ſumantur, unio iſta non eſt vo-
ſſentialis, aut naturalis.
animæ rationalis cum corpore, eſt major
vè unione hypoſtatica; hæc verò eſt illa major
ivè.
.XII. *Reſ.1.* Inter perſonas divinas ſolum Ver-
t incarnatum. Cujus rei variæ afferuntur con-
iæ, à Concionatoribus obſervandæ.
ra Trinitatis ad extra ſunt indiviſa, quoad in-
activum, non quoad rationem terminandi.
r, & Spiritus S. exiſtunt modo ſpeciali in na-
umana, etſi propriè ei non ſint uniti.
t per concomitantiam immediatè in humani-
hriſti connaturaliter exiſtente; mediatè verò
m ut exiſtente in Euchariſtia.
.Verbum divinum terminavit naturam huma-
tione alicujus relativi, non abſoluti.
nanitas eſt unita Verbo, & naturæ divinæ; per
m unionem, ad illud primariò, ad hanc ſecun-
terminatam.
ſ.3. Verbum aſſumpſit veram animam rationa-
verum etiam corpus ex carne, & oſſibus
ans.
bum poteſt corpus vivificare in genere cauſæ
ntis, non in ratione formæ.
rbum quoque aſſumpſit totum ſanguinem;
ue rorem, & cambium (quibus verbis ſan-
urior, & defæcatior intelligitur) alioſque hu-
s.

In

Ref.4. In assumptione humanitatis nulla intercessit temporis duratio; sed eodem instanti, quo producta est, fuit quoad suas omnes partes unita Verbo.

Ordine intentionis natura humana priùs assumpta fuit, quàm partes illius: ordine tamen executionis priùs assumptæ sunt partes, quàm humanitas.

Anima rationalis priùs ordine intentionis fuit à Verbo assumpta, quàm caro; & posteriùs ordine executionis.

CAP.XIII. *Ref.1.* Natura angelica potuit à Verbo hypostaticè assumi, etsi ea non distinguatur nisi modaliter à suo supposito.

Potuit etiam natura irrationalis v.g. aquilæ, aut leonis à Verbo assumi in unitatem suppositi, etsi talis natura non possit videre Deum.

Ref.2. Verbum divinum potuit simul duas naturas assumere v.c. duas humanitates, aut humanitatem cum natura Angelica.

Si Verbum assumeret duas humanitates, non proptereà diceretur duo homines, sed unus cum duplici humanitate.

Et quod tunc illi conveniret per se secundùm unam humanitatem, non illi competeret, nisi per accidens, secundùm aliam.

Probabile est, plures personas divinas posse eandem simul naturam assumere: esto non possit natura propriam habens subsistentiam, terminari simul aliena.

Ref.3. Abstractis per intellectum personalitatibus, natura divina non potest assumere humanitatem.

Si esset in Deo subsistentia communis, posset natura humana per eam subsistere, non tamen constitui in ratione personæ.

In ea hypothesi esset hic homo subsistens, qui tamen ut sic, non esset persona: quamvis à parte rei esset tres personæ.

Ref.4. Non

ſ. Non poteſt hypoſtaticè aſſumi natura ha-
ropriam ſubſiſtentiam, eamque retinens.
tamen eſt ſimile, quòd natura divina habet
ſiſtentias proprias, quibus eſt in ſe.
. Materia. & forma ſubſtantialis corporea ſe-
perſona divina aſſumi poſſunt: eſto non ha-
x ſe, niſi ſubſiſtentiam incompletam.
m etiam aſſumi partes integrantes, non ta-
cidens, cujus dependentiam à ſubjecto poteſt
re. Verbum in genere cauſæ efficientis, non in
termini.
6. Perſona creata non poteſt naturaliter alie-
turam terminare: non tamen videtur repu-
quin poſſit ſupernaturaliter.
ſuppoſitum creatum non poſſit alienam na-
ntrinſecè afficere, & modificare; poſſet tamen
rminare extrinſecè & hypoſtaticè.
.XIV. *Reſ.1.* Ex vi præſentis decreti, Verbum
ſumpſiſſet carnem, ſi homo non peccaſſet.
ſenſu Chriſtus dicatur initium viarum Dei,
genitus omnis creaturæ, primuſque prædeſti-
m.
Incarnatio perfecta non ſit, niſi occaſione
, non propterea bonum occaſionatum dici

natè volens priùs vult media fini, quoad vim
di, propinquiora quàm remotiora, eſto quoad
em non ſint digniora.
. Etſi Chriſtus omnia peccata ſufficienter de-
dici tamen poteſt eum potius veniſſe ad de-
peccatum originale, quàm actuale.
Chriſtus veniſſet ad tollendum peccatum
le, etſi non fuiſſent actualia: non vice verſa,
nda actualia, ſi non fuiſſet originale.
. Nulla creatura concurrit de facto ad unio-
poſtaticam, tanquam cauſa phyſica illius, ſive
alis, ſive inſtrumentalis.
dicitur, per Virginem carnem junctam eſſe
Deo,

Deo; intellige, quatenus Virgo, non quidem per modum instrumenti, sed influxu materno ad eam unionem concurrit.

Nulla etiam ad eam unionem præcessit dispositio, sive physica, sive moralis.

*Res.*4. Nec humanitas Christi, nec ipse Christus meruit de facto Incarnationem.

Potuit tamen Christus absolutè mereri Incarnationem per opera eam sequentia. Et quod dicitur, principium meriti non cadere sub meritum, intelligitur, de lege ordinaria.

*Res.*5. Antiqui Patres non meruerunt, sive de condigno, sive de congruo Incarnationem.

Ne quidem de potentia absoluta potuerunt Patres de condigno mereri Incarnationem.

Potuerunt tamen mereri de congruo quandam circunstantiam Incarnationis, ut, quòd fieret tali tempore, &c.

*Res.*6. B. Virgo non meruit de condigno esse mater Dei, etsi optimè fuerit disposita ad hanc maternitatē.

Id tamen meruit de cōgruo multò magis quàm sic meruit Abrahā, ut Christus ex illius stirpe nasceretur.

Incarnatio dicit præcisè unionem Verbi cum hac humanitate, non autem illius assumptionem ex tali fœmina: quare intuitu illius potuit Virgo mereri de congruo maternitatem.

CAP. XV. *Res.*1. Humanitas Christi fuit formaliter sancta, præcisa gratia habituali, nempe per ipsam unionem hypostaticam.

Esse sanctum accidentaliter est effectus formalis gratiæ habitualis: at esse sanctum substantialiter est effectus unionis hypostaticæ.

Non potest Christi humanitas esse formaliter intelligens per intellectionem Dei, cùm tamen sit sancta per sanctitatem divinam.

*Res.*2. In Christo fuit gratia habitualis, eaque ejusdem speciei cum nostra, & finita in genere entis: quamvis dici soleat infinita in ratione gratiæ.

Hæc

gratia de lege ordinaria augeri non potuit, tè tamen potuit.
Christus habuerit gratiam habitualem, non rea dici potuit filius adoptivus; cùm non esset a extranea.
.Charitas fuit in Christo, & probabiliter spes. ius beatitudinem animæ ut bonum proprium bat, & præterea expectabat beatitudinem cor-
hristo non erat fides, ut hæc dicit assensum ob. n rebus à Deo revelatis præstitum; erat tamen lici alio sensu.
4. Christus habuit virtutes morales per se in i dantur, & ex suo genere acquisitas.
istus specialiter habuit magnificentiam, & li- atê in summo gradu, & temperantiam perfe- non illam quæ dicitur continentia: exercuit actus justitiæ vindicativæ.
babilius est, ejusmodi virtutes morales, ex suo acquisitas, fuisse Christo infusas in puncto ationis.
5. In Christo nulla fuit de facto gratia exci- el adjuvans: etsi ad actus supernaturales indi- concursu generali ejusdem ordinis.
runt tamen in Christo dona Spiritus S. non so- ia, sed etiam consilium, timor, & fortitudo, tis imperfectionibus.
n gratiæ gratis datæ; nempe donum miraculo- enera linguarum, discretio spirituum, gratia um, prophetia, &c.
P. XVI. *Res. 1.* Christus ut homo, habuit scien- liquam seu cognitionem creatam, distinctam à
ntellectu Christi erant actus, & habitus, tum s naturalis, tum supernaturalis.
2. Christus in hac vita habuit scientiam beati- esto non habuerit gloriam corporis, nisi post ectionem.
Per

Per ejusmodi scientiam Christus non videbat in Deo, sive actu, sive habitu omnia possibilia.

Videbat tamen per illam, quicquid Deus novit scientia visionis, sed non eadem claritate.

Ref.3. Christus habuit scientiam per se infusam, & supernaturalem, à beata distinctam.

Per ejusmodi scientiam cognoscebat Christus res omnes supernaturales creatas, in proprio genere.

Noverat etiam Deum unum & trinum, quoad quod est, non quoad quid est.

Cognoscebat praeterea cordium cogitationes, & futura contingentia, ab hominum libertate pendentia.

Admittendæ sunt in intellectu Christi species multiplices & supernaturales, huic scientiæ deservientes.

Hæc scientia agebat independenter à phantasmatibus, neque erat discursiva actu, aut potentia

Ref.4. Christus præditus fuit scientia perfectissima rerum omnium naturalium, quæ sub humanam cognitionem cadere possunt.

Probabilius est, hanc scientiam fuisse Christo per accidens infusam in instanti Incarnationis.

Christus tamen successu temporis cognitionem quandam rerum experimentalem, propriis actibus sibi comparabat.

CAP. XVII. *Ref.1.* In Christo ponenda est duplex voluntas, divina scilicet & humana.

Non modo voluntas humana efficax fuit in Christo conformis divinæ, sed etiam inefficax; etsi hæc secundùm quid ab ea discrepaverit.

In Christo fuit liberum arbitrium, tam quoad potentiam quàm quoad actum.

Etsi Christus non posset absolutè omittere præceptum moriendi; poterat tamen illud omittere, non ponendo eum actum, per quem illud implevit quoad substantiam.

Ref.2. Christus propriè meruit, idque per varios actus,

ıc ſpeciatim per actum amoris Dei, qui ſeque-
:ientiam infuſam.
ıit autem in inſtanti Incarnationis, & dein-
:r totam vitam, etiam dum torquebatur in
eſto formaliter per ipſam mortem non me-

. Chriſtus ſibi meruit gloriam corporis, ſui-
minis exaltationem: adeoque impaſſibilita-
imæ, reſurrectionem, aſcenſionem, ultimum
um, & quicquid unquam in laudem illius fa-
ſt.
tamen ſibi meruit gloriam animæ, gratiam
cantem, alioſve habitus ſupernaturales, nec
ıugmentum.
s verò meruit diſpoſitiones ad gratiam, gra-
ıctificantem & remiſſionem peccatorum, id-
è, augmentum gratiæ, ſatisfactionem, meri-
electionem ad gloriam.
.XVIII. *Reſ. 1.* Anima Chriſti non habuit om-
ıtiam ſimpliciter: Virtus tamen patrandi ve-
:ula, aliaque opera ſupernaturalia fuit illi
a.
ıtia illa inerat Chriſto immanenter per mo-
bitus; eſto illius humanitas eſſet tantùm cau-
mentalis.
s prædicta non erat Chriſto naturalis, ſed ſu-
ralis; nec phyſica, ſed moralis duntaxat.
Chriſtus ut homo, fuit ſubditus Patris quate-
:batur illius præcepto obtemperare.
:tiam poteſt, Chriſtum ut hominem, eſſe ſer-
i; quatenus humanitas illius eſt creatura eſ-
er Deo ſubdita.
ıs Chriſtus ut homo, fuit ſubditus legi natu-
ı autem poſitivæ, ſive divinæ, ſive humanæ.
tus tamen habuit præceptum ſpeciale mori-
hominibus, non quidem naturale, ſed divi-
ſitivum.
tus fuit ſubditus quibuſdam defectibus cor-
 poreis

poreis, ut erat conveniens ad finem Incarnationis, non tamen omnibus.

Resp.3. Christus nec peccavit, nec per absolutam potentiam, utpotè beatus, peccare potuit.

Imo Christus fuisset impeccabilis, ex vi unionis hypostaticæ, etsi Verbum humanitatem assumpsisset absque gloria.

Non est inconveniens quod Deus dicatur mori: est tamen quòd dicatur peccare.

Christus non habuit fomitem peccati, sive in actu secundo, sive in actu primo.

Nulla fuit de facto in intellectu Christi ignorantia, vel error, sive speculativus, sive practicus.

Ignorantia puræ negationis Christo ut homini, non repugnabat: non tamen potuit in eo reperiri error practicus, aut etiam falsum judicium speculativum.

In Christo erant varii motus appetitus sensitivi, qui propassiones potius quàm passiones appellari consueverunt.

Admiratio erat in Christo, non quòd aliquid simpliciter ignoraret; sed quia quædam erant insolita ipsius experientiæ.

CAP. XIX. *Resp.1.* Christus ut Deus, est simul cum Patre & Spiritu S. caput invisibile Ecclesiæ: ut verò, Deus homo, est caput visibile illius.

Christus secundum totam humanitatem est caput hominum, quoad corpus, & animam ipsorum.

Non tantum hominum, sed etiam Angelorum est caput, quatenùs saltem illuminationes quasdam in eos influit.

Aliter Christus, aliter dæmon est caput malorum, nec in moralibus monstrosum est varia capita eidem corpori assignare.

Resp.2. Christus fuit sacerdos, quatenùs se obtulit in ara crucis, & in sacrificio altaris est primarius offerens.

Non fuit sacerdos successione, aut unctione olei, sed

t Verbi unione qua humanitas illius fuit deli-
oleo divinitatis.

ncedi potest, Christum pro se obtulisse sacri-
n, non ut propitiatorium, sed ut impetrato-
& eucharisticum. Non tamen dici potest, eum
: mortuum.

ristus non tantùm sacerdotis, sed etiam Legis-
s perfectè munus obiit.

i Christus non fuerit Rex quoad usum, habuit
n in actu primo regiam potestatem in omnes
undi.

bebat etiam dominium radicale in res omnes
gulas universi; quod non impediebat, quin ho-
s titulo dominii aliquid possiderent.

. 3. Christus verus fuit mediator inter Deum
nes, idque longè nobiliori modo, quàm alii

n modo in hac vita oravit, sed & nunc orat in
pro nobis; idque propriè & formaliter, & non
m interpretativè.

tamen detur occasio errandi, Ecclesia solet
e à Christo, ut misereatur nostri, non autem ut
ro nobis.

P. XX. Resp. 1. Christus ut homo, non debet dici
Dei adoptivus, sed naturalis.

od potest intelligi de filiatione illa æterna,
per generationem à Patre obtinuit.

. 2. Dici propriè non potest, Verbum esse præ-
atum, ut esset homo: dici tamen potest, præ-
atum, seu decretum esse, ut Verbum fieret
.

i quoque potest absolutè, Christum esse præ-
atum: item, esse prædestinatum ad esse: &, esse
stinatum ad gratiam, & gloriam, etsi hæc illi
debita ex congruitate.

i etiam potest, humanam naturam esse præde-
am ad unionem hypostaticam: non tamen, ad
m.

Non potest dici absolutè, Christum esse prædestinatum, ut sit filius Dei.

Resp. 3. Christi humanitas adorari potest, eadem quoad substantiam adoratione latriæ, qua Verbum ipsum adoratur.

Cum eo tamen discrimine, quòd Verbum ratione sui adoratur, humanitas autem ratione Verbi.

Potest etiam Christi humanitas adorari hyperduliâ, ratione donorum gratiæ & gloriæ quibus ornata est.

Imò talis cultus licitus est, dummodo saltem superior non denegetur. Nec reprehenduntur à Conciliis, nisi qui duas adorationes Nestorianas inducunt.

Resp. 4. Imago Christi ita potest adorari, ut actus adorationis tam externus, quàm internus terminetur ad Christum, & ad illius imaginem.

Potest etiam imago Christi adorari, etsi Christus ipse non adoretur in recto, sed in obliquo.

Adoratio est respectiva, non tantùm quando imago Christi posteriori modo, sed etiam quando priori adoratur.

Potest similiter crux Christi adorari, aut simul cum Christo, aut ita ut actus adorationis directè ad illam tantùm terminetur: & utraque adoratio est respectiva, ut ad crucem terminatur.

Omnes cruces adorantur ut sunt quædam imagines Christi crucifixi; at illa in qua Christus pependit, adoratur etiam ut illius reliquia: adeoque vel minima illius pars adorari debet.

Resp. 5. Beata Virgo non est adoranda latriâ; propriè, sed tantùm hyperduliâ; eâque excellentiori, quàm quæ Apostolis competit.

Improbatur tamen mos quarundam fœminarum, offerentium placentulas Virgini, tanquàm sacrificiâ.

Resp. 6. Reliquiæ Sanctorum possunt adorari, etiam actu interno, qui respectivus esse debet; sive solæ in recto sive simul cum persona adorentur.

Appen.

n. Duplex est communicatio idiomatum in , altera qua duæ naturæ , altera qua earum tates de eadem persona in concreto prædi-

er primam, vera est illa propositio, Verbum , & ista, Verbum est homo, & similes.

m trium propositionum, Deus est homo, Je-omo, Christus est homo, prima est contin-aliæ duæ necessariæ.

est illa propositio, Deus factus est homo, vel, o; non tamen ista admitti solet, homo factus

er alteram communicationem dici potest, est æternus & tēporalis, finitus & infinitus. st simpliciter dicendum, Christum esse crea- ersi simpliciter dici possit, tum esse passum, m, & sepultum.

onveniunt uni naturæ, non possunt dici de abstracto.

t Lutherani, quatenus docent, proprietates divinæ esse formaliter communicatas huma-

LIBER III.

DE ANGELIS.

DE fide est Angelos existere : eorum tamen existentia ratione naturali eviden- nstrari non potest.

m est ex fide, Angelos non esse creatos ab ed in tempore.

nt producti simul cum mūdo corporeo: nec ritate quis diceret, ante esse productos.

Angeli sunt spirituales seu incorporei, non parte, sed totaliter.

qui olim dixerunt Angelos esse corporeos, arunt contra fidem. Qui tamen id jam as- t, temeritatis arguerentur.

Ref. 3. Angeli non sunt compositi ex materia aliqua, sive corporea, sive incorporea.

Ibi est materia, ubi est transmutatio substantialis, non ubi tantùm accidentalis.

Etsi Angelus non constet ex partibus formaliter extensivis, vel intensivis, habet tamen aliquam extensionem, & intensionem virtualem.

In Angelo sunt variæ compositiones metaphysicæ, ex essentia, & existentia, ex natura singulari & supposito, &c.

Ref. 4. Angeli ab intrinseco, & ex natura sua sunt incorruptibiles: quatenus ab agente creato, vel à Deo, ex lege ordinaria corrumpi non possunt.

Dicuntur tamen Dei gratia habere immortalitatem: id est, ex libero concursu Dei eos conservantes, consentaneè tamen naturis rerum.

Ref. 5. Possunt dari plures Angeli & ejusdem, & diversæ speciei.

Non opus est ut quæcunque numero distinguuntur, habeant materiam, ut patet ex anima rationali.

Inter duas animas rationales est distinctio formarum; at inter animam rationalem, & Angelum est distinctio formalis, seu essentialis.

Ref. 6. Dantur de facto plures Angeli distincti specie; & plures distincti solo numero.

Angelorum numerus est maximus, quamvis incertus; utpote infinitam, & immensam Dei majestatem valde decens.

CAP. II. *Ref.* 1. Angeli non habent corpora sibi naturaliter unita: interdum tamen assumunt corpora.

Angeli possunt assumere corpora animata, & mortuorum, & ex aëre, aliave materia confecta.

Formatio illa corporum non excedit virtutem naturalem Angelorum, qui tamen non possunt producere corpus aliquod ex nihilo.

Non repugnat bonos, & malos Angelos ex eadem materia terrestri corpora assumere.

Ex

: Angelo & corpore assumpto non sit unum
ositum per se, aut unum suppositum.

S. 2. Non potest Angelus in corpore assumpto
ere actiones quoad substantiam vitales, ut vide-
nerare, &c.

test tamen exercere quoad entitatem realem
tiones, quæ tantùm sunt vitales quoad mo-
ut loqui, ambulare, comedere.

n tamen potest jam dictas operationes elicere,
l modum vitalitatis.

S. 3. Angelus est in loco per præsentiam ad lo-
seu per indistantiam suæ substantiæ à spatio in
st.

n potest Angelus simul esse in pluribus locis
ous & adæquatis; potest tamen in partialibus,
læquatis, modo inter se sint contigua.

sunt plures Angeli esse simul in eodem loco,
æsentiam substantialem.

4. Non habet Angelus terminum parvitatis
locum; adeoque potest se totaliter reducere
ctum; ita ut extra illud non sit.

et tamen Angelus terminum magnitudinis
locum; ita ut non possit naturaliter esse præ-
mni loco

abile est, non posse Angelum suam præsen-
ttendere ultra diametrum suæ sphæræ.

5. Potest Angelus moveri localiter, idque
ontinuo; esto substantialiter sit indivisibi-

t communi sententia, motu discreto; ita scili-
odem instanti temporalis locum adæquatum
, simulque totum alium occupet.

tamen difficultate non caret: adeoque proba-
non posse Angelum transire de loco in lo-
isi transeundo per medium tam participans,
on participans.

. III.. *Res.* 1. Angeli intelligere non est illius
ia, sed accidens ab ea realiter distinctum.

Ref. 2. Intellectus quoque Angeli distinguitur ab illius substantia; & in ea radicatur.

In Angelo non est propriè intellectus agens vel possibilis; prout hi termini à Philosophis usurpantur.

Ref. 3. Angelus indiget specie aliqua, ad intelligendum alias res creatas à se distinctas.

Species, per quas Angeli intelligunt, fuerunt ipsis à Deo infusæ in instanti creationis.

Ref. 4. Possunt dari species aliæ aliis universaliores in repræsentando: & verisimile est eas quæ sunt universaliores, perfectioribus Angelis de facto fuisse collatas.

Cognoscere aliquid in universali, ex parte rei cognitæ, est imperfectius quàm cognoscere in speciali. At cognoscere in universali, ex parte medii cognoscendi, est perfectius.

CAP. IV. *Ref.* 1. Angelus seipsum cognoscit, idque per suam substantiam, sine specie media.

Agendo de possibili, non repugnat quòd Angelus se cognoscat per aliquam sui speciem.

Probabile est non posse Angelum cessare ab actuali sui ipsius cognitione, id tamen non potest efficaciter probari.

Ref. 2. Unus Angelus alium cognoscit, & superior comprehendit inferiorem, quoad essentiam & proprietates naturaliter ab ea manantes, non quoad cogitationes cordis, aut potentiam obedientialem, sive activam, sive passivam.

Angelus tamen inferior superioris naturam adæquatè comprehendere non potest.

Ref. 3. Angelus per sua naturalia Deum cognoscit, multo magis quàm homo.

Angelus per cognitionem suæ substantiæ, Deum cognoscit sine vllo discursu.

Etsi per eam cognitionem non cognoscat Deum quoad quid est, cognoscit tamen quoad, an est.

Ref. 4. Cognitio rerum materialium & singulariũ eaque distincta & comprehensiva est in Angelis.

Species

ecies omnes ejusmodi rerum fuerunt simul An-
in instanti creationis à Deo infusæ.
i tamen cujuslibet existentia est conditio sine
, ipsius species non habet vim ducendi intelle-
, in cognitionem illius intuitivam.
5. Potest Angelus naturaliter certò cognoscere
us, ex solis causis naturalibus contingenter fu-

n tamen eos qui ex libero arbitrio contingenter
sunt: esto habeat eorum species concreatas.
6. Angeli non cognoscunt de facto cogitatio-
rdium , nisi dependenter à voluntate alte-

st Angelus per se loquendo, cognoscere natu-
secreta cordium: non tamen de facto cogno-
efectu concursus divini, nisi homo consen-

r. Angeli naturæ viribus cognoscunt mysteria
tùm sunt supernaturalia quoad modum.
autem quæ sunt supernaturalia quoad sub-
m: quo fit non omnes entium species ab An-
turaliter cognosci posse.
abile est Angelis fuisse in via communicatam
onem aliquam mysterii Incarnationis; hoc
in sententia nostra, de causa adventus Christi,
ilè defendi potest.
.V. Res. r. Probabile est posse Angelum mul-
m actu intelligere, v. c. bovem, & equum;
ibet unam speciem plurium repræsentatri-

st etiam multa simul, seu eodem tempore,
stibus, sive ejusdem, sive diversi ordinis intel-
r.
.Angelus proprie non discurrit circa objecta
ia, quorum propriam habet speciem.
ibile tamen est, eum discurrere circa superna-
& alia quæ evidenter non cognoscit:
oprium sit hominis ratiocinari, non Angeli,
 satis

satis est quòd Angelus quoad naturalia, quorum habet species concreatas, non discurrat.

Ref. 3. Angelus multa cognoscit non componendo; ut cùm per speciem hominis judicat, hominem esse animal rationale.

Multa etiam cognoscit sine divisione: ut cùm per speciem universalem repræsentantem equum, & leonem, judicat, unum non esse alium.

Utitur tamen compositione, & divisione, quando cognoscit res inevidenter, seu quarum non habet proprias species.

CAP. VI. *Ref.* 1. In Angelis est voluntas, quæ aliud nihil est quàm inclinatio ad bonum universaliter apprehensum.

In Angelis est etiam liberum arbitrium, fundatum in eo quòd cognoscunt universalem rationem boni.

Appetitus intellectivus Angeli non distinguitur in irascibilem, & concupiscibilem.

Ref. 2. In Angelo non modo est dilectio naturalis, sed etiam electiva, & utraque seipsum amat.

Probabile est Angelum posse abstinere à sui ipsius dilectione, sicut & à sui cognitione actuali.

Ref. 3. Unus Angelus naturaliter alium diligit sicut seipsum; ita ut particula, sicut, significet similitudinem, non æqualitatem.

Etsi amor ille sit necessarius quoad specificationem, non tamen quoad exercitium.

Angelus naturaliter Deum plusquam seipsum diligit, qui amor est necessarius quoad specificationem, non quoad exercitium.

CAP. VII. *Ref.* 1. Angeli fuerunt creati in beatitudine naturali, non in supernaturali.

Angelus indiguit gratia ad hoc, ut converteretur in Deum, prout est objectum beatitudinis.

Triplex est conversio in Deum, prima per amorem beatificum, secunda per actum meritorium, tertia per dispositionem ad gratiam sanctificantem.

Ref. 2.

s. Deus initio temporis creavit Angelos simul
:ondendo naturam, & largiendo gratiam.
eli per proprios actus se disposuerunt, ad re-
nem primæ illius gratiæ sanctificantis.
.Angelus beatus suam beatitudinem obtinuit,
›prios actus meritorios.
ive bonorum, sive malorum Angelorum non
oluta in unico instanti.
eli consecuti sunt gratiam, & gloriam secun-
:oportionem suorum naturalium.
s.In Angelis beatis remanet cognitio, & dile-
turalis, simul cum cognitione, & amore supe-
li.
eli beati peccare non possunt, neque in bea-
e essentiali proficere.
st tamen usque ad diem judicii, augeri Ange-
gaudium de salute hominum, quod datur illis
beatitudinis, non ex merito, spectatque ad
um accidentale.
.VIII. *Resp.* Malum culpæ potest esse in An-
cundùm conditionem suæ naturæ spectatis.
um tamen est, & hæreticum, dicere, Angelum
litione suæ naturæ malum esse.
abile est Angelum, secundùm suam naturam
um, posse peccare venialiter.
.Non modo Angelus peccavit ex superbia, sed
æc fuit primum illius peccatum. ex quo de-
ta est invidia.
ngelis potest esse aliquod peccatum, quoad
n, præter superbiam & invidiam; v.c. formale
Dei, vel hominis.
cile est determinare quodnam fuerit de facto
m primi peccati Angelorum.
. Angeli de facto non peccarunt in instanti
nis; potuerunt tamen per se loq ... ndo, in eo
peccare.
, per se loquendo, nam ex hypothesi quòd
creati sunt in gratia, ad quam per actum
 amoris

amoris Dei se disposuerunt, sic tunc non potuerunt peccare.

*Resp.*4. Via bonorum Angelorum tribus instantibus conclusa fuit, quorum 1. meruerunt. 2. perseveraverunt. 3. gloriam adepti sunt.

Similem habuit durationem via malorum, nam 1. meruerunt. 2. peccaverunt. 3. supplicio affecti sunt.

*Resp.*5. Supremus Angelus inter peccantes, fuit supremus inter omnes.

Peccatum primi Angeli fuit aliis causa peccandi, non quidem cogens, sed quadam quasi exhortatione inducens.

Angeli omnes non peccarunt in eodem instanti indivisibili nostri temporis, sed in instanti temporis discreti, virtualem aliquam successionem habente.

Plures sunt boni, quàm mali Angeli, non tamen quantus sit bonorum numerus, vel quo excessu malos superet, definiri potest.

CAP. IX. *Resp.*1. Cognitio veritatis quæ habetur per naturã, nec ablata, nec diminuta est in Angelis malis.

In Angelis post peccatum, nullum remansit donum supernaturale, sive actuale, sive habituale.

Habent tamen fidem quoad substantiam naturalem, qua credunt aliquid supernaturale.

*Resp.*2. Voluntas dæmonum est obstináta in malo: quam obstinationem S. Thomas referre videtur in naturalem eorum conditionem.

Probabiliùs tamen dici potest, eam referendam esse in defectum auxiliorum gratiæ.

Dæmones probabiliter in malo fuerunt obstinati, statim post peccatum commissum.

*Resp.*3. Dolor ut passio, non est in Dæmonibus; est tamen in illis ut dicit simplicem actum voluntatis.

In Dæmonibus non est verum aliquod gaudium, tantùm fictum, & apparens.

Ex-

:plicatur Sanctus Thomas cùm ait, dæmones
ieri ab igne infernali per alligationem.
ɪP.X Ref.1. Unus Angelus alium illuminat, pur-
: perficit, idque eodem actu.
ɔcutio est manifestatio cujuscumque veritatis,
ɪminatio respicit tantùm veritates ad Deum
ɪatas. Undè veritates naturales non sunt materiæ
ɪinationis.
ɪgeli inferiores illuminantur per superiores, nō
ersa, nisi in casu aliquo extraordinario.
ɪgelus superior illuminat inferiorem, de omni-
ɪæ ipsi revelantur, non statim, sed quando id
dire judicat.
f.2. Certum est unum Angelum loqui alteri, id-
lirigendo ei suum conceptum.
t autem non levis dubitatio, an talis directio ad
ionem sufficiat: qua in re pars affirmativa vide-
obabilior.
ɪde non placet quod aliqui dicunt, Angelum
oqui alteri, nisi per signum aliquod ei indican-
nceptum suum.
ɪP. XI. Ref. 1. Inter Angelos sunt tres Hierar-
in qualibet Hierarchia sunt tres ordines, & in
bet ordine plures Angeli.
infima Hierarchia sunt Angeli, Archangeli, &
ipatus; in media Potestates, Virtutes, & Domi-
nes: in suprema Throni, Cherubim, & Sera-

:2. Distinctio hierarchiarum, & ordinum est
ammodo à natura, etsi completivè fit per dona

lis distinctio graduum manebit in Angelis, etiā
iem judicii: executio verò officiorum cessabit,
l munus perducendi aliquos in finem.
mines possunt assumi ad ordines Angelorum,
cundùm conditionem naturæ, sed secundùm
m gratiæ, & gloriæ.
. 3. Inter dæmones sunt ordines quantum ad
 naturam,

naturam, & naturæ gradum, licet non quoad gratiam, & gloriam.

Est etiam inter eos prælatio quædam, in eo posita, ut actio unius subdatur actioni alterius. Similis tamen prælatio non est inter homines damnatos, ob majorem naturæ similitudinem.

Unus dæmon alium non illuminat, quamvis conceptum suum per modum locutionis ei intimare possit.

Angeli boni habent prælationem in malos, & ex se eos illuminant: mali tamen non illuminantur.

Ref. 4. Angeli administrant res corporeas, non tantùm mediatè, movendo cælos, sed etiam immediatè per se ipsos, habendo curam specierum creatarum.

Non tamen possunt Angeli per seipsos immediatè inducere formam substantialem in materiam; nec propria virtute vera facere miracula.

At possunt applicando activa passivis, varias transmutationes insolitas efficere.

Ref. 5. Potest Angelus hominem illuminare, non producendo species in illius intellectu, sed illius sensus externos, & internos variis modis immutando.

Potest etiam immutare voluntatem hominis, non immediatè agendo in illam, sed per modum suadentis proponendo objecta, excitando passiones, &c.

Res materiales obediunt Angelis ad nutum, quoad motum localem.

Angeli mittuntur à Deo in ministerium: non tamen propriè sunt ministri hominum, sed potius eorum rectores, & custodes.

Juxta S. Thomam, superiores Angeli nunquam ad exterius ministerium mittuntur, alii tamen existimant, superiores Angelos extraordinariè mitti.

Ref. 2. Homines custodiuntur ab Angelis, ut per eos regulentur & moveantur ad bonum.

Singuli homines à singulis Angelis custodiuntur, Nusque est homo qui careat Angelo custode.

Exci-

: Christum; non tamen beatam Virginem
ines in statu innocentiæ, nec præscitos.
iæ publicæ præter Angelum custodem, ha-
m quo diriguntur in iis, quæ spectant ad re-
ustitudinis.
tiam Angeli qui regnis, provinciis, civitati-
ongregationibus præficiuntur.
Angelus deputatur homini ad custodiam
e, imò probabiliter aliqui existimant infan-
ndiu est in utero, habere Angelum sibi spe-
deputatum.
ius custos nunquam totaliter deserit homi-
d tantùm secundùm quid, nec dolet de malis
em custodit.
Angelos bonos interdum est pugna, quate-
tantia petunt, nescientes quid velit Deus.
. Homines impugnantur à dæmonibus, cu-
n impugnationis ordo est à Deo.
ium est dæmonis tentare hominem malo
npe ut eum decipiat, & in peccatum præci-

n tentatio potest esse probationis, ut à Deo
tur, & seductionis, ut à dæmone causatur.
æmon sit indirectè causa omnium peccato-
non tamen omnia directè oriuntur ex illius
one.

LIBER IV.

DE AUXILIIS DIVINIS.

POtest homo in natura lapsæ, cum solo concursu Dei generali, cognoscere multas
s speculativas ordinis naturalis: non tamen
collectivè.
petitus, omnia sciendi non sit frustra, satis
homo possit naturaliter aliam & aliam
nem assequi, quantum hujus vitæ ratio pa-

Ref. 2. Potest homo in natura lapsa, cognoscere multas veritates morales ordinis naturalis, sine speciali auxilio; non tamen omnes.

Intellectus practicus propter passiones, variasque occurrentes circumstantias, difficilius veritatem attingit, quàm speculativus.

CAP. II. *Ref.* 1. Potest homo in natura lapsa benè operari moraliter sive propriis viribus, sive saltem per gratiam.

Ref. 2. Potest homo carens gratiâ sanctificante, adeoque existens in peccato mortali, bene operari moraliter.

Augustinus exigens charitatem ad opus bonum, intelligendus de opere utili ad vitam æternam.

Non etiam necessaria est fides ad benè operandũ moraliter, debetque explicari Augustinus modo jam dicto, quando oppositum sentire videtur.

Non repugnat quòd infidelis eliciat aliquod opus morale ex fine honesto, rectæque rationi consentaneo.

Ref. 3. Potest homo in natura lapsa efficere opus aliquod moraliter bonum cum solo concursu Dei generali.

Non omnia opera moraliter bona disponunt propriè ad remissionem peccatorum, sed ea ut summùm quæ fiunt ex gratia.

Sunt quædam opera moralia valde difficilia, quæ sine gratiæ auxilio fieri nequeunt.

Incredibile est ex jure ipso creationis & conservationis, non deberi homini circumstantias, in quibus vel semel sit benè operaturus.

CAP. III. *Ref.* 1. Potest homo in natura lapsa, Deum aliquo modo diligere sine auxilio gratiæ.

Amor in Deum, ut naturæ authorem tendens, non est propriè dispositio ad gratiam.

Ref. 2. Potest homo in natura lapsa, diligere Deum amore aliquo benevolentiæ, sine auxilio gratiæ.

Incer

ter Deum & homines poteſt eſſe amicitia, non
ò ſupernaturalis, ſed etiam naturalis.
r amorem Dei ſuper omnia, non intelligitur a-
benevolentiæ affectivus, ſed obedientialis.
C. 3. Non poteſt homo in natura lapſa, propriis
us amare ſuper omnia Deum, ut naturæ autho-
).
ſi amor ille non excedat vires phyſicas volunta-
ımanæ, per ſe ſpectatæ; eas tamen ſuperat, ſi ſpe-
ur difficultates quæ occurrunt.
ıde etiam fit; ut ſine ſpeciali auxilio, non poſſit
tum reduci naturalis inclinatio, quam habe
o ad Deum ſuper omnia diligendum.
AP. IV. *Reſ. 1.* Non poteſt homo lapſus ſer-
longo tempore totam legem naturalem, ſine
i.
ıſmodi lex, etſi quoad ordinem ſit proportio-
ıaturæ lapſæ, non tamen quoad executionem.
C. 2. Poteſt homo in natura lapſa, cum divino au-
ſervare omnia præcepta naturalia.
am præceptum, non concupiſces, & præceptum
ndi Deum ſuper omnia.
dinariè diuturna legis naturalis obſervatio non
locum, niſi in fidelibus, & juſtis.
C. 3. Non poteſt homo lapſus vitare omnia pec-
enialia longo tempore, cum auxiliis ordinariis
e.
ſpeciali tamen privilegio, quale B. Virgini col-
ı fuit: omnia venialia caveri poſſunt.
ceptâ B. Virgine, nullus Sanctorum ab omni
veniali in hoc mundo fuit immunis.
.P. V. *Reſ. 1.* Non poteſt homo credere myſteria
ıt oportet ad ſalutem, ſine gratiæ auxilio, etiam
ıà m ſufficienter ſunt propoſita, & probatum à
ſſe revelata.
ellectus noſter nulli veritati facultate propria
iri poteſt, niſi ea vel immediatè, vel mediatè
tionem naturalem pateſiat.

Poteſt

Potest tamen homo, naturæ viribus, credere mysteria fidei, assensu aliquo opinativo, & humano.

Res. 2. Voluntas credendi, seu pius ille affectus voluntatis, quo intellectus movetur ad assentiendum mysteriis fidei propositis, est ex gratiæ auxilio.

Idem dic de hujus voluntatis initio, quod consistit in actu quo intellectus judicat, credendum esse.

Ejusmodi autem actus intellectus est prima gratia vocans seu præveniens, qua homo excitatur ad fidem amplectendam.

Res. 3. Non potest homo, sine speciali auxilio, amare Deum ut authorem gratiæ, amore benevolentiæ.

Quod intellige etiam de benevolentia imperfecta, quam esse supernaturalem non repugnat.

Imò hoc extendendum ad amorem concupiscentiæ, quo homo Deum diligit, ut bonum suum supernaturale.

Res. 4. Non potest homo servare quoad substantiam, ullum præceptum affirmativum supernaturale, de interno actu, sine auxilio gratiæ.

Quod non tantùm debet intelligi, de omnibus præceptis collectivè; sed etiam de singulis, idque quoad quemlibet eorum actum.

Unde quando præceptum supernaturale obligat, non potest vitari peccatum contra illud, absque auxilio gratiæ.

Res. 5. Non potest homo sivè proximè, sivè remotè se disponere ad gratiam habitualem, sine auxilio gratiæ.

Vulgatum illud, facienti quod in se est, Deus non denegat gratiam, intelligitur de faciente ex gratiæ auxilio.

CAP. VI. *Res. 1.* Celebris est divisio gratiæ actualis in excitantem, & adjuvantem.

Excitans consistit in sancta cogitatione, & pio affectu, quibus Deus pulsat cor hominis, & movet ad bonum.

Gra-

ratia excitans confertur homini sine illius libe-
onsensu, sed non sine illius influxu physico.
um autem Deus producit per se immediatè, &
interventu alicujus qualitatis aut motionis
tæ.
Res.2. Gratia adjuvans est auxilium actuale ordinis
rnaturalis, quo Deus juvat voluntatem creatam
ctus supernaturales.
d actus supernaturales sufficit habitus ejusdem
nis, neque ad eos requiritur gratia actualis ad-
ns.
Res.3. Gratia adjuvans non concurrit priùs naturâ
pus supernaturale, quàm liberum arbitrium.
eque se habet propriè ut causa totalis respectu
s supernaturalis, sed ut causa partialis dum-
t.
eprehenduntur Semipelagiani, quia inter Deum,
os ita partiebantur, ut dicerent initium fidei esse
bis, incrementum à Deo.
Res. 4. Alia est divisio gratiæ actualis, in ope-
em, & cooperantem, quæ cum præcedenti coin-
.
nde operans fit in nobis, sine nobis moraliter
iberè operantibus; licèt ad illius productionem
icè concurramus.
t distinguitur à cooperante, eo modo quo exci-
ab adjuvante distinguitur, nempe aut moraliter
nonnullos, aut etiam realiter juxta alios.
ertia est divisio gratiæ actualis, in prævenientē,
mitantem, seu subsequentem, quæ à præceden-
non distinguitur.
AP. IX. *Res.1.* Datur gratia aliqua ad benè agen-
sufficiens, in iis qui de facto non benè operan-
uique proinde carent gratia efficaci.
ratia sufficiens non videtur distincta ab excitan-
adjuvante, in actu primo spectata.
s. 2. Ea tantùm gratia dicitur absolutè sufficiens
iquam operationem, quæ sufficit ut homo actu
etur, si velit. Non

Non negamus tamen, quin requiratur concursus Dei proportionatus, ex parte operationis.

Res. 3. Parvulis omnibus paratum est auxilium sufficiens ad salutem, quantum est ex parte Dei.

Idem dicendum de omnibus adultis, etiam infidelibus, & excœcatis.

Res. 4. Gratia sufficiens ad conversionem non datur quovis tempore, sed certis momentis juxta ordinationem Dei.

Hæc tamen gratia est semper omnibus parata, ad vitandum novum peccatum.

Præceptum conversionis ad Deum non semper urget, sed certis duntaxat temporibus.

Res. 5. Admittenda est quædam gratia efficax, ita movens hominem ad bonum, ut sequatur effectus.

Gratia efficax non distinguitur realiter ab excitante, seu vocante, cujus proprium munus est, impellere suaviter ad opus.

Res. 6. Probabilis est sententia quæ docet, gratiam efficacem realiter & physicè movere voluntatem ad opus bonum.

Non tamen hæc gratia physicè prædeterminat voluntatem ad opus, injecta ei antecedente agendi necessitate.

Deus non expectat voluntatem, antequâm gratiâ divinâ præventa sit, præventam tamen expectat, ut consentiat.

Efficacia gratiæ in actu primo nullo modo pendet à voluntate, sed tantùm efficacia in actu secundo, seu efficientia.

Res. 7. Efficacia gratiæ poni solet in certa congruitate, & contemperatione vocationis divinæ cum libero arbitrio, ex qua, juxta præscientiam Dei, infallibiliter sequitur effectus.

Ex duobus æquali gratia in actu primo præventis, fieri potest, ut unus consentiat, non alter.

DE

DE GRATIA HABITVALI.

P.VIII. Datur aliquod donum gratiæ divinitus
1. infusum, quod post operationem in
na nostra habitualiter permanet.
ari gratiam habitualem jam videtur esse de fi-
ost Concilium Tridentinum: antea tamen non

ef. 2. Habitus gratiæ sanctificantis realiter à cha-
e distinguitur: esto quicquid in scriptura dicitur
ratia, de charitate etiam dicatur.
ratia habitualis constituit hominem in statu su-
aturali, ad habitus operativos ejusdem ordinis,
ongruitate præsupposito.
ef. 3. Gratia habitualis ex natura sua augeri po-
idque in infinitum.
ratiæ augmentum fit in hominibus per bona s-
um opera, tanquam per causam meritoriam.
ratia ordinariè non augetur ex opere operantis,
juxta proportionem meritorum, interdum
à.
illus est viator, qui non possit ulteriores in gra-
rogressus facere.
f. 4. Gratia habitualis amitti potest, idque non
n infidelitate, sed etiam quovis alio peccato
ali.
ccatum mortale non expellit gratiam efficien-
hysicè, sed tantùm moraliter, seu demeritoriè.
atia habitualis absolutè minui potest, non ta-
de lege ordinaria.
AP IX. *Ref. 1.* Deus solus de facto est causa prin-
is gratiæ, imo de potentia absoluta nulla crea-
potest vi sua gratiam producere.
eus non tantùm est causa generalis gratiæ, sed
particularis, potiori titulo quàm effectuum,
solus producit, etsi causam creatam habere
nt.
ef. 2. Gratia habitualis non creatur propriè, sed
ut sum-

ut summum impropriè, quatenus producitur nullis præcedentibus meritis.

Gratia educitur ex anima, in cujus potentia obedientiali passiva continetur.

Congruum est ut gratia educatur ex ipsa essentia animæ, sicut habitus operativi ex potentiis illius educuntur.

Ref. 3. Nulla potest assignari qualitas, quæ sit dispositio physica ad gratiam.

Dantur tamen variæ dispositiones morales ad gratiam, quæ consistunt in quibusdam bonis actibus peccatoris.

Inter dispositiones ad justificationem in adultis necessarias, numerantur fides, spes, timor, dilectio Dei, & similes actus.

Ref. 4. Dispositio ultima ad gratiam habitualem non procedit effectivè ab ipsis habitibus gratiam comitantibus, sed ab auxilio actuali.

Non tamen ex vi talis dispositionis homo consequitur remissionem peccatorum, priùs naturâ quàm gratia illi infundatur.

Eodem instanti temporis quo prædicta dispositio existit, gratia habitualis infunditur, à qua infusa formatur, & valorem accipit.

Ref. 5. Non potest homo certò scire, certitudine fidei divinæ, se justum esse.

Aliqui viri perfectiores habent certitudinem moralem, actualis formidinis expertem, de sua justitia.

Ordinariè tamen homines justi non habent nisi probabilitatem aliquam conjecturalem, cum formidine conjunctam, de sua justitia.

CAP. X. *Ref.* 1. Homo est formaliter justus, per formam gratiæ ipsi intrinsecam, & non tantùm per justitiam Christi illi imputatam.

Unde quando dicitur, Christum nobis esse sapientiam, & justificationem, sensus est, eum nobis esse authorem sapientiæ, & justitiæ.

In justi-

ıstificatione hominis peccata verè tolluntur,
ımpliùs non remaneant, quoad aliquam ra-
n culpæ.
2. Renovatio interna quæ fit per gratiam,
tatio aliquo modo distincta à remissione pec-
m.
etiam quodammodo connaturaliter cum ea
ncta, non præcisè ob entitatem physicam gra-
sed ratione quorundam effectuum moralium,
djunctos habet.
sio gratiæ, & remissio peccati fiunt in eodem
ti, illaque est prior naturâ in genere causæ for-
hæc in genere causæ materialis.
llus actus quantumvis perfectus, sive sit contri-
e amor Dei super omnia, est causa formalis ju-
tionis.
res dicentes charitatem actualem esse perfe-
justitiam, intelligendi sunt dispositivè, non au-
ormaliter.
.4. Peccatum mortale de potentia absoluta re-
potest sine ulla physica mutatione peccatoris,
ctuali, sive habituali.
remissionem peccati sufficeret condonatio ex
Dei: sicut ad remissionem injuriæ inter homi-
ıtis est, quòd læsus eam condones.
p.5. De potentia absoluta gratia habitualis po-
mul esse in eodem subjecto cum peccato mor-
ve actuali, sive habituali.
n tamen in eo casu idem homo simul e[illegible] ju-
: injustus, gratus & ingratus; sed simpliciter in-
, & ingratus.
AP. XI. *Ref. 1.* Datur verum aliquod hominis me-
ı apud Deum, consistens in aliquo actu libero,
ıe ex auxilio gratiæ procedat.
ustrantur merita Christi, ex eo quòd suis meri-
m merendi hominibus dederit.
emplum Christi ostendit non requiri ad meri-
libertatem quoad specificationem inter bonum
alum. *Res*

Res. 2. Ad meritum non requiritur, ut sit opus à charitate elicitum, vel imperatum.

Actus supernaturales ex se, & sine relatione charitatis, ad finem supernaturalem tendunt.

Res. 3. Ad proprium meritum requiritur ex parte operantis gratia sanctificans, & status viatoris.

Requiritur etiam ut hic vivat, conditione mortali: Unde Enoch & Elias extra statum merendi videntur constituti.

Res. 4. Opera hominis non merentur propriè de condigno præmium æternum, sine aliqua promissione, aut pacto ex parte Dei.

Ne quidem ipsius Christi opera fuerunt actu meritoria citra promissionem Dei: etsi ex se essent valoris infiniti.

Potuerunt tamen Patres antiqui accipere gratiam ex meritis Christi, etsi hæc nondum existerent, nec conditiones ad ea requisitæ, nisi in prævisione Dei.

CAP. XII. *Res.* 1. Non potest peccator mereri de condigno gratiam sanctificantem, remissionem peccatorum.

Potest tamen eam mereri de congruo, quatenus per actus supernaturales se disponit ut potest, ad eam consequendam.

Verùm hoc meritum non impedit quin gratia homini gratis conferatur, & non ex debito justitiæ.

[illegible] 2. Justus potest mereri de condigno augmentum gratiæ sanctificantis, idque per actus etiam habitu gratiæ remissiores.

Augmentum gratiæ respondens actibus remissis, tribuitur homini statim in hac vita.

Res. 3. Non potest homo mereri sive de condigno, sive de congruo perseverantiam strictè sumptam, ut includit quidquid à puncto justificationis ad perseverandum requiritur.

Potest tamen justus præventus auxiliis gratiæ, mereri

le congruo alia auxilia ad perseverandum-
tia, idque successive, & veluti per partes.

. Justus non potest mereri de condigno repa-
m post lapsum, seu ut Deus eum liberet à
mortali, si in illud inciderit.

ibile tamen est, justum interdum mereri de
, per longam in bonis operibus perseveran-
ut Deus illius misereatur, si è gratia exci-

st etiam justus peccatori de congruo mereri
gratiam, per quam ad Deum efficaciter con-
r.

;. Probabile est hominem mereri de condi-
mam gloriam, per actum illum quo extra sa-
tum ultimatè ad gratiam habitualem dispo-

:e talis actus considerari debet, non ut natu-
;edit gratiam habitualem, sed ut ab ea for-
, & dignitatem quandam moralem acci-

THESES VNIVERSÆ THEOLOGIÆ

Speculativæ, Sacramentalis, & Moralis.

PARS SECVNDA.

Continens summam accuratissimam Ideæ Theologiæ Sacramentalis.

LIBER I.

DE SACRAMENTIS IN GENERE.

CAP. I. *Res. 1.* Sacramentum est signum sensibile, divinitus institutum, longo tempore durans, sanctitatem aliquam, saltem externam, conferens, & veram significans.

Quamvis Deus actibus internis daret vim conferendi, & significandi gratiam, tale signum non esset hominibus accommodatum, adeoq; nec sacramentum propriè dictum.

Sacrificium immediatè instituitur ad colendum Deum, Sacramentum verò ad sanctificandos aliqua ratione cultores Dei.

A ratione sacramenti excluduntur sacramentalia; cùm gratiam sanctificantem significare nequeant.

Res. 2. Quamvis non sit de ratione sacramenti, ut constet rebus & verbis; de facto tamen omnia novæ legis sacramenta rebus & verbis perficiuntur.

Verùm

rùm in matrimonio verba sumi debent aut pro-
iut æquivalenter pro signis quibusdam consen-
xprimentibus.

sacramentis res & verba se habent per modum
riæ & formæ, partiumque essentialium quibus
ituuntur.

er materiam & formam sacramentorum suffi-
nultas moralis, in aliis major, in aliis minor,
varias eorum conditiones.

C. 3. Sacramentum non valet, quando materia
rma substantialiter mutatur: secus si tantùm
tur accidentaliter.

teria dicitur mutari substantialiter, tum quan-
utatur secundum speciem, tum quando non
à assumi ad usum ad quem usurpari solet.

citur verò mutari accidentaliter, quando rema-
quoad prædicta, mutatur autem secundum quę-
accidentia, ut si aqua non benedicta ad baptis-
i assumatur.

idem modo forma sacramentalis mutatur sub-
aliter, quando sensus illius substantialis non
et: accidentaliter verò, quando verba tantùm
ntur.

e peccat mortaliter, qui materiam aut formam
mentorum substantialiter mutat: & qui sine
necessitate assumit materiam, aut formam du-

AP. II. *Ref.* 1. Non fuerunt de facto instituta quę-
sacramenta pro statu innocentiæ.

status ille diu durasset, sacramenta potuissent
ruè in eo instituti. An tamen de facto institue-
rent, incertum.

r hypothesi quod aliqua tunc sacramenta fo-
instituenda; non tamen quæ de facto in lege
fuerunt instituta.

f. 2. In lege naturæ fuit institutum aliquod re-
um pro salute parvulorum, quod antè circum-
nem erat commune mascûlis & puellis.

Illud remedium erat aliquid sensibile, ad gratiam conferendam ordinatum, adeoque verum sacramentum.

Erat etiam ex ordinatione divina determinatum in specie, sicut & sacramenta antiquæ & novæ legis.

Res. 3. Varia fuerunt sacramenta in veteri lege, ad aliquam sanctificationem populi Judaici instituta.

Ea omnia ad tria capita reduci possunt, quædam enim constituebant homines in statu colendi Deum: alia spectabant ad usum eorum quæ Deo offerebantur: & alia ad removenda impedimenta divini cultus.

Circumcisio vocatur legis antiquæ sacramentum, licèt multis annis ante datam legem instituta fuerit.

Erat figura baptismi, sicut Agnus Paschalis, Eucharistiæ, Purificationes, pœnitentiæ, & consecrationes ordinationis sacerdotalis, nulla tamen fuit tunc figura confirmationis, vel unctionis extremæ, vel matrimonii.

Res. 4. Congruum fuit in lege nova institui quædam sacramenta, eaque à veteribus distincta.

Sunt numero septem, Baptismus Confirmatio, Eucharistia Pœnitentia, Extrema-Unctio, Ordo, & Matrimonium.

Si spectetur ordo naturæ sacramenta illa modo jam dicto numeranda sunt: at ordine dignitatis Eucharistia aliis omnibus longè antecellit.

CAP. III. *Res. 1.* Sacramenta antiqua fuerunt immediatè instituta à Deo, & nova à Christo.

Nec refert quod non omnia ad sacramentorum essentiam spectantia habeantur in scriptura: sufficit enim quod habeantur ex traditione.

Res. 2. Nulla creatura potest instituere sacramenta gratiam conferentia, potestate quam vocant authoritatis.

Potest tamen homo ex commissione Dei, determinare

rem aliquam, vel actionem sensibilem, ut sit si-
ı gratiæ, eamque infallibiliter conferat.

Γ. 3. Purus homo non potest habere potestatem
lentiæ, circa sacramenta, tam perfectè ac Chri-

test Deus conferre homini talem potestatem
› aliquo inferiori: quam tamen de facto nemini
nus concessit.

: indulgentias, satisfactiones Sanctorum nobis
cantur in remissionem pœnæ temporalis: at
a Christi in sacramentis nobis applicantur ad
sionem culpæ, & pœnæ æternæ.

rum potestas simplicis ministerii ad conficien-
administranda sacramenta, Ecclesiæ à Christo
oncessa.

ıP.IV. *Res.* 1. Minister ordinarius sacramentorũ
ımo solus. Si tamen Angelus bonus sacramentũ
ceret, illud ratum habēdum esset, non si malus.
ın quilibet homo est minister ordinarius sacra-
orum, sed tantum viator. Si tamen beatus ali-
sacramentum conficeret, censeretur validè a-
nimirum, ex speciali commissione Dei.

ın omnis homo viator est minister ordinarius
mentorum, sed ille tantùm qui ad id muneris
ecialiter deputatus.

∫. 2. Ad valorem sacramenti, fides ministri non
:cessaria, adeoque hæreticus charactere insigni-
otest illud validè administrare.

ın etiam probitas ministri ad hoc necessaria
quò fit ut non sit melior baptismus à meliori
h.

:c mirum quod carens gratia, eam tribuat,
agat ut causa instrumentalis, non ut princi-

∫. 3. Ad valorem sacramenti necessarium est, ut
ster intendat facere quod facit Ecclesia.

on sufficit autem quod intendat facere actum
rnum, sed requiritur ut velit facere talem

actum ut sacrum, & religiosum, qualē facit Ecclesia.

Baptismus ab Athanasio, dum puer esset, collatus, ejusmodi intentione destitutus non fuit.

Res. 4. Ad valorem sacramenti non requiritur in ministro intentio actualis, nec habitualis sufficit, etsi hæc in suscipiente sufficiat.

Ad hoc tamen sufficit intentio virtualis, imò defectu actualis, necessaria est.

Valet sacramentum datum sub vera conditione de præsenti, aut de præterito; non de futuro, si matrimonium excipias.

Res. 5. Ut valeat sacramentum intentio ministri debet ferri in personam, aut materiam præsentem.

Error substantialis personæ non irritat sacramentum, nisi in matrimonio, modò persona præsens sit capax sacramenti, & minister velit illud ei quæcunque sit, conferre.

Res. 6. Si desit sufficiens intentio, quando verbum aliquod essentiale formæ profertur, nullum est sacramentum; etsi dum reliqua proferuntur, adsit.

Secus dicendum, si intentio desit tantùm, quando profertur verbum aliquod accidentale.

Quando sacramentum nullum fuit, defectu intentionis ministri, illius effectus à Deo non suppletur.

CAP. V. *Res.* 1. Sacramentum administrare in statu peccati mortalis, est per se loquēdo, peccatū mortale.

Illi tamen graviùs peccant qui tenentur ex officio sacramentum administrare, si illud in statu peccati mortalis conferant.

Etsi nonnulli hoc extendant etiam ad eos, qui in peccato Eucharistiam aliàs confectam administrant, oppositum tamen aliis placet.

Verùm id non debet extendi ad parochos, in peccato assistentes matrimonio: quamvis secus dicendum sit de ipsis contrahentibus, qui peccant, quatenus in pravo statu hoc sacramentum conficiunt, & suscipiunt.

Neque ad eos qui exercent sacramentalia, vel actus ordinum

ıum etiam majorum ; vel qui prædicant, aut dicio sententiam proferunt, in peccato mor-

ſi 2. Non eadem diſpoſitio neceſſaria eſt in eo eccati mortalis eſt reus, ad legitimam adminionem omnium ſacramentorum.

: alia ſacramenta licitè adminiſtrentur ſufficit, l miniſter de peccatis ſit contritus: ut autem quis ſacrum celebret, requiritur confeſſio morta-, propter communionem; niſi in certis caſibus, ıibus infrà.

ıj ſine confeſſione peccati mortalis celebrat, committit niſi unum peccatum mortale, idem e eo qui ſine contritione talis peccati, alia ſaenta adminiſtrat.

ſ. 3. Ad valorem ſacramenti neceſſaria eſt in ſuente adulto, qui habet actu, vel aliquando, haıſum rationis, voluntas ſaltem habitualis illudpiendi.

nde homo omnino invitus, invalidè ſacramenſuſcipit; non autem ſi tantùm ſit invitus ſecunquid, ut ſi metu ad hoc compellatur.

uod intellige de ſuſceptione ſacramentorum ù conſiſtentium: nam Euchariſtia non pendet in à voluntate ſuſcipientis.

ratia tamen non eſt neceſſaria in ſuſcipiente, ad rem ſacramenti: unde hæretici validè baptizari, dinari poſſunt.

ſ. 4. Ut peccator per ſacramentum recipiat gra-, de peccato in quo verſatur, dolere debet.

alis dolor debet eſſe ſupernaturalis; non tamen ſſaria eſt contritio, ſed attritio ſufficit, etiam ıita, tam ad pœnitentiam, quam ad baptiſm.

lt autem juſtus per ſacramentum accipiat augıtum gratiæ, non requiritur ulla diſpoſitio actuaɔræterquam in ſacramento pœnitentiæ.

ſ. 5. Licitè poſſum petere ſacramentum à meo

pastore,& ab alio parato sacramentum conferre, etsi probabiliter putem eum in administratione peccaturum.

Imò & interdum à non parato, ut absolutionem in mortis articulo, vel etiam in Paschate, aut aliàs ex devotione speciali.

Sacramentum licitè peti potest ex justa causa, à ministro excommunicato; quamdiu ab Ecclesia toleratur. Imò à non tolerato, non modo Baptismus, & Pœnitentia, sed etiam Eucharistia in mortis articulo sumi potest.

CAP. VII. *Ref.1.* Sacramenta novæ legis conferunt gratiam. idque ex opere operato, & immadiatè.

In susceptione sacramenti novæ legis duplex confertur gratia, alia respondens dispositioni, alia ipsi sacramento: cùm antiqua nullum gradum gratiæ conferrent adultis, nisi ratione dispositionis.

Ref.2. Sacramenta novæ legis non producunt gratiam physicè, sed tantùm moraliter.

Refelluntur qui dicunt sacramentum producere physicè gratiam, secundum reale aliquod indivisibile terminativum partium ejus.

Rejicitur etiam potentia obedientialis activa, quæ ponitur in qualibet re, ad quoscunque effectus producendos.

Sacramenta antiqua propriè non continebant moraliter merita Christi, aut pretium gratiæ, sicut nova.

Ref.3. Gratia sacramentalis propria cujusque sacramenti, addit aliquid supra habitualem, sacramentis omnibus communem.

Illud quod additur, non est habitus à gratia habituali realiter distinctus sed respectus ad auxilia actualia ad finem sacramenti necessaria.

Ref.4. Sacramenta vetera non conferebant gratiam ex opere operato, nec remissionem peccatorum, nisi legalem.

Per usum sacramentorum, & sacrificiorum in ea lege

conferebatur gratia ex opere operantis: sicut &
xercitium aliorum bonorum operum.

AP. VII. *Res. 1.* Quædam novæ legis sacramenta
acterem imprimunt: nempe Baptismus, Confir-
o, & Ordo.

s. 2. Character est ens reale, absolutum, & ab
a realiter distinctum.

s. 3. Pertinet directè ad prædicamentum qualita-
ta ut etsi sit entitas supernaturalis, univocè cum
tatibus naturalibus conveniat.

od autem dicitur corruptibile & incorruptibi-
ere differre, intelligi debet de genere Physico,
de Logico.

aracter non pertinet ad secundam qualitatis
em, in qua ponitur potentia physica, sive activa,
assiva: sed ad primam, in qua est habitus & di-
tio.

mo potest benè, aut malè uti charactere in ge-
moris, non in genere naturæ.

s. 4. Character immediatè recipitur in ipsa es-
animæ, non autem in potentiis illius.

citur lumen, non quod sit in intellectu, sed quia
signitus, intelligit se ad speciale aliquod munus
tatum esse.

aracter est indelebilis, non solùm in hac vita,
iam post mortem: & prius est de fide, non po-
is.

AP. VIII. *Res. 1.* In Ecclesia est potestas instituen-
ramentalia, & obligandi fideles sub peccato
ali, ad certas cæremonias in sacramentorum ad-
stratione servandas.

bertas Christiana non liberat homines ab
ientia Principibus sæcularibus, & Præla-
cclesiæ debita, sed à gravi servitute legis mo-
.

s. 2. Sacramentalia non habent vim delendi pec-
enialia, ex opere operato, sed ex opere operan-
ntaxat.

Benedictio Episcopi habet adjunctam indulgentiam aliquam, non autem remissionem ullius culpæ.

In quibusdam sacramentalibus est vis supernaturalis, eaque moralis, expellendi Dæmones, quæ juvatur ministri sanctitate, & magis orationibus imprecationeque Ecclesiæ.

DE BAPTISMO.

CAP. IX. *Ref.* 1. Baptismus physicè spectatus, definiri potest: Exterior corporis ablutio, facta sub præscripta verborum forma.

Metaphysicè verò spectatus, sic definitur. Est sacramentum novæ legis, ad regenerationem spiritualem hominum institutum.

Ref. 2. Materia remota Baptismi est aqua vera & naturalis, sive sit maris, sive fluminũ, sive fontiũ, &c.

Aqua ex floribus, vel herbis stillata, cerevisia, & similes liquores non sunt materia apta ad Baptismum.

Ref. 3. Materia proxima Baptismi est ablutio, ex aqua elementari, quæ proinde debet esse usualis, & per corpus moveri.

Requiritur etiam ut aqua corpus baptizati realiter, & immediatè contingat: non quidem totum, sed quantum sufficit ut denominetur ablutus.

Potest validè dari Baptismus, ablutione, vel infusione, vel immersione. Quisque tamen debet servare ritum suæ Ecclesiæ.

Caput ablui debet, posset tamen infans manum extrahens ex utero, secundum illam baptizari, sed postea si nasceretur, esset iterum sub conditione baptizandus.

Ref. 4. Forma Baptismi apud Latinos hæc est: Ego te baptizo, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, Amen.

Non est necesse ad valorem baptismi, ut persona ministri directè exprimatur, sive explicitè, sive implicitè:

:ite.oportet tamen exprimere actum baptizandi, ersonam quæ baptizatur.
.equiritur etiam distincta, & expressa invocatio m personarum Trinitatis. Baptismusque dandus arum nomine,non in nominibus.
aptismus esset iterandus, sub conditione, si quis 1 conferret in nomine Genitoris, Geniti, & Pro-entis ab utroque.
'ef.5.Homo semel validè baptizatus, non potest ùm validè baptizari.
1 dubio probabili; an aliquis sit baptizatus, ba-mus potest ei conferri sub conditione.
:AP. X. Ref.1. Baptismus fuit institutus ante Paf-em Christi,nimirum quando Christus à Joanne ordane baptizatus fuit.
aptismus adultis est necessarius ad salutem, vel oto.
ef. 2. At parvulis Baptismus re susceptus, ad fa-m est necessarius,nisi in casu martyrii, quando cet in odium Christi occiduntur.
ides verò parentum infanti signo aliquo exter-lefectu aquæ applicata non sufficit ad salutem.
ef. 3. Datur præceptum divinum suscipiendi Ba-mum,quo omnes adulti obligantur.
.dulti tenentur ex jure divino Baptismum susci-:,quamprimùm id commodè fieri potest.
uiinfantium curam gerunt,debent dare operam atim baptizentur:peccantque graviter, si diu eo-baptismum,sine gravi causa,differant.
ef. 4. Baptismus non fuit necessarius ad salutem : mortem Christi,nec statim à morte,aut resurre-ne illius;sed tantùm à die Pentecostes.
uod dicitur legem antiquam per morem Christi e abrogatam,intelligendum est,inchoativè.
ef. 5. Gratia & remissio peccati originalis, daba-olim parvulis in circumcisione: etsi ea primariò : instituta,ut populum Dei à cæteris gentibus di-gueret.

Hæc remiſſio non fiebat ex opere operantis, ob fidem miniſtri, vel parentum, nec ex opere operato, ſed ex ſpeciali Dei miſericordia erga parvulos.

Reſ. 6. Infantes per baptiſmum ſanguinis ſalvari poſſunt, ſine baptiſmo aquæ, ut patet exemplo Innocentium, quos omnes fuiſſe circumciſos probabiliter dici non poteſt.

Idem dicendum de adultis. Quo refertur illud ex Auguſtino ſumptum, injuriam facit martyri, qui orat pro martyre.

Adultus tamen tenetur præmittere Baptiſmum, ſi poteſt: & ſi eſt in peccato mortali, conteri; quamvis cum bona fide attritio ſufficiat.

CAP. XI. *Reſ. 1.* Epiſcopus ipſo jure habet ordinariam poteſtatem quoslibet baptizandi in ſua diœceſi; ſimplex verò ſacerdos minimè, ac multò minùs diaconus.

Poteſt ex cauſa rationabili, munus baptizandi etiam ſolemniter, Diacono à Paſtore delegari.

Diaconus ſine commiſſione ſolemniter baptizans, etiam in extrema neceſſitate, irregularitatem contrahit.

In extrema neceſſitate quilibet poteſt baptizare; ut tamen id licitè fiat, debitus ordo ſervandus eſt, ſi cætera ſint paria.

Reſ. 3. Quando plures miniſtri ſimul aliquē baptizant, ut cauſę totales, baptiſmus valet, ſi omnes ſimul perficiant. Peccant tamen graviter, ita baptizantes.

At non valet baptiſmus, ſi plures miniſtri ſe habeant, ut cauſæ partiales, ita ſcilicet, ut unus baptizatum abluat, & alius formam proferat.

Reſ. 4. Requiritur ad baptiſmum, ex antiqua conſuetudine, ut aliquis baptizatum de ſacro fonte levet: nempe unus vir, & una fœmina.

Cōtrahitur cognatio ſpiritualis inter ſuſceptores, & baptizatum, illiusque patrem & matrem: non autem inter ſuſceptorem, & ſuſceptricem.

Munus

Munus susceptorum obire nequeunt Regulares, c parentes baptizati, nec hæretici, aut publicè exmmunicati.

Ref.4. Infantes rationis usu carentes sunt capaces ptismi: præceptum autem instruendi baptizandos, elligitur de adultis.

In parvulis non est necessarius motus fidei, ad efstum baptismi: nec parentum voluntas, ad valom illius.

Ref. 5. Filii infidelium baptizatorum, invitis pantibus, baptizari possunt, non autem filii non baizatorum, etiam si quoad dominium temporale bditi sint Ecclesiæ.

Secus dicendum de filiis infidelium, qui sunt servi, u mancipia Principum Christianorum.

Imò & de filiis non servorum, in extrema eorum :cessitate, & si alter eorum parens consentiat.

CAP.XII. *Ref. 1.* In Baptismo infunditur gratia hatualis, cum virtutibus infusis: quod non tantùm e adultis, sed etiam de parvulis intelligendum est.

Æqualiter dispositis æqualis gratia in Baptismo onfertur, inæqualis verò iis qui inæqualiter se haent.

Unde omnibus infantibus in Baptismo æqualis ratia infunditur. Nec dici potest quod Deus eos præestinaverit ad inæqualem gratiam per Baptismum btinendam.

Ref.2. Per Baptismum tollitur omnis macula, sive eccati originalis, sive actualis.

Item omnis pœna peccatis debita, in inferno, aut urgatorio luenda: non autem quæ ex humana lege ıcurritur, aut quæ ex principiis naturæ oritur.

Ref. 3. Effectus baptismi impeditur per fictionem ıscipientis; qua ablata, Baptismus præteritus incipit ortiri suum effectum.

Quod ut fiat, sufficit attritio supernaturalis, si baptizatus in susceptione baptismi, aut post, non peccait mortaliter.

At si tunc peccavit mortaliter, requiritur contritio ad tollendam fictionem, aut certè attritio cum confessione sacramentali.

Res. 4. Variæ sunt ceremoniæ Baptismi, quarum aliæ præcedunt, aliæ comitantur, aliæ sequuntur Baptismum.

DE CONFIRMATIONE.

CAP. XIII. *Res.* 1. Confirmatio est verum novæ legis sacramentum, à Christo Domino institutum.

Institutio Confirmationis fuit inchoata in nocte cœnæ, & post resurrectionem, quando Christus Apostolos fecit Episcopos, absoluta.

Res. 2. Materia remota Confirmationis est chrisma, quod ex oleo olivarum, veroque balsamo componi debet.

Ad essentiam Confirmationis requiritur, ut chrisma ab Episcopo sit benedictum: non tamen eodem anno, etsi hoc sit de præcepto.

Res. 3. Materia proxima Confirmationis est unctio ex chrismate, sine qua mera manuum impositio ad valorem sacramenti non sufficit.

Ad valorem Confirmationis requiritur, ut unctio fiat in modum Crucis, idque in fronte confirmati.

Item ut fiat manu Episcopi; quod autem fiat pollice illius dextro, id tantùm est de necessitate præcepti.

Res. 4. Forma Confirmationis est hæc: Consigno te signo Crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus S.

Ut valeat, exprimenda est persona quæ confirmatur, actus confirmantis, ut ab illo procedit, & tres personæ Trinitatis distinctè invocandæ.

Item utrunque illud verbum, signo, confirmo exprimendum est, duoque illa, Chrismate salutis, apponenda.

Illa forma Græcorum, signaculum doni Spiritus sancti, non videtur sufficiens ad valorem sacramenti.

CAP. IV.

CAP. XIV. *Ref. 1.* Solus Episcopus est minister ordinarius sacramenti Confirmationis.

Episcopus verè consecratus, excommunicatus, aut suspensus, vel etiam hæreticus sit, Confirmationem validè conferre potest.

Tripliciter explicatur, quòd olim revertentibus ab hæresi manuum impositio fieri solebat.

Ref. 2. Simplex sacerdos potest esse minister extraordinarius Confirmationis, ex delegatione summi Pontificis.

Dare dictam facultatem simplici Sacerdoti, spectat solùm ad summum Pontificem.

Quod dicitur, Episcopum posse in sua Diœcesi, quod potest Pontifex in toto orbe, intellige de potestate ordinis.

Ref. 3. Nullus nisi baptizatus validè confirmari potest, omnes tamen baptizati ritè confirmari possunt.

Infantes non debent confirmari, extra gravem necessitatem, ante usum rationis: nec opus est expectare duodecimum annum, sed anno septimo confirmari possunt.

Amentes qui nunquam usum rationis habuerunt, sunt confirmandi: imò & qui habuerunt, si constet eos non esse in peccato mortali.

Ref. 4. Nemo tenetur ex præcepto, sive divino, sive ecclesiastico suscipere sacramentum Confirmationis.

Per accidens tamen urgeret hoc præceptum, si quis se putaret sine Confirmatione, tentationes contra fidem superare non posse.

Non est peccatum mortale suscipere ordines ante Confirmationem, videtur tamen veniale.

Ref. 5. Duo sunt effectus Confirmationis, character à baptismali realiter distinctus, & gratia perfectior baptismali.

Confirmatio iterari non potest, non tamen irregularitatem contrahit, qui secundò eam suscipit, nec qui eidem homini eam bis administrat.

Hoc

Hoc sacramentum fictè susceptum, ex probabili sententia, recedente postea fictione, confert gratiam.

Res.6. Variæ sunt cæremoniæ Confirmationis, quarum aliæ præcedunt, aliæ comitantur, aliæ sequuntur illius administrationem.

LIBER II.

DE EUCHARISTIA.

CAP.I. *Res.1.* Eucharistia varia habet nomina, quæ ad 4. capita revocantur. 1. ad institutionem illius, quomodo vocatur Mensa, Cœna Domini, & Eulogia. 2. ad rem contentam, quomodo vocatur Panis vivus, & cœlestis, Sanctum Domini, Sacramentum sacramentorum, &c. 3. ad effectus, quomodo vocatur Communio, Pax, Viaticum, Pretium nostrum. 4. ad repræsentationem, quomodo vocatur Memoriale passionis Christi.

Res.2. Eucharistiæ sacramentum fuit institutum in ultima cœna, quæ Christi passionem præcessit.

Congruum fuit ut tunc institueretur post manducationem agni paschalis, qui erat figura illius.

Res.3. Eucharistia consistit in re aliqua permanente, nempe in materia consecrata.

Verba consecrationis non sunt propriè de essentia hujus sacramenti in facto esse, sed tantùm in fieri.

Usus etiam non est pars essentialis hujus sacramenti, etsi in eo gratia conferatur.

Sacramentum Eucharistiæ ex speciebus panis & vini, & ex corpore & sanguine Christi essentialiter, & adæquatè constituitur.

Res.4. Species panis & vini constituunt unum specie sacramentum: sicut cibus & potus unum specie convivium moraliter componunt.

Imò plures species ejusdem rationis simul sumptæ,

,non nisi unum numero sacramentum moraliter ... stituunt: sicut plura fercula unum convivium.

CAP. II. *Res. 1.* Panis & vinum sunt materia ex qua sacramentum Eucharistiæ.

Ejusmodi panis debet esse triticeus, ex aqua natu... confectus, coctus ad ignem, & usualis.

Vinum verò debet esse virgineum, aptumque ad ...um, seu potabile, saltem in actu primo, ut est vi... congelatum.

Res. 2. Ex præcepto Ecclesiæ parum aquæ natura..., ante oblationem, vino consecrando, tempore sa...ificii, misceri debet.

Ea, si non est in vinum conversa, quando fit conse...atio, remanet quoad propriam substantiam, nec ...mediatè mutatur in sanguinem Christi.

Quo casu, forma cadit supra materiam consecra...lem, etsi alia adjuncta sit, adeoque non est falsa, ...ec sacrilega.

Res. 3. Materia consecrationis debet esse moraliter ...ræsens sacerdoti, idque sufficit ad valorem sacra...menti.

Ad talem præsentiam requiritur ut materia pa...rum distet à consecrante, ita ut possit illam per verba consecrationis designare.

Debet etiam hæc materia à consecrante designari in individuo, unde si plures sunt hostiæ quàm designatæ, aliæ non consecrantur.

Quod si ex decem hostiis præsentibus quatuor in confuso consecrare velit, eas in particulari non designando, nulla est consecrata.

Unde ne tale quid contingat, debet sacerdos habere intentionem consecrandi totam materiam præsentem.

Res. 4. Substantia panis, & vini non manet in hoc sacramento, post consecrationem.

Unde non manet ibi materia panis, nec forma illius, si est substantialis, neque ejus existentia.

CAP. III. *Res. 1.* Consecratio fieri debet per verba illa,

ba illa, Hoc est corpus meum, Hic est calix sanguinis mei.

Adeoque errant hæretici qui dicunt, aut verba non requiri, aut tantùm requiri ad instruendum populum, aut per ea non fieri conversionem.

Res. 2. Consecratio panis validè perficitur solis illis verbis, Hoc est corpus meum.

Et vini consecratio illis, Hic est calix sanguinis mei, nec quæ sequuntur ad valorem sacramenti sunt necessaria, esto ex gravi præcepto recitari debeant.

Res. 3. Sacerdos profert verba consecrationis recitativè, seu historicè, ea nimirum referendo ut à Christo prolata.

Neque propterea opus est ut proferantur circa eandem materiam, circa quam à Christo sunt usurpata.

Res. 4. Verba consecrationis proferuntur etiam significativè, quatenus sacerdos ea profert in persona Christi, cujus corpus & sanguinem significant.

Ut sacerdos ea verba verè proferat, satis est quòd in fine prolationis verborum, corpus & sanguis Christi sub speciebus constituantur.

Res. 5. Per pronomen, hoc, in verbis consecrationis non demonstratur panis; species tamen illius indirectè demonstrantur.

Directè ergo per illud demonstratur corpus Christi, etsi ibi non sit, nisi cùm verba sunt finita: neque inde sequitur, quod propositio sit identica.

Res. 6. Sub specie panis, ex vi verborum, ponitur corpus Christi; sanguis verò, anima, & divinitas per concomitantiam.

Formæ partiales, ex vi verborum ponuntur sub speciebus panis, cum corpore Christi; quod tamen non dicit subsistentiam, sed rationem partis duntaxat.

At sub specie vini ponitur sanguis, ex vi verborum, corpus autem, anima, & divinitas solùm per concomitantem.

Pro-

Probabilis est sententia quæ docet, quantitatem ipsam Christi poni in Eucharistia, ex vi verborum.

CAP. IV. *Ref. 1.* Corpus Christi est realiter, & substantialiter præsens in Eucharistia.

Non implicat quod idem corpus simul sit in pluribus locis, & quod eæ mutationes illi conveniant, quæ duobus corporibus convenire possunt.

Ex reali præsentia Christi exercetur fides, roboratur spes, accenditur amor in Christum; aliæque virtutes non exiguum incrementum sumunt.

Ref. 2. Potest idem corpus virtute divina, simul poni in diversis locis circumscriptivè.

Quod si fieret, potiùs dicendum esset, corpus comprehendi à duobus locis, quàm comprehendi, & non comprehendi à quolibet ex illis.

Ref. 3. Vera aliqua & realis actio versatur circa corpus Christi, ut est in Eucharistia.

Actio illa non est mera Christi adductio, terminata ad illud ubi quod habet in Sacramento.

Sed est vera & realis ejus productio, seu reproductio, aut, ut alii loquuntur, replicatio.

Ref. 4. Inter positionem Christi in Eucharistia, & desitionem panis, est connexio aliqua; ita scilicet ut illa sit causa istius.

Positio corporis Christi non habet connexionem physicam cum desitione substantiæ panis, sed tantùm moralem.

Quæ in eo consistit, ut ex modo quo Christus hic ponitur, nempe per verba consecrationis, substantia panis infallibiliter destruatur.

CAP. V. *Ref. 1.* Inter corpus Christi, & species necessaria est unio aliqua, ut ex iis fiat unum Sacramentum.

Non opus est ut inter illa sit unio physica, sive formalis, sive effectiva, sed moralis sufficit.

Ut movens species, moveat corpus Christi per accidens, sufficit quod inter Christum, & species sit realis conjunctio, qualis ferè inter continens, & contentum reperitur.

Totus

Ref. 2. Totus Christus est sub singulis partibus specierum, post earum divisionem, & etiam ante divisionem. Imò sub singulis earum punctis, si dantur.

Præsentia Christi in hostia consecrata est actu, & formaliter una; virtualiter verò multiplex, quot nimirum sunt partes, in quas hostia secari potest.

Corpus Christi posse constitui totum in parvulâ hostia, intelligitur ex mysteriis Nativitatis, Resurrectionis, & Ascensionis Christi.

Ref. 3. Potest sacerdos localiter movere corpus Christi per accidens, ad motum specierum: non autem per se, seu sine ordine ad species.

Christus ut est in sacramento, potest localiter per se à Deo moveri, & probabiliter ab Angelo.

Ipse Christus non potest se movere localiter motu progressivo: motu verò simplici potest, etiam naturæ viribus.

Ref. 4. Corpus Christi, ut est in Eucharistia, ab agentibus creatis naturaliter alterari non potest.

Quod ita intellige, ut Christi corpus non possit in sacramento alterari per se, nec per accidens, alteratis speciebus.

Unde Christus non potest ibi crescere, vel decrescere; nec naturaliter corrumpi, nec unum illius membrum agere in aliud.

Ref. 5. Christus, ut in Eucharistia existens, non potest naturaliter videri oculo corporeo.

Probabile tamen est posse videri supernaturaliter: quamvis oppositum etiam non careat probabilitate.

Ref. 6. Christus, ut in sacramento existens, non potest naturaliter alterare res externas, vel operationes sensuum elicere.

Agendo tamen de potentia extraordinaria, negandum non videtur quin utrumque possit.

Potest Christus intelligere in sacramento, per scientiam beatificam, & infusam; adeoque & elicere

cere operationes voluntatis, ejuſmodi ſcientiam ſe-quentes.

Reſ.7. Chriſtus non deſinit eſſe in hoc ſacramento, per ſolam denominationem extrinſecam, ad corruptionem ſpecierum; nec per ſolam amiſſionem præſentiæ ſacramentalis.

Quare deſinit per deſitionem ſuæ ſubſtantiæ, ut in ſacramento reproductæ, quatenus Deus retrahit concurſum, quo illam ſub ſpeciebus conſervabat.

CAP. VI. *Reſ.1.* Accidentia panis & vini remanent in hoc ſacramento, poſt conſecrationem: quod, ex fide, intelligendum de omnibus accidentibus, etiam occultis.

Ejuſmodi accidentia exiſtunt ſine ſubjecto ſubſtantiali; quantitas tamen eſt ſubjectum aliorum accidentium.

Reſ.2. Non eſt admittendus modus aliquis poſitivus, quo accidentia ſeparata per ſe exiſtant, more ſubſtantiæ.

Quantitas à Deo efficienter ſuſtentata, non minùs apta eſt ad varias mutationes efficiendas, vel recipiendas quàm ſi per modum poſitivum exiſteret.

Reſ.3. Accidentia ſeparata conſervantur à Deo extra ſubjectum, majori influxu, quàm in ſubjecto.

Cauſalitas phyſica ſubjecti etſi non ſit effectiva, ſed tantùm materialis, à Deo ſupplenda eſt in diverſo genere.

Reſ.4. Accidentia ſeparata poſſunt eodem modo agere ac ante. Hinc ſi aquæ guttula miſceretur ſpeciebus vini conſecratis, ea in vinum converteretur.

Poſſunt etiam alterari & corrumpi, & ex iis corruptis aliquid generari, ut patet experientia.

Quando vermis generatur ex ſpeciebus conſecratis, Deus reproducit ſub earum quantitate, eandem numero materiam, quæ ante conſecrationem ſub illa erat.

Reſ.5. Quando apparet caro, aut ſanguis in Eucha-riſtia,

ristia, probabile est id quod videtur non esse carnem, aut sanguinem Christi.

Talis apparitio non fit ad deceptionem, sed ad ostendendam veritatem præsentiæ Christi, quam hic profitemur.

Quando apparet puer, adoratio debet tendere ad Christum, vel sub illa figura, si ibi est, vel ut in cœlo existentem.

Christus desinit esse sub speciebus sacramentalibus, quando substantia panis non potest sub illis naturaliter conservari.

CAP. VII. *Res.1.* Nullus nisi sacerdos, validè potest Eucharistiæ sacramentum conficere. Plures tamen sacerdotes illud simul validè conficere possunt.

Recens ordinati debent habere intentionem consecrandi, non absolutam, sed conditionatam; si nimirum verba simul cum Episcopo absolvant, aliàs non.

Aut intentionem generalem proferendi verba consecrationis, juxta sensum & mentem ecclesiæ, quæcunque illa sit.

Res.2. Solus sacerdos habet ex jure divino, potestatem ordinariam dispensandi aliis hoc sacramentum.

Potest sacerdos in casu necessitatis, committere Diacono potestatem distribuendi corpus Christi, non autem clericis inferioribus.

Sacerdos, & Diaconus possunt in necessitate propriis manibus communicare, non autem inferiores clerici.

Res.3. Ille tantùm sacerdos potest legitimè Eucharistiam aliis distribuere, qui in eos habet potestatem ordinariam, vel delegatam.

Religiosi ex privilegio summi Pontificis, licitè administrant Eucharistiam in suis Ecclesiis, quibuscunque fidelibus eò accurrentibus.

Res.4. Denegāda est cōmunio, peccatori publico ei petenti,

petenti, in loco ubi peccatum illius est, aut brevi futurum est publicum.

Potest tamen communio ei dari publicè, si publicè constet de emendatione illius: & privatim, si privatim.

Quę doctrina extendi debet ad eos, qui de crimine aliquo sunt suspecti; quando suspicio est violenta, seu moraliter certa.

Deneganda etiam est communio, peccatori occulto privatim eam petenti, si peccatum illius notum sit extra confessionem, non autem si petat publicè.

CAP. VIII. *Res. 1.* Eucharistia quatuor modis sumi potest, 1. spiritualiter tantùm. 2. spiritualiter & sacramentaliter simul. 3. sacramentaliter tantùm. 4. materialiter.

Res. 2. Extat præceptum divinum sumendi Eucharistiam, quod homines obligat in periculo mortis.

Probabile est eum qui sanus Eucharistiam sumpsit, si post unum aut alterum diem incidat in periculum mortis, non teneri iterum ad communionem accedere. Oppositum tamen in praxi consulendum, & sequendum.

Adulti omnes ratione utentes comprehenduntur sub allato præcepto, etiam si non sint baptizati.

Res. 3. Omnes adulti ratione utentes, tenentur ex præcepto Ecclesiæ, singulis annis communicare in Paschate.

Nomine autem Paschatis intelligitur, tempus currens à Dominica Palmarum, usque ad octavam Paschæ inclusivè.

Regulares non possunt eo tempore dare communionem, quæ fit ad servandum præceptum Ecclesiæ, possunt tamen illam, quæ fit ex devotione.

Qui prævidet impedimentum superventurum in Paschate, non tenetur communionem anticipare.

Qui

Qui accedit tunc ad Eucharistiam, cum peccato mortali, satisfacit præcepto Ecclesiæ, etsi graviter peccet.

Ref. 4. Qui ad Eucharistiam accedunt, non tenentur ex præcepto divino eam sumere sub utraque specie, nisi Missam celebrent.

Olim fideles Eucharistiam manu, viri quidem nuda, fœminæ verò Dominicali cooperta accipiebant, eamque domum asportabant, ut statuto tempore eam sumerent.

Non propterea datur laicis sacramentum, quoad rem contentam, mutilatum; nec minor gratia quàm sumentibus utramque speciem.

Potest laicus ex dispensatione summi Pontificis, sumere speciem vini; imò sine dispensatione, quando aliàs periculum esset, ne talis species in manus hæreticorum deveniret.

CAP. IX. *Ref.* 1. Eucharistia ex præcepto Ecclesiastico, communiter sumenda est à jejuno, ut à temporibus Apostolorum semper observatum fuit.

Ei qui vult accedere ad Eucharistiam, non modo servandum est jejunium ecclesiasticum, sed etiam naturale.

Quod non solvitur etsi aquæ guttula, vel aliquid hujusmodi trajiciatur inadvertenter per modum salivæ.

Ref. 2. Potest sacerdos ad perfectionem sacrificii, sumere Eucharistiam non jejunus; tum quando aquam loco vini calici infusam sumpsit, tunc enim vinum debet consecrare, statimque sumere; tum quando peracta consecratione, recordatur se non esse jejunum, &c.

Qui est in proximo mortis periculo, quacunque ex causa, potest Eucharistiam sumere non jejunus, si commodè aliàs eam sumere nequit.

Ref. 3. Accedere ad Eucharistiam cum peccato mortali per se loquendo est peccatum mortale.

Qui habet conscientiam peccati mortalis, debet, ex

epto Ecclesiæ, priùs confiteri, quàm ad Euum accedat.

eccat venialiter, qui accedit ad Eucharistiam, o dolore peccati venialis, cujus habet comm; & multò magis qui in actuali sumptione, l peccatum veniale committit.

. Homo peccato mortali obstrictus, potest emissa confessione sacramentali, ad Eucha- accedere, quando adest necessitas communiec habet copiam confessarii.

necessitas habet locum, tum in articulo mor. in gravis infamiæ periculo, tum quando saoft consecrationem recordatur peccati morn confessi.

fessarius verò deesse censetur, quando comdiri non potest, & quando periculum est, ne ionem revelet.

,X. *Ref.1.* Eucharistia per se primam gratiam nfert, sed tantùm per accidens, esto cibus cornunquam mortuum vivificet.

et tamen vim præservandi à mortalibus, quod auxilia gratiæ, & externam protectionem.

2. Eucharistia per se confert gratiam secunu augmentum gratiæ, esto suscipiens devotioali præditus non sit.

aristia semper confert homini augmentum ile, etsi cibus corporeus non semper comencrementum tribuat.

. Eucharistia confert augmentum gratiæ quàitur; cùm tamen alia sacramenta non confeectum, nisi finita susceptione.

aristia non confert gratiam finita sumptione, nducatione, nec propterea dici potest, quòd is sit veluti otiosus in stomacho.

4. Duæ species separatim sumptæ in eadem uione, non plus conferunt gratiæ quàm unica. e autem gratia non datur per partes, sed tota dque dum prima species sumitur.

Ref.5.

Resp. 5. Euchariſtia delet peccata venialia, ex opere operato, non tamen per ſeipſam immediatè, ſed per gratiam habitualem , adjuncta ſpeciali condonatione.

Item mediantibus actibus charitatis, quos excitat per auxilia actualia, quæ nobis ex opere operato confert.

Resp. 6. Dici poteſt, Euchariſtiam habere vim remittendi pœnas temporales peccatis remiſſis debitas, idque ex opere operato, & directè.

Item remittendo culpam venialem, remittere aliquam partem pœnæ illi debitæ.

Etſi culpæ veniales in alia vita deleantur, non ideo aliquid pœnæ ipſis debitæ remittitur.

DE MISSÆ SACRIFICIO.

CAP. XI. *Resp. 1.* IN Miſſa offertur Deo ſacrificium propriè dictum, quod olim per oblationem panis & vini à Melchiſedec factam, & per Agnum Paſchalem figuratum fuit.

Chriſtus per ſacrificium crucis, ſatisfecit pro peccatis hominum, quoad ſufficientiam ; illius autem virtus per ſacrificium altaris nobis applicatur.

Resp. 2. Res oblata in Miſſæ ſacrificio eſt Chriſtus non ut in propria ſpecie exiſtit, ſed quatenus eſt ſub ſpeciebus ſacramentalibus.

In ſacrificiis animalium non res producta offertur; ſed corrupta in ſacrificio altaris, ut & in oblatione thuris, producta.

Subſtantia panis & vini materia tranſiens ſacrificii dici poteſt , quo ſenſu Patres interdum dicunt, panem & vinum offerri.

Resp. 3. Eſſentia ſacrificii Miſſæ non conſiſtit in oblatione verbali quæ fit ſive ante, ſive poſt conſecrationem.

Neque in fractione hoſtiæ , aut illius ſumptione ſive à ſacerdote, ſive à laicis facta.

Con-

nſiſtit ergo in ſola conſecratione , quæ mors ti perfectè , modo myſtico , repræſenta-

ide ad eſſentiam hujus ſacrificii ſpectat ; conſe- ſub utraque ſpecie. Nec licet unquam quavis ex conſecrare extra ſacrificium.

ſ. 4. Sacrificium Miſſæ offerunt, quanquam di- nodè, Chriſtus, ſacerdos celebrans, & fideles :s.

eciatim verò illi offerre dicuntur, qui ſacro in- nt, aut ſacerdoti celebranti inſerviunt.

ſ. 5. Sacrificium Miſſæ offerri poteſt pro fideli- aptizatis, pro catechumenis, pro paganis, & pro ticis nominatim non excommunicatis.

ferri etiam poteſt pro exiſtentibus in purgato- non tamen pro Beatis (etſi poſſimus Deo ſacri- e in gratiarum actionem pro eorum gloria) nec lamnatis.

ſ. 6. Sacrificium Euchariſtiæ non confert imme- : gratiam ſanctificantem ſive primam , ſive ſe- lam, ex opere operato.

trumque tamen confert mediatè , conferendo as actuales peccatori ad primam juſtificatio- , & juſto ad ſecundam neceſſarias.

t remittere pœnas peccatis remiſſis debitas , eſt imè proprius illius effectus , qui per ſe nulli ſa- nento competit.

oc ſacrificium conducit ad bona temporalia ob- nda, non ex opere operato, ſed per modum im- ationis.

eſ. 7. Sacrificio Miſſæ, tantùm ut offertur à ſacer- :, reſpondet effectus ex opere operato, qui non iis conceditur, quibus ab ipſo applicatur.

. Fructus ſacrificii non applicatus manet in the- o Eccleſiæ : poteſt autem ſacerdos eum ſibi, alteri applicare , ex hypotheſi quod is pro celebrat , non ſit diſpoſitus ad eum recipien- lum.

Arguendi sunt sacerdotes, qui dum non habent stipendium, Missam celebrant pro illo, quem Deus prævidet iis stipendium oblaturum.

Ref.8. Per hoc sacrificium non confertur nisi effectus finitus tam intensivè, quàm extensivè; ita ut pro pluribus oblatum, non tantùm prosit singulis, quantùm prodesset, si offerretur pro paucioribus.

Etsi res oblata sit infinita, & primarius offerens infinitus, id non impedit quin effectus, ex voluntate Christi, oblationi adjunctus sit finitus.

CAP. XII. *Ref.1.* Singuli sacerdotes tenentur ex officio sacrum celebrare: cui præcepto satisfaciunt aliquoties in vita sacrificando.

Feria 5. ante Pascha, & Sabbatho S. licet per se loquendo, quibuscunque sacerdotibus Missam celebrare; non autem die Veneris S.

Non licet sacerdoti pluries in die sacrum facere, nisi in Nativitate Domini, & aliàs in casu gravis necessitatis; debet autem esse jejunus, quandò secundo celebrat.

Non licet ordinariè, & seclusis privilegiis, sacrum facere ante auroram, aut post meridiem. Licet tamen ex causa rationabili, sacrum inchoare paulò ante auroram, & paulò post meridiem.

Ref.2. Ordinariè sacrum celebrari non debet nisi in loco consecrato, aut benedicto, vel certè ad cultum divinum ab Episcopo diœcesano designato.

Non licet sacrum facere in Ecclesia polluta, antequam purificetur, nisi ex gravi causa; ut si aliàs Moniales v. c. non essent audituræ sacrum die Paschatis.

Ad celebrationem Missæ requiritur altare lapideum, ab Episcopo consecratum, cui reliquiæ apponi solent, quamvis id non sit de essentia consecrationis.

Non perit consecratio, etsi frangatur, modò hostiam & calicem continere possit. Perit autem in altari

ixo, quando lapis superior ab inferioribus amo-
.
quiritur etiam calix, cum patena, ex auro, vel
ito, vel stanno confectus, & consecratus. Perit
a illius consecratio si notabiliter cuppa fran-
, vel inauretur, aut à pede per fractionem sepa-
.
ef. 3. Non potest sacerdos citra peccatum morta-
e vestibus sacris, & benedictis celebrare. Posset
ı in necessitate sacrum facere, sine aliqua ex
ribus.
gravi propriæ vitæ periculo, liceret sacrum fa-
ine ulla ex vestibus sacris: nisi id fieret in con-
tum religionis.
tum vestium deperditur benedictio, quando ita
intur, ut amplius non sint aptæ ad usum, ad
assumi solent. Unde si reficiantur, de [illegible] sunt
licendæ.
ıecessitate potest sacerdos sibi ipsi ministrare,
unc potiùs debet sine ministro celebrare, quàm
tlem, aliamve fœminam ad hoc ministerium
tere.
:4. Ut sacrum dignè celebretur, requiritur sta-
atiæ; imò præmittenda est confessio peccati
lis, propter communionem.
n tenetur sacerdos sub peccato mortali, recitare
inum, antequam Missam celebret.
:5. Defectus essentialis in Missa occurrens sup-
us est. Hinc si sacerdos post consecrationem
rit in calice non esse nisi aquam, debet vi-
le novo consecrare, & sumere, etsi aquam sum-
.
bet etiam suppleri defectus sumptionem im-
ns: ut si aranea in calicem consecratum cadat, si
sanguis effundatur, si sacerdos post consecra-
m moriatur.
pplendi sunt præterea graves defectus acciden-
ut si sacerdos latinus ante consecrationem ad-

vertat panem esse fermentatum, vel non haberi copiam aquæ, vino miscendæ.

Non tamen leviores; ut si omittatur quædam benedictio, aut genuflexio: & idem dic si quis recitato Evangelio, advertat se Epistolam prætermisisse.

Ref. 6. Sacerdos ratione justi stipendii, tenetur ex justitia sacrum facere: tantùm abest ut simoniam committat, paciscendo pro tali stipendio.

Tenetur sacerdos unum sacrum facere pro uno justo stipendio, nec potest unico sacrificio, pro duobus ejusmodi stipendiis satisfacere.

Non modo pauperes, sed etiam divites sacro accipere.

Parochi, ut sic, non tenentur sacra facere pro suis subditis: adeoque possunt stipendia accipere, pro Missis quas celebrant.

Tenentur tamen per se, vel per alios sacrum facere in propria parochia, iis saltem diebus quibus alii tenentur audire sacrum.

Ref. 7. Fideles adulti tenentur ex gravi præcepto, audire Missam Dominicis, & Festis diebus.

Quod intellige de Missa integra, ita ut notabilem illius partem sine causa omittere, v. c. Evangelium, cum iis quæ præcedunt sit peccatum mortale.

Intellige etiam ex probabiliori sententia, de eadem Missa, non de medietate unius, & medietate alterius: ac præterea illius auditione devota, & cum interna attentione conjuncta.

Multa excusant ab hoc præcepto, impotentia, obedientia, consuetudo, charitas, & similia.

LIBER III.
DE POENITENTIA.

.I. POenitentia est sacramentum novæ legis, à Baptismo distinctum, ut pote habens partentiales, effectus, & finem distinctum.

s. 2. Materia remota sacramenti Pœnitentiæ peccata actualia, sive mortalia, sive venialia baptismum commissa.

ateria verò proxima sunt actus pœnitentis, nem ontritio, confessio, & satisfactio.

ontritio aliqua & confessio sunt de essentia hujus sacramenti, non autem satisfactio ut actu imita, vel impleta; sed quoad præparationem mi.

Res. 3. Forma absolutionis sunt verba illa, ego te olvo à peccatis tuis, &c. sufficiunt autem ad estiam, duæ illæ voces, Absolvo te.

llius formæ sensus est, ego tibi confero gratiam ctificantem, quæ ex se peccata remittit.

Ut licita sit absolutio, ea proferri debet circa peram præsentem; imò & ut sit valida.

Res. 4. Hoc sacramentum iterari potest, quoties mo peccaverit. Quin & absolutio pluries dari post super idem peccatum.

Non tamen absolutio pluries dari potest super mdem confessionem, sicut forma consecrationis roferri non potest nisi semel, super eandem mateiam præsentem.

CAP. II. *Res.* 1. Ad valorem sacramenti non requiitur perfectus ille dolor de peccatis, qui dicitur ontritio, sed attritio sufficit.

Ut quis detestetur omnia peccata, sufficit attritio concepta ex metu gehennæ, aut ex amore beatitudinis, vel ex fœditate peccati.

Res. 2. Ut hoc sacramentum valeat, necessaria

est contritio, seu attritio formalis nec virtualis sufficit.

Debet etiam dolor ille esse efficax, & habere adjunctum firmum propositum non peccandi de cætero; ita ut sola velleitas non sufficiat.

Res. 3. Præterea necesse est ut ejusmodi dolor sit supernaturalis; esto in aliis sacramentis materia sit res aliqua naturalis ordinis.

Unde qui bona fide accedit ad hoc sacramentum, cum sola attritione naturali, excusatur quidem à peccato, sed validè non absolvitur.

Res. 4. Requiritur rursus ad valorem sacramenti, ut dolor se extendat ad omnia peccata mortalia, quæ in confessione proponuntur.

Imò ad alia commissa, quæ inculpabiliter prætermittuntur; quare pœnitens debet detestari peccata, ex motivo generali quod ad omnia se extendat.

Quod spectat ad confessionem venialium, attritio se extendens ad unum, non ad aliud, ad illius absolutionem, per se loquendo, valere potest.

Res. 5. Confessio valet, etsi attritio eam tempore præcedat: ut contingit si quis, dum conscientiam examinat, dolet de peccatis in ordine ad confessionem: & postea dum confitetur, nullum actum doloris elicit.

Imò ut confessio valeat, attritio ex probabiliori & securiori sententia, debet eam præcedere, non modo natura, sed etiam tempore.

Res. 6. Sacramentum pœnitentiæ non potest esse validum, & simul informe, seu carens effectu.

Ex quo intelligis, non minorem sufficere attritionem ad valorem sacramenti, quàm ad effectum illius.

CAP. III. *Res. 1.* Non est de necessitate sacramenti pœnitentiæ, ut confessio fiat voce humana: est tamen de necessitate præcepti, ut qui loqui potest, voce confiteatur.

Hoc

Hoc præceptum oritur ex consuetudine Ecclesiæ, tra quam agere, nisi ex gravi causa, peccatum est rtale.

Quando præceptum confessionis urget, qui loqui n potest, tenetur aliis signis confiteri; nisi sit periculum evulgationis.

Resp. 2. Non est de necessitate sacramenti, ut confessio fiat secretò; imò licitè fieri potest publicè, ut in naufragio.

Quod intellige per se loquendo; nam interdum r accidens est peccatum mortale, contra propriam aritatem, publicè confiteri.

Resp. 3. Si Titius det generalia signa doloris coram cerdote, neque aliter possit confiteri, talis confessio sufficit ad valorem sacramenti.

In foro tamen externo nunquam damnabitur Titius tanquam homicida, nisi probetur aliquem hominem in particulari ab eo fuisse occisum.

Resp. 4. Etsi Titius dederit generalia illa signa doloris, absente sacerdote, potest sacerdos deinde accedens, etiam rationis usu destitutum validè absolvere.

Imò in ea extrema necessitate, Titius licitè absolvi potest; ac debet; idque consentaneè ad mentem Clementis VIII. & Pauli V.

Resp. 5. Qui in confessione negat, se fecisse peccatum veniale quod fecit, aut affirmat se fecisse quod non fecit, non peccat mortaliter.

Qui tamen negat se fecisse peccatum mortale quod fecit, aut affirmat se fecisse quod non fecit, peccat mortaliter.

Quod intellige per se loquendo, nam bona fide sibi affingere peccatum mortale, non est peccatum mortale; neque propterea impeditur effectus absolutionis.

Resp. 6. Ad valorem sacramenti, species peccatorum mortalium declarandæ sunt in confessione: ut si commisisti furtum, homicidium, &c.

Item eorum numerus: ut quoties fornicationem; quoties furtum commisisti.

Peccata merè interna multiplicantur juxta numerum interruptionum, quæ in eis accidunt: externa verò quoties exteriùs interrumpuntur.

Res. 7. Circumstantiæ speciem mutantes aperiendæ sunt in confessione, ut si occidisti hominem, sciendum est an sit clericus; si contra castitatem peccasti, declarandum, an illius voto obstrictus sis.

Probabilius etiam videtur, circunstantias notabiliter aggravantes confitendas esse, ut si mortaliter furatus es, quantùm furatus sis, an decem, an centum, an mille nummos, &c.

Idem dico de iis quæ interdùm adeò notabiliter minuunt, ut morale judicium sacerdotis valde immutent.

Ut si fœmina copiam sui fecit Tyranno, ne maritum occideret, neve urbem incenderet, &c.

Res. 8. Multa impediunt ne confessio sit invalida, etsi materialiter non integra. 1. oblivio inculpabilis. 2. periculum mortis. 3. Revelatio sigilli. 4. grave damnum. 5. manifestatio complicis. 6. addunt aliqui casum reservatum, quod non placet.

Res. 9. Confessio necessaria est ad salutem necessitate medii, iis qui post baptismum, in peccatum mortale lapsi sunt.

In necessitate tamen, defectu confessarii, sufficit ad justificationem votum hujus sacramenti, idque implicitum.

Res. 10. Confessio necessaria est ad salutem, ex præcepto divino, saltem in periculo mortis.

Nectarius non abstulit confessionem secretam, sed publicam cujus occasione ortum fuerat scandalum.

Res. 11. Ex vi præcepti Ecclesiastici, tenentur fideles omnes ratione utentes, confiteri peccata sua semel in anno.

Annus ille computari potest à prima die Januarii, usque

e ad diem ultimam Decembris: ita ut quovis die huic præcepto satisfieri possit: Fideles ra- solent confiteri in Paschate, quia tunc ad Eu- istiam tenentur accedere.

ui non confitetur nisi venialia, si postmodum lat in mortale, tenetur illud eo ipso anno con- i.

Qui non implevit præceptum confessionis uno), tenetur statim initio sequentis anni illud exe-

t satisfiat præcepto Ecclesiastico confessionis, et confessio esse formaliter integra, & conjuncta sufficienti dolore, ac proposito emendæ: debet m absolutione actu informari.

AP. IV. *Res. 1.* Possunt homines in hac vita satis- re, idque de condigno, pro pœnis remissa culpa antibus.

Ut quis de condigno satisfaciat, debet esse viator, n statu gratiæ: opus verò per quod satisfacit debet librum, honestum, & quodammodo supernatu- e.

ossumus satisfacere non tantum per opus consilii etiam per opus præcepti, nec solum per opus in- num sed etiam per externum.

Ad satisfaciendum requiritur ex parte Dei pro- sio, qua velit remittere pœnam purgatorii, pro- era longè leviori, in hoc mundo assumpta.

Res. 2. Confessarius tenetur per se loquendo, sa- actionem aliquam pœnitenti, sensibus minimè tituto, imponere.

Non tamen ad hoc tenetur, si pœnitens ante ab- utionem abundè satisfecerit: aut si contritio, il- s judicatur sufficiens ad remissionem pœnæ de- tæ.

Verùm, etiam in iis casibus congruentiùs, & secu- is est injungere satisfactionem aliquam, saltem vem.

Res. 3. Confessarius tenetur satisfactionem aliquo

 modo

modo proportionatam peccatis imponere, nisi ex rationabili causa inducatur ad leviorem injungendam.

Pœnitentibus communiter imponi debent opera externa, & ea ad quæ ex præcepto non obligantur; interdum tamen imponi possunt actus interni, & opera aliunde præcepta.

Ref. 4. Tenetur pœnitens pœnitentiam impositam acceptare, etiam pro peccatis aliàs confessis, eamque per se exequi.

Quod intellige, nisi res præcepta talis sit, ut nihil referat, etsi per alium executioni mandetur.

Ref. 5. Pœnitentiam immutare potest, tum ille qui eam imposuit, tum alius quivis confessarius, sive sit illius superior, sive æqualis, sive inferior.

Quod probabiliter habet locum, etiam quando peccata, pro quibus imposita est pœnitentia, erant reservata ei qui absolvit.

Verùm sacerdos peccat, si sine causâ rationabili, pœnitentiam ab alio injunctam mitiget.

Ref. 6. Satisfactio facta in peccato mortali, sufficit ad integritatem sacramenti.

Et etiam probabiliter, ad illius effectum ex opere operato: esto satisfactio non sacramentalis non habeat effectum ex opere operantis, nisi fiat in statu gratiæ.

Ref. 7. Satisfactio sacramentalis habet vim remittendi, ex opere operato, pœnas temporales peccatis remissis debitas.

Non tamen habet vim eo modo producendi gratiam habitualem, vel auxilia actualia.

Quod intellige de actuali satisfactione, non autem de proposito satisfaciendi, quod ad essentiam sacramenti spectare diximus.

CAP. V. *Ref.* 1. Nullus potest validè conferre hoc sacramentum, nisi sit sacerdos, habeatque jurisdictionem in foro interno.

In mortis tamen articulo, quilibet sacerdos, etiam excom-

excommunicatus, & non toleratus, validè absolvere potest, à quibuslibet peccatis & censuris.

Potest etiam sacerdos aliunde carens jurisdictione, absolvere tùm à venialibus, tùm à mortalibus aliàs confessis.

Ref. 2. Summus Pontifex habet in hoc foro jurisdictionem ordinariam, in omnes fideles totius orbis: Episcopus in omnes suos dioecesanos, & Parochus in eos omnes qui in illius parochia degunt.

Episcopus potest absolvere suum subditum, in aliena dioecesi: & Parochus suum, in aliena parochia.

Ad tres prædictos jurisdictionis ordines, jurisdictiones omnes ordinariæ reduci possunt.

Ref. 3. Ut valida sit confessio facta sacerdoti approbato, sufficit licentia Parochi, sine licentia Episcopi, aut summi Pontificis.

Sufficit etiam, à fortiori, licentia summi Pontificis, sine licentia Episcopi aut Parochi.

Qui in Paschate confitetur Religioso privilegiato, satisfacit præcepto Ecclesiæ, de confessione annua.

Ref. 4. Jurisdictio in hoc foro necessaria ad absolvendum à peccatis, non confertur per ratihabitionem de futuro.

Et quod in jure dicitur, ratihabitionem retrotrahi, intellige in rebus quæ pendent à conditione de futuro: quales sunt contractus humani.

Nec etiam confertur propriè jurisdictio per consuetudinem, sed per consensum tacitum superiorum ei annexum.

Ad valorem absolutionis requiritur, ut jurisdictio sacerdotis non sit impedita, per censuras Ecclesiasticas.

Impeditur autem in duobus duntaxat casibus, primò quando quis nominatim, & publicè est cen-

sura ligatus, secundò quando censura, incurrit ob notoriam percussionem clerici.

Res. 6. Requiritur etiam ad valorem absolutionis, ut jurisdictio non sit impedita, vel limitata per casuum reservationem.

Pastores ordinarii possunt sibi peccata reservare: etiam Parochi. Quod intellige de peccatis mortalibus, etsi censuram adjunctam non habeant.

Imò & de mortalibus merè internis, quæ de facto reservari non solent: at non de venialibus.

Res. 7. Superior non debet, nisi ex gravi causa denegare alicui facultatem, ut possit absolvi à casibus reservatis.

Ut quis validè absolvat à peccatis mortalibus nunquam confessis, præter jurisdictionem, requiritur approbatio Episcopi.

Quòd tamen non intelligitur de iis qui audiunt confessiones regularium: nec de habentibus beneficium parochiale.

Approbatio danda est ab ordinario confessariis, qui non potest sine gravi causa eam denegare, aut revocare.

Etsi ex probabili sententia, approbatus à suo ordinario, censeatur approbatus pro omnibus Ecclesiis: puto tamen ejusmodi sententiam ad praxim, in Gallia non esse deducendam.

Res. 8. Ut quis dignè eligatur ad hoc sacramentum ministrandum, debet esse vir probus, & bonæ famæ.

Debet etiam esse instructus scientia Theologiæ moralis, quantum requiritur ut de peccatis rectè judicet in hoc forò.

Unde graviter peccat inferior, qui sine scientia sufficienti confessiones audit; & multò magis superior, qui eum exponit.

Requiritur præterea magna prudentia in hoc animarum medico, ut remedia convenientia ad morbum depellendum applicet.

Res. 9.

Res. 9. Confessarius omittens interrogationem, -m judicat necessariam ne confessio sit mutila, cat mortaliter.

ia tantùm debet interrogare, quæ probabiliter dit à pœnitente, spectata illius conditione comssa fuisse.

Si ipsi certò constet, pœnitentem non confiteri in-rè, non debet eum absolvere.

Res. 10. Nec si constet non esse legitimè disposin, sive respectu temporis præteriti, sive respectu æsentis, sive respectu futuri.

Censetur autem ritè dispositus qui sequitur opi-onem probabilem, licet contrariam opinioni conssarii, qui tunc tenetur eum absolvere.

Res. 11. Tanta est obligatio servandi sigillum sacraentale, ut nulla ex causa, sive directè; sive indireè illud violare liceat.

Non potest superior amovere ab officio, quem exla illius confessione eo indignum novit, etsi nulm sit periculum exprobrationis, vel revelationis gilli.

CAP. VI. *Res. 1.* Peccata mortalia remitti possunt, ùm per hoc sacramentum, tùm per pœnitentiam uæ est virtus.

Unde si in scriptura interdùm aliquod peccatum icitur irremissibile; sensus est illud difficile remitti osse.

Res. 2. Nullus actus pœnitentiæ, præter contritioem, sufficit ordinariè ad remissionem peccati moralis, extra sacramentum obtinendam.

Dico ordinariè, nam in casu martyrii, attritio bona fide ad hoc sufficere potest.

Res. 3. Ad remissionem peccati mortalis, necessaria est, per se loquendo, pœnitentia formalis.

Interdùm tamen sine ea effectus ille obtineri potest, nempe per amorem Dei super omnia.

Verùm neque tunc obtinetur peccatorum remissio, sine virtuali eorum pœnitentia.

Res. 4.

Ref.4. Poteſt peccator per contritionem juſtificari, etſi non eliciat actum formalem amoris Dei ſuper omnia.

Contritio tamen talem amorem virtualiter includere cenſetur: eoque titulo dicitur, deteſtatio peccati, propter Deum ſummè dilectum.

Ref. 5. Ad veram contritionem, non opus eſt, ut ea ſit abſolutè ſumma quoad intenſionem.

Neque etiam ut ſit ſumma comparativè, ita ut homo intenſiùs peccatum deteſtetur, quàm quodvis aliud malum.

Sed ſufficit intenſio ad actus ſubſtantiam requiſita, quam habet, ut eſt verus & ſupernaturalis dolor de peccato.

Ref. 6. Ad veram contritionem requiritur quod ſit ſumma appretiativè: ita ut volūtas paratior ſit quodcunque malum ſubire, quam Deum offendere.

Quod talis dolor non ſit neceſſariò ſummus intenſivè, patet exemplo fœminæ, quæ acriùs dolet de morte filii, quàm de morte mariti, quem tamen pluris æſtimat.

Magis intensè dolemus, ob malum quod minoris æſtimamus, quia bonum quo nos privat, magis afficit partem inferiorem.

Ref. 7. Vera contritio ad juſtificationem ſufficiēs, in momento, ſine ulla temporis continuatione haberi poteſt.

Ref. 8. Ad veram contritionem non opus eſt, ut de ſingulis peccatis ſinguli doloris actus habeantur, ſed ſufficit unus doloris actus, qui generatim feratur in omnia peccata.

Imò utilius eſt & ſecurius actum aliquem deteſtationis, circa omnia peccata generatim elicere, quàm velle tantùm de ſingulis per ſingulos actus conteri.

Ref. 9. Præceptum contritionis non obligat, cùm primùm homo advertit ſe eſſe in peccato mortali; nec in diebus feſtis, per ſe loquendo.

Teneris

eris tamen succurrere proximo, statim atque
s, eum in extrema necessitate corporali ver-
restituere, statim atque nostri ac alienum re-

10. Præceptum contritionis obligat, saltem in
o mortis, nisi antea fuerit impletum.
im probabilius est eum qui per sacramentum
tritione justificatus fuit, non teneri de novo
tritionem eliciendam.
11. Quando peccatum mortale remittitur
culpam, pœna etiam æterna illi debita re-
ur.
a tamen semper tota pœna temporalis remit-
er sacramentum pœnitentiæ, sicut per baptis-
.
rùm aliquando contritio adeò est perfecta, ut
u illius tota ejusmodi pœna remittatur.
.P. VII. *Resp. 1.* Peccatum veniale remitti po-
am per sacramentum quam per virtutem pœ-
tiæ.
remissionem venialium, extra sacramentum,
it contritio virtualis, inclusa in actu perfecto a-
s Dei.
f. 2. Imò probabile est attritionem sufficere
sacramentum, ut Deus remittat justo peccatum
ale.
sf. 3. Addo, ut peccatum veniale remittatur ju-
xtra sacramentum, attritionem virtualem suffi-
.
alem autem attritionem habet, qui ita affici-
erga virtutem, ut eo ipso detestaretur pecca-
veniale, si ipsi ut practicè detestandum occur-
et.
x quibus collige, peccatum veniale nunquam
itti in hac vita, sine infusione gratiæ.
Resf. 4. Veniale conjunctum cum mortali nunquā
nittitur in alia vita, quoad culpam.
Unde etsi ex se, non mereatur nisi pœnam tem-
pora-

poralem, per accidens tamen punitur æternâ.

Verùm aliqui non improbabiliter existimant, peccatum veniale non puniri in inferno nisi pœna temporali, etsi macula semper maneat.

Res. 5. Peccatum veniale remittitur justis quoad culpam in alia vita, mediante contritione, quam statim post mortem eliciunt.

Non autem per tolerantiam pœnarum purgatorii, aut per bona opera quæ ibi succeffivè fiunt.

Porro per actum illum contritionis anima non meretur augmentum gratiæ, nec remissionem peccati venialis, aut pœnæ illi debitæ.

Res. 6. Peccata remissa non redeunt quoad habitualem maculam, quando post eorum remissionem aliquod peccatum committitur.

Interdum tamen Deus peccantem subjicit graviori pœnæ, & eatenus peccata priora *dicuntur* redire.

Res. 7. Peccata dimissa non etiam redeunt quoad reatum pœnæ æternæ, qui sicut & culpa absolutè remissus fuit.

Verùm si homo postea peccat mortaliter & damnatur, per accidens punitur in æternum etiam pro pœna temporali, cui nondum satisfecerat.

Fateor tamen durum videri, quòd homo nunquã possit satispati pro pœna temporali; & quòd non minùs puniatur pro culpa remissa, quàm si remissa non esset.

Res. 8. Peccata remissa redeunt secundum quid quoad culpam, ob subsequens peccatum: quatenus hoc ratione ingratitudinis continet majorem malitiam.

Redeunt etiam eo modo quoad pœnam, quatenus pœna æterna sensus, & damni eadem redit quoad speciem.

Graviori peccato respondet gravior pœna, non tantùm sensus, sed etiam damni, quoad effectus illius positivos, licèt non quoad ipsam privationem.

Res. 9.

9. Opera bona & meritoria quæ advenient ... o mortali, fuerant mortificata, eo per pœni- m ablato reviviscunt.

de est discrimē inter bona, & mala opera; quòd ... r pœnitentiam abolentur: illa verò semper ... t in acceptatione divina, & peccatum super- s eorum tantùm impedit effectum.

10. Homo per pœnitentiam recuperat omnem m deperditam, & totum jus ad gloriam, quod ... cedentibus meritis sibi comparaverat.

atia quæ confertur ratione contritionis, ut dis- o est, datur juxta modum illius: non autem ... latur ratione contritionis, ut est removens pro- s.

11. Merita omnia mortificata redeunt, per ... tumvis minimam contritionem homo resurgat ... o fit ut merita omnia reviviscant, statim atque ... elicit actum contritionis.

m ut homo, qui post peccatum mortale justifi- , resurgat semper ad majorem gratiam, quam ... am habuerit.

DE EXTREMA-UNCTIONE.

VIII. 1. Extrema-Unctio est sacramentum no- ... væ legis à Christo institutum inchoa- ... n nostræ cœnæ, & consummativè post Resurre- ... em.

2. Materia remota hujus sacramenti est oleum ... tum, ab Episcopo benedictum.

oxima verò illius materia est unctio ex tali oleo: ... nedictio Episcopi non est forma, sed materiæ ... aratio.

equiruntur septem Unctiones, nempe oculorū, ... m, narium, oris, manuum, pedum, & renum, Duę ... n posteriores omittuntur in fœminis.

on est de essentia sacramenti, ut Unctiones fiant ... ne jam dicto, & in necessitate sufficit si ungatur ... oculus, una auris, &c.

Res. 3.

Ref. 3. Hæc est forma Extremæ-Unctionis, Per istam sanctam Unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum.

Quæ forma est deprecatoria: ita ut sacramentum non valeat, si adhibeatur forma indicativi modi, sine oratione.

Illæ particulæ, & suam piissimam misericordiam, non sunt essentiales, nec videntur de præcepto; non tamen sunt prætermittendæ.

In gravi necessitate sufficeret, ungendo omnes sensus, semel dicere, per istas sanctas Unctiones, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti.

Ref. 4. Sacerdos est minister hujus sacramenti, isque omnino necessarius, ita ut in nullo casu validè à non sacerdote administrari queat.

Simplex sacerdos jurisdictione carens, *potest validè* hoc sacramentum administrare: non tamen *licitè*, sine licentia Parochi.

Religiosi qui sine licentia Parochi vel expressa, vel probabiliter præsumpta, hoc sacramentum sæcularibus ministrare præsumunt, ipso facto excommunicantur.

Ref. 5. Potest hoc sacramentum à pluribus validè confici, si unus aliquam Unctionem efficiat, & formam ei respondêtem proferat: aliter verò reliquum perficiat.

Et ita posset in gravi necessitate perfici, ut si sacerdos post unam aut alteram Unctionem, & formas ei respondentes, interiret.

Imò si periculum esset; ne omnia possent ab uno perfici, posset unus unum sensum ungere, & alius simul alium, diversæ rationis.

Ref. 6. Habentes curam animarum tenentur hoc sacramentum administrare suis subditis, quando necessitas postulat.

Imò defectu Pastoris, tenetur quilibet simplex sacerdos, ex charitate hoc sacramentum administrare, si

potest sine gravi incommodo, aut periculo, pore pestis tenetur Parochus hoc sacramen-nistrare, si potest sine vitæ periculo.
·.Infantes non sunt capaces hujus sacramenti, tùm adulti, qui vel habent actu, vel aliquando unt usum rationis.
·. Hoc sacramentum validè conferri non po-i ægrotis graviter laborantibus, & in probabi-periculo constitutis.
hoc sacramentum administrandum, non est :andum tempus in quo ægroti salus est omni-perata.
› graviter peccant, qui expectant donec ægro-nni rationis usu destitutus sit.
: sacramentum iterari potest, non modo in va-firmitatibus sed etiam in eadem, si pluries vitæ ılum imminet.
n est obligatio sumendi hoc sacramentum, sub to mortali; est tamen peccatum veniale, illud gligentia prætermittere.
·. 9. Hoc sacramentum confert gratiam habi-m cum auxiliis proportionatis ad roborandum um ægroti.
nfert etiam remissionem peccatorum, non qui-tantùm per accidens, sed ex secundaria inten-: ipsius institutionis.
nde potest facere ex attrito contritum, & justifi-eum qui bona fide ungitur cum sola attritione, ns se esse contritum: aut postquam cum attri-: sensibus destitutus est.
s. 10. Rursus inter effectus hujus sacramenti nu-ari potest remissio pœnæ, quæ culpâ remissâ re-et,
æterum prædicti effectus non conferuntur par-ter post singulas Unctiones, sed totaliter post-m totum sacramentum consummatum est.
'antum hæc Unctio confert sanitatem corporis, saluti infirmi, juxta ordinem à divina providen-tatutum, expedierit.

LIBER IV.

DE ORDINE.

CAP. I. *Res. 1.* Actio illa sensibilis qua homo ab Episcopo consecratur, & acquirit potestatem ordinis, habet veram rationem sacramenti.

Res. 2. Ordinatio Episcopi veram habet rationem sacramenti, & per eam confertur gradus nobilior sacerdotio.

Quando ordinatur Episcopus, tres Episcopi imponunt simul manus capiti illius, & simul dicunt hæc verba, Accipe spiritum sanctum, &c.

Illa manuum impositio est materia hujus sacramenti, verba verò prædicta formam illius constituunt.

Res. 3. Ordinatio sacerdotis est verum sacramentum, habens duas materias, & duas formas partiales.

Prior materia est traditio calicis & patenæ, cum pane & vino; forma, verba illa, accipe potestatem offerendi sacrificium, &c.

Posterior materia est manuum impositio facta ab Episcopo, forma verò verba illa, accipe Spiritum sanctum.

Res. 4. Ordinatio Diaconi verum est sacramentum, habens duplicem materiam partialem, & duplicem formam.

Prior materia partialis est impositio manuum; forma verò, verba illa, accipe Spiritum sanctum ad robur, & ad resistendum diabolo, & tentationibus ejus.

Posterior materia consistit in traditione libri Evangeliorum; forma autem in verbis illis, accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei, &c.

Res. 5. Ordinatio Subdiaconi verum est sacramentum,

ɔens duplicem materiam partialem, & du- formam.

materia est porrectio calicis & patenæ, sine vino; forma, videte cujusmodi ministerium aditur, &c.

rior materia est porrectio libri Epistolarum, erò, verba ipsi respondentia.

iaconus potest vasa sacra contingere, nisi quá- ɔus & sanguis Christi in iis continentur.

ɔabile est ordinationem inferiorum clerico- e verum sacramentum; non autem ordina- psallentium, vel laborantium in sepul-

róbabiliori, & tutiori sententia est de essen- dictarum ordinationum, ut instrumenta quæ ɔrrigi solent, physicè contingantur.

ndo per varia instrumenta diversæ potestates tur, ea omnia physicè tangi debent, ut valeat entum.

uando datur eadem potestas, sufficit ad valo- unum physicè tangatur: omnia tamen ex præ- ealiter tangenda sunt.

II. *Resp. 1.* Solus Episcopus est minister ordi- sacramenti Ordinis. Potest tamen simplex sa- ex commissione summi Pontificis, minores s conferre.

copus non potest validè consecrari, ex Ponti- mmissione, à simplici sacerdote.

potest sacerdos, ex Pontificis dispensatione, consecrari à non Episcopo.

ōmissione Sūmi Pontificis, potest sacerdos nō ɔus Diaconatum, & Subdiaconatum cōferre.

2. Ad valorem ordinationis necesse est, ut qui s suscipit, sit vir, isque baptizatus.

ibyteræ olim dicebantur viduæ seniores, quæ itione ætatis præerant, vel fœminæ quarum ad sacerdotium evecti erant.

Diaconissæ dicebantur, quæ sacerdoti mulieres bapti-

baptizanti inserviebant, aut quarum mariti ad Diaconatum evecti erant.

Ref. 3. Infantes validè possunt ordinari ante usum rationis: in adultis tamen requiritur consensus, ad valorem ordinationis.

Ad subdiaconatum requiruntur 22. anni inchoati, ad Diaconatum 23 ad presbyteratum 25. verùm ad Episcopatum requiruntur 30. anni completi.

Ad primam tonsuram, & tres ordines minores sufficiunt septem anni: Acolytatus autem nonnisi anno 12. expleto conferri debet.

Qui gravi metu ad susceptionem ordinum injustè compellitur, non tenetur castitatem servare.

Ref. 4. Sacramentum ordinis confert gratiam, & characterem. Quod ita intellige, ut non tantùm majores, sed etiam minores ordines utrumque hunc effectum producant.

Quando ordinatus ponit obicem gratiæ, *solum* characterem recipit: recedente tamen postea fictione, gratia illi confertur, vi præcedentis ordinationis.

Degradatio est pœna Ecclesiastica, qua clerici privantur functionibus omnibus Ecclesiasticis, & privilegio clericali, non tamen charactere.

Ref. 5. Sacris ordinibus initiati, nempe sacerdotio, diaconatu, & subdiaconatu tenentur castitatem servare.

Lex tamen continentiæ non est annexa aliis ordinibus, qui minores appellantur.

DE MATRIMONIO.

CAP. III. *Ref. 1.* AD valorem sponsalium requiritur promissio exteriùs facta sive hoc fiat verbis, sive scripto, sive alio modo consensum exprimente.

Ref. 2. Requiritur etiam ut promissio sit mutua, & ex deliberatione ad peccatum sufficienti procedat.

Non

on tamen ea libertas, quæ ex maturo consilio
:edit. Unde pueri anno septimo ætatis sponsalia
lè contrahere possunt.
:f. 3. Requiritur prætereaad valorem sponsa-
: ut promissio fiat animo verè promittendi, ad-
ıe se obligandi.
ıòd si promittens habet animum verè promit-
[, & se obligandi, non tamen promissum im-
di, sponsalia valent, & sic promittens tenetur
re.
ıò qui fictè promisit, tenetur ex probabiliori
ntia, implere promissum, si fictæ promissioni
nentum apposuit.
test etiam ad id teneri ratione injuriæ, aut dam-
ıti: ut si Virginem defloravit sub spe matrimo-
ıòd ei fictè promisit.
n tamen tenetur ducere, si genere aut divitiis
nam notabiliter excedat, vel si ea facilè depre-
ere potuit se decipi.
; 4. Ut valeant sponsalia, ea debent contrahi
personas ad matrimonium habiles, id est, ca-
s impedimento dirimente, & impediente.
od intellige, quando impedimentum est per-
ım, nam si sit temporale, potest promitti matri-
um pro tempore quo ablatum erit.
ıde impuberes validè contrahunt sponsalia,
eptimum annum completum, etsi ante annos
:tatis validè nequeant nubere.
; 5. Sponsalia solvuntur ex mutuo consensu, etsi
ta sint juramento.
pe sponsalia impuberum, ut sic. Qui tamen pri-
ubertatem adeptus est, potest intra tres dies
: resilire.
vuntur etiam per professionem in religione
ıbata emissam. Imò eò ipsò quòd Sponsus Re-
ıem ingreditur, manet Sponsa à promissione
ıdè si egredietur, non tenetur Sponsa ei nubere
f i

ille tamen tenetur fidem præstitam servare, si ipsa matrimonium cum illo inire velit.

Similiter Sponsa non privatur jure suo, si sponsus post sponsalia vovet continentiam, vel susceptionem ordinis sacri.

Votum tamen continentiæ præcedens dirimit sequentia sponsalia, at susceptio ordinis sacri, sive præcedat, sive sequatur, ea dissolvit.

Rursus sponsalia solvuntur per votum profitendi in Religione approbata. Quod tamen non valet, si ex ingressu voventis, alter grave damnum patiatur.

Ref. 6. Solvuntur quoque sponsalia ex parte peralia sponsalia: ita ut sponso secunda sponsalia contrahente, sponsa ab illo libera maneat, cum tamen revocare possit, si velit cum illo contrahere.

Imò quamvis prior sponsa sponsalibus *renuntiet*, qui cum secunda sponsalia iniit, non tenetur ei nubere.

Verùm si sponsus à secunda, priorum sponsalium ignara, copulam obtinuit, probabile est eum teneri cum ea contrahere, nisi prior sponsa grave inde damnum incurreret.

Quòd si posterior sponsa, matrimonio contracto, moriatur, tenetur vir illius cum priori contrahere, Sicut qui post votum Religionis matrimonium cōtraxit, & consummavit, tenetur mortua uxore, Religionem ingredi.

Ref. 7. Solvi etiam possunt, ex parte, sponsalia, ob gravem mutationem alteri supervenientem: ut si incidat in morbum Hispanicum, seu Neapolitanum, si privetur naso, vel altero oculo, si magnam bonorum, aut famæ jacturam faciat.

Non modo fas est à sponsalibus resilire, quando gravis mutatio supervenit, sed etiam quando præcessit. si ea in contractu ignorata fuit.

Ref. 8. Præterea quando quis est in mora, seu quādo per ipsum stat, ne sponsalia tempore constituto com-

leantur, alter manet liber ab obligatione sponsi.

dum in sponsalibus nullum tempus determinatum est pro celebrādis nuptiis, si unus nimium differat nuptias, arbitrio viri prudentis, alter resilire potest.

i verò est in mora, non sit liber à fide data, adeoque tenetur contrahere, si alter velit.

9. Quando sponsus in terras remotas se transfert, sponsa manet libera ab illo: nisi spes sit eum rediturum.

i sponsus ex consensu sponsæ discedat, ea manet ligata, si ex nimia sponsi mora grave periculum incontinentiæ, aliudve damnum ei immineat.

lex Ecclesiasticus præfigat terminum aliquem, i sponsus monitus intra illum redierit, sponsa cum alio contrahere possit.

CAP. IV. *Ref.* 1. Matrimonium per se est res bona, ta, jurisque naturalis: eo sensu, ut natura ipsa ad id inclinet.

tio mundi tenebantur homines, ex præcepto æ, matrimonium inire, ad convenientem generis humani propagationem.

2. Matrimonium est verum novæ legis sacramentum, à Christo Domino institutum.

ad verò Pauli *Ephes.* 5. Sacramentum hoc magnum est, &c. significat tantùm, matrimonium primorum parentum fuisse signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ.

3. Matrimonium iniri non potest inter Christianos, in ratione contractus, quin simul sit sacramentum.

nde matrimonium per procuratorem contractum est verum sacramentum, & qui ita contrahit, debet esse in gratia, dum illius nomine contractus initur.

on est tamen sacramentum, quod ex dispensa-

tione summi Pontificis, contrahitur inter baptizatum, & non baptizatam.

Sine tali verò dispensatione, matrimonium erit nullum, etiam in ratione contractus.

Quando infideles baptizantur, matrimonium ab iis antea contractum, non fit sacramentum.

Ref. 4. Consensus mutuus contrahentium exteriùs expressus, habet rationem materiæ, quatenus est traditio corporum; formæ verò, quatenus est acceptatio.

Parochus assistens matrimonio non est illius minister, sed ipsimet contrahentes sunt ministri.

Ref. 5. Consensus matrimonii adeò debet esse liber; ut metus cadens in virum constantem illud non irritet.

Quòd intellige, de metu ab extrinseco injustè incusso, idque animo cogendi ad matrimonium.

Ref. 6. Contractus matrimonii initus sub conditione de futuro, valere incipit adveniente conditione, non ante.

Conditio honesta, quæ non est contraria substantiæ matrimonii, illud non irritat: ut si quis dicat, cōtraho tecum, si modo te obliges ad castitatem perpetuò servandam.

Quando consensus matrimonii suspenditur, per conditionem de futuro, adveniente tali conditione, matrimonium valet, sine novo consensu.

Unde qui cum duabus contraxit de præsenti, apposita conditione de futuro, est maritus illius cujus conditio primò advenit, etsi fortè cum illa posteriori loco contraxerit.

Quòd si utraque conditio simul impletur, neuter contractus tenet.

Parochus, & testes debent impletioni conditionis interesse, ut valeat matrimonium, in locis ubi receptum est Concilium Tridentinum.

Matrimonium contractum sub conditione de futuro, non valet statim atque apponitur conditio, sed

antùm quando contrahentibus constat eam...
e.

§. 7. Ut consensus matrimonii sit validus, debet n Parocho declarari, in locis ubi receptum est entinum.

mine Parochi eum intelligimus, in cujus paro-contrahentes majori anni parte habitant.

contrahentes in diversis parochiis habitant, suf-præsentia alterutrius Parochi, sive in propria chia, sive in aliena assistat.

test Parochus non sacerdos validè assistere ma-nio; si quis tamen ex illius commissione assi-ebet esse sacerdos.

rochus debet assistere matrimonio non tantùm raliter, sed etiam moraliter, seu cum adverten-usu rationis.

n tamen requiritur ut assistat liberè, quare etsi detineatur, valet matrimonium, graviter ta-peccant, qui ita contrahunt.

nul cum Parocho debent assistere duo, aut tres, quos tamen opus non est esse omni exceptio-ajores.

bent etiam præmitti ex præcepto denuncia-s, tribus diebus festis qui se immediatè non quantur, idque in parochia utriusque contra-is.

qui novit aliquod impedimentum inter con-ntes, tenetur illud revelare Parocho, licèt sit tum, & promiserit sub juramento, se illud non aturum.

si revelanti grave aliquod damnum immineret, a revelatio grave scandalum paritura esset.

§. 8. Matrimonium validè contrahi potest, invi-arentibus, ex statuto Concilii Tridentini.

terdum peccat mortaliter filius, qui nuptias à ntibus oblatas respuit, ex hypothesi quòd statum imonialem amplecti velit.

on tamen peccat, si respuat nuptias cum foemina

 infar

infami, vel impudica, aut leprosa, &c. Nec si ex causa gravi cum aliqua parentibus invitis contrahat.

Peccant parentes gravi metu injecto, compellantes filios ad statum matrimonialem, aut ad contrahendum cum hac, vel illa.

Et qui sine justa causa, impediunt, quominus eorum liberi matrimonium ineant.

Excommunicantur in Concilio Tridentino Magistratus, Domini temporales, aliique jurisdictionem in foro externo habentes, qui subditos, vel alios cogunt ne liberè matrimonium contrahant.

Ref. 9. Quando alter contrahentium fictè consensit, satis est ad valorem matrimonii, si ille solus postea verè & ex animo consentiat, huncque consensum exteriùs exprimat.

Tutius tamen est, si uterque consentiat, & ita consulendum, nisi inde damnum aliquod sequuturum timeatur.

Quòd si neuter contrahentium consensit, uterque debet novum consensum elicere, eumque signo aliquo externo manifestare.

Unde qui ad contrahendum, procuratorem fictè constituit, debet fictionem revocare signo aliquo externo, quod procuratori innotescat.

Ref. 10. Quando matrimonium fuit invalidum: ob aliquod impedimentum dirimens, requiritur novus utriusque consensus.

Si non potest alteri sine periculo, nullitas matrimonii manifestari, qui illius conscius est cautè, & dissimulanter ab eo consensum de præsenti exigat, & ipse vicissim consentiat.

Qui falsò existimant impedimentum aliquod subesse, & eo stante matrimonium validè contrahi posse, validè contrahunt, si matrimonium simul ineant.

Imò etsi putent matrimonium tunc validè contrahi non posse, validè contrahunt, si mutuos consensus edant, quantùm possunt.

Consen-

›nſenſus de novo elicitus ab iis, qui cùm invali-
ntraxerint, putant ſe validè contraxiſſe, non
it ad validandum matrimonium.
nſenſus privatus ſufficit ad validandum matri-
um coram Parocho, & teſtibus initum, quod
m eſt ob impedimentum aliquod occultum.
ſi impedimentum ſufficienter in foro externo
ari potest, conſenſus iterandus eſt coram Párò-
t teſtibus.
: 11. Mortuo uno conjuge, poteſt alter cum ſe-
› contrahere, & hoc mortuo, cum tertio, &c.
n tamen licet nunc eidem viro plures ſimul
s habere, etſi aliàs licuerit.
od dicitur, Valentinianum Imperatorem le-
›romulgaſſe, ut liceret unicuique plures uxo-
mere, à Socrate confictum fuit.
: 12. Matrimonium ratum, & nondum conſum-
n, diſſolvi poteſt quoad vinculum, per profeſ-
n Religionis.
de dantur à Jure duo menſes, à tempore con-
s, ut interim conjuges deliberent, an Religio-
ngredi velint, nec ne.
n poſſunt conjuges, per illud bimeſtre, ſibi de-
ı denegare, niſi cogitent de Religione ample-
i.
eſt etiam diſſolvi matrimonium ratum, per diſ-
tionem ſummi Pontificis.
matrimonium conſummatum diſſolvi non po-
ıter baptizatos, niſi per mortem.
:o, inter baptizatos, nam ſi conjugum infidelis
›aptizetur, & alter nolit cum eo habitare ſine
melia Creatoris, poterit ille cum alio con-
re.
P.V. *Reſ. 1.* Multa matrimonium impediunt, ſed
irimunt. Nempe prohibitio Epiſcopi, vel alte-
›oteſtatem habentis, ſponſalia priùs validè cō-
: ſimplex votum caſtitatis, aut Religionis, aut
›tionis ordinum: & alia pleraque.

Verùm illa tantùm tria communiter observari solent, adeoque aliis innodati non peccant, sine dispensatione nubentes; nisi aliud exigat consuetudo.

Res.2. Alia sunt impedimenta dirimentia, quæ scilicet non tantùm impediunt, ne matrimonium licitè contrahatur, sed etiam irritant contractum. Ea sunt.

Error, Conditio, Votum, Cognatio, Crimen,
Cultus disparitas, Vis, Ordo, Ligamen, Honestas,
Si sis affinis, si forte coire nequibis,
Si Parochi, & duplicis desit præsentia testis;
Raptáve sit mulier, nec parti reddita tutæ
Hæc facienda vetant connubia facta retractant.

Res.3. Potest summus Pontifex validè dispensare in impedimentis omnibus, quæ jure Ecclesiastico matrimonium dirimunt.

Ut valida sit dispensatio à Pontifice data in ejusmodi impedimentis, non requiritur causa rationabilis; ut tamen sit legitima, justa dispensandi causa adesse debet.

Qui à Pontifice habent potestatem dispensandi in dictis impedimentis, non possunt sive validè, sive licitè ea uti, sine causa rationabili.

Non potest Episcopus ordinariè, in impedimentis dirimentibus matrimonii dispensare.

Res. 4. Potest tamen in foro interno dispensare, si impedimentum sit occultum, & matrimonium publicum, bonaque, saltem alterius, fide contractum; & conjuges sine gravi scandalo separari nequeant, nec sit facilis ad Pontificem aditus.

CAP. VI. *Res.1.* Conjuges non tenentur per se loquendo, debitum petere; tenentur tamen per accidens, quando id necessarium videtur ad vitandam incontinentiam in altero.

Tenentur verò ex justitia reddere, idquè sub gravi peccato, non modo quando expressè, sed etiam cùm signis petitur.

Verùm

erùm levitas materiæ à peccato excusat, ut si oties reddere solitus, una aut altera vice non at.

§. 2. Multis de causis excusatur conjux à reddi- debiti, 1. quando reddere nequit sine periculo m aliquem morbum contrahendi. 2. ad vitan- grave aliquod damnum in bonis fortunæ. 3. do non suppetunt facultates ad filios alendos. ndo ex aliqua circunstantia, actus redditur il- s, ut si sit periculum abortus. 5. quando conjux bimestri cogitat de ingressu Religionis. 6. quã- ficiens est causa celebrandi divortium, de quo a.

§. 3. Qui post votum castitatis matrimonium cõ- peccat mortaliter quoties debitum petit, ante tam dispensationem. Si tamen petat, alter te- reddere.

post matrimonium ratum, non consummatũ castitatem, animo ingrediendi Religionem, te- ingredi: at si de ingressu non cogitat, tenetur am petere, & tunc tantùm reddere, quando s petendi habet.

consummato matrimonio, vovet castitatem onsensu alterius: votum non valet, nisi quoad tionem nunquam petendi, & tunc tantùm rdi, quando alter jus exigendi habet.

vovet ex consensu alterius, sed sine mutuo votum non tenet, nisi quoad illa duo jam

ndo verò conjuges ex mutuo consensu casti- vovent, tũc neuter potest debitum petere, aut re.

§. 4. Ut rectus sit usus matrimonii, servari debent his versibus comprehensa.

modus, & finis, sine damno, solve, cohare,
locus, & tempus, tactus, ne sperne votum.

jux qui certò scit matrimonium nullum esse, test debitum petere, aut reddere.

Qui probabiliter dubitat de valore illius, tenetur quàm primùm veritatem inquirere; & interim non potest petere, tenetur tamen reddere.

Qui verò ex mero scrupulo timet, matrimonium nullum esse, debet ad consilium sui confessarii scrupulum deponere, & liberè uti matrimonio.

Ref. 5. Potest mater, in periculo vitæ constituta, sumere pharmacum directè tendens ad ipsius curationem, etsi probabiliter abortus inde sit sequuturus.

Quod non tantùm verum est, quando fœtus nondum est animatus, sed etiam si sit animatus.

Non tamen licet matri sumere pharmacum, quo fœtus directè expellatur; etsi hoc ad curationem illius putetur necessarium.

Ref. 6. Parentes tenentur ex lege naturæ, filios alere, si aliunde non habent necessaria ad sustentationem vitæ.

Imò si non potest parens filium alere, sine vitæ periculo, ut si fœmina eum procreavit ex adulterio, potest eum hospitali exponere: ita tamen ut expensis satisfaciat.

Tenentur etiam parentes dare operam, ut eorum filii bonis moribus, & disciplinis imbuantur, juxta cujusque conditionem.

Ref. 7. Licitum est divortium inter conjuges, ob varias causas. 1. ob adulterium. 2. ob fornicationem spiritualem, hæresim nempe, vel apostasiam à fide. 3. potest uxor divertere à marito ob periculosam illius sævitiam. 4. possunt conjuges ex mutuo consensu, tutò separari, etsi castitatem non voveant.

THE-

THESES
UNIVERSÆ
THEOLOGIÆ
ſpeculativæ, Sacramentalis, & Moralis.

PARS TERTIA,

Continens ſummam accuratiſſimam Ideam Theologiæ Moralis.

LIBER I.

DE LEGIBVS.

[Theſi]s P.I. Res. 1. LEx ſecundum ſuam eſſentiam, non tantùm ad rationem, ſed etiam ad voluntatem ſpectare videtur.

Quod intellige de lege poſitiva, ſive divina, ſive humana, lex enim naturalis eſt independens ab actu libero voluntatis divinæ.

[R]eſ. 2. De ratione legis eſt, ut ordinetur in bonum commune. Quod præſertim intelligi debet de lege poſitiva.

[Im]mò etſi naturalis proximè tendat ad bonũ particulare, ea ex conſequenti reſpicit bonum commune, quod non niſi ex bonis particularium coaleſcit.

[I]llud eſt diſcrimen inter Regem, & Tyrannum, quod Rex ſubditorum bonum, Tyrannus verò proprium reſpicit.

Resp. 3. Non spectat ad quemlibet condere leges, sed tantùm ad multitudinem, vel ad eum qui præest multitudini.

Unde leges à Platone conscriptæ, non habent propriè rationem & vim legum, nisi ab aliqua Republica approbatæ, & constitutæ sint.

Resp. 4. Promulgatio est de ratione, & essentia legis. Unde legem non promulgatam non teneris servare, etsi privatâ scientiâ cognoscas eam statutam esse.

Ut lex obliget, non est necesse quòd singulis personis in particulari sit promulgata, aut in singulis locis; sed sufficit, quòd omnibus generatim, & in locis celebrioribus proposita fuerit.

Lex naturalis promulgatur homini quoad habitum, in creatione, quoad actum verò, cùm primùm ratione utitur.

Itaque lex potest definiri, Ordinatio rationis, ad bonum commune, ab eo qui curam communitatis habet, promulgata.

Resp. 5. Ad valorem legis canonicæ, aut civilis, acceptatio populi non est necessaria: adeoque peccant eam non servantes, quòd videant, eam nondum à populo acceptatam esse.

Si tamen talis non acceptatio tanto tempore duret, quantùm requiritur ut desuetudo legitimè præscripta censeatur, tunc fas est legi non obedire.

Ac præterea si lex statuta est nimis gravis, licet eâ non observare, donec clariùs constet de mente legislatoris, quæ quamprimum exploranda est.

CAP. II. *Resp.* 1. Lex æterna ponenda est in Deo. Ea tamen propriè non est lex, ut de lege hic agimus, defectu subditorum quibus ab æterno promulgari potuerit.

Distinguitur ab Idea, nam ratio divinæ sapientiæ, ut per eam cuncta creata sunt, est ars, vel Idea; ut autem omnia gubernat, & movet ad debitum finem, habet rationem legis.

Omnes

mnes leges, inquantum participant de recta ra-
e, derivantur à lege æterna, cui subduntur quæ-
que divinæ gubernationi subduntur: boni qui-
perfectè, at mali imperfectè ex parte actionis,
ectè verò ex parte passionis.

es. 2. In nobis ponenda est lex aliqua naturalis,
aliud nihil est quàm, judicium, illud, seu dicta-
rectæ rationis, quo judicamus bonum esse pro-
endum, & malum fugiendum.

er intelligentiam assentimur primis principiis
ulativis; per synderesin, practicis.

x illo principio practico, bonum est amplecten-
, & malum fugiendum, multa alia deducuntur,
quædam faciliùs, quàm alia.

ex naturalis est eadem apud omnes, quoad sua
cipia communissima, non tamen quoad omnes
clusiones, saltem remotiores, ex iis deductas.

Inde multa præcepta naturalia à simplicioribus
sunt inculpabiliter ignorari.

es. 3. Lex naturæ mutari potest per additionem
rum præceptorum legis divinæ, vel humanæ.

on tamen per subtractionem, ita ut quod jam est
ege naturæ, de illa postea desinat esse.

ibertas, bonorum proprietas, matrimonium
destinum, aliaque hujusmodi sunt tantùm de ju-
naturali concessivo, non præceptivo, adeoque mu-
in iis contingere potest.

es. 4. Non potest Deus propriè dispensare in le-
aturæ, faciendo scilicet, ut quis ad eam non te-
ur, sub iisdem illis circunstantiis sub quibus te-
atur.

xempla Abrahæ filium volentis occidere, Oseæ
edentis ad mulierem fornicariam, & Israëlita-
Ægyptios spoliantium, oppositum non sua-
t.

enemur ex jure naturæ servare votum, aut jura-
tum non relaxatum: potest tamen summus Pon-
authoritate Dei illud relaxare, quo ipsò cessat
gatio promissum servandi. Lex

Lex naturalis, quoad principia communia, deleri non potest ex cordibus hominum, potest tamen, quoad conclusiones ex iis deductas, quæ sunt præcepta particularia.

CAP. III. *Res. 1.* Conscientia est actus ille intellectus, quo judicamus aliquid esse faciendum, aut non faciendum.

Unde distinguitur à synderesi, quæ est habitus quidam, quo cognoscimus prima principia practica.

Conscientia est multiplex, nimirum recta, erronea, dubia, probabilis, & scrupulosa.

Res. 2. Peccatum est agere contra conscientiam errantem, quæ dictat aliquid agendum, aut non agendum esse.

Quando conscientia errat invincibiliter, tenetur homo facere quod ipsa dictat.

At quando errat vincibiliter, ea quidem, quandiu durat, obligat ne quis contra illam faciat, non tamen ut juxta illam operetur.

Qui ex errore invincibili putat se, sive hoc egerit, sive oppositum, peccaturum, non peccat alterutram contradictionis partem, sequendo.

Res. 3. Ille peccat, qui facit aliquid, practicè dubitans esse peccatum; non tamen si dubium illius sit tantùm speculativum.

Quando rem aliquam bona fide possidens, incipis dubitare, an tua sit, potes eam retinere, si præmissa sufficienti diligentia, non potes dubium vincere.

Non tamen teneris votum implere, si dubitas an votum emiseris; secus si constat te vovisse, & tantùm dubitas an intentio vovendi adfuerit.

Nec teneris servare præceptum, de quo dubitas an latum fuerit, vel an ad talem materiam se extendat: secus si solùm dubitas an satisfeceris.

Verùm teneris obedire, quando dubitas, num quod

od jubet superior licitum sit, vel illius facultatem
;edat.

Et si in dubiis possimus sequi partem favorabilio-
n, optimum tamen consilium est, tutiorem am-
:cti.

Ille est irregularis, qui dubitat, an sit reus homici-
;ut si dedit causam abortui, & dubitatur an fœtus
et animatus.

Res. 4. Ille non peccat qui sequitur opinionem
babilem, relicta probabiliori. Dicitur autem opi-
probabilis, quæ firma aliqua ratione nititur.

Inde potest confessarius consilium dare, & ab-
vere, juxta opinionem probabilem, dimissa pro-
iliori quam ipse amplectitur.

Potest sacerdos, quoad licitum usum sacramento-
n, sequi sententiam probabilem, relicta probabi-
ri.

At quando agitur de valore sacramenti, plerum-
: probabilibus dimissis, certa tantùm adhi-
i debent; maximè quando ministratur sacra-
ntum ad salutem pœnitentis necessa-
m.

Quando medicamenta solùm probabilia, suppe-
t, potest medicus illud usurpare quod probabile
relicto probabiliori.

Dico, solùm probabilia; nam si medicinæ certæ ha-
ır copia, ea tantùm adhiberi debet.

Quòd si non habetur medicamentum certum aut
babile, nullaque sit spes de salute infirmi, proba-
: est licere tunc applicare medicamentum ali-
d dubium.

Graviter tamen peccant medici, qui cùm remedia
bata & utilia suppetunt, ignota adhibent, ut eo-
vim, ægrorum periculo experiantur.

Potest judex sententiam ferre ex opinione proba-
relicta probabiliori; in praxi tamen tutius est ju-
re juxta sententiam probabiliorem, & ita consi-
lum arbitror.

Sit

Si tamen constat, probationes utrinque esse æquales, tam de facto, quàm ex jure, res de qua agitur est dividenda; aut, si dividi nequit partes inter se componendæ.

Potest advocatus causam probabilem defendere contra probabiliorem: sicut licet clienti, ob probabilem rationem; jus suum coram judice quærere, aut tueri.

Ref. 5. Licitum & laudabile est, agere contra scrupulum: id est, facere actum, quem probabiliter judicas bonum, etsi ex mero scrupulo malus appareat.

Quando in jure dicitur, habentem scrupulum circa valorem matrimonii, non posse debitum petere, scrupuli nomine dubium intelligitur.

Scrupulis vexatus debet sui Superioris, aut Confessarii dictis omnino acquiescere.

Confessarius verò debet illud, præter alia scrupuloso inculcare, ut nihil credat esse peccatum mortale, nisi possit cum juramento affirmare, tale esse.

CAP. IV. *Ref. 1.* Necessarium fuit ad directionem naturæ humanæ, habere legem divinam, præter naturalem, & humanam.

Duplex est lex divina, vetus, & nova, quæ inter se non distinguuntur specie; sed tanquam perfectum, & imperfectum in eadem specie.

Ref. 2. Lex vetus erat bona, & rationi consentanea, ut pote concupiscentiam reprimens, & peccata prohibens.

Cùm autem dicitur, Deum dedisse Judæis legem non bonam, agitur de præceptis iniquis, quæ Deus permisit Judæis imponi, in pœnam peccatorum.

Usura, & libellus repudii vel non fuerunt licita, sed tantùm permissa, vel si erant licita, ut sic, non erant mala.

Ref. 3. Lex vetus data est à Deo; ita ut idem sit author veteris, & novi testamenti, Christum promittens, & tribuens.

Lex

ex antiqua data est Angelorum ministerio, nova m per ipsum Deum hominem factum.
ex vetus solis Judæis data fuit, ut specialiter san- carentur, & dicarentur cultui Dei: quare alias es non obligabat.
es. 4. Lex nova non distinguitur à veteri, quoad m, sed quoad modum ducendi ad finem.
mnes differentiæ quæ assignantur inter novam ntiquam legem, sumuntur secundum rationem ecti & imperfecti.
ex antiqua dicitur lex timoris, nova autem lex ris, quod intellige, quoad statum, non quoad alas personas.
ex vetus per novam fuit completa, tam quoad m, quæ est hominum justificatio, quàm quoad cepta, quorum veriorem intelligentiam, tutio- que, ac perfectiorem observantiam Christus idit.
ex nova virtualiter continetur in veteri, sicut ar- in semine, aut species in genere.
ex vetus est multò gravior, nova si attendatur ad a externa quæ præcepta erant: at si ratio habea- nteriorum actuum, non præcisè, sed ut cum fide atia conjuncti sunt, sic nova est longè suavior ri.
AP. V. Resf. 1. In veteri lege erant præcepta mor- , seu de actibus virtutum moralium, quibus ho- es fiebant boni.
rant etiam in ea præcepta cæremonialia, id est perationibus, seu cæremoniis externis, quibus s colendus erat.
rant & præcepta judicialia, seu de modo quo ju- a inter homines observanda erat.
es. 2. Præcepta omnia mortalia pertinent ad le- naturæ, sed diversimodè: nam alia faciliùs, alia ciliùs ex communibus principiis naturalibus noscuntur.
jusmodi præcepta reducuntur ad Decalogum, non

non autem communia & per se nota, nec quæ non nisi per disciplinam sapientum, proveniunt à Deo ad populum.

Præcepta Decalogi convenienter enumerantur, quatenus per tria priora homo disponitur ut bene se habeat in ordine ad Deum, per septem reliqua in ordine ad homines.

Convenienter etiam ordinantur, quatenus graviora, sunt peccata contra Deum, quàm contra homines: & inter ista graviora, contra parentes, quàm contra alios.

Res. 3. Cæremoniæ antiquæ legis convenienter dividuntur in sacrificia, sacramenta sacra, & observantias.

Omnes ejusmodi cæremoniæ habebant duplicem causam valde congruam, alteram literalem, alteram figuralem.

Res. 4. Præcepta judicialia ad 4. capita reducuntur, juxta ordinem quem habent cives ad principem, inter se, cum extraneis, cum uxoribus, & filiis & servis.

Quatenus non inferuntur ex principiis naturæ, tanquam eorum conclusiones, differunt à moralibus, & conveniunt cum cæremonialibus.

Quatenus verò ordinantur ad convictum hominum inter se invicem, distinguuntur à cæremonialibus, quæ ad cultum Dei pertinent.

Christus morte sua nos liberavit à præceptis cæremonialibus, & judicialibus, non à moralibus: judicialia tamen possunt iterum institui; ut patet ex decimis.

Res. 5. In lege nova sunt præcepta triplicis generis, nempe moralia, fidei, & sacramentorum, cùm postrema duntaxat sint ex nova ordinatione.

Lex nova sufficienter hominem ordinat non modò quoad actus exteriores, sed etiam quoad interiores, ut patet ex sermone Domini in monte.

Res. 6. Modus aliquis virtutis, ut scilicet fiat scien-

liberè cadit sub præceptum, non autem ut fiat
ˌtentione satisfaciendi.
non cadit sub præceptum, quod actus fiat fir-
:, & immobiliter. Potest etiam satisfieri per
ex circumstantia malum, dummodo sit bonum
jecto.
ˌdus charitatis est in præcepto, quando divina
ˌæcepit actum dilectionis, at non quando ali-
ˌliud præcipitur.
ˌP.VI.*Ref.1.* Utile fuit aliquas leges ab homini-
ˌnstitui, quæ protervos, pœnarum metu, à vitiis
ˌerent, & ad virtutem inducerent.
præceptis naturalibus, ut ex principiis com-
bus, ratio humana procedit ad aliquā magis
ˌularites disponenda; & hæ particulares dispo-
es dicuntur leges.
ujusmodi principiis aliquid derivatus, vel per
m conclusionis, ut, neminem esse occiden-
vel per modum determinationis, ut quod ali-
ali pœna afficiatus.
: *2.* In principibus Ecclesiasticis, & sæcularibus
ˌa potestas condendi leges.
ando Deus prohibet ne quid addatur ad verba
ˌcepta ejus, id debet intelligi de additione re-
ˌnte ipsis præceptis divinis.
ristiana libertas novi testamenti non consistit
eratione à præceptis humanis, sed in liber-
jugo peccati, & præceptorum cæremonia-

3. Leges humanæ multa possunt præcipere, aut
:, quæ lege naturali, aut divina non sunt præ-
ˌaut prohibita.
od intellige de iis legibus, quæ derivantur à na-
per modum determinationis duntaxat, non
quæ ab ea derivantur per modum conclusio-

: *4.* Leges humanæ dividuntur vel juxta di-
ˌtem laborantium pro bono communi, vel
juxta

juxta diversa regimina, vel juxta materiam quam tractant.

Jus naturale dicitur, quod unicuique insitum est à natura, Civile quod à Principe, aut Republica constitutum est; jus vero gentium, quod consentaneè ad regulas rectæ rationis, communi omnium fere gentium usu, & consuetudine introductum est.

Res. 5. Lex humana non prohibet omnia vitia, sed tantùm ea sine quorum prohibitione societas humana stare nequit.

At neque præcipit omnes virtutes, sed eas tantùm quæ ad bonum commune ordinantur, vel mediatè, vel immediatè.

Res. 6. Lex humana sive civilis; sive Ecclesiastica non potest directè præcipere actus internos.

Quòd sacerdos absolvat hominem à peccatis merè internis, id non est ex lege Ecclesiastica, sed ex jure divino.

Potest tamen lex humana indirectè præcipere actum internum, quando ille necessarius est ad externum, qui præcipitur.

Lex humana præcipiendo actum externum, censetur præcipere internum qui necessarius est, ut externus in esse morali constituatur.

CAP. VII. *Res.* 1. Lex omnis obligat in conscientia, vel ad culpam, vel ad pœnam. At consilium neutram obligationem imponit.

Regulæ & Constitutiones Regularium, quæ non obligant ad culpam, vel ad pœnam, non sunt propriè leges, sed ordinationes quædam.

Res. 2. Tunc lex non obligat, quando fundatur in falsa præsumptione facti alicujus particularis.

Unde si per falsos testes cogeris solvere Titio quod ei non debes, potes compensatione uti.

Non tamen cooperaris peccato Titii solvendo, sicut nec peccato usurarii, solvendo ei usuras minimè debitas.

Lex obligat quando fundatur in præsumptione periculi,

:uli, seu potentiæ quæ plerumque ad actum re-
:ur, etsi factum in particulari cesset.

nde lex irritans matrimonia clandestina, exten-
r etiam ad matrimonium clam sine fraude con-
ım.

ıs. 3. Lex obligat ad culpam mortalem, quando
ipitur verbis præceptivis; qualia sunt illa, præci-
ubeo, impero. &c.

uod extendendum videtur, etiam ad legem
:eptivam, quæ pœnas decernit pro trangresso-
.

: lex non ita obligat, quando fertur verbis indif-
ıtibus, qualia sunt illa, volumus, decernimus,
ıamus, &c.

t eo quòd gravis pœna corporalis per legem
ınatur, non sequitur eam obligare sub mor-

uando violanti legem imponitur gravis pœna
ıualis, ipso facto incurrenda, signum est eam
gare sub mortali: secus si sit pœna tantùm impo-
la.

ıs. 4. Non potest legislator in materia ex se levi,
em obligationem imponere: nisi ea aliunde sit
is, ut interdum contingit, maximè in Religioni-

ıtest tamen in materia gravi obligare tantùm
veniali; esto pœnitens gravem satisfactionem
ınfessione impositam, sub mortali implere te-
ur.

ıs. 5. Lex humana potest interdum obligare sub
:ulo vitæ: v. c. ad bellandum quando bonum
mune id exigit.

t plurimùm tamen lex humana non obligat cum
o periculo: etiam cùm obligat sub peccato mor-

arthusianus carens omni alio cibo, tenetur sub
:ato mortali, carnibus vesci: at si suppetant alii
non tenetur in gravi ægritudine carnibus vesci.

Addo

Addo probabilius esse, Carthusianum in eo casu non posse licitè carnibus vesci.

CAP. VIII. *Res. 1.* Legislator non obligatur suis legibus, obligatione coactiva; obligatur tamen obligatione directiva.

Nisi quando lex non est accommodata statui Principis; ut cum prohibetur ne quis pretiosis vestibus utatur.

Legislator legem suam non servans, non tam contra illam peccat quàm contra legem naturæ.

Unde etsi materia sit gravis, non peccat mortaliter eam violando, nisi sequatur grave scandalum, aliudvè incommodum notabile.

Res. 2. Infideles non baptizati, & pueri ante usum rationis, non obligantur legibus Ecclesiasticis.

Unde nec illi peccant comedendo carnes diebus jejunii, nec qui iis carnes comedendas porrigunt.

Infantes statim adepto rationis usu tenentur legibus Ecclesiasticis: nisi specialiter usque ad maturiorem ætatem dispensentur.

Res. 3. Peregrini tenentur servare leges speciales locorum per quæ transeunt, presertim eas quæ ad commodum aliquod temporale ejusmodi locorum destinantur.

A fortiori tenentur servare leges communes, etsi in eorum patria non vigeant. Unde non potest Castellanus transiens per Galliam, animalium intestinis vesci die sabbathi.

Majori ratione hæc habent locum in vagis, qui nullibi fixum habent domicilium.

Res. 4. Peregrini non tenentur servare leges suæ patriæ, quando sunt in locis, ubi non vigent.

Hinc non peccat Parisinus, non audiens Missam die sanctæ Genovefæ, in locis ubi hoc festum non colitur.

Si die festo, antequam è tua parochia exeas, ad aliam

n ubi non est festum, celebretur missa, eam audi-
neris.
: si sacrum nondum sit, non teneris expectare
c celebretur, ut illud audias.
uando in tua parochia jeiunatur, potes jejunium
gere, antequam exeas ad aliam ubi non jeju-
.
qui jejunans mane, in loco ubi non jejunatur,
lit postea ad locum ubi servatur jejunium, non
ur reliqua diei parte jejunare.
ú ob jam dicta non tenetur jejunare in locis ubi
tur jejunium, tenetur saltem ibi à carnibus ab-
e.
:itum ex exire è loco in quo jejunatur, eo ani-
t non jejunetur in alio, ubi jejunium non ob-

.P. IX. *Res.1.* Datur lex aliqua merè pœnalis,
cilicet non obligat ad culpam, sed tantùm ad
m.
homo pœnam mereatur, non requiritur culpa
: sumpta, prout est offensa Dei, sed sufficit culpa
& politica.
: 2. Etsi lex pœnalis non obliget in conscientia
iendum aliquid, sic tamen obligat ad pœ-
ıbeundam, quæ pro illius transgressione de-
ur.
ıs tenetur interdum, sub peccato, pœnam pro-
ctione ad eam requisita, exequi: ut tendere ad
ı exilii, solvere pecunias, &c.
ıon tenetur, quando pœnæ sunt graviores, ut
amnatus est ad mortem, vel ad mutilationem:
odi tamen pœnas, justè ipsi inflictas, pati

nnatus ad venenum bibendum, non potest tali
pto obtemperare. Qui verò damnatus est ad
m fame perferendam, potest cibos oblatos ac-
e aut respuere.
3. Legem transgrediens, tenetur aliquando
pœnam

pœnam privativam subire, ante judicis sententiam; ut patet dum quis aliquam censuram ipso facto contrahit.

Aliàs non tenetur, ut quando pœnæ privant jure quæsito. Unde Simoniaci non tenentur renunciare beneficiis antea legitimè obtentis, nisi post sententiam judicis.

Usus tamen invaluit, ut conjux incestuosus privetur jure petendi debitum, ante ullam declarationem judicis.

Quando lex dicit, transgressorem teneri pœnam subire, ante aliam declarationem, hoc intellige de declaratione pœnæ, non de declaratione criminis.

Transgressor non tenetur, ante judicis sententiam, eam pœnam subire, quæ ad sui executionem exigit actionem rei, vel alterius.

In pœna latæ sententiæ expectari debet sententia judicis, non ad pœnam imponendam, sed ad crimen declarandum, propter quod imposita est, secus in pœna sententiæ ferendæ.

Unde si pœna confiscationis bonorum ipso facto sit imposita, adveniente criminis declaratione restituendi sunt fructus percepti, ex quo tempore patratum fuit.

Res. 4. Judex inferior tenetur iis qui legem transgrediuntur pœnam imponere.

Legislator tamen potest pœnam remittere transgressori, ex causa rationabili.

Ad judicem spectat, eam pœnam imponere quæ in lege determinata est: quam tamen interdum ob circumstantias occurrentes augere, vel minuere potest.

Si pœna sit latæ sententiæ, tenetur judex declarare crimen fuisse commissum, propter quod talem pœnam quis meruit, & dare operam ut ea executioni mandetur.

CAP. X. *Res. 1.* Consuetudo habet vim legis, solet que

ue definiri, Jus quoddam moribus constitutum, ›d pro lege suscipitur, quando deficit lex.

Consuetudo quæ est præter legem, novum jus stituit, sicut & illa quæ est contra legem hu- nam, non quæ contra naturalem, aut divi- a.

Resp. 2. Ut consuetudo habeat vim legis, debet versa- irca materiam, de qua lex statui possit.

t induci per actus liberos, sæpe repetitos per de- nium non interreptum, eosque externos, & à ma- parte Communitatis elicitos.

Requiritur etiam consensus saltem tacitus Prin- is, ita ut sciens novam consuetudinem introduci, contradicat, cùm commodè possit.

Resp. 3. Primus effectus consuetudinis est inducere igationem, tam ad culpam, quàm ad pœnam: & rdum ad solam pœnam.

Secundus, legem præcedentem abrogare, etiam tantem, imò & ex causa rationabili, prohibentem ntrariam consuetudinem.

Tertius, inducere legem irritantem: unde per il- n: sicut abrogari, ita & induci possunt impedimen- natrimonium irritantia.

Quartus, legem interpretari, quod minus est quàm ogare, vel inducere. Unde consuetudo dicitur ima legum interpres.

Resp. 4. Consuetudo abrogari potest per sequen- n legem. Unde per Trid. abrogata est consuetudo , qua simplex sacerdos poterat sibi in confessa- m eligere quem volebat.

Per legem universalem abrogatur tantùm consue- lo universalis, non autem specialis alicujus loci, i utcunque declaretur.

Neque etiam per legem particularem, latam à ncipe universali, derogatur per se loquendo, con- tudini particulari.

Secus si talis lex procedat à superiore par- ulari. Unde lex ab Episcopo lata, opposi-

tam consuetudinem in illius diœcesi receptam tollit.

Potest etiam consuetudo abrogari per oppositam consuetudinem, ad quod decennium sufficit.

Qui novam introducunt consuetudinem, contrariam legi, aut consuetudini receptæ, peccant per se loquendo, quandiu sufficiens præscriptio deficit.

CAP. XI. *Res. 1.* Dispensatio propriè hic sumitur pro juris relaxatione, seu pro exemptione ab obligatione legis.

Unde dispensatio differt à legis interpretatione, quod hæc est opus scientiæ, & prudentiæ, illa verò jurisdictionis.

Differt à simplici permissione, quod hæc non tollit obligationem legis; quo fit ut peccat, cui contra legem agere permittitur.

Est etiam discrimen inter abrogationem, derogationem, & dispensationem, quod abrogatio totam legem pro omnibus, derogatio verò partem duntaxat tollit; at dispensatio tollit tantùm hic & nunc pro tali persona.

Res. 2. Potest legislator humanus dispensare in suis Legibus, nec tantùm illius superior, sed etiam successor si sit æqualis.

Quod procedit etsi lex juramento, vel à superiore sit confirmata; nisi superior novam obligandi vim ei iniicere intenderit.

Non potest inferior dispensare in lege superioris, etsi hic non sibi expresè dispensationem reservaverit.

Unde hæc potestas differt à potestate absolvendi à censuris, quæ censetur data inferiori, quando non reservatur.

Potest tamen inferior dispensare, ex consuetudine præscripta, in re levi, in casibus sæpe accidentibus, & cum necessitas urget, nec superior commode adiri potest.

Quan-

Ref. 3. Quando inferior dispensat in lege superio- ut valeat dispensatio, legitima causa requiri-

At superior validè sine causa rationabili dispen- peccat tamen venialiter ita dispensans. Imò & rtaliter, si hinc grave oriatur scandalum.

nferior peccat mortaliter, in lege superioris sine :a causa dispensando : potest tamen bona fides n excusare.

Tenetur superior dispensationem concede- , quando constat eam in bonum communi- is, vel alicujus particularis notabiliter cessu- n.

Quando dispensatio non est debita, potest legisla- eam concedere sub aliquo onere : non autem ando tenetur eam dare.

:mo de facto, inferiores eodem modo dispen- t : ut patet dum Episcopus cum onere dispen- quoad observationem festorum, aut jejunio- n.

Ref. 4. Tunc nulla est dispensatio, quando tacetur quid in petitione, quod secundum jura, aut con- tudinem exprimi debet.

Inde concessio beneficii censetur irrita, quando petrans non declarat, se aliud quantumvis exi- im habere.

Quod verum est etiam si quod tacetur tale sit, ut detecto superior dispensationem æquè esset con- surus.

:tem etsi ignoranter, quod dicendum est, taceas, fit ut non valeat dispensatio, si procurator tuus, nscio, quæ dicenda sunt, reticet.

Taciturnitas veri, per se loquendo, invalidat pensationem, quando tacetur aliquid ad rem tinens, quo agnito superior non dispensas- , secus si dispensasset quidem, sed non tam fa- .

At, si quod tacetur non spectat ad materiam

dispensationis, valet dispensatio, etsi eo cognito superior non esset concessurus.

Quare ad valorem dispensationis, non opus est ut petens declaret, eam aliàs sibi esse negatam, vel similem sibi fuisse concessam.

Excipe, nisi id cedat in præjudicium tertii, vel aliter superior non possit intelligere quantitatem gratiæ quam concedit.

Valet tamen secunda dispensatio in voto castitatis, etsi non memineris primæ, si eadem causa petendi adhuc perseverat.

Res. 5. Expressio falsi irritat dispensationem, quando est causa finalis, & non tantùm impulsiva illius concedenda.

In dubio, an causa falsò expressa sit finalis, an tantùm impulsiva, præsumendum est eam esse impulsivam.

Dispensatio valet, quando erratur circa nomen personæ, pro qua dispensatio petitur: nisi dispensans ex falso nomine intelligat aliquem sibi notum.

Non valet autem quando erratur in persona, quæ designatur, ad expediendum rescriptum.

Res. 6. Ille qui demandatur executio dispensationis, debet in primis esse Doctor in Theologia, aut jure canonico.

Requiritur secundò, ut si approbatus ab Ordinario, ad confessiones audiendas, idque respectu petentis executionem dispensationis, si absolutione indigeat.

Tertiò, ut non dispenset nisi cognita causa petendæ dispensationis, de qua fit mentio in rescripto.

Quartò, ut audiat confessionem pœnitentis: quando culpabiliter mutavit propositum.

Quintò, ut dispensando ea opera imponat, quæ in Bulla sunt determinata.

Sextò, ut non dispenset in matrimonio contrahendo,

do, nisi impedimentum affinitatis ex copula fornicaria contractum occultum sit.
:ptimò, ut conjugem ignarum impedimenti, iorem faciat nullitatis matrimonii, eosque ante utionem dispensationis separari curet, si commodè fieri potest.
ctavò, ut post collatam dispensationem litte-dilaniet, neque eas parti restituat.

AP. XII. *Resp.1.* Obligatio legis cessat, cessante cau-ius finali & adæquata; idque aut simpliciter, aut ìm pro aliquo tempore, juxta cessationem e.
d cessationem legis requiritur, ut causa illius to-cesset respectu communitatis.
: tunc qui ex communitate advertunt cau-:essasse, possunt contra legem agere, non autem

s. 2. Lex potest abrogari, vel præcisè tollendo ;ationem illius, vel statuendo legem con-ım: & prior modus valet, sine causa, non poste-

jovis ex istis modis fiat legis abrogatio, ut ea va-:equiritur illius promulgatio.
nceps validè abrogat leges quæ sunt juris com-s etsi earum mentionem non faciat: at non eas unt extra jus commune
bet tamen superior abrogando legem, illius ionem facere, si juraverat se ei non derogatu-

: 3. Duplex tradi solet legum interpretatio, alia ntica, alia doctrinalis.
: tantum potest legem authenticè interpretari, otest eam statuere.
:ra Congregatio Cardinalium, ex commissione Apostolicæ, authenticè interpretatur quæ in ilio Trid. statuta sunt.
s non obligat in iis casibus qui per Epiikejam

g 3 in ca-

in ea non censentur comprehensi, etsi verba *aliud* sonare videantur.

Potes sequi sententiam probabilem, quæ te à legis obligatione liberat, at in dubio, consulendus superior, aut si non potes, liber manes.

Lex debet explicari juxta proprietatem verborum nisi ex proprio sensu sequeretur aliquod inconveniens.

Res. 4. Lex favorabilis debet explicari juxta proprietatem verborum, non modo naturalem, sed etiam civilem. Unde nomine filii intelligitur etiam adoptivus.

At in lege præceptiva, aut pœnali communis verborum sensus sequendus est, illiusque mitior interpretatio.

Lex non est extendenda, ob similitudinem rationis, ad casum in ea non comprehensum.

Quod non tantùm in lege pœnali, sed etiam *in* favorabili locum habet.

Nec tantùm in casu, in quo aliqua dissimilitudo reperitur, sed etiam in plane simili.

Excipe 1. correlativa 2. æquiparata 3. subordinata. Nam quod ad illa spectat, dispositum in uno censetur dispositum in alio.

Debet tamen judex, quando propria lex deficit, sententiam ferre juxta id quod in simili casu statutum est.

LIBER II.

DE PECCATIS.

CAP. I. *Res. 1.* ETsi ad moralitatem actus requiratur libertas, id tamen quo actus constituitur formaliter moralis, seu in genere moris, non est libertas.

Quod actus sit moralis, id habet per ordinem ad obje-

ctum, non entitativè spectatum, sed moraliter, ut substat regulis morum.
:oralitas actus non est aliquid absolutum, sed re-um nec merum ens rationis, sed aliquid reale i inexistens.
ess.2. Bonitas vel malitia actus sumitur ab objecto, quam à forma extrinseca, complente potentiali-m illius.
:uod intellige de prima bonitate & malitia ali, à quacunque alia præsupposita: quæ ta-bonitate naturali, seu entitativa posterior

onitas aut malitia quam actus sumit ab objecto, pecifica: unde quæ ex circunstantiis superaddi-est accidentalis.
ess.3. Circunstantiæ non modo actus morales co-intur, sed etiam eos quodammodo attingunt & ciunt; adeo ut ad eorum bonitatem vel malitiam ducant.
ullus est actus moralis, qui non accipiat aliquid itatis, vel malitiæ à quibusdam circunstan-

It circunstantiæ dent bonitatem aut malitiam, s est quod secundariò, aut concomitanter sint vo-:.
:ontinuatio tribuit bonitatem, vel malitiam actui; : quodammodo divisibilis est, sicut tempus quo at.
ess. 4. Actio humana non tantùm sumit bonita-, vel malitiam à fine operis intrinseco, qui coin-it cum objecto, sed etiam ab extrinseco, qui est fi-operantis.
Actus bonus est in duplici specie bonitatis, quan-homo operatur ex bono fine extrinseco, ad quem eratio non ordinatur.
Et similiter actus malus, relatus ab operante ad em extrinsecum malum, est in duplici specie ma-iæ.

Quando objectum est bonum, & finis malus, aut vice versa, objectum malum, & finis bonus, actus est simpliciter malus.

Actus ex objecto malus non sumit speciem malitiæ ex fine bono, sed tantùm ex objecto.

Res. 5. Dantur aliqui actus indifferentes secundum speciem suam: ii nempe quorum objectum est medium inter conveniens rationi, & disconveniens positivè.

Quando dicimus dari actus indifferentes quoad speciem, qui non sunt boni nec mali, id intelligendum est negativè, non positivè.

Res. 6. Non datur actus aliquis indifferens in individuo, sed omnis ejusmodi actus, si procedat ex sufficienti deliberatione, est bonus aut malus.

Non magis durum videri debet, quòd omnia opera honesto fine carentia, sint peccata, quàm omnia verba otiosa.

Actus secundum se indifferens, est bonus, aut malus in individuo, non ratione objecti, sed ratione circumstantiarum.

CAP. II. *Res. 1.* Peccatum, vitium, & macula seu culpa aliquo modo virtuti opponuntur.

Virtus & vitium opponuntur positivè, more contrariorum: non tamen inter illa reperitur contrarietas strictè sumpta.

Quod intellige de virtute morali, & acquisita: nam quod attinet ad virtutes per se infusas, vitia iis non opponuntur.

Vitia manent in justificatis, non tantùm materialiter, sed etiam formaliter, & quoad suam rationem specificam, seu quatenus sunt habitus praui.

Res. 2. Vitium est contra naturam hominis, inquantum est homo: sicut vice versa virtus est secundum naturam illius.

Peccata repugnantia legi naturali, sunt absolutè

con-

ntra naturam rationalem, at quæ repugnant legi
›ernaturali, non nisi ex hypothesi quod homo sit
vatus ad finem supernaturalem.
Si homo spectetur secundum partem sensitivam,
:cata materialiter spectata non sunt contra natu-
a hominis, sed potiùs juxta inclinationem il-
is.
At peccata sumpta formaliter, non sunt contra, aut
ta naturam hominis, eo modo spectati.
unt præterea quædam peccata contra naturam,
z repugnant etiam naturæ, quam homo habet
nmunem cum brutis.
Resp. 3. Peccatum omissionis plerumque non est
aliquo actu positivo, qui sit directè, vel indirectè
sa illius.
ibsolutè tamen non videtur repugnare, quin sine
uo tali actu esse possit.
It omissio sit voluntaria, non opus est quod per
uem actum sit volita; sed sufficit quòd omittatur
is, quando poni debet.
n omissione distinguitur peccatum actuale ab ha-
ali: in ea est etiam virtualis conversio ad creatu-
.
Requiritur motivum formale, ut voluntas velit
:e, aut positivè actum suspendere: non autem ut
ativè se habeat, actum suspendendo.
oteſt dari omissio peccaminosa actus externi, sine
uo actu qui sit causa illius, sive directa, sive indi-
:a.
esp. 4. Actus qui est causa, vel occasio omissionis
cepti, est peccatum, etsi aliàs malus non sit.
ſt autem peccatum contra ejusmodi præceptum,
quidem directè & per se, sed tantùm per acci-
s & indirectè.
ctus verò qui tantùm concomitanter se habet ad
ssionē malam, nō est malus, nisi aliunde talis sit.
Inde si ex negligentia, vis sacro non interesse,
am non est studio vacare tempore sacri.

Peccat tamen sacerdos, Breviarium in mare projiciens, etsi ea projectio non fiat nisi post efficax propositum horas non recitandi.

Res. 5. In actu qui causat omissionem, est eadem specie malitia, quæ in ipsa omissione reperitur.

Unde omittens sacrum ut studeat, censetur studendo, peccatum omissionis, non commissionis perpetrare.

Imò in eo actu est eadem numero malitia. Unde qui omisit sacrum propter studium, tenetur tantùm in confessione dicere, se sacrum omisisse.

Res. 6. Quando omissio culpabilis contingit, quo tempore vitari non potest, ea pro tunc non imputatur ad culpam, sed pro tempore quo causa omissionis liberè posita est.

Unde si Titius die Dominica se *inebriat*, antequam Missam audiat omissio sacri non ei imputatur pro tempore quo ebrius est, sed pro eo quo se inebriavit.

Ille peccat mortaliter qui die Dominica somno se dat animo non audiendi Missam; etsi postea excitatus Missam audiat.

Res. 7. Peccatum rectè definitur ab Augustino, dictum, factum, vel concupitum contra legem æternam.

Verùm ut hac definitione, etiam peccatum omissionis comprehendatur, dic eam sic debere *intelligi*, ut peccatum sit dictum, vel non dictum, factum vel non factum, &c.

Omnia peccata sunt aliqua lege prohibita, nempe aut positiva, aut naturali (im̃) sunt peccata, quia tali lege prohibentur.

Lex naturalis prohibet furtum, adulterium, &c. quia tales actus ex se objectivè sunt mali: at sunt formaliter mali quia fiunt contra legem naturalem.

Probabilior videtur eorum sententia qui dicunt formale

rmaſe peccati non conſiſtere in privatione, ſed in tione aliqua poſitiva.

Patres frequenter agunt de peccato. oratorio mo- magiſque attendunt ad varios effectus, quam ad idditatem illius.

Etſi Deus concurrat ad totam entitatem peccati, id it præter intentionem, adeoque non eſt propriè iſa illius.

CAP. III. *Reſ. 1.* Peccata diſtinguuntur ſpecie ra- ne objectorum; quod S. Doctor vult intelligi de catis, ut ſunt actus voluntatis, non autem ut quan- n deordinationem adjunctam habent.

Dici etiam poteſt, ſpecificam peccatorum diſtin- onem ſumi à fine. Verùm hæc duo in unum coin- unt.

Reſ. 2. Peccata non diſtinguuntur ſpecie, per ordi- a ad præcepta materialiter diverſa, ſed per ordi- a ad diſtincta formaliter.

Circunſtantia dat novam ſpeciem peccati actui o; quando infert ſpecialem ordinem deformita- d rectam rationem.

eccata dividi ſolent in carnalia, & ſpiritualia, rum illa in carnali, hæc in ſpirituali delectatione iciuntur.

ariæ ſunt ſpecies luxuriæ, nempe fornicatio ſim- t, adulterium, inceſtus, ſtuprum, raptus, peccatum tra naturam, &c.

ſcula facta ex honeſta amicitia, non ſunt pecca- at facta ob delectationem veneream, à mortali iſari non poſſunt.

actus inhoneſtus ex cauſa neceſſaria factus, non licitus: poteſt etiam excuſari à mortali, ſi fiat um ex levitate, aut vana curioſitate, ulteriori periculo. Secus ſi ex turpi delecta- ie.

ollutio directè, & per ſe voluntaria, eſt pecca- mortale, non quando præter intentionem

sequitur ex causa honesta; vel etiam ex inhonesta, quæ proprium finem habet, ut est ebrietas.

Pollutio quæ in somnis contingit, non est per se mala: est tamen peccatum mortale, aliquid facere in vigilia ex intentione ut in somnis contingat.

Res. 3. Peccata dividi etiam solent in peccata contra Deum, contra proximum, & contra seipsum.

Sicut sunt quædam virtutes quæ nos rectè ordinant erga Deum, aliæ erga proximum, aliæ erga nos ipsos.

Divisio illa est adæquata includens omnia peccata; estque generis in species.

Dividuntur rursus peccata; in peccata cordis, oris, & operis: quæ divisio est tantùm secundum diversos gradus peccati in eadem specie.

Potest tamen illa divisio applicari ad diversas species peccatorum, quorum alia in corde, alia in ore, alia in opere perficiantur.

Res. 4. Alia est divisio peccati, in peccatum commissionis, & omissionis; eaque generis in species distinctas.

Peccata commissionis & omissionis distinguuntur specie, sive diversis virtutibus, sive eidem opponantur.

Divisio peccati in commissionem & omissionem est adæquata; nec debet admitti conatus aliquis, qui non sit actus.

Res. 5. Celebris est divisio peccati in mortale, & veniale; quæ distinguuntur inter se sicut reparabile, & irreparabile.

Peccatum dicitur veniale tripliciter; ex genere, ex subreptione, & ob parvitatem materiæ.

Veniale ex genere differt specie à mortali: at veniale ex subreptione, vel ex parvitate materiæ convenire potest in specie cum mortali.

Veniale ex subreptione, vel ex parvitate materiæ se disponit ad mortale: at veniale ex genere, tantùm indirectè.

Res. 6.

Ref. 6. Distinctio peccati in mortale & veniale non est merè extrinseca, sed sumitur ex ipsa rei natura, ita ut aliqua sint peccata ex se venialia.

Etsi Deus peccatis offendatur, id non impedit: quin sint quædam peccata ex se levia.

Peccatum, etsi veniale, pro nullo bono consequendo, aut malo vitando patrandum est.

Peccata etiam levia divina lege prohibentur; communiter tamen dicere malunt Theologi esse præter, iàm contra illam.

Peccatum primi parentis spectatis circumstantiis, erat grave, quamvis esset in materia per se levi.

Ref. 7. Non repugnat eundum specie, & numero actum sive externum sive internum, modo esse peccatum veniale, modo mortale.

Veniale etiam fit mortale, quando finis ultimus in eo constituitur, sive explicitè, sive implicitè.

Item ex conscientia erronea, ex contemptu, ex proximo periculo labendi in mortale, ex scandalo orto.

CAP. IV. *Ref. 1.* Peccata omnia non sunt connexa inter se, sicut neque eorum objecta, quin alia sunt sibi invicem contraria.

Sæpe tamen unum peccatum est inseparabiliter conjunctum cum alio; & ab uno multa procedunt.

Et qui peccat in uno, dicitur omnium reus, quia amittit gratiam, & totum jus ad gloriam.

Ref. 2. Peccata omnia non sunt paria, sed unum eò gravius est alio, quò illius objectum rectæ rationi magis adversatur.

Esse extra lineam mathematicè loquendo, consistit in indivisibili; at moraliter id habet magis & minus.

Ref. 3. Gravitas peccatorum petenda est maximè ex objecto, unde sumitur essentialis eorum species.

Sumitur etiam à circumstantiis, ita ut hæ vel addãt novam speciem malitiæ, vel præexistentem accidentaliter tantùm augeant.

Unde triplex quantitas, seu gravitas in peccato distinguenda. 1. essentiæ. 2. multitudinis. 3. intensionis.

Unum peccatum levius alio quoad objectum, potest simpliciter eo esse gravius, ratione circumstantiarum.

Res.4. Gravitas peccatorum aliquo modo sumitur, per se loquendo, ex præstantia virtutum quibus opponuntur.

Vitia capitalia dicuntur principalia, non quòd aliis omnibus sint graviora, sed quia multa ex iis procedunt.

Potest tamen contingere ratione circumstantiarum, ut peccatum minori virtuti repugnans, sit gravius: quomodo intemperantia est fœdior timiditate.

Unde etiam fit ut fornicatio sit majus peccatum, quàm furtum, etsi temperantia sit virtus minùs præstans quàm justitia.

Res.5. Peccata carnalia sunt minoris culpæ, quàm spiritualia, scilicet per se loquendo, & spectato proprio genere.

Interdum tamen propter speciales differentias, aut occurrentes circumstantias, peccata carnalia sunt graviora spiritualibus.

Vèrùm etsi peccata carnalia sint ex se minoris culpæ, sunt tamen majoris infamiæ.

Res.6. Attenditur etiam gravitas peccati secundũ causam illius, ita ut eò peccatum sit graviùs, quò quis majori conatu sive intensivè, sivè extensivè, aut ex pejori fine peccat.

Causæ verò extrinsecæ, quæ minuunt judicium rationis, ut ignorantia, aut libertatem, ut infirmitas, violentia, metus, & similia, peccatum minuunt.

Peccatum sumit gravitatem non solùm à fine in-
nseco, sed etiam ab extrinseco , qui novam mali
:ciem addit.

Furari propter ipsum furtum, est gravius peccatū
ratione furti, quam furari propter adulterium: ve-
m posterius hoc furtum est peccatum absolutè
ıvius.

Eò peccatum est gravius, quò ex pejori fine extrin-
:o perpetratur.

Ref. 7. Circumstantia interdum mutat speciem,
ıamvis non se habeat, ut finis, ut dum quis ob dele-
ıtionem carnalem, accedit ad uxorem alterius.

Aliquando verò non tantùm novam addit spe-
:m malitiæ, sed etiam præcedentem auget intra il-
ıs speciem.

Ref. 8. Peccati malitia augetur ex nocumento præ-
ō & intento; ut dum fur, vel homicida operatur ad
·cendum alteri.

Si verò nocumentum nec prævisum est, nec inten-
m, sic non auget peccati malitiam , nisi sequatur
r se ex actu peccati.

Quod si nocumentum sit prævisum, at nonnisi im-
icitè seu virtualiter volitum , id sufficit ut ad cul-
m imputetur.

Ut prædictum impedimentum tibi sit implicitè
ı indirectè voluntarium, requiritur ut possis & te-
atis illud vitare.

Ref. 9. Peccati gravitas augetur ex circumstantia
rsonæ quæ offenditur, quod intellige, cæteris pa-
ɔus.

Debet etiam fieri comparatio inter peccata ejus-
m rationis , non inter ea quæ sunt diversæ spe-
:i.

Interdum eadem illa circumstantia personæ quæ
gravat unum peccatum, minuit aliud.

In confessione declaranda est juxta communiorē
ıtentiam, non modo circumstantia personæ, quæ
ıtat speciem, sed etiam illa quæ notabiliter aggra-
t.

Ref. 10. Dignitas personæ peccantis aliquando peccatum minuit, quando nimirum committitur peccatum ex subreptione.

Aliàs auget, ut cùm peccatum procedit *ex deliberatione*, ejusmodi enim peccatum eò magis *imputatur* alicui, quò major est in virtute.

Porro hic idem est peccatum ex subreptione & peccatum ex infirmitate: at verò peccatum ex deliberatione cum peccato ex malitia coincidit.

Circumstantia personæ peccantis, & illius in quam peccatur, immutat interdum peccati speciem: at neutra peccatum veniale mutat in mortale.

CAP. V. *Ref.* 1. Omnia peccata sunt subjectivè in voluntate, quod intellige de peccatis, ut sunt formaliter peccata.

Sunt tamen peccata in aliis potentiis, secundum malitiam objectivam, aut formalem extrinsecam spectata.

Actus mali à voluntate imperati, habent malitiam objectivam independenter ab actu illius: at formalem malitiam non habent nisi extrinsecè, per denominationem ab illo.

Ref. 2. Peccatum esse potest in sensualitate, non quidem secundum se spectata, sed quatenus subjacet imperio rationis.

Motus sensualitatis præveniens rationis deliberationem, non omnem, sed plenam, est peccatum veniale.

Peccatum objectivè sumptum est in membris, ut in subjecto, quod tantùm movetur à voluntate, at in appetitu ut in subjecto, quod aliquatenus se movet.

Ref. 3. Non modo peccatum veniale, sed etiam mortale potest esse in appetitu sensitivo, ut subdito rationi.

Non tamen omnis motus appetitus sensitivi circa illicita, est peccatum, sive mortale, sive veniale.

ef. 4. Peccatum potest esse in ratione, ita scilicet ctus intellectus non sit formaliter malus, nisi de-ninativè à malitia quæ residet in voluntate.

eccatum morosæ delectationis est in ratione, tenus non reprimit motum inordinatum, sed a illum immoratur.

ef. 5. Ut motus sensualitatis sit peccatum, requi-r, ex parte intellectus, quædam rationis adver-tia, cognitio malitiæ, & deliberatio aut perfecta, peccatum sit mortale, aut imperfecta, si sit ve-le.

Inde triplex motus sensualitatis distinguendus: mò primus, qui non est peccatum; secundò pri-s, qui est peccatum veniale: & deliberatus, qui est rtale.

Ad peccatum mortale, non opus est quòd intelle-s advertat actum esse mortaliter malum, sed suf-t quòd cognoscat esse malum.

Si quis tamen determinatè judicaret, actum illum, à parte rei est peccatum mortale, non esse nisi iale, ille non peccaret mortaliter.

Ut motus sensualitatis sit peccatum, requiritur li-r consensus voluntatis.

Ref. 6. Non tamen ad hoc requiritur formalis con-sus voluntatis, sed virtualis sufficit.

Consensus verò interpretativus non sufficit ad ccatum mortale: qualis habetur: quando quis mo-inhonesto neq dissentit, nec consentit, sed negati-se habet.

Peccatum tamen est mortale, tales motus permit-e, quando est periculum pollutionis, aut consen-s pravi: & veniale, extra tale periculum.

Verùm nullum est peccatum, ejusmodi motus non hibere, quando est rationabilis causa eos negli-ndi.

Ref. 7. Peccatum est mortale, delectari de objecto gitationis pravæ, non autem delectari de cogita-ne ipsa.

Non

Non est peccatum mortale; delectari inefficaciter de re graviter mala, à qua per intellectum malitia separari potest.

Quod si malitia ab objecto, separari nequit, delectatio voluntaria, etsi inefficax talis objecti, est peccatum mortale.

Unde de cogitata fornicatione voluntariè delectari, etiam sine animo eam opere complendi, peccatum est mortale.

Nec licet viduæ delectari de actu præterito matrimonii, aut sponsis, ante celebratas nuptias, de actu futuro.

CAP. VI. *Ref. 1.* Ignorantia antecedens, seu invincibilis, est causa peccati, non formaliter, sed materialiter spectati.

At verò ignorantia consequens, seu vincibilis, potest esse causa peccati, etiam formaliter sumpti.

Non quælibet ignorantia peccātis est causa peccati, sed ea tantùm quæ tollit scientiam prohibentem actum peccati.

Ref. 2. Ignorantia invincibilis non est peccatum, sed vincibilis, si sit eorum quæ quis scire tenetur.

In ignorantia culpabili tria considerantur. 1. negligentia, quæ est formaliter intrinsecè mala. 2. ignorantia actualis, quæ habet malitiam objectivam, & formalem extrinsecam. 3. ignorantia habitualis, quæ est effectus peccati.

Ignorantia illa dicitur invincibilis, quæ manet etiam si homo pro loco, & tempore adhibeat diligentiam moraliter sufficientem, ut eam expellat.

Ignorantia vincibilis est speciale peccatum quando scientia opposita secundum se præcepta est; aliàs non.

Ref. 3. Ignorātia antecedens, qua fit opus de se malum, quod non fieret si ea abesset, à peccato excusat.

Hinc non peccat Titius occidendo hominem, quē invincibiliter putat esse feram, si talis ignorantia est causa occisionis.

Excu-

cusat etiam ignorantia invincibilis, cum qua
s hominem occidit, putans esse feram, etsi igno-
a illa non sit causa occisionis.

norantia consequens affectata auget peccatum,
do affectatur ut liberiùs peccetur: minuit verò,
do affectatur ad cavendam irreverentiam erga
n.

ignorantia crassa, seu supina, quæ tantùm indi-
est volita, peccatum minuit, sicut & volunta-
.

§. 4. Datur etiam alia causa interna peccati, ex
: appetitus sensitivi, voluntatem per passionem
alum trahentis.

ccatum ex passione, dicitur peccatum ex infir-
te; ob similitudinem infirmitatis animæ, cum
nitate corporis.

mor sui est principium omnis peccati, quate-
mnis actus inordinatus respicit bonum com-
bile tanquam objectum, & terminatur ad i-
peccantem, ut ad finem cui bonum illud appe-

rta triplicem appetitum inordinatum boni, tri-
est causa peccati nempe concupiscentia carnis,
ipiscentia oculorum, & superbia vitæ.

§. 5. Passio minuit peccatum, quatenus se habet
edenter ad voluntatem, eam trahendo & incli-
o ad malum.

atenus verò se habet consequenter ad actum il-
ic auget peccatum, seu potiùs est signum ma-
dinis ejus.

ta passionem jam excitatam à voluntate posse
movere ad agendum cum majori constantia
ntione, sicque esse causam actus secundùm

io quæ totaliter aufert usum rationis, excusat
er à peccato, si à principio non fuit volunta-
ecus quæ non totaliter usum rationis inter-

Ref. 6.

Ref. 6. Interdum peccant homines ex malitia, ita ut hæc etiam sit causa interna peccati.

Dicitur homo peccare ex malitia, quatenus non ex errore intellectus, nec ex passione, sed ex certa scientia, & mera libertate malum perpetrat.

Aliud peccatum ex malitia, quod vulgò dicitur esse contra Spiritum sanctum, consistit in eorum abjectione quæ peccati electionem poterant impedire.

Peccatum ex malitia per se loquendo, & cætera sunt paria, est gravius peccato ex passione.

CAP. VII. *Ref. 1.* Deus non est causa peccati sive directè, sive indirectè, etsi nonnullis non præbeat auxilium, quod si præberet, non peccarent.

Deus dicitur aliquos tradere in reprobum sensum inquantum non prohibet quin ii, suum reprobum sensum sequantur.

Deus ut causa prima & universalis, concurrit ad actus pravos entitativè spectatos, idque per influxum immediatum, & intrinsecum.

Non tamen impellit hominem sivè moraliter, sivè physicè ad actum pravum, adeoque non est propriè causa illius, in sensu ab Ecclesia damnato.

Deus est causa excæcationis & indurationis, quantùm ad subtractionem gratiæ efficacis, quam si daret, cor emolliretur.

Ref. 2. Diabolus non est homini directè causa peccati; sed tantùm per modum persuadentis, vel proponentis appetibile.

Voluntas, quæ est inclinatio universalis, non potest causari nisi à Deo, qui est bonum universale. Idem dic de materia, quæ est in potentia ad omnes formas.

Diabolus potest ad peccatum inducere, non tantùm exteriùs proponendo objectum, sed etiam interiùs movendo phantasiam, & appetitum sensitivum.

Etsi Dæmon, per se loquendo, possit hominem indu-

lucere ad eliciendum ex necessitate, actum de malum; non tamen ad peccandum ex necessi-
[illegible].

Res.3. Secundum fidem admittendum est pecca-
n originale, in posteros Adæ per generationem
nsfusum.

Illa transfusio non est physica, sed moralis, ex pa-
, ad quam sufficit, quòd homines viâ ordinariâ, ex
æ stirpe oriantur.

Peccatum actuale debet esse voluntarium, volun-
e particularis peccantis: at satis est quòd origi-
e sit voluntarium, voluntate communi, seu ca-
s.

Res.4. Sententia quæ asserit B. Virginem fuisse ab
ginali præservatam, latè defenditur tanquam
babilior, magisque pia.

eccatum veniale, à quo omnium consensu B. Vir-
uit immunis, minùs repugnat illius dignitati, &
ditati, quàm originale.

. Virgo fuit immunis à fomite peccati, à dolore
us, à sordibus puerperii, à corruptione corporis,
que defectibus peccati originalis.

tsi concedam, B. Virginem peccasse in Adamo, &
risto fuisse redemptam, inde non sequitur eam
ato originali infectam fuisse.

Virgo fuit baptizata, ut fidei Christianæ cha-
re insigniretur, aliorumque sacramentorum
x fieret; non autem ut ab originali purgare-

s.5. Excepta B. Virgine, omnes posteri Adæ, viâ
aria geniti, concipiuntur, in peccato origi-

edestinati, & fidelium filii nascuntur cum pec-
riginali, sicut ex olea nascitur oleastrum.

uis ex carne humana miraculosè formaretur,
n contraheret peccatum originale.

on Adam, sed Eva tantùm peccasset, eorum fi-
contraherent peccatum originale.

Res.6.

Ref. 6. Peccatum originale non est propensio illa, qua concupiscentia fertur in illicita, præveniendo usum rationis.

Nec est formaliter peccatum ipsum actuale Adæ, ut per illud omnes ejus posteri extrinsecè denominantur peccatores.

Quare peccatum originale consistit formaliter, saltem ex parte, in privatione justitiæ originalis, debitæ inesse: quæ formaliter tollitur per gratiam baptismalem.

Cum dicitur *Rom. 5.* per unius inobedientiam peccatores constituti sunt multi, intellige causaliter, non formaliter.

Privatio justitiæ originalis est in nobis peccatum originale, simulque est pœna peccati primi parentis.

Peccatum originale non est quæcunque privatio gratiæ, sed privatio gratiæ ob peccatum primi parentis; qua ratione non est in baptizatis.

Licèt peccatum primi parentis non sit intrinsecũ peccato originali; illius tamen connotatio huic peccato est essentialis.

CAP. VIII. *Ref. 1.* Natura humana aliquo modo corrupta est per peccatum, non quidem quoad principia & proprietates naturæ, sed quoad inclinationem naturalem ad virtutem, quæ per peccatum minuitur.

Etsi talis inclinatio, quæ homini convenit ut est rationalis, possit per peccatum minui, non tamen totaliter tolli.

Quatuor sunt naturæ vulnera, ex peccato primi parentis consequentia, nempe infirmitas, ignorantia, malitia, & concupiscentia.

In ratione est vulnus ignorantiæ; in voluntate, vulnus malitiæ; in irascibili, vulnus infirmitatis; in concupiscibili, vulnus concupiscentiæ.

Mors, aliique defectus corporales naturæ humanæ, non sunt per se effectus peccati primi parentis, sed

per accidens, nimirum removendo prohibens.
[R]*ef*.2. Anima contrahit maculam per peccatum, [u]t corpus nitidum per contactū alterius corporis. [E]jusmodi macula manet in anima, quamdiu illa [no]n redit ad lumen divinum, per motum voluntatis [pri]ori oppositum.
[M]acula peccati non est privatio gratiæ, nec reatus [pœ]næ, nec habitus realis ex actu peccati productus, [sed] ipsum peccatum actuale, quatenus moraliter [h]uc perseverat.
[R]*ef*.3. Reatus pœnæ est effectus peccati; quatenus [pec]cans agit contra ordinem rationis, legis humanæ, [& d]ivinæ; adeoque incurrit pœnam à seipso, ab ho[mi]ne, & à Deo.
[P]eccatum ut peccatum, non potest esse per se & di[rec]tè pœna alterius peccati, ad illud puniendum à [De]o immissa.
[S]ed nec peccatum materialiter spectatum, potest [esse] pœna alterius peccati, à Deo directè intenta, & [vol]ita.
[Q]uod ait Paulus, Deum quosdam tradidisse in de[side]ria cordis eorum, verificatur, quatenus deserti [ho]mines à gratia divina efficaci, vincuntur à passio[nib]us.
[R]*ef*.4. Peccato mortali respondet duplex pœna æ[ter]na, altera damni, quæ consistit in privatione vi[sion]is Dei; altera sensus, quæ in cruciatibus ab igne [in]fernali causatis, posita est.
[P]œnæ damnatorum, æqualem semper intensio[ne]m habebunt, ita ut nunquam minuendæ, vel au[gen]dæ sint.
[P]œna damnatorum, etsi æterna, est proportiona[ta e]orum culpæ, neque est major quàm culpa ipsa [m]eatur.
[R]*ef*. 5. Peccato mortali non debetur pœna infinita [sec]undùm quantitatem, seu intensionem graduum. [I]llius tamen gravitas cæteris paribus, est major [qu]æcunque offensa personæ minus dignæ.
Morta-

Mortaliter peccans dicitur valdè impropriè Deũ, ex se, destruere, quatenus ultimum finem suum constituit in creatura.

Pœna damnatorum sive damni, sive sensus est simpliciter finita. Est tamen inter illas discrimen, nam prior est infinita secundum quid, posterior verò simpliciter finita.

Pœna sensus non est æqualis in omnibus damnatis; at pœna damni, ut privatio visionis Dei est in omnibus æqualis, non autem ut pœna.

Ref. 6. Infantes qui cum solo originali moriuntur, non puniuntur pœna sensus; puniuntur tamen pœna damni.

Ex communi sententia, privatio visionis Dei non est conjuncta in infantibus, cum tristitia & dolore.

Imò aliqui probabiliter existimant, eos habere perfectam cognitionem rerum naturalium, adeoque potiri beatitudine quadam naturali.

LIBER III.

DE FIDE.

CAP. I. *Ref.* I. OBjectum materiale primarium fidei est Deus; quod intelligendum est de Deo absolutè, ut Deus est, seu sub ratione Divinitatis.

Totale verò & adæquatum fidei objectum est, quicquid sub divinam revelationem cadit.

Ejusmodi res omnes non sunt ex se, & ex proprio merito æquè credibiles, sunt tamen quatenus omnes à Deo sunt revelatæ.

Ref. 2. Deus est formale objectum fidei, seu id quo intellectus noster movetur ad assentiendum rebus revelatis.

Hoc autem Deo competit, quatenus est prima veritas, quæ nec falli potest, nec fallere: non autẽ quatenus est Deus, aut misericors, &c.

Veracitas divina resolvitur in Divinitatem, velut in causam virtualem essendi, non ut in motivum assentiendi.

Ref. 3. Deus ut revelans, pertinet ad objectum formale fidei, ita ut credamus aliquid, non modo quia Deus revelans verax est, sed etiam quia ipse illud revelavit.

Cognitio finis est tantùm id quo finis cognoscitur, at revelatio divina est id etiam quod cognoscitur & approbatur.

Deus est primarium objectum virtutis Theologicæ, revelatio tamen spectat ad totale objectum fidei, & beatitudo formalis ad totale objectum spei.

Non est absurdum credere, Deum esse veracem, quia ipse dixit: secus, id credere de homine, qui falli potest, & fallere.

Credimus articulos fidei esse veros, & revelatos, propter revelationem; sicut per lumen video colorem, & lumen ipsum.

Ref. 4. Revelatio publica facta toti Ecclesiæ sufficit ad objectum formale fidei, quamvis absolutè necessaria non sit, sed sufficiat revelatio privata.

Actus fidei elicitus ex revelatione privata, est ejusdem speciei cum illo qui elicitur ex revelatione publica.

Unde fides dicitur Catholica, per accidens: & Ecclesia sola est certa fidei regula, ordinariè tantùm.

Ref. 5. Revelatio ad fidem spectans debet esse obscura, ex parte rei revelatæ; ita ut quod creditur non cognoscatur clarè, ut in se est.

Imò fides per se fundari non potest in revelatione, quæ sit evidens, ex parte sui.

Ex multorum sententia, primus Angelus evidenter cognoscebat revelationem, quam habuit in via, esse à Deo.

Fides tamen potest esse in eodem subjecto, simul

cum evidentia revelationis; ut patet exemplo primi Angeli, B. Virginis, & Apostolorum.

Ref. 6. Nunquam Deus de facto falsum dixit, neque potest de lege ordinaria, vel absoluta dicere falsum.

Quod ita debet intelligi, ut Deus neque per seipsum, neque per alium mentiri possit.

Non potest Deus aliquem directè inclinare in errorem: & scriptura quæ aliquando oppositum videtur indicare, permissivè intelligenda est.

Ref. 7. Revelatio virtualis, seu mediata non sufficit ad fidem, sed tantùm assensum Theologicum.

Eò ipsò quòd Deus revelat Christum esse hominem, formaliter censetur revelare cum anima rationali præditum esse, non tamen esse risibilem.

Neque etiam ad fidem sufficit falsa *revelatio*, quæ vera existimetur: unde Idiotæ multa *credentes*, ut à Deo revelata, quæ revelata non sunt, ut sic actus veræ fidei non eliciunt.

Potest tamen voluntas elicere veros actus virtutū moralium, circa falsa objecta, quæ ut vera ab intellectu repræsentantur.

CAP. II. *Ref.* 1. Ad fidem requiritur propositio aliqua rerum credendarum, per quam res illæ fiant evidenter credibiles.

Unde evidentia requiritur, non circa res ipsas fide creditas, aut earum veritatem, sed circa earum credibilitatem.

Non rarò duæ propositiones contradictoriæ sunt evidenter credibiles, quamvis earum altera sit impossibilis.

Qui non habent evidentiam credibilitatis, non habent fidem perfectam; possunt tamen rudes, beneficio pastorum, ejusmodi evidentiam assequi.

Ref. 2. Multa sunt motiva nostræ fidei. 1. quòd nihil tradat, quod falsitatis convinci possit. 2. Quòd mores sanctè instituat. 3. quòd à paucis hominibus doctrina

& po-

& potentia destitutis, in totum orbem introducta sit. 4. quòd illius doctrina sit antiquissima. 5. quòd à viris fide dignissimis sit prædicata. 6. quòd ab infinitis hominibus omnis ætatis, & sexus, inter atrocissima tormenta sit defensa, & confirmata. 7. quòd innumeris fere miraculis; variis temporibus & locis illustrata fuerit.

Res. 3. Admittenda est in Ecclesia infallibilis aliqua fidei regula, quæcunque illa sit, per quam vera à falsis certò distingui possint.

Ut quis teneatur rem aliquam credere tanquàm infallibilem, requiritur ut proponens eam confirmet, per aliquam infallibilem fidei regulam.

Semper fuit in mundo Verbum Dei scriptum, aut non scriptum, ex quo sumi potuit infallibilis fidei regula.

Res. 4. Scriptura sacra est infallibilis fidei regula, tanquam verbum Dei, in quo quicquid continetur est verum, & fide divina credendum.

Scripturæ sacræ, etsi obscuræ, verus sensus haberi potest ex definitionibus Ecclesiæ, aut communi Patrum interpretatione; qua ratione est certa fidei regula.

Traditio non scripta est etiam fidei regula, eaque non minus certa, quàm verbum Dei scriptum.

Sicut ea scriptura, quæ judicio Ecclesiæ canonica est, facit certam fidem, ita & traditio quam Ecclesia, ut divinam habet.

Res. 5. Præter scripturam, & traditionem, ponenda est in Ecclesia, aliqua alia fidei regula, quæ res credendas infallibiliter proponere possit.

Unde Patres agnoscunt in Ecclesia Judicem visibilem, qui in rebus dubiis consuli possit, & ad quem spectet, quid credendum, quid non credendum sit, statuere.

Hæc regula nihil statuit esse de fide, nisi quod per scripturam, aut traditionem tale esse judicat: quare

quare hoc illius judicium infallibile esse debet.

Nec mirum quod legum explicatio ad judicem inferiorem spectet, aut quòd homo infallibilitatem habeat, ut specialiter dirigitur à Spiritu S.

Fides resolvitur in revelationem Dei, ut in rationem credendi; in authoritatem verò Ecclesiæ, ut in regulam infallibilem qua proponitur, quid revelatum sit.

Ref. 6. Concilium generale à summo Pontifice convocatum, & approbatum, non potest errare in fide; adeoque est infallibilis credendorum regula.

Hinc damnatus est Arius in Concilio Nicæno. Macedonius in Constantinopolitano, Nestorius in Ephesino, Eutiches in Chalcedonensi, Lutherani, & Calvinistæ in Tridentino.

Vulgatumque est ex Gregorio magno, prima quatuor Concilia generalia recipienda esse, sicut quatuor Evangelia.

Probabilior est eorum sententia qui dicunt, Concilium generale ante approbationem summi Pontificis, posse errare in fide.

Non tamen requiritur talis approbatio, quando definitiones factæ sunt à Concilio, juxta particularem instructionem, per Legatos, à Pontifice præmissam.

Imò valde probabile est, Deum nunquam permissurum ut ejusmodi Concilium de facto erret, si in veritate indaganda rectè & sincerè procedat.

Ref. 7. Romanus Pontifex, in quantum Petri successor in primatu Ecclesiæ, in decidendis fidei quæstionibus errare non potest.

Non etiam potest errare in rebus ad mores spectantibus, præcipiendo aliquid saluti repugnans, vel prohibendo id quod ad eam necessarium est.

Unde errare nequit in Canonizationibus Sanctorum; neque in approbatione alicujus Religionis, quoad substantiam.

CAP. III. *Ref.* 1. Ad actum fidei Catholicæ prærequiritur

quiritur actus aliquis voluntatis, à quo proximè imperetur.

Intellectus ab objecto evidente, quamvis nolens, trahitur ad assensum, ab obscuro autem non movetur, nisi mediante pio affectu voluntatis.

Fides non innititur evidentiæ credibilitatis, tanquam motivo credendi, sed tantùm testimonio Dei obscurè cognito.

Ad fidem prærequiritur duplex actus voluntatis, & ad scientiam unus sufficit. Unde illa dicitur libera, hæc necessaria.

Res. 2. Actus fidei Catholicæ per se non nititur discursu, sed est simplex assensus, quo intellectus judicat, aliquid esse verum, quia Deus id revelavit.

Unde inter Theologiam, & fidem illud est discrimen, quòd illa innititur discursu, hæc verò nequaquam, sed soli revelationi Dei.

Credere aliquid, quia Deus id revelavit est unicus actus intellectus; sicut amare proximum propter Deum, est unicus actus voluntatis.

Res. 3. Actus fidei potest reperiri in eodem subjecto, cum evidenti cognitione ejusdem objecti.

Credimus Deum esse, quia Deus id revelavit; & tamen hoc etiam nobis evidenter constat per lumen naturale.

Potest idem simul esse evidens, & obscurum, quãdo per diversa media cognoscitur, ut patet in exemplo allato.

Habitus fidei in patria non manebit, posset tamen absolutè cum clara visione permanere, & habere suum actum.

Res. 4. Assensus fidei secundum se, seu ex proprio objecto est bonus & honestus: imò talis actus adeò bonus est, ut non possit fieri majus.

Possumus tamen malè uti quibusdam habitibus intellectualibus, ad quos non requiritur gratia; v.c. scientia, & arte.

Non potest actus fidei per se à Deo prohiberi, nec actus oppositus infidelitatis præcipi.

Ref. 5. Assensus fidei Catholicæ est per se & substantialiter supernaturalis, sicut & habitus à quo procedit, est per se infusus.

Actum aliquem esse per se supernaturalem, inde cognoscitur, si auxilium supernaturale semper, ratione ipsius, & non occasione adjunctarum difficultatum, requiritur ad eum eliciendum.

Intellectus ex sua natura non potest firmissimum assensum præbere, nisi veritatibus evidenter cognitis.

Potest tamen dari assensus quidam naturalis, circa idem objectum materiale fidei: ut patet ex fide hæreticorum.

Intellectus non fertur extra suum objectum quando ex motivo humano credit aliquid, sive naturale, sive supernaturale.

Damnatus est Pelagius, non quia dixit, actum aliquem fidei naturaliter elici posse, sed quia talem ad salutem sufficere existimavit.

Ref. 6. Non potest esse idem objectum formale fidei humanæ, & infusæ, ita ut quis naturaliter assentiatur rebus fidei, quia à Deo revelatæ sunt.

Esse supernaturale, dicit aliquid ex parte objecti fidei, & non solùm denominationem extrinsecam ab actu supernaturali provenientem.

Duo actus specie distincti non possunt produci ab eadem potentia, circa idem objectum formale.

Non ideo actus fidei est supernaturalis, quia exigit auxilium supernaturale; quin potiùs ideo postulat fieri ab auxilio supernaturali, quia est in se supernaturalis.

Amor, desiderium, & delectatio sunt actus distincti specie: non tamen habent idem objectum formale.

Hæreticus non credit propriè aliquid, quia Deo revelatum est, sed quia privato spiritu, vel

autho-

ritate hominum ad hoc credendum duci.

7. Major est certitudo fidei divinæ, quàm hu-
,quod intellige de certitudine objectiva, non
tiva.

undum rectam rationem, certitudo etiam
ctiva fidei divinæ major esse debet, quàm hu-
:.

jor quoque est certitudo fidei divinæ, quàm
alis scientiæ, ob rationem assentiendi magis
ibilem.

st cognitio, quæ per veram demonstrationem
ratur, sit infallibilis, adhuc tamen fides est infal-
or.

AP. IV. *Ref. 1.* Datur habitus quidem fidei in-
qui in intellectu proximè recipitur, tanquam in
ntia à qua ipse actus fidei procedit.

usmodi habitus habet propriè rationem virtutis
lectualis, quæ inclinat intellectum in verum,
virtus moralis inclinat voluntatem in bonum
estum.

on est de ratione virtutis, ut feratur in objectum
n modo perfectissimo; sed sufficit quod semper
tur in bonum potentiæ, in qua est, nunquam in
um.

ides independenter à charitate est vera virtus, si
us spectetur secundum suam rationem intrinse-
i, non autem si consideretur, ut conducit ad vitam
rnam.

Charitas dicitur forma aliarum virtutum, quate-
valorem quendam moralem iis confert, earum
ts referendo in Deum.

Unde intelligi potest, eandem esse fidem forma-
n, & informem; mortuam, & vivam.

Ref. 2. Ad credendum, præter habitum fidei, non
quiritur lumen aliquod infusum, ab eo distin-
um.

Licèt autem scientiæ naturales supponant lumen

naturale, non tamen quod ab ipsa potentia intellectiva sit distinctum.

Non etiam requiruntur ad credendum, species aliquæ credendorum supernaturales, sed ad hoc sufficiunt species naturales, quibus apprehendimus supernaturalia, per analogiam ad naturalia.

Proprium fidei est elevare ad assensum, non autem efficere ut objectum clariùs apprehendatur, quàm per species naturales apprehendi possit.

Interdum res fidei clariùs apprehenduntur, non quòd species supernaturales ad hoc concurrant, sed quia naturales meliùs, ex divina dispositione ordinantur.

Res. 3. Ponendus etiam est aliquis habitus in voluntate, ut ex illius imperio intellectus moveatur ad assentiendum rebus fidei.

Habitus ille in voluntate residens est virtus propriè dicta, ex se, & sine ullo ordine ad finem aliquem extrinsecum.

Non est autem propriè virtus Theologica, sed moralis, eaque specialis, quæ studiositas, vel obedientia fidei vocari potest.

Etsi fidelis eliciat alios actus fidei speculativos, alios practicos, idem tamen realiter in eo est habitus fidei; qui simul est speculativus, & practicus.

Res. 4. Licèt non repugnet habitum fidei manere in Beatis, non tamen videtur conveniens eorum statui, ut ejusmodi habitum essentialiter obscurum retineant.

Probabiliter tamen manet in Beatis habitus prædictus voluntatis, quo perseveranter parati sunt subjicere intellectum in obsequium fidei, si Deus id exigat.

Neque etiam manet habitus fidei in damnatis, etsi character in iis maneat, ad distinguendos baptizatos à non baptizatis.

Illud

ıd autem *Jacobi 2.* Dæmones credunt, & contre-
nt, intelligitur de fide coacta, quam signorum
ntia in iis parit.

bitus fidei remanet in animabus justorum, quæ
rgatorio torquentur; sicut habitus charitatis, &
quorum actus eliciunt.

[Re]s. 5. Habitus fidei non manet in hæreticis, seu in
ii alicui fidei articulo scienter dissentiunt.

des amittitur per solam infidelitatem, gratia ve-
stificans per quodlibet peccatum mortale, etsi
maneat.

des potest esse major accidentaliter, idque tam
nsivè, quàm intensivè in uno Catholico, quam
io.

AP. V. *Res. 1.* Fides est medium omnibus homini-
ad salutem necessarium; utpote sine qua impos-
le est placere Deo.

ides habitualis est parvulis necessaria, & sufficit
alutem: at adulti fide habituali, & actuali indi-
it.

Barbaræ nationes salvari possunt, quatenus etsi fi-
m mereri nequeant, possunt impedire ne ad eam
centur.

Pro quo nota hæc duo principia. 1. sine fide im-
ssibile est salvari. 2. Deus vult ex se omnes salvos
eri.

Res. 2. Necessarium est credere de Deo, quæ ratio-
e naturali probari possunt, ut omnes homines ci-
ùs & certiùs divina cognoscant.

Unde credendum, Deum existere, esse æternum,
mnipotentem, rerum omnium creatorem, infinitè
erfectum, &c.

Etiam Philosophi, qui prædicta attributa naturali-
er cognoscunt, eorum fide indigent, ne salus in ipsis
naturali cognitione incipiat.

Res. 3. Necessarium etiam est ad salutem, non nul-
la de Deo credere, quæ lumen naturale superant.

Unde debemus credere, Deum esse gratiæ & re-

missionis peccatorum, in hoc sæculo, & gloriæ in futuro largitorem.

Fuit etiam olim, & nunc est, necessaria necessitate medii fides in Christum, & in Trinitatem, non quidem explicita, sed implicita.

Fuit quoque omni tempore necessarium credere immortalitatē animæ, præmia & pœnas alterius vitæ, & peccatum originale.

Res. 4. Fuit præterea aliquarum rerum fides semper necessaria ex præcepto: nimirum earum quas diximus necessarias necessitate medii.

In lege nova est præceptum credendi explicitè mysteria Trinitatis, & Incarnationis, aliosque fidei articulos in symbolo contentos.

Sunt etiam aliqua explicitè credenda in ordine ad operationem. In primis omnes scire debent præcepta Decalogi, & Ecclesiæ. Deinde orationem dominicam. Tum credere baptismum, pœnitentiam, & Eucharistiam esse sacramenta ad salutem necessaria, Christumque realiter in altari contineri.

Pastores tenentur prædicta non modo credere explicitè, sed etiam explicare, & defendere. At in rudibus non requiritur adeò distincta cognitio ejusmodi mysteriorum.

Sufficit ad salutem, quòd homo credat implicitè, quidquid continetur in scriptura sacra; modo antedicta credat explicitè.

Res. 5. Duplex est obligatio eliciendi actum fidei, quarum prior est directa, & per se; posterior verò indirecta, & per accidens.

Prior obligatio habet locum in infidelibus, quando articuli fidei sunt ipsis sufficienter propositi & explicati.

Et in infantibus baptizatis, quando primùm lumen rationis ipsis illuxit, & de rebus fidei sufficienter sunt instructi.

Probabile etiam est, vigere, directam obligationem elicien-

ndi actum fidei, quando quis graviter à Tyrannide tentatur.

erior obligatio viget, quando teneris elicere m actum supernaturalem, ad quem actus fidei arius est.

; 6. Externa fidei confessio est necessaria ad sa-, non quidem semper, sed quando ea omissâ, hereretur honor debitus Deo, & utilitas proxinpendenda.

tur præceptum negativum, non negandi fidem, obligat sub peccato mortali, idque pro semta ut fides neque directè, neque indirectè un-n exterius negetur.

bligat etiam hoc præceptum, ad non ita simulâ negationem fidei, ut adstantes ex verbis, aut fauis judicent, te verè fidem abnegare.

nde etsi uti liceat vestibus infidelium, quæ ob m politicum nationem distinguunt, non ta-n iis quæ ad cultum falsæ Religionis institutæ t.

icet autem, ex gravi causa, comedere carnes veti-, cum infidelibus, adire eorum templa; eorumque ncionibus interesse.

CAP. VI. *Res. 1.* Infidelitas positivè accepta, ut repugnat fidei, est peccatum; at infidelitas negativa, seu potiùs privativa, non est peccatum; sed pœna ex peccato Adæ profluens.

Quod ita intellige, ut illi habeant infidelitatem privativam inculpabilem, qui de fide nihil unquam audierunt; culpabilem verò, qui ea sufficienter audi-t, assensum cohibuerunt.

Potest dari non modo in infidelibus, sed etiam in fidelibus ignorantia invincibilis quorundam objectorum supernaturalium fidei.

Imò & naturalium, ut quòd Deus existat, quòd habeat curam rerum humanarum; quòd peccatis nostris offendatur.

Res. 2. Infidelitas & fides sunt in intellectu, ut in

proximo subjecto, in voluntate verò sicut in proximo motivo.

Quod sic accipe, ut infidelitas secundum rationē falsitatis, & malitiæ objectivæ sit subjectivè in intellectu; at secundum rationem malitiæ formalis, sit intrinsecè in voluntate, & extrinsecè in intellectu.

Nunquam contingit infidelitatem sola voluntate committi, sed necessariò tale peccatum consummatur in intellectu, ad nutum voluntati obediente.

Qui judicat non esse credendum, Deum, esse nisi vi demonstrationis, est infidelis, illiusque infidelitas est in intellectu.

Intemperantia sola voluntate committi potest, etsi non infidelitas, ob majorem dependentiam intellectus, quàm appetitus sensitivi, ab illa.

Ref. 3. Infidelitas est majus peccatum iis quæ repugnant virtutibus moralibus, non autem iis quæ opponuntur virtutibus Theologicis.

Odium Dei non modo est peccatum gravius infidelitate, sed etiam omnium peccatorum gravissimum.

Desperatio quoad se est peccatum minùs grave odio Dei, & infidelitate; at quoad nos est peccatum periculosius.

Potest reperiri aliquod peccatum contra virtutes morales gravius aliquo peccato contra fidem; v. c. homicidium, negligentiā sciendi res fidei.

Ref. 4. Tres sunt infidelitatis species, nempe Paganismus, Judaïsmus, & Hæresis: secundum modum renitendi fidei, aut nondum susceptæ, aut susceptæ in figura, vel in veritate.

Ut quis dicatur hæreticus, non opus est ut aliquādo veram fidem habuerit, sed sufficit quòd fidem Christianam exteriùs profiteatur, & quosdam illius articulos neget.

Omnis

Omnis infidelis vel credit in Christum, & est hæreticus; vel non credit, estque Judæus, si admittit figuras; & paganus, si non admittit. Unde constat divisionem prædictam infidelitatis esse adæquatam.

Ejusmodi infidelitates non distinguuntur specie, propriè loquendo, sed tantùm accidentariò, quatenùs repugnant fidei secundum magis, & minus.

Si infidelitas spectetur per respectum ad fidem, graviùs peccant Hæretici, quàm Judæi, & hi quàm Gentiles, si verò attendatur corruptio eorum, quæ ad fidem spectant, res se habet ordine inverso.

Apostasia à fide non est quarta species infidelitatis, à præcedentibus distincta, sed circunstantia aggravans, quæ semper cum aliqua earum coincidit.

Communiter tamen dicuntur Apostatæ, qui fidem Catholicam abjiciunt, ut Papanismum, vel Judaismum sectentur.

Ref. 5. Ad hæresim non sufficit error positivus contra doctrinam fidei, sed præterea requiritur pertinacia.

Hæc pertinacia habet locum in eo, qui non vult dimoveri à sua sententia, etsi scias oppositam doceri ab Ecclesia Catholica.

Ille non est formaliter hæreticus, qui defendit suum errorem, ignorans sive invincibiliter, sive vincibiliter eum repugnare fidei Catholicæ.

Pauci sunt adulti inter hæreticos, qui ignorent se habere fidem alienam ab Ecclesia, quam scire tenentur veram esse: adeoque qui non sunt hæretici.

Ad hęresim non requiritur assensus positivus, quo quis judicet falsum esse, quod Ecclesia credit ut verum, sed sufficit dubium voluntarium de veritate illius.

Ref. 6. Licet cum hæreticis disputare, ad confutandos

dos errores, vel exercitii causâ. Peccat tamen Catholicus, qui disputat tanquam de fide dubitans.

Licitum est de fide disputare coram simplicibus, qui ab hæreticis sollicitantur ad defectionem; non tamen coram iis, qui nihil audierunt diversum ab eo quod credunt.

Peccat publicè disputans cum hæreticis, nisi talis sit, ut veritatem solidè defendere, & simplicioribus qui adsunt, satis apertè declarare valeat.

Prohibitum est laicis sub pœna excommunicationis ferendæ, ne cum hæreticis disputent, nisi necessitas, aut gravis utilitas id postulet.

Non licet, cum periculo, hæreticorum libros legere. Et qui legunt, incurrunt excommunicationem summo Pontifici reservatam, in locis ubi bulla Cœnæ recepta est.

Possunt Episcopi in Gallia, dare facultatem suis subditis, legendi libros hæreticorum. Imò & hæreticos revertentes in utroque foro absolvere.

DE SPE.

CAP. VII. *Ref. 1.* Spes est virtus, utpote bonum faciens habentem, & opus ejus bonum reddens.

Est virtus Theologica, attingens supremam regulam humanorum actuum, nempe Deum, cujus auxilio nititur, ad consequendam beatitudinem.

Unde distinguitur à charitate, quæ facit hominem adhærere Deo, propter seipsum; & à fide, quæ Deum respicit, ut est in nobis principium cognoscendi veritatem.

Fides est prior spe, & spes charitate, secundum viam generationis; at charitas ut forma virtutum, est prior spe.

Ref. 2. Proprium & principale objectum spei Theologicæ est ipsa beatitudo æterna: at objecta secundaria sunt auxilia gratiæ, aliaque media conducentia ad vitam æternam.

Hoc

Hoc ita intellige, ut Deus ipse sit materiale objectum spei, quod scilicet tanquam summum bonum nostrum speramus.

Inordinatum est amare Deum propter se, tanquam propter finem cujus gratia, non tamen, tanquam propter finem cui, seu quia est summum bonum ipsius amantis.

Ipsa etiam beatitudo formalis est objectum materiale spei: quatenus non speramus Deum secundum se, sed ut à nobis per visionem possidendum.

Ref. 3. Objectum formale spei Theologicæ est bonitas ipsius objecti materialis, seu Dei clarè visi, non in se spectata, sed ut est nobis conveniens.

Unde interroganti, quid nos moveat ad sperandam beatitudinem, respondemus eam nos sperare, quia nobis est bona, non autem quia est nobis possibilis per gratiam.

Beatitudinis possibilitas non est motivum eam sperandi, sed tantùm conditio sine qua, non potest quis efficaciter ferri in tale objectum.

Ut alicui speremus beatitudinem, oportet nos ita ei conjungi per amorem, ut bonum illius apprehendamus tanquam nostrum.

Non licet sperare de creatura aliqua, tanquam de prima causa movente in beatitudinem, sed tanquam secundariò ad eam juvante.

Ref. 4. Proximum subjectum spei est voluntas: sicut actus illius est motus appetitus rationalis in bonum.

In viatoribus charitas non est sine spe, hæc tamen esse potest sine charitate, quamvis non sine fide.

Probabile est in beatis esse spei habitum, quo gaudent de præsenti animæ beatitudine, & futuram corporis gloriam sperant.

Spes non est in damnatis, ad quorum miseram cō-

ditionem

ditionem spectat, ut sciant eorum poenas fore perpetuas. Est tamen in animabus quæ torquentur in purgatorio.

Resp. 5. Desperatio est peccatum de se mortale, quod non consistit in positiva nolitione beatitudinis, nec in judicio aliquo intellectus quodcunque sit.

Ad illam tamen prærequiritur judicium intellectus, quo quis judicat, se non posse salvari, aut de facto non solvandum, aliudve simile.

Et consistit in actu voluntatis inde orto, quo quis statuit abjicere omnem sollicitudinem acquirendæ salutis, & media ad eam necessaria omnino negligere.

Potest esse desperatio cum infidelitate, & sine illa. Est cum infidelitate, si quis judicet se non posse salvari sine illa, si judicet tantùm se non salvandum.

Desperatio interdum oritur ex luxuria, interdum ex acedia, qua ita dejicitur animus, ut nunquam putet se posse bonum arduum adipisci.

Resp. 6. Præsumptio duobus modis committi potest. 1. sperando salutem, ut naturæ viribus possibilem. 2. sperando veniam peccatorum, ut possibilem sine poenitentia; aut gloriam, sine meritis.

Utraque præsumptio conjuncta est cum hæresi, & prior dicitur Pelagiana, posterior Lutherana.

Præsumptio est propriè species peccati in Spiritum sanctum; est tamen peccatum desperatione levius.

Hic agitur de præsumptione, ut opponitur spei Theologicæ, præter quam est alia opposita magnanimitati.

Præsumptio quæ innititur propriæ virtuti, oritur ex inani gloria, quæ verò inordinatè innititur divinæ virtuti, oritur ex superbia.

Resp. 7. Datur præceptum affirmativum spei, quod obligat, tum quando primùm occurrit præceptum fidei,

fidei, tum quoties aliquis tentatur, ut de misericordia Dei desperet, tum in fine vitæ.

Aliàs præceptum spei obligat per accidens, ut quando tenemur Deum orare, vel de peccatis dolere, &c.

Est etiam præceptum spei negativum, quod obligat ut nunquam desperes de consequutione beatitudinis, & nunquam præsumas te eam indebitè obtenturum.

DE CHARITATE.

CAP. VIII. *Res. 1.* CHaritas est amicitia inter Deum & hominem, fundata in eo quòd Deus suam beatitudinem homini communicat.

Licèt non convivamus Deo, ratione vitæ corporalis, illi tamen convivimus ratione vitæ spiritualis.

Charitas non est Spiritus S. sed donum creatum diffusum in cordibus nostris, per Spiritum S.

Res. 2. Charitas est virtus, summam humanorum actuum regulam, nempe Deum attingens.

Dare facilitatem agẽdi spectat ad virtutes acquisitas non autem ad infusas, quæ solam agendi potentiam tribuunt.

Charitas est specialis virtus, specialem boni rationem in objecto suo attingens: esto interdum dicatur, omnis virtus, seque extendat ad opera omnia virtutum.

Charitas est una specie virtus, respiciens unum finem, nempe divinam bonitatem, & unam communicationem beatitudinis æternæ.

Quando S. Thomas ait, charitatem fundari in cõmunicatione beatitudinis, sensus est, Deum per charitatem diligi, secundum totam suam bonitatem, quæ attingitur à beatis.

Res. 3. Charitas est virtutum sive moralium, sive Theologicarum præstantissima, attingens Deum ut in ipso sistat, non ut ex eo nobis aliquid proveniat.

eorum

Eorum quæ sunt infra nos, nobilior est cognitio, quàm dilectio; eorum verò quæ sunt supra nos nobilior est dilectio, quàm cognitio.

Ex eo quòd virtutes intellectuales sint ex se perfectiores moralibus, sequitur tantùm præstantissimam inter illas esse perfectiorem nobilissima istarum.

Nulla est vera virtus simpliciter sine charitate, cujus proprium est hominem ordinare ad ultimum finem, qui in fruitione Dei consistit.

Potest tamen esse vera aliqua virtus secundum quid, seu habens essentiam, etsi non statum virtutis, sine charitate.

Charitas dicitur forma virtutum, quatenus per illam eorum actus ad ultimum finem ordinantur, & sunt meritorii vitæ æternæ.

Charitas dicitur radix, fundamentum, & mater aliarum virtutum.

Ref.4. Charitas nequit esse perfecta ex parte diligibilis, quatenus Deus non potest ab ulla creatura amari, quantum est diligibilis.

Potest tamen esse perfecta, ex parte diligentis, ita ut habens charitatem, Deum diligat quantum potest: quod aliter contingit in alia, aliter in hac vita.

In charitate distinguuntur, tres gradus, nempe incipientium, proficientium, & perfectorum, juxta diversa studia ad quæ homo perducitur per charitatis augmentum.

Quod tamen non impedit quominus & incipientes, & perfecti proficiant, quamvis eorum studium præcipuè in hoc non versetur.

Charitas vitæ est ejusdem speciei cum charitate patriæ, esto cognitiones specie distinguantur, & amor vitæ sit liber, amor patriæ necessarius.

Non repugnat, quòd charitas sit minùs intensa, tam quoad habitum, quàm quoad actum, in aliquo beato, quam in aliquo viatore.

Abso-

Absolutè tamen dicendum est, charitatem patriæ esse perfectiorem charitate viæ, ratione status longè diversi quem habet.

CAP. IX. *Ref. 1.* Charitatis objectum primarium est Deus, secundarium verò multa quæ propter Deum diligenda sunt.

Ad hoc secundarium objectum reducuntur primò, creaturæ omnes capaces beatitudinis; secundò ea omnia quæ ad nostram, aut proximorum beatitudinem aliquo modo conducunt.

Unde homo ex charitate amat seipsum, non tamen ex vera amicitia, quæ unionem quandam, non unitatem importat.

Amat & peccatorem, non ut peccatorem, sed ut hominem: nec debet amicis peccantibus subtrahere amicitiæ beneficia, nisi sint insanabiles.

Amat etiam inimicum, quamvis non ut inimicum, eique exhibet communia dilectionis signa, licèt specialia non nisi in necessitate ei exhibere teneatur.

Non tamen illius charitas debet se extendere ad dæmones, sive qua dæmones sive quà Spiritus supernaturalis beatitudinis incapaces.

Verùm si agatur de objectis secundariis posterioris generis, homo diligit charitatem, creaturas irrationales, corpora nostra ipsosque dæmones quoad naturam spectatos, prout hæc omnia ad gloriam Dei conducunt.

Ref. 2. Est aliquis ordo in charitate, non quidem durationis, sed perfectionis, ita ut unum objectum perfectiùs diligatur quàm aliud.

Potest tribus modis unum à nobis perfectius diligi quam aliud. 1. objectivè. 2. appretiativè. 3. intensivè.

Secundum prædictum charitatis ordinem, debemus Deum, tanquam primam causam beatitudinis, magis quàm proximum, aut nos diligere.

In communicatione bonorum naturalium fundatur amor naturalis, quo creaturæ omnes Deum suo modo diligunt.

Ref. 3. Non tenemur Deum magis intensivè diligere quàm nos, aut proximos, sed sufficit quòd eum magis objectivè & appretiativè diligamus.

Amorem esse posse majorem appretiativè, etsi non sit major intensivè, ostenditur exemplo matris filium natu majorem magis appretiativè, & minorem magis intensivè diligentis.

Quamvis possit proximus intensius diligi quàm Deus, repugnat tamen quòd talis proximi dilectio sit ex vera charitate.

Ref. 4. Tenetur homo ex charitate, magis se diligere quàm proximum quem tantùm ut beatitudinis socium respicit.

Non debet homo peccare, ut proximum liberet à peccato: teneturque sibi potiùs velle *gratiam & gloriam*, quàm omnibus aliis hominibus.

Si tamen necessitas spiritualis proximi exigeret, posset quis licitè, exemplo B. Martini aliquantulam beatitudinis dilationem optare.

In extrema proximi necessitate spirituali tenemur non modo bona temporalia, sed etiam vitam, si opus sit exponere, ut illi opitulemur.

At in gravi necessitate, non teneris succurrere proximo, cum probabili vitæ periculo, aut etiam cum notabili famæ, vel bonorum temporalium jactura.

Si tamen Respublica in tali necessitate versetur, ut quia hæreses, aut periculosa dogmata sparguntur in vulgus, teneris etiam cum vitæ periculo ei, si possis, succurrere.

Non teneris vitam propriam pro vita alterius privati exponere; potes tamen, ex motivo amicitiæ, gratitudinis, vel alterius virtutis.

Ref. 5. Teneris ex charitate unum proximum magis diligere, quàm alium; & Patres æqualitatem com-

commendantes, volunt tantùm omnes esse diligendos.

In necessitate extrema teneris potiùs ei opitulari, qui tibi sanguine junctus est, quàm extraneo, licet sanctiori.

Qui tibi naturaliter conjuncti sunt, præferendi sunt iis cum quibus conjunctionem tantùm spiritualem habes, idque in necessitate temporali, & spirituali.

Debes ut plurimum, nō modo parentes, sed etiam alios consanguineos, saltem in primo gradu, præferre amicis, & benefactoribus.

Inter consanguineos primò debet præferri omnibus pater, secundò mater, tertiò uxor, quartò filii, quintò fratres & sorores, ac tandem alii juxta cujusque gradum.

CAP. X. *Resp. 1.* Gaudium de bono divino est actus internus charitatis, non quidem primarius, sed secundarius.

Gaudium de bono divino in se, non potest adjunctam habere tristitiam, potest tamen ut participatur à nobis.

Non potest esse in nobis plenitudo gaudii, ex parte rei de qua gaudemus.

Neque in hoc statu potest gaudium de Deo esse plenum, quantum esse potest ex parte nostra: at in beatis est plenum, & super plenum.

Resp. 2. Pax etiam est actus charitatis, per quam fit ut omnes nostri appetitus ferantur in Deum, & cum proximi appetitu concordent.

Paci opponitur dissensio hominis ad seipsum, & ad alium; concordiæ verò hæc sola duntaxat.

Omnia pacem appetunt, sicut & aliquod bonum, & remotionem eorum, quæ illius assequutionem impedire possunt.

Duplex est pax, alia vera, alia falsa: & illa adhuc duplex, perfecta quę in alia vita habetur, imperfecta, quæ in ista.

Dissen-

Dissensio in opinionibus non repugnat charitati aut paci imperfectæ istius vitæ, sed perfectæ alterius ubi veritas plenè cognoscetur.

Pax procedit à virtute charitatis, cui proinde opponitur dissensio, ratione pacis; sicut odium ratione dilectionis; & acedia, seu invidia ratione gaudii.

Misericordia non est propriè actus charitatis, sed alterius virtutis qua homo dolet de malo proximi, ut est quædam miseria, quæ illius opera sublevari potest.

Beneficentia interdum sumitur pro externa executione actus interni eliciti à charitate: at generatim ut significat collationem beneficii, ad varias virtutes spectare potest.

Ref. 3. Septem sunt opera misericordiæ, seu eleëmosynæ corporalis, hoc versu comprehensa,

Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo.

Datur grave præceptum subveniendi per eleëmosynam proximo, in extrema necessitate constituto.

Quod præceptum viget, quando probabiliter non constat aliquem ei mox subventurum, etsi multi sint qui possint illi opitulari.

Etsi tunc non tenearis facere eleëmosynam, ex bonis tuo statui omnino necessariis, teneris tamen ex bonis, sine quibus decenter & commodè vivere nequis.

Imò probabilius est, teneri ex superfluis statui succurrere proximo, in gravi, quamvis non extrema necessitate constituto,

Non satisfacis præcepto eleëmosynæ, mutuando pecuniam extremè indigenti, seu qui non habet aliquid sive in re, sive in spe.

Ref. 4. Præceptum dandi eleëmosynam magis obligat Ecclesiasticos, quàm Laicos.

Tenentur Ecclesiastici in eleëmosynas, aliave pia opera expendere quidquid ex reditibus beneficii,

neficii, congruæ eorum sustentationi superfluum, est.

In congrua eorum sustentatione potest reperiri infimum, medium, & summum, quod excedi nequit.

Unde quod superest in eleëmosynas erogari debet; si quid verò parciùs vivendo, ex summa permissa seponitur, instar bonorum patrimonialium expendi potest.

Congrua portio assignari potest beneficiario, tum juxta qualitatem beneficii, tum juxta qualitatem personæ.

Clerici habent verum dominium eorum fructuū, quos ex beneficiis percipiunt.

Peccant graviter, partem quæ eroganda erat pauperibus, in profanos usus expendendo: non tamen tenentur ad restitutionem.

Unde peccant graviter ex iis fructibus testando, testamentum tamen valet.

At regulares beneficiarii, etsi sint Episcopi, non acquirunt dominium fructuum, qui eorum beneficiis annexi sunt.

Res. 5. Non possunt famuli dare eleëmosynam ex bonis dominorum, nisi accedente saltem tacito eorum consensu.

Non possunt prodigi, minores, aut pupilli de suis bonis disponere, absque curatorum, vel tutorum consensu.

Filius familias potest facere eleëmosynas ex bonis suis castrensibus, aut quasi castrensibus.

Item ex iis quæ ad congruam sustentationem, vel ad recreationem ei dari solent.

Potest uxor dare eleëmosynas, non modo ex bonis paraphernalibus, si quæ habet, sed etiam ex bonis communibus, juxta proprium statum.

Si maritus in amentiam incidat, absoluta domus administratio devolvitur ad uxorem, secùs si tantùm à domo absit.

Superio-

Superiores Regularium non possunt facere eleemosynas, ex bonis monasterii, nisi juxta regulam, constitutiones.

At inferiores non possunt de aliqua re, etiam victum concessa, disponere sine consensu superioris, nisi quando peregrinantur.

Potest aliquis facere eleëmosinam ex bonis propriis, quæ honestè acquisivit, & quorum habet administrationem.

In necessitate extrema potest subveniri pauperi ex bonis alterius, si aliter illius indigentia levari nequit.

Potest fœmina facere eleëmosynam, ex bonis per meretricium acquisitis.

Res. 6. Correctio fraterna est unum ex septem operibus misericordiæ spiritualis, hoc versu contentis

Consule, castiga, solare, remitte, fer, ora.

Obligat quando putas eam necessariam, & utilem ad proximum, sine gravi tuo damno avertendum à peccato.

Ad eam tenentur inferiores & superiores; sed illi ex charitate, aut misericordia, isti etiam ex justitia, ratione officii.

Privati non tenentur aliorum vitæ invigilare, at superiores tenentur in inferiorum mores inquirere; qui tamen cavere debent, ne nimium sint suspiciosi, aut delationibus facilè aures præbeant.

Non tenentur privati, nisi sub veniali, corripere peccata ex se venialia; at superiores interdum tenentur sub mortali.

Privati non tenentur alios corripere, quando nullus speratur fructus ex correptione: at superiores etiam tunc ad id tenentur.

Nec tenentur privati, cum gravi suo damno corripere proximum in gravi tantùm necessitate spirituali constitutum; superiores verò tenentur, etiam cum vitæ periculo.

Pec-

Peccantes ex ignorantia vincibili debent corripi, ...m peccantes ex ignorantia invincibili, si fructus ... ea correptione speratur.

Superiores ab inferioribus cum modestia corri...ntur, & privatim, nisi ob periculum fidei, opus sit ...s publicè arguere.

Ref. 7. Ordo correctionis fraternæ est sub præce...to, ita ut non liceat occultum alicujus peccatum ...ferre ad superiorem, quin secreta admonitio præ...sserit, primò sine testibus, secundò, si opus sit, cum ...stibus.

In peccatis quæ vergunt in grave aliorum detrimentum, non opus est prædictum ordinem servare, sed statim ad denunciationem procedi potest.

Si prælatus præcipiat subditis, ut peccata quæ for...tè corrigenda norunt, ipsi revelent, hoc præceptum debet intelligi, salvo ordine fraternæ correctionis.

Post admonitionem sæpius factam, adhuc per eam procedendum est quandiu spes probabiliter habetur de correctione.

Est autem totaliter à correptione cessandum, quando probabile est, correptum inde deteriorem reddendum.

CAP. XI. *Ref.* 1. Charitati secundùm se duo vitia opponuntur, nempe odium Dei, & proximi.

Deus secundum se spectatus, non potest odio haberi, sed tantùm quatenus infligit pœnam, & prohibet peccata.

Odium Dei est maximè peccatum in Spiritum S. non ut specialis species, sed tanquam quid inclusum in omni specie peccati in Spiritum sanctum.

Odium proximi est peccatum, si in eo natura, aut gratia odio habeatur: at non ad odium, sed potiùs ad amorem pertinet, fratrem odisse ut peccatorem.

Nunquam licet proximum odisse, odio inimicitiæ, interdum tamen licet aliquem odisse, odio abominationis, nempe peccatorem, ut sic.

Etsi non liceat velle, malum proximo, ut illi malum est, licet tamen ex aliquo bono fine.

Imò multi putant licere, ob emolumentum quod temporale, optare mortem alicujus. Verùm hoc in praxi periculosum videtur.

Inter peccata contra proximum, odium est maximum si spectetur deordinatio peccantis, at si spectetur nocumentum, homicidium, adulterium, aliaque externa peccata sunt pejora odio.

Odium non est vitium capitale, ex quo scilicet alia vitia progerminent. Ipsum autem oritur ex invidia sicut ex delectatione causatur amor.

Resp. 2. Gaudio charitatis, ut est de bono divino, opponitur accedia: ut autem est de bono proximi, invidia.

Acedia est secundum se mala, ut est tristitia de bono divino; & secundum effectum, quatenus in hominem aggravat, ut eum retrahat à bono opere.

In luxuria, impugnatio peccati est vincenda fugiendo, in acedia verò, resistendo.

Acedia, ut dicit tristitiam de bono divino, est speciale vitium, charitati repugnans: at tristitia de bono spirituali singularum virtutum, ad vitia opposita pertinet.

Acedia, ut inchoatur in sensualitate, est tantùm peccatum veniale, ut autem in ratione perficitur, est peccatum mortale.

Acedia est recessus mentalis à bono divino, cui oportet mentem inhærere ex necessitate.

Meritò ponitur inter vitia capitalia, ejusque sex filiæ numerantur.

Invidia est tristitia de bono proximi, quatenus apprehenditur ut diminutivum propriæ gloriæ & excellentiæ.

Unde ad illos tantùm habetur invidia, quibus homo vult se æquare vel præferre in gloria.

Tristitia de bono alterius, inquantum sibi ex hoc imminet periculum alicujus nocumenti, est potiùs timoris effectus, quam invidiæ. Quan-

uando aliquis tristatur, non quod alter bona ritualia habeat, sed quia ipse caret, zelus est lauda-s.

Tristari de bono alterius, quia eo indignus est, hoc atur Nemesis, seu indignatio.

Invidia est peccatum capitale varias habens filias, mortale ex genere suo, sunt tamen quidam illius otus veniales in sensualitate.

Ref. 3. Paci opponuntur discordia, quæ est in cor-; & contentio, quæ est in ore.

Discordare per se & scienter à bono divino, & à ono proximi, in quo quis debet consentire, est ex se eccatum mortale: at non discordare per accidens, præter intentionem.

Verùm prior discordia potest interdum esse dunaxat venialis, & posterior mortalis.

Tripliciter possumus discordare cum aliquo. 1. quoad mala. 2. quoad consilia. 3. quoad præcepta.

Discordia est filia superbiæ, vel inanis gloriæ, potest tamen ex parte causari etiam ab invidia.

Distinguitur à rixa, quæ consistit in exteriori opere, & causatur ab ira, animum movente, ad nocendum proximo.

Impugnatio veritatis est triplex materialis, formalis, & virtualis; prima non est ex se mala, secunda tamen & tertia sunt ex se peccatum mortale.

Impugnatio falsitatis cum debito modo acrimoniæ est laudabilis, cum inordinato modo, est peccatum veniale, & interdum mortale.

Contentio, sicut & discordia est filia inanis gloriæ, cujus proprium est propriam excellentiam quærere.

Ref. 4. Inter vitia pertinentia ad opus paci opposita, schisma numeratur, quod est speciale peccatum, intendens se ab unitate Ecclesiæ separare.

Schismatici dicuntur, qui subesse renuunt summo Pontifici, & qui membris Ecclesiæ ei subditis, communicare renuunt.

Schisma & hæresis sunt diversa vitia, quicumque tamen est hæreticus, est etiam schismaticus; at potest quis esse schismaticus, etsi non sit hæreticus.

Infidelitas ex se est gravius peccatum schismate, potest tamen contingere, ut quidam schismaticus gravius peccet, quàm quidam infidelis.

Potestas ordinis manet in schismaticis, & hæreticis, qui proinde possunt ea uti validè, *sed non licitè*: at potestas jurisdictionis in iis non manet.

Congruum est ut schismatici per potestatem spiritualem coërceantur, & excommunicentur.

Ref. 5. Bellum etiam numerari solet inter vitia externa operis, paci opposita.

Ut bellum sit justum *tria* requiruntur. 1 authoritas Principis bellum indicentis. 2 causa justa. 3. intensio recta bellantium.

Bellum duplex est defensivum, & offensivum, & utrumque justè suscipi potest.

Prima ex dictis conditionibus intelligitur de bello offensivo, secunda verò non habet locum, quando condigna satisfactio offertur.

Non potest bellum moveri, quando causa dubia est, & agitur de re ab alio possessa.

Bellum per se loquendo, & seclusa ignorantia, ex utraque parte justum esse nequit.

Milites subditi tenentur militare, quando apertè non constat de injustitia belli, imò & extranei in eo casu militare possunt.

Possunt clerici, etiam sacerdotes, & Episcopi in necessitate bellare; maximè si imperium Principis, cui subditi sunt, accedat.

Fides hosti data, servanda est, nisi coactus dederis, vel promissio in grave damnum commune vergat, aut ille primus fidem violaverit.

In necessitate licitum est bellare in die festo, non extra illam.

Ref. 6. Opponitur etiam paci rixa, quæ importat quan-

quamdam contradictionem in factis, estque veluti quoddam privatum bellum.

Non est licitum duellum, si ineatur ad vanam ostentationem dexteritatis, vel ad oblectationem spectantium.

Non etiam licitum est duellum ad purgationem criminis, nec ad vindicandam propriam injuriam.

Nec potest licitè duellum ab aliquo acceptari, ne in honore apud mundanos lædatur.

Quisque tamen dicere potest, se paratum esse justa defensione sibi consulere, si aliquis eum invaserit.

Multò magis illicitum est acceptare duellum, propter defensionem rerum externarum.

Potest tamen duellum justè iniri inter aliquos, authoritate Principis, ne pugna cum gravi periculo, inter integros exercitus ineatur.

Rixa intendit alium lædere eo sciente & repugnante, quod magis ex ira, quam ex odio oritur.

Opponitur etiam paci seditio, quæ est speciale peccatum, speciali bono, nempe unitati & paci multitudinis, oppositum.

Seditio est ex genere suo peccatum mortale, eoque gravius, quò bonum commune est præstantius pivato.

CAP. XII. *Res.* 1. Scandalum est dictum, vel factum minùs rectum, præbens alteri occasionem ruinæ.

Duplex est scandalum, activum, & passivum: activum est quando dictum, vel factum est alteri per se causa peccandi: passivum, quando per accidens.

Interdum est scandalum activum, cum passivo: interdum activum, sine passivo: aliquando passivum, sine activo.

Res. 2. Non modo scandalum activum est peccatum, sed etiam passivum.

Scandalum passivum non est speciale peccatum, activum verò directum & per se, est speciale peccatum scandali, distinctum ab aliis omnibus peccatis.

Unde

Unde directè alicui suadens adulterium, non tantùm est reus adulterii, sed etiam scandali in confessione declarandi.

At scandalum activum, quod tantùm *indirectè* & per accidens est alteri causa ruinæ, non *est* peccatum speciale, sed vt summum circunstantia *aggravans*.

Res. 3. Scandalum passivum interdum est peccatum tantùm veniale, interdum mortale, Idem dic de activo, sive sit per accidens, sive per se.

Etsi nonnulli dicant, peccatum esse mortale, aliquem directè impellere ad veniale, probabilius tamen est non esse nisi veniale.

Quod verum est, etsi quis per peccatum mortale directè alium impellat ad veniale.

Scandalum est mortale, quando probabile est alios ex peccato sive mortali, sive veniali ad mortale inducendos.

Res. 4. Bona spiritualia ad salutem necessaria non sunt dimittenda, propter aliorum scandalum, non necessaria, prætermitti non debent ob scandalum Pharisæorum, sed propter scandalum pusillorum differenda sunt, aut occultanda.

Ad vitandum scandalum, nunquam cessat obligatio servandi præcepta negativa : imò non licet propterea cessare ab observatione præcepti affirmativi.

Unde non debet fœmina abstinere die festo ab auditione sacri, etsi sciat illius occasione aliquem peccaturum.

Peccatum veniale committendum non est ad vitandum aliorum scandalum, ac proinde nec ut quis caveat mortale.

Nemo potest ad vitandum scandalum, dare bona aliena, quorum habet dispensationem interdum tamen eorum repetitionem differre debet.

Nemo tenetur per se loquendo, ad vitandum scandalum, etiam pusillorum: gravem in propriis bonis temporalibus jacturam facere. *Res.* 5.

5. Peccatum est vendere res indifferentes, qui- omines communiter malè uti solent, qualia enenum, falsa clavis, &c. nisi moraliter con- nentem non malè usurum.

n est peccatum vendere res indifferentes qui- omines benè uti solent, qualia sunt arma: nisi t, ementem malè usurum.

cant caupones tempore prohibito carnes ho- us indiscriminatim præparantes. Quod verum si eorum defectu, alii essent porrecturi.

n peccant famuli ministrando dominis in re- se indifferentibus, quæ non nisi remotè malo erviunt.

ò possunt ex gravi causa, iis ministrare in rebus rem connexionem cum peccato habentibus: utem in iis quæ sunt intrinsecè malæ.

eccato excusantur locantes domos meretrici- abfit scandalum.

lenti grave malum committere, non licet ex abili sententia, suadere ut committat levius.

n tamen est illicitum, volenti committere ma- alum, proponere minus. Verùm hoc quoad pra- atis periculosum videtur.

LIBER IV.

DE RELIGIONE.

.I. RELigio hic sumitur pro virtute, qua incli- r. namur ad cultum & honorem Deo exhi- dum.

on est virtus Theologica, sed moralis, quæ ut ob- um quod respicit cultum divinum, Deum verò ut ectum cui.

edium in ea accipitur non secundùm passiones, secundum æqualitatem, inter operationes quæ t ad Deum.

Est præstantior aliis virtutibus moralibus, magisque ad virtutes Theologicas accedit.

Ref. 2. Est una virtus specie, honorem Deo exhibens secundum unam rationem, nempe ut est primum principium creationis, & gubernationis rerum.

Quod ita intellige, ut Religio immediatè cultum divinum respiciat, excellentiam verò Dei, nonnisi mediante cultu ei exhibito.

Ref. 3. Religio distinguitur tum à virtutibus Theologicis, tum à tribus virtutibus moralibus, videlicet prudentia, fortitudine, & temperantia.

Distinguitur etiam à virtute justitiæ strictè sumptæ, ut habet locum inter homines.

Item distinguitur à Dulia, qua sancti honorantur, esto eadem virtute charitatis Deum, & proximum diligamus.

Non videtur distingui à virtute pœnitentiæ, cujus proprium est jus divinum defendere, & illæsum servare.

At nec nisi ratione distinguitur à sanctitate, ad quam spectat generatim omnia virtutum opera in Deum referre.

CAP. II. *Ref. 1.* Devotio, quæ aliud nihil est quàm, voluntas promptè tradendi se ad ea quæ pertinent ad Dei famulatum, est actus Religionis.

Charitas devotionem causat, & vicissim per devotionem charitas nutritur.

Devotio generatur in homine ex duplici consideratione, nimirum divinæ bonitatis, & proprii defectus.

Devotio per se spiritualem lætitiam mentis causat, per accidens verò, tristitiam.

Ref. 2. Oratio est actus Religionis, quatenus per eam homo se Deo subjicit, & profitetur se illius auxilio indigere.

Oratio porrigitur Deo, quasi per ipsum implenda, & sanctis quasi per ipsos impetranda.

Non

debemus à Deo petere temporalia, nisi ut ...dam adminicula ad beatitudinem.
...emus inimicos non excludere à communi... ...stris orationibus, quas pro aliis facimus.
...plex attentio adhiberi potest orationi, nempe ...a, ad sensum, & ad finem orationis, quæ po... ...est maximè necessaria.
...tio semper exauditur, positis quatuor condi... ...us, quando scilicet aliquis pro se petit, necessa... ...salutem, piè, & perseveranter.
...tio peccatoris ut sic, interdum exauditur ad... ...tam, atque procedit ex bono naturæ desidе... ...auditur ex pura misericordia.
...tuor sunt orationis partes, nempe orationes, ...ationes, obsecrationes, & gratiarum actio...

...3. Ordinati, professi, & beneficiati tenentur ...diè recitare horas canonicas.
...hoc tenentur habentes beneficium simplex, ...ratum, præstimonia, capellanias collativas, ...nendas. Non tamen extenditur obligatio ad co... ...drias, nec ad pensiones.
...rùm qui habent pensionem titulo clericali te... ...ur quotidie recitare officium B. Virginis, im... ...ubi Bulla Pii V. hac de re edita, recepta est.
...communi sententia Beneficiarius tenetur ad ...tionem horarum, etsi beneficii proventus va... ...t exiguus.
...m tenetur qui sua culpa nullum fructum perci... ...& qui jam non recipit, sed aliàs est receptarus: ...tamen qui injustè omnibus fructibus, eorumque ...rivatur.
...bò qui ob sterilitatem nullum fructum uno an... ...beneficio percipit, non tenetur pro eo tempo... ...solitum horarum pensum.
...le per quem stat ne beneficium possideat, tene... ...d horarum recitationem: non autem qui ab ex... ...eo impeditur, ne possessionem capiat.

At ille qui possidet, & administrat beneficium litigiosum, tenetur, quando moraliter certum est fructus ei pro rata adjudicandos.

Tenentur fructus restituere, qui *post sex* menses à beneficio obtento, officium non recitant, *nisi legitimè* excusentur.

Quæ restitutio fieri debet pro rata horarum omissarum & in utilitatem ipsius beneficii, vel pauperum.

Res. 4. Officium divinum integrè recitari debet, ita ut peccatum sit mortale, unam ex septem horis, aut illius medietatem scienter prætermittere.

Habere voluntatem non recitandi officium aliqua die, non est ex se, nisi unum peccatum mortale.

Qui detinentur aliqua brevi occupatione ad officium necessaria, censentur integrè recitare.

Interruptio non obstat integritati officii, etsi fiat ad longum tempus, & sine legitima causa.

Verum sine causa officium notabiliter interrumpere, videtur quædam irreverentia venialis.

Peccatum est verba voluntariè omittere, aut truncare: non tamen teneris ita recitare, ut actu te ipsum audias.

Quando recitas cum socio, sufficit quod alternatim psalmorum versus recites, modo reliqua audias.

Non tamen satisfacis, si dum tu unum versum recitas, socius alium, etiam te advertente, recitet.

Qui ex inadvertentia officium immutavit, non tenetur proprium diei officium recitare.

Res. 5. Ut satisfiat præcepto recitandi horas, multi dicunt sufficere attentionem externam: at communior, & tutior sententia requirit etiam internam.

Sufficit autem attentio vel ad verba, vel ad sensum, vel ad Deum, vel ad aliquod fidei mysterium, eaque vel actualis, vel virtualis.

Qui in fine psalmi, vel officii bona fide inchoanti, adver-

rrit se omnino distractum fuisse, non tenetur
quam repetere.

§. 6. Tria sunt capita causarum à recitatione of-
excusantium, quorum primum est impotentia.
: excusantur qui ob ægritudinem non possunt
gravi incommodo recitare.

ui potest recitare majorem officii partem,
m tenetur, si nonnisi minorem, ad nihil tene-

dubio standum est judicio Medici; quod si ille
is manet, infirmus à recitatione excusatur.
:fectu Medici potest ægrotus stare judicio supe-
;, iisque deficientibus, dictamini propriæ con-
tiæ.

ui non potest officium solus persolvere, tenetur
recitare cum socio, si eo modo sufficienter ju-
potest.

:bet beneficiarius socium tunc adhibere, etsi
possit habere illius copiam, nisi oblato modera-
pendio.

em probabilius dicendum videtur, de clerico
habente beneficium; quamvis nonnulli eum ex-
it.

cundum caput continet gravem, & repentinam
pationem occurrentem, quæ non potest sine
no incommodo prætermitti. Unde Conciona-
s, Confessarii, Lectores, &c. interdum à recita-
e excusantur.

ui mane prævidet se reliquo die impediendum,
minus officium possit recitare, tenetur recita-
em anticipare.

ertium caput continet dispensationem, quæ à
mo Pontifice dari potest, non autem ab Episco-
qui tamen in dubio potest legem Ecclesiasticam
rpretari.

§. 4. Beneficiarii choro non assistentes, privantur
ibutionibus, etiam ante quamcumque judicis
entiam.

Quod intellige, etiam de iis qui primis sex mensibus à possessione beneficii choro non intersunt, esto fructibus non priventur.

Distributiones ordinariæ & propriè dictæ, iis accrescunt qui choro verè, & non tantùm, fictione juris assistunt, quando alii absunt.

Extraordinariæ verò & impropriæ, ad arbitrium Ordinarii fabricæ Ecclesiæ, vel alteri pio operi applicari possunt.

Qui officio intersunt non possunt, prohibente Concilio Trid. licitè aut validè prædictas distributiones absentibus remittere.

Ref. 8. Beneficiarius lucratur distributiones, quando abest à choro ob infirmitatem, quæ sit gravis judicio Medici.

Item si non assistit, ut caveat grave damnum, sive in corpore, sive in bonis fortunæ, sive in honore.

Et rursus si abest ob utilitatem propriæ Ecclesiæ, non autem si ob utilitatem alienæ.

Unde Vicarius Episcopi, etsi quandiu Episcopo inservit, fructus Canonicatus percipere possit, non tamen distributiones absentiæ à choro respondentes.

At pœnitentiarius Canonicus lucratur, fructus & distributiones, quando in propria Ecclesia confessionibus audiendis vacat.

Canonicus Parochus lucratur fructus sui canonicatus, quando Parochiæ deservit, non tamen distributiones quotidianas.

Theologus alicujus Ecclesiæ, si absit à choro ut legat, vel concionetur in propria Ecclesia, lucratur distributiones.

Absens causa studii lucratur fructus, non tamen distributiones. Verùm in his omnibus videnda est locorum consuetudo legitimè præscripta.

CAP. III. *Ref.* 1. Adoratio, per quam aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet, est actus Religionis externus.

Ibrech-

[ex]cellentibus creaturis duliam, & adorationem [deb]emus; Deo soli latriam, & sacrificium.

[Du]plicem Deo adorationem exhibere debemus, [corp]oralem & spiritualem, quarum illa ad hanc re[fere]nda est.

[D]eterminatio loci non requiritur ad adorationem [prin]cipaliter, sed secundum aliquam decentiam, sic[ut] alia corporalia signa.

[E]ligitur locus ad adorandum triplici de causa; [nem]pe propter consecrationem, mysteria, & con[sen]sum.

Ex decentia adoramus versus orientem, propter [div]inam majestatem, paradisum, & Christum.

Res. 2. Sacrificium est actus externus Religionis, [qu]o aliqua res exterior Deo offertur.

Oblatio sacrificii in communi est de lege naturæ, [de]terminatio verò sacrificiorum est ex institutione [d]ivina, vel humana.

Debemus sacrificium externum & internum soli [D]eo offerre, tanquam principio & fini nostro.

Actus qui aliunde non habent laudem, quàm [q]uia fiunt in honorem Dei, sunt propriè sacrificia.

Sacrificia sunt oblationes, cum aliqua immutatione, sed oblationes non sunt sacrificia. Primitiæ sunt oblationes non sacrificia. At decimæ nec sunt oblationes, nec sacrificia.

Omnes tenentur Deo offerre sacrificium interius, nempe devotam mentem. Ad exterius verò aliter tenentur existentes sub lege veteri, aut nova, aliter qui non sub lege.

Omnes tenemur ad virtutes quæ sunt de præcepto, non autem ad eas quæ sunt supererogationis.

In lege nova nullum est verum sacrificium, præter Eucharistiæ oblationem; oblatio autem thuris non est sacrificium, sed cæremonia ab Ecclesia instituta.

Res. 3. Inter actus Religionis externos, quibus

aliquid Deo offertur, ponuntur oblationes, & primitiæ.

Oblationes non sunt de præcepto, nisi propter necessitatem ministrorum, aut consuetudinem, aliamve ejusmodi causam fieri debeant.

Qui oblationes debitas non reddunt, possunt puniri privatione sacramentorum, non per ipsum sacerdotem, cui debentur, sed per superiorem aliquē.

Sacerdotes tenentur oblationes non modo in proprios usus, sed etiam in cultum divinum, & in usum pauperum convertere.

Religiosi possunt oblationes accipere ut pauperes, ut ministri altaris, & ut parochi.

Possunt fieri oblationes de qualibet re licitè possessa, nisi id vergat in damnum alterius, aut scandalum inde oriatur. Unde possunt acceptari privatim factæ de mercede prostibuli.

Non est obligatio solvendi primitias, ubi ministri Ecclesiæ aliunde sufficienter habent, ut sustententur.

Ref. 4. Solutio etiam decimarum inter actus externos Religionis numerari solet.

Est ex jure naturæ, quod aliquid detur ministris Ecclesiæ in sustentationem; quod autem detur decima pars, est jam ex determinatione Ecclesiæ.

Modò ministri Ecclesiæ habeant unde sustententur possunt aliqui eximi à solutione decimarum, ob consuetudinem, præscriptionem, aliasve causas.

Decimæ sunt triplicis generis, quarum aliæ dicuntur personales, aliæ prædiales, aliæ mixtæ.

Jus solvendi decimas personales ferè ubique abrogatum est; quare videndum quid hac de re ferat locorum consuetudo.

Decimæ verò prædiales & mixtæ solvendæ sunt per se loquendo, ex integris omnibus fructibus bonorum mobilium, & immobilium.

Jus percipiendi decimas ad solos Clericos spectat; ipsæ verò decimæ ad laicos possunt pertinere.

Summus

Summus Pontifex ex justa causa, reditus decimarũ laicis in perpetuum concedere potest.

Non potest jam Episcopus, sine consensu Pontificis, Ecclesiæ suæ decimas concedere laicis in feudum perpetuum.

Potest tamen, mortuo ultimo feudatario, decimas nondum acceptatas, alteri infeudare.

Decimæ prædiales videntur pertinere ad Ecclesiã in cujus terminis prædia sita sunt. Spectanda tamen locorum consuetudo.

Quando grex in duabus Parochiis pascitur, decimæ debentur utrique Ecclesiæ: & magis ubi pascitur, quàm ubi locatur.

Clerici ut habent Ecclesiasticas possessiones, non tenentur solvere decimas: secus quatenus possident alia bona.

Durum est, quòd Ecclesia non teneatur solvere decimas ex hæreditate ipsi concessa, quæ in territorio alterius parochiæ sita est.

CAP. IV. *Res. 1.* Inter actus externos Religionis numeratur etiam votum, per quod homines Deo aliquid promittunt, quod tenentur reddere.

Ad valorem voti requiritur voluntas plenè deliberata, vovendi & se obligandi; non tamen, exequendi.

Ad materiam voti necesse est ut sit in nostra potestate, & opus bonum, quod melius non impediat.

Qui vovit Religionem, si hic non recipitur, tenetur alibi ingredi; secus si se specialiter obligavit ad hanc Religionem.

Expedit homini vovere, etsi inde per accidens aliquod periculum oriatur, ex defectu voventis.

Promissio facta Sanctis, vel Prælatis cadit sub voto materialiter, quatenùs homo vovet Deo se impleturum quod Sanctis, vel hominibus promittit.

Laudabilius est & magis meritorium facere aliquid ex voto, quàm sine voto.

Votum

Votum solemnizatur per susceptionem sacri ordinis, & per professionem certæ *Regulæ*.

Ref. 3. Alteri subditus non potest *vovere* sine iussu superioris consensu in his in quibus illi *subjicitur*.

Homo liber ex quo pervenit ad annos *pubertatis*, est suæ potestatis, quantum ad spectantia ad *suam personam*, sed non quoad dispensationem domesticam.

Non valet votum Religiosi, sine consensu superioris, puellæ sine consensu patris, uxoris sine consensu mariti, servi sine consensu domini. Est tamen licitum.

Ref. 4. Obligatio voti tolli potest 1. per irritationem. 2. per Epiikejam. 3. per dispensationem. 4. per commutationem.

Est in Ecclesia potestas propriè dispensandi in voto, non modo simplici, sed etiam solemni castitatis religiosæ.

Non constituitur quis Religiosus, per aliquam consecrationem, sed per tria vota substantialia.

Ref. 5. Episcopus potest dispensare in omnibus votis, exceptis quinque vulgaribus summo Pontifici reservatis.

Parochi, aliive sacerdotes inferiores non habent per se loquendo, potestatem dispensandi in votis.

Ut quis possit dispensare in votis reservatis, non sufficit quod habeat generalem facultatem dispensandi in votis omnibus.

Potest vovens propria authoritate votum commutare in id quod evidenter melius est.

Non tamen fieri debet ejusmodi commutatio in votis Papæ reservatis, nisi quis ea in professionem vitæ Religiosæ commutare velit.

Ut commutatio voti fiat in æquale, requiritur ex probabiliori sententia, authoritas superioris.

Ref. 6. Dispensatio voti data sine justa causa, non modo

est illicita, sed etiam irrita: at irritatio voti si-
à facta, valet.

mutatio voti in melius, non requirit aliam
, at commutatio in æquale, exigit.

dente causa sufficienti ad dispensationem
simpliciter dari dispensatio, tutius tamen est
utatione uti.

fessarius habens potestatem commutandi
debet ea commutare in aliquid æquale. Qua
in re non est nimis scrupulosè agendum.

per se loquendo, magis expediat vota com-
in similia, non tamen est obligatio eam si-
dinem servandi.

P. V. *Res. 1.* Juramentum est actus Religionis
us, quo Deus in testem invocatur.

duplex, assertorium, & promissorium. Est et
plex jurandi modus, unus per simplicem con-
onem, alter per execrationem.

mentum est per se licitum & honestum, per
ns verò illicitum, quando scilicet indebitè u-
ur.

uramento tres conditiones debent reperiri,
e judicium, veritas, & justitia.

amentum non est de rebus per se appetendis,
necessariis, quæ scilicet non quæruntur, nisi ad
iendum alicui infirmitati.

aturæ interdum assumuntur ad juramentum,
cundum se, sed quatenus veritas divina in iis
festatur.

2. Juramentum assertorium obligat sub mor-
l dicendum verum in quacunque materia.

i juramento promisit se aliquid facturum, pec-
ortaliter si in re gravi, & licita non curet jura-
um implere.

n est peccatum mortale, partem aliquam
am materiæ, juramenti promissorii non im-
e.

vitas materiæ excusat à mortali, etsi tota ma-
juramenti negligatur. *Res.*

*Ref.*3. Iuramentum quod quis coactus facit coram Deo obligat, etsi obligatio cesset respectu cogentis.

Unde metu mortis promittens *latroni* centum nummos, tenetur solvere si promissioni *juramentum* adhibuit.

Item obligat juramentum redeundi ad *carcerem*, etiam cum periculo mortis sive justæ, sive *injustæ*.

Nota in his & similibus casibus promittentē posse obtinere dispensationem à juramento, ut ab obligatione solvendi liberetur.

Ref. 4. Quando non est eadem intentio jurantis, & ejus cui juratur, sine dolo jurans non tenetur juramentum implere, nisi secundum propriam mentem.

Si autem jurans dolum adhibet, S. Thomas putat eum teneri juramentum implere ad mentem alterius; quod tamen aliis videtur difficile.

Major est obligatio voti, quàm juramenti promissorii; at minor quàm assertorii.

Ref. 5. Aliqua ex causa rationabili dispensari potest in juramento, sicut in lege, & in voto.

Quæ dispensatio non facit ut aliquid contra juramentum fiat, sed ut quod cadebat sub juramento, sub eo non cadat.

Ille potest dispensare in juramento, in cujus utilitatem aliquid promissum est, non si ei promissum sit aliquid in honorem Dei, vel in utilitatem aliorum.

Episcopus potest dispensare in juramento, de quo dubitatur, an sit licitum, vel illicitum.

Ipsemet jurans potest propria authoritate; juramentum commutare in id quod evidenter melius est modo ea commutatio non cedat in præjudicium promissarii.

Summo Pontifici sunt reservata juramenta, quæ versantur circa materiam quinque votorum ipsi reservatorum.

Potest

ſt unusquisque irritare juramenta à ſibi ſubjecta, circa ea quæ ejus poteſtati ſubduntur.

ui ex privilegio poteſt diſpenſare in votis, & in juramentis, alii ajunt alii negant. Omnes ſunt, eum qui poteſt relaxare juramenta, poſſe commutare, non vice verſa.

. 6. In cauſis criminalibus teſtimonium pueri igeſimum annum non facit plenam fidem, it tamen ad præſumptionem.

autem pueri in civilibus teſtentur, ſufficit æ-4 annorum.

epelluntur etiam à juramento perjuri, maximè icti in judicio, & quorum perjurium notum eſt, reitate facti.

Quod intellige de juramento quod ipſi juranti e eſt, ſecus de oneroſo, quale, eſt juramentum fiitatis.

Ex gravi cauſa poſſunt Clerici jurare in manu laiſine licentia prælati, niſi in certis caſibus.

Reſ. 7. Aſſumptio divini nominis per modum adrationis, eſt actus Religionis, adeoque licitus, mo cum debitis circumſtantiis fiat.

Superiores ex cauſa neceſſaria, poſſunt ſuis inferioribus neceſſitatem agendi adjurando imponere.

Adjurando Deum non intendimus illius voluntatem, ut hominis, immutare; ſed tantùm æternæ voluntatis effectum recipere.

Non licet nobis adjurare Dæmones per modum deprecationis, ſed per modum compulſionis.

Nec ut aliquid ab iis addiſcamus, aut per eos obtineamus; niſi interdum ex divino inſtinctu.

Creaturæ irrationales adjurantur, vel per modum deprecationis ad Deum directæ, vel per modum compulſionis quæ ad Dæmonem dirigitur.

Adjuratio eſt actus ſpecialis diſtinctus à juramento, & ab oratione.

In adjuratione, ſicut & in juramento requiri

cum proportione veritas, justitia, & judicium.

Unde qui aliquem nomine Dei adjurat, ut rem mortaliter illicitam faciat, *duplex peccatum mortale* committit.

Nonnulla scitu digna, quæ in *publica dæmonum* adjuratione observari debent, habentur *hoc loco*.

CAP. IV. *Ref. 1.* Superstitio est vitium Religioni oppositum per excessum; quatenus exhibet cultum divinum, vel cui non debet, vel eo modo quo non debet.

Quatuor illius sunt species 1. superstitio indebiti cultus veri Dei. 2. idololatria. 3. divinatio. 4. observantia. Addi solent magia, & maleficium.

Ref. 2. Superstitio indebiti cultus est duplex, nimirum perniciosa & superflua. Perniciosa adhuc duplex, ex parte cultus, & ex parte colentis: Superflua etiám duplex, alia turpis, alia vana.

Peccatum est mortale ex genere suo, falsum cultũ exhibere, ut aliquid vanum miscere divino officio tanquam partem illius.

Cultus superfluus non est peccatum mortale, nisi sit contra præceptum graviter obligans, vel ex gravi contemptu oriatur.

Ref. 3. Tres sunt modi idololatriæ. 1. quando creaturæ, quam putas esse Deum, divinos honores interiùs [illegible] exteriùs exhibes. 2. quando creaturæ quam probe nosti non esse Deum, divinos honores seriò exhibes. 3. quando exteriùs divinos honores exhibes creaturæ, nec credens eam esse Deum, nec intendens colere ut Deum.

Primus tantũ modus est idololatria propriè dicta, tertius tamen est grave peccatum: verùm uterque secundo tanquam pejori cedit.

Non est peccatum idololatriæ, ut falsò putant hæretici, bona intensione colere verum Deum, sine Dei verbo & mandato.

Nulla etiam est *idololatria*, in eo cultu, quem exhibemus *Eucharistiæ*, *Sanctis*, eorumque imaginibus, & Reliquiis.

Eucha-

Eucharistia debet sub conditione adorari, quando dubitatur an consecratio ritè peracta sit, secus si nulla est ratio hac de re dubitandi.

Ref.4 Divinationis duæ sunt species, alia qua expressè dæmon invocatur, alia qua tantùm tacitè, quatenus mediis vanis ad occulta cognoscenda adhibitis, se immiscet.

Hæc iterum duplex, una, quando ad præcognoscendum futura, aliquid consideramus in dispositionibus, aut motibus aliquarum rerum; alia, dum aliquid facimus, ut occulta nobis manifestentur.

Ad 1. caput reducuntur præstigium, necromantia, divinatio per Pythones, &c. Ad 2. astrologia judiciaria, augurium, chyromantia, &c. Ad 3. divinatio per sortes, quæ variis modis fieri potest.

Ref.5. Divinatio est illicita, sive fiat per tacitam, sive per expressam dæmonis invocationem. Hæc tamen est peccatum longè gravius.

Unde divinatio futurorum contingentium, quæ fit per astra, est superstitiosa & illicita. Item illa quæ fit per somnia, naturaliter, vel arte dæmonum excitata.

Idem dic de divinatione per auguria, vel omina, si extendatur ultra id ad quod potest pertingere, secundum ordinem naturæ, vel divinæ providentiæ.

Divinatio per sortes triplex est, divisoria, consultoria, & divinatoria: quarum usus reprehenditur.

Ref. 6. Illicitum est uti observantiis artis notoriæ, qua quis utitur quibusdam figuris, aut verbis ad scientiam comparandam, quam ex se causare non possunt.

Illicitæ etiam sunt observationes ad corporum immutationem ordinatæ, puta ad sanitatem, vel ad aliquid hujusmodi. Unde damnantur imagines quas astronomicas vocant.

Observationes quæ ordinantur ad cognitionem futuro-

futurorum eventuum sunt illicitæ: qualis est recitare singulis diebus certam orationem, *ut scias* cui nubere debeas, &c.

In scripturis & reliquiis ad collum suspensis, & in serpentum aliorumve animalium incantationibus aliquid superstitiosum misceri potest.

Res. 7. Magia duplex naturalis & superstitiosa, *illa* facit mira per causas naturales, hæc per signa, operâ dæmonum.

Operatio magica dignoscitur tum ex causa, tum ex modo operandi, tum ex conditione effectus.

Talis operatio fit vel circa elementa, vel circa hominum corpora, vel circa eorum animas, antequam sint separatæ.

Maleficium est ars nocendi aliis, ex pacto expresso, aut tacito cum dæmone. Duplex est, quorum aliud vocatur amatorium, aliud dicitur veneficium.

Nefas est petere à malefico, ut maleficium tollat alio maleficio, etsi ad hoc paratus sit.

Neque licet generatim ab eo petere vt tollat maleficium, si constat, non posse ab eo tolli sine alio maleficio.

Secus si habet media licita, etsi moraliter certus sis maleficium ab eo non tollendum nisi alio maleficio.

Licet tollere ligamina, annulos, glomos capillorũ sub limine domus ad nocumentum alicui inferendũ defossos, si id fieri possit sine maleficio.

Maleficus potest minis & moderatis verberibus cogi, ut tollat signa quibus alicui nocet.

Licitum est apponere signa per se indifferentia, quibus positis destruitur pactum cum dæmone initum, & dæmon cessat nocere.

Unde si pactum tale est, ut dæmon oblaturus sit maleficium, ex hypothesi quod tria sacra celebrentur; totidem possunt celebrari, ut maleficium cesset.

Si maleficus est ignotus, non potes alium inducere ad

ad quærendum signum. Si tamen id novit, potes illius scientia, etsi arte dæmonis comparata, in tuum commodum uti.

CAP. VII. *Ref. 1.* Variæ sunt species irreligiositatis: quarum prima est tentatio Dei, verbis, aut factis; idque vel expressè, vel interpretativè facta.

Propter aliquam necessitatem se committere divino auxilio, id non est Deum tentare.

Tentare Deum ad hoc, ut ipse tentans agnoscat Dei virtutem, est peccatum; non, ut alii agnoscant.

Illicitum est velle probare per cognitionem speculativam, an voluntas Dei sit bona; non per affectivam seu experimentalem.

Tentare Deum est vitium Religioni oppositum, in quod cadit qui ad orationem sine debita præparatione accedit.

Superstitio est gravius peccatum tentatione Dei, quæ tamen ex genere suo peccatum est mortale.

Ref. 2. Secunda species irreligiositatis ad contemptum Dei spectans, est perjurium; quod rectè definiri potest, mendacium juramento firmatum.

Non ita est perjurus ille qui falsum jurat, quod putat esse verum, sicut ille qui verum jurat, quod putat esse falsum.

Perjurium est peccatum ad Dei irreverentiam spectans, adeoque Religioni oppositum, & ex genere suo mortale.

Novus civis tenetur servare statuta civitatis, non vi juramenti à civitate aliàs emissi, sed ex fidelitate qua socius bonorum, debet esse & onerum.

Mortaliter peccat, tum qui non implet quod coactus juravit, tum qui jocosè pejerat, modo jurare intendat.

Non peccat qui ex justa causa instat apud Judicem, ut aliquis juret quem scit falsò, aut per falsos Deos juraturum.

Ref. 3. Tertium vitium ad irreligiositatem pertinens

nens, est sacrilegium, quod est speciale peccatum, & violatio rei sacræ dici potest.

Tres sunt species sacrilegii, quarum prima personæ sacræ, secunda loca sacra, tertia res aliæ sacræ violantur.

Irreverentia erga Eucharistiam probabiliter constituitur in majori specie irreligiositatis, quàm sit sacrilegium.

Prophanatio imaginum, & reliquiarum interdum est sacrilegium, contra Religionem, interdum peccatum inferius, contra duliam.

Conveniens pœna sacrilegii, spectata æqualitate, est excommunicatio; spectata verò utilitate, per leges humanas rectè imponitur pœna capitis: per Ecclesiasticas verò, pœna pecuniaria.

Ref. 4. Quartum vitium irreligiositatis, est simonia, quæ definiri solet, studiosa voluntas emendi, vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum.

Triplex est simonia mentalis eaque duplex, conventionalis, & realis.

Ref. 5. Simonia est, accipere pecuniam pro gratia sacramentorum, nō autem accipere stipendium, pro sustentatione ministrantium sacramenta.

Similiter vendere, aut emere quod spirituale est in actibus spiritualibus, est simoniacum.

Potest prædicator, & divinum officium celebrans aliquid accipere, non quasi in pretium, sed in sustentationem.

Qui tamen scientia præditus est, potest pretium suæ doctrinæ, vel consilii accipere, veluti operas suas locando.

Non licet pro ingressu monasterii, aliquid accipere quasi pretium; licet tamen pro victu, si ad hoc opes monasterii non sufficiunt.

Beneficium, quod aliud nihil est, quàm jus ob titulum spiritualem, percipiendi fructus ex bonis Ecclesiæ, vendi non potest.

Jus patronatus per se vendi non potest, vel in feudum

dum dari, sed transit cum villa quæ venditur, vel conceditur.

Resf.6. In resignationibus beneficiorum committitur simonia, tum quando fit resignatio, in manibus Ordinarii, in favorem tertii; tum quando sub specie permutationis, resignationes fiunt coram Ordinario, tum quando resignatio in favorem tertii facta fit cũ regressu, aut cum accessu, aut cum ingressu.

In permutationibus beneficiorum simonia contingit primò, quando permutatio fit sine licentia Episcopi; aut si beneficia sint reservata, sine licentia Papæ.

Secundò, quando beneficium propria authoritate permutatur cum pensione, aut portione præstimoniali. Secus si authoritate Ordinarii, commutetur cum pensione clericali, in titulum beneficii erecta.

Tertiò, quando in permutatione dignioris cum minùs digno, datur pecunia in compensationem inæqualitatis illius spiritualis. Imò & quando beneficia, priùs purè & simpliciter permutantur; deinde eorum possessiones data & accepta pecunia, ad æqualitatem reducuntur.

Possunt interdum Episcopi imponere pensionem moderatam beneficiis, ut quando id necessarium est ad sustentationem resignantis, vel ad fructùs adæquandos in permutatione beneficiorum.

Quartò, in materia beneficiali omnia pacta onerosa, & transactiones sine consensu superioris factæ, reprobantur ut simoniacæ.

Resf.7. Quando aliquis jus acquisivit in beneficiũ, non est simonia dare pecuniam ad redimendam injustam vexationem, quæ ad tale jus tollendum infertur.

Requiritur tamen 1. ut jus sit certum & indubitatum. 2. ut jus illud sit plenum, & non tantùm inchoatum. 3. ut vexatio sit injusta. 4. ut quod datur ad eam tollendam, sit temporale.

Simonia committitur, quando datur pecunia, ut quis ante jus acquisitum ad beneficium, redimat justam vexationem, qua impeditur ne tale jus acquirat.

Verùm si vexatio sit injusta, & vexans possit quidem obesse, non tamen prodesse, licet vexationem redimere; secus si vexans etiam prodesse possit.

Resp. 1. Simonia committitur, quando datur beneficium pro munere à manu, id est pro pecunia, aliave re pretio æstimabili.

Non tamen est simonia, si munus aliquod offers collatori, ad ineundam illius gratiam, ut postea ex amicitia beneficium tibi conferat. Verùm hoc in praxi non caret periculo.

Non est simonia, ex gratitudine, & ad satisfaciendum obligationi antidorali, dare beneficium; ejusmodi tamen obligatio sine simonia, in pactum deduci non potest.

Simonia est dare beneficium propter munus ab obsequio, seu in compensationem obsequii exhibiti, ob quod temporalis merces debetur.

Non est tamen simonia, excluso omni pacto, servire Episcopo ad consequendam illius benevolentiam, & ex ea sperare beneficium.

Non est simonia, conferre beneficium cum onere temporali ei annexo, docendi v. c. Theologiam, vel Grammaticam: est tamen, conferre pro tali onere, ei minimè annexo.

Simonia est, dare beneficium pro obsequio spirituali jam exhibito, tum quando tale officium resolvitur in temporale, tum quando ante obsequium præstitum, initum est pactum conferendi beneficium in compensationem illius.

Est simonia, dare beneficium propter obsequium spirituale exhibendum, minimè ei annexum, & imposita ex pacto obligatione illud exhibendi: v. c. recitandi tot missas.

Est simonia, quando Prælatus dat beneficium alicui

cui ea lege, ut pro illo preces adhibeat apud Principem. Non tamen, si ob preces tuas Prælatus alicui beneficium conferat.

Ref. 9. Simonia mentalis non subjacet pœnis in jure latis contra simoniacos. Idem dic de conventionali, nisi sit confidentiæ, quæ excommunicationi papali, aliisque pœnis subjicitur.

Beneficium simoniacè acquisitum restituendum est superiori, & pretium illius ipsi danti, si beneficium nondum sit traditum, secus Ecclesiæ, vel pauperibus.

DE IUSTITIA,

CAP. VIII. *Ref. 1.* Iustitia strictè sumpta definiri solet, Perpetua & constans voluntas jus suum unicuique tribuendi.

Distinguitur à temperantia & fortitudine, quia non sunt ad alterum; & à Religione, amicitia, pietate, aliisque virtutibus quæ sunt ad alterum, quia deficiunt à ratione æqualis, vel debiti.

Jus seu debitum legale est duplex, aliud simpliciter, aliud secundum quid. Priùs quod respicitur à justitia, tres conditiones exigit. 1. ut simpliciter sit debitum. 2. ut constituat æqualitatem simpliciter. 3. ut sit simpliciter ad alterum.

Tale autem jus seu opus justum quod attenditur à justitia, supponit in alio jus exigendi, & respectu illius dicitur debitum & æquale.

Unde quando dicitur, proprium esse justitiæ constituere æqualitatem, hoc non debet semper intelligi de æqualitate rei ad rem, sed de æqualitate cum jure alterius.

Indeque colligi potest, quo sensu justitia dicatur habere medium rei, aliæ verò virtutes morales medium rationis.

Intelligitur quoque, eam non versari per se circa passiones, sed tantùmmodo circa res & actiones

externas, per quas homo ordinatur ad alterum.

Et rursus, objectum materiale justitiæ esse opus justum alteri debitum, formale idem *opus* ut debitū. Item, idem opus esse objectum *quod*, *personam* verò cui debetur, objectum cui.

Res. 2. Justitia particularis vulgò dividitur *in commutativam*, & distributivam, tanquam in species *distinctas*.

In justitia distributiva medium sumitur, secundum geometricam proportionem; in commutativa, secundum arithmeticam.

Conditio personæ in justitia distributiva attenditur secundum se; in commutativa autem, per accidens.

Justitia distributiva, & commutativa non distinguuntur quoad materiam remotam, sed quoad proximam.

Distributiva respicit distributiones bonorum, & onerum communium, commutativa verò commutationes humanis usibus accommodatas, easque vel utrinque, ut in contractibus, vel ex parte tantùm, ut in delictis voluntarias.

Porro circa has posteriores versatur, ut eas corrigat, & ad æqualitatem per debitam compensationem reducat.

In justitia distributiva justum ex contrapasso non constituitur, neque ut plurimum in commutativa, sed interdum per accidens.

Res. 3. Inter species justitiæ strictè sumptæ numerari etiam solet justitia legalis quæ est virtus specialis bonum commune respiciens.

Unde distinguitur à pietate, & obedientia. Potest autem reduci ad justitiam commutativam.

Res. 4. Justitia etiam vindicativa est vera species justitiæ, non tamen à commutativa distincta.

Persona læsa exercet quoad effectum, actum justitiæ commutativæ, quando à judice vindictam injuriæ commensam postulat.

CAP. IX. *Res.* 1. Dominium à Juristis definitur, Jus perfectè disponendi de re corporali, nisi lex obsistat.

Quæ definitio admittitur à Theologis, modo particula illa, *corporali*, ex ea tollatur.

Ea non competit dominio jurisdictionis, nec dominio proprietatis imperfecto sivè directo, sive utili, sed perfecto quod proprietatem, & usum complectitur.

Usus est jus utendi re aliena, salva illius substătia: usufructus verò jus ea utendi, & fruendi.

Servitus sumitur pro subjectione, seu obligatione quæ est in re alicujus, ut quodammodo serviat alteri, & pro jure tali obligationi respondente.

Sumitur quoque, non modo pro jure utendi, aut fruendi re aliena, sed etiam circa illam aliquid impediendi.

Possessio est duplex, alia facti, alia juris: prior definitur à Juristis, apprehensio, vel detentio rei corporalis adminiculo corporis animi, & juris. Posterior, jus insistendi alicui rei tanquam suæ, non prohibitæ possideri.

Verùm Theologicè prior potest definiri, Occupatio rei alicujus facta proprio nomine. Posterior verò, jus retinendi & utendi re occupata ab aliquo, tanquam proprio ipsius domino.

Res. 2. Dominium ut hic sumitur, pro potestate liberè utendi re aliqua, est opus solius substantiæ intellectualis.

Omnis substantia intellectualis est capax dominii. Nec tantùm Deus, & Angeli, sed etiam homines, imò & infantes.

Filii-familias nondum emancipati habent dominium, & usum-fructum bonorum castrensium, & quasi castrensium: Adventitiorum autem, non nisi proprietatem.

Etsi servus non habeat eorum dominium, quæ acquirit

 quiris

quirit ut servus, potest tamen habere acquisitum alio titulo.

Homo rerum quas possidet, non amittit dominium, etsi in peccatum mortale labatur.

Res. 3. Homo habet per se loquendo, *dominium* in res corporeas sub cælo existentes; *quamvis* non omnes sibi applicare possit.

Ecclesiæ, & communitates habent dominium bonorum ipsis concessorum, etsi non possint ea alienare.

Religiosi tamen solemniter professi, nullius rei temporalis dominium in particulari habere possunt.

Unus homo potest dominium acquirere in alterum idque quatuor modis: nempe jure belli, nativitate ex serva, justa condemnatione, & emptione.

Consuetudine tamen introductum est, ut Christiani non fiant servi Christianorum, à quibus in bello capiuntur.

Homo non habet dominium in vitam, & membra corporis sui: sed est tantùm eorum custos.

Verùm est dominus suæ famæ & honoris, adeoque potest illius detrimentum pati, nisi id vergat in damnum alterius.

Dici etiam potest, hominem habere aliquo modo dominium bonorum spiritualium.

Res. 4. Ad acquisitionem dominii requiritur titulus & plerumque rei traditio, seu apprehensio. Titulus tamen interdum sufficit, ut in acceptatione beneficii, & hæreditatis.

In his & similibus casibus, per solum titulum datur jus in re, in aliis verò plerisque datur tantùm jus ad rem.

Jus in re dicitur illud, quod immediatè tribuit actionem in rem; jus verò ad rem, quod tribuit tantùm actionem in personam.

Res quæ nullius sunt, fiunt primò occupantis, ita ut qui

ut qui priùs eas capit, acquirat earum dominium, nec possit iis privari sine injustitia.

Quomodo id debeat intelligi, in multarum rerum occupatione, vel inventione speciatim declaratur.

Res. 5. Legitimus modus comparandi alicujus rei, quæ alterius est dominium, est per voluntatem domini, illius dominium in alium transferentis.

Dominium non transfertur per solum actum internum, sicut per ejusmodi actum deperditur.

Promissio quæ est deliberata & spontanea fidei obligatio, facta alteri de re aliqua bona & possibili, non obligat ante acceptationem, saltem ut plurimum.

Quod addo, quia promissiones factæ civitati, vel universitati, vel Ecclesiæ, vel hospitali obligant ante acceptationem.

Promissio seriò facta & acceptata obligat sub mortali, quando res promissa est notabilis. In quibusdam tamen casibus obligatio cessat.

Materia quæ est gravis in furto, non est eò ipsò gravis in promissione; adeoque requiritur major ad peccatum mortale in ea constituendum.

Non transfertur dominium per contractum jure naturali validum, & jure civili, vel canonico irritum. Secus si talis contractus tantùm non amittatur jure humano ut legitimus, nec detur actio contra debitorem.

Res. 6. Dispositione legis humanæ, dominium alicujus rei acquiritur sine consensu domini, per præscriptionem.

Præscriptio hìc sumitur pro acquisitione dominii, per continuationem possessionis, tempore à lege definito.

Ejus ea vis est, ut non tantùm in foro externo, sed etiam in foro conscientiæ dominium transferat in possessorem.

Ut valeat, requiritur possessio saltem civilis, eaque propria, bona fides, titulus probabiliter præsumptus, saltem ut plurimum, & tempus legitimum, seu jure præscriptum.

Ignorantia vincibilis sive sit juris, sive facti, non sufficit ad præscriptionem. Invincibilis verò si sit facti, aut juris dubii sufficit; non si sit juris perspicui.

Tempus ad præscriptionem requisitum varium est, juxta varias conditiones rerum quæ præscribuntur.

Conceditur restitutio in integrum per quatuor annos post expletum tempus præscriptionis.

DE CONTRACTIBUS.

CAP. X. *Res. 1.* Contractus est conventio mutua, seu pactum ex quo vel ex utraque, vel saltem ex altera parte oritur obligatio.

Quidam contractus dicuntur perfici re, alii consensu, alii verbis, alii scriptura.

Contractus dividitur 1. in nominatum & innominatum, cujus 4. sunt species vulgares, Do ut des, &c. 2. in contractum bonæ fidei, & stricti juris. 3. in lucrativum & in onerosum.

Res. 2. Ad valorem contractus requiritur consensus liber, procedens ex intentione se obligandi, & signo aliquo externo expressus.

Contractus factus per metum injustè incussum, valet, donec per sententiam irritetur. Qui tamen per talem contractum aliquid acquirit, tenetur ad restitutionem.

Error circa substantiam irritat contractum, non error circa rei accidentia, si sit tantùm comitans.

Iste tamen contractus in foro conscientiæ rescindi potest, ex parte decepti, quando dolus alterius contrahentis ei causam dedit.

Contra-

[illegible] irritus, non firmatur juramento. Secus si ob privatam utilitatem debitoris irritus sit.

Contractus per juramentum firmati obligatio transit ad hæredes, non autem illius qui, etsi juratus, invalidus manet.

Resp. 3. Inter contractos onerosos emptio, & venditio primarium locum obtinet.

Resp. 4. Emptio est contractus, quo datur pretium pro merce: Venditio autem contractus, quo datur merx pro pretio.

Alii tamen maluunt definire Contractum emptionis, & venditionis, per obligationem tradendi pretium pro merce, & mercem pro pretio, quam per traditionem ipsam.

Hic contractus est justus, quando pretium est æquale rei venditæ, injustus, quando est inæquale.

Pretium quod spectatis variis circumstantiis, à Principe taxatur, omnino justum est, consistitque in indivisibili; ita ut nequeat augeri, vel minui.

Aliud est pretium arbitrarium, quod habet quandam latitudinem, & vulgò dividitur in summum, medium, & infimum.

Ex vi contractus emptionis, nunquam licet rem pluris vendere, aut minoris emere quàm valeat. Licet tamen ob lucrum cessans, & damnum emergens.

Idem etiam licet ob periculum amittendi pretiū, aut mercem: quo titulo excusantur, qui cariùs credito vendunt, aut villius anticipatè emunt.

Monopolia exercentes graviter peccant, ob notabile damnum quod Reipublicæ inferunt.

Resp. 5. Potest etiam in hoc contractu injustitia cōmitti ratione rei venditæ, idque dupliciter. 1. si res spiritualis vendatur. 2. si res habens occultum defectum, vendatur ut sana & integra.

Venditor non manifestans vitium rei notabile emptori,

nptori, tenetur ad restitutionem pretii; & dam
isi venditor proprio periculo eam emerit.

Contractus valet, si ex hypothesi quòd defectus mercis fuisset revelatus, emptor nihilominus emis:t, quamquam minori pretio.

Venditor non tenetur manifestare vitium occulum, quando propter illud res non redditur notabili:r minùs utilis ad id, pro quo emitur.

Contractus tamen nullus est tum si res empta on est, nisi sub conditione quòd vitio careat; tum venditor interrogatus de vitiis occultis, ea non de:gat.

Quando vitium est apertum, venditor non tenetur lud manifestare, nisi ex charitate, cùm videt illud b emptore non cognosci.

Contractus valet, quando venditor ignorat vilum rei; debet tamen restituere excessum pretii, t non damnum, si quod inde ortum est, compenure.

Venditor tenetur de vitio occulto ipsi noto, etsi in ontractu generatim dicat, se nolle teneri de vitiis ccultis rei, si quæ in ea sunt.

Emptor volens restituere rem emptam, ob notaile vitium in ea deprehensum, debet etiam restitue e fructus illius.

Et venditor tenetur vice versa, restituere pretium mptori, & reparare damna, si quæ ex rei vitiosæ enditione orta sunt.

Resp. 6. Mutuum est contractus quo quis tradit alte: rem suam ad usum, ut statim fiat accipientis, & reituat postea tantundem ejusdem speciei & boniitis.

Illius materia est ut plurimum, res usu consumibilis, quæque consistit in numero, pondere & ensura.

Vitiatur per usuram, quæ est contractus, quo aliiid exigitur vltra sortem, tanquam ex justitia debim, ex vi mutui.

Licèt.

Licèt non possit sumi auctarium ratione mutui, potest tamen in mutuo, idque donatione gratuita, ratione damni emergentis & lucri cessantis, pro onere mutuandi, ut fit in montibus pietatis, pro periculo sortis, ratione pœnæ conventionalis: & addendo pactum legis commissoriæ in pignoribus.

In mutuo, omnia pacta quibus imponuntur onera aliqua pretio æstimabilia, ratione mutui, sunt usuraria.

Pactum restituendi totidem nummos, non est usurarium si æquè dubium est an plus, an minus sint valituri. Secus si probabilius est plus valituros, & mutuans tamdiu servaturus non erat.

Quod si probabilius est, pecuniam minus valiturã, pactum non est usurarium, etiam si mutuans alioqui in id tempus servaturus esset.

Ref. 7. Contractus census quo datur jus percipiendi certam pensionem, ex re alterius frugifera, per se licitus est.

Ut justus sit, debet 1. constitui in re fructifera. 2. emi justo pretio. 3. requiritur ut res secluso pacto assecurationis, & culpa censuarii, pereat censualistæ. 4. ut non possit res censualis alienari, sine consensu censualistæ.

Licita est emptio census, cum pacto retrovendendi facto in gratiam venditoris; modo venditor minuat de pretio juxta æstimationem gravaminis.

Est etiam licita cum illo pacto, facta in gratiam emptoris; quamvis ut sic, in praxi sit periculosa, adeoque minimè consulenda.

Ref. 3. Cambium est contractus, quo pecunia pro pecunia commutatur. Quod dividitur. 1. in siccum, & reale. 2. reale subdividitur in minutum, & locale.

Cambium siccum est usurarium, reale verò minutum seu simplex licitum est, etsi in eo aliquid accipiatur, supra valorem monetæ lège constitutum.

Reale locale cum lucro moderato licitum est, sive

mpsor det pecuniam alibi recipiendam, sive aur at, alibi solvendam.

Licita est per se loquendo, species quædam cam-i, & recambii, quæ quibusdam locis est in usu. Est men in praxi periculosa.

Resp. 9. Locatio, & conductio sunt unus & idem ontractus, quo res, vel persona aliqua ad usum, vel ustum pro pretio alteri conceditur, & ab eodem cipitur.

Qui operam suam alieni pro justo pretio locavit, on potest tantundem ab alio accipere, cui est æquè ommoda, ac si pro eo solo exhiberetur.

Solvendum est justum stipendium famulis, modo ebitam operam præstiterint.

Nefas est famulis occulta uti compensatione, surpiendo aliquid supra id de quo conventum est.

Emphyteusis est contractus, quo quis tradit rem am immobilem, cum translatione dominii utilis, etento directo, sub certa pensione proprietario solenda.

Feudum verò est contractus, quo, retento domiio directo, datur alteri res immobilis, quoad dominium utile, sub onere exhibendi fidelitatem, & bsequium personale.

Dividitur multipliciter, ac speciatim in ligium, uo juratur fidelitas contra omnem hominem, & on ligium, quo juratur cum exceptione prioris dominii.

Contractus societatis, qui est, Conventio duorum, ut plurium facta ut conferatur aliquid ad lucrandum idoneum, in usum, aut quæstum communem, e se licitus est.

Quando unus apponit solam pecuniam, & alius lam industriam, interdum divisio facienda est ex ta summa constante ex sorte & lucro, ut plurimum rò ex solo lucro.

In contractu societatis possunt conjungi duo alii ntractus, quorum altero lucrum aliquod certum, ero principale assecuretur. Om-

Omnesque possunt implicitè sic cum mercatore iniri, Confero centum in societatem, ut salvo capitali, solvas quinque, modo licito.

DE RESTITUTIONE.

CAP. XI. *Ref. 1.* Restitutio est actus ad salutem necessarius, non quidem necessitate medii, sed præcepti.

Præceptum istud est negativum, de non retinenda re aliena, reducitur que ad præceptum non furandi.

Obligatio restituendi non oritur ex violatione charitatis, aliarumve virtutum, à justitia distinctarum.

Oritur autem ex violatione justitiæ commutativæ, imò & ex violatione distributivæ.

Hæc tamen posterior restitutio non est proximè actus justitiæ distributivæ, sed commutativæ.

Ref. 2. Obligatio restituendi oritur 1. ex re accepta, 2. ex injusta acceptatione. 3. ex utraque.

Rem alienam bona fide possidens, tenetur eam restituere, cùm primum novit non esse suam.

Quod sic intellige, ut non possit pretium quo eam emit, à domino exigere, sed tantùm à fure repetere.

Si bona fide eam consumpsit, id tantùm tenetur restituere, in quo ditior factus est.

Quando dubitare incipit an sit aliena, debet veritatem seriò investigare, qua non detecta, dubium in praxi deponat.

Possessor malæ fidei tenetur ad restitutionem rei, & fructuum quos ex ea percepit, eorumque quos dominus percepisset.

Ref. 3. Ille maximè restituere tenetur, qui ut causa principalis alteri damnum infert.

Ut quis teneatur restituere, ob damnum quod extra contractum illatum est, requiritur culpa Theologica, seu verum peccatum, sive sit mortale, sive veniale.

Nulla est obligatio compensandi damnum, ex præsupposito contractu fortuito ortum.

Excipe 1. nisi culpa præcesserit casum. 2. nisi intercesserit culpabilis mora 3. nisi *accipiens* se expressè obligaverit ad casum fortuitum; & *non tantùm* generatim ad omnem casum.

In contractibus qui sunt in gratiam solius *accipientis*, iste tenetur etiam de culpa levissima: at in *iis* qui sunt in gratiam solius dantis, accipiens non tenetur nisi de culpa lata: in contractibus verò qui in bonum utriusque redundant, accipiens tenetur de culpa levi, non de levissima.

Cooperantes ad damnum alicui illatum tenentur restituere. Qui omnes duobus his versibus comprehenduntur

Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus,
Participans, mutus, non obstans, non manifestans.

Quando multi communi consilio ad damnum aliquod inferendum concurrunt, singuli tenentur in solidum: aliàs quisque tenetur tantùm pro parte.

Quando actio est lucrativa, ille tenetur primò restituere qui rem injustè acceptam apud se habet, aut consumpsit: quando non est lucrativa, ille qui mandavit, deinde executor, &c.

Quando principalis debitor restituit, alii ad nihil tenentur; at quandò restituens non est principalis debitor, superiores tenentur illi refundere, non inferiores.

Res. 5. Bona incerta probabiliter possunt retineri, quando per contractum justum bona fide acquisita sunt: sed tutius est ea erogare in pauperes.

Idem dic de inventis, si præmissa diligenti inquisitione, eorum dominus non compareat.

Si autem bona incerta per injustitiam accepta sunt, ea retineri non possunt, sed in pauperes distribui debent.

Bona

Bona certa ut plurimum domino suo, aut justo possessori restitui debent.

Debitor ex contractu tenetur restituere tempore condicto, debitor verò ex delicto, quamprimum restituere debet.

Si obligatio oriatur ex contractu, restitutio fieri debet in loco qui in contractu exprimitur, vel ubi res accipitur.

Rei bona fide possessæ restitutio fieri debet, in loco ubi reperitur, at mala fide possessæ restitutio fieri debet in loco, ubi dominus eam possideret, deductis deducendis.

Ref.6. Quandò bona debitoris non sufficiunt ad satisfaciendum omnibus creditoribus, in primis solvenda priùs sunt debita certa, quàm incerta; nisi hæc eadem numero existant.

Secundò inter creditores certos ille præferendus est, qui credito vendidit rem, quæ adhuc extat apud emptorem.

Tertiò debita orta ex contractu oneroso, priùs solvi debent, quàm orta ex contractu gratioso.

Quartò priùs solvendum creditoribus hypothecariis, quàm chirographariis.

Quintò inter creditores hypothecarios ille præferendus, cui res priùs fuit hypothecata, nisi pecunia alterius empta, aut constructa, aut conservata fuerit.

Sextò inter creditores chirographarios, priùs solvendum privilegiatis, quàm aliis.

Septimò inter non privilegiatos, non est habenda ratio temporis, adeoque primò petenti integrè satisfieri potest.

Octavò etsi eorum unus sit pauper, id non sufficit ut priùs illi, quàm alteri solvere tenearis.

Ref.7. Restitutio differri potest 1. quando probabiliter timetur eam creditori graviter fore perniciosam. 2. quando non potest debitor restituere, sine gravi damno, vel infamia: 3. quando debitor

est

est in extrema, aut gravi necessitate. 4. propter cessionem bonorum.

Potest verò omitti 1. ob remissionem, seu condonationem sive expressam, sive tacitam. 2. quando sufficiens compensatio facta est à creditore. 3. si quantum debes tuo creditori, tantum solvas creditori illius. 4. quando debita sunt incerta, & à summo Pontifice compositio obtinetur.

Ære alieno gravatus non debet Religionem ingredi, si spes sit eum manendo in sæculo, debita, quibus obstrictus est, persoluturum.

Si tamen Religionem ingreditur, antequam satisfaciat, professio valet; verùm tenetur aliquo artificio aliquid lucrari, ut creditoribus satisfaciat.

CAP. XII. *Ref. 1.* Qui vi, vel fraude aliquem ad peccatum induxit, tenetur ex justitia curare, ut seductus emendetur; qui verò suasionibus, ad id tantùm tenetur ex charitate.

Unde qui vi, vel fraude aliquem abduxit ab ingressu Religionis, tenetur erga Religionem, & erga abductum, de damno inde sequuto.

Qui alterum injustè læsit, quoad bona animi naturalia, tenetur compensare damnum, imò & quantum fieri potest ipsam privationem.

Qui alium injustè impedivit à consequutione beneficii, ad quod jus habebat, tenetur ad restitutionem, juxta talis juris æstimationem.

Quando beneficium datur in concursu, qui curat ut illud sibi, notabiliter minùs digno conferatur, tenetur ad restitutionem erga magis dignum. Secus si non datur in concursu, & accipiens est dignus.

Eligens indignum tenetur restituere Ecclesiæ, eligens verò dignum in concursu, debet digniori restituere. Si tamen sunt plures electores, potest minor pars aliam, quæ vult indignum eligere, ad se trahere ad eligendum dignum.

Ref. 2. Qui privata authoritate proximum
injur-

injustè occidit, tenetur ad expensas, &c. damna.

Restitutio facienda est proximis seu necessariis hæredibus, non autem aliis.

Provocantes se ad duellum non tenentur ad restitudinem, si alter alterum occidat.

Idem dic de eo qui cum debito moderamine occidit invasorem, etsi causam dederit invasioni. Et de eo qui casu aliquem occidit.

Judex tenetur ad restitutionem damnorum, quando aut non sibi subditum, aut non servato ordine juris aliquem condemnat; nisi aliter eum posset legitimè damnare.

Testis qui scienter falsum testimonium dixit, tenetur non modo damnum compensare, sed etiam testimonium suum retractare, si talis retractatio sit profutura.

Qui non se offert ut testetur, quando id necessarium est ad liberandum innocentem, peccat contra charitatem; non tamen tenetur ad restitutionem.

Qui verò legitimè interrogatus, fraude declinat actum testificandi, tenetur ad restitutionem damni sequuti.

Ad quid teneatur qui Virginem constupravit, & adulterium commisit.

Res. 3. Detrahens de aliquo in re gravi, sive dicendo falsum, sive occultum injustè revelando, peccat mortaliter, teneturque ad restitutionem famæ.

Qui peccata alterius audita sic refert, ut meritò audientes credere possint, vera esse quæ dicit, peccat mortaliter.

Qui falsum dicendo, aliquem infamavit, tenetur dictum retractare; qui occultum revelando, tenetur honorificè loqui de eo, de quo detraxit, & coram iisdem; qui verò audita retulit, debet dicere se leviter retulisse, vel hujusmodi rumoribus fidem non esse adhibendam.

Obli-

Obligatio restituendi cessat tum si infamatus remittat, tum si quis longè inferiorem infamavit, nec possit restituere sine jactura propriæ famæ, tum si infamatus, alia via famam recuperavit, aut diuturnitate temporis infamia extincta sit, tum si ille quem infamasti, te vicissim in simili materia infamet.

Restituendi obligatio oritur ex contumelia, derisione, & susurratione; non tamen præcisè ex judicio temerario.

Res. 4. Qui per furtum aliquid notabile surripuit, tenetur sub mortali ad restitutionem.

Res furto ablata restituenda est si extat, etsi sit ameliorata, si non extat, æquivalenter compensanda. Debet etiam compensari lucrum cessans, & damnum emergens.

Probabile est, non esse ut plurimum injungendam restitutionem iis, qui paulatim furando ad summam notabilem pervenerunt.

Excipe, nisi pœnitens furatus sit, ex intentione perveniendi ad summam notabilem, aut nisi omnia furta habeant aliqua ratione modum unius, ut fit dum mercatores falsis ponderibus, aut mensuris merces distrahunt.

Fraudantes vectigalia, & gabellas à Principibus justè impositas, peccant mortaliter, & tenentur ad restitutionem.

Tenetur ad restitutionem, qui per ludum aliquid acquisivit ab iis, qui res suas alienare non possunt, ut minores.

Si minor solvat quod per ludum amisit, potest collusor tuta conscientia acceptum retinere, donec in judicio repetatur.

Tenetur ad restitutionem, qui aliquid lucratus est ab eo, quem vi, aut gravi metu impulit ad ludendum.

Non tenetur ad restitutionem adhibens fraudes consuetas, secus si extraordinarias, & collusori ignotas.

Tenetur restituere qui, cùm longè majorem in ludo peritiam habeat, fingit se minùs peritum, ut ita simpliciores ad ludendum inducat.

Qui credita pecunia, aliquid perdidit ludo lege humana prohibito, non tenetur in foro conscientiæ illud solvere.

Etsi victor non possit rem sic lucratam extorquere, potest tamen eam exigere, & si solvatur, retinere; nisi per sententiam cogatur eam restituere.

FINIS.

CORRECTOR ad Lectorem.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis,
Excusata suo tempore Lector habe.

Nquiebat olim Naso poëta fœcundissimus, de suis manu, & ingenio suo exaratis. Quid ego idem & potiore Jure dicam de alieni genii fœtu, tanto typo facilè fallente exarato ætate adeò instabili & rerum adhuc inex-rtete omninò ingenue cum poëta, uti dixi lo-rar & repetam. Sed quid interim tu amice ctor? Haud dubiè veniam dabis ingenuo adori.

Typographiæ Woringeno-Hildenianæ Corrector.

PETRVS HILDEN.